

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

EVEREST

Isadora Duncan

DANSIN TANRIÇASI & MAURICE LEVER

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

U N U T U L M A Y A N K A D I N L A R

MAURICE LEVER

Edebiyat tarihçisi olan Maurice Lever, Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi CNRS’de Sade ve Beaumarchais üzerine araştırma direktörü. Uzmanlık alanı daha çok edebiyatçıların seyahatleri olan yazar 1995 yılında “Sade, Voyage d’Italie” (Sade’in İtalya Yolculuğu) adlı iki ciltlik bir eser yayınladı. 18. yüzyıl Fransız edebiyatında erotizm konulu antolojisi de bulunan yazarın hazırladığı biyografiler önemli ödüller kazandı ve “Le Sceptre et la Marotte” adlı eseriyle Fransız Akademisi ödülüne değer görüldü. Lever, 17. ve 18. yüzyıl Fransız tarihi ve edebiyatı konusunda önde gelen uzmanlardan birisidir.

İLKAY KURDAK

Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü Tekstil Tasarımları Kürsüsü’nden “Yüksek Tekstil Desinatörü” olarak mezun oldu. Çeşitli kuruluşlarda serbest desinatörlük yaptı. 1993’den bu yana TRT İstanbul Radyosu’nda Radyo 3 için klasik müzik programlarının yapımcılığını ve sunuculuğunu sürdürüyor. 1984’de aldığı Alliance Française diplomasının ardından Fransızca’dan çeviriler yaptı.

Yaptığı çeviriler şunlardır: Son Nefesim, 1986 (Luis Bunuel), Ölçüsüz Dostluk, 1989 (Henri Troyat), Charlie Chaplin, 1989 (Andre Bazin-Eric Rohmer), Yves Montand, 1989 (Jorge Semprun), Mandarinler, 1991 (Simone de Beauvoir), İsadora, 1998 (Maurice Lever).

Maurice Lever
ISADORA DUNCAN
DANSIN TANRIÇASI

Unutulmayan Kadınlar 4

Isadora Duncan
Dansın Tanrıçası
Maurice Lever

Kitabın Özgün Adı
Isadora Duncan
Roman d'une vie
Presses de la Renaissance, 1987

Kapak tasarım: Mithat Çınar
Fransızca'dan çeviren: İlkay Kurdak
Dizgi: Hülya Fırat

© 2000 PERRIN
© 2002; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Onk Ajans aracılığıyla Everest Yayınları'na aittir.

Birinci Basım: Mart 2003
ISBN: 975 289 134 - 9

Baskı ve Cilt: Melisa Matbaacılık
Tel: (0212) 674 97 23
Faks: (0212) 674 97 29

EVEREST YAYINLARI
Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: 0 212 513 34 20-21 Faks: 0 212 512 33 76
Genel Dağıtım: Alfa, Tel: 0 212 511 53 03 Faks: 0 212 519 33 00
e-posta: everest@alfakitap.com
www.everestyayinlari.com

Everest, Alfa Yayınları'nın tescilli markasıdır.

Evelyne'e...

“Bir yazar olsaydım da yaşamımdan yirmi kadar roman çıkarmış olsaydım, gerçeğe daha çok yaklaşmış olurdum...”

ISADORA DUNCAN
Hayatım

ISADORA DUNCAN DANSIN TANRIÇASI

BİRİNCİ BÖLÜM

“Sen Pug olmalısın! Benim küçük prensesim!”

Yabancı adam çocuğu bir hamlede kaldırdı. Göğsüne yaslayıp sıkıca sardı. Bir taraftan kollarında sallarken bir taraftan da, “Pug! Küçük kızım benim...” diye yineleyip duruyordu. Küçük kız ise ne ağzını açıp bir şey söyleyebiliyor ne de hareket edebiliyordu. Bu yabancınn kucağından kurtulmayı düşünmüyordu bile. Yabancı, o ipeksi sakalıyla kızın yanağını okşayıp duruyordu.

“Ne güzel kokuyor!” demişti kız içinden.

Bir süre sonra adam onu bırakmıştı.

“Annen evde mi?”

“Evet... Yani herhalde! Ablam ve ağabeyimle birlikte olmalı.”

“Onunla konuşmak istiyorum. Haydi git de çağırver hemen.”

“Peki ama siz kimsiniz?”

“Ona baban olduğumu söylersin!”

Olduğu yerde kalakalan çocuk, o iri yeşil gözleriyle bakıp durmuştu bu lafları söyleyen yabancıya. Tam karşısında duruyordu işte, üstünde saten aksesuarları bulunan o kusursuz redingotu ve dudaklarında hafif bir tebessümle. Babası mı? Bu “komodor”* tavrılı yakışıklı mösyö! Oysa küçük kız onun daha çok, tramvayla geçerken gördüğü Occidental Oteli’nin terasında, hinthurması ağacından sallanan bir koltukta oturup *Overland Monthly* okuyan centilmenlerden biri olduğunu düşünmüştü.

Tabii ki Isadora, anne ve babasının o doğduktan hemen sonra ayrılmış olduğunu ve şimdi babasının yeni eşi ve çocuklarıyla Los Angeles’te oturduğunu biliyordu. Ne var ki, hiç görmemişti onu. Nasıl biriydi acaba? Aklına geldikçe onu meraklan çatlatan bu soruları belki bin kez geçirmişti kafasından. Ama kendini tutmuştu. Cesaret edememişti. Bunu salt kendine saklamasının daha iyi olacağını hissetmişti. Elisabeth, Augustin ve Raymond babalarını biraz da olsa tanımışlardı. Ama onlar da hiç söz etmezlerdi babalarından. Bir gün teyzesi Augusta’ya babasını sormuştu.

“Baban mı?” diye homurdanmıştı hiç evlenmemiş teyzesi. “Şeytanın ta kendisidir o! Annenin yaşamını altüst etti.”

O gün bu gün, babasını hep küçük siyah boynuzları ve elinde tırnağıyla canlandırmıştı. Aynı resimli kitaplarda olduğu gibi. Okuldaki diğer çocuklar babalarından söz ederken o suskunluğunu sürdürür, kendi babasından hiç laf etmezdi. Bu onun sırrıydı.

Oysa bu efsanevi baba, işte şimdi tam karşısında duruyordu. Ve -olacak şey değildi- hiç de öyle şeytani bir havası yoktu. Belki de o değildir, demişti içinden. İnsan cehennemden ayağında cilalı ayakkabılar, kafasında silindir şapkaıyla gelemezdi ya!

*) *Komodor*: İngiliz ya da Amerikan deniz kuvvetlerinde tuğamiralden bir alt kademedeki subay.

“Haydi Pug, acele et. Git de anneni çağır.”

Kız bunun üzerine Bayan Duncan’ın çocuklarıyla birlikte oturduğu iki odadan birine yöneldi.

“Anne anne! Burada seninle konuşmak isteyen bir mösyö var. Babam olduğunu söylüyor.”

Annesi sapsarı kesilerek bir sıçrayışta ayağa kalkmış ve bu arada elinden hiç eksik etmediği örtüsünü yere düşürmüştü.

“Söyle ona çekip gitsin! Hem de derhal! Burada işi yok onun!”

Başka bir laf daha etmedi. Çocukları önüne katarak diğer odaya yürüdü, kapıyı arkasından kapayarak anahtarla kilitledi. Bütün bunları da büyük bir soğukkanlılıkla yaptı, tıpkı bir felaket karşısında paniğe kapılmamak isteyen bir insanın kendini tutması gibi.

“Annem özür diliyor,” diye gevelemişti küçük kız, tekrar girişe döndüğünde. “Sizi şu anda kabul edemeyecek.”

“Ne yapalım, bir dahaki sefere artık. Peki ikimiz birlikte gezmeye gitsek? Buna ne dersin bakalım?”

Bu öneriyi kabul ettiğini söyleyecek zaman bile bulamadan, adam onu elinden tutmasıyla üç kat aşağı indirivermişti.

“Nereye gidiyoruz?” diye sormuştu Pug.

“Bilmiyorum. Başka bir yere işte. Burası pek iç karartıcı. Sen de öyle bulmuyor musun?”

Bu soruyu hiç sormamıştı kendine. Bir evden diğerine durmaksızın yer değiştiren anne ve dört çocuğu, San Francisco’da bu eski İrlanda mahallesinden, kasvetli ahşap evlerin iki sıra halinde dizildiği bu monoton sokaklardan başka bir yer tanımamışlardı. İşte Isadora, Geary Sokağı ile Taylor Sokağı’nın köşesindeki bu binalardan birinde, tam sekiz yıl önce, yani 26 Mayıs 1877’de dünyaya gelmişti.

Anneannesinin ailesi 1848’deki büyük kıtlığın ardından başlayan büyük göç furyasıyla birlikte İrlanda’dan ayrılmıştı. Diğer binlerce kişi gibi, öncü giden tenteli arabalarla ovaları geçmiş,

gerektiğinde savaşacakları Kızılderili kabilelerin korkusuyla gece gündüz kuşku içinde, Rocky Mountains ve güneşte kavrulan platolar arasında kendilerine yol aça aça ilerlemeye çalışmışlardı. Kaliforniya’ya geldiklerinde bu kez, emeklerini çok ucuza sattıkları için kendilerini “piyasayı kırmakla” suçlayan işçilerin düşmanca tavırlarına maruz kaldılar. Sonuç olarak, bu Katolik azınlık, Protestan ve Püriten bir Amerika’nın bünyesinde zor barınabileceklerini anladılar. Sağlam yapılı Yankiler, İrlandalılardan nefret ediyor, diğeryandan korkuyorlardı da. Onların aşırı heyecanlı, şiddete eğilimli, öfkeli insanlar olduğunu iyi biliyorlardı çünkü. Gerçek bir deniz kurdu gibi, sağı solu belli olmayan, boyun eğmez bir yapıda olduklarını da.

Pug’ın annesi Mary Dora Gray, lavanta renkli bakışları olan bu sarışın ve yakışıklı *Oxford mezunuyla* çok genç yaşta evlenmişti. Soyadı onun İskoç topraklarından gelme olduğunu açıkça gösteriyordu: Charles Duncan. Yapı olarak alçakgönüllü olan Duncan, Victoria toplumunun en çok ihtiyacı olan öğrencilere cömertçe bahşettiği ve de aynı cömertlikle geri ödediği bursların birinden yararlanarak Ruskin kurslarını izleyebilme şansına erişmişti.

Oxford’da Charles kendini hep bir tutsak gibi hissedecekti. Tutuculuğun ana direği olan bu Anglikan Roma’dan, antik binalarından, koyu renkli kasvetli mobilyalarından ve insana tepeden bakan o baron bozuntularından nefret edecekti. O yıllardan aklında özellikle kalan şeyler, insanların laflarını ağızlarında yularlayarak yaptıkları o yapmacık konuşmalar ve özentili ses tonlarıydı. Bunlar öylesine belirgin özelliklerdi ki, insan dünyanın bir ucunda bile olsa ayırt edebilirdi. Her şeye rağmen, şiir sanatından aldığı zevk ve Pre-Raphaelite’çi estetik anlayışa duyduğu sınırsız tutku da o yıllardan kalmaydı. Sözüünü ettiğimiz o dönemde, Duncan özellikle de Anglo-Norman tarih yazarlarını incelediğinden, serüven ruhu ağır basan özlemlerine gem vurmak zorunda kaldığı için huzursuzluk duyuyordu. Oysa engin okya-

nusun diğerk yakasındaki birçok yerde, modern zamanların en akıl olmaz olayları olup bitmekteydi: uzak batıya akın. Kanosu Cherwell'in asırlık karaağaçları altında usul usul ilerlerken Charles Duncan'ın düşlerini, altınla tıkabasa dolu olan yeni Bizans'ın hayali süslemekteydi. Ve bu durum çok geçmeden sabit fikir haline gelecek, her gün daha da karşı konmaz bir çağrıya dönüşecekti. Günlerden bir gün, kendini daha fazla tutamayarak yolculuk masrafları için borca girecek ve kimseye veda bile etmeden *Arizona* gemisine binecekti.

Yurttaşlarının aksine o, San Francisco'ya uyum sağlamakta hiç güçlük çekmeyecekti. Yaşamının rutin alışkanlıklarıyla, düşünce şekliyle ve tüm ruhuyla -tabii hâlâ var olduğu düşünülürse- çevreye uyumu için birkaç ay yeterli olacaktı. En ince ayrıntılara kadar üstelik. Kendini orada doğmuş ve bir daha oraları hiç terk etmemiş biri gibi hissediyordu. İşin en olağanüstü yanı da şuydu: Amerikalıların anlayışlarına hâkim olan materyalizm, çok geçmeden onun yüksek seviyeli sanatsal özlemleriyle de uyum sağlayacaktı. Eski kıtası İngiltere'de olsa kendine bile itiraf edemeyeceği yepyeni bir şey keşfedecekti: Paranın estetik bir değer kazanabileceğini ve Keats, Shelley veya Turner'i yadsırmaksızın insanın zengin olmayı arzulayabileceğini, ayrıca şiir yazmaktan vazgeçmeksizin refah içinde bir gelecek kurulabileceğini. Böylece, aynı zamanda hem sanatçı hem banker olmanın sonsuz çatışmasını içinde barındırıp benimseyecekti. Zengin olmak! Bundan böyle tek düşüncesi, bir an bile aklından çıkarmayacağı tek amacı bu olacak, yaşamının diğer tüm gereksinimleriyle bir bütün haline dönüşecek ama diğerlerinden bir adım daha önde gelecekti.

San Francisco kenti, ona içinde var olan hırsları ölçüsünde bir ortam sunacaktı. Borsa onun için artık tek kutsal tapınak haline gelirken, altın tek tanrı olacaktı. Bu topraklar, rastlantılar sonucu ele geçirilmiş, yerleşik bir düzenden, kutsal On Emir'den yoksun topraklardı. Burada yoksul bir kişi yazgısına

boyun eğmezdi. Zengin olmak isterdi. Hem de en kısa yoldan. İnsanın oynaması, kazanması, yararlanması ve birikim yapması gerekirdi. Aklı başında, güçlü bir insana layık olan uğraş buydu işte. Bu yeni mitolojinin kahramanları ise Lick, Latham, Haward ve Sharon'du. Ya var olan kapital? Her birine ait iki buçuk milyon dolar. Reese? Otuz beş milyon. Ralston? Elli milyon. Baldwin? Altmış milyon. Ya diğerleri? Flood, Fair, Mackey, O'Brien? Daha da fazlası... İşte Charles Duncan, bu başarı sembolleri üstüne kuruyordu düşlerini. Oysa onların erdemlerinin hiçbirine sahip değildi. Yani direnme, özellikle de sonsuz bir özveri. Bu değerler, söz konusu spekülörleri altınla ödüllendirecekti. Tüm bu nimetlerden bir an önce yararlanmak isteyen savurgan kumarcının yaşamı ise, kâh şansı yaver giderek kâh başsağı giderek birbiri ardına atıldığı serüvenler içinde geçecek, bazen de son meteliğini -borsanın bir yükselme anında- ortaya sürüp son kozunu oynayacaktı. İki-üç kez, tam iyi bir noktaya gelmişken, her seferinde tekrar başladığı noktaya dönmüştü. Şansının yaver gittiği dönemlerden birinde, körfezin en zengin toprak sahiplerinden William C. Ralston'la tanışacaktı. Önce dülger işçisi olan, sonra bir gemide aşçılık yapan Ralston, o sıralarda gerçek bir finans imparatorluğunun başına geçmişti. "Bir gün Belmont'a gelip beni görün!" demişti Ralston bir poker partisinin sonunda. Bronz tenli bu iriyarı "John Bull"un dudakları arasından Havana purosunu hiç eksik olmazdı. Duncan hemen ertesi günü, son derece ciddi ve hiç olmadığı kadar Oxfordlu havası içinde orada hazır bulunarak beyaz ceketli bir Çinli metrdotele geldiğini bildirecekti.

Belmont'u tanımamak, bir yerde San Francisco Körfezi'ni tanımamak demektir. Daha on yıl öncesinde burası, dağ yamaçlarına gömülmüş kayalık bir kanyondur. Sedir ve meşe ağaçlarıyla örtülü doğası öyle görkemliydi ki, melezler buraya Şeytanın Vadisi adını takmıştı. Bu doğa örtüsü altında tilkiler ve Amerikan ayıları kaynardı. Hayat veren su kaynakları çevresinde Ren

geyiği ve antilop avlayan Kızılderililer ateş yakardı. Görünürde belirgin bir patika yolu bile olmayan bu yerlerde, hiçbir uygar insan kalıcı bir yer edinme düşüncesine kapılamazdı. Oysa o gün için Belmont, Zürih Gölü'nün bir vadisi görünümündeydi. Cangıllar bir park haline dönüşmüştü. Orada burada İngiliz stiline bahçeler ve yeşil alanlarla çevrili uçuk toprak renginde köy tipi ahşap evler göze çarpmaktaydı. Bu yeşilliğin tepelerini ise beş-altı kadar villa süslemekteydi. Ralston'un "Sagamore" adındaki villası da Kaliforniya tipi bu ahşap evlerin en belirgin örneklerinden biriydi ve Mağripli zevkiyle Çin fantezisinin bir karışımıydı. Villanın çevresini saran galeriye açılan muhteşem bir portik,* koya tümüyle hâkimdi. Bizim "nabab"ın** o gün orada birkaç konuğu daha vardı: O günlerde karısı ve yeğeniyle birlikte Pasifik eyaletlerini gezerken Ralston'a uğramayı ihmal etmeyen Washington Yüksek Mahkemesi'nin ünlü hâkimi Field, Kaliforniya'nın sorumlu yöneticilerinden Louisianalı eski bir senatör, "Komodor" Alfred W. Seymour, Ralph Andrew Baruch, Amerikalı tipik bir mühendis olan, Paleontoloji Müzesi yöneticisi Henry F. Osborn konuklardan bazılarıydı. Bir general ve bir doktor da bu soylu ekibi, yanlarındaki zarif eşleriyle birlikte tamamlamaktaydı.

Onlar terasta viskilerini yudumlarken Charles Duncan da ayaklarının dibinde alabildiğine uzanan bahçeleri, seraları ve palmyelerin oluşturduğu ağaçların uzanıp giden manzarasını seyre dalmıştı. Bu görünüm, doğanın insanların göz zevkine sunulabileceği en muhteşem manzaralardan biri olmalıydı. Züm-rüt tepelerin ardından ince bir şerit halinde seçilen deniz, rüzgâr esintisiyle ışıldayıp duruyordu, üstüne öbek öbek serpilmiş adalarıyla. Adaların adları bile sıcacık ve tatlıydı: Melek Adası, Alkatraz, Yerba-Buena... Çevrelerindeki San Rafael, Santa Cla-

*) *Portik*: Genellikle bina girişinde yer alan sütunlu, üstü kapalı klasik tarzda teras.

**) *Nabab*: Çok zengin adam.

ra, San Leandro adındaki kasabalar sahil kıyısına sıralanmıştı. Batı yönündeki tepelerde Seansville, Crystal-Springs School-House Station, San Bruno ile San Mateo'ya doğru bir çıkıntı oluşturmıştı. Doğuda Dublin, Danville ve Lafayette, San Antonio tarafına hâkimdi. San Lorenzo ve San Pablo, morumsu ince bir sis tabakası altında belli belirsiz seçilmekteydi.

Ev sahibinin bitmek tükenmek bilmez laflarına baştan savma tek kelimelik yanıtlar veren Charles Duncan, bir taraftan da kökleri İspanyolca, İngilizce ya da Fransızca'dan gelen tüm bu adları içinden sessizce yineleyip duruyordu. İsimlerin söylenişindeki ses uyumu, ona tüm taşları birer birer taşınıp Arizona Çölü'nün ortasına yeniden inşa edilen bir İskoç şatosunun görüntüsü kadar alışılmış güzellikte görünüyordu. Yaşlı Avrupa'ya ait kalıntıları bu uçsuz bucaksız Kaliforniya semaları altına diken hangi milyarderin kaprisiydi acaba?

Bu isimlerin ahengine kendini kaptırmış bir şekilde düşler arasında yüzerken, pek de yabancı olmadığı bir başka ezginin evden yankılandığını duyar. Panjurları yarı kapalı salonda, birsi Robert Schumann'ın *Fantezi*'sinin ilk notalarını piyanoyla çalmaya başlamıştı.

Hemen o anda, bu müzikten asla ayrı düşünemeyeceği Schlegel'in dört dizesi bir yankı gibi belleğinden süzülecekti.

*Evrenin olanca renklerini oluşturan
Tüm seslerin arasında,
Bir melodi yankılanır usulca
Gizemine kulak kabartanlara.*

Akorlar kısa ve yoğun ataklarla peş peşe sıralanıyordu. Fırtına misali şiddetle yankılanarak yükselen, ardından yerini yumuşak tınılara bırakan notalar, bu fırtına seli içinde giderek yok oluyor, bir an gelip yeniden coşkuyla yükseliyor, sonra aynı bir tufanın kabarttığı denizin köpükleri misali, dalgaların bağrında giderek zayıflayıp yok oluyordu. Doruğa erişen bir coşku yuma-

ğının hemen ardından çok geçmemiştii ki, bir insanın duyabileceğı en dokunaklı, en olağanüstü aşk şarkısı yankılandı. Bu, insanı gözyaşlarına, boğan bir andante veya vasat ses tonlarından oluşmuş bir ezgi değildi. Tersine, boğuk ve tekdüze olan bu ezgi, insanı sarsan, içine işleyen, neredeyse vahşii denebilecek kadar çarpıcı, kesik kesik bir parçaydı. Notalar birbirii ardı sıra bir demet gibi yayılıyor, daha sonra yağmurun hızla yere düşüşünü andıran seslerle yeniden bütünleşiyor, birbiriiyle çarpışıyor, zaman zaman hızlı heyecanlı tonlar vurgulanarak devam ediyor ya da klavyenin üstünde rasgele dolaşarak kendiliğinden çıkıyormuşçasına seslere dönüşüyordu. Bazen de, notalardan biri ön plana çıkarak bir suskunluğu sorgularçasına sessizlik içinde yankılanıyordu. Melodik yapının içindeki bu ani vurgularla final teması, tüm müzik parçasının belki de en güzel bölümü olan bu son kısım, sevginin yüceliğı konusunda bestecinin dile getiremeyeceğı duyguları ortaya koyuyordu. Bir anlamda ifade edilemeyeene karşı mücadele içinde olan meleğın yenik düşüşünü gösteriyordu.

Son akorun tınlaması iyice duyulmaz olduğunda ancak kendine gelen Duncan, orada bulunanların hiçbirisinin bir an için bile sohbetlerini kesmediğini fark edecekti. Konuşmalar şimdi de, Comstock Maden Ocakları Birliğı'nin ortaklarına düşecek pay konusuna gelmişti. Eşleri olan bayanlara gelince; onlar boynlarında ısıll ısıll parlayan kolyelerini, zincirlerini ve kulaklarında salkım küpelerini sergileyerek verandanın bir köşesine çekilmiş, sorguçlu muhabbet kuşları gibi şen şakrak kahkahalar atarak pastalarından atıştırıyor, kurula kurula oradan oraya dolaşıyorlardı. Bu genel kayıtsızlıktan şaşkına dönen Duncan, bu müziğı acaba yalnız ben mi duydum, diye düşünmeye koyulacaktı. Belki de salt düşünde kurmuştu bunları. "Sesli bir düş!" demişti kendi kendine. Böyle şeyler olabilirmiş bazen.

Ev sahibiiyle vedalaşmak için tam kalkmıştı ki, salona açılan kapı girişinde, üstünde süs olmayan sade düz beyaz giysisiiyle

genç bir kızın silüetini fark edecekti. Bu görünüm, çevredeki Kaliforniyalı bayanların abartılı ipek giysileriyle öylesine çelişiyordu ki!

“Ee, dostum Duncan,” diye söze başladı Ralston ona doğru yürürken. Bir taraftan da yüzüklerle dolu parmakları arasında iri bir puro tutuyordu. “Bu kadar çabuk mu ayrılıyorsunuz bizden?”

İskoçyalının duraksar gibi olduğunu görünce de, “Doğru ya,” dedi. “Siz Miss Gray’i tanıyorsunuz. Kendisi tüm San Francisco’nun en iyi piyano öğretmenidir. Ayrıca bir süre önce kızıma da ders vermeye başladı. Matmazel Gray, izin verirsiniz size arkadaşım Charles Duncan’ı tanıstırayım. Herhalde bugüne kadar, kendisini finans dünyasına kaptıran bir Oxford mezunu görmemişsinizdir! Kendisini ender görülen bir vaka olarak kabul etmelisiniz.”

“Olağanüstü çalışıyordunuz Miss Gray,” dedi Charles kızın önünde eğilirken.

“O, teşekkür ederim. Aslında, bu yeni parçayı Jennifer’e dinletmek istemiştim.”

“Çok iyiydi. Schumann’ın *Fantezi*’si değil miydi bu?”

“Evet, opus 17 Biliyorsunuz demek bu parçayı...”

Şaşkınlığı yapmacık değildi. Demek ki San Francisco’da Schumann’ın *Fantezi*’sini tanıyabilen biri vardı. Kız iri gözlerini karşısındakinden ayıramıyordu bir türlü. Belli ki kulaklarına inanamıyordu. Genç kızda merak ve şaşkınlık yarattığını görmek Charles’ın pek hoşuna gitmişti. Çünkü kız çok çekici bulmuştu. Yine de bu durumun kendisini pek cesaretlendirdiği söylenemezdi. Rahat ve şakacı tavırlarının ona sağladığı kolay başarılarla alışmış biri olarak Charles, Walter Scott’un kadın kahramanlarını anımsatan, hayal ürününe benzeyen bu değişik kızla, bazı şeylerin hiç de o kadar kolay olmayacağını daha ilk anda hissetmişti. Bunu ta başında, piyano çalışının titreşimlerinden çıkardığı birçok şeyle çok iyi algılamıştı. Zaten Mary’nin fi-

ziği de daha ilk bakışta bu izlenimi doğruluyordu: kararlı bakışlar, kesin hatlı oval bir çehre, güneşte uçuşan saç buklelerinin arasında beliren sert ifadeli bir alın. Yine de, gülümsediği anda dudaklarının kıvrımlarında cin gibi bir ifadenin beklenmedik bir anda belirivermesi, Charles'ın gözünden kaçmayacaktı. O küçük kalkık burnu ise yüz hatlarına hâkim olan ciddi ifadeyle tuhaf bir çelişki yaratıyordu. Çocukluktan yeni çıkmış yetişkin hatlar, onu giderek daha da çok etkileyecekti. "İşte ne istediğini bilen bir kız!" demişti Charles içinden.

Jennifer Ralston'a ders verme işi bitmiş olduğundan Charles, Mary'ye evine kadar eşlik etme önerisinde bulunmuş, kız da bunu memnuniyetle kabul etmişti. Yol boyunca ona İrlanda'yı, ailesini ve zor geçen yaşamlarını anlatmış, Charles da buna karşılık şiirden, resimden ve felsefeden söz etmişti. Ertesi gün birbirlerini yeniden görmek üzere ayrılmışlardı. Bu kez tüm konuşma konularını müzik oluşturacaktı. Böylece ortak birçok zevkleri ve eğilimleri olduğunu keşfedeceklerdi. Dahası, her ikisinin de aynı bağımsız kişiliğe ve aynı coşkulu yapıya sahip olduğunu. Kısacası birbirlerinden ayrılırırken her ikisi de yazgılarının ortak bir noktada kesişeceğini anlamıştı. Olayların gidişi bunu gösteriyordu. Üç ay sonra da evlendiler. Tam o sıralarda Charles Nevada gümüş madenlerini işleten Western Silver Company'ye tüm parasını yatırdığı şanssız bir borsa girişiminin ardından dördüncü kez iflasa sürüklenmişti. Aslında bu olayın olağandışı bir yanı yoktu. San Francisco'da maden ocakları hisse senetlerindeki ani değişimlerden daha sık görülen ne olabilirdi ki: Charles Duncan, nereden kaynaklandığı belli olmayan bir söylentiye bel bağlayarak haberin gerçek mi, balon mu olduğunu araştırmaksızın tüm servetini bu işe yatırmıştı, o her zamanki serüven merakıyla, adeta kumar oynarcasına. Ama bu kez belini doğrultamayacaktı.

Ardından peş peşe çocukları dünyaya gelmişti. Önce 1871'de doğan Elisabeth, iki yıl sonra Augustin, ardından Ray-

mond ve son olarak da, babasının daha doğar doğmaz “Pug” diye isim taktığı Isadora. “Pug dog” deyimi, yüzleri basık olan küçük bir köpek cinsinden gelmekteydi. Ve Isadora da annesinininkine benzeyen ucu yukarı kalkık küçük burnuyla bu köpekleri anımsatıyordu.

Son birkaç yıldır Charles, artık ailesinin yanına pek uğramamaya başlamıştı. Her akşam günlük viski ihtiyacını karşılamak üzere Sacramento Sokağı’ndaki meyhanelere gidiyor, orada ya bir poker masasına oturuyor ya da gecenin geç saatlerine kadar Meksika, Virginia ya da Ophir’deki maden ocaklarının muhtemel verimleri üstüne tartışmalara katılıyordu. Giderek Mary ve çocukları daha çok ihmal eder olmuştu. Bazen tam bir hafta eve uğramadığı oluyordu. Özellikle de bir “ful” ya da “floşruayel”, işlerini yoluna koyduğu zamanlar. Böyle günlerde koluna gösterişli bir güzel takıp Excelsior’un salonlarına akşam yemeğine gidiyordu.

Bir akşamüstü limanda raylı yolların ve sallanan gemilerin kıyısında öylesine dolanırken, kocaman çarkıyla *Chrysopolis* vapurunun yanaştığını fark etti. Çarkın dönmesi durunca, iskeleden muhteşem bir yaratığın büyük bir özenle inmekte olduğunu gördü. Kadın ilk kez ayak basıyordu San Francisco’ya. Charles ise vakit geçirmeden, büyük bir incelikle ona kenti gezdirmeyi önerdi. Kadın önce biraz mesafeli davranmış ama sonra rahatlamış, giderek de bu centilmen bayın nazik tavırlarının cazibesine kapılmıştı. Kırkına merdiven dayamasına ve para konusunda sıkıntıları olmasına rağmen, tepeden tırnağa son derece şık görünen Charles’a kolunu uzatmayı kabul etti. Kendisi, sadık “Labrador”u ve zenci dadısıyla birlikte Yosemite Vadisi’ni görmek üzere Los Angeles’ten gelen varlıklı bir kadındı. Ve birkaç gün sonra da Charles Duncan’ın metresi olacaktı.

Kocasının ihanetlerinden tümüyle haberdar olan Mary, bu seferki ilişkinin ciddi olduğunu anlamakta gecikmemiş ve durumu kabullenmeyi reddetmişti. Uzun bir zamandır bu evlilik her

gün yaşanan bir mutsuzluk kaynağına dönüşmüş, bu tür olayların sürekli yinelenişi sonunda yaşamlarının alışıldık olaylarından biri olup çıkmıştı. Başlangıçtaki şiddetli çatışma ve kavgalar giderek her iki tarafın diğerine ölçülü davranmasına yol açan ikili bir anlaşmaya dönüşmüştü. Ama neredeyse resmi bir eş yerine konan bir kadının varlığı... Doğrusu bu çok fazlaydı. Kesin bir dille yaptıkları açıklamaların ardından Duncanlar ayrılmaya karar vereceklerdi. Charles, genç metresinin babasının Los Angeles'teki işletmelerinde müdürlük önerisini kabul ederek oraya gidecek, Mary de çocuklarla birlikte San Francisco'da kalarak onlarla ilgilenecekti.

“Pug’a iyi bak,” diyecekti Charles ona, son kez birbirlerini gördüklerinde.

“Onun adı Isadora’dır!” diye yanıtlayacaktı annesi.

İKİNCİ BÖLÜM

Montgomery Sokağı'ndaki bir dondurmacının terasında kızıyla birlikte oturan Charles Duncan, o sırada üstünde kocaman bir krema topağı olan dondurmasını yemekle meşgul olan küçük kızı seyrediyordu göz ucuyla. Küçük parçalar halinde ağır ağır, büyük bir dikkat ve sabırla ve de iştahla bitirmeye çalışıyordu kızı dondurmasını. Ama öylesine ciddi, öylesine şaşmaz bir ifadeyle yapıyordu ki bu işi, babası sonunda kahkahayı bastı. Küçük kız bu müthiş atıştırma işlemi boyunca bir kez bile başını kaldırmaya yeltenmemişti. “Ne kadar da annesine benziyor!” diye düşünmüştü babası. Bu çıkık elmacık kemikleri, aynı yüz şekli, yer yer seçilen çilleri, aynı ilginç burnuyla tıpatıp annesiydi.

Birlikte oldukları bir saatten az bir süre boyunca, iki-üç kelime ancak etmişlerdi. Charles onu San Francisco'nun merkezinde bir yerlere götürmeyi önerip, "Montgomery Sokağı'na ne dersin? İyi mi sence?" diye sorduğunda bile başıyla evet işareti yapmıştı kız sadece. Aslında çapkın babasıyla el ele, kentin en lüks semtlerinde dolaşma fikri, kızın gururla kabarmasına neden olmuştu.

Charles, küçük kızın vanilyalı dondurmasının sonuna gelmiş olmasından yararlanarak öylesine, bir-iki soru sormaya başladı:

"Şimdi kaç yaşındasın Pug?"

"Neden bana Pug diyorsunuz? Bu bir köpek ismi. Biliyorum, çünkü komşumuz Bayan Ellsworth'da bir tane var; çok kısa kuyruklu, yüzü de küt. Ben sekiz yaşındayım."

"Peki ya ağabeylerin, ablan?"

"Elisabeth on dört, Augustin... on iki sanıyorum. Raymond da on."

"İyi anlaşıyor musunuz?"

"A, tabii! Hem de çok. Hatta annemle bize 'çete' diye ad taktılar mahallede. Duncan Çetesi. Ama benim en çok sevdiğim Raymond. Bir sürü öykü biliyor. Geçen gün bana Odysseus'un yolculuğunu anlattı. Öyle güzeldi, öyle inanılmazdı ki! Bir gün Yunanistan'a gitmek istiyor. Ben de öyle. Siz Yunanistan'ı biliyor musunuz?"

"Peki Raymond daha sonra ne yapmak istiyor?"

"Bilmiyorum. Belki ressam... ya da oyuncu olmak istiyor."

"Ya sen Isadora?"

"Ben mi? Ben dansçı olacağım."

Verdiği yanıtları babasının ilgiyle dinlediğini görünce biraz daha cesaretlenerek günlük yaşamlarından ayrıntılı tablolar anlatmaya koyulacaktı kız kendiliğinden. Ve böylece Charles, kendisi ayrıldığından bu yana Mary'nin zengin ailelere piyano dersleri vererek geçimlerini sağladığını öğrenmiş oldu. Ayrıca ay sonunu getirebilmek için konfeksiyonculara triko örüp sattığını da...

“Bazen ben de yardım ediyorum anneme,” diye ekledi küçük kız.

“Yün örmesini biliyor musun?”

“Yo, hayır! Ama satmasını bilirim. Geçen gün annemin ördüğü kazaklardan, bonelerden, eldivenlerden bir sepet dolusu sattım. Mahallede kapı kapı dolaştım, sonra da eve o tüccarların anneme verdiklerinden bile daha çok parayla döndüm.”

Kız ayrıca, evde yiyecekleri azaldığı ve paraları olmadığı zamanlar da onu nasıl alışveriş yapmaya gönderdiklerini anlattı. Çünkü bir *cent* bile vermeksizin pırzola almakta üstüne yokmuş onun! Hatta fırıncıdan fazladan para sızdırdığı bile olurmuş. Adamın son derece cimri bir insan olduğu göz önüne alınacak olursa, bu hiç de yabana atılır bir başarı sayılmaz mış doğrusu! Bu tür dolaşmalardan Isadora, küçük düşmek ne kelime, tam tersine, müthiş bir serüven tadı almış. Onun sevdiği buymuş işte: oynamak, riske girmek, bahse tutuşmak. Kazançlı çıktığı zamanlarda eve zafer çiğliklarıyla dönermiş.

“Artık eve dönmek zamanı geldi,” diye hatırlattı babası.

Onları Onuncu Sokağa götüren tramvayda Charles, Isadora’ya orada uzun zamandır oturup oturmadıklarını sordu.

“A, hayır. Daha bir ay bile olmadı. Ama biliyor musunuz biz çok sık taşınırız. Ben beş yaşındayken 23. Sokak’ta oturuyorduk. Annem kirayı ödeyemediği için bizi kapı dışarı ettiler. O zaman 17. Sokağa gittik. Ama orada da kızdı ev sahibi bize. Annemin yeterince öğrencisi yoktu. Biz de daha çok örgü satabiliyorduk. Bunun üstüne 22. Sokak’ta daha ucuz bir daire bulduk. Orada da ancak üç ay kalabildik. Bir süre de Oakland’da oturduk. Sonra da gelip burada kalmaya başladık.”

“Devamlı olarak taşınmak seni rahatsız etmiyor mu?”

“Tam tersine. Sürekli aynı kalan şeylerden hoşlanmam ki ben.”

Evlerinin kapısına geldiklerinde Charles onu kollarına alıp sıkıcı tuttu. Babasını onu kucaklarken, Isadora onun yanaklarında bir gözyaşı damlası hisseder gibi olmuştu.

“Hoşçakal Pug. Yarın aynı saatte gelip seni alırım. Yine dondurmacıya gideriz.”

Ama gerek ertesi gün, gerekse diğer günler Charles boşuna çalacaktı Mary’nin kapısını. Bayan Duncan Isadora’ya babasını görmeyi kesinkes yasaklamıştı. Yani o gün Isadora babasıyla ilk ve son kez olarak bir araya gelmişti. Bir süre sonra da onun Los Angeles’e döndüğünü öğreneceklerdi. Ve Isadora bir daha da ondan söz edildiğini duymayacaktı.

Yine de ertesi yıl Isadora kendi adına postalanmış bir mektup alacaktı. Babasındandı ve ona doğum günü için yazdığı bir şiir göndermişti. O günden itibaren Isadora’nın belleğinde, zarif ve bakımlı güzel elleri ve hoş kokulu sakalıyla yer eden yakışıklı mösyönün görüntüsünün yanı sıra, çok daha etkileyici bir başka imaj, bir şairin, güzellik âşığı bir sanatçının imajı yer edecekti. Isadora Yunanistan’dan esinlenilerek yazılmış bu mısraları alçak sesle okumaktan kendini alamaz olmuştu.

*Tapınağın alınlığı üstünde
Giderek yok oldu tan kızılığı
Denizin derinliklerine dek,
Işıltısı gömüldü.
Bak... Aralanıyor, yüzyılların sisi...
Ve işte özgür kıyıları Hellade’nin
Yeniden yaşıyor aramızda Hellade...
O ebedi Hellade!*

Yokluğuna rağmen ya da daha doğru bir deyişle yokluğu yüzünden, Charles Duncan, kızının zihninde kalıcı bir etki bırakacaktı. Bir şeyin eksikliğiydi bu, var olmayan bir şeyin bıraktığı buruk bir duyguydu. Farklılığın getirdiği bir şey. Genç kızların evlilikte yüce bir mutluluk gördükleri bir dönemde Isadora’nın gözleri önünde bu olayın tam tersi yaşanmaktaydı. Tüm yaşamları boyunca iki varlığı birbirine bağlayan bu kutsal olgu, ona köleliklerin en aşağılayıcısı olarak görünüyordu. Bir gün eline -

on ikisine yaklaşıyor olmalıydı- George Eliot'un *Adam Bede* adlı kitabı geçmişti. Birçok romanın aksine -ki genelde mutlaka mutlu bir evlilikle noktalanırdı hepsi- kutsal moral değerlerle yoğrulmuş bu melodramda, evlilikdışı doğum yaptığı için çocuğunu öldüren bir genç kızın öyküsü anlatılmaktaydı. Ve kız sonuç olarak şerefsiz bir konuma mahkûm olur. Bu, Isadora için önemli bir dönüm noktası olmuştu. O günden sonra Isadora kendini kadın özgürlüklerinin korunmasına adayacaktı. Özgür bir insan için son derece aşağılayıcı bulduğu evlilik sözleşmesinin boyunduruğuna girmeksizin çocuk doğurabilme hakları için mücadele edecekti. Bir bakıma şöyle de denebilirdi: Başkaldırı "Duncan Çetesi" bünyesinde değişmez bir olgu olarak süregitmekteydi. Dahası, bir yaşam biçimi olarak. Mary bu klanın annesi, ruhuydu. Tabii aynı zamanda başkaldırının da. Damarlarında akan o katıksız İrlanda kanı, Püriten zorbalara karşı savaşı çöküşüyle birleşmişti. Her tür yararcı anlayıştan uzak bir şekilde tüm maddi olguları yadsıyıp görmezden gelerek, çocuklarını katıksız bir kuraldışı zihniyetle büyütmüş, olurlarına bırakan bir tutum izlemişti. Disiplinsizlik başlıca kuraldı. Belirli saatlere uyma diye bir şey asla yoktu. Herkes dilediği saatte kalkar, yemek yer, aklına estiğinde yatıp uyurdu. Duncanların ev düzenleme zevkine gelince; bohem bir anlayışın izleri açıkça görülüyordu: çarpık sandalyeler, lime lime olmuş bir koltuk, yataklar, sandıklar, sepetler. Yani oradan oraya göçebe gibi sürüklendikleri yıllar boyunca alelacele kapıp kurtarabildikleri ne varsa. Ana mobilyaları ise, bu zavallı görünümlü salonun baş köşesini dolduran büyük, siyah bir piyanoydu. Aynı, batıktan kurtarılan bir eşya gibi duruyordu orada.

Katolik bir İrlanda ailesi içinde vaftiz edilip büyümüş olmasına karşın Mary evliliği bittiği an, her tür dini uygulamayı hemen kesecekti. Kendi inançlarına dayanak olan tutkusu şimdi de Tanrı'ya karşı amansız savaşında destek oluyordu ona. Robert Green Ingersoll'un ateşli bir yandaşı olan Tanrıtanımaz Mary,

çocuklarına *Musa'nın Hataları*'ndan sayfalar okuyordu. Ateşli bir antiteolojisyen olarak Mary, aldığı bir kararla, çocuklarına daha küçük yaşlarından itibaren Noel Baba'nın -tıpkı Tanrı'nın bizzat kendisi gibi- saf insanları aldatmak için uydurulmuş büyük bir komedi olduğunu anlatmayı sürdürmüştü. İşte onlara aşıladığı tek öğreti bu olmuştu. Tabii, zenginliği dışlama, düzensizliğe duyulan tutku, aşırı dozda bir idealizm, katıksız bir serüven ruhu ve hepsinin de ötesinde sanata, güzele ve Yunan kültürüne karşı duyulan büyük bir yakınlık.

Böyle konformist bir eğitim, dar görüşlü moral değerlerinin güdümünde Püritanizme gömülmüş, gözünü kazanç hırsı bürümüş bir Amerika'nın bağrında elbette ki güçlüklerle karşılaşacaktı. Annesinin elinden tutup okula götürdüğü beş yaşındaki Isadora, daha o gün kendisini bu toplumdan ayıran her şeyin gayet iyi farkına varacaktı. Daha ilk günden farklı hissedecekti kendini. Onlar tarafından dışlanmıştı. Ne onlara söyleyecek bir şeyi vardı ne de onların düşlerini, gizlerini paylaşabilecek durumdaydı. Hiçbir şey bu eğitim sistemi kadar insan doğasına aykırı görünmemişti gözüne. Tüm yaşamı boyunca o günler acı dolu anılar olarak çakılacaktı kafasına. Hele sınıfta, Noel Baba diye birinin olmadığını söylediğinde onu eve geri gönderen öğretmeninin tehdit edici bakışları! Yol boyunca, "Noel Baba Yok! Noel Baba yok işte!" diye hırsla ağlayarak haykırmıştı. Ya o geçmek bilmez saatler boyunca çektiği işkence? O sert tahta sırada aç karnına oturmak zorunda kaldığı saatler? Ya o nemli ayakbılar içinde hapsolan buz kesmiş ayakları? Ve de ezber olayının o budalaca göklere çıkarılışı!

Neyse ki, bu arada kendine ait olabilen akşamlar vardı. Yeşil opal lambanın altında, piyanonun çevresinde küçük çetenin toplanarak geçirdiği o uzun ve sıcacık geceler. Her ne kadar birbirine benzese de, içerdiği onca düş ve seyir zevkiyle dopdolu bu saatler öylesine farklı ve renkli geçerlerdi ki... Hiçbir şölen - ki Isadora'nın yaşamında en muhteşemleri yer alacaktı- böyle

gecelerde yaşadıklarına asla yaklaşamayacaktı. O anların bıraktığı tadı çağrıştırmaktan bile uzak kalacak ve ancak nostaljik bir anlam kazanacaktı. Mary, Mozart, Schubert, Chopin, Beethoven'in müziklerini piyanoda çalarken zaman adeta duruyordu. Annesi bazen çalmayı keserek yüksek sesle Keats'den, Burns'den ya da Shelley'nin *Kleopatra* adlı eserinden parçalar okumaya koyuluyordu.

Şiirin ve müziğin büyüğü! O mekânın büyüğü! Çocuklarıyla sonsuz bir anlaşma içinde olan kadının, tüm sevecenliği içinde olanlarla duygu ve düşünce ortaklığı kurabilmiş bir annenin büyüğü! Augustin, *Hamlet* ya da *III. Richard*'dan yüksek sesle dizeler okurken, Raymond da *İlyada*'dan Yunanca ezgiler söylüyordu. Isadora ise Mendelssohn'un bir romansıyla dans ediyordu. Her akşam çetenin beş üyesi gizemli bir olayı anmak üzere bir araya gelircesine, bu kocaman soğuk salonda toplanıyordu. Tören benzeri bu olay, her zaman aynı kurallara uygun bir şekilde, ama dinden uzak kişilerce sürdürülüyordu. Gün boyunca olagelenler ise son derece önemsizdi, salt bir parantez içiydi onlar için. Gerçek yaşam, o akşam saatlerinde yaşadıklarıydı.

Günlük işleri başından aşkın olan Mary'nin -ördüğü trikolar, San Francisco'nun dört bir yanında verdiği dersler- ne çocuklarına ayıracağı bir zamanı vardı ne de dadı tutmak için parası. Neyse ki, doğuştan tasasız bir yapıya sahip olduğundan, çocukların içlerinden geldiği gibi davranmalarına ve özgürce düşüncelerine göz yumuyor, gün boyu karşılaşabilecekleri tehlikeleri pek hesaba katmıyordu. Böyle bir göz kulak olma olayından yoksun kalması, Isadora'ya zengin çocukların asla tanıyamayacağı bazı nitelikler kazandıracaktı: özgürlük ve kendi kendine yetebilme.

Öğleden sonra saat üçte çalan çan, derslerin bittiği anlamına gelirdi. Ya da Isadora için tutsaklıktan kurtulma anlamına. Hem de ta ertesi güne kadar. Kendini dışarı atar atmaz var gücüyle plaja kadar koşar ve akşamın ilk ışıklarına dek buralarda dolanır-

dı. Denizi her zaman çok sevmiştı Isadora. Çok daha sonra şöyle yazacaktı: “Dans etme fikrinin kafamda ilk belirişı, çok küçükken deniz kıyısına gidip dalgaları seyre daldığım zamanlara rastlar. Onların hareketlerini dikkatle izler, aynı ritimle dans etmeye çalışırdım.”

Yalnız başına, okyanusun tam karşısında, kendini yavaşça sulara bırakırdı. Okyanus bedenini tüm organlarıyla baştan aşağı saran karşı konmaz bir dürtüydü onun için. Başını arkaya atıp göğsünü açık denize ve rüzgâra karşı gerer, çıplak ayaklarının üstünde ileriye hamleler yapardı. Sanki, kendi dışındaki bir gücün onu peşi sıra sürüklemesi gibi bir duyguydu bu. Kumsal boyunca salınıp sıçrar ve hareketlerini dalgaların çırpınışlarından oluşan senfoniye içgüdüsel olarak uydururdu. Kollarının ve bacaklarının salınımında, kalçalarının kavislerinde, belinin esnek kıvrımlarında, dalgaların çalkantısındaki armoniyi keşfeder gibi olurdu. Doğanın bu muhteşem ritmi, okyanusun güçlü yaşamıyla küçük kızın zarif dansını uyum içinde bütünleştiriyordu. Isadora vahşı bir keyifle bırakıyordu kendini bu duyguya. Bir kupa gibi ileriye uzanmış elleri güneşin son ışıklarını toplar gibiydi. Sonra da, tıpkı Dionysos sunağına kendini kurban eden genç bir Bakkha rahibesi gibi lekesiz ve saf, kendini sulara bırakırdı. Bakışları ufukta dalıp giden Isadora, çevresini saran bu geniş mekândan, gökyüzünde gelip geçen bulutlardan, deniz yosunlarının saldığı kokudan, kalçalarına dolanan ılık ıslaklıktan, şakaklarındaki damarlarda coşkuyla akan kandan, bedeninde hissettiğı esintiden, sırlıslık olan saç tutamlarının verdiğı ağırlıktan adeta kendinden geçerdi. Hiçbir yorgunluk hissetmeksiz, en tiz notalara dek arzuların telini titreştiren bir sarhoşluğun bıraktığı ruh haliyle kendinden geçen bir çocuğun duyduğu coşku. İnsanı, sevince boğan bir tören. Mutlulukla dolup taşan bir an.

Isadora bıkmadan usanmadan yaptığı danslarla, dünyanın doğuşunu yeniden canlandırır gibiydi.

Son derece ender görülen bir olaydı bu. Isadora hem dansçı hem de pedagog olarak dünyaya gelmişti. Asla kimseden öğrenmediği dansıyla hem yeni bir soluk getiriyor hem de bunu başkalarına öğretme yeteneğini keşfediyordu. Günün birinde annesi onu çevresinde yarım düzine kadar kız çocuğuyla yakaladığında, on yaşında bile değildi. Ve Isadora onlara arabesk ve *deve-loppé* figürünü öğretiyordu.

“Ne oynuyorsun Isadora?”

“Meraklanma anne, bu benim dans okulum.”

Bunun üstüne Mary piyanoya geçerek bir mazurka çalmış ve küçük grubun dansına eşlik etmişti. Ama işin en inanılmaz yönü, bu çiçeği burnunda dans okulunun sonunda popüler olmasıydı. Mahalledeki çocuklar buraya muntazam olarak gelmeye, anı-babaları da minik bale öğretmenine küçük ödemelerde bulunmaya başlamıştı. On iki yaşına geldiğinde sınıf o kadar kalabalıklaşacaktı ki, ablası Elisabeth de alıştırılmalarda ona yardımcı olmaya başlayacaktı. Yine aynı sıralarda Isadora da, biraz da olsa para getiren dans okuluna kendini tümüyle adanmak için, zaten pek bir şey öğrenmediği okulunu terk edecekti. Saçlarını topuz halinde tepeye toplayıp onu on dört yaşında gibi gösteren kabarık etekler giyiyor, o uzun bacakları üstünde yükseldiği zaman biçimli vücuduyla bir genç kız havasına bürünüyordu. Yepyeni bir soluk getiren bu dans öğretisi, her zaman için avangard eğilimlerin peşinde koşan San Francisco’nun en zengin ve snob kesimini çok geçmeden kendine çekecekti.

Oysa Isadora’nın hiçbir yöntemi yoktu ve hiçbir zaman da olmayacaktı. O, salt keyfine göre, kafasında tasarladığı figürleri yaratıyor ve bunları biçimlendirmekle yetiniyordu. Özellikle de, bu hareketleri müziğin ya da şiirin etkisine uyum sağlayacak şekilde seçmeye özen gösteriyordu. Bu şekilde yarattığı ilk figürlerinden birini, Longfellow’un şiirinden esinlenmişti. “Gökyüzüne bir ok gönderdim!” Başlı başına bir yaratıydı bu!

Uzun zaman Viyana’da yaşamış olan eski bir aile dostu, onu

dans ederken gördüğünde şöyle demişti: “Sen bana Fanny Essler’i anımsatıyorsun.” Sonra da annesine dönmüştü: “Sevgili Mary, onu mutlaka bir dans okuluna göndermelisin.”

Ertesi gün onu klasik dans akademisine yazdırdılar. Dehşet bir olaydı. Akortsuz bir piyano, duvar boyunca uzanan barlar, aynalar ve yeşilimsi bir ışığa boğulmuş harap bir atölye. Onlardan parmak ucunda durmaları isteniyor, insan doğasına aykırı bir jimnastikle bedenlerini eğip bükmeleri bekleniyordu. Isadora buna başkaldıracaktı: “Parmak ucunda mı? Ama kimse parmak ucunda yürümez ki! Bu doğaya aykırı bir şey!” Ayrıca tüm bu bale duruşlarından daha budalaca bir şey olabilir miydi: Hepsi saçma sapan şeylerdi. Dehşet vericiydi. Ruhsuz, mekanik figürlerdi. İnsan vücudunun özgürlüğünü kısıtlayan, deforme eden hareketlerdi. Dans öğrenmek için bir tek okul tanıyordu: Doğa. Ve bir tek öğretmen: *Terpsikhore*.^{*} Bu sanat için öncelikle özgür bir beden gerekliydi. “Ben balenin düşmanıyım,” diye açıklamıştı annesinin karşısına dikilerek. “Bu yanlış ve saçma bir yöntem. Sanat alanının çok dışında. Ben bu okuldan ayrılmak istiyorum!”

Sanat ve Güzellik. Bunlar bir Duncan’ın asla duyarsız kalamayacağı kavramlardı. Böylece Bayan Duncan, kızını klasik bale öğretisinden almaya karar verdi. Ve Isadora bir daha oraya adımını atmadı. Kendi öğretisini ise çok geçmeden François Delsarte’da keşfedecekti. Delsarte, öğrencileriyle alıştırma sayesinde dansta anlatım biçimini ve teorisini oluşturmuştu. Delsarte gibi Isadora da bacak alıştırma çalışmalarını ikinci plana atacaktı, beden en duyarlı merkezi kabul ettiği gövdeyi, tüm sinirlerin bir araya toplandığı ve tüm enerjinin dağıldığı bir merkez sayacaktı. Tüm duygu ve heyecanımızı aynı anda hem toparlayan hem de yansıtan güneş ışınlarının yumağı, koreografik anlatımın

^{*}) *Terpsikhore*: Dans Tanrıçası. Zeus ve Mnemosyne’in dokuz kızıdan biri. Dans, şiir, güzel sanatlarla ilgilidir.

tam odağını oluşturmaktaydı. Yine Delsarte’a göre, dans sanatı kültür ve felsefenin katkısı olmaksızın yüksek seviyeli özlemlere yanıt veremezdi. Bunlara yürekten inanan Isadora, beden ve zihin arasında değişmez bir ilişki olduğunu kabul ettiği için, aylar boyunca halk kitaplığının rafları arasına gömülecekti. Dickens, Thackeray, Shakespeare, Yunan trajedileri, Fransız klasikleri, ayrıca İspanyol ve İtalyan klasikleri. Hepsini elden geçirecekti. Daha sonra da Yunan sanatında doğal ve özgün teorisini destekleyecek ve kanıtlayacak olan unsurları keşfedecekti.

Tiyatroya tutku derecesinde düşkün olan Augustin’e gelince; o da oyuncu olmayı düşlemekteydi. Kardeşi Raymond ve kız kardeşleriyle birlikte oynayacağı oyunları sahneliyordu. Öncele ri komşuları ve arkadaşları gelip garip bakışlarla onları seyretmiş ama ardından her seferinde daha da kalabalık olarak gelmeyi sürdürmüşlerdi. Evlerindeki salon tüm bu kalabalığı alacak kadar yeterli olmadığından gençler, bir hangar kiralayacak ve burada müzik, şiir ve dans resitalleri düzenleyeceklerdi. Çok geçmeden tüm mahalle gösterileri izlemek için bu küçük ahşap tiyatroya akın edecekti. Buluşlarının sınırsızlığı, olanaklarının sınırlılığını telafi edecek düzeydeydi. Yorumlarındaki canlılık, doğaçlama, şiirsellik, orijinallik, işe keyifle sarılmaları ve sanatçı yetenekleri yine aynı şekilde deneyimsizliklerini dengelemekteydi.

Bir gün gelecek, “Biz artık amatör sayılmayız!” diye haykıracaktı çete üyelerinden biri. “Gerçek bir sahnede, gerçek bir gösteri sahnelemenin zamanı geldi. Ve tabii gerçek bir izleyici önünde.”

Kim ortaya atmıştı bu projeyi? Aslında hiç önemi yoktu! Öneri büyük bir tezahürat ve haykırışlarla benimsenmişti bile. Provalar hemen ertesi günü neşeli bir telaş içinde başlayacaktı. Küçük grup kolları sıvayıp dört koldan işe girişecek, Bayan Duncan Beethoven akorlarına ses verecek, Elisabeth eski İrlanda baladlarını prova edecek, Raymond çıkıp coşkuyla lirik deyişler okuyacak, Augustin ise Elsinor Prensi olarak elinde ekmek

bıçağı, gözlerini boşluğa dikip belki de yüzüncü kez şöyle yineleyecekti: “Olmak ya da olmamak!” Bu arada Isadora da büyük bir zarafetle kollarını havada birleştirip baldırlarını gizemli bir esinle bükerek kendini *Iphigenia*’nın kurban edilişine hazırlayacaktı. Tüm bu provalar bağırış ve tartışma içinde, gözyaşları ve kahkahalar arasında sürüp gidiyordu. Çete ruhu her birine hâkimdi. Bu duygu onları koruyor, tek varlık kılıyor ve aynı ortak düşünceyle yönlendiriyordu.

Bir ay sonra gösteri tümüyle hazırды. Küçük grup batı kıyılarında bir turneye çıkacaktı: Santa Clara, Santa Rosa, Santa Barbara. Herkes üstüne düşeni en iyi şekilde yerine getirecekti. Isadora dans edecekti. Hem de kendinden geçercesine. Sanki bir trans halindeymiş gibi. İlk kez olarak dans, onun için salt bir bedene hâkim olma olayından ileri giderek izleyenler üstünde de bir hâkimiyet kurma anlamına gelecekti. Isadora gücünün bilincine varıyordu artık. Ve henüz on altı yaşına yeni girmişti.

Sonuç olarak turneleri yüreklendirici bir başarı elde etmişti. Bundan böyle eski mütevazı yaşamlarına dönmek asla söz konusu olamazdı. Daha ileriye, daha yüksekleri hedeflemeliydiler. Başlangıç olarak San Francisco’dan pek uzaklaşmamışlardı. Neden artık New York’u denemesinlerdi? İlk gösterilerinden az bir gelir sağlamışlardı. Mobilyalarının işe yaramaz olanlarını satıp çekmecelerindeki son paraları bir araya getirdiler. Ve bir gün Mary sevinç içinde eve döndü.

“Tamam çocuklar! İşte New York’a beş bilet. Öbür gün hareket ediyoruz.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

New York, 1885

İnsanın tepesinin üstünde ne kadar da çok şey vardı öyle: tüm kenti demir kirişler üstünde, homurtular çıkararak, aynı bir çelik fırtınası gibi delip geçen hava metrosu... metalik yapı iskeletlerinden oluşan adeta bir orman görünümündeki ışıklı levhalar... bulutlar arasında zikzaklar yaparak gidip gelen dev harfler. Boşlukta titreşen bir sürü kelime. Yanıp sönen elektrik ışınlarının o olağanüstü görüntüsü, çıtırtılar çıkarıyor, ısıtırlar yayarak gökdelenler boyunca kısa aralıklarla inip inip çıkıyordu. Otomatik ışıklar oynaşıp duruyor, oradan oraya atlıyor, durmaksızın titreşiyor, değişiyor, birdenbire ortalığı aydınlığa boğuyor, ardından yeniden uzaklaşarak yitip gidiyordu kuzeyin o soğuk tan kızıllığı içinde. Gökyüzü yeterince kararmıyordu orada.

Ve bu kraterin debinde, için için kaynayan, kıpırdayan, topyekûn akıp giden büyük bir insan selinin, kulakları sağır eden bir uğultu içinde sürüklenip tıkıldıkları vagonlar.

Bu, kısa süreli ama müthiş bir şok olmuştu. Duncanlar bu zorlu tanışmaya rağmen her zamanki kayıtsızlıklarıyla, “çok geçmeden alışırsınız” diye düşüneceklerdi. Ayrıca, geldikleri günün akşamı, alışkın oldukları evrenden kendilerine kalan o kocaman el işi çantalarını açtıklarında, tüm kaygılarından kurtulacaklardı: kitaplar, partiyonlar, Platon, Thackeray, Brahms, Chopin; ayrıca sahnede kullandıkları pılıpırtı, Yunan tunikleri, saçaklı şallar, yaprak ve çiçekten yapılma taçlar, tamburinler, hepsi karman çorman bir aradaydı. Sadece bir ay kadar yetecek paraları olduğundan, Altıncı Cadde yakınlarında, kentin arka sokakları arasında sıkışmış kalmış, yirmi dolarlık aile pansiyonlarından birine yerleşmişlerdi. Tüm “*boarding house*”larda görüldüğü gibi, burada da ilginç insanlardan oluşan karma bir insan topluluğu yaşamaktaydı. Bunların tek ortak noktası, kiralalarını asla ödememeleri ve sürekli olarak kapı dışarı edilme tehdidi altında yaşamalarıydı.

Isadora gibi heyecanını ve güvenini asla yitirmeyen on sekiz yaşındaki Kaliforniyalı bir kız için bile, New York tiyatrolarında iş bulma girişimi yürek isteyen zorlu bir mücadeleyleydi ya da sonuçsuz bir bahis. Özellikle de sahne deneyimi yoksa, elinde herhangi bir tavsiye mektubu bulunmaksızın ve gerekli kimseleri tanımadan kapıları çalmaya kalkıyorsa, sırf dansçı olmayı kafasına koyduğu için kendini dansçı olarak lanse etmekte diretiyorsa. Hele hele kafasını, barda ayna karşısında saatlerce alıştırma yapmaya vereceğine henüz belirsiz teorilerle doldurmuşsa, dahası koreografi sanatında devrim yapacağı konusunda kendine aşırı güvenip bunda şaşmaz bir kararlılık gösteriyorsa bu iş daha da güçleşecekti. Isadora’nın bu taptaze, yaşam dolu ilkeleri çok geçmeden tapınağın bekçi *kerberos*’larının* engellerine toslaya-

*) *Kerberos*: Hades’in (cehennem kapısı) köpeği. Çok başlı, ejder kuyruklu bir yaratık.

cak, o çocuksu bakışları, yanlarına zar zor yaklaşabildiği bir-iki rejisörün duyarsızlığıyla karşılaşacaktı. “Hayır, Matmazel, siz de görüyorsunuz ki işim başımdan aşkın! Başka bir gün uğrayın ya da adresinizi bırakın.” İşte, kapılar yüzüne tümüyle kapanmadığı zamanlarda da alabildiği tek yanıt bundan ibaret oluyordu.

Broadway her geçen gün daha da ulaşılmaz oluyordu onun için. Tıpkı şatafatlı Babil ve onun ışıltılar saçan sarayları gibi, bir serap gibi, erişilmez olduğunu görüyordu. Ne var ki, Isadora payetlerden oluşan bu göz boyayıcı evrenden nefret etmekteydi. Hiçbir şey onun dans anlayışına bu denli ters düşemezdi. O, en ufak bir dekora bile tahammül edememekte, salt insan bedeninin gerçeğine ve doğanın ritmine dönmeyi düşlemekteydi. Yapay dekorlardan oluşmuş bu şatafat ne verebilirdi ki ona? İşte o zaman Kaliforniya sahillerinde yalnız başına yaptığı o uzun yürüyüşler geliyordu aklına. Çıplak ayakla, saçları rüzgârda uçuşarak, engin denizin tuzlu suyunu kırbaç gibi yüzünde hissederek yaptığı o uzun yürüyüşler. Böylece yeniden cesaretle doluyordu içi. Cesaret ve güven. O, kendi gerçeğini okyanusta, gökyüzünde, bulutlarda bulmamış mıydı? Onlar yanılmazlardı. Haliyle onu da yanıltmazlardı. İşte böylece ertesi gün New York’u yeniden arşınlamaya başlıyordu. Ama bu kez daha güçlü olarak. Hem kendinden hem de üstleneceği görevden emin.

Bir akşam bitap bir şekilde eve döndüğünde (para harcamak için tüm başvuracağı yerlere yürüyerek gidiyordu) annesi ona postacının bir süre önce getirdiği notu uzattı. Kısa bir mesajdı bu: “Sizi yarın altıda büromda bekliyorum. İmza: Augustin Daly.”

Isadora randevu saatinden on beş dakika önce oraya gitmiş ve Augustin Daly’nin 34. Cadde’deki tiyatrosu önünde bir aşağı bir yukarı mekik dokumaya başlamıştı. Burası New York’un en saygın tiyatro salonlarından biri değildi kuşkusuz ama tiyatro sahibi özellikle “*middle class*”tan oluşan belirli bir izleyici kesimine hitap ediyordu. Küçük esnaf ve banka memurları bu tiyatrosu

da kendi kafa yapılarına uygun bir kültür düzeyinde, hiçbir yeniliğe açık olmayan bir atmosferle yetinebiliyorlardı. Daly, yetersizliği ve yeteneksizliğiyle herkese beklentisi oranında yanıt vermeye çalışıyordu. Kendini asla zora koşmuyor ve kimseyi rahatsız etmiyordu. Sahneledikleri, kendisinin “klasik” gelenek diye adlandırmayı uygun gördüğü örnekler oluyordu genelde. Uzun lafın kisası, kendisi namuslu bir tiyatro esnafıydı! “Böyle tiplere çok gereksinim var!” diye buyuruyordu bu işten memnun olanlar ki bunların sayısı da az sayılmazdı. Yahudi entelektüalizmi ve Avrupa avangardının cüretli çıkışları bu kesimi kaçırtabilirdi.

“Girin!”

Bu tek sözcük, Isadora’nın yüreğinin biraz daha hızlı atmasına neden oldu. Ama cesaretini yitirmediydi yine de. Karşısındaki, fırça bıyığının üstündeki o geniş kemerli burnunun ortasına bir kelebek gözlük oturtmuş, tıpkı bir dünya küresi gibi dazlak kafasıyla kısa, tıknaz, elli yaşlarında bir adamdı. Daly onu bir süre inceledi, sonra yaklaşıp tepeden tırnağa şöyle bir süzdü. “Bana bir dokunsun, tokadı yer suratına!” diye geçirdi Isadora içinden. Güvenini toplayıp kendini yatıştırmak için olsa gerek. Ama Daly bir şey yapmadı.

“Bayan Duncan, şu sıralarda ünlü yıldız Jane May’le, ki kendisini özel olarak Paris’ten getirttim, bir pantomim gösterisi hazırlıyorum. Belki size de bir rol ayarlayabilirim.”

Daly’nin açıkça söyleyemediği şey şuydu aslında: Bu rol için düşünülen oyuncu onu son dakikada atlatmıştı ve şimdi de yeni alacağı oyuncuyu prömiyere yetiştirmesi gerekiyordu. Fişlerini karıştırarak Isadora Duncan’ın adını bulup bir göz atmıştı. Yaş uygundu. Gerisini sekreterinin yaptığını yorumdan inceledi: “Oldukça hoş, uzun boylu, yanaklarının tombulluğuna rağmen ince yapılı. İri ela gözleri var. Ayrıca kişiliği ve hazırcevaplığıyla hiç de beceriksiz birine benzemiyor. Tipik İrlandalı. Yani ne bileyim. Anladınız herhalde. Onu çağırabilirsiniz.”

“Ama bayım!” diye haykırdı Isadora. “Ben dansçıyım, mim sanatçısı değilim,” diyerek rahatsızlığını açıkça belirtti. “Ben dansı eski Yunanlıların...”

“Bu aynı şey,” diye kestirip attı Daly. “Haftada on beş dolar veririm. Sizce iyi mi?”

Duncanlar paralarını artık iyice tüketmişlerdi. Elisabeth, Augustin ve Raymond aradıkları işlerden elleri boş dönmüşlerdi. Mary ise sadece üç öğrenci bulmuştu. Böylece kontrat hemen orada imzalandı.

“Gelecek pazartesi provalara hemen başlıyoruz. Saat dokuzda. Zamanında gelin. Her gecikme size bir cezaya mal olur, bilirsiniz.”

Isadora pantomimden nefret ederdi. Ona göre hiçbir sanat dalı bunun kadar yapay, gülünç ve bayağı olamazdı. “Konuşmak istiyorlarsa, neden konuşmuyorlar peki?” diyordu kendi kendine. İşe yaramaz bunca hareket için, ancak bir sağır-dilsiz okulunda yapılabilecek el kol hareketleri için, neden bunca çaba harcansındı ki? Tek kelimeyle saçmaydı. Hareketin bizzat kendisi yeterdi. Bu, duygu ve düşünceleri dile getirmenin en soylu, en lirik ifadesiydi. Hareketi dilin yerine kullanmak, onun doğasını bozmak, değerini küçültmek, özgürlüğünü kısıtlamak, soyluluğundan yoksun bırakmak olurdu.

Yine de Daly’nin kendisine verdiği metindeki rolü çalışması gerekmişti. İlk provayı izleyen üç gün içinde odasına kapanıp ayna karşısında mimikleri çalışmaya koyulmuştu. Zaman zaman görüntüsü o kadar gülünç geliyordu ki, kahkahalarla gülmekten kendini alamıyordu. Ama önüne geçemediği bu kahkahalar giderek sinir krizlerine dönüşüyordu. Hıçkırıklara boğularak kendini yatağa atıyor ve başını yastığın altına gömerek ağlıyordu. “Asla beceremeyeceğim bunu. Asla! Asla!”

Kaçınılmaz gün geldiğinde her şey tahmin ettiği gibi olacaktı. Kötü.

Tombul vücudu, süt gibi beyaz teni, pembe yanakları, birer

pirinç tanesini andıran dişleri, dikkat çeken dişetleri, hışırtilar içindeki incili boncuklu tafta giysisi, alnına düşen buklerle süslenmiş o kabarık saç modelinin üstüne yerleştirilmiş geniş muslin şapkasıyla, tek kaygısı sadece hareketleri ve bunların bırakacağı etkiden ibaret olarak, marazi bir reklam tutkusıyla tüm insanlara budala bir güruh muamelesi yapan Jane May, aslında en baştan çıkarıcı güdülerinde barındırdığı halde, yapay bir safliktaki oynadığı rolünü o silik kişiliğiyle karikatürize ediyordu. Tüm bunlara bir de o tiz ve peltek sesiyle -neyse ki, pantomim yapıyor diye düşünecekti Isadora ona bakıp- incecik çizimleri üstünde tepinmesine yol açan sinir krizleri ekleniyordu.

Daha ilk sahnelerde, Isadora tüm çabalarının boşa olduğunu anlayacaktı. Partnerine “siz” demek için parmağıyla onu işaret etmek veya “ben” demek için de göğsüne şiddetle vurmak zorunda kalması ona o kadar yapmacık gelmişti ki, Augustin Daly hareketleri göstermek için sahneye çıkmak zorunda kalmıştı. Jane May ise, tıpkı kediler gibi tüyleri öfkeden diken diken olmuş bir şekilde, avının üstüne atlamaya hazır, gözlerini kocaman açmış, sabit bakışlarla bakıyordu acemi oyuncuya. Bir an geldi, müthiş bir toz bulutu kaldırarak tepindi.

“İsrarın gereği yok Bay Daly! Bu kız asla başaramayacak!” Sinirleri son haddinde, gözyaşları ha boşandı ha boşanacak duruma gelen Isadora, derhal sahneden inerek salona yürümüş ve ön koltuklardan birinde duran şalını almaya gitmişti.

“Ne yapıyorsunuz?” diye haykırdı ona Daly, eliyle gözlerinin önüne siper ederek.

“Evime dönüyorum bayım. Bayan May haklı. Ben asla beceremem bu işi.”

“Bekleyin! Son bir deneme yapalım.”

O anda Isadora birden, annesinin ödemek zorunda olduğu bir aylık kirayı anımsadı ve hepsinin kapı önüne konacağı düşüncesiyle geriye bir adım attı, sahneyi salondan ayıran üç basamağı çıktı. Daly onu kolundan tutarak Jane May’in karşısına gö-

türdü ve Isadora'nın allak bullak olmuş yüzünü işaret ederek, "Görüyorsunuz ya, ağladığı zaman ne kadar da ifadeli oluyor yüzü! Başaracaktır bunu," diye homurdandı. "Haydi, devam ediyoruz!"

Provalar altı hafta sürdü. Jane May'in öfkesi geçmemişti ama Daly gün geçtikçe Isadora'ya karşı daha anlayışlı davranıyor, koruyucu tavırlar takınıyordu. Hatta zaman zaman ona güven vermek için şöyle dediği bile oluyordu gayet ciddi bir sesle: "Hiç şaşırtmadınız beni. İlerleme var." Hatta bazen işi yıldız sanatçısına karşı tavır almaya dek vardırdıyordu. Hem de onun o cırtlak ve öfkeli sesiyle bağırıp çağırması pahasına. Doğası gereği son derece açık sözlü, bağımsız kişilikli, ağır hareketli olan bu genç İrlandalı kız, tüm isteksiz tavırlarına karşın, ara sıra yattığı o huysuz ve yeteneksiz oyuncudan çok daha çekici geliyordu ona.

Birkaç kez, onun tıpkı etli bir meyve gibi duran dolgun dudaklarına kaçamak bir öpücük kondurmayı, boynunun kokusunu solumayı, ensesindeki o asi saç lülelerini şöyle bir ısırıp geçirmişti aklından. Ama bir şey onu bunu yapmaktan alıkoymuştu. Ne olduğunu çıkaramamış da olsa...

Her neyse, prömiyer, burjuva kökenli hatırı sayılır bir izleyici kesimi önünde yapılacaktı. Tabii yanlarında o rengârenk giysileri, her taraflarından sarkan tüyleri, boyunlarına doladıkları kürkleriyle salkım saçak bir şekilde gelen eşleri de olmak üzere. Jane May, Pierrot rolündeydi. Bol kesimli beyaz saten giysi içinde kaybolmuş bedeni, bembeyaz boyalı yüzünde sürmeye bulanmış eğik gözleri, nar çiçeği renginden üçgen dudakları ve hırçın suratının bayağılığını abartan parıltılı kumaştan o devasa yakallığıyla tıpkı aydan düşmüş kötülük timsali bir meleği andırıyordu. Mavi ipekten Directoire stili kostümü içinde, başında sarı bir peruk, tıpkı bir çiçekçi sepeti gibi süslenmiş, inanılmaz tuhafıktaki hasır şapkasıyla, Isadora'nın aşk sahnesi bölümünde Pierrot'yu tam üç kez öpmesi gerekiyordu yanağından. Ama öylesine bir kuvvetle yapmıştı ki bunu, dudakları Jane May'in üs-

tübeç gibi beyaza bulanmış yüzünde kıpkırmızı bir leke bırakmıştı. Perde inince, Jane May, virgül şeklindeki kaşlarının altında gözleri çakmak çakmak, Isadora'nın üstüne atılarak suratına üç tokat indirmişti. Sonra da izleyicileri selamlamak üzere sahneye çıkıp bir taraftan otuz iki dişi meydanda gülümseyerek, bir taraftan da gözkapaklarını kırıştıtarak öpücükler göndermeye koyulmuştu, tıpkı şımarık bir çocuk gibi, cilve ve işve içinde önce sağa, sonra da sola dönerek.

İkinci sahne, baş oyuncu tarafından canlandırılan uzun bir monologla başlıyordu. Isadora ise sahneye çıkacağı sırayı bekleyerek bir dekor dayanağının ardında büyük bir dikkatle Jane May'i seyrediyordu. Bir an için bu sahneyi sanki ilk kez seyrediyormuş gibi bir hisse kapıldı. Birkaç dakika boyunca büyülenmiş gibi öyle kalakaldı. Pierrot'nun bedeni sanki gerçekten yokmuş gibi gelmişti ona. Öyle ya, tıpkı bir tüy gibi oradan oraya uçan ve üstündeki taç etekle kendi etrafında dönüp duran bu haliyle uzayda dalgalanan bir nebula olmasındı bu? Sanki bacakları yok gibiydi. Pierrot yürümüyordu; uçuyor, dönüyor, dalga dalga oluyor, kıvrılıyor, bükülüyor, kayıyor, genişleyip açılıyor, geriliyor, gevşiyor, yükselip havalanıyordu. Tıpkı çırpılan bir kremanın kıvrım kıvrım helezoni dönüşünü andırıyordu. Kumaş kıvrımlarının altında bir beden varlığı hissedilmiyordu. Ne etten ne de kemikten oluşmuş bir varlıktı sanki. Pantomimin göz aldatıcılığıyla Jane May, Pierrot'ya bir tür negatif oluşum kazandırıyor. Tıpkı karanlık bir evrende parıldayan bir siluet gibi. Pierrot bir hayaletti. Pierrot bir düştü. Elle tutulamayan bir gölge. Sedef misalif parlak bir bulut. Kozmik bir toz kümesi.

“Ama ne dansçı olurdu ondan!” diye düşündü Isadora içinden.

Provaların sürdüğü onca zaman boyunca, Isadora bir cent bile almamıştı. Aile pansiyonundan atılan Duncanlar, 180. Cad-

de'de iki boş oda kiralamışlardı, Daly'den gelecek parayı hesaplayarak. Son günler en güç geçen günler olmuştu. Avans bile istemeye cesaret edemeyen Isadora, sonuç olarak parasız yaşıyor ve New York'u baştan aşağıya katederek tiyatroya ulaşıyordu. Yemek saatinde soyunma odasında gizleniyor, yorgunluktan uyukluyor ve ardından başlayan provalar akşama kadar sürüyordu. Midesi bomboş, bacakları tutmaz bir haldeydi. Büyük provadan sekiz gün sonra nihayet ilk parasını alacaktı. Zamanı gelmişti yani!

Üç haftalık bir temsilden sonra ekip turneye çıktı. Isadora haftada on beş dolar almaya devam ediyordu. Yarısını annesine yolluyor, kalanını da harcıyordu. Bu, gün başına elli cent demektir. Elinde kalan bu yürekler acısı harçlıkla bir otelde kalması olanaksızdı. Bir kente gelir gelmez, valizi elinde etrafı dolaşıyordu. Ucuz bir pansiyon peşindeydi çünkü. Kaldığı yerler çoğu kez adı kötüye çıkmış oteller oluyordu. Çatı aralarında uyuyor, aynalı dolabı kapının arkasına çekiyor ya da tüm gece yatağında oturarak uyanık kalmaya çalışıyordu.

İğrenç tiyatrolar, kir pas içindeki soyunma odaları, gar peronlarında bitmek tükenmek bilmez kuyruklar, kasvetli banliyölerde iç bulandırıcı sabahlar, bir vagonun keskin kokuları içinde geçen bir gecenin ardından soluğu kurumuş, saçları salkım saçak, etekleri kırıkmış bir halde yaşanan perişanlıklar. Daha uykudan sendeleyerek ayak bastıkları andan itibaren, temsil saatine dek yapmak zorunda oldukları provalar... Bayan May'in buyrukları. Yolculuğun verdiği yorgunlukla her ne kadar bitap düşmüş de olsa, bu kadın tiranlığı hiç elden bırakmıyordu. Ve ertesi gün, en az ayrıldıkları kentlerdeki kadar berbat tiyatroların aynı pis soyunma odalarının ve genelevlerin bulunduğu ruhsuz kentlere doğru yol alıyorlardı. Bunlar kâbus gibi geliyordu insana. Isadora'nın canına tak etmişti yaşadığı bu günler. Kafasında ki ideal, oradan oraya acınası sürüklenmeleri sonunda yitip gidecek miydi acaba? Oysa o, ne kadar özgür bir dünya düşlemişti!

Tüm yaşamı boyunca bu sefil figüran topluluğu arasında ot gibi yaşayıp gidecek miydi? Rengi atmış mayoların içinde çarpık bacaklarını gösterip caka satan bu zavallı kızların arasında! Önceleri onlara acıyarak bakan Isadora, sonunda bu sefil ve sağlıksız ortamdan nefret edecekti. İşe yaramaz kostümler içindeki ter ve yağdan çürüyüp solmuş, hepsi birbirini andıran o şişirme paçavralar- kat kat etlerini teşhir edişleri midesini bulandırıyor- du. İçin için ve sinsice onu kemirmeye başlayan bu bunalımdan kurtulmak için savaş vermekteydi. Özellikle de kendini bırakma- malıydı. Harekete geçmeliydi! “Ben onlara benzemiyorum. Bu yaratıklarla hiçbir ilişkim yok. Ne şu sürtük Jane May’le ne de o domuz Daly’yle. Bir kere her şeyden önce ben bir aktrist de- ği- lim. Dansçıyım! Ve daha on dokuz yaşındayım. Ben dansımda eski Yunanlıların soyluluğunu canlandıracam. Ayrıca, yalnız sanat için yaratılmışım. Yalnız sanat.” Sanat! Bu sihirli sözcük, umutsuzluğun iblislerini kovup atacaktı içinden. Ayrıca bu insanlardan kendini iyice soyutlayabilmek için kuliste bir köşeye çekilip Platon, Aiskhylos ve Euripides okumaya çalışıyordu. Ama çoğu kez okuyamıyordu bile. Kitabın, dizleri üstünde açık durması, kendini tiyatronun o moral bozucu ortamından ayır- maya yetiyordu. Bu durum onun için hem bir tılsım yerine ge- çiyordu hem de kötü güçlere karşı koruyan bir kalkan. Üç met- re ilerisinde mimodram o saçma sapan el kol hareketleriyle sü- rüp giderken Marcus Aurelius’un *Düşünceler* kitabına dalan Isa- dora kendisini dokunulmaz hissediyor, gizli evreninde dış etki- lerden korunmuş oluyordu. Arkadaşlarının gözünde ilginç biri olarak tanınmıştı, bu da onun için rahatlatıyordu. “Benimle ko- nuşmaya cesaret edemiyorlarsa,” diyordu kendi kendine, “eğer beni bir kaçık yerine koyuyorlarsa, bu onlardan iyice farklı oldu- ğum anlamına geliyor demektir.”

Defterine notlar alıp gözlemlerini yazması işte bu dönemle- re rastlar. Bir yerde kendini savunmanın bir yolu bu. Sana- tına ilişkin havarice duygularla dolu, içinde filizlenen tüm dü-

şünceleri yazı yoluyla dile getirmeye çalışıyordu. Böylece ilkelelerini ve teorilerini geliştiriyor, en ufak detaylara kadar -kostüm ve moral değerleri açısından- insan yaşamını daha ileri götürme özlmlerini ortaya koyuyordu.

Turne yaklaşık iki ay sürdü. Daly için olay tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Isadora'ya gelince; ertesi güne kalmadan iş bulmak amacıyla New York sokaklarını yine arşınlamaya başlayacaktı. Ayrılacakları zaman Daly, ilerde neler yapmayı tasarladığını sorduğunda, ona dans konusundaki fikirlerini açmaya karar verdi Isadora. Daly bu kez onu dinledi ama pek de öyle dikkat kesildiği söylenemezdi. Sonunda Isadora'ya bir turne için sahneye koymayı düşündüğü Mendelssohn'un *Bir Yaz Gecesi Rüyası* adlı eseri için yeni bir öneride bulundu.

“Mademki bu kadar isteklisiniz,” diye söze başladı, “öyleyse periler sahnesinde dans edebilirsiniz.”

Doğrusu ya, periler Isadora için hiçbir şey ifade etmiyordu. O her şeyden önce insan doğasındaki yüce duygu ve heyecanları dile getirmek için yanıp tutuşuyordu. Ama ne de olsa bu pantomimden daha iyiydi. Büyük idealler insanın karnını hiçbir zaman doyurmadığı için, ayrıca yaşamak da gerektiği için, Isadora bu öneriyi kabul etti. Ama patrona şöyle bir şey önerecekti: Orman sahnesinde, hava perisi olan “elfe”lerin kralı Oberon ve karısı Titania'nın girişinden hemen önce, scherzo* ile dans edecekti.

Daly itiraz etmediği gibi, para artışını bile kabullendi. Isadora haftada yirmi beş dolar alacaktı bundan böyle.

Turneye çıkmadan önce, Altıncı Cadde'deki Opera'da bir dizi gösteri planlanmıştı. Isadora sırma işli tül den uzun bir tunik giyecekti. Ahşap bir çerçeveye monte edilmiş, gümüş parlaklığında, yanar döner iki uzun tül kanadı olacaktı. Isadora bunu görülmeyen kumaş bir bantla sırtının üstünde birbirine birleştiri-

*) *Scherzo*: Üç zamanlı bir dans türü; hızlı, enstrümantal müzik.

rılmış bir çift kayış yardımıyla, kürek kemiği hizasında hareket ettirebiliyordu. Meleği andıran bu hali, bazen en akla gelmeyecek pozisyonlarda kol hareketlerini sınırlıyordu. Dahası, her harekette bu kollar birbirine kısa, sert sesler çıkararak çarpıyordu: tak, tak, tak...

Prömiyer gecesi Isadora kimseye haber vermeksizin, her şeyi karmakarışık eden bu nesneden kurtulmaya karar verdi. Sahneye girdiğinde onu tepeden tırnağa saran yepyeni bir mutluluk hissetti içinde. Birdenbire, salonun alacakaranlığı içinde, okyanus dalgalarının çırpıntısını ayakları dibinde hisseder gibi olmuştu. Sanki görülmeyen dürtüler onu yönlendiriyor, yol gösteriyor ve bedeninin uyumunu her adımda yeniden yaratıyordu. Artık yapacağı tek şey, Mendelssohn'un Shakespeare'in oyunu üstüne bestelediği müzikal düşe direnmeden kendini bırakmasıydı. Müzikle kesin bir iç içelik sergileyen zarif dansıyla Isadora, saydam parıltılar, büyüleyici çiçekler ve tüy gibi hafif hava perileriyle dolu bu uçuşan düşler evrenini yeniden yaratıyordu. Dansın sonunda salonda büyük bir alkış koptu. Ama kulise dönerken, onu öfkeden gözü dönmüş bir şekilde bekleyen Daly ile burun buruna geldi.

"Bu da ne demek oluyor? Neden kanatlarınızı takmadınız?"

"Dans etmemi zorlaştırıyordu."

"Yani şimdi buna siz dans mı diyorsunuz? Sizi uyarıyorum Bayan Duncan, sakın bir daha tekrarlamayın bunu. Müzikholde değiliz!"

Ertesi gün Isadora sahneye ilerlediğinde, ön kısım hafifçe aydınlatıldığı için izleyiciler alacakaranlıkta belli belirsiz bir beyazlığın dalgalandığını fark edeceklerdi. Aslında Daly'nin her şeyden öte korktuğu şey, Isadora'nın başarısı değil, baş oyuncusu (ve eski metresi) Ada Rehan'ın gürültü koparmasıydı. Atlantik ötesinin bu Sarah'ına, imparatoriçe edalı bu kadına izleyiciler hayrandı ve kendisi tüm Amerika kıtasında tiyatro yöneticilerinin yüreğine korku salması ve gazete yazarlarının ilgisini çeken

öfke dolu kişiliğiyle tanınırdı. Sahneyi terk ederken genç dansçıya eşlik eden alkışlar tıpkı ölümcül bir top atışı gibi tam canevinden vurmuştu Ada Rehan'ı. Daly ise daha da fecisini bekliyordu. Ama büyük tanrıça, bu olayı kendince bir küçümsemeyle karşılamayı yeğlemişti. Koridorda genç hasmıyla karşılaştığında, kızcağızı o yılan gibi yeşil gözleriyle hiçe sayan bakışlar atarak süzmüş, ayaklarının dibinde gezinen minik finoyu eğilip kollarına almış ve ardında baş döndürücü bir parfüm kokusu bırakarak samur kürkünü sürükleyip uzaklaşmıştı.

New York'taki iki haftanın ardından *Bir Yaz Gecesi Rüyası* Amerika'da büyük bir turneye çıkacaktı. Oradan oraya sürüklenmeler, berbat pansiyonlar, sabahın solgun ışığında günü karşılayış yeniden başlayacaktı. Ve tabii yeniden iç sıkıntıları ve yalnızlık. Hem de ilk seferinden daha da yoğun bir şekilde. Çünkü artık karşısında, onu tavlama için giderek daha fırsatçı bir Daly-doğrusu ya, Isadora onun her zamanki kaba saba haline yeğledi- vardı. Ayrıca, grubun geri kalanına bir köle sürüsü muamelesi yapan Ada Rehan'ın bakışları da cabası. Bir yıl süren gösteriler sırasında "çariçe" -ona böyle ad takılmıştı- ağzını açıp kendisiyle konuşma lütfunda bulunmamıştı. Diğerleri de daha iyi bir muamele görüyor değildi. Arkadaşlarının bıktırıcı selamlarına yanıt vermek zorunda kalmaktan sıkılan Rehan, şu notu astıracaktı: "Grup üyelerinin Bayan Rehan'a iyi günler dilemelerinin gereksiz olduğu bildirilir!" Bu açıklama herkesin içini rahatlatıacaktı.

Diğer partnerlerine gelince; Isadora onların özellikle zekâ seviyelerinin vasatlığından yakınıyordu. Tıpkı, yüz hatlarındaki yıpranmışlığı sürdükleri boyaların altına gizlemeleri gibi, oyuncuların zekâ fakirliklerini de sonu gelmez bir kibirle gizlemelerine tahammül edemiyordu. Her ne kadar budalalığın, bilgisizliğin, kendini beğenmişliğin, tiyatro dünyasında sürekli olarak görüldüğünü kendi kendine tekrarlasa da, buna alışamıyordu. Bir türlü kavrayamıyordu; nasıl oluyordu da, tam bir metni hem

ezberlesinler -ki bazen hayran olmamak elde değildi- hem de bir tek sözcüğünü bile anlamasınlar... Sanatla sanatçı arasında-ki bu uyumsuzlukta onu dehşete düşüren bir çarpıklık vardı.

Bununla birlikte, sahne yaşamına yeni atılan genç bir oyuncu kızla arasındaki dostluk giderek geliyordu. Maud Winter tam on yedi yaşındaydı. Gök mavisi iri gözlerle ifadelenen üçgen biçimli yüzünde, gözbebekleri tüm benliğinizi adeta içine çeker gibi bir etki bırakıyordu. Hiçbir şeyden yakınmayan hali insanda koruyuculuk damarlarını kabartıyordu. Onun o tatlı dudaklarında hafif bir gülümseyişin belirlediğini görmek cennete bedeldi. Hafif, yumuşak bir sesle son derece yalın ve hoş şeyler söylerdi. Sadece portakal yer, bunun dışında bir şeyle beslenmek istemezdi. Isadora ona kol kanat gererek destek olmaya, zayıf tarafını tamamlamaya çalışıyordu. Oyunun son temsillerinin ardından veremden öldüğünü öğrenecekti. Ölüm Isadora'nın yaşamında ilk kez gösteriyordu kendini. Yüzüne üzgün bir çocuğun ifadesi yerleşmişti artık...

“Bir oyuncuyu asla sevemem ben,” diyordu Isadora bazen. Bunun için kendi benliğinden vazgeçmesi, kişiliğini bir ayna yüzeyinde değiş tokuş etmesi gerekirdi. Şurası gerçektir ki, bir aktör karşısındakinde yansımaları görmek isteyecekti. Yirmi yaşına gelinceye dek, hiç tatmadan aşkı düşlemişti Isadora. Oysa on dört yaşlarında San Francisco’da Grande Rue’deki bir ecza deposunda çalışan eczacı kalfasına çılgınca tutulmuştu. Adı Vernon’dur. Ondan “sosyete” dansları denen dansları öğreniyordu: vals, mazurka, polka. Bir saniye için de olsa dükkânın önünden geçebilmek için kilometrelerce yol tepirdi. Ev adresini de öğrendiği için, bazen yemekten sonra gizlice evden çıkıp onun ışık yanan penceresini seyretmeye giderdi. Evet, bu gerçekten de büyük bir sevgiydi. Vernon’u çılgıncasına seviyordu. “Ölene kadar” diye içini dökmüştü günlüğüne. İki yıl sonra ise, yakışıklı prensin Oaklandlı bir burjuva ailesinin kızıyla evlendiğini öğrenecekti.

Beş yıl sonra, Daly tiyatrosuyla ilk turnesine çıktığı sırada Chicago’da, Polonya asıllı genç bir piyanistle, İvan Mirovski ile tanışmıştı Isadora. Chopin’le başlayan bu temiz aşkları, bir balad süresi kadar devam etmiş ve 24. Prelüd gibi bitmişti. Yani alarm zilleriyle. Birbirlerine düzinelerce mektup yazmışlardı. Her seferinde Isadora ona uzun uzun sıkıntılarından ve yalnızlığından dem vermişti. Hep Chopin!

Bir Yaz Gecesi Rüyası’yla Chicago’ya uğradıklarında, Isadora o tatlı bakışlı piyanistine yeniden kavuştu. Prova yapmadıkları günler el ele ormanda dolaşmaya çıkarlardı. Isadora yeniden yaşadığını hissediyordu. Sanki, kötülüklerle dolu bitmek tükenmek bilmeyen bir gecenin ardından, bir tılsımla çiçekli bir alanın ortasına konuvermiş gibiydi. İlkbaharın o ılık soluşunu yudum yudum içine çekiyordu. Bir an bile, birkaç saat sonra yeniden o yalan ve kokuşmuşluk ortamına, kulislerin karanlık gölgeleri arasına gömüleceğini düşünmek istemiyordu.

Diğer zamanlarda da elleri çenesinde, dirsekleri piyanoya yaslanmış, saatlerce İvan’ın çalışını dinlerdi. Güneş ışığı huzmeler halinde İvan’ın alnının iki yanından sallanan saç lülelerini okşayıp geçerken Isadora onun o açık renkli gözlerini seyrederdi. Ve Chopin hep orada, her zaman yanlarındaydı!

Ayrılacakları sırada İvan ona evlilikten söz etti. Isadora New York’a döner dönmez o da yanına gelecek ve onunla evlenecekti. Isadora ona ölümsüz aşk yemini etmiş ve olanca içtenlikleriyle vedalaşmışlardı. Ardından tiyatro grubuyla buluşmak üzere yola çıkmıştı. Aynı akşam bu tasarısını annesine de açmıştı. Mirovski’den söz etmek ve mutluluğunu betimlemek için sekiz sayfa ancak yetmişti ona.

Birkaç hafta sonra, New York’taki salonlarına yeniden kavuşan Augustin Daly grubunun hali haralarına geri dönen yorgunluktan canları çıkmış atları andırıyordu adeta. Gelir gelmez Isadora İvan’a kısa bir mesaj yolladı. Ama yanıt yoktu. Günler geçecek ama hiçbir haber alamayacaktı. Sabırsızlığının son radde-

sinde olan Isadora, gazeteciliğe başlayan erkek kardeşine nişanlısından haber alması için yalvardı. Raymond haber almaya gittiği ajanstan üzücü haberlerle döndü. İvan Mirovski tam üç yıllık evliydi. Karısı Londra'nın bir banliyösünde tek başına yaşıyordu. Evlerinin adı Stella House idi.

Bir yıl sonra da, onun İspanya İç Savaşı'na katıldığı ve orada bir eğitim kampında tifodan öldüğü duyuldu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Her şeye rağmen yaşamları düzene girmeye başlamıştı. Çetenin beş üyesi şimdi Carnegie Hall yakınlarında, içinde banyosu olan -ne büyük lüks!- bir atölyede kalmaktaydı. Elisabeth dans dersleri veriyor, Augustin bir tiyatro kumpanyasında oynuyor ve haftalar süren turnelere çıkıyordu. Raymond ise dizgi işinde çalışıyor ve Yunan metinleri üstündeki çalışmalarını sürdürüyordu. Daha iyi çalışabilmek için her tür mobilyadan vazgeçmişlerdi. Gündüzleri, duvar boyunca asılı duran geniş perdelerin ardında saklı duran çarşafsız, yastıksız, yorgansız demir somyalarda uyuyorlardı. Masrafları karşılamak için atölyeyi gün boyu kiraya veriyorlardı. Bu süre zarfında da, Central Park'a gidip dolaşıyorlardı. Eve dönmeden önce, hatta bazen

karlı havalarda bile, parkta birkaç tur atmak zorunda kaldıkları oluyordu.

Isadora'ya gelince; Augustin Daly gelecek gösteri için onu yeniden işe almıştı. Bu *Geyşa* adında, halk kesiminin her zaman çok tuttuğu, modası geçmiş bir oyundu. Geyşalar arasında çok meşhur olan Katsouraghi adlı kibar bir fahişenin ölümsüz öyküsüydü ve onun, Nagoya adındaki şövalyeye, fahişelerin sıkça bulunduğu semte yaptığı ziyaret sırasında rastlayıp çılgınca âşık oluşunu anlatmaktaydı. Piyeste özellikle kostüm ve dekorlar alabildiğine şatafatlı tutulmuştu. Daly bir Japon pazarı görünümü sergileyen bir oyunla, tiyatro kasasını doldurmayı umuyordu. Isadora da bu oyunda, quatuor* tarzı müzikle şarkı söyleyeceği küçük bir rol oynayacaktı. Ama gırtlığından bir tek doğru nota çıkarmaktan uzak olduğu için, dudaklarını hoş bir şekilde kıpırdatmakla yetinecekti sadece. Bu arada diğer üç arkadaşı da, şekilden şekile giren yüz hareketleriyle soluk tüketiyordu.

Provalar boyunca, kırmızı ve altın yıldızlara boğulan salon, korkunç bir görünüm sergilemekteydi.

Çevrede seçilen bazı profiller, aynı Hokusai'nin düş ürünü maskalarını anımsatıyordu. Bir gün, prova molası sırasında Daly, Isadora'yı soyunma odasının bir köşesinde ağlarken yakaladı. Yanına oturarak tatlı bir sesle sordu:

“Ne oldu küçüğüm?”

“Ne olacak, bu saçma sapan şeyleri oynamaya dayanamıyorum artık! Ben bu iş için yaratılmadım, size daha önce de söylemiştim.”

Bunun üstüne Daly onu yatıştırmaya koyuldu. Tabii ki Isadora haklıydı; aslında o da pek sevmiyordu *Geyşa*'yı. Bu kötü bir oyundu. O da gayet iyi biliyordu. Ama tiyatro sadece sanata hizmet etmezdi ki! Aynı zamanda para getirmesi de gerekirdi. Daly onunla bu minvalde konuşurken, bir yandan omzunu tutmuş ve

*) *quatuor*: Dört ayrı notalı müzik yapısı. Bu tür yapıtları çalanların oluşturduğu topluluk.

elini usulca sırtından aşağı kaydırmişti. Ta bel hizasına kadar. Isadora bir sıçrayışta kalkmıştı.

“Yeter Daly! Asla sizin metresiniz olmayacağım. Duydunuz mu beni? Asla! Ben bir tek rol için sizinle yatıp kalkan kızlardan değilim. Tiyatronuz da yerin dibine batsın! Her akşam aynı sözcükler, aynı hareketler. Bakın size ne diyeceğim; bunların tümünü de son derece gülünç buluyorum. Hele de o ne idüğü belirsiz laflar! Midemi bulandırıyor. Ben dans etmek için yaratılmışım, anlıyor musunuz?”

“Öyleyse bu işi daha iyi öğrenmek için bir kursa devam edip bar çalışması yapın!”

“Bunu asla yapmam! Dans bir seri mekanik alıştırma ve hareketlerden ibaret değildir. Siz hiç parmak ucunda yürüyen insan gördünüz mü? Ya da ayağını kaldırıp baş hizasına kadar yükselten birini? Ee, ne diyorsunuz? Bu pozisyonları bir dansçıdan beklemenin anlamı ne? Ben oynak eklemlili bir kukla değilim.”

“Ben bir şey beklemiyorum Isadora. Ama şu var ki, her sanat dalı gibi, dansın da bir öğrenme süreci vardır. Oysa siz...”

“Sanat mı? Siz neden söz ettiğinizin farkında mısınız? Bir ke-re sanat her şeyden önce doğanın ritmidir, dalgaların oynak hareketlerinin, esen rüzgârın, bulutların, çiçeklerin, çevrenizde yaşayan her şeyin, doğanın en küçük birimine kadar her şeyin uyumlu ritmidir. Bizlerin en güzel formları bulup çıkaracağımız ve bu formları ruhuna en sadık şekilde yansıtabileceğimiz kaynak doğadır. Burada önemli olan, fırtınayla aşk, hafif bir yelle dinginlik, bedenle evren arasındaki uyumdur. O mükemmel uyum, o katıksız sarhoşluktur dansın mantığı. Bunlar uydurulmaz, kendiliğinden oluşur, yaratılır, keşfedilir. Ve bu, doğadan aldığımız esinle, güçle gerçekleşir. Sonra da üstünde çalışılır ve geliştirilir. Gerçek estetiği sizin o debdebeli dekorlarınız ve gösterişli süslerinizle yakalamanıza asla olanak yoktur! Dans diyor-sunuz Daly, öyle mi? Dans Dionysos’tur! Dans Apollon’dur!

Pan'dır, Bakkhus'tür, Afrodit'tir! Beni duyuyor musunuz Daly? Af-ro-dit!"

Isadora farkına bile varmadan, sesinin tonunu iyice yükseltmiş ve son sözcükleri haykırarak söylemişti. Şimdi herkesin bakışları bu ikiliye yönelmişti. Daly ise öfkeden köpüren genç kızı sesini çıkarmadan dinlemişti. Hiç bu kadar güzel görünmemişti kız gözüne. Yanakları al al olmuş, gözleri öfkeden buğulanmış, dudakları tirtir titriyordu. Evet, güzel olduğu kesindi! Bir sözcük bombardımanı içinde, birbiriyle bağlantısız gibi görünen bu karman çorman konuşmayı, hiçbir şey anlayamadan dinlerken tek düşündüğü, ona hayranlık duymaktan kendini alamadığı olmuştu. İlk kez olarak bir kadının önünde saygı benzeri bir duyguya kapılıyordu. Isadora'yı bir süre dikkatle inceledi, sonra bir tek söz etmeden platoya doğru indi, metni eline aldı ve kelebek gözlüklerini yerleştirerek kulakları tırmalayan bir sesle bağırdı:

"İkinci perde için sahneye, lütfen!"

Ertesi gün Isadora gelip kendisine istifa ettiğini bildirdi. Tam bürosunu terk edeceği sırada, Daly ona doğru eğildi ve elini uzatarak ağzının içinde geveledi: "*Good luck, Isadora, you'll go a long way.*"

Sonunda tiyatrodan kurtulan Isadora, büyük bir enerjiyle dans çalışmalarına başladı. Annesi tüm gece boyunca piyanoyla eşlik ediyordu, ısınma ve esneme alıştırmaları için. Genelde yaygın olan kanının tersine, Isadora'nın sanatı disiplinden tümüyle yoksun değildi. Kendisi daha sonra şöyle yazacaktı: "Ben dans sanatının hizmetine, aralıksız süren zahmetli bir çalışma sürdürerek tam yirmi yılını verdim. Ve bunun içinde genelde yoksun olduğunu sandıkları fiziki antrenman çok büyük bir yer tutmuştur." Ancak o asla amaç ve aracı ve de sanatla mesleği birbirine karıştırmamıştı. O, dansın teknik dans olarak algılanmasından asla yana olmamıştı.

Kısa bir süre sonra, Ethelbert Nevin adlı bir bestecinin eserlerini keşfedecek ve onun *Narcisse*, *Ophélie* ve *Nymphes des eaux*

adlı parçalarını çalışmaya koyulacaktı. Besteci önce biraz çekimser kalmıştı. Çünkü müziğinin dansa uygun olmadığı kanısındaydı. Yine de, yepyeni bir soluk getiren bu koreografiden etkilenen Nevin, yorumcusuna kendisiyle birlikte Carnegie Hall'un küçük salonunda bir-iki konser vermesini önerdi. Oldukça snob bir izleyici kesimi doldurmuştu salonu. Klasik tütüyü ve dans patiklerini bir yana bırakmayı göze alarak, üstünde basit bir Yunan tuniği, çıplak ayaklarında yine Yunan trajedilerinde giyilen sandaletlerle, omuzlarına serbestçe dökülen saçlarıyla sahneye çıkan bu genç dansçının gözü pekliği karşısında tüm izleyici büyük bir heyecana kapılacaktı.

Bu ilk resital, başka önerilerin gelmesine zemin hazırladı. New York sosyetesinin kaymak tabakası, salonlarında gösteri yapması için onu peş peşe davet etmeye başladı. Amerika'nın en zengin üç-dört kişisinden biri olan Bayan Astor örneğin, onu Amerika'nın en şık banliyölerinden Newport'taki evine çağırmıştı. Oraya annesi ve Elisabeth'le birlikte giden Isadora, yine Elisabeth ve Augustin'in yüksek sesle okuduğu Ömer Hayyam'ın şiirleri eşliğinde dans edecekti. Hayranları arasında Vanderbilt, Belmont, Fish gibi kişiler bulunmaktaydı. Yani Amerika'nın tüm yüksek gelirliileri. Kendisiyle kimsenin başa çıkamadığı, tez öfkelenen saygıdeğer hanımefendi Bayan Astor, Isadora'ya büyük ilgi gösterip sevgi gösterisinde bulunmuştu. Newport'un diğer ileri gelen bayanları da onu sırayla evlerine davet etmişlerdi.

Isadora birkaç gün içinde, yanına yaklaşılmaması en zor kesimin gözdesi olup çıkmış, o günlerin geçerli modasına uymak isteyen *fashionable* kişilerin merakını çekmişti.

Kim olursa olsun, bir sanatçı için Anglosakson snobizmin-den daha büyük bir tehlike olamaz. Fransız snoblarından hem daha yüzeysel hem de daha gelip geçici bir hayranlık toplamaktansa, tanınmamış olmak daha yeğdir. Bu konuda tuzığa düşmeyecek kadar akıllı olan Isadora, ne çevresini alan insan-

ların kof lafazanlığına ne de Amerikan zenginliğinin yapaylığına kanacaktı. Bunlara egoist ve ahmak demek bile azdı ya! Bari biraz çıkarını gözetebilseydi! Bu bile olmamıştı. Karşılığında aldığı para o kadar azdı ki, otelini bile ucu ucuna ödeyebiliyordu.

Yavaş yavaş çevresinde yeni bir tuzağın ağlarını örmekte olduğunu fark etmekte gecikmedi Isadora. Tiyatro dünyasından olanlar onu tanımıyorlardı. Bu sosyete kesimi ise kokuşmuş bir göstermeciliğin içine çekiyordu onu. Isadora'nın estetik kaygıları kimin umurundaydı ki! Amerika'da böyle şeylere kafa yoran yoktu. Gerçekte onun nasıl bir kişi olduğunu asla kavrayamayacaklardı. Yani bir devrimci olduğunu. Buna karşılık köklü Avrupa kıtası belki de onu anlayabilecek tek yerdi. En azından ona inanırlardı. Sanatını kabul ettireceği yer orası olmalıydı. Yeteneklerini gerçekleştirebileceği yer ancak Avrupa olabilirdi, başka bir yer değil. Zaten birkaç yıldan bu yana görevinin iki yönlü olduğunu hissediyordu. Her şeyden önce, dünyanın tarihi kadar eski olan bu sanat üstüne edinilen tüm düşünceleri sarsarak modern bir düzenleme getirmek, ardı sıra dans aracılığıyla insanlar arasında daha kardeşçe, daha yansız, daha soylu ilişkiler yerleştirmek. Ve böylece de yeni bir çağın müjdeciliğini yapmak. Yirmi iki yaşının tüm içtenliğiyle yitirilen cennetin yeniden kazanılacağına inanıyordu. Bu mutlu çağın geleceğine inandığı kadar, kendi yeteneğine de inancı tam olan Isadora, hümanist görüşünü dünyaya kabul ettirmekten başka bir şey amaçlamıyordu. Onun dansı, her tür baskıdan arınmış, hükmetme düşüncesinden uzak bir toplumun gelişimini simgelemeliydi. Tıpkı Antikçağ'da olduğu gibi, Dahası, bu kurtarıcı görevinin bir erkek tarafından yerine getirilmemesi de çok önemliydi onun için. Dans sanatı özgürlük ideolojisi içinde bir mücadele alanıysa -ki onun anlayışına göre böyleydi- hareketin ilk kazanacağı zaferlerden biri, kadınların haklarına kavuşmaları üstüne kurulmalıydı.

Avrupa'yı düşlediği zaman -ki giderek bunu daha çok düşü-
nür olmuş ve isteğini klanın diğer üyelerine de aşlamıştı- önce-
likle İngiltere oluyordu aklına gelen. Yüzyılın sonuna gelindiği
o yıllarda, Londra gerçekten de altın çağını yaşıyor gibiydi.
Watts, Burne-Jones, Rossetti gibi Pre-Raphaeliteler modernliğin
yaygın bir eğilimini simgeliyorlardı. Beardsley, Whister, Swin-
burne gibi Manş'ın karşı kıyısındaki Yunan sanatı eğilimli şairler
ve Victoria çağının bir kurbanı olarak Readling Cezaevi'nden
yeni çıkmış olan Oscar Wilde gibi sanatçılar, eski Atina uygarlı-
ğından "Art Nouveau" akımını yaratmışlardı. Duncanların
Londra düşlerinde bir semt vardı ki, hep ön plana çıkıyordu:
Chelsea. Estetizmin merkezi. Swinburne'ün çılgınlıklarını yapı-
tığı yer burasıydı; içinden hafif bir ışığın süzüldüğü vitrayları ve
duvarlarında koyu renk ahşap kaplamaları olan loş bir evde
Michelangelo benzerlerini yaratan Burne-Jones da burada
yaşamıştı. Botticelli'nin tablolarından çıkma bir grup genç kızın
arasında yaşayan romancı Vernon da orada geçirmişti yaşamını.
Aynı Chelsea, bünyesinde bir süre önce Oscar Wilde'ı da barın-
dırmıştı. Wilde'ın arkadaşı oyuncu Ellen Terry ise hâlâ orada ya-
şamaktaydı. Esin kaynağı Elisabeth Siddal'ı yitirmenin acını al-
kol ve uyuşturucularla dindirmeye çalışan Rossetti, Amerikalılar
içinde en çok İngiliz sayılabilecek ilginç kişiliğiyle Whistler da
Chelsea'de yaşamaktaydı. Sonuç olarak Chelsea, iki sanat ku-
ramcısına, iki koruyucu tanrıya da kucak açmıştı: İlki, sosyalist
estetik anlayışın babası olan ve Isadora'nın da kendini yakın his-
settiği Ruskin (*Bible d'Amiens*'in yazarı gibi Isadora da "sanat
moral bir öğretidir" dememiş miydi?) ve özellikle de Pater. Isa-
dora, Ruskin'i nasıl yüceltiyorsa, sanatsal kişilikleri Baudelaire'le
aynı potada kaynaşmış olan bu olağandışı ustaya da hayranlık
besliyordu. *Fleur du mal* (Kötülük Çiçekleri) adlı eserin yazarı,
"Güzel her zaman olağandışıdır," derdi, ki Pater bunu "*a lovely
strangeness*" diye çevirmişti kendi diline. Oxford'da Pater'in öğ-
retisini benimseyen Oscar Wilde, onun *Rönesans* adlı kitabı üs-

tüne şöyle yazacaktı: “Çöküşün ihtişamı benim en değerli hazinemdir; son yargının trompetleri bu çöküş tamamlandığında çalacaktır ancak.”

Yola çıkacakları büyük gün yaklaşırken Elisabeth öğrencilerinin sayısını iki katına çıkarmış, Duncanlar da böylece Otel Windsor’un zemin katındaki iki büyük odaya yerleşme olanağı bulmuşlardı. Bu onlara haftada doksan dolara mal oluyordu. Dans dersleri ve Isadora’nın kazandıklarına rağmen, ay sonunu getirmekte yine zorlanıyorlardı. Bir akşam Elisabeth ve kız kardeşi oturmuş, ertesi gün mutlaka ödemeleri gereken kirayı nasıl denkleştireceklerini konuşuyorlardı. “Bizi ancak bir mucize kurtarabilir!” diye haykırıyordu Isadora umutsuzca. “Bu da tüm otelin yanıp kül olması!” Elisabeth ise omuz silmişti. Yirmi dört saat sonra ise Windsor Oteli alev alev yanıyordu. Elisabeth büyük bir soğukkanlılıkla, tüm öğrencilerini tek tek dışarı çıkartarak kurtarmayı başaracak ama Duncanlar bu yangında, sahip oldukları o mütevazı hazineden geri kalanları da yitireceklerdi: kostümler, kitaplar, bagajlar, fotoğraflar, aile yadigârları, hepsi kül olup gitmişti. Barınacak bir çatıdan da yoksun kaldıkları için, Buckingham Oteli’ne yerleştiler. Burası da diğer otelle aynı cadde üstündeydi. Birkaç gün içinde Duncanlar, tam tamına New York’a geldikleri zamanki durumuna düşmüşlerdi. Yani beş parasız. “Yazgımız bu!” diye karar vermişti Isadora o her zamanki kaderciliğiyle. “Bu da açıkça gösteriyor ki, ne yapıp edip Londra’ya gitmeliyiz.”

Denizin karaya sürüklediği eşyalar gibi cepleri boş ve işsiz bir şekilde salt düşler içinde yaşıyorlardı. Neyse ki, bu yetiden yoksun değillerdi. Artık Londra onlara vaat edilmiş topraklarmış gibi geliyordu. Ama nasıl ulaşacaklardı oraya? Hiç bilemiyorlardı. Tek bildikleri, çok yakında oraya gidecekleriydi, o kadar. Ama programda küçük bir değişiklik olmuştu: Artık beş değil, dört kişilerdi. Bir turne sırasında Augustin, Juliette rolünü oynayan on altı yaşında küçük bir kıza âşık olmuştu. Bir gün gelip klanı

onunla evlenme isteğini açacaktı. Bu haberi herkes büyük bir tepkiyle karşılayacaktı.

Onu hemen ihanetle suçlayacaklar, alçaklık ve üvey kardeşlikle damgalayacaklardı. Anneleri gidip kendini odaya kapatmış, Elisabeth düşmanca bir suskunlukla kendini bir kenara çekmiş, Raymond ise sinir krizi geçirerek kendini yerlere atmıştı. Isadora, evlilik konusunda duyduğu tiksintiye rağmen, aralarında en anlayışlı davranan olacaktı. Zavallı kardeşini teselli etmeye çalışmış, gelecekteki eşini gidip göreceğine söz vermişti. Aynı akşam Augustin onu beşinci katta bir odaya götürmüştü. Isadora orada, siyah bol bluzu içinde adeta kaybolmuş gibi duran, fazla gelişmemiş bir genç kızla karşılaştı. Parlaklığını yitirmiş gözleri ve tüm yüzünü kaplayan ergenlik sivilceleriyle bu kız ona Maud Winter'ı anımsatmıştı. Augustin ancak o zaman kız kardeşine aslında evlendiklerini, bir bebek beklediklerini ama bunu diğerlerine söylemeye cesaret edemediğini açıklamıştı.

Büyük serüvenlerine bundan böyle onsuz başlayacaklardı. "Buna layık değil zaten!" diye ileri sürmüştü Elisabeth. Her neyse, onlar yolculuk masraflarını nasıl karşılayacaklarını düşünedursunlar, Isadora bir yaz önce evlerinde dans ettiği yaşlı bayanları anımsadı. Hemen adres defterine baktı, şalını alıp yola koyuldu. Önce Bayan Roseberry'nin Central Park'a bakan 59 numaralı evine gitti. Koltuğuna gömülmüş oturuşuyla adeta bir dönemi simgeleyen -hali tavrı Kraliçe Victoria'yı anımsatmaktaydı- bu saygıdeğer bayan Isadora'nın yakınmasını dinleyip çok duygulandı: "Windsor yangını. Her şeyimizi yitirdik. Zavallı annem hastalandı. Kardeşim işsiz kaldı." Kısaca tam bir melodram. Yaşlı kadın göğsündeki dantel süsleri düzelterek devamlı "*Poor dear... poor dear...*" deyip durmuş, o yusuvarlak iri gözlerinden bir-iki damla gözyaşı süzölmüştü. Sonunda yerinden kalkmış, doğruca yazı masasına giderek ziyaretçisine bir çek imzalayıp vermişti. Ama ancak Beşinci Cadde'ye geldiğinde çeke bakmayı akıl edecekti: elli dolar. Hiç de iç açıcı sayılmazdı doğrusu.

Hemen o anda Bayan Coolidge'e gitmeye karar verdi. Kendisi finans dünyasının ileri gelenlerindendi. İnsan bu dul kadını bir Anglikan papazı sanabilirdi. Kinayeli bir ses tonuyla vaaza başlamıştı bile: "Bakın yavrucuğum, işe klasik dansı öğrenmekle başlasaydınız bugün bu noktada olmazdınız. Aslında çok yazık, çünkü oldukça yeteneklisiniz." Isadora önceleri bu nutku, uysallıkla yere indirilmiş bakışlar, biraz da pişman bir tavırla dinlemişti. Ama karşısındaki bu durumdan yararlanarak repertuarına, gözünü hırs bürümüş genç kızların bu tür nedenlerle yitip gittiklerine dair nutuklarla devam edince, Isadora da kendi nedenlerini sıralamaya girişecekti. Önce biraz ölçülü, giderek daha cesaretli ve inançlı bir şekilde, her zamanki taşkınlığına hâkim olamayarak açıklamaya devam etmişti. Sonra da, sert ifadeyle yüzü ve incecik dudaklarının en cılkı çıkmış lafazanlıkları karşısında sabrı taşarak hızla kalkmış ve şöyle yanıt vermişti:

"Elveda Madam. Hristiyan yardımseverliğinden ne anlamam gerektiğini artık iyice öğrenmiş oldum."

"Gitmeden önce, yine de şunu kabul edin," diye fısıldamıştı bayan vaiz! Ve ona vermek üzere çantasından beş adet on dolarlık banknot çıkararak, "İyi bir şekilde kullanmaya özen gösterin," demişti.

Isadora parayı almak üzere elini uzattığında da, şöyle devam edecekti sofu milyarder:

"Fırsat bulduğunuzda parayı iade etmeyi sakın unutmayın!"

Isadora, bu şekilde New York'un en zengin dullarını ziyaret etmeyi sürdürdü. Sonuç: üç yüz dolar. Yani ancak vasat bir geminin ikinci sınıf biletlerini karşılayacak kadar para. Peki ama Londra'ya varınca neyle geçineceklerdi? Bir gün limanda dolaşan Raymond, İngiltere'ye büyükbaş hayvan taşımacılığı yapan eski bir kargo gemisi fark etti. Yüz dolar karşılığında, kaptan dört yolcuyu gemiye almayı kabul etti. Üç gün sonra, Bayan Duncan, Elisabeth, Isadora ve Raymond Ortabatı'dan gelen iki yüz kadar sığırla birlikte gemiye binmişti.

Yolcularımız her öğün tuzlanmış sığır eti yiyerek o ufacık kamara-
ların sert tahta yataklarında yatmak zorunda kalmışlar ama
bu zor koşullara kolaylıkla alışmışlardı. Bu onları hiç etkileme-
yecekti. Ne var ki, bir de hayvanlar vardı. Tam iki yüz adet za-
vallı sığır, sintinenin dibinde üst üste istiflenmiş olarak, gece
gündüz inişip kakışıyordu. Tahtaya çarpıp duran boynuz sesleri
ve insanın yüreğini delen böğürmeleri Raymond'un hayatı bo-
yunca vejetaryen kalmasına neden olacaktı. İyi uyuyamamaları-
na, ahırın soluk tıkayan kokusuna, hayvanların acınası tepinme-
leri ve ardı gelmez sadmelerin sonunda gemi gövdesinde gedik
açılabileceği korkusuna rağmen Duncanlar oldukça keyifli bir
şekilde sürdürmüşlerdi yolculuklarını. Bu arada zamanlarını
Teokritos'u yüksek sesle okuyarak, bazı dizeleri canlandırarak
ve gemi çalışanları için oyunlar sahneleyerek geçiriyorlardı. Isa-
dora geminin iskele sancağında dans ederken Raymond,
Aiskhylos veya Sophokles'ten eski Yunan dilinde kıtalar okuyor-
du okyanusa karşı. Gemideki bu uzun geceler boyunca çeşitli
konularda söyleşiyor, çılgınca tasarılar üstüne ateşli konuşmalar
yapıyor, tartışıyor, gülüyor, gemide oradan oraya geziniyor ve
güneşin ilk ışıklarına dek dans ediyorlardı.

Altı haftanın sonunda Hull'a ayak basmış, oradan da birkaç
saatlik yolla kendilerini Londra'nın merkezine ulaştıracak olan
trene binmişlerdi. Oraya varır varmaz, *Times*'taki kısa ilanlar
aracılığıyla Marble Arch yakınlarında küçük bir lojman buldular
kendilerine. Ama kentteki ilk günlerini, ertesi günün hesabını
yapmaksızın her tarafı baştan aşağı görmeye ayıracaklardı. Elle-
rinde sadece birkaç sterlin kalmıştı. Sonrası için bir şeyler düşü-
nürlerdi elbet. Her şeyden önce Londra olanca renkliliğiyle ön-
lerinde serilmeliydi. Westminster, British Museum, South Ken-
sington Museum, Richmond Park, Pall Mall. Geçmiş tarihin
zenginlikleriyle açıklarını büyük bir doymazlıkla gideriyor, her
yerde iç içe yaşayan tüm tarih hazinelerini, her anıtı, her sokağı,
her taşı, yani bu eski uygarlığın her parçasını belleklerine yerleş-

tiriyorlardı. Akşamları evlerine ganimete konmuş korsanlar gibi dönüyor, yorgunluktan sarhoş bir şekilde, gün boyu edindikleri izlenimler üstüne bir kez daha sohbet ederek, planlar yaparak gecenin geç saatlerine dek oturuyorlardı. Onlar sıradan Amerikalılar gibi turist olarak gezmiyorlardı kenti. Çevreden etkilenen bir arkeolog ya da modern çağı yakalamaya çalışan, estetik kaygısı içindeki insanlar gibi geziyorlardı.

Ertesi gün, Mayfair'den Piccadilly'ye, National Gallery'den Hyde Park'a kadar olan bölgede dolaşmaya devam ettiler. İlk günlerin coşkusu hâlâ taptaze sürdürüyordu varlığını. Aynı bir düşte yaşar gibiydiler. Ama on beş günün sonunda ev sahibinin kirayı istemeye gelmesiyle, yaşamın gerçeklerine yeniden döneceklerdi.

“Amerika'dan büyük miktarda para bekliyoruz. Gelecek hafta borcumuzu ödeyeceğiz!” diye söz verecekti Isadora.

Bir hafta geçmişti. Ve ardından bir hafta daha. Gelen giden bir şey olmadığını gören ev sahibi sabrının son noktasında onları kapı dışarı edecek ve o mütevazı bagajlarını elinde rehin tutacaktı. Kendilerini sokakta bulunca, ellerinde kalan parayı toparlamaya çalıştılar. Dört kişi için sadece altı şilin! Bunun üzerine orada burada dolaşarak bir yer aramaya koyuldular. Ama hafalık avans isteyen otelcilerin sıkıştırmaları sonunda, kendilerini Green Park'ın bir bankı üstüne bırakıverdiler, bu kez de bir polis gelip onları yerlerinden etti. Tam üç gün üç gece tıpkı dilenciler gibi karınlarını iki penslik ekmeklerle doyurdular ve zamanlarını British Museum'da geçirdiler. Açlık bir kez daha bastırıncaya, Isadora çareyi Johann Joachim Winckelmann'ın *Antik Çağda Sanat Tarihi* adlı kitabına sığınmakta buldu. Cilt kapağı lime lime olmuş bu kitabı yanından hiç ayırmıyor, ünlü arkeologun Yunan sanatı üstüne yazdığı, artık adeta ezbere bildiği düşüncelere bir kez daha kendini kaptırarak yemeği bile unutuyordu. Yazarın, Helen uygarlığını en yüce nitelikleriyle tanımlayarak kendine özgü düşüncelerle dile getirdiği özlü dilini oku-

maktan asla bıkmıyordu: acıya aldırılmazlık, soylu ve dingin bir yücelik ve yazarın “zarafet” diye nitelemiş olduğu bir uyumu doğuracak olan, güzellik ile anlatım biçiminin bütünleşmesi. Tüm bunlar, dizlerindeki kitapla bir kaldırıma oturan Isadora’nın bir gün gelip kendi “dans”ında da bütünleşmesini düşlediği şeylerdi.

Küçük gruplarını giderek bir umutsuzluğun sarmaya başladığını fark eden Isadora, onların bitkin ve sıkkin hallerini görerek bir sabah şöyle dedi: “Bu böyle devam edemez! Beni izleyin!” Ve ardından kararlı bir tavırla West End’in en lüks otellerinden Buckland’a yöneldi. Annesi, Elisabeth ve Raymond tek kelime etmeden onu izledi. Isadora büyük salonu geçerek kendinden son derece emin bir şekilde dört oda istedi uyuklayan görevli-den (saat yaklaşık olarak sabahın beşiydi). Ayrıca oraya gece treniyle Liverpool’dan geldiklerini, bagajlarının daha sonra gönderileceğini belirtti. “Bu arada bize kahvaltı gönderin!” demeyi de ihmal etmedi. Londra’ya geldiklerinden beri ilk kez kendilerini rahat, yumuşak ve gerçek yataklar üstüne bırakacaklardı. Akşam doğru mideleri zil çalarak uyandıklarında Isadora hiç bozuntuya vermeden görevliye telefon etti.

“Ne diyorsunuz? Bagajlarımız hâlâ gelmedi mi? Bu çok kötü! Üstümüzü değiştirmeden çıkamayız ki! Bu durumda, rica etsem de bize dört kişilik yemek gönderseniz!”

Karınları doymuş bir şekilde biraz daha kestirdikten sonra, ertesi gün şafakta, gece bekçisini uyandırmamaya özen göstererek ayaklarının ucuna basa basa usulca oradan sıvışacaklardı.

Otelin döner kapısından çıkar çıkmaz Chelsea’ye kadar uzanıp St. Luc adlı eski kilisenin mezarlığında oturdular, artık hangi azize sığınabileceklerini bile düşünmüyorlardı. Sonunda Providence’da karar kıldılar. Yani kararlılık azizesi! İşte bir kez daha mucize gerçekleşiyordu. Isadora farkına bile varmadan orada duran bir gazeteyi almış ve dalgın bir şekilde göz atmaya başlamıştı. Birden bakışları bir ilana kayacaktı. Grosvenor Meyda-

nı'ndaki Bayan 'in malikânesinde bir resepsiyon verilmekteydi. Bu kadın bir kış önce New York'ta evlerinde dans ettiği zengin Amerikalılardan biriydi. Isadora bir sıçrayışta ayağa kalktı:

“Buradan ayrılmayın! Bir saat sonra dönerim.”

Bayan, Isadora'yı büyük bir sevgi gösterisiyle karşıladı.

“Sizi yeniden gördüğüme gerçekten çok sevindim sevgili Isadora. Dahası, tam zamanında geldiniz. Biliyor musunuz, gelecek cuma bir suare düzenliyorum. Konuklarım için dans etmeniz ne kadar hoş olurdu.”

Doğrusu ya, Isadora'nın kendini naza çekecek hali yoktu. Yine de nazik bir şekilde, iyiliksever kurtarıcısından ücreti karşılığında küçük bir avans rica etmekten çekinmedi. Bayan ona derhal on şilinklik bir çek uzattı. Bunu usulca çantasına atan Isadora, doğruca Chelsea Mezarlığı'nda kendisini bekleyen diğerlerinin yanına gitti. Onları bıraktığı yerde bulmuştu. Raymond büyük jestler yaparak Platon felsefesi üstüne bir nutuk çekmekteydi.

“Tamam!” diye haykırdı Isadora elindeki çeki sallayarak, tıpkı cepleri koyun pırzolarlarıyla dolu olarak eve döndüğünde takındığı zafer dolu edayla. “Gelecek cuma Bayan 'nin evinde dans edeceğim. Londra'nın tüm ileri gelenleri orada olacak.”

“Yapılacak ilk iş,” diye fikir yürüttü Raymond, “bir atölye bulmak. Yani hem çalışabileceğimiz hem de kalabileceğimiz bir yer.”

Herkes onun bu önerisinde birleşti. En ideali böyle bir yeri Chelsea'de bulmaktı. Mademki, o an oradalar, neden hemen aramasınlardı? Birkaç saat içinde boş bir stüdyo kiralamışlardı bile. Konforsuzdu ama, “Yeni Atina”nın tam göbeğindeydi. Geriye kalan parayla Liberty'den birkaç metre tül satın aldılar.

Ve cuma günü Isadora, Mayfair'in seçkin tabakası önünde, tüllere bürünmüş, Nevin'in *Narcisse* adlı müziği eşliğinde dans etti. Piyanoda ona annesi eşlik etmekteydi. Figürlerindeki ve ha-

reketlerindeki beceriyle Isadora, kendi imajına âşık olarak, bu tutkusu yüzünden ölümü seçip bir çiçek haline dönüşen delikanlının efsanesini harikulade bir biçimde canlandırmıştı. Program yine Nevin'in *Ophélie*'si ve Mendelssohn'un *İlkbahar Şarkısı* adlı eseriyle devam etti. Her dans arasında Elisabeth Teokritos'tan şiirler okumaktaydı. Ve gösteri Raymond'un dansın felsefesi üstüne yaptığı kısa bir söyleşiyle sona erdi.

Tüm izleyici kesimi içinde bu Londralı *"gentry"*ler,* herhalde kazanılması en zor kesimi oluşturunuyordu. Her ne kadar Isadora'nın şeffaf tülleri ve sandaletleri onları şoke etmişse de, bir şey belli etmemeye çalışıp derin bir kayıtsızlık içine gömülmüşlerdi. Konuklar içinde hiç kimse onun dans kostümünün orijinalliğini fark etmişe benzemiyordu. Keza dansının orijinalliğini de. Her biri olanca saygınlığını takınmış, durmadan, *"Charming... Delightful... Simply divine,"* diye konuşup duruyordu.

O suarenin ardından, Londra'nın yüksek sosyetesinden bayanlar, Isadora'dan yardımsevenler galalarına katılmasını ister olmuşlardı. Genç dansçı bazen oturup soruyordu kendine, "Acaba bu kibarlar âleminden bir gün kurtulup gerçek izleyici kesimine ulaşabilecek miyim?" diye. Ama nasıl reddedebilirdi ki? Ayrıca bu soylu bayanlar, emeğinin karşılığı parayı ödemeyi çoğu kez "unutuyorlardı" "Düşes L'nin evinde dans edeceksiniz" ya da "Lord önünde dans edeceksiniz" deniyordu sadece. "Size nasıl bir onur bahşedildiğinin farkında mısınız?" diyorlardı. Yani bu "onur" onun için yeterli olmalıydı! Bir gün bu bayan patronlardan biri, yine Isadora'dan katkısını istemiş ve gösteriden sonra ona içi altın para dolu çantayı göstermişti: "Bakın," demişti yaşlı kaknem sevinçten uçarak, sonra da dokunaklı bir saflıkla devam etmişti: "Bakın, kör kızlar için sizin katkınızla topladıklarımıza!" Oysa Isadora'nın cebinde, o akşam evine dönmek için arabaya kadar bile parası olmayacaktı.

*) *Gentry*: Centilmen.

Ama ne önemi vardı ki paranın! Londra tek başına yeterdi, her gün yeni keşfedeceği harikaları ayakları dibine seren. Müzik vardı, şiir ve dans vardı. Her şeyden önce de, British Museum'da muhafaza edilen Parthenon'un freskleri. Isadora buraya Raymond'la gelir, çoğu zaman da tüm gün kalırdı. O ünlü sütunlu girişi geçtikten sonra Greko-Romen galerisine yönelir, Siren'in çocuğu Bakkhus, Townley Venüsü, sitarcı Apollon, yaralı Amazon, Rondanini Sarayı'nın satirleri ve kır tanrıları arasında keyifle gezinir, gömütlerin bulunduğu mahzene dalar, taş gömütlerin, kulplu şarap testilerinin ve mozaiklerin önünden hızla geçip Yunan salonundan, "harpya"ların* bölümünden ve Efes salonundan yürüyüp sonunda Elgin salonuna, Parthenon'un kalıntıları önüne gelirlerdi.

Tapınağın alınlığı üstünde.

Giderek yok oldu tan kızzılığı...

Bir kadın ve bir sanatçı olarak yazgısını hangi gizemli bağ birleştiriyordu acaba tüm bu taş yapıtların evreniyle? İşte Isadora babasına ait olan dizeleri okurken böyle geçirmişti içinden. Fakat yanıtını bilemiyordu. Tek bildiği mutlaka bir bağ olduğuydu. Tüm bu sütunlar, kabartmalar, başları yok olmuş heykellerin içinde böylesine bir yankı uyandırmasını başka nasıl açıklayabilirdi? Acaba neden bunları yoğun bir duyguyla yaşıyordu? Dalgaların arasında arabasıyla yükselen Phoibe, acaba neden kafasında her zaman var olan düşüncüyü yansıtır gibi görünüyordu ona? Yumuşak bir şekilde kıvrılan bir kol ya da herhangi bir kumaş drapesi, neden hemen gözyaşlarına boğulmasına yol açıyordu? Kuşku yok ki, hiçbir sözcük kendisini bu eserlere bağlayan derin armoniyi ve gizemi dile getirmeye yeterli olmayacaktı. Buna açıklık kazandırmaktansa tüm bu eserlere bi-

*) *Harpya'lar*: Yüzleri kadın, vücutları kuş olan yaratıklar. Her zaman açık olup devamlı yerler.

çim veren soylu tavrın çekiciliğini benliğinde hissetmek istiyordu. Isadora, içinde var olan birikimle bu Tanrısal soyluluğu özdeş kılabilirdi. Uçuşan giysisiyle hızlı yürüyüşünü günümüzde canlandırabildiğimiz tanrıların habercisi İr'in* bu hareketini, acaba Isadora da gerçekleştirebilecek miydi? Hebe'nin** o soylu yalınlığını yeniden biçimlendirebilecek miydi? Ya şu, yanındaki dizlerine hafif bir şekilde sırtını dayamış Pandora'nın zara-fetini ya da Minerva'ya kutsal peplosu*** sunmaya giden Atinalı genç kızların esnek ve yumuşak duruşunu verebilecek miydi? Bu arada, Raymond ardı ardına kroki çizerken Isadora da dans etmeye koyulurdu. Bir anlamda meditasyonu andırıyordu bu dans. Çevresini saran tüm bu geçmişin ortasında zaman kavramının dışına çıkarak kendi benliğini açarcasına dans ediyordu. Sadece bakışlardan yoksun gözlerle onu izleyen taştan bakirelerin arasında.

Kış yaklaşıyordu. Duncanlar Kensington'da buldukları daha geniş bir atölyeye taşınmak üzere Chelsea'den ayrılmışlardı. Eski öğrencilerinin anneleriyle haberleşmeyi kesmemiş olan Elisabeth bir gün, içlerinden birinin New York'ta dans okulu açma önerisi getiren mektubunu alacaktı. Zarfta ayrıca yolculuk masrafları için bir de çek bulunmaktaydı. Uzun bir bocalama döneminden sonra Elisabeth öneriyi kabul edecekti. "En azından orada biraz para kazanabilir ve size gönderebilirim. Yakında sizler de tanınıp zengin olacağınıza göre, gelip size katılırım."

Klanın sayısı böylece üçe düşmüştü. Mary, Raymond ve Isadora, Londra'nın sisli havasıyla ilk kez tanışıyorlardı. Kentin üzerine çöken bu sarımsı, kalın sis tabakası soluk almayı bile zorlaştırıyordu. İnsanın iliklerine işleyen incecik yağmur ardı arkası kesilmeksizin yağıyordu. O kasvetli uçsuz bucaksız sokak-

*) *İr*: Bu sözcük büyük bir olasılıkla İris olacak. Kitapta eksik yazılmış.

**) *Hebe*: Zeus ve Hera'nın kızı. Ebedi gençlik tanrıçası.

***) *Peplos*: Eski Yunan'da kadınların kullandığı şala benzer bir tür giysi.

lar, simsiyah bir çamur tabakasıyla örtülmüştü. Her yer, is koku sinmiş pis sularla kaplıydı. İnsanlar ürkek gölgeler halinde yoldan geçip gidiyorlardı. Bu arada Duncanlar da eve hapsolmuş bir şekilde geçiriyorlardı günlerini. İş önerileri giderek seyrekleşmişti. Görünürde hiçbir umut ışığı olmaksızın Londra'daki bu puslu gökyüzü altında sefalet, başka yerlerde olduğundan daha da korkunç bir şekilde çökmüştü üstlerine. Artık müzeler gidecek istekleri de kalmamıştı. Hatta bazı sabahlar, yataktan kalkacak enerjiyi bile bulamıyorlardı. Günlerini uyuyarak, satranç oynayarak veya battaniyelerine sarılıp camın ardından yağan yağmuru seyrederek geçiriyorlardı.

İki ay sonra Elisabeth nihayet bir mektup gönderebilmişti. İçinde bir de çek vardı. Bu gelir kaynağı onlara Kensington Square'in kapılarının aralanmasını sağlayabilecek möbleli bir ev kiralama fırsatı vermişti. İlkbahar, ılıkliğini hissettiriyordu. Yaşam yeniden hareketlenmeye başlamıştı. Üçlü grup o uyuşuk ruh halinden yavaş yavaş kurtuluyordu. Isadora ve Raymond sık sık günbatımında çimenler üstünde peploslarıyla dans etmeye gidiyorlardı. Bir akşam onları izlemek için bir kadın belirdi orada ve lambanın o yumuşak beyaz ışığı altında durup danslarını seyretti. Bir süre sonra da yaklaşıp sordu:

“Nereden geliyorsunuz siz?”

“Aydan geldik,” diye yanıtladı Isadora.

“Öyle de olsa sizleri çok sevimli buldum. Benimle gelin, buraya çok yakın bir yerde oturuyorum.”

Böylece, Kensington bahçelerine bakan 18. yüzyıldan kalma malikânelerden birine kadar kadını izlediler. Bir iyilik perisi gibi ortaya çıkan bu kadının adı Bayan Patrick Campbell'di. Kendisi kuşağının en ünlü ve doğrusu ya, en güzel İngiliz oyuncularından biriydi. Otuz beş yaşındaydı, ortadan ayırdığı gür saçları gösterişli bir şekilde dalga dalga omuzlarına dökülüyordu. Derin bakışlı simsiyah gözleri, fildişi gibi duru bir teni, kusursuz bir ses tonu vardı. Pre-Raphaelite kadın kahramanlara özgü tüm

fizik özelliklerini taşıyordu. Zaten kendisi Burne-Jones, Rossetti, William Morris gibi sanatçılara poz vermişti ve bu büyük ustaların imzasını taşıyan hatırı sayılır bir koleksiyona sahipti. Isadora'dan dans etmesini rica ederek piyanoya geçmiş ve sonunda büyük bir heyecana kapılarak daha önce böyle bir şeyi hiç görmemiş olduğunu itiraf etmişti. Ardından hemen orada bir tavsiye mektubu hazırlayıp Isadora'ya vermişti. Vaktiyle kendisinin Juliette rolüyle ilk kez oyununu sergilediği Bayan Wyndham'ın evine gitmesini öneriyordu.

Bayan Wyndham genç Amerikalı için kendi evinin salonunda bir suare düzenledi. Londra'nın hemen hemen tüm sanatçıları, artistleri ve yazarları oradaydı. İngilizlere özgü şıklığıyla gayet hoş tavırlı elli yaşlarında bir adam, gerek kültürüyle, gerekse konuşmasının çekiciliğiyle Isadora'yı epey etkileyecekti. Çevresini saran gençlere kayıtsız kalarak onun İtalyan Rönesansı üstüne yaptığı konuşmayı büyük bir zevkle dinlemişti.

Ressam olan Charles Hallé, gençliğinde büyük aktrist Mary Anderson'un da arkadaşı olmuştu. Aynı kadın bin dolar avans karşılığında Oscar Wilde'a *Padua Düşesi* adlı eseri ısmarlamış, sonra bu isteğinden vazgeçerek Oscar Wilde'ın hayal kırıklığı yaşamasına neden olmuştu. Hallé, Cadogan Sokağı'nda kız kardeşiyle birlikte küçük bir evde oturuyordu. Isadora hemen hemen her öğleden sonra oraya çaya gidiyordu. Hallé, ona gerek yakın arkadaşı olan Burne-Jones'la ilgili olarak, gerekse hem tanıyıp hem hayranlık duyduğu Rossetti, William Morris, Whistler, Tennyson hakkında bir yığın anısından söz ediyordu. "Onun evinde harika saatler geçirmiştım" diye yazacaktı Isadora çok sonra. "İşte bu candan sanatçının dostluğu sayesinde eski ustaların sanatını irdeleyip yararlanma olanağı buldum." Hallé bir gün dolabından, kutsal bir hazine gibi sakladığı, Mary Anderson'un *Coriolanus*'taki Virgilia rolünde giydiği tuniği çıkartmış ve Isadora'ya giydirerek bu kostümlü haliyle onun bir-iki krokisini çizmişti.

Hallé o sıralarda, Regent Sokağı'nın göbeğinde yer alan New Gallery'nin yöneticiliğini yapıyordu. Burada dönemin en önemli modern ressamlarının eserleri sergilenmekteydi. Bu küçük müze, yıllanmış ağaçların bulunduğu avlusu, kısa çimenleri, pembe tuğlaları ve taş çeşmesiyle, kentin ortasına taşınmış minik bir kır evi görünümündeydi. Hallé, Isadora'yı işte bu dekor içinde dans ettirmeyi planlıyordu. Programa ek olarak William Richmond, dans ile resmin ilişkileri üstüne bir konferans verecek, Sir Hubert Parry dans ve müzik üstüne düşüncelerini dile getirecek, Andrew Lang ise, yine dans ve Yunan mitleriyle ilgili bir konuşma yapacaktı. Basın Isadora'yı övgülere boğmuştu. Birkaç gün boyunca Chelsea'de, eski Yunan danslarına yeniden hayat veren bu olağanüstü Kaliforniyalı kızdan başka bir şey konuşulmayacaktı. Aralarında paylaşamıyorlardı onu adeta. Çay partileri yemek davetlerine dönüşmüş ve herkes onu kendi masasında görmek ister olmuştu. Lady Ronald'ın evinde verdiği bir resepsiyonda, geleceğin VII. Edward'ı olacak Galler Prensi'yle tanıştırıldı. Isadora'yı büyük bir ilgiyle karşılayan Prens, onu uzun uzun inceleyerek, "Tipik bir Gainsborough güzelliği," demişti. Bu da onun resimden çok, kadın eksper olduğunu kanıtlamaktaydı.

Bir süre sonra Douglas Ainslie adında çiçeği burnunda Oxford mezunu genç bir şair, Isadora'ya çılgıncasına âşık oldu. Stewart soyundan gelen bu otantik centilmen, son derece şık kostümler giyerek hemen her akşam Isadora'yı ziyaret ediyor, paltosunun içinden çıkardığı kitaplardan birini seçerek onun ayakları dibine oturup sonra da okumaya koyuluyordu. Zaman zaman durup o iri menekşe renkli gözleriyle Isadora'ya bakar ve hiçbir şey söylemeden yanağına bir öpücük kondururdu. Isadora da onun alnını okşar ve parmağıyla onun o sapsarı saç tutamlarını geriye atardı. Sonra Ainslie yeniden kitabına döner, Swinburne, Keats, Rossetti ve onun en sevdiği yazar olan Oscar Wilde'in eserlerinden okumaya devam ederdi. Onun güzel çehresi-

ne ilgisiz kalamayan Isadora, buna karşın simgeci bir estetizmin izlerini taşıyan bu karamsar şiir akımına karşı pek duyarlılık gösteremiyordu. Bu dönem, huzursuz duyguların, marazi iç çöküşlerin, sinir zayıflıklarının kaynaklandığı karamsar duyguların pek revaçta olduğu bir dönemdi. Isadora ise ruh ve beden yapısı olarak güçlü bir insan olduğu için, onun tüm gayretine rağmen böylesi bir yozlaşmaya ilgi gösteremiyordu.

Oxford mezunuyla birlikte geçirdiği bu akşam saatleri, Charles Hallé'yi unutmaması anlamına gelmiyordu tabii. Isadora, onun incelik taşıyan entelektüel yapısına ve sağlam yargı gücüne son derece hayrandı. Bir akşam Hallé onu Henry Irving'in evine götürdü. En parlak Shakespeare oyuncularından biri olan Irving, daha hayattayken efsane olmuş bir sanatçıydı. Bir başka akşam yine Hallé onu Pre-Raphaelitelerin hem dostu hem de akıl hocalığı olan, ününün doruğunda yaşayan oyuncu Ellen Terry ile tanıştırdı. Oğlu Gordon Craig de annesinin yanında kendisine parlak bir gelecek vaat eden çalışmalarıyla bir süredir kendini kanıtlamaktaydı.

Artık entelektüeller, artistler ve belli bir kesimden gelme kişilerin hayranlığıyla takdirini toplayan Isadora, yine de gösteri dünyası yapımcılarının ilgisini henüz çekememiş durumdaydı. Haymarket'in yöneticisi olan Herbert Beerbohm Tree'nin de hazır bulunduğu özel bir gösteri düzenlenmiş olmasına rağmen, adamın Isadora'yı pek dikkate almadığı gözlenmişti. Yine de Isadora buna pek aldırmadı. Andrew Lang'ın, Watts'ın, Edwin Arnold'un, Ellen Terry'nin takdirini kazanmıştı ya, bu yeterdi ona! Hem de yeryüzünün tüm Beerbohmlarının takdirine yeğlerdi bunları. "Benim mesajım onun gibilerin seviyesinin çok üstünde," diyordu içinden. Ama ne de olsa, anlaşılmamış yetenek konumunda kalmaktan bir parça rahatsızlık duymaktaydı. Kendine olan güveninden asla bir şey yitirmeden, tüm günlerini annesiyle çalışarak geçiriyordu. Akşam saatleri ise, biri ressam, diğeriye şair olan iki arkadaşı arasında bölünmüştü. Yani Ains-

lie ve Hallé. “O yakışıklı ihtiyarla ne yapıyorsunuz kuzum!” diye sitem ediyordu genç şair. Diğerleri ise şöyle diyordu: “Hiç anlamıyorum doğrusu, zamanınızı bu çapkın delikanlıyla geçirmenizi!” Isadora ise bir yanıt vermiyor, gülümsemekle yetinip onları yatıştırmaya çalışıyordu. Tüm bu olup bitenler bir oyunu andırıyordu. Ne var ki, aşktan başka beklentileri de olanlar için zalim bir oyundu.

Isadora için, güzele duyulan hayranlık kavramı, bayağı buldukları doğallıktan dolayı şaşkına dönen katı fikirlilerin, bu köktenci kişilerin algıladığına hiç benzemiyordu. Doğa, içinde hiçbir aralık barındırmıyordu onlara göre. Özellikle de bedensel planda. Isadora’nın yüzünün çocuksu yuvarlaklığı, teninin tazeliliği, göğüslerinin yumuşak kıvrımları, bu kanı çekilmiş ruhsuz yaratıkların körü körülüğüne asla hitap etmiyordu. Rosetti’den çok, Renoir’la daha çok şansı olabilecekti. Yüzyıl sorununun hastalığı olan çöküntü, sinir zayıflığı veya nevroz türünden hiçbir belirti yoktu Isadora’da. İşin daha da ilginç yanı, onun estetik anlayışında hiçbir mistik yön olmayışı, dahası, bu estetiğin bir bedende ifade bulmasıydı. Ve bu beden, onun bedeni, asla dışlayamayacağı bu bedeni ön plana çıkaracak, sergileyecek, kendisini ifade etmesini sağlayacak veya en azından sarındığı tüllerin şeffaflığından herhangi bir mahcubiyete kapılmayacaktı. Bedenini tümüyle özgür kılmak konusunda duraksayacağı da ortadaydı. İşte zaten klasik baleden onca nefret etmesinin nedeni de, kendisinin salt özgür bırakmayı düşlediği bedenini, onların sıkı bir denetim altına almak istemesiydi.

Bu düşünceyle yoğrulan Isadora, konuyu başka türlü algılamıyordu. Fakat dans sanatı ona her ne kadar evrenin ritmiyle kendisi arasında derin bir uyum ve birliktelik hissettiriyor olsa da, aşk o güne dek mutluluktan yana elini boş çıkarmıştı. Bu duyguyu harekete geçirecek olan ise, ne Ainslie idi ne de Hallé. Onlar âşıkları değildi. Sadece ahlaki planda, hayranlık düzeyinde bir sevgiydi söz konusu olan. Onlar manevi hazları bedensel

zevklerden üstün tutarak, varlıkların ruhsal birlikteliklerinde sarhoş edici gizler bulmakta ve ellerinin uzanabileceği mesafede duran bir dişi önünde kendilerini yitik ve güçsüz hissetmekteydiler. Isadora için hiçbir şey bu duygu karmaşası kadar anlamsız olamazdı. Onun öyle bir yapısı vardı ki, onlara şöyle seslenmeye dek vardıracak işi: “İşte alın, alın beni, sizinim!” Ama neye yarayacaktı bu? Onlar anlamazlardı ki! Bu durumda da “Tanrı’nın Kutsal Kızı” ya da geçkin mösyölerin düşleriyle beslenen zehirli “Salome” olacaktı. Oysa Isadora daha çok bir salonun köşesinde unutulmuş, temiz havaya susamış güzel bir çiçeği çağırıyordu insana. Evde kalmış kızların ara vermeksizin iş işledikleri, eter kokuları içindeki bir salonda kalakalmış bir çiçek...

BEŞİNCİ BÖLÜM

13 Mart 1900. Bayan Duncan ve kızı, Cherbourg-Paris treninden Saint Lazare Garı'nda indiler. Onlardan birkaç ay önce Paris'e gelmiş olan Raymond, peronda beklemekteydi. Annesi ve Isadora onu zorlukla tanıyabildi. Uzun saçları geriye atılmış, üstünde bol bir gömlek, boynunda bir tür fular, kadife bir kostüm, geniş kenarlı siyah bir fötr şapka. Yani tam Güzel Sanatlar stiline uygun bir görünüm. "Sizler Quartier Latin'deki yerime götüreceğim. Çatı katında küçük bir oda. Ama bir manzara var ki!"

İki kadın altıncı kata tırmanırken merdivenlerde karşılaştıkları civelek bir kız, yüzü kızararak hızla önlerinden geçti. Üçlü bir araya gelişlerini kırmızı şarap içerek kutlayacak ve hiç zaman yi-

tirmeksizin bir atölye aramaya koyulacaktı. Akşamın geç bir saatinde, Gaité Sokağı'nda möbleli geniş bir yer buldular. Hiçbir konforu yoktu ama oldukça mütevazı bir kira ödeyeceklerdi. Ayda sadece elli frank.

Yatmaya hazırlandıkları sırada, ki yolculuktan ve gün boyu koşuşturmaktan bitap düşmüşlerdi, duvarların korkunç gürültülerle sarsıldığını fark ettiler. Oda adeta havaya fırlayıp fırlayıp yere iniyordu. Raymond hemen koşup zemin kata indi. Bir süre sonra geri geldiğinde, yüzü allak bullaktı. “Ne oluyor?” diye kaygıyla sordu iki kadın. “Yoo, önemli bir şey yok, gece baskısı yapan bir matbaanın tam üstündeyiz!”

Raymond tüm zamanını Isadora'ya ayırabilmek için küçük sevgilisinden feragat etmişti. Sabah saat beşte kalkan ağabeykardeş, doğru Luxembourg Bahçeleri'ne dans etmeye gidiyor ve Louvre Müzesi'nin tam açılacağı saatte oradan ayrılıyorlardı. Bu en uygun zamandı. İçine süzülen yeşilimsi mavimsi bir gün ışığına gömülmüş bomboş galerilerde ya da Yunan vazolarının ortasında dilediklerince eğleniyorlardı. Tıpkı British Museum'da yaptıkları gibi, Raymond resim kâğıtlarını art arda çizimlerle doldururken, Isadora da bir an bile durmaksızın dans ediyor ve siyah profilleri toprak çömleklerde beliren Dianaların, İphigeniaların ve Bakkhaların adeta uçuyormuş gibi görünen figürlerini canlandırıyor. İlk günler onların sürekli gelişlerini çözemeyen müze bekçisi, sonunda zararsız birer hayalperest olduklarına karar vermişti.

Louvre'dan çıkar çıkmaz, sanat ve tarihe olan susamışlıklarını gidermek için başka yerleri ziyaret ediyorlardı: Cluny, Carnevayet, Notre Dame, Opéra ve Ulusal Kitaplık. Mektubunda, “Bir tek tarihi eser yoktu ki, önünde durup hayranlık içinde kalıp seyre koyulmayalım!” diye yazıyordu Isadora Elisabeth'e. “Keşfetmek için bunca gayret sarf ettiğimiz kültürün önümüze serilen görüntüsüyle genç Amerikalı ruhumuz adeta kendinden geçti.” Tuilleries'de son bir kez gezinmeden asla dönmüyorlar-

dı Gaité Sokağı'na. O saatler, güneşin kestane ağaçları arasından huzmeler halinde süzülüp geçtiği saatlerdi.

Bir ay sonra uluslararası sergi başlayacaktı. Champs de Mars'tan Trocadéro'ya, Concorde'dan Invalides'e kadar uzanan alanda ve başkentin her yanında devasa hatmi çiçekleri adeta fiş-kırmış gibiydi. Tüm mahalle bir maskeli balo görünümündeydi. Asya, Avrupa, Afrika ülkeleri, aklın havsalanın alamayacağı kadar çok çeşitle, binbir gece manzaraları sergilemekteydi. Paris-Babel, Paris-Bazar, Paris-Loukoum'un... Birkaç ay boyunca dünyanın merkezi haline gelen Fransa, Cumhurbaşkanı Loubet'nin endüstriden, ticaretten, kolonilerden, III. Alexandre Köprü-sü'nden ve Dönme Dolap'tan gururla caka satmasından gına getirmişti. Serginin en can alıcı yeri Elektrik Sarayı'ydı. Askeri Okul'un önünde tıpkı bir taç gibi duran bu yapı, bir dondurmanın yere düşüp eridiğinde aldığı şekli andırıyordu.

Sergi dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçileri çekmekteydi. Çok sayıda İngiliz, kalabalık gruplar halinde gelerek bu geçici sergi mekânının girişini dolduran insan seline katılıyordu. Bir sabah Charles Hallé, Gaité Sokağı'ndaki atölyeden içeri girdi. Isadora mutluluğunu gizlemeyerek onun kollarına atıldı. Kaldığı süre boyunca birbirlerinden hiç ayrılmadılar ve günlerini "Grand Souk"un ağaçlıklı yollarında gezinerek, Manouba Köşkü'nü ziyaret ederek geçirdiler. Ayrıca Tonkin Köyü'nü, yelkenlilerini ve tembul çiğneyen kadınlarını seyrettiler, Co-Loa Sarayı'nı, Makine Galerisi'ni, Kamboçya Mağarası'nı, kırmızı cilalı Hindiçini pavyonunu gezdiler. Kısa bir süre Bonshommes-Guillaume Tiyatrosu'na uğrayıp serginin en şık yerlerinden, Paulownia ağaçlarının yakınındaki Seylan pavyonuna çay içmeye gittiler. Sonra onları Kafkasya'nın Çerkez sergisine, Buhara hazinelerine, Chandi-Sari Manastırı'na götürecek olan döner platformdan yollarına devam ettiler. Petit Palais'de toplanmış Fransız sanat hazineleri önüne geldiklerinde, Isadora eski dostunun o her zamanki derin bilgisiyle yaptığı açıklamaları hayranlıkla

dinledi. Akşamları ya egzotik bir lokantada ya da Eyfel Kulesi'nde yiyorlardı yemeklerini.

Bu uluslararası sergiden Isadora'nın aklında özellikle yer eden, "Uzakdoğu'nun Dise"si diye adlandırdıkları büyük trajedi oyuncusu Sada Yacco isimli Japon sanatçısının anısıydı. Irving, Ellen Terry, Lord Alfred Douglas, Wilde'ın "eski" arkadaşı, onun Lofe-Fuller'in tiyatrosundaki oyununu görmek için çoktan gelmişlerdi Manş'ın diğer kıyısından. Lame ayakkabıları üstünde çömelmiş gibi oturarak, üstündeki bol robun dökümleri içinde ve çevresini saran ipek dekorlar, fenerler arasında rolünü canlandırıyordu Sada Yacco. İnsanda sanrı hissini uyandıran yapay bir ortamdı bu. Kıvrılıp bükülen bedeniyle, kısa, kesik ve ölçülü jestleriyle, adeta çocuksu bir cıvıdayış içinde kedi gibi esnek hareket eden Sada Yacco ve partneri Kawakami, Batı dünyasına eski Kyoto feodalizmini yorumlamaktaydı. Herhangi bir "kakemona"dan* fırlamış gibi duran bu yaşayan biblo, can çekişme sahnesinde, kâğıt gibi bembeyaz yüzü, perişan olmuş giysileri ve çılgıncasına bakışlarla görüldüğünde, trajedi doruk noktasına ulaşacaktı. "Tıpkı Aiskhylos kadar muhteşem!" diye haykıracaktı André Gide.

Isadora, Alma Meydanı'nın yakınındaki Rodin pavyonunu ziyaret ettiğinde daha da yoğun duygular yaşayacaktı. Heykeltıraşın tüm eserlerinin bulunduğu pavyonda, bazıları birer idol, bazıları içinse birer skandal konusu olan bu sanat şaheserleri ilk kez tanıtılıyordu halka. Hasımları, çarpıcı bir hayal gücünün ürünü olup henüz tamamlanmamış gibi duran yamru yumru tasarımlara ağır eleştiriler getirmişti. Isadora onun *Balzac*, *Baïsser* (Öpüşme) ya da *Porte de L'enfer* (Cehennemin Kapısı) adlı heykellerinde kendini ortaya koyan sanatçı dehasının gücü karşısında, bu başyapıtları basit birer taslak olarak görenler olduğunu duyunca çok kızmıştı. Amerikalılar, bacak ya da kollardan yok-

*) *Kakemona*: İpek veya kâğıt üzerine yapılmış Japon resmi veya yazısı.

sun olan bu bedenler karşısında hayrete düştükleri için, Isadora onların anlatım tarzlarıyla şöyle haşlayacaktı onları: “Sizi pis materalist Yanki sürüleri sizi! Görmüyor musunuz gerçeğin özünün bizzat orada yattığını ve bunların da en yetkin örnekler olduğunu?” Isadora’nın savunduğu sadece Rodin değil, aynı zamanda kendi sanat anlayışydı aslında. Tıpkı Rodin ya da Sada Yacco gibi Isadora da kendi açısından, dans aracılığıyla doğanın kendi içindeki biçimlerini en soylu seviyesine yüceltmeyi, anlam yüklü bir noktaya ulaştırmayı düşlüyordu.

Londra’ya dönmeden önce Hallé onu yeğeni Charles Noufflard’la tanıştırdı. “Isadora’yı sana emanet ediyorum,” demişti ona ayrılırken. Genç adam, bu Amerikalı kızı son derece sempatik bulduğundan, görevini pek ciddiye aldı. Isadora’nın tavırlarındaki sportmen havayı, canlılığını, mizah anlayışını, katıksız bir temizliğe varan iyimserliğini, insanı derinden etkileyen içtenliğini çok seviyordu. Özellikle de onun, kendine özgü tarzı ve olanca rahatlığıyla, tedirginliği bir çırpıda yok eden, “Bakalım, sonra düşünürüz!” demesini, Sanat tarihine hayli tutkun biri olarak, kendine emanet edilen Isadora’nın eğitimini tamamlama işine girişmişti ve onu sergilere, galerilere, pul satıcılarına götürüyordu. Bir 15. Louis “cabriole” ile geniş dönemine ait “bergére”i nasıl ayırt edebileceğini, Ming hanedanının farklı dönemlerini nasıl kavrayacağını Isadora’ya öğretiyordu.

Bu arada Duncanlar Gaité Sokağı’ndan ayrılıp ellerinde kalan parayla Villiers Caddesi’nde 45 numaralı büyük bir atölyeye taşındılar. Burası buz gibi soğuk bir mekândı; duvarlarda nenden sızıntılar olmuş, döşeme ise yer yer çatlamıştı. Raymond çatlak yerleri uzun tahtalarla onarmış, duvarları da fonda mavi bir gökyüzünün önünde Yunan sütunları esprisinde boyamış, çevrelerini ise kalay yapraklarla, süslü lambalarla değerlendirmişti. Bu da çevreye alevlerin aydınlatığı bir ortamda Roma meşalelerini çağrıştıran bir hava vermişti. Yani her zamanki gibi Antikçağ tutkusu! Beyaz ahşap sandıklar, aynı zamanda dolap, ya-

tak ve oturma elemanı işlevi görmekteydi. Gün boyunca bu sandıkların içinde yataklar duruyor, akşamları da uyumak için oradan çıkarıp üstlerine yerleştiriyorlardı. Piyano ise odanın tam ortasındaydı. Ve böylece işe koyuldular.

Isadora'nın genç Amerikan oyuncusu Mary Desti'yle tanışması o günlere rastlar. Yakın bir tarihte kocasından boşanan genç kadın, yeni geldiği Fransa'ya yanında bir buçuk yaşındaki bebeğini de getirmişti. Genç dansçı, Mary Desti'yi kısa sürede büyüleyecekti. Isadora onun için gerçek bir hayranlıkla bağlanacağı Tanrısal bir yaratıktı. Çok geçmeden de bu hayranlık onun benzeri olup çıkmasına yol açacaktı. Mary, onun gibi konuşacak, onun gibi yürüyecek, yine Isadora gibi uzun bol kumaşlara bürünecek ve Yunan tunikleri giyecekti. Bu öykünüşünü daha da mükemmelleştirmek için Isadora'dan kendisine dans hocalığı yapmasını istemişti. O da memnuniyetle kabul ederek, "Siz benim ilk öğrencim olacaksınız!" demişti.

Isadora bir gün atölyenin bir köşesinde Mary'yi alıştırma yaparken gördüğünde, bir an için adeta kendi dansını izler gibi olmuştu. Hemen anında arkadaşının yanına koşup onu omuzlarından sarsarak şöyle haykırmıştı: "Bunu bir daha asla yapma Mary! Bu benzerlik... serap gibi bir şey! Üstelik ta bakışlarıma varıncaya kadar! Benim bir ikizim haline gelmenizi istemiyorum!"

Isadora'nın bu tepkisi, beslediği hayranlık konusunda işi aşırılığa vardırıldığı yolunda Mary'ye bir uyarı olmuştu. Ama Mary öylesine kaptırmıştı ki bu hayranlığa kendini, kurtulmak olanaksız gibi geliyordu. Nasıl becerecekti Isadora olmamayı? Yanıtsız bir soruydu bu. Bunun için belki de Isadora'nın...

Charles sonunda Villiers'deki evin gediklilerinden olup çıkmıştı. Bir gün iki arkadaşıyla beraber çıkagelmişti. Keşfettiği bu Amerikalı dansçıyı onlara tanıştırtırken pek gururlanmıştı. Sarı-

şın, yakışıklı bir genç olan Jacques Beaugnies, modern resimler yapan bir ressamdı ve Paris sosyetesinde kendine iyi bir yer edinmişti. André Beaunier ise diğerlerinden yaşça daha büyüktü. Ecole Normale eski öğrencisi ve edebiyat doçenti olarak edebiyat dünyasına yeni girmiş, kısa bir süre önce de Dreyfus olayı döneminde yaşayan bir burjuva ailesinin öyküsü olan ilk kitabı *Les Dupond Leterrier* yayınlanmıştı. Isadora onlar için, annesi Bayan Duncan'ın piyanosu eşliğinde Chopin'in mazurkaları, prelüdlere ve valsleriyle dans etmişti. Yorumun orijinallğine hayran kalan Beaugnies, heykeltıraş eşi olan annesi Bayan de Saint-Marceaux'dan, bir akşam dostları önünde dans etmesi için Isadora'yı evine davet etmesini istedi. Bayan de Saint-Marceaux'nun evi Paris'in en aristokrat çevrelerinden biriydi. Provalar kocasının atölyesinde başlayacaktı. Kendisine piyanoda olağanüstü beceriyle eşlik eden bir adam, dansın sonunu bekleyemeden ayağa kalkmış, haykırarak, "Ne güzellik! Bu nasıl bir çekicilik! Ne kadar harika bir yaratık!" demiş ve Isadora'yı kollarından tutup kaldırarak iki yanağından öpmüştü. Bu, *Véronique*'in yaratıcısı André Messager'di ve o sıralarda Paris opera-komik türünün en baştacı sanatçısıydı. Kendisi her ne kadar klasik türün uzmanıysa da bu estetik ve güzelliğin yepyeni formlarına da du-yarsız değildi. Bayreuth'a ilk gezilere katılmış ve kendisini henüz Paris'te ciddiye almazlarken o Wagner'i ezbere oynamıştı. Yine o sıralarda belli bir kesimi karşısına alma pahasına, ilk kez *Pelléas et Mélisande*'yi yönetmeye hazırlanıyordu. Isadora'nın sanatı onu büyülemişti. Bu yepyeni solukta, akademik baleyle kaçınılmaz bir kopuş ve bedensel ifade biçiminin kökten değişimini izliyordu.

Artık, hamisinin de desteğiyle, geniş bir kesimde "tanınarak" Saint-Germain'deki belli müzik çevrelerinde adı geçmeye başlayan Isadora, bir dansçı olarak Paris'in en snob izleyicisi önünde müthiş bir başarı kazanacaktı. Resitalin sonunda herkes çevresini sarmış, sanki bambaşka bir dünyadan gelen birinin önünde-

lermiş gibi onu hayranlıkla kuşatmışlardı. Kaliforniya aksanıyla herkesin ilgisini çekmiş, Yunan tünüğü çok hoş, çekici gelmiş, genç Huronne'lara* özgü rahat ve özgür tavırları onları şaşkına çevirmişti. Saf sorularını gülümseyerek karşılamışlar, öte taraftan onun lafı gediğine koyan tavrı karşısında kalakalmışlardı. Kısaca herkes onun "şeytani çekiciliği", "zarıflığı" konusunda, ayrıca yabani bir meyve misali canlı ve etkileyici olduğunda hemfikir-di. Çevresini alan bu kibarlar âleminin ortasında Isadora kendisine doğru ilerleyen köse suratlı yaşlıca bir adam fark edecekti. Görünümünde modası geçmiş bir oyuncunun havası olan bu adam, boynunda özenle bağlanmış fularıyla gözlerini dikmiş, yırtıcı bir kuş edasıyla ona bakıyordu.

"Matmazel!" diyerek söze girdi adam. Her sözcüğün üstüne basarak boğuk bir sesle konuşuyordu. "Size hayranlık duyduğum kadar, sizi kınıyorum da! Çünkü tanrılara meydan okuyorsunuz. Onların intikamlarından sakınmanızı öneririm. Başarının en verimli meyveleri, bağırılarında en keskin zehirleri de barındırır çünkü!"

"Kim bu?" diye sordu Isadora, adam arkasını döndüğünde. Biraz huzursuz olmuştu.

"Nasıl, tanımadınız mı onu? Kendisi Victorien Sardou'dur."

O gece Isadora komplimanlara ve çiçeklere gömülmüş bir şekilde eve döndü. Yanında da bu ilk Paris başarısında onu yalnız bırakmayıp kendisini kutlamaktan asla bıkmayan şövalyeleri Noufflard, Beagnies ve Beaunier... Seçkin bir tabakayı bir gecede cezbetmek hiç de hafife alınacak bir iş değildi.

Her ne kadar bu üç delikanlının içinde en çekicileri Beaunier değilse de Isadora ona karşı ilgi duyuyordu. Orta boylu, yuvanlık yüzlüydü. Otuzuna yeni girmiş olmasına rağmen şimdiden hafif bir göbek bağlamıştı. Doğrusu ya, hiç de öyle Don Juan gibi bir havası yoktu ama zekâsı, kültürü ve kalın miyop ke-

*) *Huronne*: Kuzey Amerika'nın ilkel topluluk üyelerine verilen ad.

lebek gözlüklerinin ardındaki bakışlarının canlılığı Isadora'nın hoşuna gidiyordu. Beaunier günün revaçta olan kültür-sanat çevrelerinden çok, eski yazarlarla haşır neşir olmayı seviyordu. Ayrıca çok çekingendi. Her cümlesinin ardından gelen gülümseyişi ve kahkahası, bir şeylerden adeta özür diliyormuş gibi bir izlenim uyandırırđı, yani insanın karşılaşılabileceği en *sıkılğan* kişilerden biriydi. Isadora, onu dışlamak bir yana, benliğine işleyen bu aşırı alçakgönüllülüğün aslında onun yazarlık yeteneği hakkında yeterli fikir verdiği kanısındaydı. Daha ilk sözcüklerde kendini gösteren o engin Fransız kültürüne hayranlık duyarak bunu içinde sindirmeye çalışmıştı.

André her akşam saat beş-altı sularında gelip onu görürdü. İyi eğitim görmüş biri olarak Isadora'ya genel edebiyat konusunda bildiklerini aktarır, o tatlı ve ahenkli sesiyle Molière'den, Flaubert'den, Gautier'den, Maupassant'dan, Maeterlinck'ten pasajlar okurdu. Bu anların Isadora'ya Douglas Ainslie'yle Londra'da geçirdiği saatleri anımsatmamasına olanak yoktu. Artık Fransızca'yı az çok doğru konuşan Isadora (o dehşetli Yanki aksanına rağmen), André'nin tiyatrodan, tarihten, şiirden söz etmesini dinlemekten asla ve asla bıkmıyordu. Güzel havalarda bazen bir "omnibus"ün üst katına yerleşir, Seine Nehri boyunca gezintiye çıkarlardı. Cité'yi ziyaret eder, Saint-Louis Adası'ndaki her tarihi binanın önünde durur, ay ışığı altında Notre Dame Kilisesi'ni hayranlıkla seyredерlerdi. Beaunier kentinin tarihini adeta satır satır biliyordu. Isadora ondan daha bilgili, ondan daha güzel konuşan bir rehber bulamazdı herhalde. Geçmişte yaşamış tüm kişilikleri, tüm olayları anımsamakta, yitip gitmiş yerleri canlandırmakta, unutulmuş gelenekleri çağrıştırmakta üstüne yoktu. Böyle anlarda Isadora onun küçük burjuva görünümlü fiziğini aklına bile getirmiyor ama o kelebek gözlüklerinin ardında bir an beliren parıltıyla irkilip şaşırıyor ve eşsiz bir kitaplık bilgisiyle donanmış bu beynin içinde benim yerim ne olabilir acaba, diye düşünüyordu geri dönerlerken. Ba-

zen kollarının üstünde onun elinin temasını hissediyordu. Ama hepsi o kadar! Birbirlerini tanıdıkları altı aydan bu yana Beauni-er Isadora'ya karşı asla bir yakınlaşma hareketinde bulunmamıştı. Kapının eşiğinde ayrılmadan önce Isadora'yı alnından öpüyor ve hemen arkasını dönüp uzaklaşıyordu. Oysa o bazen genç adamın ellerini tutmak, yüzünü kendininkine biraz daha yaklaştırmak, başını omzuna koymak için hamle yapmak istiyor ama onun huzursuz halini görür görmez mesafeli davranıyor, soru sormaya bile cesaret edemiyordu.

Pazarları bazen trenle Marly'ye kadar uzanarak ormanda uzun yürüyüşler yapıyorlardı. Isadora ağaçlı yollarda onun için dans ediyor, tıpkı bir orman perisi gibi onu kendine çekiyor, sonra da kahkahalar atarak kaçveriyordu. Bir gün koruluğun içinde dört yolun kesiştiği bir kavşakta oturdular. André sağdaki yolu “zenginlik” diye adlandırmıştı. Soldakini “barış”, tam karşılarındakini ise “ölümsüzlük”

“Peki, ya şimdi durduğumuz yol?” diye sordu Isadora.

“Ona da ‘aşk’ diyelim.”

“Öyleyse benim tercihim burası! Ben burada kalacağım.”

“Ama bu olanaksız!” diye haykırdı André. Sonra da birden kalkarak hızlı adımlarla yürümeye başladı. Tıpkı bir tehlike sezinlemiş av hayvanı gibi. Isadora daha önce onu hiç böyle bir durumda görmemişti. Bunun üstüne ardından koştu: “Neden? Neden?” diye bağırdı. “Bir şey söyleyin bana!” Ama sesi dağılıp gitti ağaçlar altında. Dönüşte André onu atölyenin kapısında bıraktı. Ne durumu açıklayıcı bir söz etmiş ne de her zamanki gibi alnından öpmüştü.

Yine de Isadora onun kendisini sevdiğinden emindi. Ne ona ne de kendisine itiraf etse bile. Üstelik Isadora onun hakkında gerçek anlamda bir şey bilmiyordu, André her ne kadar ona edebi konulardaki düşüncelerini, zevklerini, tasarılarını açmış da olsa, kendi iç dünyasından hiç söz etmemiş, onu Isadora'yla paylaşmaya yanaşmamıştı. O, ancak yargıları ve davranışları ara-

cılığıyla tanınması mümkün kişilerdendi. Onu kabuğundan çıkarmayı ve keşfetmeyi bilmek gerekiyordu. Oysa Isadora bunu bilmiyor, bilmek de istemiyordu. Gizlisi saklısı olmayan, açık ve canlı kişiliğinin tam tamına zıddıydı Beaunier. Ama önsezileri güçlü her insan gibi Isadora da karşısındaki insana hangi noktada etkili olabileceği, hangi değişik yolları deneyeceği konusunda bir bilgiye sahip değildi. Onun gizlilikten uzak, açık tavrı her ikisi için de giderek gizemli bir bilmece halini almıştı. Davranışındaki aşırı serbestlik bile kaygılandırıcı bir hal alabiliyordu. Açık davranmak adına alışılmışın dışına çıkmış oluyordu adeta.

Sadece bir kez ele vermişti Beaunier kendini. Isadora bunu hiç unutmuyordu. Tarih 30 Kasım 1900'dü. Beaunier yüzü allak bullak bir şekilde Isadora'nın evine gelmişti. Hiçbir şey söylemeden oturmuş, sonra da içecek bir şey istemişti. Isadora oha konyasını daha yeni vermişti ki, André elleriyle başını tutarak olduğu yere yığılivermişti. Çökmüş bir ruh hali içindeydi. Isadora onu sakinleştirmeye çalışarak omuzlarından kavramıştı.

“André, ne oldu? Anlatın. Bana güvenmelisiniz!”

O zaman André ellerini kendi elleri arasında sıkıca tutarak çocuk gibi ağlamaya devam etmişti.

“Isadora, korkunç bir şey! Oscar Wilde ölmüş!”

Gerçekten de büyük yazar kısa bir süre önce, daha kırk altı yaşında, Beaux-Arts Sokağı'ndaki Alsace Otel'i'nde son nefesini vermişti. Isadora bir şey söylemeden öylece kalakalmıştı. İyice şaşkına dönmüştü. Her şey aklına gelirdi, ama bu! Tabii ki André'nin, *Dorian Gray*'ın yazarına duyduğu o büyük hayranlığı iyi biliyordu. Ama onun ölümünün André'yi bu denli sarsmasını anlayamıyordu. O zaman Beaunier, Isadora'ya yazarın son yıllarını anlatmaya koyuldu: Onun yürek parçalayıcı yazgısını, Sébastien Melmoth adı altında sürüklendiği o acı sonunu. Ama Isadora olanca yalınlığıyla, ondaki bu aşırı etkilenmenin nedenini sorduğunda, André saç diplerine kadar kızarıp yanıt vermekten kaçınmıştı. Ardından da gecenin geri kalanını sinir krizleri

ve gözyaşları içinde Isadora'nın evinde geçirmişti. Durmaksızın şöyle yineleyip duruyordu: "Siz benim tek sırdaşımsınız." Oysa ona hiçbir şekilde içini dökmemişti. Gecenin ilerlemiş saatlerinde ondan ayrıldığında Isadora bir yığın çelişkili düşünce içindeydi. Hatta bir an geldi, acaba André aklını yitirmiş olabilir mi, diye düşünmeye koyuldu. Kafasında bir şey, öyle bir izlenim bırakmıştı ki, bir türlü gerekli sözcüğü bulamıyor ve bu durum da onu huzursuz ediyordu. Ne olabilirdi bu?

Daha fazla böyle süremezdi. Aşk deneyimini André'yle tatmak istiyorsa, her şeyden önce içindeki bu duygu karmaşasını halletmesi gerekirdi ki günbegün her ikisi de aynı ağın içine gömülmekteydi. Isadora içindeki duyguların dürtüsüyle onunla yüz yüze gelmeyi ve her şeyi tek seferde halletmeyi düşündü. Erkek konusu hariç bu yöntem birçok konuda onun epey işine yaramıştı. Bunun üzerine bir akşam annesiyle Raymond'u opera yollayarak André'yi yemeğe çağırmaya karar verdi. Onun gelişinden bir saat önce, gizlice aldığı şampanya şişesini ortaya çıkardı, güzel bir yemek hazırladı ve elinden geldiğince hoş bir masa hazırlayarak sofrayı çiçeklerle süsledi. Sonra şeffaf bir tunik giydi, saçlarına güller takıp sevgilisini beklemeye koyuldu. André gelince çevreye şöyle bir bakıp ağzının içinde bir-iki laf geveledi, sonra da içkisini bile bitirmeden acil bir iş bahane ederek gözden kayboldu.

O gece Isadora için bir türlü bitmek bilmedi. Olanca yalnızlığı içinde, geçmek bilmeyen saatler boyunca düşünüp durdu; gururu kırılmış, umudunu yitirmişti. Aşk yaşamındaki başarısızlık karşısında duyduğu acı, mesleki başarıyla bile telafi edilebilecek gibi değildi. Dans sanatını geliştirme konusundaki kararlılığına, sosyete salonlarında kazandığı bir-iki başarı yeterli olmayacaktı. Ama başına gelen şey çok daha ciddi boyuttaydı ve o güne kadar hiç farkına varmadığı bir şeydi. Artık kendinden kuşku duymaya başlamış, acaba ben arzu edilecek biri değil miyim, acaba gerçekten yetenekli miyim, diye düşünür olmuştu. "Ha-

yır, kesinlikle yolunda gitmeyen bir şeyler var!” diyordu, kendi aksanıyla.

Birkaç gün sonra, Bayan de Saint-Marceaux’nun oğlu Jacques Beaugnies Isadora’nın evine geldi. Beaunier ne kadar çekingen ve ürkekse, bu hoş ve sevimli delikanlı o kadar girişken ve neşeli bir insandı. Birkaç kez birlikte çıkmışlar, hafiften flört etmeye başlamışlardı. Isadora onun son derece esprili olduğunu düşünüyor, birlikte çılgınca eğleniyorlardı. Isadora kendine olan güvenini yeniden kazanıyor, hayal kırıklığını yeniyor, kısaca yeniden eski haline dönüyordu. Neyse ki, onu üzen olaylara sünger çekebilme ve salt kendini sevenlere yönelebilmeye gibi bir yeteneği vardı. Ama bu bencillikten çok, bir tür doğal savunma yoluyla.

Bir akşam, Lapérouse’daki şampanyalı bir akşam yemeğinin ardından, Jacques Beaugnies onu bir otel odasına götürdü. Orada kendilireni Bay ve Bayan X olarak kaydettiler. Mutluluktan uçan Isadora, kendini Jacques’ın kollarına bıraktı. Onun okşayışları altında tüm duyularının binlerce titreşimle harekete geçtiğini hissediyor, arzu bedenini kamçılıyor, giderek daha da yoğunlaşıyordu; karnı, göğüsleri aynı hazla inip kalkıyordu... işte öylesine kendinden geçmişti... “Jacques!” Isadora gözleri kapalı, kendini geriye atmıştı. “Jacques!” Tam o anda Jacques doğrulmuş ve kendini ayakucuna atmıştı. Ürkmüş gözlerle Isadora’ya bakmaktaydı.

“Ah, Isadora! Neden bana bir şey söylemedin? Şu anda işlediğim suçun korkunçluğunun farkında değil misin? Senin el değmemiş kalman lazım, benim sevgili Isadora’m. Haydi şimdi giyin. Çabuk giyin.”

Isadora o anda donmuş gibi kalakaldığından, Jacques omuzlarına giysisini attı, o da tıpkı bir robot gibi giyindi. “Ne oluyor Jacques?” diye geveledi ağzında sonra. “Açıkla bana, anlamıyorum.” Soluğu tıkanmış gibiydi, kekeliyordu. Bu odada ne yapıyordu bu adamla? Artık hiçbir şey anlamıyordu. Kafasındaki dü-

şünceler karmakarışıklı. Etrafındaki her şey sanki dönüyor gibiydi. Tıpkı bir kâbustaymışçasına. Jacques, Isadora'yı elinden tuttu, kapıya doğru sürükledi ve birlikte hızla aşağı indiler. Bindikleri faytonda Jacques yol boyunca kendine bir canı muamelesi yaparak karanlık emellerinden dolayı kendini kınayıp durdu. Isadora da bu arada, onun böyle suçluluk duygusu içinde kıvranmasına neden olan şeyi bulup çıkarmaya çalışıyordu. Villiers Caddesi'nde, kaldırımında ayrılacakları sırada Jacques şöyle demişti ona:

"Beni bağışlayacak mısın acaba?" Sesinde hafif bir titreme hissedilmekteydi.

"Peki ama, neyi bağışlayacağım Jacques?"

Jacques'in verdiği tek yanıtı başından öpmek olduğu için Isadora yineledi:

"Neyi bağışlayacağım?"

"Elveda Isadora!"

André... Jacques... Bu adlar, başarısızlığın buruk acısını çağrıştıran sözcüklerdi artık. Erkeklerde uyandırdığı bu dehşetli korku nereden kaynaklanıyordu? Jacques, onun bekâretini yitireceği düşüncesiyle ürkmüştü, bu kesindi. Dinsel kaynaklı bir düşünce olmalıydı. Marazi bir korku. Isadora bir yandan da, bunun pek de anlamsız olmadığını düşünüyordu. Ama bu tür önyargılardan uzak olan Beaunier? Ya Ainslie? Ya Hallé? Tüm bu insanların, bekâretinden korkmaları nasıl açıklanabilirdi? Isadora sorunu her yönüyle düşündüğü halde bir türlü anlam veremiyordu buna. Sürekli olarak aynı tip sorularla boğuşmaktan yorgun düşünce, içini açabileceği tek arkadaşı olan Mary Desti'yle dertleşmeye karar verdi.

"Sevgili Isadora!" diye söze girdi Mary en tatlı sesiyle. "Gerçekten de anlamıyor musunuz bir tanrıça olduğunuzu? Bir tanrıçayla sevişilemez ki!"

"Beni sinirlendiriyorsunuz ama!" diye tepesi attı Isadora'nın. "Ben bir kadını, anladınız mı? Bir kadın. Tüm diğer kadınlar gibi."

Diğer kadınlar gibi mi? Buna gerçekten inanıyor muydu acaba? Onu diğer kadınlardan ayıran bunca şeyi görmüyormuydu, yoksa görmek mi istemiyordu? Hayır! Isadora sadece bir kadın değildi, bizzat “kadın”dı. Ve işte kavalyelerinin keyfini kaçıran unsur da bizzat buydu. Kaçınılmaz olarak arzuların zihinlerde oluşturulduğu bir toplumda, Isadora doğrudan duygulara hitap ediyordu. Olanca arılığı ve rahatlığıyla. Isadora daha o zamanlarda XIX. yüzyıldan kopup gelen XX. yüzyıl kadınına simgeliyordu. Ve başarısızlıkları da, önyargılı anlayışa karşı kavga veren yenilikçi tavrından kaynaklanıyordu. Ne var ki Isadora salt dansı ve yaşam anlayışıyla yenilik getirmemişti. Yepyeni bir kadın yaratarak ve yepyeni bir sevme biçimi ortaya koyarak en kutsal tabulara da saldırmış oluyordu. İşte, bunun karşılığını da erkekler ödetecekti ona. Tabii, kendi bildikleri tarzda.

ALTINCI BÖLÜM

“Aşkın benden esirgediği sevinçleri dansda arayacağım artık,” diye yazacaktı Isadora, Beaunier ile olan serüveninin ertesini. Bunu izleyen aylarda teorisini iyice geliştirmeye koyuldu. Tüm gün boyunca, ellerini göğüslerinin ortasına, bedeninin o can alıcı noktasına, çaprazlamasına koymuş bir şekilde, bu hayati merkezden yükselecek olan itici gücü hareketlerinde hissetmek için ayakta kımıldamadan durup bekliyordu. Bale okulu ise, bu gücü sırtın ortasından, omurgadan alma eğilimindeydi. Bu da klasik dansçıya, eklemli kuklalar gibi belini çıkara çıkara yürüme özelliğini kazandırmıştı. Isadora ise tam tersine, meditasyonunu olanca yoğunluğuyla bedeninin merkezi üstüne topluyordu, yani müziğin titreşimlerinin dalga dalga yöneldiği bölgeye.

Isadora'dan sıkça söz edildiğini duyan Kontes Greffulhe bir gün onu Astor Sokağı'ndaki özel malikânesinde dans etmeye çağırdı. Elisabeth de Caraman Chimay, Kontes Henry Greffulhe -ki kendisi *A la recherche du temps perdu* (Yitik Zamanın Peşinde) adlı eserde Kontes Guermantes olacaktı- Paris'in yüksek sosyetesinde tartışmasız bir saygınlığa sahipti. "Onu değerlendirmek kuşkusuz zor iştir," diye yazacaktı Marcel Proust. "Çünkü, değerlendirmek kıyaslamak demektir bir yerde ve onda görülebilecek herhangi özelliğe bir başkasında rastlamak olası değildir. Ne de başka bir yerde. Ama onun güzelliğinin bütün gizemi, özellikle de gözlerindeki bilinmezlikte ve çarpıcılıktadır. Ben asla onun kadar güzel bir kadın görmedim!" Gerçekten de Kontes Greffulhe dönemin en kusursuz güzellik anlayışını simgeliyordu. Sosyete yazarları onun tanrıça edalı tavırlarını, birer agat taşı kadar parlak siyah gözlerini, görkemli tuvaletlerini göklere çıkarıyorlardı. Lazslo tarafından yapılan portresi, küçümsercesine kıvrılmış dudaklarını ve meydan okur gibi bakan mağrur gözlerini olanca göz kamaştırıcılığı içinde sergilemişti. Hayranları tarafından, bir saygı ifadesi olarak "Vatikan" diye adlandırılan özel malikânesine sadece soylu kişiler ve isim yapmış değerli insanlar kabul edilirdi. Başta kuzeni Kont Robert de Montesquiou, Charles'ın modellerinden biri, Prens Bibesco, Polignac, Castellanelar, Pourtalésler, Giche dükü... Branly, Rodin ve Bergson da onun arkadaşları arasındaydı. Birkaç ay önce de, Opéra'daki galada yabancı ritimler kullanan bir besteci keşfetmişti. Dış görünüşü özensiz, saç başı birbirine karışmış bu adamın adını kimse aklında tutamıyordu: Rimski-Korsakov. Zaten kontesin kendisi müzikal yetenekleri keşfetmekte uzmandı. Fransa'da Müzik Dinletileri'nin başkanlığını yapan ve Bayreuth tutkunu olan kontesin konağı birçok insana ün kazandırmıştı. Burada toplanan seçkin bir grup görülmeye, dinlenmeye ve üstünde düşünölmeye değer şeylere karar verirdi.

Son keşfini konuk etmek için, Kontes Greffulhe büyük salonun dekorasyonunu değiştirmişti. Yıldızlı lambriler altına bir yükselti yerleştirmiş, müzisyenler için yer ayırtmış, duvarları halıyla kaplatmış, sahnenin dip kısmına da üstüne binlerce kırmızı gül iliştirilmiş ahşap ayırma perdesi koymuştu. Bu sonuncusu, mekânın boğuculuğunu biraz daha artırmıştı.

Gluck'un *Iphigenia* adlı eserinin ilk akorlarının duyulmasıyla birlikte Isadora platoya sıçramıştı. Üstünde her zamanki tünüğü, ayaklarında Yunanlıların giydiği türden ayakkabılar, saçları lüleler halinde omuzlarında, kollarını taç gibi başının üstünde birleştirmiş şekilde.

"Bir skandal bu! Elisabeth aklını kaçırmış olmalı!" Bu lafları mırıldanan dul bir bayandı ve Kontes Adhéaume de Chevigne'ye doğru eğilerek biraz duyulacak şekilde konuşmuştu.

"Şışt, şışt..."

"Ne olursa olsun! Caraman Chimayların torunlarının önünde böyle bir giysiyle dans edilmemeli."

Konuklardan oluşan kalabalık bir izleyici, yüzleri sahne hizasında ve genç nympha'nın ayakları nerdeyse hafiften onlara dokunacak kadar da yakın ve sıkışık bir şekilde oturuyordu. Metrodeller, üstü boş büfelerin ardında hazır ol vaziyette bekliyordu. Bu arada geç kalanlar usulca geçip yerlerine oturuyordu. Genç dansçı o güzel ve çevik bacaklarıyla sahneyi hızla geçmiş ve mimle kaçışı anlatmıştı. İşkenceye gidişi canlandırırken, kumaş drapesi göğüslerinin hatlarını ortaya çıkarınca, tüm monokllar bir el hareketiyle yerlerine iyice yerleştirilmişti. Sonunda genç kız, tüy gibi hafif bir eşarp misali kendini yere bıraktığında, tümüyle aşağıya düşmeden önce havada son kez dalgalanan kumaş, tatlı bir hışırtıyla üstüne düşecekti. Ve sessizlik hemen ardından, bu mükemmel finali kutlayan uzun alkışlara bırakacaktı yerini.

"Bravo, bravo!" diye bağırды Robert de Montesquiou o ünlü ses tonuyla, bir taraftan da, siyah incili değerli yüzükler takıştırdığı ellerini alkış için havaya kaldırmıştı.

“Gerçek bir Tanagra.” Hayranlığını belirten Kont Pourtalés’ti.

“Elisabeth, antik kabartmadan fırlamış bu kır tanrıçasını da nereden bulup çıkardın?” diye merakla soruyordu Prens Edmond de Polignac. Yakında vereceği resepsiyonu düşünüyor olmalıydı.

Salonda, cömert dekolterlerinin üstünde pırlantaları dizi dizi ışıldayan hanımların ve siyah kostümleriyle beylerin bir tarafa doğru hareketlenmelerinden oluşan bir dalgalanma fark edildi. Herkes, yüzünde gizemli bir havayla gülümseyen ev sahibine yönelmişti. Üstünde gümüş zambaklar işli uzun siyah bir tuvalet, başında ise burma inciler üzerine tutturulmuş kırmızı muslinden bir kumaş bandı vardı. “Kimdir bu? Kimdir bu kız?”

“Paris’e yeni gelen Kaliforniyalı genç bir kız. Kendisine dansın yeni dehası deniyor. Adı da Isadora Duncan...”

Gösterinin ikinci bölümü için yeniden yerlerini aldılar. Bu bölüm için Isadora Mendelssohn’un *İlkbahar Şarkısı* adlı eseriyile, uğur parçası saydığı, Nevin’in *Narcisse*’ini seçmişti. Ve bir elinde “tyrsos”* tutarak, üstü güllerle donanmış olarak dans edecekti bu parçada.

Ana girişte merdivenlerin önünde sıralanan arabaların gürültüleri ve konukların adlarını bildiren üniformalı uşakların bağırış çağırışları arasında övgü dolu sözler ve hayranlık belirten konuşmalar sürüp gidiyordu. Isadora meşhur olmuştu bile. Tiz sesiyle diğerlerini bastıran o başa çıkılmaz yaşlı dul, bu kez de akordu bozuk bir tonlamayla şöyle atılmıştı:

“Bu olur mu ama!” demişti yanındakine dönerek. “Bu Amerikalıların birer vahşi olduğunu kabul etmeliyiz. Bir insanın evin orta yerinde böyle giyinmeye hakkı yoktur.”

*) *Tyrsos*: Dionysos taraflarının törenlerde taşıdığı kutsal tahta asa. Üstü sarmaşık dalları ve çam kozalağı ile süslü.

Gerçeği söylemek gerekirse, Isadora pek de hoşnut değildi durumdan. Her şeyden önce iyi dans etmediği izlenimine kapılmıştı. Salon çok sıcaktı, parfümler ise çok ağır ve yoğun. Hele sahneyi güllerle donatma fikri! Bu yetmiyormuş gibi, Yunanistan'ı, Pierre Louys ya da *Les chansons de Bilitis* gözüyle algılayan tüm o insanlar? “Oysa ben,” diyordu kendi kendine, “Antik Yunan'ı getiriyorum; Parthenon'un fresklerini, Perikles ve Euripides'in Yunanistan'ını. Gerçek şu ki, benim mesajımdan hiçbir şey anlamadı bu insanlar.”

Hemen ertesi günü, Kontes Greffulhe'den bir not aldı Isadora. Şöyle yazılıydı: “Dün akşam Yunan sanatının gerçek bir rönesansına tanık olduk. Teşekkürler.” Dipnot olarak şu ilave edilmişti: “Ücretinizi almak için eve uğrayabilirsiniz.” Bu küçültücü ayrıntıya rağmen, bu mektup onun resmi olarak kabul edilişi anlamına gelmekteydi.

Birkaç gün sonra, yağmurlu geçen öğle sonrası saatlerinde Isadora'yı evinde siyah giysili, saygın görünüşlü bir kadın ziyaret etti. Bir Wagner şarkıcısının yapılı cüssesine sahip olan bu kadının yüzü, iri ve çıkıntılı çene yapısına rağmen hâlâ güzeldi.

“Ben Prens de Polignac. Sizi Kontes Greffulhe'nin evinde dans ederken izlemiştim. Kocam da sizinle tanışmaktan çok memnun olacak.”

Amerikan kökenli olan Prens de Polignac'ın kızlık adı Winnaretta Singer'di ve dikiş makinelerinin mucidi olan meşhur adamın kızıydı. Luther göçmeni bir aileden gelen babası 1862'de müzik ve tiyatroya büyük ilgi duyan bir Fransız'la evlenmişti. Bu kadın New York Limanı'nın girişi için heykeltıraş Bartholdi tarafından hazırlanan Özgürlük Anıtı'nın da esin kaynaklarından biriydi. Bu beraberliğin ikinci çocuğu olan Winnaretta Singer kendinden otuz yaş büyük olan Prens Edmond de Polignac'la evlenerek “Prens Winnie” olmuştu. Piyano ve org çalan ve iyi bir müzisyen olan prenses, kocasıyla tanışması için Isadora'yı ertesi gün evine davet etmişti. Ordan ayrılırken, mah-

cup bir şekilde masanın üstüne bir zarf bırakmıştı. O arkasını dönüp çıkar çıkmaz Isadora zarfı açmış ve içinde iki bin frank olduğunu görmüştü.

İnsanda başka yüzyıldan kalma bir izlenimi uyandıran, centilmen Prens Edmond de Polignac, büyük senyörlere özgü ince tavırlara sahipti ve görmüş geçirmiş, bilgili bir havası vardı. Bu hali Proust'un, kitaplığa dönüştürülmüş şato benzetmesini yapmasına yol açacaktı. Yetenekli bir besteci ve müzik tutkunu olan prens, Cortambert Sokağı'ndaki atölyesinde bir müzik salonu işletiyordu. *Recherche*'nin yazarı ilk kez orada dinlemişti Fauré'nin eserini, ki Fauré de *Vinteuil* sonatı için *Recherche*'den esinlenecekti. Prens genç dansçıyı candan ve samimi bir şekilde karşıladı. Eski bir klavsende ona kendi melodilerinden birkaçını çalıp insan doğasıyla ilgili üst seviyeli düşüncelerini açtı, sonra Isadora'dan dans etmesini isteyerek sesler ve hareketlerle ilgili yaklaşımının neler olduğunu sordu. Isadora da sanatında bir rönesans yaratma peşinde olduğunu açıklayarak tüm beklentilerini bir bir anlatmıştı. Bunu öyle bir doğallıkla yapmıştı ki! Oysa bu türden insanların yanında kendini pek açmazdı. Başından hiç eksik etmediği siyah kadifeden takkesiyle battaniyelerin altına gömülmüş bir şekilde -çünkü kendisinin dillere destan bir üşüme huyu vardı- oturan bu yaşlı ve narin adamın yanında Isadora kendini çok rahat hissettiğini fark etmişti. Onun yüzünde kendi çevresinden insanlarda asla rastlamadığı türden yumuşak bir hava, bir çekicilik ve duyarlılık sezinlemişti. Sanatçı yanı, soylu konumuna baskın geliyordu. Görüşmelerinin sonunda Isadora'nın elini ellerinin arasına alarak sadece şu sözcükleri söyleyecekti: "Ne sevimli bir kız! Isadora, ne kadar sevimlisin sen!"

Böylece Polignac'ların evinde onun için bir resepsiyon düzenlendi. Onlar, Kontes Greffulhe'den çok daha büyük olan salonlarını ayırmışlardı o gece için. Bu da Isadora'ya gösterisini daha geniş planda sergilemesini sağladı. Hemen arkasından da, onu

“Paris”te lanse etmeye söz veren Madeleine Lemaire’in evinde dans etti. Bunun ardından yine Cortambert Sokağı’ndaki ev gelecekti. Düzenlenen bu tip gecelerde kazandığı başarı ona kendi atölyesinde belli bir ödeme karşılığında suareler düzenleme fikrini verdi. Aslında orada yer sayısı sınırlıydı -en fazla yirmi ya da otuz- ama izleyici nitelik açısından iyiydi! Sarkık dudakları, alaycı bakışları, asi saç tutamları ve keskin hatlı profiliyle desinatör Forain, özenle gizlemeye çalıştığı o yıpranan ama sevimli yüzüyle burjuva salonlarının kadını, çiçek ressamı Madeleine Lemaire, ayrıca dramaturg Henry Bataille: Solgun yüzü, düşünür- lere has geniş alnı, coşku fışkıran gözleri, acıyla kıvrılmış gibi du- ran dudaklarıyla insana Baudelaire’le olan benzerliğini anımsatı- yordu. Kendisi psikolojik dram türünün genç umudu olarak ta- nınıyordu. Akıl hocası Berthe Bady ise kıvrak güzelliği, büyüle- yici jestleriyle değişik bir havaya sahipti ve hoppa kadınlara özgü anlık uysallıklar gösterirdi. Kadın ozan Anna de Noailles, koca- man safir yüzükle ağırlaşmış küçük eliyle siyah perçemleriyle kâh oynar kâh arkaya atardı. Göğsü öne doğru çıkık bedeni, kınayla kızılaştırılmış perçemleri, boyaya bulanmış yayvan yüzü ve bay- gın kokusuyla fıkra yazarı Jean Lorrain, Paris sosyetesinin göz- bebeğiydi. Ayrıca, bronz teni ve dalgalanan gür saçlarıyla adeta Olympos’tan inmiş gibi görünen Mounet Sully de oradaydı. Tentürdiyot sulandırma dehası ressam Eugène Carriere. Ve ga- yet tabii, genç dansçının en coşkulu “destekleyicileri”, en sadık ve titiz izleyicileri olan Polignac prensi ve prensesi. Öyle ya, prensin nezle olma tehlikesini göze alarak başından eksik etme- diği o kadife takkeyi çıkarttığına, havaya atıp tutarak da “Yaşa Isadora, yaşa Isadora!” diye bağırdığına tanık olmamışlar mıydı? Bir akşam dazlak kafalı, gür bıyıklı, kara kuru cılız bir adam atöl- yede boy göstermişti. Bu haliyle emekliye ayrılmış bir albayı an- dırıyordu. “Bu küçük Amerikalı dünyada devrim yaratacak,” di- ye fısıldamıştı yanındakinin kulağına. Adı Clemenceau idi. Ve çok geçmeden oranın gediklerinden olacaktı.

Villiers Caddesi'ndeki atölye günün en gözde yerlerinden biri olup çıkmıştı. Snobizmin hâkim olduğu bir elit tabakadan edebiyat ve diğer sanat dallarının önde gelen kişileri burada buluşur olmuşlardı. Gevezelik ediliyor, müzik yapılıyor, Berthe Bady, Henry Bataille'ın yazdığı son dizeleri okuyor, Lorrain, "Uluslararası Sergi"den haberler getiriyor, kulis dedikodularını taşıyor, bulvarları anlatıyor, balolardan özetler aktarıyordu. Hatta bir akşam Clemenceau, Isadora'nın dans stili üstüne bir söyleşi düzenlemeye bile kalkışmıştı. Tabii tüm bunlar bakışlarını orada bulunanlar arasında hoşnut gezdiren Duncan Anne'nin uyanık gözetimi altında gerçekleşiyordu.

Ama büyük izleyici kitleleri olaydan hâlâ bihaber olduğu için, Isadora sanat dünyasının amatörlerinin onu benimsemesiy-le yetinmek durumundaydı. Kendisinin bu "*mutlu azınlık*" tarafından anlaşılması ve alkışlanması -ki insanların ünlenmesinde ya da baş aşağı gitmesinde önemli bir unsurdur- hiç kuşkusuz azımsanacak bir şey değildi. Ayrıca kendisi için onur verici bir olay Isadora'yı derinden etkileyecekti. Atölyedeki gecelerden birinde, Eugène Carriere tarafından dile getirilen şu sözler sonradan, gösteri programlarına çok kez ekleyecekti:

"İnsancıl nitelikleri ağır basan ve tertemiz duyguları dile getirme arzusunda olan Isadora, Yunan sanatında bunun en güzel örneklerini bulup çıkarmıştır. Kabartmalardaki güzel figürlere duyduğu büyük hayranlık onun için bir esin kaynağı olmuştur. Ama yaratıcılık konusunda önsezisel bir tavrı olduğu için de Isadora tüm bu hareketlere kaynaklık eden doğaya yönelmiştir. Bunların benzerlerini oluşturma ve Yunan dansını yeniden canlandırma inancı kendine özgü bir anlayış çıkartmıştır ortaya. Yunan kültüründen yola çıkmakta ama salt kendi benliğini ortaya koymaktadır. Ve artık bize sundukları onun kendi mutlulukları ve kendi acılarıdır. Mutluluğu arayış çabası ve yaşanan anı umursamamak onun gerçek istekleri olmuştur. Ve kendi doğasını olanca güzelliğiyle ortaya dökerken, aslında bizlerinkini de

çağrıştırmıştır. Bizler için yeniden yarattığı Yunan yapıtları önünde, bir an için bizler de onunla birlikte gençleşiyor, içimin yeni bir umutla dolduğunu hissediyoruz. Ve o kaçınılmaza boyun eğişini dile getirirken bizler de onunla birlikte kendimizden geçiyoruz. Isadora'nın dansı, hoşça vakit geçirilen salt bir eğlence değil, kişisel bir dışavurumdur, hayatiyet içeren bir sanat ürünüdür.”

Ünlü kişilerle düşüp kalkma, genç bir sanatçı için çoğu kez kendi benliğini yitirme gibi bir tehlikeyi de beraberinde getirir. Başkalarının başarılarıyla başı dönen böyle sanatçılar, zaman zaman kendisinininkini bile düşünemeyecek bir duruma gelebilir ve içinde hiçbir rolü olmadığı bir eğlenceye kendini kaptırıp gider. İşin bu yönü söz konusu olduğunda Isadora'dan yana kaygı duymaya hiç gerek yoktu. Önsezileri onu bu tür tehlikelerden hep korumuştur. İçinde bulunduğu ortam onun başını döndürmek şöyle dursun, bu üst seviyeli ilişkiler, pek de iç açıcı olmayan durumunun daha da net bir şekilde açığa çıkmasını sağlayacaktı. Para durumu Duncanlarda hep eksikliği duyulan bir konu olmuştu. Elleri geçen sınırlı parayı baş döndürücü bir hızla harcamaktaydılar. Isadora'nın zaten çok az olan geliri birkaç saat içinde eriyip gidiyor, borçlar birbiri üstüne ekleniyordu. Kirayı ödeme konusu ise aynı engelli koşullara benziyor, kömürleri olmadığından atölyeyi ısıtamıyorlardı. Kırığı kalın bir tabaka halinde camları kaplıyor, buz gibi bir hava berbat uğultularla çatlaklardan içeri süzülüyordu. Salonun ortasındaki büyük demir sobanın siyah kapağı umutsuzca açılıyor, içine yaşam katacak olan küçük alevi bir türlü canlanmıyordu. Neyse ki, dans adalelerini ısıtıyor, soğğun kaskatı kestiği vücuduna esneklik kazandırıyor. Isadora dans alıştırmalarına tüm günlerini, akşamlarını, hatta bazen gecelerini ayırıyordu. Ana kızın henüz çalıştığı saatlerde şafağın söktüğünü görmek pek de ender bir olay değildi.

“Matmazel Tunkan?”

Bir süre önce içeri girmiş olan adamın iri ve kırmızı kafası, geniş yakalı kürk paltosunun içine gömülmüş gibi duruyordu. Pırlantalı iri eliyle kendisine bir kartvizit uzatmaktaydı.

“Perlinn’den geliyorum. Sizin adeta çıplak tans ettiğinizden söz edildiğini duydum. Zisi Almanya’daki en büyük müzikholde çalışmanız için teklif getirdim. Zok iyi bir kontrat Frou Tunkan, zok iyi,” diye ekledi ve o pörsümüş koca yanaklarına gömülü gibi duran ve bir domuzunkini andıran kısık gözleriyle kahkahalar attı. “Zise, başlangıç olarak gece başına beş yüz frank öneriyorum. Sonra bu taha da artacak. Zis dünyada çıplak ayakla çıkan ilk tansçı olacaksınız. *Die erste Bar fuss Tünzerin. Kolossal! Kolossal!*”

“Benimle alay mı ediyorsunuz? Bir müzikholde marifetli köpekler ve akrobatlarla birlikte dans etmek ha? Kesinlikle olmaz!”

“Ama bu imkânsız! *Unmöglich, unmöglich*. Siz bunu reddedemezsiniz. Kontrat hazır, zebimde duruyor. Eğer zisce koşullar uykun değilse, aramızda tartızabiliriz.”

Bu pazarlık işi Isadora’nın aslında daha da kızıp köpürmesine yol açmıştı. İçerdeki soğuğa rağmen, adamın alnı boncuk boncuk terlemişti gerçekten de adam tam altı kat tırmanmıştı. Isadora kendi usulünce onu ağır bir laf bombardımanına tuttu. Ayrıca “Sanat”ının (büyük S ile!) yüceliğini, dans anlayışındaki inancı, insan bedeninin kutsallığını, Antik Yunan’ı, Goethe’yi, Nietzsche’yi, Wagner’i bir çırpıda anlatıverdi.

“Yani bayım, bu konuyu tümüyle kapatalım!” diye bağladı lafını, o küçük çenesiyle mağrur bir şekilde kapıyı gösterirken.

“Pekleyiniz, pekleyiniz... Zinirlenmeyiniz Frau Tunkan. Bakın, zise hemen pin mark veriyorum. Bu zisce makul? Ha?”

Bunun üstüne bir sıçrayışta kapıya doğru atılan Isadora,

“Çıkınız!” diye gürledi. “Size hayır dedim, tamam mı? Hayır!”

“Nazıl?” diyebildi Teotonyalı, kan beynine sıçramış bir şekilde. “Yani şimdi siz bin markı kabul etmiyor musunuz? Bin mark!”

“On bin de olsa, yüz bin de olsa size hayır diyorum. Müzik-hol asla mümkün değil! Göz boyayıcı güzelliklere hayır! Şimdi gidin! Ve bir daha asla adım atmayın evime.”

Raymond bir süreden beri, eski kıtaya şansını denemeye gelmiş genç bir Amerikalı aktristle flört ediyordu. Her sabah erkenden atölyenin kapısının altından üstüne menekşe kokusu sinmiş bir kâğıt parçası sürülüyor, Raymond da bu parfümlü çağırışı usulca yerden alıp ortadan kayboluyordu. Bir gün, kız kardeşine genç kızın ülkesine döneceğini ve kendisinin de onunla birlikte gitmeye niyetli olduğunu açıkladı. Isadora onu bundan vazgeçirmek için her şeyi denedi. Ama boşunaydı. Zaten yakın bir tarihte Amerika’da bir seri konferans vermek için anlaşma da yapmıştı Raymond.

Augustin evlenmiş, baba olmuştu. Elisabeth New York’ta dans hocalığı yapıyordu. Şimdi de Raymond bir yıldız namzedinin ardından oraya gidiyordu. Böylece Isadora, tüm gücünü kendisi üstünde yoğunlaştıran annesiyle yalnız kalacaktı. Onun yüksek sosyete de kazandığı başarılar ve kurduğu iyi ilişkilerden gurur duyan annesi, her geçen gün daha da artan bunaltıcı bir bağımlılıkla kol kanat geriyordu Isadora’nın üstüne. Belki farkında değildi ama bu bekçilik yapan dadı tavrı bazen baskıcı olabildiği gibi bazen de tuhaf kaçıyordu. Genelde özgürlüğüne yönelen en ufak bir davranışa başkaldıran Isadora, aşırılığa kaçan bu ilgiyi boyun eğmişlikle kabulleniyordu. Annesine hâlâ büyük ihtiyaç duymaktaydı.

Rodin pavyonundaki sergiden bu yana, orada gördüklerinin üstünde bıraktığı derin etkiyle büyük ustayı atölyesinde ziyaret etmek için yanıp tutuşuyordu Isadora. Kendisine mektup yazarak randevu isteğinde bulunmuş, o da gayet nazik bir şekilde kabul ettiğini bildirmişti. Bir hafta sonra Isadora, Üniversite Soka-

ğı'na doğru ürkek adımlarla ilerledi. Aynı mağarasında Tanrı Pan'ı arayan Psykhe gibi.

Keşişlere özgü o uzun sakalı ve kısa kesilmiş beyaz saçları, kaba hatlarına rağmen cin gibi bir ifadenin belirlediği o heybetli başı ve yarı aralık gözkapakları arasında tıpkı mavi bir camdan süzülüyormuş hissini veren bakışlarıyla Auguste Rodin, keşiş olmuş bir kır tanrısını andırıyordu. Genç dansçıyı içten ama özen-tisiz bir tavırla karşıladı. Onu yakından tanıyanlar niçin böyle davrandığını iyi bilirlerdi. Gerçek şuydu ki, Rodin tüm zaman-ların en büyük heykeltıraşlarından biri sayılıyordu. Bir gün çev-resindeki pohpohçulardan biri onun için, “Michelangelo'dan da büyük!” diyecek, Rodin de bu lafı alçakgönüllülükle şöyle dü-zeltecekti: “Eh, en azından onun kadar büyük!”

Genç Amerikalıyı kolundan tutarak heykellerinin arasında dolaştırmıştı Rodin. Kendisinin yarattığı bir evrenin ortasında gezinen bir tanrı edasıyla dolaşıyordu. Sanki canlı varlıklarmış gibi bezler içine sarılmış ıslak kil topaklarının neden olduğu nemli bir soğuk her yanı sarmıştı. Rodin her heykelin önünde durarak adını söylüyor, heykeli kaidesi üstünde yavaşça döndü-rüyor, bir taraftan da eliyle hafiften heykele dokunuyordu. Ama bunu öyle duyarlı bir şekilde yapıyordu ki, insan bir an için mer-merin bu okşayışla yumuşayıvereceğini düşünüyordu. Bazen bu jestinin yanı sıra, yorumda bulunduğu da oluyordu:

“Görüyor musun küçüğüm, sakınılması özellikle gereken bir şey varsa o da ayrıntılardır. Ayrıntı hareketi öldürür, yitip gitme-sine neden olur. Yaratılan şeyin elinin altından kaçıp gitmesine engel olan, yerine oturtan unsur işte budur. Anlıyor musun?”

Onunla konuşurken bir taraftan da eline bir parça kil almış, öylesine yoğuruyordu avuçlarının arasında.

“Hem sana şunu söyleyeyim ki küçüğüm, yapılacak şey gör-düğünü yansıtmaktır, kafamızda bildiğimizi değil! Asla bildikle-rimizi değil! Anlıyor musun? Sözelimi bir objenin görünü-münde, ona her zaman için hâkim olan bir çizgi vardır. İşte,

kendimizi tümüyle yoğunlaştıracığımız unsur budur. Tüm öğrendiklerimizi unutarak, topyekûn olarak. Genel düşünceyi kavrarsın ve oradan işe başlarsın.”

Bir süre sonra kil parçası parmakları arasında, içinde kalbi atarcasına canlı bir kadın göğsüne dönüşüvermişti. Bir an sonra, sanki aklına hemen orada gelmiş gibi, aniden sordu Rodin:

“Söyle Isadora, benim için dans etmek ister misin? Figürlerinin birkaç krokisini çizmek isterdim.”

“Oh tabii ki üstat,” diye yanıtladı Isadora, sevinçle.

Bunun üzerine Rodin resim defterini ve kalemlerini almış, sanki küçük bir kızmış gibi Isadora’yı elinden tutarak dışarı çıkarmış ve bir arabaya bindirerek Villiers Caddesi’ndeki atölyeye götürmüştü. Bayan Duncan evde değildi. Isadora üstüne hemen tuniğini geçirip Teokritos’un bir aşk şiiri eşliğinde yaşlı tanrının önünde dans etmeye koyuldu.

*Pan nymphae’yi seviyordu,
Ekho ise satiri...*

Rodin eskiz dosyasını dizlerine koymuş, bir modeline bir kâğıdına bakarak, kelebek gözlüklerinin ardında gözlerini kısmış, onu izliyor ve hızlı ama yumuşak hareketlerle desenini çiziyordu. Zaman zaman, Isadora’dan olduğu gibi kalmasını istiyor ve pozisyonunu yakalayacak bir süre yaratıyordu kendine. Birden başını kaldırdı ve bir tek sözcük etmeksizin onu uzun uzun seyre daldı. Sonra ağır ağır kalktı, yaklaştı ve bir detayı incelemek istercesine elini Isadora’nın boynunda dolaştırdı. Göğüslerinin çevresinde gezdirdi, kalçaları boyunca indirdi, sonra da çıplak bacaklarına dokundu. Aynı şekil vereceği malzemeyi yoklarcasına, bazen kavrayarak, bazense hafifçe elini gezdirerek. Başına kan hücum etmiş gibi, şakakları hizasında iki şişkin mavi damar atıp durmaktaydı. Isadora ilk anda, tüm bedenini saran bir ürperti dalgasına kendini bırakmasının dışında bir şey yapmamıştı.

Çevresinde dolaşan bu yakıcı soluğun altında eriyip gittiğini hissederek gibiydi. Birden Püritanist bir duyguyla irkilerek -ya da kendinden geçmiş hareketlerle soluk soluğa kalıp dizlerinin üstüne çökmüş bu yaşlı adamın dehşetiyle- onun kollarının çemberinden kendini sıyrarak fırlamış ve gidip omuzlarına bir manto almıştı. Yaşlı üstat ise güçbela doğrularak özür anlamında bir-iki laf gevelemiş, resim dosyasını toplayıp tıpkı sınıftan atılan öğrenci gibi usulca çıkıp gitmişti.

Kendisine kızmak bir yana, modern çağın Michelangelo'su, birkaç gün sonra "asi nympha"sına programlarında yer alması amacıyla bir yazı hazırlayıp gönderecekti. Bu, Isadora'nın o güne kadar okuduğu en övgü dolu satırlardı:

"Isadora Duncan büyük bir coşku ve doğallıkla heykel sanatının evrenine girdi," deniyordu yazıda. "Kendisi, yetenek diye nitelemenin de ötesinde, deha dememizi gerektiren bu gücü, doğadan almaktadır.

Bayan Duncan yaşamı dans ile tam anlamıyla bütünleştirmiştir. Sahneye çıktığı anlarda, çok ender görülebilecek bir doğallık sergilemektedir. O, dansına sürekli olarak duyarlılık katmakta ve 'Güzellik'le eş anlamda sayılan Antikçağ kadar yalınlığını simgelemektedir. Yumuşaklık ve duyarlılık gibi y"ice nitelikler, aynı zamanda dansın ruhunu oluşturmaktadır. Bu başlı başına, yetkin bir sanattır."

AUGUSTE RODIN

YEDİNCİ BÖLÜM

“Yaklaşın hayatım, kapının eşiğinde kalmayın. Cereyan yapıyor; hem sizi göremiyorum da.”

Isadora bir an için duraksadı. Otelin altın yaldız ve kırmızı kadifelerle dekore edilmiş büyük salonunun bir köşesinde kadın, adeta birer köle gibi uysal on iki kadar güzel kızın ortasına elinde bir kadehle kurulmuş oturuyordu.

“Benim tatlı kızım, git bana biraz daha buz getir. Kendimi cehennemdeymiş gibi hissediyorum. Korkunç bir şey!”

Bu arada “tatlı kız” da hanımının sırtı ile sedirin arasına büyük bir özenle buz torbasını yerleştiriyordu.

“Federicka, bir tanem, bize biraz daha şampanya koyar mısın? Bayan Duncan’a da ikram et... Yanıma oturun sevgili Isa-

dora. Ellerinizi verin bana. Tanrım ne kadar güzeller! Ne harika bir yaratıksınız! Bir melek adeta. Gözlerinizi bana çevirin bakayım! Ya şu endam, aynı bir su perisi! Peki ya sizler ne diyorsunuz? Ona nazik davranacaksınız. Bundan böyle benim himayem altında, işitiyor musunuz? Onun için çeşitli gösteriler ayarladım. Yakında, Berlin’e, yanımıza gelecek. Bilsen ne kadar mutluyum Isadora! Geçen akşam sizi dans ederken gördüğüm-den beri başka bir şey düşünemez oldum. Polignac’a da söyledim aynı şeyi: İşte nihayet, söylemek istediklerini bedeniyle aktarabilmesini beceren bir kız! Peki ya sen ne diyorsun, bizimle geleceğine memnun musun?”

“Ama, Madam...”

“Göreceksin tıpkı bir prenses gibi el üstünde tutulacaksın. Hem sonra Sada Yacco da olacak. Biliyorsun, kendisi ünlü bir Japon trajedi oyuncusudur.”

“Tanıyorum onu. ‘Sergi’de oyununu izlemiştim. Harikula-deydi.”

“Eh, işte ben onun da empozaryosuyum. Onunla birlikte gösterilerin olacak.”

Nasıl reddedebilirdi ki? Loie Fuller... Sada Yacco... Almanya... Isadora bir an düş gördüğünü sandı. Şoke olmak ne kelime, aksine bir yığın genç kızdan oluşan bu samimi ortam içinde, bu “tatlı kızım”lar, “canım”lar, “bir tanem”lerin onu eğlendirdiği bile söylenebilirdi. Gayet iyi biliyordu ki -nasıl bilmesindi?- “Işık Perisi” Lesbos’a büyük bir hayranlıkla bağlanmıştı. Yine de, bu türden âdetlere pek fazla ilgi duymadığı halde, kendisini bir anda çepeçevre saran bu sevecen tavır hoşuna gitmişti. Belki de böyle bir şeye ihtiyacı vardı, kimbilir?

Bir hafta sonra, Berlin’e ayak basmış ve arabayla Bristol Oteline gitmişti. Diğerleri ondan iki gün önce gelmişti. Potsdam Meydanı’ndaki sütunların önünden geçerken, Isadora haykırmaktan kendini alamamıştı: “Aynı Yunanistan burası!”

Buraya gerçekten de Yunanistan denebilirdi. En azından Ku-

zey tarzında bir yorumu olduğu söylenebilirdi. Sağduyunun ışıklarıyla aydınlanmış bir Goethe düşü. Kalıntılar arasından mucizevi bir şekilde yükselen bir Atina. Neoklasik sanatın canlı bir simgesi. Ama Berlin, çok yakında yalın kıvrımlı Hellenizmin salt bir parodisi olacaktı. Nietzsche’vari bir taşkınlığa kapılarak tüm güçlölük özelemleri, bu büyüklük çılgınlığında soysuzluğa dönüşecekti. Alman birliğı düşüncesi Unter den Linden’in koruluklarında hüküm sürüyor, Walhalla,* Pantheon misali yükseliyordu.

Isadora geldiğı ilk akşam Loie Fuller’in prömiyerine katıldı. Akıllara durgunluk veren bir manzaraydı. Sahneye girmeden bir saat önce sırtına buzlar koydurtan, kanepenin üstüne yığılmış bu tombul kadınla sırasıyla kelebek, orkide olan ve ışıltılı spiral kıvrımlarla nazlı nazlı yükselerek uçuşup giden bu varlık arasında nasıl ilişki olabilirdi ki? Metrelerce incecik tülün ve projektörlerin etkisiyle, Loie Fuller ışıltılar içinde bir görüntü sergiliyordu. Fosforlu bir tropikal mekân. Derin denizlerin canlıları, süt beyazı sedefler... Denizanalarının dalgalanmaları, ateşböceklerinin uçuşları... Kopan kasırgalar... Farklı tonlarda renkler oynanıyor, ışıklar yanıp sönüyor, oynanıyor, uçuşan buhar bulutları arasında yitip gidiyordu. Yunan heykelleri, yarasalar, pervaneler, yanan meşaleler... Loie Fuller... İşte “Ateş Dansçısı” Tümü de birer heykeli andıran ama alkol ve eterle çöküntüye uğramış bu kızların ortasında, Isadora’nın günlük yaşamı çok geçmeden katlanılmaz bir hal almıştı. Bir an geliyor, sanrılar içinde dolaşan bu Amazonlar arasında ne işim var benim, diye soruyordu kendine. Bunların arasında “Nursey” diye ad takılmış -çünkü gereksinim duyulduğunda hastabakıcı görevi yapıyordu- uzun boylu, kızıl saçlı bir Mısırlı dansçı kız, gruba yeni katılan Isadora’ya karşı müthiş bir ilgi gösteriyordu. Berlin’den Münih’e, oradan da Viyana’ya gittikleri turne boyunca, hep onunla aynı

*) *Walhalla*: İskandinav mitolojisinde Viking savaşçıların ölünce gittikleri yer.

odayı paylaşmaya çalışmıştı. Bir akşam Viyana’da, saat sabahın dördünde Nursey kalkmış, bir mum yakarak Isadora’nın yatağına yaklaşmıştı. Sıçrayarak uyanan Isadora, karşısında kefeni içinde hayalet gibi duran beyaz silueti görünce, çılgılık atmaktan kendini alamamıştı.

“Bağırma!” diye mırıldandı Nursey. Sonra mumu başucundaki sehpa üzerine koyarak şöyle dedi: “Sana söyleyecek önemli bir şeyim var. Dinle Isadora, Tanrı seni boğmakla görevlendirdi beni.”

“Yarına kalamaz mı bu iş?”

“Hayır.”

“Peki o zaman,” dedi Isadora ilgisiz görünmeye çalışarak. “Öyleyse bari izin ver de, son duamı edeyim, oldu mu?”

“Tamam, ama çabuk ol.”

Hemen o an yatağından fırlayan Isadora, koridora doğru hızla koşmaya başladı. Tabii arkasından da hâlâ ölüm tehditleri savuran Nursey atıldı. Isadora merdivene yönelerek gece bekçisine doğru koşmaya başladı.

“İmdat! Bu kız çıldırmış! Beni öldürmek istiyor!” Bu haykırış üzerine bekçi koşup gelmiş, kızın üstüne çullanarak kemeriyle bağlamıştı, epey uğraştıktan sonra. Kız hâlâ debelenedursun, hemen bir doktor çağrıldı. Nursey o halde bile isteri krizleri içinde aralıksız olarak bağırıp çağırmayı, küfürler savurmayı sürdürüyordu. Bu arada Isadora ile birbirlerine cinsel ilgi duyduklarını söylemeyi de ihmal etmeyecek, hatta daha ileri giderek, Amerikalının önü alınamaz bir istekle gece gündüz kendisinin peşini bırakmadığını ve sonunda ondan kurtulmak için bu düzmece olayı sahnelediğini söyleyecekti. “Size yemin ederim doktor,” demişti o riyakâr ses tonuyla. “Bu kız bir vampir. Onan kurtarın beni!” Kızın itirazlarına kulak asmayan doktor, onu hemen hastaneye kaldırdı.

Odasına dönen Isadora, gecenin geri kalan saatlerini yatağında bitkin bir halde geçirdi. Hâlâ onun haykırışlarını işitiyor,

kinle yanıp tutuşan bakışlarını görür gibi oluyordu. Arkadaşının hastaneye kapatıldığını duyduğu an Loie Fuller'in kapılacağı hiddet gözünün önüne geliyordu. "Ateş Kadını"nın sert tavırlarını iyi bildiğinden ne kadar şiddetli tepki gösterebileceğini tahmin edebiliyordu. Bu heyecan sarsıntısı altında, geçirdiği yılları düşündü bir an için. Son yıllarda yaşadıkları birer birer aklına gelmeye başladı. O gülünç aşklarını, yıkılan düşlerini canlandırdı gözünde tek tek. Olanca netliği ve çarpıcılığıyla... Yalnızlığı tüm ağırlığıyla üstüne çöküyor, haykırma noktasına geliyordu. Yastığında doğruldu, gözlerini iri iri açtı. Çevresinde sessizlik ve karanlıktan başka bir şey yoktu.

Ve uzun uzun ağladı.

Sonra yeniden çarşafların arasına süzülerek dizlerini karnına doğru çekti, baldırlarını sıkıca birbirine yapıştırdı. Sonra iki elini göğüslerinin altında çaprazlamasına birleştirdi. Daha sonra usulca bacaklarına, kalçalarına doğru indirdi. Ardından yatışmış bedeniyle yeniden yatağa gömüldü.

Ertesi gün, sabahın ilk saatlerinde, annesine bir telgraf gönderdi. "En kısa zamanda Viyana'ya gelip beni al! Öperim, Dora." Yirmi dört saat sonra Bayan Duncan kızının yanına gelmişti bile. Uzun açıklamalarla zaman yitirmeksizin, Macar emprezaryo Alexander Gross'un yanına gittiler. Onu Künstlerhaus'ta dans ederken izleyen emprezaryo şöyle demişti o zaman: "Geleceğinizi garanti altına almak istiyorsanız, beni görmeye gelin. Size hemen Budapeşte'de bir gösteri ayarlayabilirim."

Gross ona, Urania Tiyatrosu'nda aralıksız otuz gece için kontrat imzalamayı önerdi. Isadora yaşamında ilk kez olarak gerçek bir izleyici önünde, bizzat kendi seçtiği repertuar eşliğinde, yalnız olarak dans edecekti. Birden ani bir korkuya kapıldı.

"Ama biliyorsunuz, benim dansım salt sanatçılara ve entelektüellere yönelik. Büyük halk kesimlerine değil."

Gross Isadora'nın kafasındaki kuşkuları derhal dağıtacaktı: "Sanatçı dediğiniz nedir ki? En kötü izleyicidir onlar. Onların

hoşuna gidiyorsa, halkın daha da hoşuna gidecektir. Bu ulaştığınız noktada hitap etmeniz gereken kesim halkın ta kendisi olmalıdır.”

“Göreceksiniz,” diye bağladı lafı sonra. “Ne müthiş bir başarı kazanacaksınız.”

Kontrat hemen orada imzalandı. Yine de Isadora’nın kaygı-ları tümüyle geçmemişti.

Nisan 1902. Budapeşte’de ilkbahar. Renk cümbüşü içinde canlı, cıvıl cıvıl bir kent. Bir tarafta eski Buda kenti: Krallık sarayı ve kaleyle çevrelenmiş üzüm bağları ve parklarla örtülü tepelikler... Karşı kıyıda Peşte. Ovalık olan kentin bu yakasında, nehre bakan şatafatlı oteller yer alıyordu. Ve ikisinin ortasında Tuna Nehri... Bir vals adı. Yaygın ününe gayet uygun ve kart-postallardaki kadar renkli. Buharlı gemileri ve sırtlarında dönüp duran değirmenleriyle, sanki gerçek değilmiş gibi görünüyordu. Ayrıca her yerde, rıhtımlarda, Redoute çevresinde, Varosliget Parkı’nda, Marguerite Adası’ndan Saint-George Meydanı’na kadar her yerde ortalığı kaplayan o leylak kokusu... Ve tüm restoranlarda, birahanelerde, kafelerde, sokak köşelerinde Çingene kemancılar ve onların içinizi bir hoş eden “glissando”ları... Nostalji ve arzuyla dolu dolu, müzik ve sarhoşluğun da etkisiyle, insana yitip giden anılarla birlikte ölme isteği veriyordu.

Gross doğru bilmişti. Urania’daki ilk gösteri gerçek bir zafer oldu. Bir ay boyunca tiyatro dolup dolup boşaldı. Isadora gösterileri coşkulu izleyicilerle dolu salonlarda, kapalı gişe sürdürecekti. Bir akşam perdenin inmesinden sonra orkestra şefine işaret edecek ve *Danube Blue* (Mavi Tuna) ile doğaçlama bir dans gösterisi sunacaktı. Bu aklın alamayacağı bir sahneydi. Halk, “*Eljen! Eljen!..*” diye haykırıyor (Macarca Bravo), başlıklarını sahne üstüne fırlatıyorlardı. Isadora mutlulukla dolup taşarak bitkin bir halde ve gözyaşları içinde soyunma odasına döndü-

ğünde, elindeki kartviziti ona doğru uzatarak genç bir adamın kendisine yaklaştığını gördü. “Ben Oscar Beregi, Kraliyet Ulusal Tiyatrosu’ndan.” Soluk kesici bir güzellik! Mavimsi yansımaların seçildiği saçının bir tek buklesi ya da badem şeklindeki o kah-verengi gözlerdeki bir tek bakış için, insan dünyanın tüm güzelliklerini feda edebilirdi. Yüzünün duru ifadeli ovallığı, dudaklarının insanda arzu uyandıran kıvrımları, burnunun o kusursuz çizgileri... “Michelangelo’nun Davud’u adeta!” diye düşündü Isadora. Sonunda bu kusursuz heykel konuşmaya başladı.

“Yüzünüz tıpkı bir çiçeği andırıyor. Bilseniz ne çok isterdim tiyatroya gelip beni görmenizi! Ben Romeo rolünü oynuyorum,” diye açıklamasını tamamladı heykel, yüzünde geniş bir tebessümle. “Sanki başka bir yol oynayabilirmiş gibi!” diye düşündü gene Isadora.

Ertesi gün, onu her yerde adım adım izleyen annesiyle birlikte Budapeşte’nin Kraliyet Tiyatrosu sahnesi önünde buldu kendini. Oscar, Romeo’yu oynuyordu. Bizzat Romeo’ydu sanki... Olanca gençliği, ateşliliği ve lirizmiyle... şu dizeleri dile getirirken:

Hangi ı ışık aydınlatıyor pencereyi?

İşte ı ı ı ve Juliet, güneşin ta kendisi...

Oscar rol arkadaşına sırtını dönmüş ve derin bakışlarla Isadora’ya bakmayı sürdürmüştü. Onu o kadar yakışıklı buluyordu ki, Isadora nerdeyse Shakespeare’i bile unutmuştu. Oscar’ın, onu tüm aşırılıklardan arındıran bir soyutlanma içindeki tavırlarına hayran olmuş ve bu halini, bitmesin diye dondurmasını yavaş yavaş ve sabırla yiyen küçük bir kızın büyülenmiş gibi duran gevşek hareketlerine benzetmişti. Yapısındaki bir şey kendisini duygu ve heyecana tümüyle kaptırmaktan alıkoyuyorlardı. Arzuladığı şeyin karşısına kendiliğinden dikiliveren bir tür ekran gibi. Kendisine özgü bir kurtuluş yolu...

Oyunun sonunda, Oscar iki kadını Hungaria Oteli'ndeki dairelerine götürdü. Birlikte yenilen hafif bir yemekten sonra Bayan Duncan odasına çekilerek iki genci salonda yalnız bıraktı. Romeo, hemen Isadora'nın dizlerine atılarak ellerini tuttu.

"Ah, Isadora! Benim güneşim! Sayenizde Romeo rolünü nasıl oynayacağımı şimdi daha iyi biliyorum. Esin kaynağı oldunuz bana. Aşkınız büyük bir oyuncu yapacak beni, eminim buna...

Gerisi tam bir hayal âlemiydi sanki. Zaman durmuş gibiydi. Aşk, yaşam ve tiyatro, hepsi iç içe geçmişti. Oscar, Isadora'yı soluğunu kesercesine kucaklıyor, ateşli öpücüklerle boğuyor, bir yandan da büyük şairden dizeler söylüyordu.

*Dualarının meyvelerini alırken
Dudaklarımın günahı
Senin dudaklarında silinip gitti...*

Acaba nasıl olmuştu da bedeni onunkine sımsıkı sarılmış şekilde kendini kanepeye bırakmıştı? Isadora bilemiyordu bunu. Ne Romeo'nun hoyrat sevişinin ona tatlı okşayışlar gibi gelmesinin nedenini ne de dudaklarındaki yabani çiçekleri andıran lezzetin nedenini. Ona karşı koymayı asla düşünmedi, tam tersine, bu arzuya bilerek, isteyerek bıraktı kendini. Bir sayrı halinden çok, alkolün ya da yatıştırıcıların yol açtığı bir uyarılmışlıktı bu. Vücudunun yuvarlaklığını onun diri bedeninde hissediyor, kendini uysallıkla onun ellerine bırakıyordu. Kendinden geçtiğini görmek istiyordu. Özellikle de onu gözünün önünden bir an bile ayırmamak... Tüm bilinciyle bir boşluğa doğru sürüklenmek... Arzuyu düşünmek... Aldığı hazı sindirmek... Defalarca yinelemek... Hiçbir şeyi kaçırmamacasına, olanca doymazlıkla... Aklı başında, bilinçli bir şekilde. Her zaman olduğu gibi yani...

Bir haykırış. Teslimiyetin sonunda duyulan hazzın acısı. Hem acı, hem güzel. Sarsıcı ve hoş. Giderek yoğunluğu artan,

ürpertilere varan bir duygu. Acının kanat çırpınışları gibi. Çırpınıp duran canlı bir şey gibi. Uçuşmak isteyen, ağırlığından kurtulmak isteyen bir şey.

“Tarlakuşu ötüyor, şafağı müjdeliyor.”

Sarmaş dolaş olmuş bedenlerinin üstüne, yarı kapalı duran panjurlardan içeri titretek bir ışık süzölmekteydi. Evrenin görebileceğı en muhteşem sabah camda titreşir gibiydi. Aşklarının ilk gecesi, önlerine yepyeni, canlı ve pınar suyu gibi taptaze bir sabah çıkarmıştı. Tüm mutluluk ve sevinçler bu eşsiz anda birleşmiş gibiydi.

“Giyin haydi! Çabuk! Seni götürüyorum.”

“Nereye?”

“Neresi olursa. Kır... Ağaçlara ve taze süte öyle ihtiyaç duyuyorum ki!”

Onları kent dışına götüren faytonda Oscar başını Isadora’nın omuzlarına yaslamış, kollarını beline dolamıştı. Yeni uykudan uyanmış bir çocuğun mahmur hali vardı üstünde. Isadora gülömsedi. Atların yularlarına bağılı çingiraklar neşeyle sallanıyordu. Kırmızılı beyazlı küçük sorguçları atlara bir bayram havası vermişti. Aslında tüm kent bir renk cömbüşü içindeydi. Bir düğün korteji gibi. Ferforje cumbalarında çiçek buketleri olmayan bir tek balkon yoktu tüm kentte.

Svab Hegy tepelerinden bakıldığında manzara Budapeşte üstünden uzanıp gidiyordu. Tuna üstündeki mavimsi sis perdesi arasından Lancz Hid’in iki sütun üstünde yükselen devasa kemer göze çarpıyordu. Daha da ilerde Parlamento ile Opera’nın kubbeleri seçiliyordu ışıldayan hava titreşimleri arasından. Her tarafta bağlar ve meşe ormanları vardı. Daha aşağıda, beyaz villalar, lokantalar ve Romeo’nun Isadora’yı götürdüğü eski taşra hanının bulunduğı Zugliget Vadisi... Tüm bunlar gerçek miydi? Çiftlik avlusunun ortasındaki eski kuyu, boyalı möbleler, du-

varlardaki naif gravürler, desenli ve kalın bir örtünün kabarık bir hava verdiği o rustik karyola... Bir Viyana operetinin dekorunu andırmıyor muydu bunlar? Ya odalarında sevişerek, sessizce birbirlerine bakarak ve sadece “seni seviyorum” diyerek geçirdikleri o saatler... İki beden bizzat varlıklarıyla anlam yüklü bunca duyguyu ifade edebiliyorsa, bu iki sözcükten daha güçlü bir şey olabilir mi? Zamanın sınırlarını aşıyorlarmış gibi bir duyguya kapıldıkları o yoğun saatlerin sonunda sevince boğuldukları o anlar... Kısa ama insana sonsuzluk izlenimi veren anlar... Yoksa mutluluk denen şey bu muydu?

Isadora, Romeo... Artık, orada, ayaktalardı. Pencerenin önünde karşı karşıya duruyorlardı. Romeo’nun sahneye çıkacağı, Isadora’nın dans edeceği Budapeşte’ye dönmeye hazırdılar. Ucu yukarı kalkık burnu, gök mavisi iri gözleriyle başını Oscar’a doğru uzatmış, hayranlık içinde gülümsüyordu Isadora. Kendini bu kadar mutlu hissetmekten duyduğu rahatlık, kendine güven, özellikle de şaşkınlık tümüyle dışa aksediyordu. Ne var ki, o küçük, zarif ve hafif tombul elleri başka bir şeyi dile getiriyordu. Her zaman yapmaya alışkın olduğu bir jestle, başparmaklarını ve serçeparmaklarını birleştirerek iki işaretparmağını Oscar’a doğru uzatmış, diğerlerini avuç içine kıvrırmıştı. Farkında olmadan yaptığı bu hareket, yüzünün sevecen, yumuşak ifadesiyle çelişiyordu. Bu hareketi, ölçülülüğün, her an uyanık duran bir bilincin kanıtıydı. Bu aynı zamanda benliğinin bütünlüğünü, sarsılmazlığını da simgeliyordu: yani gerçek ve gizemli olan yönünü.

Ne var ki, dönmeleri gerekiyordu. Romeo, dekorlar arasına, efsanevi Juliet’ine, Isadora ise Gluck’un müziği eşliğinde Iphigenia’nın kurban edilişini yorumlamak üzere kente dönecekti.

Üç gün sonra Budapeşte’de tiyatro sezonu sona erdi. Son gösteri için Isadora sahneye bir Çigan orkestrası çıkarttı, üstüne kırmızı bir tunik giyerek Macarların ulusal marşı olan meşhur *Rakoczy* marşıyla dans etti. Marş, aynı zamanda Macar devrimi-

nin sembolü sayılıyordu. Tüm salon ayağa kalkarak bu savaş ve aşk şarkısını bir ağızdan söyledi. O gece Isadora otele zafer içinde döndü.

Ertesi gün Oscar'la birlikte birkaç günlüğüne dinlenmek üzere kent dışındaki barınaklarına döndüler. O güne gelinceye dek böyle bir duygu yumağıyla sarmalandığını hiç anımsamıyordu Isadora. Öyle ki, bazen soruyordu kendisine, yaşamının geri kalan şeyleri, yani dansı, fikirleri, hatta davranışlarıyla tutkuları arasına her zaman koymuş olduğu ölçülü mesafe, birbirini bulan bedenlerinin o yüce mutluluğunda yok olup gidecek mi diye. Zaten Isadora, yaşamına hareket getiren böyle anlar için her şeyden vazgeçmeye hazır hissediyordu kendini. Mesleğinde atılım yaptığı sırada, yaşamının anlam kazandığı bir dönemde danstan vazgeçebilirdi. Evet, yok olmayı, yıkılmayı ölümü kabullenebilirdi. Juliet'in mezarı... Arzu'nun mezarı...

Budapeşte'de onu bir sürpriz bekliyordu. Kardeşi Elisabeth New York dönüşünde onunla ve annesiyle buluşmak için yanlarına gelmişti. Sevgi gösterilerinin hemen ardından iki kadın davranışlarından dolayı Isadora'yı kınayacaklardı. "Tam bir skandal! Tüm Budapeşte bu oyuncuyla olan ilişkiden haberdar! Hatta gazeteler bile bundan söz ediyor. Bir son vermelisin bu işe artık. Aksi takdirde her şey mahvolacak Isadora. Ve tabii mesleğin de." Son derece sinirlenen Isadora, Tirol'e gitmeleri için onları ikna etti. Kendisine gelince; Alexander Gross onun için belli başlı kentlerde bir turne düzenlemişti: Bohemya, Franzensbad, Karlsbad, Marienbad... Yani Habsburg İmparatorluğu'nun şatafatlı son günlerini hüküm sürdüğü yerler.

Her tarafta Olympos'tan inme genç bir tanrıça gibi karşılandı. Kenarları leylaklarla çevrenilmiş, koşumlarına kurdeleler takılmış atların çektiği ve bayrağının kokartlarıyla süslenmiş faytonda, beyaz tuniğini giymiş olan Isadora'yı kentin sokaklarında gezdirdiler. Her akşam daha sahneye çıkar çıkmaz ortalığı kaplayan bu coşku, bu bravolar, Romeo'yu unutturamadı Isa-

dora'ya. Onun yokluğuna her geçen gün daha da zor katlanabiliyordu. Ah, kaçıp Budapeşte'ye, onun yanına gidebilseydi! Isadora onu Oscar'dan ayıran günleri, saatleri hesaplıyordu durmaksızın.

Sonunda özlemle beklediği gün geldi. Oscar onu garın peronunda bekliyordu. Birbirlerini bulur bulmaz olanca özlemleriyle eski hallerine, sözcüklerine kavuşacaklardı. Ne var ki, Isadora Oscar'da, belli belirsiz de olsa, bir değişiklik gözlemliyordu. Sanki bambaşka bir benlik yerleşmişti Oscar'ın bakışlarının ardına ya da bir başka deyişle, Oscar yabancı bir kişilik tarafından sahiplenilmiş gibiydi. Bir saat sonra da Isadora her şeyi anlamıştı. Aralarına girdiğini çok kısa bir süre önce keşfettiği bu yabancıнын bir adı vardı: Markus Antonius, yani Oscar'ın yeni rolü. Romeo artık eski Romeo değildi. Markus Antonius'un etki alanına girmiş gibiydi. Onun kişiliğiyle besleniyor, onu benliğinde sindiriyor, onunla tek varlık oluyordu. Saplantı derecesinde onu saran bir duyguyla, ilk kişiliğinden yavaş yavaş sıyrılıyordu. Genç Roma imparatoru artık Veronalı o kibar centilmenle aynı sözcükleri de kullanmıyordu. Bakışları gibi sesi de değişmişti. Tonlaması, jestleri artık kendine ait değildi. Bu bir oyuncunun metamorfozuydu! Ve Isadora gidecek Romeo'yu özler hale gelecekti. İşte Markus Antonius, sanki önceden kararlaştırılmış gibi evlilikten söz etmeye başlamıştı. Şaşırان Isadora, "Ama bu konuda bana bir şey söylememiştin ki!" demek zorunda kalmıştı. Ama isteksizliğini bastırarak bir daire bulmak için ona Budapeşte'de eşlik etti. Günler geçtikçe, mutluluğunun etrafında bir sıkıntının yoğunlaşmakta olduğunu hissediyordu. Evlilik mi? Öyle olsun. Ama ya o? Ya dansı? Kendini aşkı için ikinci plana atabilirdi. Ama evlilik yaşamı için değil.

Bir gün en ufak bir konfordan bile yoksun olmayan daireleri görmek için yaptıkları bitkinlik verici dolaşmaların birinde Oscar'ı omuzlarından tutarak sormuştu:

“Oscar, bana açık söyle. Evlendiğimiz zaman bana ne olacak?”

“Bak hayatım, tabii ki tiyatrodaki kendine ait bir locan olacak ve her akşam gelip oyunumu göreceksin. Hem sonra rollerimi ezberlememde bana yardımcı olabilirsin. Sana ne kadar çok ihtiyacım olduğunu biliyorsun.”

Zaten çoktan böyle olmaya başlamıştı. Tüm gün boyu Oscar, gelecek sezon için sahnelenecek *Markus Antonius* oyununu prova etmekte ve Isadora da ona replik vermekteydi. Bu durumda da sırasıyla (hatta bazen hepsinin sahnede olduğu zamanlarda simültane olarak!) Jules Cesar, Brutus, Cassius ve Roma halkı oluyordu. Doğrusu ya, Isadora, Juliet rolünü yeğlerdi.

Yine bir gün, Normafa’nın romantik koruluklarında gezinirken Oscar sonunda itiraf etmek durumunda kalmıştı. Yani her ikisi için de, kendi mesleklerinde, kendi yollarında yürüme-leri belki daha iyi olacaktı. Özellikle de Isadora için... Bunları o sıcak, sevecen sesiyle, tonlaması gayet yerinde bir ifadeyle söylemişti. Aynı ayrılma olayını canlandıran bir oyuncunun kendinden emin yorumuyla. Ve bunun için de tüm yeteneğini kullanmıştı Berengi! Belirli yerlerde değiştirerek kullandığı yumuşak bir ses tonu ve pek az başvurduğu ama tam yerine oturtulmuş jestler... Ve tabii yüzündeki tebessüm! Bunu asla ihmal etmezdi. Ama ironik değil, ironik bir tebessüm bu “durum” için asla uygun düşmezdi. Daha çok koruyucu bir ifade taşıyordu. Canlandırdığı rol gereği, içten bir genç kıza, bir parça naif olan ve aşkı ilk kez kendisiyle tatmış bir kıza hitap etmekteydi çünkü. Hor görmekten kaçınmalıydı, yoksa iş melodrama dönüşürdü. Bir parça babacan bir vurgulama gerekirdi. Yo, hayır! Ağabey tavrı daha yerinde olurdu. Biraz da şefkat. Alabildiğine bir şefkat: “Benim küçük Isadora’m, bilsen ne büyük bir acı olacak benim için!” Evet, böylesi çok iyiydi. Hatta mükemmel. Ya metne ne demeli? Hiç fena değil, ne dersin? Aslında dramatik yazı türünde de deneyebilirdi şansını. Zaten konservatuvardayken ar-

kadaşları onun doğaçlama yeteneğine pek hayran olurlarmış. Bravo benim tatlı Oscar'ım. Bravo!

Bir oyuncu olsaydı ona replik verebilmeyi becerebilirdi. Böylece piyes oynanmış olur ve sonunda da perde inerdi. Ama Isadora asla bir oyuncu olmamıştı. Dahası, terk edilmiş metres konumu çok yeniydi onun için. Ve onun, bu rolü öğrenecek zamanı olmadığı gibi, kendisine öğretecek kişi de olmamıştı. Onun için orada öylece kalakaldı, tek kelime söylemeksizin. Ağlamamaya ve titrememeye özellikle dikkat ederek. Ortalığı saran uzun bir sessizliğin ardından, ona yanıt verirken gülümsemeye bile çalıştı.

“Haklısın Oscar. Sanırım ayrılmamız daha iyi olacak. Zaten sen de biliyorsun, evlilik bana göre değil. Ayrıca senin kadar samimi olmam gerekirse, böyle bir şeyi hep dehşetle karşılamışımdır.”

Oscar rahat bir soluk almıştı. Onun korktuğu çılgınlık, göz yaşları, bir yığın lanetti çünkü. Isadora'nın olayı böyle sakin karşılayacağı hiç aklına gelmemişti. Yine de IV. perdedeki “büyük sahne”yi canlandıramadığı için -doğrusu ya, o kadar uzun zaman hazırlanmıştı- hevesi biraz kursağında kalmış gibiydi. Daha da açıkçası, hafiften incindiği bile söylenebilirdi.

“Seninle burada ayrılacak daha iyi olacak,” dedi Isadora.

“Sana eşlik etsem...”

“Hiç gereği yok. Elveda Oscar. Sana bol şans dilerim. Zaten mutlu olmak için yaratılmışsın sen. Hem sonra biliyorsun, harka bir Markus Antonius olacaksın.”

“Öyle mi dersin?”

“Buna eminim.”

Oteline döndüğünde Isadora sinir krizi geçirecektir. Tüm bedeni spazmlarla kasılıyor, adeta boğulacak gibi oluyordu. Şaşkına dönen annesi ve Elisabeth bir doktor çağırdılar. Isadora'ya yatıştırıcı veren doktor, çıkarken iki kadının içini biraz rahatlatmıştı: “Kırk sekiz saat içinde kendini daha iyi hissedecektir.” Ama

öyle olmadı. Isadora'nın durumu daha da kötüye gidiyordu. Tüm günlerini ve gecelerini bir koltuğa çakılmış, bakışları sabit, tek kelime etmeksizin, tek bir lokma yemeksizin geçiriyordu. Zaman zaman yüzü gözyaşlarıyla ıslanıyor ama aslında ağlamıyordu. Yüz hatları değişmeksizin, öyle dalgın, yitik bir şekilde oturuyordu. Vücudu bile otomatik olarak hareket ediyor gibiydi. Gözyaşları da aynı şekilde tüm isteminin dışında süzülüyordu yanaklarından. Yani kontrolünün dışında. Sonunda onu bir kliniğe yatırdılar. Annesi, kız kardeşi ve emprezaryosu sırayla başucunda beklediler. Ancak bir ayın sonunda, Isadora girdiği bu depresyondan kurtulabildi.

Gross'un bir dizi gösteri ayarladığı Münih'e hareket etmezden önce, birkaç günlüğüne Abbazia'ya, Adriyatik kıyısında küçük bir sahil kasabasına gidip dinlenmesini önerdiler.

Abbazia... Barok binalar, palmiyelerle çevrili villalar, müzik yapılan açık hava mekânları, Trianon dekorlu çay salonları... Küçük vapurlar her gün limanla körfezin diğer yakasındaki Fiume arasında kısa seferler yapmaktaydı. Çevreye melankolik bir hava hâkimdi. Sezon sonu olduğunu hissettiren bir atmosferdi bu. Saat beşe doğru herkes Caldiero dondurmacısında buluşuyordu. Burada işsiz aristokratlara, silik diplomatlara, süzgün dullara ve sürgüne gönderilmiş oğlancılara rastlamak mümkündü. Bir orkestra bıkip usanmadan Waldteufel'den valsler çalıyordu. Herkes alçak sesle sohbet ediyordu. Sulara gömülmeden önce yok olmakta olan gemi şatafatı...

Dışarda Elisabeth ve annesi kendi faytonda dolaşıp bir otel bulmaya çalışıyorlardı. Bir tek boş oda bile yoktu. İyice umutsuzluğa kapılmışlardı ki, tam o sırada pırıl pırıl üniforması içinde genç bir subayın kendilerine doğru ilerlediğini fark ettiler.

"Bayanlar!" dedi topuklarını vurarak genç subay: "İmparatorluk Altesi Arşidük Ferdinand sizleri konuk etmekten memnun olacaktır. Burada olduğunuzu öğrendiler ve oraya kadar beni izlemenizi rica ediyorlar."

Elisabeth tam reddetmek için ağzını açacaktı ki, Isadora atik davranarak en çekici gülümseyişiyle kabul ettiğini bildirdi. Birkaç dakika sonra o çevik yaverin eşliğinde, Stéphanie Villası'nın parkından içeri giriyorlardı. Arşidük bizzat gelerek onları giriş merdivenlerinde karşıladı.

“Matmazel Duncan, sizden söz edildiğini çok duydum,” dedi önünde eğilerek. “Abbazia’da kaldığınız sürece konuğumuz olmayı kabul etmekte şeref bahsettiniz.”

“Büyük bir memnuniyetle Monsenyör. Kız kardeşim ve ben size çok minnettarız,” dedi Isadora reverans yaparken. Bu arada Elisabeth de ona öfkeli nazarlar bahşetmekteydi.

Genç Kaliforniyalının Stéphanie Villası’na yerleşmesi, saray çevrelerinde birçok yoruma yol açmıştı. Isadora Habsburgların bu katı damgayı vurduklarından bihaber, günlük yaşamın en sıradan davranışlarını bile karman çorman eden bu teşrifatçı sere-moniden son derece memnun olmuşa benziyordu. Birçok kez, ciddiliğini korumak için epey bir gayret sarf etmek zorunda kalacaktı. Hatta bu seferinde, aynı romatizmalı kibar dul bayanların hallerini andıran bir şekilde reverans yapmaya kalkıştığında, az kalsın gülmekten patlayacaktı.

Arşidük yeni gözdesini yanından hiç ayırmıyordu. Her yerde birlikte görülüyorlardı: İmparatorluk yatında, tiyatrodaki, çiçekli parkta, Caldiero’da. Kıyı boyunca uzun yürüyüşler yapıyorlardı kol kola. Müzikten, danstan ve edebiyattan söz ediyorlardı. Amatör olarak sanata büyük ilgi duyan Arşidük, Isadora’nın dans ve esin kaynakları hakkındaki teorilerini dikkatle dinliyordu. Çevredekiler çoğu kez, onların aynı tatildeki çocuklar gibi kahkahalar attığını duyuyordu.

Bir gün, Isadora gerçek bir skandala yol açacaktı. Üstünde ancak dizlerine kadar inen, son derece dekolte, krepdöşin bir kombinezonla, ayakları çınlıçplak suya girmişti deniz kıyısından. Dışarı çıktığında incecik kumaş bedenine yapışıp kalmış, tüm hatlarını açıkça ortaya çıkarmıştı. Kadınlar dehşet içinde haykır-

mışlardı. Bu manzarayı denize girenlerin bulunduğu iskelenin yukarısından, elinde dürbünle seyreden Ferdinand, yanındaki yaverine şöyle diyecekti tüm plajın işiteceği şekilde:

*“Ach, wie ist diese Duncan! Ach, Wunderschön! Dies Frühlingszeit ist nicht so schön, wie sie!”**

Haliyle, Arşidük’le yakınlığı çok geçmeden dedikodulara yol açacaktı. Uygunuz kılık kıyafeti, töre kaygısından uzak davranışları ve küstah konuşmalarıyla bu terbiyesiz Amerikalı kıza karşı, saraydaki kadınlar küçümseyici bir tavır takınacaklardı. “Acaba Monsenyör bu kııda ne buluyor!” diye soruyorlardı birbirlerine. Herkes onların ilişkisini konuşuyordu. Hatta bazıları bir evlilik olasılığından bile söz ediyordu. Ama Prens’in yakınları daha ihtiyatlı yaklaşıyordu konuya. Aralarında bu serüvenden laf açtıklarında yüzlerinde anlamlı bir tebüssümle fısıldaşarak konuşuyorlardı. Zaten Arşidük’ün çevresinde, genel olarak bakıldığında, kadınların yer aldığı hiç görülmezdi. Bu konuda bazı söylentiler dolaşıyor, vals salonlarında ve Caldiero’nun çay saatlerinde, masaların çevresi dedikodularla çalkalanıyordu. “Diyorlar ki... Ah, öyle mi? Ne yazık! Onun gibi yakışıklı bir adam! Doğru mu dersiniz?”

Isadora, Ferdinand’ın sırrını biliyordu. Kendisine her şeyi anlatmıştı çünkü. Yani Isadora, Arşidük’ün kendisine ya da başka bir kadına karşı asla en ufak bir ilgi besleyemeyeceğini, buna karşın dairesindeki hoş subaylara eğilimi olduğunu biliyordu. Ferdinand’ın Isadora’ya duyduğu ilgi ise, salt estetik kaygılardan kaynaklanmaktaydı. Bir akşam birlikte bentler boyunca yan yana yürüyüşe çıkmışlardı. Başlarının üstünde martılar canhıraş seslerle ötüşüp duruyordu. İşte o akşam Arşidük, Isadora’ya düşüncelerini açacaktı.

“Bunun kolay olmadığını biliyorum Isadora. Ama yine de beni anlamanızı istiyorum sizden. Çünkü böyle bir itirafta bu-

*) Ah, ne de güzel şu Duncan! Ne harika! İlkbahar bile bu denli güzel değil.

lunabileceğim tek kadın sizsiniz bu dünyada. Duyarlı ve akıllı bir insan olduğunuzu biliyorum. Öteden beri hep özlemini duyduğum türden bir dostluk oluştu aramızda. Bu olabilir mi acaba? Sizi sanata beslediğim duygularla seviyorum. Sanata, müziğe ve güzelliğe. Çünkü siz de güzelsiniz ve üstün yeteneklere sahipsiniz.”

Birkaç gün sonra Münih’ten bir telefon geldi. Isadora’yı ertesi gün oraya bekliyorlardı. Ayrılma saati geldiğinde Ferdinand Isadora’nın ellerini şefkatle ellerine alıp dudaklarına götürdü.

“Elveda Isadora. Anılarınız arasında bana da küçük bir yer ayırınız. Tüm bu unutulmaz günleri size borçluyum.”

“Ben size daha da fazlasını borçluyum Monsenyör. Çünkü, yaşama zevkini yeniden kazanmama yardımcı oldunuz.”

Münih Sanatçılar Evi (Kunstlerhaus) entelektüel yaşamın kalbiydi. Burada plastik sanatlardan, edebiyat dünyasından ve müzik çevrelerinden insanlar, her akşam bir araya gelerek bira içiyorlardı. Buranın müdavimlerinden Kaulbach, Lenbach, von Stück adlı ressamlar, pipolarından yükselen dumanlar içinde adeta kaybolmuş bir şekilde çeşitli konularda söyleşilerini sürdürürlerdi. Bu toplantılara kabul edilen ender kadınlardan biri olarak Isadora’nın dikkatini öncelikle bir şey çekecekti: bütün konuşmalara hâkim olan metafizik bir atmosfer. Kendisi, o sıralarda Almanya’da, önemli ya da önemsiz olsun, her olaya metafizik bir anlayışın girdiğini henüz bilmiyordu. Gerçi bu da onun pek hoşuna gitmeyen bir unsur değildi. Çünkü sanat ve felsefe, kendi dans teorilerinin her zaman için ayrılmaz parçası olmuştu.

Isadora’nın Almanya hakkında bazı fikirleri vardı tabii. Kant ve Schopenhauer’i ciddi bir şekilde irdeleyip kavramaya ve “ustaların” sonu gelmez fikir tartışmalarını metinlerden izlemeye çalışmıştı. Emprezaryosu Alexander Gross, Isadora’nın topluluğa girmekte başarısına bakıp en az onun kadar girişimci davranarak Isadora için Kutsal Kunstlerhaus’ta birkaç gösteri ayarla-

di. Kaulbach ve Lenbach buna karşı çıkmamıştı ama Stück biraz güçlük çıkarıyordu. “Dans bir sanat tapınağına uygun değildir,” diye itiraz etmişti. Bir sabah kolunda tuniğiyle ressamın atölyesine çıkıp gelen Isadora, hemen bir paravanın arkasına geçerek giyinmiş ve bir dans gösterisinde bulunmuştu. Ama von Stück’ün hâlâ pek ikna olmadığını görerek felsefi ve Helenistik koreografi düzeyindeki düşüncelerini enikonu anlatmaya girişmişti. Dört saatin sonunda von Stück, nihayet teslim olmuştu.

Künstlerhaus’tan sonra Isadora, Kaiser Saal’de dans etti. Müthiş bir olaydı bu. Tiyatro çıkışında atların koşumlarını çözen öğrenciler, faytonunu sokaklarda dolaştırmış ve meşaleler sallayarak arabanın çevresinde dans etmişlerdi. Dört Mevsim Oteli’ne gelince de, gece yarısına kadar odasının penceresi altında avazları çıktığı kadar bağırarak, şarkılar söyleyerek geçirmişlerdi. Bir başka akşam da onu meşhur Hofbräuhaus birahanesine götürmüşlerdi büyük bir şenlik içinde. Isadora’yı bir masanın üstüne çıkartarak çevresinde halka oluşturmuşlar, şalını ince bantlar halinde keserek kasketlerine takmışlar ve eşi benzeri olmayan bir tezahürat içinde kendisine eşlik ederek şafakta geri dönmüşlerdi. O gece Maximilian Sokağı’ndaki burjuva aileler, uyumakta epey güçlük çekmiş olmalıdır.

Münih’ten sonra, Kroll Operası’ndaki ilk gösterileri için, tüm duvarları Gross tarafından gösterişli afişlerle donatılan Berlin’e hareket etmişlerdi. Programda filarmoni orkestrası eşliğinde Beethoven’ın *Yedinci Senfonisi* yer alacaktı. Daha ertesi güne kalmadan Isadora’nın adı dillerden düşmez olmuştu. Alman basını devamlı olarak ondan söz ediyordu. Onun cüretli çıkışını alkışlıyordu herkes. En ünlü ve en güzel müzik parçalarının yeniden gündeme gelmesini sağlayan müzikal yaklaşımını, kusursuz plastik anlayışını tartışmasız kabullenmişlerdi. Her ne kadar bazı eleştirmenler, Isadora’nın gösterisine teatral unsurlar katmaktan ve mizansen hilelerine başvurmaktan kaçınmasını kınasalar, bazıları onun şeffaf şifonlar ve çıplak ayaklarla dans ettiğini görüp

şoke olsalar da, sonuçta herkes onu yeni dansın baştacısı olarak alkışlayacaktı. Aralarından biri şöyle diyecekti: “Isadora’nın gelişi, insanoğlunu kötü anlarında zaman zaman yatıştırmış olan bir düşün tamamlanması demektir: Altın Çağa geri dönüşün, vaat edilmiş cennete yeniden kavuşmanın düşü.” Berlin gazetelerinden birinde yapılan röportajda Isadora teorilerini uzun uzun anlatmıştı. Sonuçta, Bach’ın, Beethoven’in ve Wagner’in ülkesi olan bu topraklarda olağandışı bir olay olmuş, senfonik müziğin bağrına cesaret ve kararlılıkla girerek bale müziği ve onun metronom vuruşlarını terk etmiş olmasını kimse olağandışı bir olay olarak değerlendiren bir yakınmada bulunmamıştı.

Isadora Münih’te, Künstlerhaus’taki bir gala sırasında Siegfried Wagner’le tanıştı. Bu, bir şok etkisi yapmıştı üstünde. Çünkü Siegfried’in babasının portrelerine olan benzerliği akıllara durgunluk verecek türdendi. Aynı basık ve geniş alın. Aynı kesin hatlı profil! Ama çenesi, babasınıninki kadar belirgin değildi. Isadora onun, *Nibelungen*’in yaratıcısıyla ilgili çocukluk anılarını anımsayıp anlatışını, bıkmadan usanmadan dinlerdi. Richard Wagner büyülemişti Isadora’yı. Müziği ve yarattığı mit kadar, kişiliği de... Cermen paganizmine özgü bir evrenin ve yaşam tarzının sezgileriyle ululaşmış bir sembolizmin hâkim olduğu bu yoğun atmosfere, Isadora büyük bir rahatlıkla uyum sağlamıştı. İdealizmiyle İrlanda kanı taşıyan Isadora, alınyazısının kaçınılmazlığına olan inancıyla Rhin’e ait bir varlık olmalıydı. Ne materyalist ne de mistik olan Isadora, asırlardan bu yana insanlığa hâkim olup etkileyen kaçınılmaz bir yazgıya inanıyordu.

Wagner’e özgü bu yüce fresk, Isadora’nın büyük bir mutlulukla içine girdiği, hem Tanrısal hem de pagan bir evren çıkaracaktı ortaya. Zaten onun danstaki yaklaşımı, Wagner’in müzik anlayışının paralelinde geliyordu. Aynı bir litürji* gibi. Daha

*) *Litürji*: Halkın ibadeti için hazırlanmış tören ayinleri.

sonra, Bayreuth'ta dans ettiği gün şöyle diyecekti kendi kendine: “İşte, bundan dolayı böylesine eşsiz bir olay çıkıyor ortaya.” O atmosferin güzelliğiyle büyülenen Isadora, hiç kuşkusuz sanatının en üst seviyelerine ulaşacaktı.

O sıralarda, Isadora'nın zihnini, en az Bayreuth kadar heyecan verici bir başka hayal süslemekteydi. Ama bunun için klanlarını yeniden bir araya getirmek gerekiyordu. Tam o sırada Raymond da Amerika'dan yeni gelmişti.

“Amerikalılara daha fazla dayanamadım,” diye açıklayacaktı Raymond. “Ne tatsızdı! Hem sonra sizleri o kadar özledim ki.”

“Bundan daha iyi bir zamanda gelemezdin,” dedi kız kardeşi.

Ve vakit geçirmeden aklındaki düşünceyi açtı ona. Raymond heyecanla atıldı:

“Harika! Ama hangi parayla?”

“Bunun için kaygılanma. Şu sıralar kartlar benden yana. Son turnede epeyce para kazandım ve hepsini bir kenara koydum. İşin güç yanı şu ki, annemle Elisabeth pek sıcak karşılamadılar fikrimi. Onları iknaya çalış. Seni dinlerler.”

Raymond onları ikna etmekte hiç zorlanmadı. Çünkü bu, her ikisinin de çoktandır düşlediği bir şeydi. Eskilere dayanan bir tasarıydı. Klanın tümü bu fikri öyle uzun zamandan beri düşünüyordu ki, sonunda bir aile miti olup çıkmıştı. Aslında bu, Duncanların düşlerini süsleyen tasarılarından sadece biriydi. Ama bu kez tamamdı, gerçekleştirebilirlerdi artık. Öz kaynaklarına yapacakları büyük gezilerine başlayabilirler, “sanatın o kutsal köşesi”ne, “alma mater”lerine* kavuşabilirlerdi. Kısaca, Yunanistan'a yolculuk yapacaklardı.

“Peki ya Augustin?” diye hatırlattı anneleri.

“Doğru ya, az kalsın onu unutuyordum. Ne de olsa onsuz yapamayız bu yolculuğu.”

*) *Alma mater*: Latin şairleri tarafından anayurt anlamında kullanılan deyim.

Kaliforniya’da bir yerde yaşayan Augustin’e hemen bir telgraf çekerek karısı Sarah ve kızı Temple’la birlikte ilk gemiyle gelmesini yazdılar. “Tamam,” diye yanıt gelecekti. “Ama bir koşul. Sapsımsızın Odysseus’un yollarından gidersek! Sadık bir yol izleyerek!”

Neden olmasın? Bu da bir fıkirdi. Ama *Odyseia*’yı yeniden okumalıydı bu arada.

Geriye kalan en zor iş, emprezaryoyu haberdar etmektir. Isadora ona haberi telefonda vermeyi yeğledi. Hem de son dakikada.

“Nasıl? Durun bakalım, ciddi olamazsınız. Uluslararası bir ünün tam başlangıcında olduğunuz şu sırada Yunanistan’a baksıp gidemezsiniz.”

“Son derece ciddiym Monsenyör Gross. Yarın hareket ediyorum.”

“Ne? Yarın mı? Ama çıldırdınız mı siz? Isadora, düşünün biraz, Tanrı aşkına! Bu fikri Raymond mu soktu yoksa kafanıza? Hiç şaşırırmam doğrusu. İyice çatlak galiba sizin ağabeyiniz. Ama siz Dora, siz? Bakın Budapeşte’de müthiş bir başarı kazandınız. Münih ve Berlin’de de. Kendinizi gösterdiniz. İtalya için de iyi bir kontrat imzalayacağım. Sonra da Amerika... Bayreuth için de görüşmeler yapıyorum. Anlıyor musunuz? Bayreuth! Bir kapris uğruna, tüm bunları bir çırpıda silip atamazsınız.”

“Her şey enine boyuna düşünüldü. Bayreuth ya da başka bir yer fark etmez. Biz yarın hareket ediyoruz. Odysseus’un deniz yolculuğunu gerçekleştireceğiz.”

“Kimin?”

“Odysseus’un. Biliyor musunuz? Odysseus, Naussikaa, Kirke, Penelope... Homeros yani! Homeros’u bilir misiniz?”

“Bunlar sıradan insanlar Isadora. Turneye çıkmamalısınız onlarla, gözden düşersiniz sonra. Ayrıca kendinizi Yunanlılardan kollayın. Hırsızdır onlar.”

“Elveda Monsenyör Gross. Sizi döner dönmez ararım. Tabii dönersem.”

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Venedik, 1903

Yunanistan yolunda ilk etap ve ilk hayal kırıklığı. Aslında Isadora Office Müzesi’nde henüz yeni keşfetmiş olduğu, Botticelli’nin *İlkbahar* adlı eserinin bulunduğu Floransa’yı yeğlerdi. Bu tablo onu kendinden geçirmişti.

“Bak,” demişti kız kardeşine. “İşte benim yaratmak istediğim dans bu. Aynı heyecanı, aynı coşkulu duyguyu, aynı gizemi keşke ben de yansıtabilsem bedenimle! Keşke ben de hissettirebilsem adımlarımın altında çiçeklerle örtülü toprağın canlılığını! Düşün Elisabeth! Nymphealar halka olmuş, zefirler uçuyor ve ben tıpkı Rönesans’ın yeniden canlanması gibi, tam ortalarında Meryem Afrodite olarak duruyorum! Bunu ‘Geleceğin Dansı’ diye adlandırmak gerekir.”

Küçük grup Venedik'ten Santa Maura'ya gidecek, oradan da deniz yolculuğuna başlayacaklardı. Aynı *Odyseia*'nın yolculuk şartları altında... ant içmişlerdi buna... Yani, yelkenli bir balıkçı teknesiyle.

Raymond teknenin güvertesinde kendince uygun bir yer bulmuş, kaptana yolculuk güzergâhının, noktası noktasına Odysseus'un rotasına uyması gerektiğini anlatmaya girişmişti. Adamcağız, önce kulaklarına inanamıyormuş gibi gözlerini iri iri açmıştı. Ama Homeros tutkunu bu genç Amerikalının bir çılgın gibi, kendini kaptırarak yaptığı hareketlerini ve son derece ciddi konuştuğunu görünce, işaretparmağını alnına götürüp birkaç kez vurmuş (bu jest karşıdaki insanın akli dengesinin pek yerinde olmadığı anlamına gelirdi) ve böyle bir girişimin tehlikelerine karşı onu uyarmak için şöyle yinelemişti gökyüzünü göstererek:

“Bum! Bum! Bum! Bum!”

Ama Raymond'un kendisine uzattığı o kalın drahmi destesini görünce bundan vazgeçti.

İşte, gezgincilerimiz, bir balıkçı teknesinin güvertesinde, İon denizindeki yolculuklarına başlamışlardır. Preveze'de erzak almak için durmuşlar, kurumuş balık, siyah zeytin ve bir tekerlek peynir aldıktan sonra -yine Odysseus'a uygun bir şekilde- Karavassara'ya yelken açmışlardı. Kızgın güneşin altında kavrulan teknedekiler, çok geçmeden bet benizleri atmış, bitap bir şekilde yerlere serilmişlerdi, yüreklerini kaldıran ve vıcık vıcık kıyılarından yükselen berbat kokular da cabası. Teknenin biteviye yalpalamaları, yolcuların direncini son haddine getirmiş, hepsi birbiri ardından koşup güverteden aşağı içlerini boşaltmışlardı.

Gün batarken Yunan kıyıları nihayet bizim yedi serüvencinin karaya ayak bastığına tanık olacaktı. Yüzleri yemyeşil, hâlâ sallanıyor gibi görünen küçük grup hemen yerlere kapandı. Bu arada Raymond da kavuştukları ana topraklar için bir yakarışa başladı.

“Sonunda zorlu anların ardından ulaştık buraya.

Selam sana ey Olymposlu Zeus! Ve sana Apollon, selam! Sana da selam Afrodit!”

Kalkın ayağa kadınlar, bakireler, Bakkha rahibeleri.

Geliniz ve beraberinizde Esenlik Tanrısı’nı da getiriniz.

Şarkılarımız uyandıracaktır Dionysos’u.”

Üstlerinde, omuzdan tutturulmuş mantoları ve peplosları olan bu gülünç giyimli genç insanların, yüzükoyun kendilerini kumsala atışlarını ve sevinç çılgınlıkları içinde kucaklamak için kendilerine doğru atıldıklarını gördüklerinde, Yunanlı balıkçıların ne kadar şaşkına döndüklerini tahmin etmek zor olmasa gerek. Onları yakından görmek için koşuşan köy halkı çok geçmeden kumsalı doldurmuştu. Raymond gecenin büyük bir kısmını Platon’un bilgeliği üstüne nutuk atmakla geçirmişti. Ne var ki, kimse tek kelime bile anlayamamıştı. Ama aynı bir düğün gecesiymiş gibi eğlenmişler ve su gibi şarap içmişlerdi.

Ertesi gün, “ilk ışıkların pembeliği” seçilir seçilmez, klan bir sonraki etap için yola koyuldu. Anne Duncan ve Sarah, iki atın çektiği faytonda yerlerini aldı. Faytonun çevresini saran grubun geri kalan üyeleri kendilerini şaşkınlıkla izleyen köylülerin burunları dibinde defne dallarını sallayıp duruyordu. Onları Agrinion’a götürecek yol, dağın arasından zikzaklar yaparak yukarı tırmanıyordu. Sabahın ilk ışıklarının yaydığı berrak bir atmosfer... Bir kristal şeffaflığı... Huzmeler her yana dağılıyor, renkli ışıklar akarsu yataklarından vadi yarıklarının gölgelerine ulaşıyor, yamaçları yalayıp geçerek yer yer ince bir sis tabakasının sarıdığı tepelere dek uzanıyordu.

Molalar sırasında dans edip şarkı söylüyor, Akheloos suyunu yüzerek geçiyor ve domuz derisinde muhafaza edilen reçineli şaraptan içiyorlardı. Dudaklarında vernik lezzeti bırakmasına rağmen bunu harika bulmuşlardı. Kısacası, mutluluktan hepsinin başı dönüyordu.

Gece yarısı Agrinion’a geldiklerinde, tüm üyeleri Missolonghi’ye gitmek için sabırsızlanıyordu. Büyük ozan Byron’ın kutsal ruhu için gözyaşı dökecek ve kendilerini Patras’a götürmek üzere limanlar arası çalışan bir tekneye binecek kadar zaman ancak bulabilmişlerdi. Buradan da, onları Atina’ya götürecek olan dönemeçli bir tren yolu hattını kullandılar. Ardından, hepsini kendilerinden geçiren bir sessizlik içinde Akropolis’e kadar çıkaran patıkayı tırmandılar. Yoğun duygularla yüklü, çok yüce bir andı bu.

Onları böylesine bir sarhoşluğa gark eden bu soylu güzelliği hangi sözcük dile getirebilirdi ki? Parthenon’un arkasından doğmakta olan güneş, anıtın mermer cepheli yamaçlarına vuran altın sarısı ışık, Erechtheoin kaidesi üstünde ışıldayan Athena Tapınağı... Bu görkemli görüntü hepsini çok etkilemişti. Tüm klan üyeleri bu kutsal tepede, yürekleri çarparak, solukları adeta kesilmiş, mistik bir coşkunun etkisinde saatlerce dolaşmışlardı. Tekrar aşağı indiklerinde karar verilmişti bile. Hepsi de bir daha tartıp biçmeye gerek duymayacak şekilde, aynı güçlü istekle dolmuştu. Hellade’nin topraklarını asla terk etmemek. Sonsuza dek Prophyleion’un gölgesi altında ve tanrılarla iç içe yaşamak.

Bu sessizliği ilk bozan Isadora olacaktı. Görkemli bir an. Klan onun dudakları arasından çıkacak sözcüklere toplamıştı dikkatini.

“Bakın, dinleyin şimdi. Banka hesabımda yeterince param var. Burada bir tapınak inşa ettireceğiz ve bu yeri dans sanatının yeteneklerine bağışlayacağız.”

Söyledikleri herkesten onay almıştı. Geriye en ideal yeri bulmak kalmıştı. Kolonos, Phalere, Attika vadileri... Buraları tek tek dolaştılar. Ama hiçbir yer, onların kutsal olarak kabul edecekleri yere layık görünmedi. Sonunda, Hymette Tepesi’ne yaptıkları bir gezinti sırasında, kalabalık yerleşim merkezlerine uzak olmayan bir yerde, Raymond’un gözüne yüksekçe bir arazi ilisecekti. Elindeki çoban değneğini (klan bir süredir Arkadialı ço-

banların günlük giysilerini kullanmaktaydı: tunik, sandalet, elde bir çoban değneği) buraya dikecekti. Geriye kalanlara, “Gelin!” diye haykırmıştı elini kolunu sallayarak. “İşte burası! Bakın, Akropolis’le aynı yükseklikteyiz.”

Gerçekten de öyleydi. Batıda aynı hizada yükselen Zeus tapınağı’nı açıkça görmek mümkündü. Kararlaştırdıkları toprak parçasına gelince; burası devedikeninden başka bir bitkinin görülmediği, taşlık, kayalık, çıplak bir tepeydi ve uzun bir süredir Kopamos diye biliniyordu. Sahipliğini beş köylü ailesinin paylaştığını zar zor öğrenip hemen işe giriştiler.

“Sizden bu tepeyi satın almak ve bir tapınak yaptırmak istiyoruz. Ne istiyorsunuz?”

Yunanlılar onların böyle bir anda sükün edişini göz önüne alarak aşırı yüksek bir fiyat istediler: birkaç milyon drahmi. Pazarlık yaptılar, tartıştılar, anlaşmaya çalıştılar. Boşuna! Köylüler onların durumundan yararlanıyordu. Bunun üstüne Raymond’un aklına parlak bir fikir geldi: Klan onları, kadın, erkek, çocuk, yaşlı akraba kim varsa, herkesi müthiş bir şölene davet edecekti. Her ihtimale karşın Atina’dan yetkili bir memur da getirtmişlerdi. Gecenin ilerleyen saatlerinde su gibi içilen rakı ve uzo kadehlerinin boşaltılmasının ardından satış anlaşması Arkadialı çobanlar ve Yeni Dünya’nın Halladeleri arasında imzalandı. Kopamos’un mülkiyeti böylece Duncanlara geçmişti. Gerçi fiyat yine yüksekti ama ilki kadar da fazla değildi. Herkes birbirini kucaklayıp kutluyor, sevinç gözyaşları döküyor, Zeus’a, Dionysos’a, Afrodite’ye dualar ediyordu. Ertesi günden tezi yok herkes çalışmaya koyuldu. Geleceğin tapınağının planlarını Raymond çiziyordu. Burası tamı tamına Agamemnon’un sarayının eşi olmalıydı. Daha azı değil! Böylece işçiler tutuldu ve Pentelik mermeri, eşeklerin çektiği tahta arabalar üstünde, Hymette’e tırmanmaya başladı.

İlk taşın yerine konması akıllara durgunluk verecek kadar büyük bir tören ve görkem içinde gerçekleşti. Çağrılan *Papas*’ın si-

yah cüppesinin geniş göğsü üstünde değerli taşlarla süslü bir haç duruyor, yana yatık silindir şapkasının altından derli toplu saçları dökülüyordu. Gelir gelmez, din adamı bir horoz istedi.

“Horoz mu? Ne yapmak için peki?”

“Ayin için zorunludur!”

Bu hayvanı bulabilmek dünyanın en güç şeyi olmuştu. Çünkü o yörede kümes hayvanı olarak hiçbir şey bulmak mümkün değildi. Yine de sonunda, kendini kümesinin kralı gibi gören zavallı bir hayvan bulup getirdiler. Patriğin önüne getirip hayvanı kurban bıçağıyla birlikte sundular. Bu arada civardaki köylüler, ayrıca Atina’nın ileri gelenleri oraya sökün etti. Haliyle bu insanlar Agamemnon sarayı inşa ettirmek için Kaliforniya’dan gelen bu yeni-Bakkhaların öyle pek sık görülmeyen gösterisine katılmak istemişlerdi. Öyle ki, daha günbatımında çok büyük bir kalabalık Kopamos Tepesi’ni doldurmaya başlamıştı.

Bir elinde bıçağı, diğerinde kurbanı tutan din adamı, Raymond’un toprak üstüne, plana göre çizdiği hattın çevresini tam üç kez turladı, sonra da temel taşı üzerinde kıpkızıl bir leke bırakarak hayvanın boynunu tek bir bıçak darbesiyle kesti. Hemen ardından bunu bu çatı altında oturacak olanlarla onların torunlarının barış ve esenlik içinde yaşamaları için bitmek tükenmek bilmez dualar okuyup üflemler izledi. Kutsama duası bittikten sonra büyük bir ateş yakılarak şişe bir kuzu takıldı, Samos’un fiçilerinden bol bol içki içildi ve ardından sabahın ilk ışıklarına dek sirtaki dansı yapıldı.

Bunu izleyen günlerde grubun üyeleri kendi aralarında örgütlendiler. Her şeyden önce ideallerine uygun bir yaşam sürmeleri gerekmekteydi. Yani eski Yunanlıların yaşam tarzına kesinlikle uymalıydılar. Platon’un *Devlet* adlı kitabı bir anlamda İncili olmuştu onların. Mezheplerinin manevi lideri konumundaki Isadora, bazı kurallar koyma yükümlülüğünü duymuştu.

“Hiçbir zaman ayrılmayacağımıza yemin edelim ve de asla evlenmeyeceğimize,” diye ilan etmişti. “Daha önce evlenmiş

olanlar onu sürdürebilirler,” diyerek ilavede bulunmuştu Augustin, Sarah ve küçük kızlarına bakarak.

“Hellade topraklarında Antik Yunanlılar gibi yaşayacağız. Güneşin doğmasıyla kalkacağız ve bu anı ezgilerimizle karşılayıp dithyrambos’umuzu* okuyacağız. Ardından küçük bir kâse keçi sütü içerek serinleyeceğiz ve sabah saatlerini Atina halkının gençlerine dans ve şarkı öğretmeye ayıracağız. Ayrıca yapmamız gereken bir şey de, onların eski tanrılarına saygı göstermelerini sağlamak ve eski ataları gibi giyinmelerini özendirmek olacaktır. Yani peplos ve Chlamyde. Sonra sebze ve meyveden oluşan sade (zira etten tümüyle vazgeçeceğiz) bir öğle yemeği yiyerek kendimizi düşüncelerimizi ve müziğe bırakacağız.”

Orada hazır bulunan herkes, yani tam kadro Duncanlar, bu programa büyük bir titizlikle uyacaklarına ant içtiler.

Terpsikhore Tapınağı’nın tepelerinde yükselmesini beklerken, onlar Atina’nın merkezinde Angleterre Oteli’ne yerleşmişlerdi. Şantiyeyi denetlemenin dışında, çevredeki arkeolojik müzeleri ziyaret edip kent dışındaki belli başlı merkezleri gezip görmekten başka yapacak işleri yoktu. Atina’nın yirmi dört kilometre uzağındaki Eleusis’in gizemlerini araştırmaya koyuldular bu gezilerinden birinde. Sonra Daphnis’in küçük köyünü geçerek Salamis Adası’nda kısa bir mola verdiler. Burada da Perslere galip gelen Temistokles’in zaferini mimlerle canlandırarak dans ettiler. Üç gün sonra döndüklerinde, başkent sokaklarındaki gezintilerini sürdürmeye devam ettiler. Dıştan bakıldığında grubun giyim tarzının arkaikliği Akropolis’in dekoruyla gayet iyi uyum sağlasa da, modern kentin büyük restoranlarında, tramvaylarda ve mağazalarda ilk günler sansasyon yaratmıştı. Ama Atinalılar bu manzaraya giderek alıştılar. Böylece küçük bir gru-

*) *Dithyrambos*: Eski Yunanlıların Dionysos şerefine okudukları tören şarkısı.

bun özgün çarpıcı görünümü onlar için de bildik bir şey olup çıktı.

Her sabah gündeğümüyla birlikte kutsal tepelerine çıkıyorlardı, ilk sefer kapıldıkları o sessiz bağıllık duygusu içinde. Isadora antik yıkıntılar arasında çeşitli duruş araştırmaları yaparken diğerleri de Athena Tapınağı'nın yapılmasından önce, keçilerin kullandığı patikaları keşfetmeye çalışıyorlardı. Ayrıca Ortodoks Yunan kilisesinin ayinlerine katılarak burada uzun saatler geçirir olmuşlardı. Şarkıların muhteşemliği ve litürjilerinin zenginliği karşısında adeta büyülenmişlerdi. Eski Yunan ezgilerinin müzikalitesini son derece ciddi bir şekilde inceleyen Raymond, bir gün Atina kitaplığından büyük bir coşkuyla döndü yanlarına.

"Isadora, olağanüstü bir şey bu!" diye haykırdı.

"Nedir o?"

"Biliyorsun, geçen gün kilisede Bizans şarkıları dinlemiştik ya..."

"Evet, harika bir şeydi. Ya o çocuk sesleri! Ne kadar yalındı. Olağandışı bir şeydi!

"Anımsıyorsun değil mi? Sana şöyle demiştim: Eski Yunan korolarındaki oğlan çocuklarının sesleri de aynı bu tınıda olmalı."

"Evet, öyle demiştin. Peki sonra?"

"Bak, bugün iyice eminim ki, günümüzün Yunan Ortodoks müziğiyle trajik korolar arasında kesin bir devamlılık var. Gamlar, motifler, ritimler hep aynı. Yani Apollon ve Afrodite ve tüm diğer tanrıların ezgileri, az çok değişimden geçerek Yunan kilisesine kadar ulaşmış. Sözgelimi Zeus ilahisi, Ulu Tanrı, Dünyanın Koruyucusu, Yıldırım Tanrısı ilk Hıristiyanlarca yeniden biçim verilmiş ve Yahova ilahisine dönüşmüş."

"Bunların hepsi çok ilginç. Ama sözü nereye getirmek istiyorsun?"

"Şuna: Eğer modern Bizans şarkılarını antik trajedi korosuna uyarlayabilirsek, sözgelimi Aiskhylos'un *Yalvarıcı Kadınla-*

rı'na, bunu orijinal haliyle, yani bin yıl önce var olduğu şekliyle yeniden elde etmiş oluruz. Düşünsene bir!”

“Raymond, sen bir dâhisin! Yarından tezi yok bir çocuk korosu kuruyoruz ve *Yalvarıcı Kadınlar*’ı sahneliyoruz. Anlaştık mı?”

Nasıl anlaşmasınlardı? O ki, öteden beri teorilerini pratiğe dökmek için düşler kurup duruyordu! Genç bir papaz okulu öğrencisinin katılımıyla Isadora, Ganymedes gibi -“Atina’nın en temiz sesleri” diye onaylamıştı yardımcısı- güzel, duru sesli on kadar genç çocuğu toplayıp dinlemiş ve hemen çalışmalara başlamıştı.

Provalar Angleterre Oteli’nin büyük salonunda yapılmaktaydı. Otel idaresi genç dansçı ve ağabeyinin kullanımına hemen açmıştı bu mekânı. İki hafta sonunda gösterinin belli bir olgunluğa geldiğini görmüşlerdi. Kentte kulaktan kulağa fısıldamalar dolaşıyordu. Üniversite öğrencileri Şehir Tiyatrosu’nda tüm salonu coşkuya boğacak bir gösteri düzenlemişlerdi. Onların bu başarısından haberdar olan Kral I. Georges, Duncanları tüm saray halkı önünde temsil vermeleri için Krallık Tiyatrosu’na davet etti. Isadora rengârenk, bol tunikler giymiş on koristi eşliğinde *Yalvarıcı Kadınlar*’la dans etti ama sadece göstermelik bir nezaket içeren tepkiler aldı. Prensesler Aiskhylos’un metninden tek bir sözcük bile anlamamışlardı. Raymond’un müzik açısından yaptığı yenilikler için de aynı şey söz konusuydu. Üniversite öğrencilerini ve profesörlerini kendilerinden geçiren bu yeni soluk, yüksek tabaka insanlarına kesinlikle hitap etmemişti.

Bu zaman zarfında Kopamos’ta inşaat uzayıp gidiyordu. Isadora’nın bankadaki hesabı, tapınağın daha duvarları bile çıkmadan hızla eriyip gidiyordu. Sonunda Duncanlar bir gün haberi alacaklardı orali bir köylüden. O güne dek susmanın iyi olacağını düşünmüştü köylüler. Kopamos’un çıplak platosu ölü bir toprak parçasıydı. Bir damla bile su çıkmamıştı altı kilometrelik çevrede. Oysa Hymette Tepesi’nden gürül gürül inmekteydi su

kaynakları. Aynı şekilde, Pentelik'te de hayat veren çağlayanlar akmaktaydı. Ama Kopamos kuraklığın umutsuz pençesine tutsak olmuştu. En ufak bir su damlasından eser yoktu. En ufak bir su sesi bile duyulmüyordu. Gerçek bir Sanra'ydı. O zaman Raymond bir artezyen kuyusu kazdırmaya karar verdi. Ama kaza kaza ortaya yine o taş gibi toprak çıkıyordu. Bunun üstüne Agamemnon sarayından vazgeçmek ve bitmemiş duvarlarıyla onu orada öyle bırakmak gerekecekti.

Bu arada paraları da umutsuz bir şekilde bitmekte olduğundan, Isadora klanı toplayıp açıkladı:

“Ancak bir hafta yetecek kadar bir paramız kaldı. Çok yakında otel ve yemek masraflarımızı bile karşılayacak paramız olmayacak. Ben bir tek çözüm görüyorum: Gross’a telgraf çekmek.”

“Neden bu duruma geldik!” diye sızlandı, Raymond.

“Ne yapalım! Kopamos dipsiz bir kuyuydu, bir çılgınlıktı. Yunanistan’a sonra yine döneceğiz. Bunca zamandır gönlümüzde yatmıyor muydu zaten? Artık kimse koparıp alamaz bunu bizden. Çünkü bizim benliğimizde yaşıyor. Candan bağlılığımızı sürdürelim ve gittiğimiz her yerde gerçek bir anayurt gibi burayı kutlu bir yer olarak görmeyi sürdürelim.”

Üç gün sonra Alexander Gross’tan yanıt gelmiş ve ona Viyana ile Münih için planladığı bir seri kontrat göndermişti. Programda Yunan çocuk korusu eşliğinde *Yalvarıcı Kadınlar* yer alıyordu. Hemen ertesi gün için trende yerlerini ayırttılar.

Son gece gözüne uyku girmeyen Isadora, Akropolis’e gidip bir süre dolaştı. Dionysos Tiyatrosu’na girerek amfiteyatroda ağır ağır bir tur atıp taş basamaklardan birine oturdu. Ağustosböceklerinin kulak tırmalayan biteviye sesleriyle bozulan bu sükûnetin, alabildiğine uzanan bu mekânın ortasında birden tekvücut olmuş gibi hissetti kendini. Ay ışığı ön sahne üstüne parlak bir huzme halinde iniyordu. Isadora gözlerini kaldırdığında, amfiteyatro payandalarının siyah gölgeler halinde binlerce yıldızın önünde yükseldiğini fark etti. Bu kutlu yerin yüceli-

ği hiç bu kadar gizemli görünmemiştii gözüne. Ve ilk kez olarak, bu gökyüzüne, bu manzaraya ve görünmez varlıklarına, çevresinde duyumsadığı ölü tanrılar ortasında yabancı hissediyordu kendini. Ona öyle geliyordu ki, uğruna her şeyini feda ettiği bu antik dünya şimdi ona acımayla bakıyor, yeniden canlandırmaya çalıştığı bu kültür, cüretli girişimden dolayı onu cezalandırıyordu. İçindeki tutkuyla hareket eden Isadora, aradaki yirmi yüzyıllık tarihi gözden ırak tutma saflığını göstererek, Yunanlılar gibi giyinmenin, onlar gibi beslenmenin, onların dilini konuşarak müziklerini ve ilahilerini söylemenin, danslarına hayat vermenin ve tanrılarını yüceltmenin, onların yaşamlarıyla özdeş olabilmek için yeterli olacağını sanmıştı. Zaman olgusunun katı kuralını hiçe saymış, öZlerini sonsuza dek sürdüreceK olan gömütlerin, hatta uygarlıkların dokunulmazlığına saygısızlık etmişti.

Yeniden canlandırmaya çalıştığı Hellade kültürünün, tüm çabalarına karşın, salt kendi hayal gücünün katıksız bir ürünü olduğunu, dahası onun sadık bir kopyasından başka bir şey olmadığını görmemesi için oldukça naif, oldukça koşullanmış ya da aşırı bir sevgiyle bağlanmış olması gerekirdi. Onun yaratmayı başarmış olduğu şey 1900'lerin Yunanistan'ıydı. Ve tipik bir "Art Nouveau" idi. Ne var ki, bu tablo modern Yunanistan kadar antik Hellade'den de çok uzak bir anlayışı sergiliyordu. Duncan'vari bir Parthenon, Duncan'vari bir mitoloji, Duncan'vari bir Platonizm, Duncan'vari peploslar... Başını ellerinin arasına alarak "Feci şekilde yanılmışım," dedi kendi kendine. "Tüm düşlerimiz aynı bir sabun köpüğü gibi sönüp gitti. Bizler asla eski Yunanlılar gibi düşünüp onlar gibi hissedemeyeceğiz. Asla! Ben her zaman için, yirmi beş yıl önce San Francisco'da doğan, yarı İskoç, yarı İrlandalı bir kız olarak kalacağım. Ve yine her zaman için Kızılderililerle çok daha fazla bağlarım olacak, Zeus'un soyundan gelenlerle değil!" Bu yanılgının, Yunan sanatının en arı kaynaklarından hareketle yeniden yaratılacak dansı,

onun en özgün yaratıcısı olan bir dansı doğurmakta olduğunu idrak ederek büyük bir hayret içine düşecekti o an.

Şafağın ilk ışıkları onu, sonunda uyuyakaldığı aynı taş basamak üstünde yatar vaziyette yakaladı. Isadora kalktı, sabahın erken saatleriyle titreyen omuzlarının üstüne uzun şalını yerleştirdi. Tam karşısında yükselen Prophyleion'un sütunları güneşin ilk ışıklarıyla kucaklaşıyordu.

*Tapınağın alınlığı üstünde
Giderek yok oldu tan kızılığı
Bak... Aralamıyor yüzyılların sisi...
Ve işte özgür kıyıları Hellade'nin
Yeniden yaşıyor aramızda Hellade...
O ebedi Hellade!..*

DOKUZUNCU BÖLÜM

Küçük grubun Viyana garına gelişi haliyle pek sessiz sedasız olmayacaktı. O güne kadar Südbahnhof'un camlı çatısı benzeri bir görüntüye tanık olmamıştı. Kendilerini çiçek demetleriyle karşılamaya gelen Alexander Gross'un önünde, tam kadro alarak, üstlerinde peploslarıyla yürüyerek peronu geçen Duncanların peşi sıra, uzun beyaz giysileriyle bir düzine kadar yaygaracı oğlan çocuğu gelmekteydi. Papaz adayı öğretmenleri de sırtında eflatun cüppesiyle sıranın en sonunda yer almaktaydı.

Ne var ki, Avusturyalıların şaşkınlığı bu kadarla kalmadı. Prömiyer akşamı, Bizans şarkılarını eski Yunanca okuyan Aiskhylos korosunu dinleyen izleyiciler birbirlerine düşünceli bakışlar atacaklar, ardından Isadora'nın elli Danaos kızını tek

başına oynayacağı anons edildiğinde de soluklarını tutacaklardı.

“Peki sen, bu elli bakirenin duygularını tek tek dile getirebilecek misin?” diye sormuştu. Raymond, yarı alaycı, yarı kaygılı...

“Merak etme sen,” demişti Isadora. “Ben dans ederken birden çok varlığı ifade edecek yetenekteyim.”

Ama oradaki izleyiciler pek o kadar ikna olmuşa benzemiyorlardı. Salonda fısıldaşmalar dolaşıyordu: “Bu ne tutarsızlık!” “Bir skandal!” “Çılgın bir gösteri!” “Buna dans mı diyorlar şimdi?” “Hepsini Dr. Freud’a göndermeli bunların,” diyordu yaşlı bir adam yelpazeyle sakalını kaşırken. Yanındaki kadın da, şöyle yanıtlamıştı: “Bana o adamdan söz etmeyin! Bence o hastalarından daha da kaçık.” “Öyle sanıyorum ki, Frau Duncan, şeyin... psikanalizin alanına giriyor. Böyle deniyordu, değil mi hayatım?” Bu arada şşt şşt şşt diye itirazlar geldi üst balkondan.

Neyse ki, Viyana’da Isadora’nın dans aracılığıyla vermek istediği mesajı kavrayabilecek düzeyde avangard sanatçılar ve entelektüel insanlar da vardı. “Genç Viyana” hareketinin başını çekenlerden yazar Hermann Bahr, *Neue Freie Press*’e de onunla ilgili birçok makale yazmıştı. “Genç Viyana” hareketi sayesinde “Sesession” dönemi başlayacaktı. İki yıl önce Almanya’daki turnesi sırasında onunla birkaç kez karşılaştığı için genç dansçıyı şahsen tanıyordu Bahr. O sıralarda kırk yaşlarında olan Bahr, içinde yer yer kıvılcıklar seçilen gür saçları ve bronz teniyle oldukça etkileyici bir fiziğe sahipti. Yeni fikirlere, en cüretli çıkışlar da dahil olmak üzere her zaman ilgi gösteren Bahr, arkadaşının koreografi dalında önyak olduğu devrime de kayıtsız kalmadı. Richard Strauss ve Arnold Schönberg’in bu ateşli taraftarı, Isadora’yı modern çağın en yetkin sembollerinden biri olarak kabul etmekteydi. Bahr kadar etkin bir eleştirmen grubundan gelen Avusturya aydınlarının en seçkinlerinden olan Rainer Maria Rilke -Schnitzler, Hauptmann da dahil olmak üzere- ve yine bizzat kendisi, Viyana’daki yüzyıl başında yaşanan o müt-

hiş kültür patlamasının içinde yer almışlardı. Bu en güç beğenir sanatçıları bile sevince boğacak bir gelişmeydi.

Aralarında güven ve dostluk ilişkisinden başka bir duygusal yaklaşma olmayan Isadora ve Bahr, birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Onları sık sık meşhur Grisensteidl Kafesi'nde, genç edebiyatçıların uğrak yeri olan bu yerde görmek mümkündü. Zaman zaman Schnitzler, Altenberg, Zweig da buraya gelip onlara katılır, sanat ve estetik konularında sonu gelmez tartışmalara girişirlerdi. Bir gün oldukça koyu tenli, keskin hatlı, dal gibi bir lise öğrencisi masalarına yaklaşarak kararlı bir tavırla eğilip onları selamlamış, sonra kararlı ve tok bir sesle kendini tanıtmıştı: "Hugo von Hofmannstal." Isadora gösteriden sonra her akşam otelin barında Hermann'la buluşuyor, tüm geceyi onunla gevezelik ederek geçiriyordu. Bir akşam tiyatrodan oldukça üzgün bir şekilde dönen Isadora, her zamanki gibi Bahr'ı orada beklerken bulacaktı.

"Ah, Hermann, dostum! Bilseniz ne kadar memnun oldum sizi gördüğüme! Öyle ihtiyacım var ki size!"

"Ne oldu Isadora? Çok bitkin bir haliniz var."

"Ne olacak, her akşam aynı şey. Aiskhylos, *Yalvarıcı Kadınlar*, Bizans korosu... Bütün bunlar seyircinin umurunda bile değil! Çeneleri koparcasına esniyorlar. Ve ben sahne önüne çıkıp da onlara Yunan trajedilerinin özünü yeniden canlandırmak istediğimi açıkladığımda, biliyor musunuz ne yapıyorlar, Hermann?"

"Hayır!"

"*Mavi Tuna* ile dans etmemi istiyorlar. *Die schöne Blaue Donau*. Yani sanki bundan başka bir şey bilmiyor gibiler! Düşünebiliyor musunuz? Viyana'da hem de! Üstelik *Sesession* döneminde!"

"Peki siz ne yapıyorsunuz?"

"Dediklerini yapıyorum tabii. Başka ne yapabilirim ki?"

"Ya sonra?"

“Sonra mı, tabii ki büyük bir tezahürat. Yozlaşmış güruh! Çılgınca alkışlıyorlar. Ayağa kalkıp sevinç içinde tepiniyorlar. Ve yeniden istiyorlar! Dört kez... Beş kez... *Noch einmal*, diye haykırıyorlar. Bunun üzerine yeniden dans ediyorum. Ah, Hermann, gına geldi bu *Mavi Tuna*’dan! Kusacak gibi oluyorum, anlıyor musunuz? Kusacak gibi! Aklımı yitirecek hale geliyorum. Ben buna dayanamayacağım artık.”

“Sakin olun Isadora. Biliyorsunuz, Viyana’da sizin için gerçek anlamda önem taşıyan tek kesim var: entelektüller, öğrenciler, sanatçılar ve genç kuşaklar. Avangardın tüm etkin grupları sizin için mücadele etmeye hazır. Çünkü siz *Art Nouveau*’yu simgeliyorsunuz, çünkü siz bizlerin dünyasını değiştirmek istiyorsunuz. Çünkü bizler gibi siz de gelenekçi ve konformist düzene karşı başkaldırmaya giriştiniz ve kendi tarzınızla ‘estetik güzellik’ anlayışının absürd kurallarını yeniden gündeme getirdiniz. İşte, sizin hitap edeceğiniz kesim özellikle onlardır. Unutmayınız bunu. Güveninizi yitirmeyin Isadora, yepyeni bir dönem başlamak üzere. Bu özellikle gençlik kesiminin kendi doğrularını sonunda gündeme getireceği bir dönem olacak. Dün Schönberg’in atonal bir eserinin dinletisine katıldım. Dar kafalı burjuvanın teki tiz ışıklar çaldığından, yanımda oturan arkadaşım Buschbeck gidip kendisine şöyle okkalı iki tokat indirdi. Böyle şeyleri dert etmeyin; bizler, gösterilerinizde benzer hareketlerle karşılaştığınızda tepkimizi göstermeye hazırız. Çünkü gerçek yaşamlarımızı yaşayacak olan yine bizleriz. *Nost-ra res agtar*, Isadora.”

Aynı karşılama Münih’te de tekrarlandı. Sonra da Berlin’de. Profesörler ve entelektüeller açısından bu kesin bir başarı olmuş, onu candan alkışlara boğmuşlardı. Ama *Mavi Tuna* eşliğinde dans etmesini bağırış çağırış içinde isteyen büyük izleyici kesiminin anlayış kıtlığı hâlâ devam ediyordu. Isadora yüz kere lanet ederek bu valsle dans ediyor ama programın geri kalanını da tamamlıyordu, yani esas olan programı. Ayrıca arayışlarındaki yü-

rekli yaklaşımın geniş kitleleri ürkütüp kaçırmamasının ne önemi vardı? O, elit tabakanın onayını almamış mıydı zaten? Üstün yeteneklerin yalnız kalmaya mahkûm olduğunu o da biliyordu. Ve kendi yeteneğine olan inancından asla vazgeçmeyecekti. Bu arada üzü, yalnız Almanya’da değil, tüm Avrupa’da yayıldıkça yayılıyor, Gross’un bürosuna sürekli olarak kontrat önerileri yağıyordu.

Aslında bu altı aylık Almanya turnesinde gerçek sıkıntılar izleyici kesiminden değil, on korist çocuktan kaynaklanmaktaydı. Başlangıçta her şey son derece iyi gidiyordu. İlginçti çünkü. İzleyenler her yerde onların sevimli olduğunda birleşiyordu. Hepsi de becerikli ve ilginç geliyordu insanlara. Kadınlar -keza bazı erkekler- onların o kocaman kara gözlerine hayran kalıyor, şımartacak kadar onlara yakın bir sevgi gösterisinde bulunuyorlardı. Çocuklara Almanca kelimeler öğretiyor, Yunan aksanlarını pek eğlence- li buluyor, her tür kaprislerine boyun eğip haşarılıklarına göz yumuyorlardı. Öyle gencecik, öyle şirin ve öyle etkileyiciydiler ki! Isadora bu küçük grubun başına geçerek her sabah kentte yaptığı gezilerle pek bir sükse yapıyordu. Bir gün Berlin’de, Lustgarden’deyken ağaçlı bir yolun dönemecinde, atla gezintiye çıkmış olan İmparatoriçe’yle karşılaştı. Bu beklenmedik karşılaşmadan ürken Prusya aygırı ani bir sıçrayışla üstündeki İmparatoriçe Amazonu yüz üstü yere fırlatıvermişti. Haber yayılıp çevreye ulaşınca olay tavernalarda ve salonlarda alay konusu haline geldi.

Birkaç ay sonra, üstlerine titrenen bu çocuklar, koruyucu hanımlarına sorunlar çıkarmaya başladı. Günler geçtikçe o muhteşem sesleri değişip detone olmaya başlamış, *Yalvarıcı Kadınlar* korusu bir miyavlayan kediler korosuna dönüşmüştü. Bu arada boyları fark edilecek kadar uzamış, yüzleri buluş çağında ortaya çıkan ayva tüyleriyle gölgelenmeye başlamıştı hafiften. Uzun lafın kısısı, çocuksu hallerinin yerini, bir anda, yeniyetme delikanlılara özgü şekilsiz görünüm almıştı. Papaz adayına gelince; kendisi görkemli “*chorodidascale*” titriyle payelendirilmiş ama giderek hi-

mayesindeki öğrencilerle daha az ilgilenir olmuş ve onca inanç beslediği Bizans müziği, içinde bulunduğu Alman kültürü yüzünden etkisini yitirmeye başlamıştı. Dahası, ortadan kayboluşları her geçen gün daha dikkat çekici olmaya ve daha uzun süreler almaya başlamıştı. Ve sonunda bir gün oğlanlar kentin kenar mahallelerindeki bir tavernada aşağı tabakadan Yunan göçmenlerinden oluşan bir grupla birlikte sarhoş olarak yakalanacaktı.

“Nasıl böyle bir şey olabilir?” diye haykırmıştı Isadora şan öğretmenlerine. “Bu gevşekliği asla kabul edemem. Onlara sahip olmaktan acizsiniz. Çocuklara göz kulak olamıyorsunuz siz!”

“Bu benim suçum değil hanımefendi! Ben uyurken pencereden kaçmışlar. Biliyorsunuz, şeytanın ta kendisi bunlar.”

“Üstelik şarkıları da yanlış söylüyorlar. Sesleri de iyice değişti. Herkes fark ediyor bunu. Tüm gösterimi mahvediyorlar.”

“Ama... bu Bizans şarkısı hanımefendi.”

“İşin başında ben de öyle düşünmüştüm ama artık öyle değil. Bu Bizans şarkısı da her kalıba girer oldu! Tam bir ses karışımı o, işte gerçek bu. Ve siz de bunu gayet iyi biliyor olmalısınız.”

Diğer yandan, çocukların uygunsuz hareketlerinden dolayı, otel idaresi birkaç kez şikâyetle bulunmuştu. Bu sevimli melekler, her öğün siyah ekmek, yeşil zeytin, çiğ soğan istiyorlardı. Eğer yoksa, garsona hareket ediyor, suratına et tabaklarını fırlatıyorlardı. Hatta bir seferinde bu canavarlardan biri, elinde bir bıçakla metrdoteli tehdit etmeye dek vardırırmıştı işi.

Bu kez iş çığrından çıkmıştı artık. Sabrı tükenen Isadora, on koristi önünde katıp Wertheimer Galerisi’ne götürmüş ve hepsini birer Avrupalı gibi giydirdikten sonra, Atina’ya ikinci mevkî bilet almış, ceplerine biraz harçlık koyarak bizzat kendi eliyle gara götürmüştü. Ve tren, ardında siyah bir duman bırakarak yavaş yavaş hareket etmişti.

Bu arada, “Isadora çılgınlıkları” adını verdiği şeyler yüzünden sabrı tükenen Gross, Isadora’ya bundan böyle kariyerinin yönetimiyle ilgilenmeyeceğini açıklayacaktı. Bunun üzerine

starların emprezaryoluğunu yapan Joseph Schurmann’la tanışma olanağı doğmuş ve Isadora’nın menajerliğini o üstlenmişti. Uluslararası gösteri dünyasının önemli kişilerinden biri olan bu uyanık adam, çıplak ayaklı Kaliforniyalı kızın yeteneğini uzun zamandır sezinlemiş ve onun dansa geleceğın büyük isimleri arasına gireceğini kavramıştı. Ve yanılmamıştı da.

Küçük dansçılarının hareketinden bir hafta sonra Isadora, Cosima Wagner’den kendisini Bayreuth’ta gelecek sezon yapacak festivale davet eden bir mektup aldı.

Wagner’le evli olmasının yanı sıra Liszt’in de kızı olan Cosima’yla karşılaşmak, bir anlamda ölümlülerin dünyasını terk ederek mitlerin krallığına girmek gibi bir şeydi. Geçirdiğı altmış beş yıla rağmen, büyük ustanın dul eşi, gençliğin o büyüleyici havasını korumasını bilmişti. O muhteşem yeşil gözleri, her ne kadar torbalanmış da olsa, babasının kopyası olan o uzun ve ciddi hatlı yüzü pırl pırl parlıyordu. Ağzını bile açmaya cesaret edemeyen Isadora’nın bu çekingен halini yaşlı kadın bir gülümsemeyle yatıştıracaktı.

“Gösterinize hayran oldum, Frau Duncan,” diye lafa girdi hemen. “Eminim ki, Richard da çok takdir ederdi sizi. Onun Berlin bale topluluğuna kızdığına kaç kez tanık olmuşumdur. Dehşete düşürüyordu onu akademik dans. Ayrıca kostümlerini de çok korkunç bulurdu. Oysa siz, onun hep düşlediğı çiçek kızsınız. Acaba gelecek festivalde *Tannhäuser*’le dans etmek için Bayreuth’a gelebilir misiniz?”

“Ah, Madam, bu benim en çok istediğim şey olurdu. Ama ben yalnız dans ettiğimden, tiyatronun bale grubuyla ilişkilerim ne olur diye düşünüyorum. Bu konudaki yaklaşımlarımız öylesine farklı ki! Keşke bir dans okulum olabilseydi! O zaman birlikte tüm grubumu, nympheaları, satirleri, kır tanrılarını getirebilirdim.”

“Kaygılanmayın, her şey yolunda gidecek. Zaten tüm gösterilerinizde ben de olacağım. Dans okulunuza gelince; bir gün mutlaka kuracağınıza eminim.”

Bu durumda, Schurmann'a haber verip ileri tarihlerdeki tüm kontratları iptal ettirmek gerekiyordu. Ama emprezaryo bu durumdan hiç de hoşnut olmayacaktı.

"Isadora, beni çıldırtacaksınız siz. Yaptığınız şeyin farkında mısınız? Sizin asla gösteriye çıkmamanız gereken bir yer orası."

"Peki sahneye çıkmayacaksam neden Bayreuth'a gideyim?"

"Bayreuth size göre bir yer değil. Orası kutsal bir yer, yapılan da mistik bir festival, dini ağırlığı olan bir olay. Daha ne diyeyim. Sizin o Wagnerkolikleriniz, isterik ayılıp bayılmalarıyla tüylerimi diken diken ediyorlar. Bu ideolojik karmaşanın işi nelerle vardiacağını siz de göreceksiniz. Siz ki, sosyalist olduğunuzu söylüyorsunuz. Görün bakın neler olacak. Haydi Isadora, kendinize gelin. O Cermen Mekke'sinin ortasında ne yapacaksınız, söylenize bana? O müthiş tanrı Votan'ı baştacı yapacaksınız. Hepsi bu. Ama siz kesinlikle fark edilmeyeceksiniz. Şimdi hiç zamanı değil, sizi temin ederim. Her yerde sizi taklit etmeye başlayacaklar. Gölgede kalırsanız bu kişiler sizin önünüze geçecekler. İşte bakın, şimdiden Londra'da Maud Allan adında biri çıkmış, Place'ta her akşam sizin yaptıklarınızın tümünü kopya ederek başarı üstüne başarı kazanıyormuş."

"Kim? Maud Allan mı? Onu tanıyorum ben! Amerikalı sanıyorum, yoksul bir kızdı. Birkaç ay önce bana mektup yazmıştı. Çok parasızmış, kuliste kalıp gösterimi izlemek için benden izin istemişti."

"Ve tabii siz de kabul ettiniz!"

"Gayet tabii öyle. Beni rahatsız etmemişti bu: Her akşam geliyor, bir köşede oturup beni izliyor ve sonra sessizce çıkıp gidiyordu."

"Tabii bu arada koruyuculuk ettiğiniz kız da hiç zaman yitirmeden sizden bazı şeyler kaptı: figürleriniz, jestleriniz, adımlarınız, tülleriniz... Her şeyi, ne bileyim, perdelerinizin rengine varıncaya dek. Ve şimdi de onu her akşam *Salome*'de görmek için herkes işini gücünü bırakıyor."

"Bütün bunlarla ne anlatmak istiyorsunuz bana?"

“Yalvarırım Isadora, ara sıra da olsa, ayaklarınızı biraz yere basın; Parthenon’da değiliz burada. Ama daha bitmedi dinleyin bakın; şu Maud Allan bir röportajda sizin hakkınızda hiçbir şey duymadığını söylemiş. Hatta ve hatta sizin, kendisinin sayısız taklitçilerinden biri olabileceğinizi açıklamış! Peki buna ne bu-yurursunuz? Bakın eğer bana inanmıyorsanız gazeteleri okuyun. Size birkaç kupür kesip getirdim.”

“Boş verin Joseph, bu beni ilgilendirmiyor.”

“O kadın sizin yerinizi alırsa, gerçekten çileden çıkarsınız, sa-nıyorum. Yineliyorum Isadora, kesinlikle kendinizi göstermelisi-niz, yoksa üç ay içinde yok olursunuz. Herkes sizi unutmuş olur. York Dükü Tiyatrosu’nun yöneticisi olan Frohman’ı sizin yara-tıcı nitelikte tek sanatçı olduğunuza ikna etmek için çok güçlük çektim zaten. Tüm bu olanların hepsi Bayan Allan’ın yüzünden! Sonuç, Londra’dan tek bir kontrat bile çıkmadı. Ama inanın ba-na, benim de düşündüğüm şeyler var. Siz bilirsiniz beni.”

“Üzülmeyin, her şey yoluna girer.”

“Şu küçük yosmanın mektubunu sakladınız mı?”

“Sanırım evet. Neden?”

“Bana verin onu, gazetelerde yayınlatayım. Onun çenesini kapamanın tek yolu bu. Ardından da Frohman’la bir kontrat ayarlayabiliriz.”

“Eğer istiyorsanız kabul. Ama şimdilik beni rahat bırakın lüt-fen! Sizden tek istediğim Bayreuth festival yönetimiyle işleri ayarlamamız.”

“Yani bunu gerçekten istiyorsunuz.”

“Evet, istiyorum Joseph. Orada eminim ki öğreneceğim çok şey olacak. Bu müziğin kaynağına iyice eğilme ihtiyacındayım, anlıyorsunuz değil mi? Hem zaten Cosima Wagner’e de veril-miş bir sözüm var.”

“Anlaştık öyleyse. Ama sizi uyarıyorum, Isadora: Hemen ar-dından St Petersburg’a gideceksiniz. Sonra Moskova, Varşova, Hollanda ve tekrar Berlin.”

“Size söz veriyorum, Bayreuth’tan sonra, ne isterseniz onu yapacağım.”

Tabii ki emprezoryo bunun tek kelimesine bile inanmadı. Kendi bildiğinden şaşmayacağını tahmin edebilecek kadar iyi tanımıştı Isadora’yı. Ve her zaman için kendi ilgi alanındaki dür-tülere öncelik tanıdığını...

“Her neyse, Bayreuth da çok kötü bir fikir sayılmaz. Hatta onun, uluslararası çapta ünlü olmasını bile sağlayabilir. ‘Isadora Duncan *Tannhäuser*’de...’ ‘Wagner ve Isadora...’ Bu bir kutsal birleşme olacak. Şimdi durumu kendi yararımıza bir olay haline getirmek de bana düşüyor.”

Isadora Bayreuth’a mayısın ilk günlerinde gitti. Festivalin açılışına daha üç ay vardı. Bazen tiyatrodaki çalışıyordu, bazen de bir piyano yerleştirdiği Kara Kartal Otelindeki odasında. Her gün Cosima’dan onu öğle yemeğine ya da Wahnfried Villası’n-da birlikte bir akşam geçirmeye çağıran pusulalar alıyordu. İşte Richard Wagner son yıllarını karısıyla birlikte ağır kumaşlarla kaplı zengin mobilyalı bu Barok malikânede geçirmişti. Sofrada çoğu kez sanatçılardan, müzisyenlerden, yazarlardan, filozoflardan oluşan on-on beş kadar konuk oluyordu. Hatta bazen kraliyet ailesinden kişiler gelip “yeni çağın müzik peygamberi-ne” saygılarını sunuyorlardı.

Yemekten sonra Bayan Wagner, Isadora’yı alıp bahçede gezintiye çıkarıyor; müzisyenin sarmaşıklarla çevrili siyah mermer taştan kabrinin civarında dolaşıyorlardı. Akşamları ise, Bavyera Kralı II. Ludwig’i ayakta poz verilmiş gösteren bir tablonun asılı bulunduğu büyük salonda tüm konuklar bir araya toplanıyor, bu arada ünlü virtüözler oda müziği yapıyordu.

Isadora bir gün, Ermitage bahçelerinde yaptığı gezintilerden birinde harap bir ev keşfetti. Mermer basamaklı bir girişi olan ve romantik bir parka bakan bu eski yapı, Bayreuthlu bir valinin av köşküyüdü.

“İşte tam böyle bir yer lazım bana,” dedi Isadora birlikte gezmeye çıktığı Mary’ye. “Burayı kiralayıp yerleşeceğim.”

“Ama ılgınlık bu Isadora. Oturulacak hiçbir yanı yok ki! Sadece üç ay geçirmek için onarım yaptıracak değilsin herhalde.”

“Kararımı verdim Mary. Sahiplerini ğrenmeye çalışalım ve hemen bir müteahhit bulalım. Birlikte otururuz, ne dersin?”

“Gayet tabii, Isadora ama yineliyorum: Bu gerçek bir delilik.”

“Ne yapalım! Size Duncanların biraz kaık olduğunu söylemedi mi kimse. Ama inanın bana, bu iş Kopamos kadar çılgın bir şey değil.”

“Neresi dediniz?”

“Boş ver. Sonra anlatırım. Haydi çimde yitirilecek bir saniyemiz bile yok. En kısa zamanda lazım bu ev bana.”

Isadora işin içinde olduğunda hiçbir şey sürüncemede kalamazdı. Hemen ertesı günü yerin sahiplerine altı aylık kirayı de-mişti bile. Bu gerçek bir servetti aslında. Duvar ustaları, boyacılar, dülgerler ve dşemecilerin de gelmesiyle ortalık tam bir şantiye yerine dnmşti. Bir aydan da kısa bir zamanda Isadora ve Mary her şeyini Berlin’den aldıkları mobilyalı evlerine taşınacaklardı.

Philipsruhe’ye -villanın adı buydu- yeni taşınmışlardı ki, son derece garip bir olaya tanık olacaklardı. Isadora’nın çoktan uyuduğu bir saatte Mary hızla odasına girmişti.

“Isadora, uyanın çabuk lütfen,” dedi alçak bir sesle.

“Mary siz misiniz? Ne yapıyorsunuz burada? Ne oldu, söyleyin.”

“Benimle gelin, abuk. Bahçede bir adam var.”

Isadora bir sıçrayışta kalktı ve arkadaşının arkasından zemin kattaki salona doğru yürüdü. Bahçeye bakan balkon kapısını açarak dışarı bir göz attı ve orada ihlamur ağacının altında, karanlıktaki hareketsiz duran ufak tefek, zayıf bir adamın karaltısını seti.

“Devamlı aynı yerde duruyor,” diye fısıldadı Mary.

“Nasıl yani devamlı? Onu tanıyor musunuz?”

“Bir haftadır. Her akşam gece yarısından sonra geliyor. Orada ayakta duruyor, ama hep aynı yerde. Ve gözlerini sizin pencerinizden ayırmıyor.”

“Neden bana daha önce söylemediniz?”

“Sizi korkutmamak için. Belki bir canidir.”

Tam o anda, bulutun ardından çıkan ay ışığının bembeyaz huzmesi altında yabancıнын yüzü aydınlanmıştı. Isadora bir kahkaha atarak ayrıldı oradan.

“Ne oldu Isadora?” diye sordu Mary. “Tanıyor musunuz bu adamı?”

“Tabii ki, tanıyorum,” dedi Isadora ve şalını alıp omuzlarına sardı. “Adı Heinrich Thode.”

“Kim?”

“Yazar Heinrich Thode. Onunla geçen akşam Cosimalarda karşılaştım. Tek kelime bile söylemeden bir an olsun gözlerini ayırmadı üstümden. Galiba bana âşık oldu! Burada kalın Mary, hemen dönüyorum.”

“Ne yapıyorsunuz Isadora! Isadora! Haydi geri dönün, çılgınlık bu yaptığınız. Üşüteceksiniz.”

Ama o çoktan bahçeye dalıp gölgeye doğru yürümüştü.

“Ee, Bay Thode, hayalet oyunu oynamak hoşunuza gitti mi?” dedi gülerek ona ilerlerken. “Beni ne kadar korkuttuğunuza biliyor musunuz?”

“Evet, evet, biliyorum, bağışlayın beni!” dedi Thode, tıpkı suçüstü yakalanmış bir çocuk gibi.

Bunun üzerine Isadora, sesinin tonunu değiştirerek elini onun omzuna koydu.

“Dostum, beni bu kadar çok mu seviyordunuz gerçekten?”

“Ah, Isadora... Siz benim hayatımın en güzel düşüsünüz. Siz... Azize Claire’in ta kendisisiniz.”

O zaman Isadora onu elinden usulca tutarak evin basamaklı girişine doğru götürdü. Tıpkı bir uyurgezer gibi salona sürüklenirken hiç sesini çıkarmayan Thode, o iri yeşil gözlerini bir an

bile Isadora'nın ayırmamıştı. Bu bakışlarda bir azizin ya da bir çılgının doğaüstü ışıltısı sezileniyordu adeta.

“Bay Thode,” diye lafa girdi Isadora. Bu arada onu rahat deri koltuklardan birine oturtmuş, eline de bir bardak konyak tutuşturmuştu. “Neden biraz önce beni Azize Claire’le kıyasladınız?”

“Çünkü şu sıralarda Aziz Francesco’nun yaşamını yazıyorum.”

“Sizin *Michelangelo* adlı kitabınızı okudum. Ne harika bir kaptı! Ya o, fırtınalarla kaplı gökyüzünü andıran tasvirler? Kendinizi ilginç bir şekilde onunla özdeşleştirmişsiniz. İnsan yazdıklarınızı okurken güzellik düşüncesiyle mutlak bir özdeşleşme hissediyor. Ne var ki, hüznü veren bir duyguya da kapılıyor. Sanki güzellik olgusu size acı veriyormuş gibi...”

“Evet, aşağı yukarı bunun gibi bir şey, haklısınız. Güzel bir canlıyı seyretmek her zaman için bir sıkıntı getirir beraberinde. Bu belki de insanı elde edilemeyenle karşı karşıya bırakmasından dolayıdır. Keza ölümle de. Kimbilir... Hem coşturucu hem de ürkütücü bir duygu. Güzellik her sanatçının arzusudur, sıkıntıdır da.”

Üstü kapalı bir şekilde, tatlı ama sızlanır bir tonda konuşuyordu Thode. Zaman zaman uç noktaya varan bir heyecan sezileniyordu.

“Michelangelo’dan Aziz Francesco’ya nasıl geçebildiniz?”

“Ah, bu dünyanın en zor işi oldu. Çünkü onlar benim için aynı kişiliği, bir yüzün iki ayrı cephesini simgeliyor. Farklı yazgılarına rağmen, aralarında usa sığmaz ve gizemli benzeşimler var. Her gün yeni unsurlar bulup çıkarıyorum ortaya.”

Ve böylece ona Aziz Francisco’yu anlatmaya koyuldu. Sanki o güne kadar hiç yapmamışçasına. Onun kişiliğinde sanatçıların ve şairlerin ruhunu, Dante’yi müjdeleyen unsurları, Giotto’nun esin kaynaklarını, Ortaçağ’ın iki farklı cephesini görüyordu. Özellikle de İtalya’nın ateşli ve tutkulu, zalim ve muhteşem

olan yönlerini. “Francisco geniş yığınların sevgisinde ve güçlülerin belleğinde parlak bir iz bıraktı,” diye sürdürdü Thode. “O İtalyan Rönesansı’nın kaynağıydı: En büyük sanatçılar onun aydınlattığı yolda beslenip filizlendiler: Masaccio, Fra Angelico, Donatello, Gozzoli, Signorelli...”

Thode adeta soluk almadan konuşuyor, konuşuyordu. Sannattan, güzellikten, İtalya’dan. Cümleler ağzından bir çırpıda, adeta uçuşurcasına dökülüyor ve yumuşak dalgalanmalar halinde yayılıyordu. Sonra yeniden yükselerek doğru uzanıyor, bir süre orada öylece süzülüyor ama çok geçmeden yine sevgili Aziz Francisco’sunun çevresinde toparlanıyordu tutku içinde. Sanki yaptığı uzun gezintilerden sonra onu kuşku götürmez bir şekilde geri getiriyordu. Azizin sükûnetten yana duyduğu tutkuya değindiğinde gözleri parlıyordu. Bu güçsüz değil, dünyayı kökten canlandıracak, insan ruhunu gerçeğe en yakın noktasına döndürebilecek, saygınlığını ve yüceliğini yeniden oluştura-bilecek bir dinginlikti.

Isadora bir şey söylemeden onu dinliyordu. Ne daha önce böyle şeyler duymuş ne de böylesine anlam yüklü bakışlarla karşılaşmıştı. Tanrısal, olağanüstü bir atmosfere gömülmüş gibi hissediyordu kendini. Şafak söktüğünde günün ilk ışıkları onları böyle yan yana yakalayacaktı. O, Isadora’ya hâlâ bir şeyler anlatıyor, Isadora da tarifsiz bir hayranlıkla onu dinliyordu. Her ikisi de zaman kavramını yitirmiş gibiydi. Birden Thode sustu, ona doğru yaklaşıp onu kolları arasına aldı, gözlerine bir öpücük kondurdu ve ağaran günün titrek ışıkları altında yürüyüp gitti. Isadora arkasından doğruldu. “Heinrich!” diye bağırınca, Heinrich durdu.

“Heinrich, randevumuzu unutmayın. Yarın, her akşam olduğu gibi... İhlamur ağacının altında. Sizi bekleyeceğim.”

Ve Heinrich her akşam geldi Philipsruhe’ye. Düşüncelerini yüksek sesle dile getiriyor veya genç arkadaşına yazdığı kitaptan pasajlar okuyordu. Bir kez bile ona karşı arzu duyduğunu gösterir bir harekette bulunmamıştı.

Isadora'yı alnından veya gözkapaklarından öpüyor, kollarına alıyor, elini tutup avuçlarına öpücük konduruyor, ama asla göğüslerini okşamaya, tuniğini çıkarmaya yeltenmiyordu. O da biliyordu ki, istediği zaman sahip olabilirdi bu bedene. Ama bunu gerçekleştirmek için hiçbir şey yapmıyordu.

“Sizi anlayamıyorum,” diyecekti Mary bir gün Isadora'ya. “Siz ki, konularda epey duyarlısınızdır, nasıl kabullenebiliyorsunuz böyle bir durumu?”

“Ne diyorsunuz, hayatım? Bir azize âşık oldum ben. Böyle şeyler yalnız benim başıma gelir. Heinrich kendini Aziz Francesco gibi görüyor, tıpkı daha önce Michelangelo sandığı gibi.”

“Ben Michelangelo'yu yeğlerdim.”

“Ben de onu öyle görüyorum ama ne yapabilirim? Üstelik o benim kişiliğimde Azize Claire'i görüyor. Şu sıralarda kafasında yer etmiş olan ideal çifti oluşturdu.”

“Bu rolü oynamaktan hâlâ bıkmadınız mı?”

“Belki sizi şaşırtacağım Mary ama ben rol filan yapmıyorum. Zaten oynamayı hiç becerememişimdir. İşin cinsel yanına gelince, ne demezsiz? Beregi'yle iki yıl önce yaşadığım serüvenden bu yana bir kez bile olsun sevişmedim. Bu durumdan yakınmadığımı söylersem, yalan söylemiş olurum. Ne var ki, kendimi tümüyle dansa hasrettim.”

“Ya şimdi?”

“Şimdi, biliyorum ki, ben asla Heinrich'in olmayacağım. Ama yine şu var ki, kimse beni onun kadar tümüyle sahiplenmemiştir. Hiç kimse, anlıyor musunuz? Benim ruhuma hâkim oldu o! Ve ben, onun konuşmasını dinlediğimde, ona acı ve zekâ pırıltılarıyla dolu olan iri gözlerine baktığımda, içimi ölme arzusu kaplıyor sanki.”

“Siz büyülenmişsiniz Isadora.”

Evet, tam tamına böyleydi. Büyülenmiş! Tüm benliğini aşan bir şeyle büyülenmişti sanki. Böyle bir duygu ancak, festival provaları sırasında, Richter tarafından yönetilen orkestranın

Parsifal'in prelüdünü çaldığı sırada içini saran titreyişlerle kıyaslanabilecek türdendi. Tiyatronun ücra bir köşesine büzüşüp oturan Isadora, ona acı verecek kadar yoğun bir şekilde hissettiği cinsel isteğe tutsak olmuş, karşı konmaz bir bağırma arzusuyla aşkını, sıkıntısını ve onu istediğini haykırmak istiyordu. Heinrich yanına oturup onun kolunu tuttuğu zaman tüm vücudunun bu elin temasıyla ürperdiğini hissediyordu. Ateşli ve hoş bir ürpertiydi bu.

Yine bir sabah erken saatlerde Thode tam Isadora'dan ayrılmak üzereydi ki, parkın ağaçlı yolundan yaklaşmakta olan üstü açık bir gezinti arabası fark edeceklerdi. Çevredeki yeşilliğin üstünde güneş ışığının huzmeleri oynayıp duruyordu. Heinrich bembeyaz kesilmişti.

“Bakın Isadora. Gelen Bayan Wagner’miş!”

Gerçekten de arabadan inen Cosima Wagner’di. Her zaman ki gibi baştan aşağı siyahlar giymişti, elinde ise bir kitap tutmaktaydı. Thode’yi görünce bir an durakladı ve o bildik soğukkanlı tavrıyla üstündeki ince şala iyice sarındı. Herhalde sabahın bu erken saatinde Isadora’yı bir erkekle birlikte bulacağı aklına gelmemişti. Thode önünde eğilip selam vermiş ve gözden kaybolmuştu. Bu arada Isadora da konuşunu salona götürmüştü.

“Sevgili çocuğum,” diye söze girdi Cosima. “Böyle erken saatte ziyaretim sizi şaşırtmış olmalı. Ama bir süre önce keşfettiğim olay o kadar ilginç, o kadar önemli bir şeydi ki, sizin için, benim için daha fazla bekleyemedim. Sizi rahatsız ettim, bağışlayın. Üstelik zavallı Heinrich’i kaçırttım. Sanki şeytan görmüş gibi anında kayboldu ortadan.”

“Önemli değil. Bulduğunuz şey neydi Bayan Wagner?”

“Onu sık sık görüyorsunuz değil mi?”

Isadora yüzünün elinde olmadan al al olduğunu fark ederek sinirlendi. “Öyle ya da böyle ona hesap verecek halim yok ya! Neden burnunu sokuyor?” diye geçirdi içinden.

“Anlıyorum,” dedi yaşlı kadın. “Anlıyorum!”

Gülümsemesine rağmen bakışlarında bir üzüntü ifadesi belirmişti; çözümsüz bir hayal kırıklığını açığa vuran bir ifade.

“İşte ziyaretimin sebebi,” diye lafa başlayarak, kolunun altında taşıdığı küçük broşürü Isadora’ya uzattı.

Bu, içinde mor mürekkeple yazılmış yazılar bulunan, sararmış yapraklı ince bir okul defteriydi.

“Ölümünün ardından Richard’dan kalan kâğıtları yerleştirirken şunları buldum. *Tannhäuser*’deki Bakkhus şenliklerinde üç tanrıça dansı üstüne düşüncelerini kapsıyor. Uygulanırken nelelerin gözetilmesi gerektiği konusunda her şey eksiksiz yazılı burada. Bunlar sizin de düşündükleriniz Isadora, en küçük ayrıntısına kadar hem de. Onun kafasında canlandığı yorumu, siz kendiliğinizden bulmuş oldunuz. Ve onun düşünceleriyle keşin uyuşuyor. Sizin önsezileriniz onunkilerle bir noktada birleşti. Ne kadar büyüleyici değil mi? Alın işte şu notları okuyun ve Cosima Wagner’le Bayreuth anısına yanınızda saklayın.”

“Ama Madam, bunu kabul edemem. Bence üstün insanların tarihine mal olmalı bu elyazmaları.”

“Aslında Siegfried’e ait olması gerekir. Ama bunları size verirken, bir anlamda Siegfried’e vermiş gibi hissediyorum kendimi. Yani her ikinize birden vermiş olduğumu umuyorum. Bu davranışım çok doğal göründü bana. Siegfried nasıl Richard’ın dünyevi oğluysa, siz de manevi kızı sayılırsınız. Ayrıca ben düşünmüştüm ki... Her neyse, kader başka türlü olmasını istedi ve buna karşı çıkmak doğru olmayacaktır. Bu değerli anıyı özenle saklayın Isadora. Bunu benim elimle size sunan, bir anlamda Richard’ın kendisi sayılır.”

Festivalin açılış tarihi yaklaşıyordu. Isadora sabahtan akşama kadar kırmızı kiremitli tapınağına kapanıp çalışıyor, tüm provalara katılıyordu. Provalar telaşsız ama yoğun bir konsantrasyon içinde, tüm artistlerin, müzisyenlerin, şarkıcıların ve dansçıların katılımıyla, Cosima ve Siegfried Wagner’in hiçbir ayrıntıyı kaçırmayan özenli gözetimi altında sürmekteydi. Isadora, meslek ya-

şamının en riskli gösterisini yapacaktı bu oyunda, ama işin bu yanını düşünmüyordu o. Orkestranın üzerinde büyük bir hâkimiyet kuran Hans Richter'in yarattığı müzik kasırgası altında Isadora, kendini kaptırmış, ateşli, coşkulu bir ruh haliyle *Ring*'in, *Tannhäuser*'in, *Parsifal*'in efsanelerindeki ürkütücü gerilimi yaşıyordu. Tüm düzen doğal ve düşsel bir heyecanla parçalanmış gibi görünüyordu. Isadora kâh Siegmund'un kollarındaki Sieglinde oluyordu, kâh lanetler yağdıran Kundry ya da Graal'in kanlı kutsal çanağıyla ruhunun yükseklere eriştiğini hissediyordu. Tiyatrodan, tıpkı sarhoş kadınlar gibi ayakları birbirine dolanarak çıkıyor ve dış dünya ona sisler içindeymiş gibi görünüyordu. Uzak, yitik ve gerçektışı bir evren... Onun için Wagner evrenin dışında bir gerçek yoktu sanki.

Heinrich Thode'nin ilk zamanlarda onda uyandırdığı manevi hayranlık, giderek yerini taşkın bir arzuya bırakmıştı. Bu erkeğin dışladığı bedeninin varlığını hem uç noktada bir acıyla hissediyor hem de aynı bedenin yokluğu düşüncesi onda bir saplantıya dönüşüyordu. Yemek yemeyi unutuyor, neredeyse hiç uyumuyordu. Güçsüz kalmak bir yana, bu durum duygularındaki yoğunluğu iyice artırıyor. Bir an geliyor, o güne kadar hiç hissetmediği şekilde taşkın bir enerjiyle dolduğunu fark ediyordu. Gecelerini çoğu kez yatağında uyanık kalarak geçiriyordu. Tıpkı korlar üstündeki Brunehild'in acısını azaltmak için ateşli vücudunun üstünde ellerini gezdirerek bundan bir medet umması ve yaralı bir hayvanın haykırışlarına yol açan çırpınıslarını yatıştırmaya çalışması gibi.

Neyse ki, dans çalışmaları ve Festspielhaus'taki günlük provalar vardı. Birçok sanatçının aksine Isadora yaşamıyla sanatını ayrı tutmayı biliyor ve Bakkhus Şenliği yorumu onun gizli kalmış duygularını olanca ağırlığıyla dile getiriyordu. Tıpkı soluk alır gibi, tartışmasız bir doğallıkla dans ediyordu. Soluk aldığı, sevdiği ve acı çektiği kadar doğal. Müzik dünyasının en büyük ustalarının eserlerini kendi sanatı adına sahiplenerek, özlerine

sadık kalmaktan asla vazgeçmeksizin bunları kendi düş dünyasının fantezileri doğrultusunda yorumluyor ve kendi eserleri kılıyordu. Mucizevi bir şekilde içi içe geçmiş, ortak bir ürün doğuyordu. Mucizevi ya da rastlantısal! Wagner'in, Isadora'nın ve Thode'nin karşılaşmalarına hangi gizemli yol zemin hazırlamıştı? Bu bilinemezdi. Sonuç olarak bu gerçekleşmiş, her şey kendiliğinden oluvermişti, çünkü olaylar başka türlü gelişemezdi, çünkü Isadora kendiliğinden gelişen olaylara kaçınılmazlık kazandırmak gibi ender bulunan bir yetiye sahipti.

Onun Bakkhus Şenliği yorumuyla ilgili röportaj yapmaya gelen bir gazeteciye verdiği yanıtta Isadora hem bir şeyleri irdeliyor hem de itiraflarda bulunuyordu.

“*Tannhäuser*'in müziği, insan zihnindeki en tadına doyumaz beklentilerin tüm taşkınlığını dile getirmektedir. Bakkhus Şenliği'nin olduğu yer bizzat *Tannhäuser*'in zihnidir. Nympheaların, satirlerin ve Venüs'ün gizli mekânı bir Wagner zihninin ürünüdür ve ancak onun hayal gücünde yer alan, sonu gelmez beklentilerle yoğunlaşıp şiddetlenen bir atmosferle dopdoldudur. Bu müzik, en doyumsuz duyguları, en umutsuz beklentileri, en şiddetli çöküntüleri içermekte, dünyanın arzularını dile getirmektedir.”

Venusberg'in büyük acıları *Tannhäuser*'in uyku halinde düşünde canlandırdıkları, şölenin kendine özgü curcunası... Tüm istekler, beklentiler! Prömiyer gecesi müziğin o engin atmosferi içine bırakacaktı Isadora o çileli bedenini ve acılarından arınacaktı. San Francisco sahillerinde, çocukluk günlerinden bu yana hiç dans etmediği kadar büyük bir aşkla dans edecekti. Kasırga gibi yükselen seslere kendini kaptırmış bir şekilde. Özgür... Yalnız... Dingin...

Bayreuth Festivali'nde sezon bitimine tanık olamayan bir kişi, melankolinin ne anlama geldiğini de bilemez. Sessizlik bura-

da başka yerlerde olduğundan daha da boğucu olurdu. Belki de fırtınanın ardından geldiği için böyleydi bu. O günlerde Festspielhaus* kıyıya vurmuş bir yelkenli gemiye benzerdi. Tuhaf, çirkin ve iç karartıcı. Festival izleyicileri ise batıktan kurtulan kazazedelere! Amaçsız bir şekilde kutsal tepenin çevresinde dolaşarak dururlardı; yüce bir akorun yankısını yakalamak istercesine. Tüm benliklerinde bir belirsizlik hissederek, yürekleri ıssız bir çöle dönerdi. Başboş birkaç insan kostüm ve dekorları taşıyan kamyonların çevresine birikirdi. Sanki ortalığı bir anda yeniden bir büyü saracakmışçasına... Sanki onca tuval ve kumaş parçaları yığını içinden efsane yeniden doğuverecek ve olanca görkemle bir kez daha gözler önüne serilecekmiş gibi...

Isadora'nın Rusya'ya hareketine üç ay gibi bir zaman vardı. Bundan yararlanarak Thode'nin bir dizi konferans vereceği Heidelberg'den başlamak üzere Almanya'da turneye çıkmak istedi. İki gösteri arasında Heinrich'i dinlemek için üniversiteye gidiyordu. Öğrenciler Heinrich'e adeta taparcasına bir sevgi gösteriyorlardı. Gündüzleri İtalyan Rönesansı üstüne verdiği dersleri izlemek için koşuşturuyor, akşamları da mutlaka şehir tiyatrosuna giderek Isadora'yı alkışlıyor ve yenilikçi yazarın düşünceleriyle ünlü dansçının koreografik yürekliliğini benzer hayranlık duygularıyla paylaşıyorlardı. Çoğu kez de onları *Philosophenweg* üstüne ilginç diyaloglara girmiş şekilde, Neckar boyunca, filozoflar yolunda birlikte görürlerdi.

Isadora, Philipsruhe'daki villasına geri döndüğünde, ardı arkası kesilmeyen resepsiyon ve toplantılar ona bir an bile boş zaman bırakmayacaktı. Çevresindeki yaşama kendini kaptıran Isadora, eğlenmek için her fırsatı değerlendiriyordu. İşte, Bulgar Kralı Ferdinand'la Wahnfried Villası'nda böyle ilginç bir durumda tanışmıştı. Kral içeri girdiğinde orada bulunanların tümü ayağa kalktığı halde, Isadora kararlı bir şekilde oturduğu yerden kı-

*) *Festspielhaus*: Festivalin yapıldığı mekân.

mildamayarak demokratik tavrını göstermişti. Bu arada yanındaki onu dirseğiyle dürtmüş ve kulağına boş yere şöyle fısıldamıştı:

“Haydi kalkın! Kalksanıza, gelen Bulgar kralıdır!”

Kral bir ölüm sessizliği içinde girmişti içeri. Kanepenin üstünde yarı uzanmış bir durumda, iki kolunu da yastıklara dayamış oturan Isadora, dudaklarında en güzel tebessümüyle orada bulunanlara meydan okurcasına bakıyordu. Küstah Yanki kızı, Alman aristokrasisiyle alay ediyordu. Kral Ferdinand, doğruca onun tarafına yürümüş ve yanına oturup oturamayacağını sorduktan hemen sonra da kendisinin dünyaca ünlü antik Yunan koleksiyonu üzerine bir söyleşiye girmişti. Herkes şaşkınlık içinde onlara bakıyordu. Isadora, söyleşinin akışı içinde ona, antik dansın yeniden doğuşuna zemin hazırlamak için bir dans okulu açmak istediğinden söz etmişti.

“Ne harika bir fikir!” dedi Kral herkesin duyabileceği kadar yüksek bir sesle. “Neden gelip okulunuzu benim sarayımda, Karadeniz kıyısında açmıyorsunuz?”

“Memnunlukla haşmetmeap. Ama orası çok uzak! Peki neden siz yarın akşam gelip benim evimde yemek yemiyorsunuz?”

Konukların soluğu iyice kesilmişti.

Ertesi gün, Philipsruhe’nin avlusundan sesler yankılanıyor, kahkahalar patlatılıyor, nal sesleri ve mahmuz şıkırtıları yükseliyordu. Yanında muhafızlarıyla gelen Kral, ayağında çizmeleri, elinde eldivenleri, üstüne sımsıkı oturan üniformasıyla atından indi. Isadora da yanında sadık arkadaşı Mary ile birlikte hemen koşup onu karşıladı. Şamdanların ışığında yenen yemek, ay ışığı altında Ermitage bahçelerinde yapılan gezintiler... Kral, Isadora’yı öpücüklere boğuyor, çalılıkların arasından tatlı mırıltılar duyuluyordu. Villaya dönüşte Isadora onu odasına götürmüş ve gecenin geri kalanını birlikte geçirmişlerdi. Nedeni Ferdinand’ın hoşuna gitmesi değildi. Hatta onun beğenilerine hiç uymadığı bile söylenebilirdi. Onun o akbaba burnundan nefret ediyor, neşesi çok abartılı, tavırları ise oldukça kaba geliyordu.

Hele o kocaman ağzı, etoburları anımsatıyordu ona! Ne var ki, Kral onu kolların aldığında ve kedi gibi gözlerini üstüne diktiğinde Isadora bu bakışların derinliğine kendini kaptırmıştı. Bu bakışlarda gördüğü şey, ancak köşeye sıkıştırılmış bir av hayvanının gözlerinde okunabilecek türden bir ışıltıydı. Önceleri bu durum Isadora'nın aklını epey karıştırmış, ama nedenini keşfettiği zaman da çok etkilenmişti. Bulgaristan'ın majestesi korkuyordu! Hem de her şeyden! Sözgelimi masanın üstünde yanan üç adet mumdan! “Bu bir uğursuzluk işareti!” diye haykırmıştı. Beyazlı kadından: “Habsburglara her zaman uğursuzluk getirmiştir,” diyordu. Kafasını devamlı olarak bir suikast psikozu kurcalayıp duruyordu. İşte onun zayıf tarafı, gizli yönü buydu. Böyle zamanlarda Isadora onu göğsüne çekip dudaklarını dudaklarına dokundurur, onu yatıştıracak şeyler bulur, Kral da kendini onun kollarına bırakırdı.

“Ne güçlü bir fiziği var!” diye hayranlığını belirtmişti Mary, ertesi gün. “Tam bir zevk düşkünü!”

“Evet,” diye yanıtlamıştı Isadora onu dalgın bir şekilde. “Batıl inançları olan bir zevk düşkünü. Nedense bana karanlıkta yolunu yitirmiş küçük bir çocuğu anımsatıyor. Korkudan ölmek için sövüp sayan bir çocuğu.”

Ferdinand hemen her gece geliyordu. Zaman zaman da salonda irikıyım bir devi andıran ve Mary'ye tutkun olan Wagner operası tenorlarından von Barry'yle karşılaştığı oluyordu. Bir gün, uyumakta olan Isadora'nın yanında sıçrayarak uyandı. Saplantısı olan ölümcül kâbuslarından birini görmüş olmalıydı.

Bahçeden, şafak vakti morumsu gökyüzünü adeta delip geçcesine von Barry'nin sesi yankılanıyordu: Parsifal'in haykırışı... “*Felaket! Amfortas! Felaket!*”

Artık kış yaklaşmaktaydı. Bu da Bayreuth'taki kalış sürelerinin sona ermekte olduğunu gösteriyordu. Isadora'nın bir-iki

gün içinde bavullarını hazırlaması, Philipsruhe'den ayrılması, Wahnfried'e, Cosima'ya, Heinrich'e veda etmesi, yani yeniden gerçek yaşama dönmesi gerekecekti. Büyülü atmosferden çıkacaktı artık. Kendisini St. Petersburg'a götürecek trende Isadora düşüncelere dalmıştı: Acaba sabah kalktığında kendini, kafasında kaskı, göğsünü kaplayan kalkanı ve parıltılı zırhı içinde Walhalla'nın ayakları dibinde bulacak mıydı? Pembemsi sis tabakası dağılıp gitmiş, vadide sadece biraz kızılık kalmıştı. Kayanın tepesindeki çıkıntıdan inen Siegfried, uyuyan kıza yaklaşmış, zırhlı başlığını çözdüğünde tıpkı bir altın madeni gibi saçılan saçlarını ortaya çıkarmıştı. Sonra ona doğru eğilerek dudaklarını dudaklarına dokundurmuştu. O zaman Votan'ın kızı gözlerini açmış, yavaşça doğrulmuş ve kollarını kaldırarak toprağı ve gökyüzünü selamlamıştı:

Heil dir, Sonne!

Heil dir, Licht!

Heil dir, Leuchtender Tag!

Selam sana, güneş!

Selam sana, ışık!

Selam sana, Parlak Gün!..

Isadora karanlıkta kendini trenin sallantısına bırakmıştı. Tekerleğın her dönüşü şu sözcükleri ısrarla söylüyor gibiydi: Assisili Aziz Francesco... Assisili Aziz Francesco... Vagonun sarsıntıları heceleri uyumlu bir şekilde düzenliyordu adeta. Bunları aklından kovmaya, başka şeyler düşünmeye çalıştı boşuna. Ama sürekli olarak aynı heceler takılıyordu zihnine başını zonklatıncaya dek: 6 kısa 3 uzun; 6 kısa 3 uzun... Assisili Aziz Francesco... Assisili Aziz Francesco... "Saçmalık bu," diye kızdı Isadora. "Assisili Aziz Francesco'dan bana ne!"

Ekspres hızla süzölüp gitmekteydi. Başını cama yaslayan Isadora, bakışlarını o mavimsi karanlığa dikerek uzaklarda beliren

zayıf ışıkları izledi. O sevimsiz nakarat, raylar üstünde kulakları sağır eden gürültüler arasında yineleyip duruyordu.

O da soluğunun camda bıraktığı buğu üstüne Heinrich Thode'nin ismini yazdı, ardından da derin bir uykuya daldı.

ONUNCU BÖLÜM

Bir kar fırtınasından dolayı yavaşlamak zorunda kalan tren, sabahın dördünde, tam bir günlük gecikmeyle St. Petersburg Garı'na girmekteydi. Issız peronlar sabahın ilk ışıklarıyla grimsi bir atmosfere gömülmüştü. Dışarda *izvozçikler* kalın kaftanlarına sarınmışlar, ayaklarını ısıtmak için durmadan hareket ettiriyorlardı arabaların önünde. İçlerini ısıtmak içinse birbirlerinin sırtlarına hızla vurup arada sırada votkalarından birer yudum çekiyorlardı. Dondurucu rüzgâr altında burada saatlerdir bekliyorlardı. Isadora, minderleri lime lime olmuş, kaportası çatlamış bu arabalardan birine bindi.

“Otel Avrupa!” diye bağırdı öndeki sıranın üzerinde büzüşmüş arabacıya. “Haydi yola koyuluyoruz güzelim!” Adam, kıs-

rağına sanki metresiyle konuşur gibi seslenmişti. Diğer arabacıların hepsi de hayvanlarına aynı şekilde sevgiyle seslenerek birbirini ardından hareket etmişti.

Eski püskü araba, dingillerinden çıkan gıcirtı sesleri arasında yola koyuldu. Atın burun deliklerinden oluk halinde çıkan buhar izleri havada dağılıp gidiyordu. Birden hayvan keskin bir kişnemeyle şaha kalktı. Aynı anda öne fırlayan Isadora'nın o an tanık olduğu olay yüreğini ağzına getirmişti: Arabadan birkaç metre ilerde karlar üstünde sessiz sedasız ilerleyen kızaklardan oluşmuş uzun bir konvoy vardı. Her kızak bir cenaze taşıyor ve bunu ardında siyahlar giymiş kadınlı erkekli bir grup izliyordu. Ardı arkası gelmeyen bu konvoy, şimdi tam önlerinden geçmekteydi. Arabacı Ortodoks âdetlerine uygun bir şekilde, yani sağdan sola doğru haç çıkartmıştı.

"Ne oluyor?" diye sordu meraklanan Isadora o berbat Rusçasıyla.

"Önemli bir şey yok küçükhanım," diye homurdanan köylü, kirpi gibi saçlarla çevrili kırmızı yüzünü bir an arkaya çevirip kılrlarla örtülü gözlerinin arasından Isadora'ya baktı.

"Bunların hepsi işçidir, anlıyor musunuz? Dün oldu. Pazar günü. Evet, işte böyle, anlıyor musunuz? Üstlerine ateş açtılar. Kışlık Saray'ın önünde: Aynen böyle, evet. Çarın ordusu!"

"Ateş mi açıldı? Ama neden?"

"Çok iyi bilemiyorum işte. Duyduğuma göre grev yapıyorlarmış, bazı şeyler değişsin istiyorlarmış. Ekmek istiyorlarmış yani. Sonra da işte bu... Bunların hepsi!"

"Korkunç bir şey bu!"

"Evlerinde kalsalardı mutlaka daha iyi olacaktı. Bunları yapan kızıklar, anlıyor musunuz? Hiç memnun değiller hallerinden. Onun için sokaklarda kargaşa çıkarıyor, politika yapıyorlar. Bunların hepsi... Hoo, yavaş ol kızım, tatlı kızım! Ağır ol güzelim, geliyoruz!"

Tüm *izvozçikler* gibi o da kesinkes bağlıydı çarlık düzenine. Hayvan yavaşladığı zaman sırtına inen kırbaçları artık hissetmez

olmuştı. Kendisi de kümes gibi bir barınakta oturuyordu. Onun da çocukları açlıktan kırılıyordu. Ama işçi başkaldırıyor, tehdit ediyor, kinini kusuyordu. Bıçağını kınından çekmişti artık! Üstelik onlar fabrikalarda çalışıyor, atlı arabaların yerini alacak tramvaylar üretiyorlardı. Yani, bir *izvozçikin* zamanın akışını durdurmayı düşlemesinden daha doğal ne olabilirdi?

Isadora, o soluk gökyüzü altında geçip giden cenazelerin görüntüsünü gün boyu atamamıştı kafasından. Kızakların koşumuna asılmış küçük çantaların hafif çınlamasını hâlâ duyuyor gibiydi. Tüm o insan kalabalığı, kadınlar, yaşlılar, çocuklar gözünün önünden gitmiyor, onların ışıldayan bir örtüyü andıran karlı zemin üstünde yüreklere acı salan yürüyüşünü düşünüyordu. Otel görevlisi ona, bir gün önce olan olaylar hakkında ayrıntılı bilgi verdi. Alçak sesle konuşuyor, dinlenmediğine emin olmak için çevresine kaçamak bakışlar atıyordu.

O Pazar, yani 22 Ocak 1905, genel grev günüydü. Putilov Fabrikası'nın işçileri çara bir dilekçe yazarak bunu bizzat kendileri götürmeye karar vermişlerdi. İşçi hareketinin şefi olan Papaz Gapone, ikonalar ve haçlar taşıyan papaz giysileri içindeki din adamlarıyla birlikte en önde yürüyordu. Kalabalık grup etkileyici bir manzara sergileyerek onları izlemekteydi. Binlerce işçi, kadın erkek, kent civarından koşup gelmiş, arkadaşlarının grubuna katılarak sayıca kalabalıklaşmışlardı. İmparatorluğun süvarileri kılıçlarını çekip vahşice üstlerine yürümüştü. Yine de bu insan seli, akın akın ilerlemeye devam etmişti. Kışlık Saray'ın birkaç metre ilerisinde kalabalık grup durmuştu. Karşılarında beş sıra halinde muhafız taburu, tüfek elde, onları beklemekteydi. Kalabalıkta birkaç saniye için bir dalgalanma olmuştu. Askerler ve göstericiler ses çıkarmadan birbirini gözlüyorlardı. Atların ağızlarındaki gemlerden çıkan tıkırtıyla sabırsızlık içinde hareket ettirdikleri toynaklarının yerde çıkardığı seslerden başka bir şey duyulmuyordu. Birden, ateş eden bir tüfeğin sesi yankılandı havada ve bir adam sendeleyip yere düştü. Bu bir işaretti. Ardın-

dan açılan yaylım ateşi kaçışan işçi gruplarını rasgele hedef almıştı. İnsanlardan bazıları Nevski tarafına, bazıları da St. Synode tarafına kaçışıyordu. Askerler Alexandre Bahçesi etrafında, kaçan işçileri çember altına almayı başarmıştı. Nikolas Köprüsü üstünden Neva'ya ulaşmaya kalkışanlar ise burada öbeklenen Kazak askerleriyle karşılaşacaklardı. Nikolayevskaya Rıhtımı'nda düzinelerce işçi vurularak yerlere serilmişti. Sonuç olarak bu "kanlı pazardan" yaklaşık bin kadar ölü, beş bin kadar da yaralı insan kalacaktı geriye.

Salı akşamı, Soylular Salonu: Devasa kristal avize, binlerce ışık yansıtarak muhteşem mekânı olanca görkemiyle aydınlatmakta, değerli taşlar ve taşlar, göz kamaştırıcı dekolte tuvaletler, albenili üniformalar göz doldurmaktaydı. Bu şatafatlı mekânın ortasında yitip gitmiş gibi duran Kaliforniyalı kızla tanışmak için Çarlık Rusya'sının ileri gelenleri orada hazır bulunmaktaydı. Isadora, Chopin'in *Polonez*'leri eşliğinde, sade bir mavi perde önünde, incecik tuniği ve çıplak ayaklarıyla dans edecekti. Akıllı bir gün önceki olaylarda olan Isadora, aşağılanmış bir ulusun başkaldırısını dansıyla yorumlarken, aynı zamanda benliğinin özünü de bu müzikle kaynaştırmış oluyordu. Ve sonunda kendini yere bırakıp incecik kumaş son bir dalgalanma ve hışırtıyla üstüne hafifçe indiğinde gözleri yaşlarla dolmuştu. O anda salonda çılgınca bir alkış tufanı kopmuştu. Isadora kalkmış ve salondakileri selamlamıştı. Duygu ve heyecanın doruğundaydı. Bu subaylar, bu grandükler, daha dün kalabalığın üstüne ateş açmışlardı. Oysa şimdi hepsi ayakta, tam karşısında, onu çılgınca alkışlarken aslında canlı simgelerle dile getirdiği o geniş halk yığınlarına tezahürat yapmaktaydılar.

Bu müthiş başarıya rağmen Isadora, yine de klasik balenin büyük yıldızlarıyla karşılaşma fikriyle tirtir titriyordu. Yani Kzeçinskaya'larla, Pavlova'larla... Acaba, o güne dek belli bir akademik kariyer yapmamış olan bu anarşist dansçıyı onlar nasıl karşılayacaklardı? Bu korkuları çok geçmeden yok olacaktı. Ertesi

güne kalmadan, samur kürklere bürünmüş bir şekilde Kzeçins-kaya gelip onu bizzat ziyaret edecekti.

“Yaptığınız şeyi hayranlıkla karşılıyorum. Öyle sanıyorum ki, sizden öğreneceğimiz yığınla şey var bizim. Bu akşam Opera’da bir galada dans edeceğim. Gelebilirseniz inanın çok memnun olacağım.”

Isadora kulaklarına inanamıyordu. Bayreuth bale grubunun dansçıları sahnede ayağının tökezlenmesi için alay dolu laflar sarf ederlerken, akademik dansın tapınağının tüm kapıları ardına kadar açılıyordu önünde.

Aynı akşam, kürklerle kaplı görkemli bir araba onu Opera’ya götürdü. Çiçek buketleri içindeki locasında kendisine kavalylelik etmek üzere gelen, soylu kesimden üç yakışıklı genç beklemekteydi. Isadora’nın gelişi büyük bir tezahürata neden olmuştu. Petersburg aristokrasisi beyaz tuniğe bürünmüş, ayağı sandaletli bu nymphae’dan gözlerini ayıramıyordu. Ara verildiğinde yanındaki kavalyleleri tarafından imparatorluğun üst düzey şahsiyetleriyle tanıştırıldı: Çarın amcası Grandük Serge Aleksandroviç, Grandük Michel, Prenses Orlav, Kont Kuragin... Tam o sırada, süslü üniforması içinde bir subay kendisine yaklaştı. Isadora elinde olmadan geriler gibi bir hareket yaptı; subayın, dibinden kesilmiş kısıcık saçları Moğollara özgü çekik gözleri ve çenesindeki o kapkara gür sakalıyla adeta acımasız bir görünümü vardı. Kendini tanıttı adam:

“General Trepov.” Bu arada Isadora’nın önünde eğilmişti. “Ne yazık ki, dün akşam sizi izlemeye gelemedim. İşlerim çok yoğundu. İzin verirsiniz bu başarınız için sizi kutlamak istiyorum. Duyduğuma göre Chopin eşliğinde hayranlık uyandıracak bir dans yapmışsınız.”

“Chopin’in polonezlerini çok severim. Bu, özgürlük dansıdır çünkü!”

“Ve tabii ihtilal! Elveda Madam,” diye kısa keserek topuk vuruşuyla uzaklaştı general.

Yanında duran sarışın kavalyelerinden birine soran bakışlarla bakınca hemen kulağına eğilip şöyle açıklamışlardı usulca:.

“Petersburg’un yeni valisidir. Kendisi kızıkların hareketini bastırmakla görevlendirildi.”

Birkaç gün sonra sıra Pavlova’ya gelmişti. O da Isadora’yı *Giselle*’in temsiline davet etmekteydi. Ardından ünlü yıldızın sarayında verilen yemekte, Isadora kendisini Bakst ve Benois adlı ressamların arasında buluverecekti. Karşısında oturan ise daha otuz beşinde bile göstermemesine rağmen, monoklun ardındaki düşük gözkapakları ve tombul yüzüyle dev gibi bir adamdı. Adı Serge de Diaghilev’di. Arkadaşları ona “Çinçila” diye ad takmışlardı; gür siyah saçlarının arasından fırlayan o beyaz meçlerinden dolayı.

“Gözlerim kamaştı adeta!” diye haykırdı. “Kzeçinskaya! Olağanüstüydü, çok hoştu! Gerçekten muhteşemdi. Gerçek bir kelebektir sanki. Ya Pavlova! O ne manzaraydı öyle!”

“Matmazel Duncan, klasik baleyi benimsiyor musunuz?” diye sordu Diaghilev dudaklarında alaycı bir tebessümle.

“Kesinlikle hayır. Ama tabii ki, virtüözlerin o müthiş rahatlıklarına, zarafetlerine, tüm bunların yanı sıra dayanıklı fizik güçlerine hayranım. O olağanüstü güçlerine yani. Ama diğer yandan da soruyorum kendime; peki ya dans nerede, diye. Yani demek istiyorum ki, bu olayın içinde dans ruhu nerede? Pavlova’nın çelik gibi bir ruhu var. Bu kabul, ama neye yarıyor ki? Neye yarıyor onca acımasız ve katı antrenman? Bu öyle bir çalışma ki, saatler ve saatler boyu insanı esir edip diz çöktürüyor. Söyleyin, bu konuda neler diyorsunuz?”

“Ama bu teknik bir öğreti, bir yöntem. Bunun çetin bir çalışma olduğunu kabul ediyorum ama kaçınılmaz bir şey yine de,” diye yanıtladı Diaghilev alçak bir ses tonuyla. Bir taraftan da o kat kat gerdanını okşayıp duruyordu.

“Peki ama sonuçta bu teknik insanın ruhunu bedeninden tümüyle koparmaya götürüyorsa, ne işe yarıyor olabilir? İnanın

bana, insanın içindeki yetenek kendini adale gücüyle dışlanmış görmekten acı duyar. Bakın, bu sabah İmparatorluk Bale Okulu'na gittim ve orada beş yaşında çocukların parmak uçlarında saatlerce durduklarını gördüm. Bu, hiç abartmasız insafsızlık demektir. İnsan kendini orada bir işkence odasındaymiş sanabilir. Ben bugüne kadar, dans hakkındaki düşüncelerime bu kadar ters düşen bir şey görmedim.”

“Peki sizin düşünceniz nedir Matmazel Duncan? Bunu öğrenmeyi çok isterdim.”

“Ben bedenin kendisini açıkça ifade edebilmesi gerektiğini düşünüyorum. Düşünce ve ruhun üst seviyede birlikteliğine ve sezgisel bir özelliği olması gerektiğine inanıyorum. Bir dansçının her şeyden önce bir insan bedenine sahip olduğuna, yani üç boyutlu, plastik bir varlık olduğuna inanıyorum. Yaşayan, canlı, hareketli bir yaratık. Yoksa, soğuk ve mekanik bir varlık değil. Ben dansın tek başına yaşayabileceğinin düşünüldüğünü sanıyorum ve dans olgusunun şu çarpık düşünceden geldiğine inanıyorum: klasik bale... Sophokles zamanında dans, şiir, müzik, dramaturji, mimari, hepsi tam bir uyum içinde bir arada vücut bulmuş, farklı tarzlarda aynı duyarlılığı sergilemişlerdir. Ben Atina'dayken Dionysos Tiyatrosu'nda, sabahın ilk ışıklarında çok dans ettim. Ve orada her şeyin nasıl tümünden uyumlu bir düzen sergilediğini hep hissetmişimdir. Bulduğum yer tiyatroyu oluşturan dairenin tam ortasıdaydı ve kollarımın havadaki hareketi, karşımda duran tribün basamaklarının ufuk çizgisine doğru alabildiğine uzanan hatlarını izler gibiydi.”

“Bağışlayın, Matmazel Duncan ama durmaksızın ruhtan söz ediyorsunuz ve de duygulardan. Ne var ki, tüm diğerleri gibi bu sanatın da gerektirdiği disiplin ve öğreti hakkında hiçbir şey söylemiyorsunuz. Sanatçı güdülerini yerine kadınlık güdülerinize kendinizi kaptırmaktan çekinmiyorsunuz, neden?”

“Neden siz bu iki duyguyu birbirinden ayırıyorsunuz? Bana öyle geliyor ki, sizi en çok şaşırtan şey bizzat bir kadın tarafın-

dan bir sanat biçiminin yaratılmış, yenilenmiş ve geliştirilmiş olması. Sanki bu konudaki üstünlüğünüze bir hanel gelmiş gibi. Oysa bizler, aynı zavallı Pavlova gibi MM'in tiranlığı önünde uysalca eğilmeliyiz değil mi? Petipas ve tüm diğer zalim koreografların. Bir yerde, siz bizleri ilham perileriymişiz gibi görüyorsunuz ama ne zaman ki bir kadın yepyeni bir eser ortaya koyuyor, hemen kuşkuyla karşılıyorsunuz yaratısını. Siz, Dr. Freud'un eserlerini okudunuz mu Mösyö Diaghilev?"

"İtiraf etmeliyim ki, hayır. Yani, henüz okumadım."

"Yazık! Eğer okusaydınız içgüdü ve bilinçaltının insan davranışlarının, özellikle de artistik yaratının bizzat temelinde yer aldığını görürdünüz. Birkaç yıla varmadan bu teoriler sanat konusunda sahip olduğumuz kavramları altüst edecek. Halk kesimi henüz beni anlamasa da, nerede yer almam, ne yapmam gerektiğini gayet iyi biliyorum. Tek önemli olan da budur. Kendimi *Art Nouveau*'nun tam içinde görüyorum ben."

"Ve yeni kadın tipinin! Tabii bana anlatıldığı kadarıyla," dedi Diaghilev biraz alaycı bir tavırla.

"Pek tabii, ben o konuyu da gündeme getiriyorum, hem de açıkça. Zaten ben dansçı kadını, genelde kadın gerçeğinden asla ayrı tutmamışımdır. Ayrıca bu iki varlığı birbiriyle özdeşleştirme düşüncesindeyim. Bale çalışmasının kadının bedeninde nelere yol açtığının bilmem farkında mısınız! Utanç verici bir şey. Bacaklarını ve omuzlarını çıplak göstermek yerine, onları en renkli mayolar içine hapsediyorlar. Bundan daha gülünç bir şey gördünüz mü? Ya o giydikleri cendereye benzeyen korsajlar? Hele hele o komik tütüler! Kadın hatlarının estetiğine bir hakarettir bu! Ya Ortaçağ işkencelerini anımsatır biçimde ve ayağı adeta cendereye sokan o daracık patiklere ne demeli? Kadının doğasına aykırı olan ne varsa yapılmış adeta. Oysa ben, kadına kendi özünde var olanı kazandırmak istiyorum. Kendi bedeninden utanç duymasını artık istemiyorum. Kendini ortaya koymaya cesaret edebilsin istiyorum. İşte o Püritenleri korkutma nedenlerim..."

“Matmazel Duncan, size bir soru daha sorabilir miyim? Aca-
ba neden özellikle dans için yazılmış müzikler eşliğinde dans et-
meye karşı çıkıyorsunuz?”

“Çünkü günümüzde, bale için yazılmış soylu bir müzik yok.
Beethoven, Chopin, Schubert veya Wagner’in eserleri eşliğinde
dans ediyorsam, bu, onların insan bedeninin ritmine uyum sağ-
layabilen eserler veren eşsiz müzik dehaları olmalarındandır. Ve
Wagner de, dansa eşlik edebilecek müziğin nasıl olması gerekti-
ğini en iyi kavramış bestecidir. Ne yazık ki, bu bestecinin müzi-
ği her şeyi içinde eritiyor, her şeyi silip süpürüyor.”

“Çok ilginç, gerçekten de çok ilginç,” sözcükleri dökülüver-
di “Çinçilla”nın ağzından. Bakışları, purosunun mavimsi du-
manları arasında dalıp gitmişti. Bu dalgın haline rağmen Isado-
ra’nın son sözlerinin bir tek kelimesini bile kaçırmamıştı. Sonuç
olarak, o da, aşağı yukarı onun gibi düşünüyordu. Ama kendisi
için, dansa yeni bir sanat anlayışı yaratmak, geleneksel baleye
kökten bir değişim getirip müzik, şiir, resim ve dansı bir bütün
olarak değerlendirecek eşsiz bir seyirlik zevki, kusursuz bir gös-
teri ortaya çıkarmak kadar bir önem taşımıyordu.

“Neden tüm bunları öğretmek için bir dans okulu açmıyor-
sunuz?”

“Bu benim öteden beri düşlediğim bir şey. Umarım gerçek-
leştirebilirim de. Almanya’da belki!”

Petersburg’daki bir haftanın ardından, Isadora dans etmek
üzere Moskova’ya davet edildi. Halkın gösteriye tavrı oldukça çe-
kimserdi. Hatta orada burada bazı bale tutkunlarının kızgın pro-
testolarına bile yol açmıştı. Ve her zamanki gibi onun bu cüretli
girişimini çılgınca alkışlayanlar, entelektüeller ve sanatçılar olacaktı.
Prömiyer akşamı yerde kalktıktan sonra büyük Stanislavski’nin
sahne kenarına doğru ilerlediğine ve salonun düşmanca tavrına
meydan okuyarak ısıkları güçlü sesiyle bastırıldığına tanık olacaktı.

Tiyatro Rusya’da devletçe sahip çıkılan bir sanattı. Ve bu
kutsal sanatın tanrılarının biri de Konstantin Stanislavski adın-

da bir şahsiyetti. Kendisi bir anlamda Tanrısal niteliklerin tüm unsurlarına sahip gibiydi: Apollon'vari bir endam, muntazam bir Grek alnı, aralarında yer yer gümüş tellerin parıldadığı koyu renkli saç dalgaları, göz kamaştıran dişleri, onun erkeksi çekiciliğine etkileyici bir görünüm katıyordu. O bariton sesiyle konuşurken bir hatip edasıyla yaptığı jestler insanı sımsıcak sarıyordu; kullandığı her kelime kesin hatlarla birbirinden ayrılıyor, her sesli harfin vurgulanmasıyla sözcüklere daha bir anlam yükleniyordu.

“İşte tam bir erkek,” demişti Isadora onu ilk gördüğünde. Salt duygusal düzeyde kalan aşklar canına tak etmişti artık. Daha o an, bu dudaklara, bu ateşli ve yırtıcı bedene karşı içi arzuyla dolmuştu. Stanislavski'nin kendisi her akşam Sanat Tiyatrosu'nda oynadığından ancak gece, gösteriden sonra karşılaşabiliyorlardı. Bu şekilde Isadora'ya sahneye koyma, tiyatro dekoru ve oyunculuk hakkındaki gelişmiş düşüncelerini aktarıyor ve ona dans sanatı üstüne binlerce soru yöneltiyordu.

“Sana kim öğretti dans etmeyi?” diye sormuştu bir gün.

“Terpsikhore!” diye yanıtlamıştı Isadora. “Ben ayaklarımı yere bastığım günden bu yana dans ediyorum. Tüm hayatım boyunca da dans ettim zaten. Her insan dans edebilmeli bence, tüm dünya dans etmeyi öğrenebilmeli. Hep böyle oldu ve olacak da. Buna direnmek ve bu doğa kuralını anlamayı yadsımak yanlış olur.”

“İlginç!” diye fikrini belirtti Stanislavski ölçülü bir ses tonuyla. “Nedense dans sanatından söz ederken belirli bir metot, sistem ve mantığa dayalı bir yaklaşımdan kendini uzak tutmaya çalışıyor gibisin. Hemen yüce duygulardan işe girişmeyi yeğliyorsun.”

“Ne yapayım yani, ben senin gibi usta bir kuramcı değilim,” dedi gülümseyerek Isadora. “Sana düşündüklerimi hangi sözcüklerle dile getirsem bilmem ki, henüz ben kendim için bile formüle etmeyi beceremezken! Sana tüm söyleyebileceğim şu

olacak: Sahneye girmeden önce ruhumun ta içlerinde bir motoru harekete geçirmem gerekiyor. Bu dürtü harekete geçince ayaklarım, ellerim, tüm bedenim de özgürce kımıldayıp harekete geçiyor. Ama böyle bir olayın hazırlanması için gerekli zamanı bulamazsam dans edemem, bunu biliyorum.”

Stanislavski de, aynı şekilde oyuncularından, oyunlarına başlamadan önce harekete geçmesi gereken bu mekânizmayı yakalamalarını isterdi. Isadora’yı saatler boyunca gösterilerinde, provalarında ve egzersizlerinde izledi ve bu doğal esin kaynağını, kıvılcımların parıldadığı o büyülü anların yüzüne yansıttığı değişimleri, gözlerindeki hiçbir şeye benzemeyen ışıltıyı, kısaca içinden yükselerek dışavurulan her şeyi gözlemledi. Belki alanları farklıydı ama her ikisi de sonuçta aynı yaklaşımın peşindeydi.

Isadora, Stanislavski’ye tiyatroyu bir an olsun unutturmak için ne kadar çaba gösterdiyse de kısa bir an için bile onu bu ortamdan koparamamıştı. Sanki salt tiyatro için yaşıyordu Stanislavski. Sahne tutkusuyla ruhu ve bedeni yoğrulup yutulmuş, bir duygu içine gömülmüş gibiydi. Isadora ne zaman konuyu daha kişisel alanlara getirse Stanislavski lafı hemen mesleğine çeviriyordu. Onun gözünde Isadora salt bir dansçıydı. Kadın olarak orada değildi sanki. Yine de, yanılmadığı bir şey vardı, Stanislavski ondan hoşlanıyordu, bundan emindi. Sezgileri onu asla yanıltmazdı. Ayrıca biliyordu ki, Stanislavski evliydi, bir ailesi vardı. Ve çok bağlı olduğunu söylediği çocukları... Ama yine de, grubundaki kanı kaynayan genç oyuncu kızların kimbilir kaç tanesiyle zaman zaman bir şeyler yaşamış olmalıydı.

“Ne yapalım,” dedi kendi kendine. “Ben de elimi çabuk tutarım.”

O akşam Stanislavski *Martı*’nın provasını yapıyordu. Isadora’ya daha önceden şöyle söylemişti: “Gece yarısından önce bitmez, saat bir civarında.” Isadora da onu tiyatrodan almaya gitmişti. Aynı zamanda soyunma odası olan bürosunda bekleyecekti onu. Duvarlarda, masanın üstünde, divanda istiflenmiş

olarak bir sürü dekor maketi, fotoğraflar, kostüm tasarımları ve sayısız kroki bulunmaktaydı: Kuzey ülkelerine özgü şafak manzaralarının uzanıp gittiği perspektifler, kübik kütlelerin üstüne yığılmış klasik sütunlar, havaya doğru kıvrılıp giden yüksek nesneler. Bir köşede çevresine çiğ bir ışık saçan iki sıra ampul yerleştirilmiş aynanın monte edildiği makyaj masası yer almaktaydı. Masanın üstünde fondöten tüpleri, rujlar, yağlı kalemler, bir pudra kutusu, bir peruk askısı görülmekteydi. Stanislavski, bitkin bir şekilde içeri girdi. Yüzü tıraşsızdı, alnında ter taneleri birikmişti. Ardından bir sigara yakmıştı.

“Yorgunluktan öldüm. Ama sanırım iyi bir iş çıkardık. Mikha-il harika bir Trigorin olacak. Sahneleme açısından bundan daha ‘çetin’ bir oyun görmedim. Çehov’da zorlayıcı olan unsur şu ki, aksiyon asla dışarda değil, bizzat karakterlerin pasifliği içinde gizlenmiş durumda geliyor. Onun oyunlarında bir aksiyon akışı olmadığı söylenir. Ne yanılğı! Tam tersine bir yığın olay gelişmektedir ama farklı bir anlamda; yani tam aksi anlamda, anlıyor musun? *Martı*, yaşamın negatifi gibidir. Nina’nın şu repliğine kulak ver: ‘Ben kendi yaşamımın yasını tutuyorum.’ Zaten onların hepsi kendi yaşamlarının yasını tutmaktalar. Onların içlerindeki, çevrelerindeki boşluk işte bu adaletsizlikten, boş kuruntu ve düşlerden kaynaklanmaktadır. İşte, aktarmakta güçlük çıkaran, işin bu yanı. Çekicilik diyaloglarda değil, suskunluklarda ve bakışlarda gizli olan unsurlarda. Burada önseziler temel rolü üstlenmiştir. Sırası gelmişken, Simov bana müthiş bir dekor hazırladı. Evet, mükemmel denebilecek bir dekor. Ressam elinden çıkma gerçek bir dekor ve natüralizmden olabildiğince uzak. Öyle bir mekân yakalamış ki, hem gerçekçi hem de anlamlı incelikler sergileyebilecek. Şiir dolu. Gizem dolu. Ve aynı zamanda Trigorin’in, Nina’nın ve Konstantin’in kişiliklerini daha anlamlı ve daha elle tutular kılabilen bir dekor yaratmış. Tüm o düşleri, yıpranmışlığı yansıtabiliyor, yanı sıra tüm atmosfer içindeki gerginliği.”

“Peki ya sen?”

“Nasıl yani ben?”

“Evet sen! Kendinin de onlara biraz benzediğini düşünmüyor musun?”

“Yo, öyle düşünmüyorum. Gerçekten de öyle değil. Neden bana bunları söyledin?”

“Çünkü aslında sen de tıpkı onlar gibisin. Hem de tam tamına, benim sevgili Konstantin'im! Sahneden dönüyorsun, ama daha beni görür görmez, hiç vakit kaybetmeden Çehov'a dalıp dekorlardan, şiirlerden, düşlerden söz etmeye girişiyorsun. Yaptığın işe kendini o kadar kaptırmışsın ki! Bu halini üstünden atmaya korkar gibisin. Tiyatroyu bir an için olsun unutamaz mısın? Yanıma yaklaş biraz, daha yakına...”

Tam yüz yüze duruyorlardı şimdi. Isadora onun erkeksi kokusunu duyuyordu. Onun göğsüne dokunabilir, gömleğinin altında bedeninin hatlarını hissedebilirdi. Ağzının erkeksi hatlarına gözlerini çevirmiş, onun o nemli ve sert dudaklarını, kendi gözlerine dikilmiş erkeksi bakışlarını izliyordu. Isadora o an ellerini Stanislavski'nin omuzlarına koyarak boynunun çevresine doladı, başını kendine çekti ve dudaklarından öptü yavaş yavaş, ama doymazcasına... Sanki, dudaklarındaki sıcaklığın tadını çıkarmak istercesine. Bu öpücüğe Stanislavski de sevecenlikle yanıt vermişti. Ama sonra, Isadora'nın boynuna doladığı kollarının arasından usulca sıyrılarak ona bakmıştı gözlerinde şaşırmış bir ifadeyle. Sanki bunun dışında her şeyi beklemişçesine... Isadora onu kollarıyla yeniden sarmak istediğinde onu durdurmuş ve iki elini tutarak şöyle demişti:

“Isadora, bu bir çılgınlık.”

“Çılgınlık mı? Ama neden?”

“Düşünsene bir! Biz bu çocuğu ne yapacağız?”

“Çocuk mu?” diye sordu Isadora. “Hangi çocuk?”

“Bizimki tabii. Çocuğumuz olma riskini göze almış olmuyor muyuz? Na yapacağız onunla? Anlıyor musun?” diye sürdürdü konuşmasını o güzel pes sesiyle. “Ben kendi çocuğumun benim

eğitimimin dışında büyümesine asla göz yumamam. Tabii, onu kendi evime götürmek de söz konusu olamayacağına göre...

Stanislavski bitirmeye fırsat bulamadı. Hâlâ onunla yüz yüze duran Isadora, kendini alamayacağı çılgınca bir gülme krizine tutulacağını hissetti. Ve mantosunu kaparak hızla kendini tiyatronun koridorlarına attı. Stanislavski'nin yüzüne karşı gülmek istememişti.

Caddeye çıkar çıkmaz da, gözlerinden yaşlar boşanıncaya kadar gülmekten kendini alamayacaktı. Ama otele dönünce bu ilk tepki daha acı ve öfke dolu bir duyguya bırakacaktı yerini. “Aynı durumda kalan bir erkek olsaydım gider, bir randevuevinde rahatlamayı seçerdim. Oysa benim böyle bir olanağım da yok.” Isadora soyunup aynadaki çıplak aksini uzun uzun seyretti. Boyununu, belini ve kalça hatlarını, bacaklarının uyumlu görüntüsünü. Teninin ipeksi pürüzsüzlüğüne dokunmaktan kendini alamayarak eliyle hafifçe okşadı, sonra karnına kaydırды, göğüslerini avuçlarının içine alıp hafifçe okşadı. “Bir Renoir gibi!” diye geçirdi aklından. Onlar kadar tombul değildi gerçi ama aynı süt beyaz tene, aynı yuvarlak hatlara sahipti. Ardından Stanislavski ile olan sahne yeniden gözünün önüne geldi: “İşin eğlenceli tarafı da, onca ciddiyetle ortaya attığı şey. Bir çocuk! Bir çocuk!” Ne olmuştu yani? Bunu bir dram haline getirecek ne vardı? “Böyle bir şey olsaydı ona bakardım. Onu büyütürdüm. Ondan da bir şey istemezdim. Beni istemesini, sevmesine beklerdim sadece. Bu kadar işte! Ne budala! Ama ne budalaymış!”

Öğrencilerin her zamanki âdetlerine uygun bir şekilde onu baştacı ettikleri Kiev’e kısa bir ziyaretten sonra Isadora, Berlin’e döndü oradaki angajmanlarını yerine getirmek için. Mary onu karşılamaya gara gelmişti. Kendilerini otele götürecek olan takside iki kadın derhal koyu bir sohbete daldı. Bu bir aylık ayrılığın ardından sanki yirmi dört saat ayrı kalmışlarcasına samimi ve açık bir hava içindeydiler.

“Sizin için o kadar korktum ki Isadora.”

“Bir gün geç geldim; ölüleri gömüyorlardı. Korkunç bir manzaraydı, asla unutamayacağım. Ve en zoru da insanın kendini aciz hissetmesi, hiçbir şey söyleyememesi. Daha da kötüsü, orada tüm bu insanlara hoşça vakit geçirtmek için bulunuyor olmamdı. Ama ben kendime göre öcümü aldım. Onlara sergilediğim *Polonez*’i bir görmeliydiniz. Devrimci bir atmosfer yarattım diyebilirim. Tüm o eli kanlı cellatlar heyecandan yerlerinde duramadılar. Ve tekrar tekrar istediler.”

“Ya Moskova?”

“Moskova’da ise devrimi yapan bizzat ben oldum. Duncan dansı ile bale tutkunları arasında sıkı bir dalaş oldu. Bu Ruslar tümüyle çılgın! Hatta beni tutanların bazıları, karşı taraftakilere kıyasıyla savaş açtı.”

Isadora daha sonra Stanislavski ile olan serüvenini anlattı.

“Bunu hiç anlamıyorum Mary. Ne oluyor böyle? Tam yirmi yedi yaşındayım ve aşkı sadece bir kez tattım hayatımda. Bulgar Kralı Ferdinand’ı saymıyorum, çünkü ona karşı hiçbir duygu beslememiştim. Ama ne zaman bir erkeğe âşık olsam benden kaçıyor. Bu hiç normal değil. İşte bakın: Beaunier...”

“O mutlaka eşcinseldi. Anımsasanıza Wilde’ın ölümüyle ne kadar sarsıldığını.”

“Tamam kabul. Ama ya diğerleri? Onlar da öyle değildi herhalde.”

“Rodin’i siz reddettiniz.”

“Bu doğru, onu istemedim çünkü yaşlıydı. Ama bilseniz gösterdiğim çocuksu tepkiden dolayı ne kadar pişmanlık duyduğumu! Düşünsene bir, güçlü Rodin’e, yüce Tanrı Pan’ın kendisine bekâreti teslim etmek! Ben sanatın ve yaşamın çok verimli olacağını sanıyordum. Ama doğrusu ya, hayır, bu pek mümkün olmayacak. Beni aşan bir şey bu. Ama ya diğerleri Mary, diğerlerine ne dersin?”

“Bu soruyu bana en son sorduğunuzda size şöyle demiştim: ‘Siz bir tanrıçasınız!’ Ve bunun üzerine beni terslemiştiniz.”

“Çünkü doğru değildi. Çünkü ben bir kadını Mary, sadece bir kadın! Acı çeken bir kadın.”

“Bu aynı şey. Ama bitirmeme izin vermemişsiniz ki! Siz herhangi bir kadın değilsiniz Isadora, siz kadının bizzat kendisiniz. Üstün... Benzersiz... Ve gerçekten de eşiniz benzeriniz olmadığı için size ‘tanrıça’ demeyi uygun görmüştüm. Hepsi bu.”

“Hiç anlamıyorum. Tek bildiğim, erkeklerde şansımın asla yaver gitmediği. Bu durum böyle devam ederse, yakında Sappho’ya döneceğim.”

“Gerçeği bilmek ister misiniz, Dora? Erkekleri korkutuyorsunuz siz.”

“Korkutmak mı?”

“Evet, öyle, korku... Tanrım, siz çevrenizdeki kadınları hiç görmüyor gibisiniz. Bakın Isadora, gözlerinizi açmalısınız. Bunlar kadın değiller, bunlar birer samuray. Giyinmiş kuşanmış, sorguç takmış, silahlanmış, donanmış katanalar, balinalar, lastik korseliler, jartiyerliler, tüyden kalkanlılar, saten kemerliler, deli saraylılar. Hepsi birer bokböceği bunların.”

“Yeter artık Mary, gülmekten öldüreceksiniz beni. Erkekleri asıl korkutan onlar aslında.”

“Eh, pek de öyle sayılmaz. İşte tüm bu yapaylıklardan arınmış olan bedeniniz, tüm gerçeği içinde kadın olan yanınız ürkütüyor erkekleri. Siz kadın bedenine özgürlük verdiniz. İşte bunun için bağışlamıyor sizi erkekler. Özellikle de sizin yakın olduğunuz o gruplar...”

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Yani artistler, entelektüeller, fikir adamları, Beaunier’ler, Hallé’ler, Ainslie’ler, Heinrich Thode’ler, Stanislavski’ler... Bu tip adamlar diğerlerinden daha da çok duygularını rahatsız eden şeylere gereksinim duyarlar. Tüm kadınlar çocukluklarından itibaren anlaşılmazlık ve kışkırtma konusunda eğitilmişlerdir. Onların kadınlarda gördükleri şey, bedenlerinin cinsel yanı değil, cinselliğin bizzat kendisidir. Bu bir arzu da değildir. Ama bu ar-

zunun olanca gücüyle kendisidir. Ama Isadora siz, siz bu aldatmacayı ve boyun eğişi aşmayı yeğlediniz. Bravo size! Ne var ki aynı zamanda işin gizemini de feda etmiş oldunuz. Oysa erkeklerin aradığı bu değildir. Şu ana kadar yaptığınız gibi, siz bedeninizi gözler önüne sererek bu olayın düşlerini süslemesine set vurmuş oldunuz. Siz de bilirsiniz ya, aşk olayında işin düşsel yanının ne kadar önemli bir rol oynadığını! Böyle olunca da birlikte olduğunuz erkekte benzeri bir düşüncenin filizlenmesini, gelişmesini engellemiş oldunuz. Daha ne diyeyim bilmem ki! Bir anlamda onların elini kolunu bağlamış, onlara güçlerini gösterme fırsatı vermemiş oluyorsunuz. Üstelik bir şey daha var Isadora... Mademki fikrimi sordunuz: O da şu ki, siz bir sanatçısınız, bir yaratıcısınız, kültürlüsünüz. İşte işin bu yanı erkeklerin pek de öyle kolay kabul edemedikleri bir şeydir. Bir başka erkekle yaptıkları gibi sizinle de sanat ve felsefe konularında tartışmayı pek kaldıramıyor olabilirler. Bu durum onların kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden oluyor belki de. Zaten...” diye bağladı lafını Mary gülerek, “siz tehlikeli bir devrimcisiniz, hem kadın olarak hem de dansçı olarak. En kötüsü de sizin dünyanın en naif devrimcisi olmanız. İşte bu yönünüz işi daha da ür-kütücü kılıyor.”

“Ne yapayım yani, herhalde kalkıp, nasıl demiştiniz biraz önce... o bokböceklerine dönmemi istemiyorsunuz, değil mi?”

“Bunu söyleyen ben değilim, bir süre önce tanıştığım genç bir Fransız şair. Sizin de tanışmanızı isterdim. Göreceksiniz de Diaghilev’i de çok iyi tanıyor. Adı Jean Cocteau.”

“Ah! Laf Diaghilev’den açılmışken, Mary, size anlatmam gereken bir şey var.”

Isadora’nın Rusya turnesinde elde ettiği hatırı sayılır miktarda para, her zaman düşünde yer almış bir tasarısını gerçekleştirmeye olanağını sağlayacaktı: yani, kendi dans okulunu kurmak. Yanında annesi ve Elisabeth de olmak üzere tam bir haftasını

uygun bir mekân aramakla geçirdi ve sonunda bir tane buldu. Burası, Grünewald'da, Trauben Sokağı'nda, işçilerin bir süre önce bitirdiği bir villaydı. Üç kadın hemen kenti dolaşıp gezerek gerekli eşyayı satın aldılar: tümü de beyaz muslinle kaplı ve mavi kurdelelerle çevrili kırk küçük demir karyola ve çocuklara uygun irili ufaklı bir kamyon dolusu eşya. Donatello'nun *Dans Eden Çocuklar* adlı eserinin orijinalinden iki kat daha büyük bir alçı kabartması -Elisabeth'in, giriş holünde harika duracak diye heyecanlanmasına yol açmıştı- ve odaları süslemek için her türden bir sürü bebek satın almışlardı.

Ufak tefek eksikleri de bitirdikten sonra, kapı girişine bakır üstüne kazınmış güzel bir tabela asıldı:

ISADORA DUNCAN
ACADEMIE DE DANSE

Artık geriye öğrenci toparlamaktan başka yapacak iş kalmamıştı. Belli başlı gazetelere küçük ilan verdiler. “Büyük dansçı Isadora Duncan, bir süre önce beş-on beş yaşındaki kızlar için bir dans okulu açmış bulunmaktadır. Kırk çocuktan oluşacak öğrenciler, fiziki yeteneklerini değerlendirmek amacıyla sınavdan geçirilecektir. Kızların masrafını tümüyle idare karşılayacaktır. İlgilenen velilerin 15 Mart 1905 Salı günü, öğleden sonra saat altıdan itibaren Grünewald, Trauben Sokağı 5 adresinde hazır bulunmaları rica olunur.”

Öğleden sonra saat birden itibaren Trauben Sokağı 5 numara önünde kızlarını elinden tutmuş yüzlerce kadın uzun bir kuyruk oluşturacaktı. Her yaştan ve boydan çocuk vardı aralarında. Hatta, eteklerinin arasında mızırdanan henüz iki yaşındaki yumurcakları bile getirmişti anneler. “Üzgünüm,” diye özür diliyordu Elisabeth. “Çocuk bakım odamız yok bizim.”

Eleme işini nasıl yapacaklardı? Isadora'nın kendisi bile bilemiyordu bunu. Kırk yatağı çabucak doldurmak düşüncesiyle

kızlar arasında en çekici olanlarını seçti (dansta yetenekleri olup olmadığına bakmaksızın). Öyle ya da böyle, okulun açılışı büyük bir ilgiyle karşılanacak ve basın olayı baş haber olarak verecekti. Isadora çocukların masraflarını okul dönemi sonuna kadar üstlenecekti. O güne kadar, cömertlikte bunca ileri giden bir başka mesen çıkmamıştı ortaya.

Bir basın toplantısında Isadora'ya öğretisinin metotları ve amaçları hakkında sorular soruldu.

“Jimnastik, beden eğitiminin temelini oluşturacak,” diye açıkladı Isadora. “Kasları güçlü ve esnek hale getirmek, bedeni temiz hava ve güneşle doldurmak ve onu tümüyle özgür kılmak gerekmektedir - bunun için de kızlar Yunan tarzı tunikler giyecekler. İçimizde barındırdığımız tüm hayati güçleri bedenimizden açığa çıkarmak durumundayız. İlk dans adımları ancak ikinci etapta gelecektir. Ve bunlar öncelikle doğal bir yürüyüş stili, uyumlu ve yavaş yavaş hareket edilen yalın bir ritimden ibaret olacaktır. Ardından daha karmaşık bir ritimle daha hızlı yürüme alıştırmaları olacak, daha sonra da sıra koşmaya gelecektir. Başlangıçta ağır, sonra sıçrama şeklinde. Ama hep ağır olarak ve tabii ritmin belirli yerlerinde. İşte böylece, ortaya hareketlerin ve seslerin bütünlüğünden oluşan gamlar çıkacak. Öğrenilecek olan budur zaten.”

Isadora'nın düşüncelerini açıklayışındaki bu coşkulu yaklaşım, bazı gülümsemelere yol açtı. Yürümeyi ve koşmayı öğrenmek mi? Dansla ne ilgisi vardı bunun? Bar çalışması yok! Parmak ucu çalışması yok! *Jetée battus* yok! Sonra, ışık ve güneşe boğulmuş özgürlük içinde bir beden? “Yo, doğrusu ya...” diye yazıyordu ertesi gün eleştirmen Weismann. “Bayan Duncan belki bir sembol, yeni bir hareket ve kavram geliştirmiş! Ama dans söz konusu olunca, ütopyalar içinde yüzüyor.”

Öyle ya da böyle, bu aynı zamanda maddi çöküntü yaratan bir ütopyaydı. Isadora'nın emprezaryosu panik içindeydi.

“Bu okul budalalıktan başka bir şey değil. Göreceksiniz, son

kuruşunuzu oraya gömeceksiniz. Üstelik çocukların hepsinin de sağlığı bozuk. Burası artık bir okul değil, Bakıma Muhtaç Çocuklar Evi oldu.”

“Ne de olsa ana-babaları sefalet içinde. Bunlar çalışan kesimin kızları ya da işsiz ana-babaların. Hepsi de kötü beslenmeden, kalıtsal hastalıklardan mustaripler. Dr. Hoffer’in bizzat kendisi bunu söyleyen. Kızlarını onun için bana teslim ettiler.”

“Siz sosyal yardım kurumu değilsiniz. Üstelik, izin verirsiniz şunu söylemeliyim ki, bu kıymetli küçük sarışın hanımların sağlığını sizin o vejetaryen rejiminizle düzeltmezsiniz. Taze meyve ve sebzeden çok kırmızı ete gereksinimleri var onların, inanın bana.”

“Susar mısınız Joseph! Bu konudan ne anlarsınız siz? Üstelik müthiş bencil bir insansınız. Benim onlara insan gibi bir yaşam verme olanaklarım var ve bunu yapmayı da görevim sayıyorum.”

“Düşünün Isadora! Siz onları giydirmek, beslemek, eğitimlerini üstlenmek, dahası bir doktor gibi onlara bakıp hastabakıcılık yapmak zorundasınız. Üç ay bile dayanamazsınız bu duruma.”

“Bu arada turneler de olacak.”

“Ne demezsiniz! Turnelermiş! Bayreuth’tan önce imzaladığımız tüm sözleşmeleri iptal etmek zorunda kalmıştım. Ondan sonrası için şöyle demiştiniz bana: ‘Bayreuth’tan sonra ne isterseniz onu yapacağım.’ Size inanmamakta haksız değilmişim. Kendi bildiğinizden asla şaşmıyorsunuz.”

“Bana Berlin’de istediğiniz kadar gösteri ayarlayabilirsiniz. Okulun ayakları yere iyice sağlam basana dek bir yere kımlamayacağım.”

Schurmann tam çıkacaktı ki, Isadora atıldı:

“Ah, Joseph! Bir şey daha var. Şey... Ücreti biraz yüksek tutun olur mu? Bu küçükleri yaşatmam lazım. Onlar benim çocuklarım... Biliyorsunuz.”

ON BİRİNCİ BÖLÜM

“Harika! Olağanüstü! Böyle şey hiç görülmemiştir!”

“Teşekkür ederim.”

“Neden tüm bu şeyleri çaldınız benden?”

“Nasıl yani?”

“Her şeyimi almışsınız! Fikirterimi, dekorlarımı, hatta sahne-
de fon olarak kullandığım mavı perdeleri bile... Aynı bir orman-
daki haydutlar gibi yağmalamışsınız beni. Bu taklitçiliğinizden
dolayı sizi dava etsem yeridir.”

“Siz iyice çıldırmışsınız! Ben buluşlarımın tümünü daha on
beş yaşındayken keşettim. Üstelik siz kimsiniz? Benim soyun-
ma odamda ne arıyorsunuz?”

“Adım Edward Gordon Craig! Yakınlarım ‘Ted’ der bana.

Size hayranlığımı belirtmek için gelmişim. Tek kelimeyle olağanüstüydünüz.”

“Gordon Craig mi?”

“Ta kendisi. Bu ad size bir şey ifade etmiyorsa, Ellen Terry adı belki bir şey anımsatabilir. Onun oğluyum ben.”

Gordon Craig? Onu nasıl tanımazdı ki? Kendisinden söz etmeyen yoktu. *Hamlet* yorumu büyük bir olay olmuştu. Sahnelediği her bölüm büyük öfke fırtınalarına yol açmıştı. “Provokator!” diye haykırmıştı karşıt fikirde olanlar Craig’in geometrik hacimli mekânlarını görünce. “Craig mi? Kendini deha sayan kendini beğenmişin biri! Çünkü annesinin oğlu... Tüm dünyayı alaya alıyor. Antreleri, perde inişlerini, göz boyayıcı dekorları kaldırıyor, *Macbeth*’ın taht salonu sahnesini birtakım soyut hatlardan oluşan düzenlemelerle yansıtıyor ve kaba saba tuvalle kaplı paravanlar kullanıyor!.. Gerçekten de, bunları burjuva kesimini şaşılatmak için yapıyor olmalı! Yeteneği varsa bile, bu salt reklam anlayışından kaynaklanıyordur.” Oysa Craig’i destekleyenler, onun tartışılmaz dehasını öne sürüp şöyle diyorlardı: “Craig, çağımızın en üstün yeteneklerinden biridir. Shalley’in yarattığı tipler gibi ateşten ve şimşekten oluşmuş bir insandır.” Bu sözler, destekçilerinden, eleştirmen Oliver White’in kaleminden çıkmaydı. Max Reinhardt ve Jacques Copeau ise, daha o sıralarda onu ustaları sayıyorlardı. Büyük Stanislavski ise Isadora’ya bir seferinde şöyle demişti: “O modern sahneleme sanatının prensidir!”

Evet, bir prensti: Elsinore prensi. Onu başka nasıl tanımlayabilirdi? Otuz üç yaşındaydı ama on yaş genç gösteriyordu. Olağandışı bir incelik sergileyen yüzü, kadınsı bir narinliğe sahipti ve incecik, titrek dudaklarla süslenmişti. Bununla birlikte, çehresinde yumuşak bir ifade olduğu asla söylenemezdi. Çelik bir kılıcın keskinliğine sahipti bu çehre. Konuşurken miyop gözleri, yuvarlak çerçeveli gözlüğün ardından kıvılcım saçardı sanki, incecik bedeni bol pilili paltosunun içinde sanki dalgalanırdı. Craig hem uysal ve hassas hem de buyurgan ifade taşıyan bir insandı.

“Kızım sizden hiçbir şey almış değil,” diye söze girişmişti bu sahneye tanık olan Bayan Duncan kararlı bir sesle. “Madem ona bunca hayranlık duyuyorsunuz, öyleyse nasıl böyle bir şey düşünebiliyorsunuz?”

Isadora onunla konuşurken, bir taraftan da Ellen Terry’nin oğlunun yüzünde, birçok anının içinden sıyrılarak gözünün önüne gelen o büyük kadın oyuncunun soylu hatlarını görür gibi oluyordu. Chelsea... Parktaki banklar... İki penslik çörekler. Bunun üzerine Craig’in koluna girerek,

“Haydi Bay Craig, bu tatsız tartışmayı keselim. Gelin, bizde bir şeyler atıştıralım,” dedi.

Isadora’nın birkaç arkadaşının da çağrılmış olduğu masanın çevresinde, bir süre Craig’in sesinden başka bir ses duyulmaz olmuştu. Kesik kesik ve kuru bir ses tonuyla, peş peşe sıraladığı acı alaylardan oluşan konuşması bir kırbaç şaklamasını andırıyordu. Tiyatronun tüm ünlülerinin adı geçiyordu. Yarı aralık dudakları arasından, kısa kahkahalarla vurgulanan duygu ve düşünceler birbirini peşi sıra akıyordu sanki. Tasarılarından söz ederken sözcükler sabırsızca yarıştıyordu birbirleriyle. Bir düşünceden diğerine öyle baş döndürücü bir hızla geçiyordu ki, dinleyenler soluk almakta adeta zorluk çekiyordu. Zaman zaman alnına düşen bir tutam saçı sinirli bir el hareketiyle yukarı savuruyordu. Gece yarısına doğru Craig kendini Isadora’yla yalnız bulacaktı. Bu arada konukların yorgunluktan bitap düşüp pes ettiklerini fark etmeksizin teorilerini anlatmayı sürdürmekteydi. Isadora ise eli çenesinde, onun sigara dumanları arasında kaybolan miyop bakışlarından gözlerini ayıramıyordu. Aniden, konuşmanın tam ortasında Craig sözünü kesip haykırdı:

“Siz ne yapıyorsunuz böyle?”

“Nasıl yani ne yapıyorum?”

“Evet öyle! Annenizle, kız kardeşinizle, ağabeyinizle... Bir takım halinde, ne yapıyorsunuz böyle? İtici bir olay! Sizin gibi bir sanatçı için hoş bir yaşantı mı bu?”

“Ne demek istiyorsunuz?”

“Diyorum ki, sizin birlikte yaşayacağınız biri varsa, o da benim.”

“Delisiniz siz!”

“Hayır! Sizi yaratan benim. Siz benim sanatıma aitsiniz. Siz tümüyle benim anlayışımın ürünüsünüz. Ve bana aitsiniz.”

“Daha önce de söylediğim gibi, hiçbir konuda borçlu değilim size. Kesinlikle hayır: Hatta o mavi perdeleri bile...”

“Bu her şeyi daha da olağanüstü kılıyor! Tüm bu olanlar çok fantastik. Düşünebiliyor musunuz? Daha tanışmadan, siz dans alanında, bense tiyatrodaki her ikimiz de aynı atmosferi, aynı stili yarattık ve olaylara bakışımızda böylesine özdeş bir tavır aldık. Bu bir mucize Isadora! Gerçek anlamda bir mucize! Böyle buluşmalara çağımızda bir ya da iki kez rastlanmıştı herhalde! Ve bu anı işte şimdi yaşamaktayız! Evet, sihirli anlar yaşadığımızı hissediyorum! Çevrenize bakınız, dünya artık eskisi gibi mi görünüyor? Sizi temin ederim ki, her şey değişti. Hiçbir şey önceki gibi değil artık. Her şey alabora oldu, *topsy turvy*!”

“Neyin öncesinden?”

“Sizi sevmeye başlamanın öncesinden, Topsy.”

“Topsy mi?”

“Bundan böyle adınız bu olacak. Çabuk mantonuzu alınız, çıkıyoruz.”

“Nereye?”

“Bilmiyorum. Başka bir yere. Neden Postdam’a gitmeyelim?”

Güçbela onları Postdam’a götürecek bir taksi bulabildiler. Oraya vardıklarında şafak söküyordu.

“Peki şimdi ne yapıyoruz?”

“Hava gerçekten çok soğuk. Hemen bir kahve içip Berlin’e dönelim.”

Berlin’de Bayan Duncan’ın evine gitmek olası değildi. Isadora’nın arkadaşlarından biri olan Elise de Broukère’in evine gittiler.

“Ne güzel sürpriz! Hangi rüzgâr attı sizi buraya böyle erken saatte?”

“Dondurucu bir rüzgâr,” diye homurdandı Craig. Bir taraftan da, işlemeli ipek eşyayı, porselenleri göz ucuyla süzmekteydi. “Söylesenize bana, bir fincan çayınızla omletiniz var mı? Açlıktan ölüyorum.”

Isadora, tüm günü Elise’nin evinde uyuyarak geçirdi. Akşam doğru Craig’le buluşmak üzere onun atölyesine gitti. Burası *Neue Kunst* (Yeni Sanat) mimarisinin katıksız örneği olan devasa bir binanın en üst katındaydı. İçerisi bir dekor maketini anımsatıyordu. Olağanüstü bir sadelik, çıplak duvarlar, odanın ortasında kübik kütleler halinde yerleştirilmiş birkaç mobilya, yalın, özentisiz hatlarıyla tam bir uyum sergiliyordu. Pencerele-re, kıvrım kıvrım dökülen pilili, geniş devasa perdeler asılıydı. Atmosfer, karamsar bir estetik anlayışın en uç noktasıydı; yapay güllerle süsü, cilalı siyah bir döşeme.

Craig tüm günü atölyesinde geçirmişti. Alışkanlığına uygun olarak, gündüz olduğu halde lamba ışığında çalışıyordu. On iki kadar eskiz çizmiş, sonra hepsini çöp sepetine atmıştı. Doğrusu ya, o gün pek işe yarar bir şey çıkaramamıştı. Topsy tüm zihnini doldurmuştu. Yokluğunda adeta isyan ediyordu. Gerçi yalnız kalmak isteyen yine kendisi olmuştu: “Tasarladığım şey üstünde çalışmam gerek!” diye karar vermişti birden. “Bu akşam sekizde bana uğra.” İşte şimdi, resim kâğıtlarının karşısında, elinde kalemi, mavi kâğıttan bir maske geçirilmiş ampulün ışık huzmesi altında düşüncesiyle dalmış gitmişti. Bir tek düşünceyle, Isadora’nın düşüncesiyle dopdoluydu. Isadora’nın bedeni, Isadora’nın tebessümü, Isadora’nın elleri, Isadora’nın gözleri. Gözkapaklarının ardında muzip bir ifadeyle kısılan o güleç gözleri. O zaman, oturup krokilerini çizmeye koyulmuştu onun, bir gün önce tiyatroda görmüş olduğu haliyle, iki destek arasına gerilmiş, kendi boyundan biraz daha uzun olan mavi perdelerin önünde dans ederken... Bahçe tarafında kuyruklu siyah bir pi-

yanoda, müzisyen Chopin'in *Prelude* lerini çalmaktaydı. Craig, beyaz bir kâğıda şunları yazacaktı:

"Ve o an, tam karşılaştıkları andı:

Isadora. Güzellik ve estetik dolu bir kadın. Ufak tefek bir kadın değil. Ama öyle uzun da değil. Normal boyda. Yüzünde bir anda değişiveren bir ifade. Çehresi tanıdığım tüm kadınların bir sentezi sanki. Kadife gibi yumuşacık ve hoş hatlara sahip. Çarpıcı bir ten. Bir Afrodit!

Tanıdığım en sakin kadın. Asla acele etmeyen, hiçbir şeye çarçabuk girişmeyen. Her zaman sakin ve ölçülü. Yemek yiyişinde, konuşmasında, hal ve tavırlarında bir gevşeklik, esneklik hâkim. Kendine özgü bir hareketle, iki kolunu önünde bir daire halinde yavaşça birleştirip tiyatroyu o simgeleyişi! Hayır, onun kadar doğal, onun kadar içinden geldiğince davranan bir insan asla görülmemiştir. Ya riyakârlık karşısında duyduğu o tiksinti! Bir açık yüreklilik ve nükte karışımı! Her tür pislikten katıksız bir saflıkla sıyrılmasını biliyor. Beni hiç hayal kırıklığına uğratmadı. Beni her şeyimle anladığını sanıyorum. Yani aşağı yukarı her şey... Ne de olsa beni iyi değerlendirdi. Bu kız olağanüstü bir yaratık. Hiç kuşku götürmez bir şekilde. Bir DEHA... Bana imzalayıp bir resmi ni verdi: 'Edward Gordon Craig'e sevgilerle.' SEVGİLERLE... Bunu yazabilirdi. Çünkü benim anlayabileceğimi bilirdi o."

Bir saat kadar bir zamandır oradaydılar. Birbirlerinin kolları arasında, kanepenin üstünde. Isadora'nın dudaklarından mutluluk dolu sözcükler dökülürken, Craig de onun o ipeksi tenini okşuyor, kolları arasında tutsak olan ve güzel bir meyveyi andıran bedenini soluyordu. Sırrına sadece Isadora'nın sahip olduğu bu bedenin duygularını Craig de keşfedecekti. Craig'in tiyatrodan ya da başka bir yerde tanık olduklarına benzemeyen hareketleri kendisi için yeniden yaratacaktı. Isadora'nın kalça ve bel hatları olanca çekiciliğiyle Craig'in gözleri önüne serilecek ve bu büyüleyici halinin yalınlıkla nasıl bütünleştiğine tanık olacaktı. Bundan emindi Craig.

Ve her şey aynı onun varsaydığı gibi gelişecekti. Isadora için de oldukça uzun geçmişti o gün. Mekânın sadeliği onu hiç şaşırtmamıştı. Ne kendisiyle tam bir uyum içinde olan Craig'ın ateşli yapısı ne de birlikte tattıkları duygunun doruk noktasında dudaklarını kulağına yaklaştırıp şu sözcükleri yinelemesi: “Sen benim kız kardeşimsin. Ben kız kardeşimle yatıyorum!”

“Kendimi yakınımla zina yapmış hissediyorum,” diye yazacaktı ona ertesi gün. “Sen benim etimin, canımın bir parçasısın, damarlarımda akan kansın. Biz birbiriyle birleşen iki alev gibiyiz. Ve tek bir ateş halinde yanıyoruz. Sonunda benzerimi buldum, yani diğer ‘ben’i. Biz artık iki kişi değiliz, tek bir varlığız. Daha doğrusu bir benliğin iki yarısı. Teşekkür borçluyum sana, beni böylesine mutlu ettiğin için!

Ne kadar güzel olduğunu bilsen! Sadece ben biliyorum bunu. Aynı Endymion’un bedeni gibi beyaz ve ışıltılı, bir Blake meleği gibi kıvraksın. Bana tattırdığın bunca mutluluğu asla bilemeyeceksin, çünkü bu mutluluk benim içimde saklı. Bana verdiklerini tanımlamak öylesine olanaksız ki!

Bazı öyle kusursuz mutluluklar vardır ki, insan sürdürmese daha yerinde olur!”

Isadora, sezgisel olarak yaşamında fırtınalı bir dönemin yaklaşmakta olduğunu hissediyordu.

Craig fırtınaların çocuğuydu. Coşku ve taşkınlık onun doğal yapısıydı. Hayal gücü sanki sabahla birlikte ateşleniyor ve bir daha onu terk etmiyor gibiydi. Bu sonu gelmez ateş tüm ruhuna hâkimdi. Bir andan diğerine, bu coşkusu öfkeye ya da yok yere gülen bir çocuğunkini andıran taşkın duyguları kızgınlığa dönüşebiliyordu. Ardından da çözümsüz sıkıntılar içinde buluyordu kendini. Onun hayranı olan ve Berlin’e gelmesini sağlayan zengin meseni Kont Kessler, Isadora’yı şöyle uyarmıştı: “Kendinizi kollayın. Craig zor bir insandır. Onunla asla kimse çalışamaz.”

“Neden ama?”

“Çünkü çevresindekilere duyduğu şiddet duygusu onu öyle küstahlaştırıyor ki, bir an gelip insan onu öldürme isteğine kapılabilir. Hiç durmaksızın size eserlerinden söz eder ve dehasıyla sizi serseme çevirir. Çünkü kendisi bile eserlerine inanmakta kararsızdır. Siz de göreceksiniz, bu umutsuzluk dönemlerinde hiç olmadığı kadar zalimleştiğini ve kendinden duyduğu kuşku-
ların ne kadar yoğunlaştığını. Onu içten içe yitip bitiren bu şeytan, giderek başkalarını da yıkıma uğratabilir. Unutmayın ki, karısı May Gibson’u yiyip bitirdikten sonra, metresi Jess Dorynne’i mahvetti. Onu aklını yitirmenin eşğine getirdi. Kendisinden bir çocuk bekleyen Elena Meo’ya karşı korkunç davranışını anımsayın! O bir canavardır Isadora. Karşı konulması olanaksız bir yaratık, tamam bunda anlaşıyoruz; ama diğer yandan da ürkütücü yanını aklınızdan çıkarmamalısınız.”

Ne yapabiliirdi? Bu uyarıyı göz önünde bulundurmalı mıydı? Henüz zaman varken bu serüvene bir son mu vermeliydi? Bu söz konusu olamazdı. Craig dehalar soyundan geliyordu. Bu böyleydi. Ama Isadora da kendini oldukça kuvvetli buluyordu. Kendini savunabilir, direnebilirdi. Üstelik -ama bunu kendine bile zorlukla itiraf ediyordu- onun gibi yaratıcı bir sevgili başka nasıl bulabilirdi? Gücü ve coşkusuyla olağanüstü bir uyum ortaya çıkaran Craig, Isadora’dan yepyeni bir varlık yaratmıştı. Bedeni artık sadece bir sanat eseri olmaktan çıkarak o güne dek tadılmamış titreşimleri tanıyan, yaşamla dolup taşan bir varlığa dönüşmüştü. Titreşen bir beden. Baş döndürücü bir beden. Benliğinin ta derinliklerine dalmıştı. Sabahın ilk ışıklarıyla doğan bu hoş duyguyla yepyeni bir özgürlüğü yakalamak ve onu doyasıya yaşamak...

Birkaç hafta çılgınca süren aşkın ardından, Craig kendi bunalmırlarını sevgilisine de bulaştırmaya başladı. Giderek daha da sıklaşan fırtınalı kavgalar patlak verecekti. Sanatı kafasında bir saplantı haline geldiği için ağzından şu sözcükler düşmez olmuştu: “Benim sanatım, benim eserlerim, benim sanatım.”

“Sanatın senin için önemli. Büyük bir yeteneğe sahipsin, biliyorsun bunu. Ve tüm dünya da yakında anlayacak. Ama yalvarırım sana, benim de yaşamımda dans olduğunu, bir dans okulum olduğunu unutma.”

“Okulun mu? Okulmuş, ne demezsin! Kendin ilgilenmiyorsun ki! Her işi yapan Elisabeth. Dansa gelince; bazen soruyorum kendime, sahneye çıkıp elini kolunu sallamakta neden bu kadar ısrar ettiğini.”

“Ted, seni böyle konuşmaktan men ederim! Ben danssız ne yaparım? Tüm yaşamım o benim...”

“Senin yaşamın ha? Önce benim sanatım gelir Isadora. Benim sanatım!”

“Hayır! Senin mesleğin sana ait. Yalnız sana. Bunu başkasıyla paylaşmaya asla katlanamıyorsun. Seninle çalışanlar bunu gayet iyi biliyor. Hepsini kendinden uzaklaştırdın, onları buna adeta zorladın. Ama şunu baştan bil ki, ben senin işine yaramam. Tiyatro dünyasına ait bir kadın değilim çünkü.”

“Eh, öyleyse, sen de evde kalır, kalemlerimi yontarsın!”

Ve Craig kapıyı çarpıp dışarı çıktı. Ardından ortalığa çöken uzun sessizlik içinde Isadora gerçeği görecekti: Ted kıskanıyordu. Onu, yeteneğini, ailesini, okulunu, düşüncelerini kıskanıyordu. Başta bu fikri kafasından atmak istedi. Onun yapısında bir insan bir başkasına imrenemezdi. Öyle ya, biçimlerden oluşan kendine ait bir evreni yok muydu onun? Yine de onu daha yakından tanıyınca, Isadora onun yanı başında ister erkek olsun, ister kadın, bir başka sanatçının varlığına tahammül edemediğini fark edecekti. Giderek yavaş yavaş onun rakibi olup çıkmıştı. Sanki onun yeteneklerine gölge düşürüyordu.

Bunu izleyen haftalarda Isadora sabırla hem sevgilisini hem de mesleğini uzlaştırmaya çalıştı. Ama Craig hep aynı Craig olarak kalmaya devam etmekteydi: dünyanın en sağı solu belli olmayan adamı. O narin görünümü altında çelik gibi bir enerji saklı yatıyordu. Böbürlenmesinin ardında bir idealizm ve düşsel

bir hazine gizliydi. Uzlaşmazlığı altında ise bir ozan duyarlılığı. Marazi kıskançlık kisvesi altında da Isadora'ya duyduğu aşırı hayranlık yatıyordu. Ama bunu ancak özel günlüğünün sayfalarında itiraf ediyordu. Kapris yaptığı veya şiddet ve öfke dolu olduğu zamanlarda, ona el kaldırabilecek noktaya kadar geldiği ama hemen ardından dizleri üstüne çöküp Isadora'dan bağışlanmasını isteyerek onu şefkate boğduğu çok olmuştu.

“Kendimden iğreniyorum,” demişti bir gün ettiği bir yığın hareketin ardından. “Buna hiç hakkım yok. Sana rastladığım zaman ben bir hiçtim Topsy. Ama sen benliğini çoktan bulmuşsun. Biliyorsun sen de... İçimde delilik tohumu var herhalde benim.”

“Hayır sevgilim, gerçek şu ki sen de değişik düşünceli tüm diğer sanatçılar gibisin. Bir sigara dumanından bile fantastik sa-raylar yaratabilirsin. Ama benim gözlerimdeki yaşları fark edemeyecek kadar burnunun ucunu görmekten acizsin. Sen salt hayal gücün söz konusu olduğunda duyarlılık gösterebiliyorsun. Ama insanları olduğu gibi tanıyabilmekten uzaksın. Onlar senin için sadece hayal dünyanda yaşıyorlar. Senin, bir çocuğun, bir ağacın ya da bir kuşun görüntüsünden etkilendiğine tanık oldum, doğru! Ama içten olmalısın. Senin sevdiğin onların kendisi değil, yönelttiğin kendi bakış tarzın. Edward Gordon Craig'ın bakışı: Art Nouveau'nun dâhi çocuğunun! Sen olayları değil, onların sendeki düşsel izlenimlerini görüyorsun. Benim zavallı Ted'im, yüreğin de aynı sana benziyor. O da senin kadar miyop. Sen, yaşamın yanı başında yaşıyor gibisin. Ve bu da sana acı veriyor. Bana da! Ama ne sen ne de ben bu konuda bir şey yapabiliriz.”

Isadora ve Craig'ın ilişkisi çok geçmeden tüm Berlin'de duyuldu. Basın bu fırtınalı çiftin en beklenmedik davranışlarını bile belli bir hoşnutluk içinde yorumluyordu. Artık her birinin

kendi dallarında yarattıklarının yol açtığı skandal özel yaşamlarına kadar inmişti. Gazeteciler gece gündüz peşlerindeydi. Onları modern sanatın “haşin çocukları” diye adlandırıyorlardı. Ama ikisi pek kulak asmıyorlardı olan bitene. Hatta Isadora eğleniyor bile sayılırdı. Yine de, Craig’de bu durumun kızgınlığa yol açtığı oluyordu. Sonuç olarak, çevrelerindeki bu söylentiler dans okulu için bazı tatsız sonuçlar doğuracaktı: Grünewald’daki sanat olayına hamilik eden Berlin yüksek burjuvazisinin ileri gelen bayanları Isadora’ya moral değerleri hiçe sayan bir kişinin kuruculuk ettiği okula destek vermeyi sürdüremeyceklerini bildirdiler. Craig’le aşk ilişkisini sürdürdüğü sürece bu bayanlar yönetim kurulunda kalmayı reddedeceklerdi. Buna hiddetlenen Isadora, filarmoninin salonunu kiralayarak bir konferans vermeye karar verdi. Konu şöyleydi: “Özgürlüğün sanatı, dans...” Gelir ise vakfa kalacaktı. Her şey son dakikaya kadar çok iyi geçti. Ama son bölüme geldiği sırada, onu sevdiği erkekle yaşamasını men eden bir tavır içinde olan toplumun iki yüzlülüğünden ani bir isyan duygusuna kapılmış ve danstaki özgürlük kavramının kadının özgürlük hareketine bağlayarak evliliğe karşı amansız bir yergiye girişmişti.

“Evlilik sözleşmesini okuyup yine de evlenmeyi kabul eden sağduyulu her kadın bu hareketinin sonuçlarına müstahak demektir,” diye belirtmişti. “Hiçbir feminist hareket, üyeleri evlilik yeminini bozmadıkça, kendilerini özgürlük hareketi olarak niteleyemez. Bu dünyanın en küçültücü ve en anlamsız kurumlarından biri evliliktir.”

Salonda protesto sesleri yükselmeye başladığından, bazı sorular sorulmuştu. “Peki ya çocuklar? Onlar için ne düşünüyorsunuz?” O zaman Isadora daha da alevlenerek o küçük yumruğunu masaya indirmiş; bir perçem asi saç tutamı yüzüne dökülmüştü:

“Sizlere, evlilik dışı doğmuş ünlü insanlardan oluşan uzun bir liste verebilirim. Bu onları, yaşamlarında başarılı olmaktan

alıkoymadı. Bu kanıt bir yana, bir kadın çocuklarının bakımını sağlamayı reddedecek kadar aşağılık olduğunu gördüğü bir adamla nasıl evlenebilir? İlle de bir sözleşme gerekiyorsa, bu, arada güvenin olmamasındandır. İki insan arasında temel olan içtenliktir, sevgidir. Ve aşk bir kâğıt parçasının altına atılan iki imzayla ölçülemez. Kim engel olabilir bir kadının çocuğunu evlenmeden tek başına büyütüp yetiştirmesine? Hiç kimse! Yinelıyorum: Hiç kimse! Kanunları yapan toplum, bir erkek toplumdur. Kadınların hiçbir rolü olmamıştır bu düzende. İşte gerçek skandal bu. Evet, gerçek bir utanç! Çünkü anımsatmalıyım ki... Aslında kadınlardır... Evet, tamamıyla kadınlardır... Rica ederim... Dinleyin beni.”

Daha fazla bir şey söyleyemedi. Bağırış ve ısıklarla sık sık kesilen sözleri tümüyle bastırıldı. Isadora ise bu durumu son ana kadar göğüsledi ama salonu terk etmekte olan kalabalığın eleştirisi bombardımanı altında geri çekilmek zorunda kaldı. Konferans akıllara durgunluk verecek bir karmaşa içinde sona ermişti.

Birkaç gün sonra annesi gelip ona, Amerika’ya dönme isteğini bildirecekti. Getirdiği mazeret ise, hiç alışmadığı Berlin’deki yaşam tarzıydı. Aslında Bayan Duncan kızının davranışlarını onaylamıyordu. Hem de kesinlikle. Craig’le olan ilişkisini ve skandallar yaratan gidişatını yargılıyordu. Ayrıca Craig’den pek hoşlandığı da söylenemezdi, dahası birbirlerinden ölesiye nefret etmekteydiler. Isadora ise bu duruma pek üzülüyordu. Bir süreden beri annesi zaten iyice hırçınlaşmıştı. Daha doğrusu, çocukları kendisinin dışında bir yaşam kurduğundan bu yana böyle olmuştu.

Filarmoni salonundaki bu unutulmaz seanstan bir ay sonra Isadora, ılık bir nisan sabahı Craig’in atölyesinin kapısını çaldı. Kollarında atılarak onu öpücüklere boğdu:

“Ah, Ted... harika bir şey bu! Harika bir şey geldi başımıza.”

“Neymiş bu? Haydi çabuk, sergim için bitirmem gereken eskizler var.”

“Ted, sevgilim! Hamileyim ben!”

“Emin misin?”

“Kesinlikle. Doktor bu sabah doğruladı.”

Herhalde gökyüzü tepesine inseydi Craig ancak bu kadar etkilenebilirdi. Craig’i adeta çökertmişti bu haber. Topsy’ye arkasına dönmüş, iki elini dokunaklı ama gülünç bir hareketle havaya kaldırmış, sonra da iki yana koyvermişti. Kısa bir sessizlikten sonra bitkin bir ses tonuyla konuşmaya başladı:

“Bunun hiç sonu gelmeyecek herhalde!” diye sızlandı. “Bir tane daha...”

Isadora şaşırmış bir halde duruyordu. Bunun üstüne Craig ona doğru ilerledi ve onu uyandırmak istercesine kollarından tutup sarstı:

“Haydi ama Topsy, düşün biraz. Benim beş çocuğum var zaten! Tam beş tane, duyuyor musun? Londra’dalar hepsi de. Üç ayrı anneyle birlikte.”

“Ee, peki?”

“Nasıl yani ee, peki? Beş çocuk yeterli değil mi sence?”

“Yeter ama Ted, bu hiç de aynı şey değil. Bu çocuk bana ait. Yani ikimize demek istiyorum. Anlayabiliyor musun? İkimize ait bir çocuk.”

“Evet doğru ya, bu dünyanın sonuncu harikası olacak,” diye alay etti Craig. “Şu işe bak! Siz hepiniz aynısınız! Ya benim işim? Bunu hiç düşünmüyor musun? Ayaklarımın altında bir çocukla kendimi nasıl işime verebileceğimi sanıyorsun acaba?”

“Hiç kaygılanma. Ben tek başıma ilgileneceğim onunla. Bu çocuk bana ait. İşte her şey yoluna girdi. Eh, öyleyse... Görüşmek üzere Ted, seni ‘sanatın’la baş başa bırakıyorum.”

“Görüşürüz Topsy.”

“Ah, az kalsın unuttuyordum. Sana söyleyecek küçük bir şeyim daha vardı.”

“Daha ne var?”

“Yani şey... Boş ver. Kızacaksın yine.”

“Sen söyle yine de.”

“Öfkeleneceksin!”

“Şu anda kızgınım zaten!”

“Eh, öyleyse dinle Ted. Söylemek istediğim şu ki, hayatımda hiç bu kadar mutlu olmamıştım ben. Beni anlıyor musun? Hiç, ama hiç...”

Isadora okulun ağır masraflarının altından kalkabilmek için, önce İsveç’te, ardından Danimarka’da bir turneyi kabul etti. Ted de ona eşlik ediyordu. Stockholm’de August Strindberg’den bir randevu istediler. Antifeminist olarak tanınan bu ünlü dramatik yazar Craig’i görmeyi kabul etmişti ama yalnız olarak. Konuşunu uğurlarken, Craig ona dönüp şöyle soracaktı:

“Üstadım, size son bir sorum var bağışlarsanız. Neden Isadora Duncan’ı kabul etmek istemediniz?”

Strindberg’in yüzü bir anda kasılmıştı.

“Bana o kadından söz etmeyin. Dehşet bir yaratık.”

“Sizi bu kadar korkutuyor demek!” diye üsteledi Craig gülererek.

“Oh, hayır! Ama, baştan çıkarıcılığının tehlikesine muhatap olmak istemedim.”

“Öyleyse ona yenik düşmekten korkuyorsunuz!”

“Hayır, size bir kere daha söylüyorum. Ama o sizi de baştan çıkarmaya çalışmadı mı?”

“Kesinlikle hayır!” diye haykırdı Craig. “Ama eğer kendisi, beş dakika için bile olsa özel bir locada sizin için dans etmeyi önerse, ne dersiniz?”

“Bu fikri o mu aklınıza soktu? Bakın şu işe! Görüyorsunuz! Bu da bir anlamda ele geçirme yolu değil mi? Seksüel bir suç! Bunu aklından çıkarsın! Asla, diyorum size! Asla!”

Haziran ayı başında Isadora, Kuzey Denizi kıyısında, Nordwyck’in küçük bir Hollanda köyünde yaz sonuna kadar

dinlenmeye gitmişti. Orada beyaz renkli güzel bir villa kiraladı. Kilometrelerce uzunluktaki kumsallar arasında çevreden soyutlanmış bir yerdi burası. Grünewald okulunun   rencisi olan ye eni Temple da, birlikte    hafta geçirmek   zere yanına gelmişti. Isadora deniz kıyısında dans ediyordu. Craig ise hiç olmadığı kadar sinirliydi ve ara sıra görünüp kayboluyordu.

Bekleyi ...

Nordwyck ve Kadwyck arasındaki nemli sahil   st nde, Isadora'nın çıplak ayakla yaptığı yürüyüşler... Beyaz köpüklerle kaplı dalgaların aya ına hafiften dokunu ları... Deniz   st nde dönüp duran martılar... Ve uçsuz bucaksız uzanan deniz... Rüzgâr Isadora'nın saçlarını aralıksız savuruyor, uzun beyaz e arbinı havalandırıyor. Tıpkı güzel bir yelkenli gibi. Ardından o k  k evin sessizli ine dönüyordu Isadora. Haftalar, aylar boyunca yavaş yavaş kendini hissettiren ve içten gelen o baskın g   altında deforme olan, bozulan ve tıpkı bir mermer gibi çatlayan bedenini gözlemliyordu.  rt ten, dehşet veren bir olaydı bu. Sevinç ve acının gizemli birle imiydi. Ve de korkunun. O güne kadar tanımadığı meçhul bir korkunun.

Ağustos ayı bitmek   zereydi. Her geçen gün etkisini daha da hissettiren bir ağırlık   k yordu Isadora'nın   st ne. Aynı şekilde g   sleri de a ırla ıyor, yuvarlakla ıyordu. Başlangıçta insana sıcak bir duygu ve huzur veren bu ağırlığı hayret ve hayranlıkla kar ılamı tı. Denizin açıklarından gelen u ultu ve  ırpını lara karı ıp giden içindeki o hafif, belli belirsiz a ırların titreşimlerini hissedebilmek için, kumsalın   st ne uzanıp yatıyordu. Ama çok geçmeden, kasıklarında beliren ilk darbeleri hissedecekti. Şiddetli ve yoğun bir duyguydu. Sanki orada, içinde bir sürü cin çılgınca  ırpınmaktaydı. Ve biliyordu ki, yaşama karşı bu mücadelede, kendisi çoktan yenik d  m  t .

Sonra uzun ve sıkıntılı ve bekleyiş içinde geçen geceler ba ladı. Asla uyku tutmuyordu gözünü. Bedeni işkence altında gibiydi. Sol tarafına dönse kalbi sıkı ıyor, sa  yanında ise daha

yoğun ağrılar hissediyordu. Sırtüstü yatınca da, omurgası adeta bir burguyla oyulur gibi oluyordu. Yani, o gözle görülmeyen küçük canavar kemiklerini ve sinirlerini acımasızca, durup dinlenmeksizin lime lime ediyordu. Ama elini karnına koyduğu zaman bir sükûnetin, huzur dolu bir duygunun içine yayıldığını hissediyordu. Dinginlik, güç ve cesaret tüm ağrılara karşı koyuyordu. Gebelik durumundan kaynaklanan yepyeni bir enerjiyle dolduğunu hissederek gibi oluyordu. Sanki bu küçük yaşam kıvılcımı, bu yepyeni varlık, göz kamaştırıcı ışıklar saçarak Isadora'nın yaşamını kucaklayıvermişti. İşte o zaman, bedeninin olanca açıklığıyla sergilediği gibi, şu sözcüğün anlamı belirliyordu önünde: doğurganlık.

“Bir kız!” diye haykırdı Isadora, Craig'in odaya girdiğini görünce.

“Pek seçme şansımız yoktu zaten.”

“Adını ne koyalım? İstiyorum ki, adını sen koy! Benden bu mutluluğu esirgeme.”

“Peki öyleyse, neden bir İrlanda adı olmasın? Örneğin Deirdre! Harp çalgıcısının kızı.”

“Deirdre! Bu çok harika bir ad! Daha güzelini düşünemedim. Sağ ol hayatım. Yeats'in dizelerini mi anımsadın?”

“Hangisini?”

“Bilirsin işte... Şöyle der: Deirdre! Ey Deirdre! Adın ölümün çağrılarına asla yanıt vermesin!”

ON İKİNCİ BÖLÜM

“Bu Allah’ın belası kadın ne diyor?”

“Diyor ki hayatım, sen bir dâhiymişsin ve maketlerin de muhteşemmiş.”

Bu doğru değildi. La Duse, biraz önce *Rosmersholm*’un birinci bölümü için istemiş olduğu dekoru tarif etmişti.

“Sinyor Craig’e deyin ki, bunu böyle düşünen Ibsen’in biz-zat kendisidir. Eski tarzda döşenmiş rahat bir salon olması lazım. Sağda ön planda, kayın ağacı dalları esprisinde bezenmiş çini bir soba... Duvarları süsleyen, üniformalı memurların, su-bayların ve papazların portreleri. Geri planda büyük ağaçların seçildiği bir parka bakan küçük bir pencere.”

“Unutmayınız Sinyor Craig,” diye üstelemiştii La Duse, “bir küçücük pencere... *Una piccola finestra...*”

“Non capisco niente...”

“Senin yerden göğre haklı olduğunu ve işin sonunda senin de memnun olacağını söylüyor,” diye tercüme etti Isadora.

Eleonora Duse - Gordon Craig: İşte iki korkunç yaratık karşı karşıya. İtalya’nın en güzel trajik simasına kafa tutan, pırıl pırıl çehreli entelektüel Britanyalı ve o dokunaklı güzel madonna yüzüyle La Duse, gizemli estetizmin büyük hamisi, Kuzey Avrupa yazın ustalarının olağanüstü bir yorumcusu. Kısacası La Duse ününü Sidermann, Ibsen, Maeterlinck, özellikle de Gabriele D’Annunzio’nun yorumlarına borçluydu. Zengin bir bankacının karısı olan ortak arkadaşları, yetenekli müzisyen Juliette Mendelssohn tanıştırmıştı onu Craig’e. “Kuşağının en atılgan dekoratörüdür. Modern sanatın avangardı.”

Bu özgür tavırlı genç sanatçının tutkulu halinden etkilenen “Tanrıça”, gelecek sezon yorumlayacağı *Rosmersholm*’un dekorlarını hazırlaması için onu Floransa’ya davet etmişti. Kendisi bir kelime İngilizce bilmiyordu. Craig de İtalyanca’yı öğrenmenin asla bir yararı olmayacağı kanısındaydı. Isadora onun tercümanı rolünü üstlenmişti. Çetin bir işti bu! O da işin içinden, gereğinde lafları değiştirerek ve özgürce çeviri yaparak sıyrılacaktı. Böylece de çıkabilecek çatışmaları başından halletmiş oluyordu. Ama ne olursa olsun, gayet iyi biliyordu ki, Ted bildiğini okuyacaktı.

Craig tüm gün platoda, boya kaplarının ve fırçaların arasında çalışıyordu. Bulduğu İtalyan işçiler oldukça “ahmak” ve “bu işten bihaber” oldukları için, sonuçta oturup hepsini kendi boyamıştı. Saçları karman çorman, gömleği rengârenk lekelere bulanmış bir şekilde her an her şeye koşuşturmak zorunda kalıyordu. Oraya buraya yetişiyor, yukardaki ışıklara ulaşmak için derme çatma bir merdiven tepesine paldır küldür çıkıyor, sonra yeniden aşağıya inip bu kez orkestra çukurunda ortadan kayboluyordu. Hemen arkasından sahne önünde beliriyor, kolları arasında çerçeveleri taşıyor, bir sürü kadının sahneye taşıdığı

metrelerce bezi boyalara buluyordu. Çınçın çınlayan sesiyle tiyatronun dört bir köşesinden buyruklar yağdınıp duruyordu. Birden öfkesi tepesine çıkarak bağırmaya ve tepinmeye başlamış, İngilizce, İtalyanca karışık bir şekilde verip veristirmeye koyulmuştu:

“Tanrı aşkına kim sardı bu salakları başıma? Ben bahçe projektörlerini göndermelerini istemiştım! Bah-çe! Garden! GAR-DENO!”

Tam o sırada, dadısıyla birlikte fuayede bulunan Deirdre’nin keskin bir çığlık atarak ağlamaya başlamasıyla iş iyice çığrından çıkacaktı. Mavi gömlekleli bir işçi çekingen adımlarla platonun önüne ilerledi.

“Bunun ne işi var burada? Nakaratı mı söyleyecek bize?”

“*Mi scusi Sinyor Craig*. Sinyora Duncan’ı bulmaya gelmiştim. *Perché*. Bebek acıkmış da...”

“Tanrım öyle ya! Unutmuşum hayatım. Biberon saati geldi, hemen dönerim ben,” diyen Isadora hızla kulise yöneldi.

“Biberonmuş! Bir o eksikti çünkü! Peki ya benim işim ne olacak? Umursamıyorsun değil mi? Sen de mi? Aynı diğerleri gibi yani! Allah kahretsin, kahretsin!”

Bir diğer gün La Duse gelip çalışmaların hangi aşamada olduğunu görmek istediğini belirtti. Bunu Craig’e Isadora iletcekti. Ama Craig, ne olursa olsun, La Duse’nin işler bitmeden içeri adım atamayacağını söylemişti bir kere.

“Bu kadın ayağını buraya basarsa,” diye tehdit etti Craig, “kafasına boya kalıbını geçiriveririm.”

Isadora, birkaç gün daha beklemesi için büyük bir zorlukla ikna edeceği ünlü oyuncuyu, “Çok yakında her şeyi bitmiş olacak,” diyerek yatıştırmıştı. “Ama ya pencere?” diye ısrar etmişti La Duse. “Aynı düşündüğüm gibi olacak mı? Arkasından görünen iri ağaçlı bahçe yani!”

“Hiç kaygılanmayın.”

“Ya o çini soba? Sobayı unutmamıştır herhalde, değil mi?”

Bir hafta sonra, kendisini oturttukları locada büyük İtalyan tiyatro oyuncusu, Gordon Craig'ın dekoru önünde perdenin kalktığına sonunda tanık olacaktı. Isadora da yanında oturmak-taydı. Tabii onu sakinleştirmek için. Yani, ola ki büyük bir sürp-rizle karşılaşırsa.

Craig, son derece geniş, mavi mekânın ortasında bir tür Mı-sır tapınağı tasarlamıştı: gökyüzüne kadar yükselen bir tavan ve perspektifle sonsuza dek uzanıyor etkisi veren duvarlar. Küçük kır evi penceresini de on ikiye on metrelik geniş bir açıklığa yer-leştirmişti. Ama bu mekân kırmızılarının, sarıların, yeşillerin oluş-turduğu göz alıcı bir peyzaja açılıyor ve bu atmosfer Nil kıyıları-nın olanca çekiciliğini anımsatıyordu. Ne var ki, bu manzara as-la bir burjuva evinin avlusu değildi. Açıklığın arkasında uzanan küçük ağaçlı bir yol değil, sanki sonsuzluğa uzanan bir yoldu.

La Duse bir an hiçbir şey söyleyemeden öylece kalakaldı. Güzel gözlerini ondan yana çevirdiğinde, Isadora göz pınarları kıyısında titreyen yaşlar fark edecekti.

“Ee, söyleyin sinyora, çini sobanızın ve küçük pencerenizin olmayışına üzülmeyiniz, değil mi?”

“Bu ne muhteşem bir görüntü Isadora!” diye yanıtladı, elini onun elinin üstüne koyarak La Duse. “Bu dekor, insanoğluna özgü tüm hüznü, tüm düş evrenini ve tüm düşünceyi içeriyor.”

Craig kulisten, her şeye rağmen bir parça kaygılı dışarı çıktı-ğında Duse onun kollarına atıldı ve İtalyanca olarak onu öyle bir övgü yağmuruna tuttu ki, Isadora çevirmekte epeyce zorlandı. Sonra rejisörlerin, dekor işçilerinin, elektrikçilerin, aksesuarcılar-ın, gardıropçuların da hazır bulunduğu tam kadro topluluk önünde La Duse, Craig'ın elini tutarak oldukça tumturaklı bir edayla şunları söyledi:

“Arkadaşlar biraz önce yaşadığım, hayatımın en şanslı ve mutlu anılarından biriydi. Bu, tartışmasız, bir dehayla buluş-mamdır: Gordon Craig. Ve ben meslek yaşamımı, daima ve da-ima, onun görkemli sanatının zirvede parlamasına katkıda bu-

lunmaya adayacağım. Ancak o bizleri, bizler gibi mütevazı sanatçıları, günümüzün tiyatrosunu oluşturan bu çukurdan kurtarabilir. Gordon salt modern sanatı, modern tiyatroyu simgelemiyor. Kendisinin yaptığı, yaşamda modernlik kavramının yakalanmasıdır.”

Zamanın en büyük tiyatro oyuncusu tarafından, dinleyenler önünde dile getirilen bu birkaç sözcük, Craig için resmi bir benimsenme anlamına geliyordu. Prömiyer akşamı perdenin kalktığı an, henüz aktörler ağızlarını bile açmamışken, gördükleri dekor karşısında salondan büyük bir hayranlık dalgası yükselmekteydi.

Prömiyer akşamının ardından, Craig Floransa’yı hemen terk edecek, ama La Duse ilişkisini telgrafla sürdürecekti. Birkaç ay sonra, Şubat 1907’de, *Rosmersholm*, Nice’teki turnesinin repertuarına alındığı için La Duse Cap Martin’den şu tegrifi çekecekti Craig’e: “*Rosmer*’i Nice’te yeniden oynayacağız. Dekor yeter-siz. Hemen gelmelisiniz.” Craig bin dolar talep etmiş ve kabul edilmişti. Kırk sekiz saat sonra da tiyatroya gelmişti.

Dehşet bir manzaraydı! Dekor tam ikiye ayrılmıştı. Craig kükremeye başladı: “Ne yaptınız böyle? Eserimi mahvetmiş-siniz. Sanatımı yok etmişsiniz! Siz! Eleonora, sizden her şeyi bek-lerim. Bir cinayet sizin bu işlediğiniz. Siz bir sanatçı değil, bir barbarsınız!”

“Gordon, tüm kalbimle paylaşıyorum bu üzüntümüzü; ama bu olay olduğunda henüz buraya gelmemiştim. Dediklerine göre, plato yeterince büyük değilmiş.”

“Yeterince büyük değil miymiş? Öyleyse geriye kalan tek şey, oynamaktan vazgeçmeniz! Yaptığınız şeyin korkunçluğunun farkında değil misiniz? Yeteneğinize layık değilsiniz! Benim sanatıma da layık değilsiniz.”

Craig kollarını kavuşturmuş, ayakta durarak zavallı kadınca-ğızın üstüne, gözlüğü bile hiddetten titrer vaziyette bir sürü hakaretler yağdırmaktaydı. Oysa karşısındaki pek bir şey anlamı-

yordu. Craig ise, tiz sesi ve buz gibi etki yapan öfkeli haliyle tek bir jestte bulunmaksızın verip veriyordu. Bu saldırının beklenmezliği karşısında şaşırıp kalan La Duse, kendini toparlamakta gecikmeyecekti. Başını doğrultarak soylu bir jestle kapıyı göstermiş ve ona Agrippina'nın ses tonuyla şöyle yanıt vermişti:

“Çıkınız Sinyor Craig; çıkınız! Ve şahsınız hakkındaki düşüncelerimi daha fazla zedelemeyiniz.”

Craig'le nasıl birlikte olunabilirdi acaba? Ya onsuz nasıl yaşanabilirdi! Çözüksüz bir ikilemdi. Kendinden, dansından, işinden ve düşüncelerinden vazgeçmedikçe, gayet iyi biliyordu ki, bunu asla çözemeyecekti Isadora. Danstan yoksun kalmak! Ted'in kalemlerini yontmak! Asla! Bu kişiliğinin kısırlaşması, yok olmaya mahkûm bir benlik taşıması anlamına gelecekti. Ve böyle bir özveriyi kabullendiğini varsaysa bile, sonucun nasıl olacağını kimse garanti edemezdi ona. Craig'in değişken yapısı asla iyileşme gösteremeyecek türdendi. Doğası böyleydi. Craig hiç düşünmeksizin onu yanıltıyor, umutlarını boşa çıkarıyordu. İsteklerindeki kararsızlık ve tutarsızlık tıpkı karakterinde olduğu gibi değişmez yapısının bir parçasıydı. Sadakatsizliğin de ötesinde, sağı solu belli olmayan bir insandı.

Onsuz yaşamak: Isadora bunu birçok kez düşünmüştü aslında, pek fazla inanmasa da. Genellikle de, bir bardak fazla içip kendini kuş gibi hafif hissettiği ve birinin onu arzuladığı gecelerden birinde alınan kararlar gibi. Ama ertesi gün akıllı bir kez başına gelip de ayılınca, daha fazla düşünmeye başladılar insan, ihanete uğrayan kişiyi ve reddedilen zevkleri. İnsanın sevdiği kişiyi bir başkasının koynunda tasavvur etmesi ne büyük bir işkenneydi. Keşke her zaman becerebildiği gibi olayları hafife alabilseydi. Ve her zaman yaptığı gibi, bir sanatçının burjuva önyargılarından sıyrılıp bunları aşması gerektiğini söyleyebilse, kıskançlığın çağdışı bir duygu olduğunu, çektiği sıkıntıların bu du-

rumu değiştirmeyeceğini tekrarlayabilseydi. Özellikle de Ted’i. Ama yapamıyordu işte. Elinden gelen tek şey acı çekmek ve boşlukta debelenip durmaktı. Hayır, doğrusu ya, bu iş böyle sürüp gidemezdi.

1907 yılının sonuna doğru Rusya’dan yeni bir turne önerisi aldı. Oraya Deirdre’yi de götürmesi olası değildi tabii. Ama başka çaresi yoktu. Gitmesi gerektiğini biliyordu, yoksa daha da fazla çıkmaza girecekti. Ayrıca Craig’e bir de sürpriz hazırlamıştı. Yalnız gitmeyecekti oraya. Yanında götürecekleri arasında, Pim de vardı.

“Pim mi? O da kim oluyor?” diye sordu Craig.

“Oh, hiç... Mavi gözlü, sarışın bir genç adam. Biraz kuş beyinli ama sevimli bir tip. Dahası benim için de deli oluyor.”

“Buna hiç şaşırmadım. Hele beyniyle ilgili söylediklerinden sonra. Ne yapıyor?”

“18. yüzyıla ait enfiye kutuları koleksiyonu yapıyor.”

“Çok ilgi çekici. Sana zevkli anlar dilerim.”

“Ben de öyle.”

St. Petersburg Garı’na geldiklerinde Isadora yük vagonundan, üstünde Pim’in baş harflerinin yazılı olduğu tam on sekiz sandığın çıkarıldığını fark etti.

“Bunlar sizin enfiye kutularınız mı?”

“Hayır, benim gardırobum. Bir sandık kravatlarım için, bir diğeri çamaşırlarım, şu ayakkabılarım, diğeri de kostümlerim için. Bir tane daha var, onda da kürk yeleklerim duruyor. Rusya’dayız, unutmayın!”

Isadora, Pim’in erkekleği konusunda su götürmez deneyler yaşamamış olsaydı Sokratik, yakışıklı bir delikanlı olarak bakardı ona. Her ne olursa olsun, moda düşkünlüğü tartışılmazdı. Her saat başı onu yepyeni kıyafetler içinde Avrupa Oteli’nin merdivenlerinden dörder beşer inerken görmek mümkündü. Tabii,

her zamanki o doğal zarafeti içinde. Bu şıklığı personelin şaşkın bakışlarına neden oluyordu.

Pim'in yanında Isadora yaşamında ilk kez hayatın hafife alılabileceğini, bazı çılgın yanları olabileceğini öğrenmişti. Gençliğinin tadını çıkarmayı, her şeye gülerек yaşamın gelip geçici anlarının tadını çıkarmayı da... İçinde pişmanlık duygularına yer vermeyen sevgiyi, mutluluk veren şeyler yapmayı, uzun uzadıya düşünmeden, yaşanılan anı değerlendirerek küçük mutluluklarla yetinebileceğini görmüştü. O güne dek hiç böylesine hafif, kuş gibi uçarcasına dans etmemişti. Bu ruh hali onun için bir esin kaynağı, terapi gibi bir şeydi. Onun gereksinim duyduğu şey de buydu zaten.

Turne, aynı başladığı günlerin keyfi içinde sona erecekti. Ardından herkes evine dönmüştü. Isadora, ışıkları sönmeye yüz tutmuş lambaların ortasında, bitmiş bir şölenin sabahında uyanmış biri gibi hissediyordu kendini. Atlıkarıncada yaptıkları turun ardından başı dönen çocuklar misali yüreği çırpıntılar içinde sallanıyordu.

Berlin'e dönüşte tüm vaktini, uzun ayrılığı boyunca Elisabeth'in ilgilendiği öğrencilerine ayırdı. Okulun masraflarını karşılamak her geçen gün biraz daha güçleştikenden, aklına öğrencilerini gösterilerine katmak fikri geldi. Bu kararı fikrin cazip olmasından çok, başka seçeneği olmadığından vermişti. Aslında en iyisi bu eğitimin gereksinimlerini idrak eden bir yönetim düzeni kurması ve masraflarını geniş düzeyde karşılayacak duruma gelmesiydi.

Almanya'da Beethoven'ın 7 Senfonisi eşliğinde öğrencileriyle birlikte dans etti. Her dansın sonunda bu denemenin devamına zemin hazırlamak amacıyla izleyiciyi şöyle bir yokladı. Ama genelde genel bir kayıtsızlıkla karşılaştı. Bu durum, her zaman takdir topladığı Rusya fikrinin aklına gelmesine neden oldu. Dönüşünden sadece bir ay sonra, yanında Elisabeth ve yirmi öğrencisi olduğu halde yeniden St. Petersburg trenine bini-

yordu. Grünewald'daki okulu oraya nakletmek gibi bir d    nce vardı aklında. Ne yazık ki, çok geçmeden  mparatorluk Bale Okulu'na karşı mücadele yürütmenin olanaksızlı ını kavradı ve bu girişimi böylece başarısızlıkla sonuçlanmış oldu. O zaman  ngiltere fikri aklına geldi. 1908 yazında küçük grubunu Londra'ya götürdü. Ama bu da yeni bir hayal kırıklığı oldu.  ngiltere Sarayı'nda onu destekleyen güçlü kişilerin varlığına, ayrıca Kral 7 Edward'ın onu gayet iyi kabulüne rağmen, doyurucu bir başarı elde edemedi. Buna karşılık, kişisel planda gerçek anlamda bir zafer kazanacaktı. Kraliçe Alexandra, Lady Grey, Manchester D  esi ve soylu  ngiliz kesiminin tüm bayanları, onun küçük öğrencileriyle yaptığı dansını izlemek istedi. Her zaman ki g zelli iyle Ellen Terry de sık sık York D    Tiyatrosu'na gelerek çok be endi i çocuklarla yakından ilgilenenecekti. Isadora bu arada eski dostları Hall  ve Ainslie'yi de bulmuştu. Anıları tazeleyerek, yaptıkları işlerden söz ederek geleceğe ilişkin tasarılarını anlattılar birbirlerine. Ama her şeyden önce dönüş konusunu düşünmesi gerekiyordu. Çünkü turnenin geliri, Grünewald okulunun masraflarını karşılamaya yetmiyordu. Sonuç olarak banka hesapları suyunu çekmişti.

Yeni d nm  t  ki, Schurmann'dan bir telefon geldi: "Dora, size müthiş bir teklifim var. Menajer Charles Frohman, Amerika'da altı ay sürecek bir turne için sizinle kontrat imzalamaya hazır. Ne dersiniz?"

"Altı ay mı? Çok uzun bu. Kızımı bu kadar bırakmak istemiyorum."

"Yine de d   n n siz. Çünkü zahmete değer. Frohman en azından 250.000 dolarlık bir hasılat vaat ediyor."

"Ne kadar?"

"250.000 dolar... Dünyanın tüm ba kentlerinde dans okulu açmaya yetecek bir para bu."

"Okey, Joe. G r   meye ba layabilirsiniz. Ben de bagajlarımı toplamaya koyulayım."

Ağustos ayı ortalarında, güneşin ortalığı kavurduğu bir gün, New York'a ayak bastılar (Frohman, Schurmann'ın tüm tereddüdüne karşın, gösterilerin yazın başlamasından ısrar etmişti). Hava çok bunaltıcıydı. Geceleri bile soluk almak olanaksızdı. Tüm New York sosyetesini okyanustaki plajlara hücum etmişti. Sonuç: yarı boş salonlar ve eleştirilerde suskunluk. Gelire gelince; günlük hasılat bin doları bile geçmiyordu. Reklam giderleri, müzisyenlerin parası ve tiyatro kirası verildiğinde, kasaya bir "cent"ten fazla para kalmıyordu. Philadelphia ve Boston'da gölgede 50 derece sıcaklıkla karşılaştılar. Ve tiyatrolar yine boştu. Umutsuzluğa kapılan Frohman, masrafları kısma karar verdi. Duvarlara tek bir afiş asılmayacak, programlanan otuz iki müzisyenin sayıları giderek on beşe düşürülecekti. Kendini kaybeden Isadora, hışımla Frohman'ın bürosuna daldı bunun üzerine.

"Bu da ne demek oluyor böyle? Bir açıklama bekliyorum."

"*It's a failure, Dora, I made a mistake,*" diye söze başladı Frohman, boğuk bir sesle. Ayaklarını masaya uzatmış, purosundan çektiği iki nefes arasında konuşuyordu. "Amerikalılar sizin sanatınızı asla anlayamadı ve anlayamayacak da. Sizin yüzünüzden ben de batmak üzereyim. Fikrimi sorarsanız, öğüdüm, kontratı feshedip bir an önce Avrupa'ya dönmeniz olacaktır."

"Bunu asla yapmam! Beni altı ay için angaje ettiniz. Sonuna kadar dayanacağım. Şu kontrata gelince; işte bakın onu ne yaptığıma..."

Isadora çantasından kâğıdı çıkararak emprezaryonun şaşkın bakışları altında yırttı ve sonra şöyle dedi:

"İşte böylece sizi de sorumluluğunuzdan kurtarmış oluyorum."

Buffalo ise hepsinden kötüydü. Topu topu yedi müzisyenden oluşmuş bir orkestra. Her ne kadar gösteriyi yapmaya karar verdilerse de Isadora bir saat sonra perdeyi indirmek zorunda kaldı. Müzisyenler hem yanlış çalışıyorlar hem de zamanında gi-

remiyorlardı. Daha sonraki günlerde ise, sadece piyanoyu kullanmakla yetineceklerdi.

Isadora'nın yaşadığı hayal kırıklıklarının tek avuntusu, New York'ta heykeltıraş George Gray Barnard ile tanışmasıydı. Barnard, dansçının tüm resitallerine katılmış, beraberinde arkadaşlarını da -yönetmen David Belasco, ayrıca Robert Henri, George Bellows, Percy Mackaye, Max Eastman'dan oluşan bir grup ressam-, yani Greenwich Village'in tüm avangard sanatçılarını da götürmüştü. Barnard Isadora'ya *Dans Eden Amerikalı* diye adlandıracağı alegorik bir heykel çalışması için kendisine poz vermesini önerdi. Neden kabul etmesin. Heykeltıraşın asık suratlı hali, çekiciliğinden bir şey kaybettirmiyordu. Çalışma seansları onun Washington Heights'teki atölyesinde sürecekti. Her taraf, devletin kendisine ısmarlamış olduğu Lincoln'ün alçı heykelinin çalışmalarıyla kaplıydı. Isadora her sabah, kolunun altında öteberi sepetiyle heykeltıraşın atölyesine geliyordu. Saatler boyu birbirlerine düşüncelerini anlatıyor, sanatsal ortamın vasatlığından yakınıyor, Amerika'daki entelektüel incelik taşıyan bir yığın konuda konuşuyorlardı. Ama daha farklı konularda, daha özel bir şey keşfetmek de istiyordu Isadora. Heykeltıraşı bundan alıkoyan Lincoln'ün o ciddi bakışı mıydı acaba? Ama kendi de en az mermer heykelleri kadar soğuk görünüyordu. Sonuç olarak Abraham Lincoln'ün devasa heykeli halka açık bir parkın ağaçları altında o geniş alnı ve çukur yanaklarıyla nihai yerini alırken *Dans Eden Amerikalı* salt bir taslak olarak kalmaya mahkûm olacaktı.

Barnard'ın önerisi üzerine Isadora New York günlerini uzatmaya karar vermiş ve Güzel Sanatlar binasında bir atölye kiralamıştı. Mekânın tam ortasına küçük mavi perdelerini asmış, bir piyano yerleştirmiş ve salt yazarlar ve sanatçılardan oluşan bir kesim için yepyeni danslar yaratmaya koyulmuştu. Çok geçmeden de Broadway'in el üstünde tutulan tüm yıldızlarını gölgede bırakacak gösteriler yapmıştı. Bu çıplak ayaklı Amerikalıya bir

anda duyulan sevgi ve hayranlık sonucunda tüm Amerika yetenekli yurttaşının dönüşünü kutlayacaktı. Basın onun binlerce resmini yayınlayacak, fotoğrafçılar kolokyumda resimlerini çekmek için birbirleriyle yarışacaklardı. Atölyesi fotoğrafçıların o kocaman akuju kutularıyla dolup taşacaktı. Dedikodu yazarları özel yaşamını didik didik edecek, dramatik sanat eleştirmenleri bu kalkık burunlu, gri mavi gözlü, saçları ensesinden dalga dalga dökülen Daphne'yi göklere çıkaracaktı. Sonunda New York Senfoni Orkestrası'nın ünlü şefi Walter Dansrosch -bu büyük bir onurdu- Beethoven'ın 7 Senfonisi eşliğinde Metropolitan'da özel bir seans için kontrat imzalatacağı Isadora'ya. Haber anında duyulmuş ve gişeler adeta baskına uğramıştı. Frohman'a bile istediği loca verilememişti. Gelir, 7400 dolar gibi rekor seviyeye ulaşmıştı. Gösteri sonunda Isadora, kendinden geçmiş bir izleyicinin başta olmuştur.

Bu ilk matineyi altı gösteri daha izleyecekti. Başarının günbegün daha da doruklara tırmandığı görüldüğünden, bir turne yapılmasına karar verildi. Daha üç ay önce, Boston, Chicago, Philadelphia gibi kentler Isadora'nın adını bile duymamışken şimdi, tıkabasa dolu salonlara coşkulu bir izleyici akın etmekteydi.

"Büyük bir başarı!" diye sevincini dile getiriyordu Schurmann.

"Bu Dansrosch'un sayesinde oldu. Şimdiye dek kendimi böylesine sıcak bir müzikal yaklaşma içinde hissetmemiştim. Dans ettiğim zaman öyle bir duygu sarıyor ki içimi, sanki bednim orkestrayla ve şefle müthiş bir titreşim içinde bütünleşiyor: Size bir itirafta bulunacağım Joe. Aslında bir dansçı değilim ben. Daha çok, müzikteki tüm duyarlılığı en ince noktasına kadar aktarabilen ve belli bir seviyede yoğunlaştırabilen manyetik bir kutubum. Sanki ruhumdan çevreye ateş kıvılcımları yayılıyor ve beni orkestraya bağlıyor. Bir anlamda, Zeus'un alnından silahlarıyla fıskıran Athena gibi hissediyorum kendimi."

“Kuşkusuz, kuşkusuz... Bu arada, Athena olun ya da olmayın, aklınızda olsun ki, gece başına on ila on beş bin dolar arasında oynayan bir gelir elde ettiniz.”

Bu görkemli turne sırasında tek tatsız ses, Washington’dan yükseldi. Papazlar onun tuniklerinin açık saçıklığına karşı müthiş bir protestoya girişti. Ama hemen ertesi günü, Başkan Theodore Roosevelt hiç beklenmedik bir şekilde matinedeki gösteriye bizzat katılarak alkış sinyalinin bizzat verecekti. Kendisine soru yönelten gazetecilere de şöyle diyecekti:

“Din adamlarının onu neden bu kadar kınadıklarını anlamıyorum. Bayan Duncan, sabah güneşi altında bahçede dans ederek düşlerde yeşerebilecek en güzel çiçekleri toplayan bir çocuk misali masum göründü gözüme!”

Amerikan basınında anında yankılanan bu sözler, en ateşli Püritenleri bile kesin suskunluğa itecekti.

Ama kendi şiirsel görüşünü en iyi yansıttığı için Isadora’yı en çok etkileyen makale, 15 Kasım 1908 tarihli *Sunday Sun* gazetesinde yayınlandı.

“Isadora dans ederken,” diye yazıyordu iyice etkilenmiş benzeyen makale yazarı, “insanın aklı iyice geçmişe, gerilere gidiyor. Ta ki, evrenin var olduğu günün sabahına kadar. Yani, yüce ruhun en özgün ifade biçiminin, kendini insan bedeninin güzelliğinde bulduğu zamanlara. Salt rüzgâr ve denizle bütünleşip tek bir varlığa dönüştüğü, zarif bir kadın kolunun yaptığı hareketle, yaprakları açılmakta olan bir gül çiçeğinin taç yaprağı görüntüsünü andırdığı zamanlara ve çimenlerin üstüne hafifçe basan bir ayağın, adeta okşarcasına toprağa düşen bir yaprağın salınımını anıştırdığı zamanlara...”

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“Ne yapıyor bu kadın? Anlam veremiyorum! Bu durumu nasıl halledeceğiz!” Lugné-Poe saatini yelek cebine koydu ve alının terini kurulayarak Gaité Lyrique kulislerini bir aşağı bir yukarı arşınlamaya devam etti. Bu arada ikinci galeride izleyiciler, kelimelerin üstüne basa basa tezahüratta bulunuyordu: “Baş-lasın!” Bir taraftan da ayaklarıyla yere vuruyorlardı. Charles Colonne, çevresindeki müzisyenlerle birlikte orkestra bölümünde bekliyordu ne yapacağını bilmez bir vaziyette. İzleyiciyi yatıştırmak için orkestra *Orphée aux Enfers*’ın (Orfe Cehennemde) uvertürünü çoktan iki kez çalmıştı. Orkestra çalarken Paris’teki bu tür prömiyerlerin tüm ileri gelenleri giderek büyüyen bir uğultu halinde son dedikoduları fısıldaşmaya başlamıştı bile.

Benzeri gecelerden hiç eksik olmayan düşesler, koltuklarında kıpırdanıp duruyorlardı. Bir locada Cécile Sorel kaygılı görünen Henry Bataille'in kulağına eğilerek bariz bir şekilde şöyle fısıldamıştı:

“Ben onun ‘Cehennemden’ geldiğini gayet iyi biliyorum. Ama ne olursa olsun!”

“Anlamıyorum. Çok önemli bir şey olmuş olmalı.”

“Paris’e dönüşünün ilk gecesinde yarım saatlik bir gecikme olsun! İtiraf etmelisiniz ki dostum, sizin genç bayan arkadaşınız biraz fazla ileri gitti. Doğrusu ya, şu Amerikalılar hiç de görgülü değiller. Lugné öfkeden kudurmuş olmalı. Böyle bir turne organize etmek de ne fikirdi yani! Emprezyoluğa soyunmaktansa, kendi tiyatro sanatıyla uğraşsa daha iyi olurdu!”

“Haksızlık ediyorsunuz, sevgili bayan. Unutmayınız ki, Parislilere La Duse, Suzanne Després ve Ibsen’i kazandıran bizzat kendisidir.”

“Ne olursa olsun! Parislileri böyle bekletmek!”

Kravatını düzeltten Lugné-Poe, sıkıntısından alı al moru mor, tam anons yapmaya hazırlanıyordu ki, Isadora koridorun ucunda belirdi. Üstünde günlük giysisiyle soluk soluğaydı ama yine de ıslı ıslıldı. Yüzü bir tebessümle aydınlanmıştı sanki.

“Isadora, ne oldu?” diyen Lugné-Poe kıpkırmızı kesilmişti. “Tam kırk beş dakikalık bir gecikme! Hem de prömiyer gecesi! çıldırmış olmalısınız siz.”

“Ah, dostum, bağışlayın beni! Şu an öyle mutluyum ki! Düşünebiliyor musunuz, tam çıkacağım saatte Deirdre boğulacak gibi öksürmeye başladı. Hemen kuşpalazı olduğu geldi aklıma. Hemen bir taksiye atlayıp doktor aramaya koyuldum. Tüm Paris’i dolaştım ve sonunda benimle gelmeye razı olan bir çocuk hastalıkları uzmanı bulabildik. Neyse ki, doktor içimi ferahlattı. Basit bir nezleymiş. Şimdi her şey yolunda. Başlayabiliriz artık.”

22 Mayıs 1909 gecesi Isadora meslek yaşamının en büyük zaferini kazanacaktı. Bunu izleyen günler Paris gazeteleri, sevgi

ve hayranlık dolu sözler içeren yazılarla dolmuştu. Paul Boncoçur *Le Figaro*'da ona üç sütun ayırmıştı. İki dilde yayın yapan *New York Herald* gazetesinin muhabiri Gordon Benett ise onun, "bu kokuşmuş ve yaşlı dünyaya taptaze, yepyeni bir gençlik umudu getirdiğini" yazmıştı. *L'Illustration* ise övgü dolu yorumlarla birlikte bu gösteriyle ilgili tam dört sayfa dolusu kroki yayınlamıştı. Henüz Colette imzasını kullanmayan Colette Willy de o gece salondaydı. Eve döner dönmez hemen masasına oturmuş ve biraz önce izlediği gösterinin büyüğü altında en özlü ve içten yorumla şunları yazmıştı:

"Boynunun zarif hatları, başını tutuşu, insana en genç ve en diri haliyle Madam de Pougy'yi anımsatıyor. Kişiliğinin olanca naifliği, bizlere antik zarafetin Anglosakson çizgilerini sergiliyor. Açıkça ifade etmek gerekir bunu. Ama dansına başladığı an, varlığının her zerresiyle dans ettiğini duyumsuyorsunuz. Serbest bırakılmış saçlarından o çıplak topuklarına kadar! Ya omuzlarının o kıvrak hareketleri? Muslin kumaşlar arasından bir anda görünüveren ve aynı bir koşucununki kadar atak ve kararlı olan o yuvarlak dizleri! Şarap Tanrısı Bakkhus için yapılan şenliğe benzeyen o hem klasik hem coşku içindeki hareketli dansında, figürleri birbirini tamamlayan elleriyle ve uçuşan tül-lerin arasından görünen adaleli ve pembe bedeniyle neşe içinde görülüyordu.

Dans ediyor, çünkü dünyaya dans etmek için gelmiş o. Yüzünde bir maskeyle dans edebilirdi. Çünkü anlam dolu bedeni yüzünden, o güleç ve samimi yüzünden daha çok şey ifade edebiliyor. Dans ediyor ama herhangi bir mime başvurmaksızın. Koyu renkli kumaşlara büründüğü zaman acı duyuyormuş gibi bir ifade ortaya çıkıyor, kuşkulu gölgelerden kaçınarak kalın perdelerin kıvrımları arasında gizlenen bizlerse sabırla bekliyoruz. Ve hemen ardından onu başı yapraklarla bezenmiş olarak adeta çıplak bir şekilde, üstünde sadece o pembe tenini örten birkaç metrelik pembe *şifona* sarınmış olarak yeniden görüyoruz.

Yorulmak bilmez bir şekilde dans ediyor. Büyük bir heyecanla bis yapıyor izleyici. O da bir baş hareketiyle kabul ettiğini belirtirerek yeniden başlıyor dansına. Çıplak ayaklarının üstünde, o sessizce hareket eden ayakların üstünde ölesiye dans ediyor. Burada bunu söylerken hiç tereddütsüz aklıma gelen, operadaki koreografik akrobasi hareketleri yapan küçük hanımların çıkardıkları ve beni hep rahatsız eden o berbat ‘bum’ sesidir tabii ki. Isadora ise bir hayvanın yumuşacık patilerinin sessizliğini anımsatan bir sıçrayışla gerilip atlıyor, çevik bir dönüş sonunda da ancak yerden koparılan bir çiçeğin çıkarabileceği bir ses geliyor.

Isadora’yı alkışlayan tüm bu kadınlara bakarken dişilere özgü olan akıl sır ermez değişkenliği düşünüyorum. Coşkularını daha iyi dışa dökkebilmek için koltuklarında yarı doğrulan tüm bu kadınlar, kafalarındaki süsler, gerdanlarındaki kıvrım zıvır, bedenlerindeki teferruatla olmadık kılıklara girmiş tüm bu kadınlar aynı tarafa yönelerek saçları ensesine dökülmüş, rüzgâr gibi hafif ve ulaşılmaz ayakları üstünde dimdik, çıplak bedeni şifonlara sarılı bir ufak tefek dişiye bakıyorlardı.

Ama bir yerde yanılmalıyız: Bu kadınlar alkışlıyorlar ama asla ona özenmiyorlardı. Uzaktan alkışlıyorlar ve hayranlıkla seyrederler. Ama adeta bir kaçkını seyreder gibi, asla bir kurtarıcıyı değil...”

Öğrencilerini sahneye çıkarmak Isadora’ya artık hiç cazip gelmiyordu. Kulislerin kokuşmuş atmosferini gayet iyi biliyordu. İşin başında kendisi de epey sıkıntısını çekmişti. “Küçükler için bir yer değil burası,” diye yineleyip duruyordu. Okulu kurduğu zaman düşüncesi çocuklara yepyeni bir yaşam zevki kazandırmak ve bedenlerini uyum içinde geliştirmelerine olanak sağlamaktı. Yoksa onlara gezici oyunculuk talimleri yaptırmak değil. Ama küçük “Isadoret”lerinin geçimini sağlamak için, onları kendisiyle birlikte sahneye çıkarmaktan başka çaresi de yoktu. Sayılarını yirmiye indirmesine rağmen, güçlükler giderek aşılamaz hale gelmişti. Paris’e geldiğinde kendisi ve öğrencileri

için Danton Sokağı'nda bir daire kiralamıştı. Ama şimdiden altı aylık kira borcu birikmişti. Giderek üst üste yığılan bakkal, kasap hesaplarıyla doktor viziteleri de işin cabasıydı. İşin içinden çıkabilmek için elli bin frank gerekiyordu ona. Var olan gelirine rağmen (şimdi dünyanın en iyi kazanan on ya da yirmi sanatçısı arasındaydı) böyle bir meblağı toplamaktan çok uzaktı. Kendisinin sürdürdüğü lüks yaşamın yanı sıra, Ted de büyük bir hızla eritiyordu gelirini. Bazı kötü niyetli kişiler, Ted'in onu sömürdüğünü söylemeye başlamışlardı bile.

"Keşke bir milyoner bulabilseydim!" diyecekti bir gün Elisabeth'e.

Bir haftadan az bir zaman sonra, tuvalet masasında oturmuş makyaj yaparken oda hizmetçisi içeri girip elindeki kartviziti ona uzatmıştı.

"Madam, size bunu vermemi rica eden bir bey var. Kendisi holde bekliyor."

Kartvizite şöyle bir bakmasıyla Isadora'nın hizmetçinin ardından seslenmesi bir olmuştu:

"Jeanne, çabuk bana giysimi getirin. Hayır, tuniğimi değil. Şu işlemeleri olan mor giysimi. Fırçamı da verin hemen. Acele edin biraz. Tamam oldu! Haydi, şimdi gidin de beye beklediğimi söyleyin."

Bu adam dünyanın en ünlü isimlerinden biriydi. Hong Kong'un mahallelerinden Pennsylvania'nın en ücra köşelerine, Korfu'dan Çernovitz'e, Bahia Blanca'dan Tobolsk'a ve de Tombuk'un çöllerine kadar tüm dünya üstünde tek bir duvar yoktu ki, üstünde şu harflerin yazılı olduğu bir afiş bulunmasın: kırmızı renkli bir "S" harfi ve bir dikiş makinesinin önünde gülümseyen kabarık saçlı genç bir kadın. Gerçekten de Isadora'nın konuğu olan adam, Paris Singer'den başkası değildi. Yani, reklamda da dendiği gibi "kadınların yaşamını değiştirecek" olan bir makine sanayiinin kralı. İmparatorluğu ise, binlerce fabrika, New York'un en yüksek gökdeleni, altın değerinde borsa se-

netleri... Çekingen tavrı biriydi. Kırk yaşlarında, uzunca boylu ve sarışındı. Şakakları hafifçe dökülmüştü. Sakalı II. Nikolas tarzındaydı, ucu sivri bir şekilde kesilmişti. Zaten dış görünüşü de belli belirsiz onu andırmaktaydı. Üstünden etrafa yayılan lavanta kokusuyla ölçülü bir zarafet sergilemekteydi. O yumuşacık kumaşın, Saville Row'un makasından çıktığı nasıl belliyse, anti-lop eldivenlerinin de Carvill & Bryant'dan alındığı açıktı. Elindeki "cronstadt" ile biraz sıkılgan bir tavırla ayakta duruyordu. "Sanki bir anda büyüyüvermiş yeniyetme bir delikanlıyı andırıyor bu hali," diye geçirmişti Isadora içinden. Bir taraftan da daha önce nerede karşılaşmış olabileceklerini bulmaya çalışıyordu. Yüzü hiç yabancı gelmemişti. Onu daha önce görmüş olmalıydı ama nerede?

O anda gözünün önünde şimşek gibi bir görüntü çakacaktı. 9 Ağustos 1901'de Polignac Prensi'nin toprağa verildiği gündü. Prens Edmond'un dul eşi Prenses Winnie'nin, yani Winnetta Singer'in, yani kız kardeşinin yanında duruyordu. Biraz ilerde, merhumun yakınları arasında hayatımın son günlerini geçiren Charles Haas'ı da tanımıştı Isadora. Marcel Proust'un koluna girmişti ve Prenses Hélène de Caraman Chimay'ın göz yaşlarından epey duygulanmış olduğu görülüyordu. Isadora net bir şekilde anımsıyordu: Kilisenin arka tarafında sıralanmış aile üyeleri arasında çok ince, uzun boylu bir genç bir adam vardı. O seçkin ve yumuşak bakışlarında üzüntünün izleri ve allak bulak olduğu okunabiliyordu. Başsağlığı anlamında bir-iki söz geveleyen Isadora'nın önünde hafifçe eğilmişti. Isadora onun hayli yakışıklı olduğunu düşünmüştü.

Sekiz yıl geçmişti aradan ve işte şimdi orada, salonda karşıındaydı. Ama cenaze merasiminin tatsız anısını çağrıştırmaktan korkarak sessizliği bozmaya çekinmişti. Ama Singer lafa girmişti bile:

"Sizi evinizde rahatsız ettiğim için bağışlayın. Beni tanımazsınız ama sizi daha önce görmüştüm."

Anıştırmak istediğinin Polignac'ın cenaze töreni olup olmadığını anlamayan Isadora, yüzünde güzel bir gülümsemeyle bakmakla yetinecekti.

“Evet Madam,” diye devam etti adam. “Sizi tiyatrodaki çok kez alkışladım. Sanatınıza hayranım, ayrıca dans okulunuz için verdiğiniz mücadeleye ve cesarete de. Zaten benim ziyaretimin konusu da buydu. Madam, lafı uzatmadan söyleyeyim, size yardım önerisinde bulunmaya geldim. Ne yapabilirim sizin için?”

“Ama Mösyö... İnanın çok şaşırdım, yani demek istiyorum ki, öneriniz beni son derece memnun etti. Aynı zamanda biraz da mahcup etti.”

“Dinleyiniz, benim Riviera kıyısında bir villam var. Sizi öğrencilerinizle birlikte orada görme zevkini tatmak isterdim. Orada sakın bir şekilde çalışabilir ve yeni danslarınız için alıştırma yapabilirsiniz. Tabii hiçbir maddi kaygıya kapılmaksızın. Her şeyi ben üstleneceğim, rica ederim reddetmeyiniz. Şimdiye kadar onca şeyi kendi olanaklarınızla yaptınız zaten! Bundan böyle benden destek alacaksınız. Bana hemen yanıt verin ve lütfen tereddüt etmeyin.”

“Bana önerdiğiniz şey o kadar olağanüstü bir şey ki! Öylesine beklenmedik ki...”

“O zaman size güvenebilirim, değil mi? Kabul edeceksiniz!”

“Evet, kabul ediyorum.”

“Sizi bekleyeceğim. Olabildiğince erken gelin.”

Singer kapıdan çıkar çıkmaz, Isadora Elisabeth'in odasına koşup kollarına atıldı.

“Elisabeth, oldu bu iş! Kurtulduk! Böyle birinin geleceğini biliyordum.”

“Kimmiş bu?”

“Kim mi? Lohengrin tabii! Lohengrin! Kuğunun çektiği bir sandal içinde geldi zavallı Elsa'yı kurtarmak için!”

“Sen çıldırdın mı?”

“Hayır. Çılgın olan yaşamın kendisi! Gel sana anlatayım.”

Bir hafta sonra tüm grup eksiksiz bir kadroyla, birinci mevki vagonda deniz kıyısına doğru yol almaktaydı. Singer onları Nice Garı'nda, yakasına kırmızı bir karanfil iliştirilmiş beyaz kostümü içinde bekliyordu. Üniformalı bir şoför, Hispano Suiza marka pırlıl pırlıl bir arabanın kapısını açtı. Isadora, kız kardeşi, Deirdre ve dadısı içeri girerlerken küçükler de aynı serçe sürüleri gibi diğer üç arabaya doluştular. Konvoy hızla ilerledi. Yarım saat az bir zaman sonra araba, cephesi toprak sarısı renginde yeşil panjurlu bir villanın demir parmaklı kapısı önünde durdu. Panjurlar palmyelerin gölgeleri altında sessizce bekler gibiydi. "İşte geldik!" diye haber verdi Singer. Ardından inerek arka kapıyı açtı ve Isadora'ya elini uzattı. Birlikte eve girmeden önce, onu hanımelleriyle adeta sarmaş dolaş olmuş gibi görünen teras sa götürdü.

Sonra, beyaz dalgalar üstünde durmakta olan yatı parmağıyla işaret etti. Tekne, kıyıdan birkaç metre uzaklıkta demir atmıştı. Singer, yeni oyuncakıyla gösteriş yapan bir çocuğun gururlu edasıyla teknesini tanıttı:

"Adı *Lady Evelyn*. Benim uğurlu saydığım bir isimdir. Eğer isterseniz birlikte bir deniz gezintisi yapabiliriz."

Isadora dans okulunu Beaulieu'ye taşırken, Singer de Ruhl'daki dairesine gitmek üzere Nice'e doğru yola çıkmıştı. Hemen hemen her gün gelip koruması altına aldığı Isadora'yı ziyaret ediyordu. Çoğu kez onu otelin büyük yemek salonunda akşam yemeğine davet ediyordu. Burası tıpkı bir balo salonu gibi aynalarla ve yaldızlı lambrilerle dekore edilmişti. Devasa palmye bitkileri arasına yerleştirilmiş olan masaların üstleri gümüşler, kristaller ve çiçek buketleriyle süslenmişti. Isadora'nın İspanyalılara özgü tuniği, şık tuvaletlerin yanında haliyle çok dikkat çekmekteydi. Bu insanların aralarında gülüşmelerinden çok, onu asıl rahatsız eden, kuyruklu kostümü içinde, aynı bir Mer-

yem'in çevresinde dini görevlerini yapan biri misali etrafta dola-
nan metrdotelin haliydi.

Yemeğin ardından Promenade des Anglais'de gezintiye çıkıp
uzun uzun denizi seyrediyorlardı. Deniz o kadar sakın görünü-
yordu ki, insan doğallığından kuşkuya düşebilirdi. Gökyüzünde
yıldızlar, dalgaların üstünde ışığının parıltıları, ılık bir esintiyle
gelerek ortalığı kaplayan o hoş kokular...

"Bir dekor gibi adeta. İnsan kendini Châtelet'de sanabilir!"
diye şaka yaptı Isadora.

Ama Singer gülmemişti. Son derece konformist olan Singer,
kendi sınıfından gelen tüm diğer insanlar gibi bu kalıplaşmış
cennet görüntüsü karşısında kendini rahatlamış hissederdi. Tüm
beğenilerinde olduğu gibi, Singer kendi yaşamında da dış görü-
nüşlerin çarpıcılığından etkilenirdi. Acaba hiç sevmiş miydi? Aşk
sözcükleri söylemiş ve bu sözcükleri davranışlarıyla desteklemiş
de olabilirdi. Ama ya bunun ötesinde? Pek bir şey bilmiyor gi-
biydi. O akşam, kartpostal gibi bir manzara karşısında, arzu edi-
len bir kadının yanı başında ne yapması gerektiğini biliyor olma-
lıydı. Isadora'nın kendisini reddetmeyeceğini bilecek kadar tanı-
yordu herhalde kadınları. Yine de duraksıyordu. Isadora diğer-
leri gibi bir kadın değildi. Singer, aslında ezbere bildiği senaryo-
ların onunla olan ilişkisine uygun düşmeyeceğini aşağı yukarı
görebiliyordu. İlk kez olarak sözlerinin içtenlikten uzak, tavırla-
rının yapmacık kaçmasından korkuyordu. Sanki Isadora tüm
varlığıyla onun girişimini yarıda kesmek, doğallığın kucağına
çekmek zorunda bırakmıştı. Aşk! Dudaklarının ucuna kendili-
ğinden geliveren bu sözcüğü Singer hiç ağzına alamayacak gi-
biydi. Salt söylemiş olmak için söylemek neye yarardı ki? Önün-
de etiyile kemiğiyle duran bu kadın karşısında zoraki de olsa
maskesini çıkarmak durumunda kalmış gibi hissediyordu kendi-
ni. Başka hiç kimse, üstünde böylesi bir etki yaratmamıştı.

Bunun üzerine, gökyüzündeki ayı, yıldızları, çevrelerinde
gezenleri, gazinolardan zaman zaman gelen vals nağmelerini

unutarak kendinden söz etmeye başladı. Geçmişinden, yaşadığı serüvenlerden ve sıkıntılarından. Ellerini korkuluğa dayamış, bakışlarını öne eğmiş, kendini bile şaşırtan sözcükler dökülme-ye başlamıştı dudaklarından. Orkestradaki kemanlardan yükselen seslere ve denizin o hafif dalgalarına karışan onun kendi sesiydi. Ama gerçekten kendisi miydi bunları söyleyen? Ufukta gökyüzü ve deniz birbirine karışmış gibiydi. Isadora'ya döndüğünde, gecenin karanlığında bir sokak lambasının yaydığı ışık huzmesi altında iyice belirginleşen profilini izledi onun. Denizin açıklarından gelen hafif bir yel, kızın saçlarını dalgalandırmaktaydı. Isadora ise, başını öne eğmiş duruyordu. Dudaklarına yine o malum tebessüm yerleşmişti.

“Bana neler olduğunu anlayamıyorum Isadora,” dedi Bay Singer sesini iyice alçaltarak. “Bu tür şeyleri hiç kimseye söylememiştim.”

Uzun bir sessizliğin ardından, sanki onun son sözlerini hiç duymamış gibi Singer'e döndü Isadora:

“Ne kadar tuhaf... Zaman zaman öyle bir an geliyor ki, hiç beraber olmadığım babam gibi görünüyorsunuz gözüme. Kendinden emin, koruyucu ve otoriter. Ama bir an sonra bakıyorum, sanki şımarık bir çocuk oluvermişsiniz. Dokunaklı ve çekilmez. Hayatı henüz tanımayan bir çocuk. Beni en çok etkileyen şey de ölüm karşısında kapıldığınız şu korku! Yaşamdan onca sıkıntı duymanız. Ama yine de seçmeniz gerekirdi,” diye bağladı lafını. *“To be or not to be.”*

“Alay etmeyin Isadora. Bu ölüm saplantısı hiç peşimi bırakmıyor. Bir gün geçmiyor ki, annemi tabutunda yatar vaziyette görmeyeyim. O gözleri, yüzü... Katlanması güç bir görüntü bu, inanın bana.”

Ayrılırken Lohengrin onu bir hafta sonra Nice gazinosunda yapılacak kostümlü baloya davet etmişti.

“Hepimiz Pierrot kostümü giyeceğiz. Geleceksiniz değil mi?”

“Ben bu karakteri pek sevmem ama... Sizi memnun edecekse, peki!”

Balonun yapılacağı gün saat altıya doğru Isadora, kendini diğer iki yüz Pierrot arasında beyaz saten giysiler içinde buluverecekti. Altın yaldızlı yüksek ahşap kaplamalar ve pembe mermerle döşenmiş olan gazinonun o geniş salonu bir müzik ve ışık curcunası içindeydi. İnsanlar hava almak için gruplar halinde terasa çıkmaktaydı. O sütbeyaz giysileri, üstü çiçekli badem ağaçları ve mimoza dallarının hafif dalgalanmaları arasında taç yaprakları gibi kabarıp duruyordu. Birden kendisine doğru bir kadının yaklaşmakta olduğunu fark etti Isadora. Çıkıntılı omuzları üstünde adeta bir kefen gibi kıvrımlar yapan geniş bluzu içinde yürüyordu. Lal rengi dudakları bembeyaz yüzünde geniş bir gülümsemeyle yayılmıştı. Sürmeye bulanmış gözleri fıldır fıldır. Isadora ürpermekten kendini alamamıştı. Bu çehre belleğinin derinliklerinden bir anda fırlayarak on beş yıllık bir geçmişin içinden yakalamıştı onu. Anımsadığı şey, mimodram aktristi Jeanne May’in çehresiydi.

“Paris Singer’in arkadaşısınız herhalde, değil mi? Hemen tanıdım sizi. Geçen kış Gaité Lyrique’te dansınızı izlemiştim. Isadora Duncan’ın endamı asla unutulamaz. Kendimi tanıtayım: Olivia de Vermeuse.”

Olivia... Demek ki, oydu! Geçenlerde Lohengrin söz etmişti ondan. Bir ay önce bakarada karşılaşmışlardı onunla, sonra metresi olmuştu. “Gerçek bir vampir!” diye eklemişti Lohengrin.

“Dans eder misiniz?”

“Gayet tabii, benim mesleğim bu.”

“Yani demek istiyorum ki, benimle dans eder misiniz? Valse bayılırım da.”

“Ben pek meraklısı değilim.”

“Eh, öyleyse, bu seferlik bırakın da ben göstereyim size. Kavalmeniz olurum.”

Reddetmesinin bir şamataya yol açacağını hisseden Isadora kendini, buz gibi sert hareketli, cüsseli kadının kollarına bıraktı. Vals ritmi ve dönüşleriyle adeta bir kedi çevikliğine bürünen kadının bedeni kıvrılıp bükülüyor ve onu neredeyse boğacakmış gibi kendine sımsıkı bastırıyordu. Neydi bu? Bir arzu mu! Kin mi! Isadora bir anlam verememişti. Girdaba kapılmış gibi, ayakları yerden kesilmişçesine kayıyor, güçten kesiliyor, kendinden geçiyordu. Bir taraftan da, etine batırdığı tırnaklarıyla bu yaratığın, kendini kaybetmiş bir sevgili mi, yoksa gözü dönmüş yırtıcı bir kuş mu olduğunu düşünmekten kendini alamıyordu.

“Isadora!”

Ses net bir şekilde çınlamıştı. Singer koridorun diğer tarafından gelip bir el hareketiyle bu tuhaf çifti ayırmıştı.

“Isadora, beni izleyin. Kız kardeşiniz biraz önce Beaulieu’den telefon etti. Öğrencilerinizden biri ciddi olarak hastalanmış. Çok acılmış. Mantonuzu alın, ben de sizinle geleyim.”

Villaya yıldırım hızıyla girdiklerinde, Isadora hemen küçük karyolanın başucuna koştu. En küçükleri Erica’ydı hastalanan. Soluğu tıkanıyordu, rengi mosmor kesilmişti. Doktor çoktan gelmişti. Koyduğu tanı difteriydi. Daha sonra küçük kıza üç serum iğnesi yaptı. Merak ve üzüntünün son haddinde bekleyen Isadora ve Singer’in üstünde hâlâ Pierrot giysileri vardı. İkisi de tüm geceyi çocuğun başında uyanık geçirdiler. Birkaç saat sonra şafağın ilk ışıklarıyla pencere aydınlanırken doktor onlara çocuğun kurtulduğu haberini verdi. Isadora sevinçten ağlayarak Singer’in kollarına atılmış, diğeri de onu kollarıyla sararak göğsüne bastırmış ve şöyle mırıldanmıştı:

“Isadora, sizi seviyorum. Birlikte yaşadığımız bu geceyi ve küçük Erica için birlikte duyduğumuz kaygıyı bunun kanıtı olarak görüyorum.”

“Ben de öyle. Sanırım sizi sevmeye başlıyorum Lohengrin.”

Bunun üstüne Singer onu yeniden kolları arasına aldı ve dudakları birbirine hafifçe dokundu. Önce hafif kararsızdı. Sanki o

güzel anı geciktirmek istercesine. Birbirlerini yeni buldukları, soluklarının birbirine karıştığı bir andı bu. Sonra, nemli dudakları Isadora'nın yüz hatlarında dolaştı, usulca gözkapaklarına, burnuna uzandı, kulağının başlangıcından boyun hizasına indi, ateşli bir şekilde uzun uzun öptü onu. Bu öpüşte bedenlerinin özlem dolu beklentisi ve coşkusu vardı.

İlk kez olarak bir erkek ondan kendisini sevmesinden başka bir şey istemiyordu. Ve Isadora, tüm varlığı ve olanca arzusuyla kendini ona, onun kollarına bırakacaktı. Singer'le karşılaşınca kadar asla böylesi bir duyguyla kendini kaybetmemişti. En yoğun tensel hazlarda bile duygularının selinde yitip gidiyor, sonu gelmez bir sevince boğuluyordu. Artık, duruma hâkim bir dişi rolü oynamaması ona yepyeni bir beden kazandırıyor. Dene-tim altında tutmasına gerek kalmayan ve tüm artistik, entelektü-el eğilimden arınmış, yalın, içten bir beden. Neyse ki, Singer yaratıcı yapıda biri değildi. Isadora'nın yanında ne koruyucu, ne düşsel bir uyarıcı ne de sıkıntıları giderici bir rol üstlenmeyi düşünüyordu. Onda ne ideal bir kız kardeş imajı ne de esin kaynağı bir dişi örneği görüyordu. Bir kadın! Sadece o kadar... Sevi-lecek bir kadın. Tüm zenginliği ve gücüyle korunacak bir kadın imajı. Her gün yeniden ve yeniden keşfetmekten mutluluk du-yacağı bir kadın. Parmaklarının altında büyük bir ürpertinin tit-reştiğini hissettiği bir dişi.

Bir ay sonra Akdeniz kıyılarında yapacakları bir haftalık de-niz gezintisi için *Lady Evelyn*'in güvertesindeydiler. Isadora bu yatta bulunduğu zaman süresince çok kez yakından izleyebil-di-ği bu evreni gerçek anlamda bizzat yaşama olanağı bulacaktı. İş-te şimdi her şey önüne serilmişti; olanca meydan okuyuşu ve çıplaklığıyla: zenginlerin cennet evreni. Tekneye hâkim olan bu garip iç içelik, koşullarındaki farklılığı vurgulamanın ötesinde bir anlam taşıyordu. İnsanları birbirine daha yaklaştırmak yeri-ne, onları birbirinden ayıran unsurları daha da kesin hatlarla be-lirginleştirmektedir. “Normal” yaşamın ilişkileri içinde kendini

pek göstermeyen, bir başka deyişle gözden kaçan farklılıklar, burada kıskırtıcı bir yalınlık içinde olanca çıplaklığıyla ortaya dökülüyordu.

İflah olmaz Isadora! Büyük beyaz kuğu dalgalar üstünde süzülürken, Isadora, teknenin kazan dairesindeki işçileri ya da kızgın güneş altında ter döken on beş gemici tayfasını düşünüyordu. Ve tüm bu uğraş salt iki yolcunun zevki için veriliyordu. Bu insanların çilekeş koşuşturmasıyla sağlanacak rahatlık arasındaki bu orantısızlık, zihninde birçok görüntünün canlanmasına yol açmıştı. O anki yaşamının lüksü ile çocukluğunun çilekeş görüntülerinin doğurduğu çelişkiler gibi. Nostalji, isyan ve suçluluk duygularının karışımıydı bu durum. Diğer yandan çevresini saran bu lüksten keyif almadan da edemiyordu tabii. Her şeye rağmen şu da vardı ki, sosyal konumunda belli bir doygunluğa gelmişti. Yiyecekler, içecekler, pahalı şaraplar, pahalı terziler, hizmetkârlar, hizmet sanatını en üst seviyede yerine getiren yardımcıları... Paranın yardımıyla günlük yaşamın sıradanlığı olağandışı bir görünüme dönüşmüştü. Renoir'ın resmini yapmak isteyebileceği üstün yetenekli bir kadını giydirecek olan Paul Poiret'ye, kimin itirazı olabilirdi ki? Gerçekten de Isadora bir süreden beri onun müşterileri arasına girmişti. Her ne kadar, işlemeli parçalarının her santimetrekaresi bir servet tutsa da!

Yüzten sarayda artık öğle sonrası saatleriydi. Lohengrin yalızlı şeritleri olan üç köşeli amiral şapkasını takmış ve kendini bir iskambil falına kaptırmıştı. Deirdre, etrafında dört dönen martılara ekmek atarak eğleniyor, Seylanlı kamarot, üstünde beyaz ceketini gidip gelerek soğuk içeceklerin servisini yapıyordu. Deirdre portakal suyuna uzanırken Lohengrin aheste bir şekilde viski bardağındaki buz parçalarını tıngırdatıyor, bir taraftan da bir sırası ters, bir sırası düz olarak dizilmiş kartlardan gözlerini ayırmıyordu. Isadora'ya gelince; omuzlarındaki Hint şalıyla bir şezlonga uzanmış, dalgın bir şekilde ufka doğru bakıyordu. Güneş ardında uzun kırmızımtırak hareler bırakarak usulca bat-

maktaydı. Dizlerinde Walt Whitman'ın en sevdiği kitabı *Leaves of Grass* durmaktaydı.

Ani bir yalpalanma ve ardından gelen zincir şakırtısı, Deirdre'yi yerinden sıçrattı. Annesi kollarını açınca, küçük kız gelip kucagina büzülüverdi.

“Bir şey yok tatlım!” dedi parmaklarını çocuğun sarı bukleleri arasına gezdirerek Isadora. “Gece için demir attık. Ee, Lohengrin, şu fal ne âlemde?”

“Çıkmadı hayatım,” diye yanıtladı Singer kart paketini kızgın bir şekilde masaya fırlatarak. “Dileğim gerçekleşmeyecek.”

“Buna inanıyor musunuz gerçekten?”

“Ben kaderin tüm işaretlerine inanırım. Kartlar da bunu gösterir derler. Siz de yıldızlara inanmıyor musunuz?”

“Doğru, inanırım.”

Singer kalktı, bir an küpeşteye yaslandı ve dönüp hinhurması ağacı kanepeye, Isadora'nın tam karşısına yerleşti. Ardından piposunu büyük bir özenle doldurmaya koyularak tütünü becerikli parmaklarıyla titizlikle bastırdı.

“Pompei'den on iki mil kadar uzaklıkta olmalıyız. Yarın tüm günü ve geceyi orada geçireceğiz. Biliyor musun Dora, ne isterdim? Sizi Paestrum Tapınağı'nda ay ışığı altında dans ederken seyretmek. Ne harika olurdu! Siz de ister miydiniz? Oraya varınca Napoliten bir orkestra bulurdum. Odun ateşinde kuzu kızartıp yedik ve marsala şarabı içerdik birlikte. Siz ne okuyordunuz?”

“Walt Whitman'ın *Leaves of Grass* adlı kitabını.”

“Bu saçmalıklarla kafanızı nasıl doldurabiliyorsunuz?”

“Siz okudunuz mu?”

“Asla! Yitirilecek zamanım yok benim.”

“Haksızlık ediyorsunuz. Walt Whitman, Edgar Poe ile birlikte Amerika'nın en büyük ozanlarından.”

“O tehlikeli bir Bolşeviktir. Üstelik eşcinseldir de.”

“Bu yanlış işte! O Amerika'ya bir ideal, bir felsefe kazandırmak istedi. Konformizmin ve egoizmin çemberinden kurtarma-

ya çalıştı. Dediğiniz gibi bir Bolşevik değildir o, bir demokrattır. Ve tüm eserleri insanlığın kardeşliği üstüne kurulmuş bir ezgidir. Bakın, şunları söyleyen kendisidir:

‘İnsanoğluna daha az önem vermeye nasıl cesaret edilebilir!’”

“Evet, kendisi erkekleri pek severdi!” diye şaka etti Singer.

Isadora’nın yüzünde en ufak bir gülümseme belirtisi görünmeyince de devam etti:

“Her neyse, yine de ilginç kitaplar okuyorsunuz Dora. İnsanın aklına tekne gezintisi için Karl Marx’ın *Kapital*’ini ya da Platon’un *Devlet*’ini almak asla gelmez! Sonunda sizin koyu bir devrimci olduğunuzu düşünmeye başlayacağım.”

“Eh, zaten tam da öyle sayılırım, hayatım,” diye yanıtladı Isadora en tatlı ses tonuyla.

Isadora bu kez de Singer’in suratının asıldığını görerek söylediği sözlerin onun için hiçbir anlam taşımayacağını kavrayacaktı. “Ne de olsa milyarder olması onun suçu değil!” diye düşündü. “Bu tür bir dışlama, karakterinden değil, tümüyle eğitiminin geliyor. Üstelik nitelikli bir kişiliği var.” Isadora daha sonra onun gözünü açar, Singer de gerçeği görürdü. Hatta şundan emindi ki Singer, halktan çocuklar için düşündüğü büyük dans okulunu kurması için de yardım edecekti. Böyle düşünerek ona doğru ilerledi, küçük ellerini boynuna doladı, güçlü ensesi üstünde parmaklarını birbirine geçirdi ve dudaklarını onun ince bıyıklarına hafifçe dokundurdu.

“Bağışla hayatım,” diye mırıldandı. “Seni kırmak istemezdim.”

Beaulieu’ye dönüşlerinde kız kardeşini büyük bir heyecan içinde bulacaktı.

“Ah, nihayet geldin! Schurmann, sen gittiğinden bu yana durmaksızın telefon etti. Sana nasıl ulaşacağını bir türlü bilemedi.”

“Hiç şaşırmadım buna. Çünkü denizin ortasındaydık. Neler oldu?”

“Sana Rusya turnesini anımsatmak istiyordu. Öbür gün trenine bineceksin. Yerin ayrıldı.”

“Öyleyse telaşlanacak bir şey yok sayılır. Tam zamanında gelmişim. Hemen söyle ona, içi rahat etsin. Ve beni Lyon Garı’nda beklemesi gerektiğini hatırlat.”

Elisabeth çıkınca, Singer Isadora’ya yaklaştı.

“Bana Rusya’daki bu turneden hiç söz etmedin!”

“Haklısın hayatım. Birlikte geçirdiğimiz o düş dolu günlerin üstünde en ufak bir bulut dolaşsın istemedim. Salt sizin olmak istedim. Sizi sevmeyi ve başka hiçbir şey düşünmemeyi...”

“Haydi Dora. Herhalde gidecek değilsiniz değil mi? Bu kadar ciddi olamaz bu olay.”

“Hem de son derece önemli hayatım. Ama çok geçmeden döneceğim. Yaklaşık bir ay sonra.”

“Dora, emprezaryonuza hemen bir telgraf çekin. Ve ona bu turneden vazgeçtiğinizi söyleyin. Tazminatı ben öderim.”

“Bu söz konusu olamaz. Beni anlamaya çalışın Lohengrin. Bu çok önemli benim için. Bu angajmanı yerine getirmezsem, bir daha asla dans edemem. Beni anlıyor musunuz? Asla!”

Singer onu bir kez daha alıkoymaya çalışınca da:

“Dans benim varlığımın bir parçası sayılır. Benim içimde ama aslında benim irademin dışında başlı başına bir varlık olarak sürüyor. Beni ondan koparıp almayın. Yoksa en katıksız, en yüce, en güzel parçamı öldürmüş olursunuz.”

“Dora, dansın yaşamınızda ne anlam ifade ettiğini gayet iyi biliyorum. Ama itiraf etmeliyim ki, ben sizin için başka bir gelecek tasarlamıştım. Birlikte paylaşacağımız bir gelecek olacaktı bu. Aslında size bundan daha sonra söz etmeyi düşünüyordum. Ama şartlar bunu öncelikle gündeme getirmemi gerektiriyor. Dora, karım olmayı kabul eder miydiniz?”

Isadora uzun bir süre yanıt vermeden baktı ona, sonra ellerini tutup sıktı.

“Lohengrin, benim yakışıklı kavalylem. Bu sifata sizden layık biri olamaz. İsteğiniz beni çok etkiledi, çok duygulandırdı, içimi sevinçle doldurdu. Ama bunu kabul edemem. Anlayın beni. Reddettiğim siz değilsiniz, bizzat evlilik olayının ilkeleri. Daha çocukken karar vermiştim asla evlenmeyeceğime.”

“Bunlar küçük bir kızın düşünceleri.”

“Artık küçük bir kız değilim. Otuz üç yaşımdayım ve karşılaşacağım riskleri tartıp biçebiliyorum. Anlayacağınız, düşünceleme hâlâ bağlıyım. Bir gün gelip bundan acı çekecek de olsam, bu böyle işte!”

Moskova'ya geldiğinde onu bir sürpriz bekliyordu. Gordon Craig bir haftadır oradaydı, Sanat Tiyatrosu'nda *Hamlet*'i sahneye koyması için Stanislavski davet etmişti onu. Bir gün öğleden sonra Gordon Isadora'yı görmeye geldi. Hiç değişmemişti: sinirli bir el hareketiyle geriye attığı o asi saç tutamı, gözlüğünün ardından seçilen o aynı düş dolu bakışlar... Tabii hemen planları ve maketleri üstüne sonu gelmez nutuklarına başlamıştı.

“Şu sıralarda peşinde olduğum şey, sahnelemede yepyeni bir sanat anlayışı getirmek. Artık aktörü dümdüz boyalı bir fon yanına cüssesiyle oturtmak yeterli değil. Sahnenin gerektirdiği mimari unsurları, heykelleri, kısaca derinlik ve yoğunluğu da kullanmak gerek. Anlıyor musun, denemek istediğim şey dekoru tümüyle kaldırmak. Yani demek istiyorum ki, tüm boyalı yüzeyleri, bir yılın anlamsız dekor parçalarını, her tür göz boyayıcı detayı kaldırmak. Yerine ne kullanacağımı bilmek ister misin? Bak şimdi...”

Bunun üstüne cebinden hiç eksik etmediği eskiz defterini çıkararak Isadora'nın yanına oturmuş ve heyecanlı parmaklarıyla birbiri ardından sayfaları çevirmeye koyulmuştu.

“Bak, görüyor musun? Çok sade bir fon. Bu da bana, aynı kübist resimlerdeki gibi soyut motiflerden, boyalı hatlardan ve lekelerden oluşan sınırsız çeşitleme, çözüm ve etki peşinde koşma olanağı sağlıyor. Ama asıl dâhice olan...”

Isadora onu göz ucuyla sürekli izliyor ve aynen bıraktığı noktada görmenin verdiği duyguyla gülümsüyordu. Yani eskisi kadar canlı, heyecanlı, etkileyici, egoist, inişli çıkışlı ve yiyip bitirici. Ayrıntıları onda hiçbir iz bırakmamış gibiydi.

“Beni dinliyor musun, Topsy?”

“Tabii ki dinliyorum. Asıl dâhice olan, diyordun son olarak.”

“Evet, sözünü ettiğim bir tür paravan.”

“Paravan mı?”

“Evet, hareketli paravanlar. Her tür mimari formu ve ifadeyi verebilecek hareketli bölmeler: köşeler, nişler, sokaklar, salonlar, yükselteler ve benzeri mekânlar. Tabii haliyle izleyicinin hayal gücüne ve katkısına hitap etmiş oluyorum. Dahası, sahne aralığını ve antraktı da kaldırıyorum. Bu paravanlar bir anlamda salonun doğal mimarisinin bir uzantısı gibi işlev görecek, anlıyor musun?”

“Evet, evet... Anlıyorum.”

“Bak, tasarlamaya çalış...”

Bunun üstüne Craig kalkmış ve mekânın tam ortasında o ince küçük elleriyle sahneyi canlandırmaya başlamıştı. Oldukça tanımlı ve zarif jestlerle.

“Oyun başlar. Projektörler belli belirsiz gölgeler bırakır. Panolar büyüleyici bir ritim içinde hareket etmeye başlar. Genel hatlar ve planlar birbiri içine geçmiştir. Nihayet öyle bir an gelir ki, panolar yepyeni bir kompozisyon içinde durup son şekillerini alır. Nereden geldiği anlaşılamayan bir ışık aydınlatır mekânı. Ve birden salon ve sahne bütünleşir. Sanki her iki atmosfer de bir başka dünyada, fantastik ve büyüleyici bir dünyada, ancak düşlerde görülebilecek türden bir mekânda buluşuvermiştir. İşte...”

Isadora alkışlayarak bu gösteriyi beğendiğini belirtmişti.

“Bravo Ted! Sen müthiş birisin.”

“Salt benden söz ettik, senden hiçbir laf etmedik. Anlat bakalım. Milyarder olduğun söyleniyor.”

“Kim söyledi sana bunu?”

“Senden söz edilmeyen bir tek yer yok ki! Cote d’Azur’daki villan, Ruhl’daki dairen, İtalya’ya deniz gezintileri, Monte Carlo gazinosunda geceler. Grandüşes yaşamı yani!”

“Dinle Ted. Sözünü ettiğin şeyler bana ait değil. Sevdiğim adamın yaşamı.”

“Yani şimdi sen, o dikiş makinesi satıcısını mı seviyorsun?”

“Sana ne kadar garip görünse de, evet seviyorum.”

“Ya o? O da seviyor mu seni?”

“Evet Ted. Yaşamımda hiç sevilmediğim kadar seviyor beni. Ben olduğum için seviyor, anlıyor musun? Yani bana ait bir imajı değil. Ben onun ne dans perisiyim ne de koruyucu meleği. Onun metresiyim.”

“Eh, öyleyse diyecek laf yok. Evlilik ne zaman?”

“Bu konuda ne düşündüğümü bilirsin. Ama yine de, önce küçük Deirdre’yi sormanı beklerdim. Gayet iyi olduğuna emin olabilirsin.”

Craig çıkıp gittiğinde Isadora büyük bir boşluk hissetmişti. Bu paradokslar, bu fanteziler ve onca düşünce selinin ardında cınlayan sesi duvarlar arasında hâlâ yankılanmaktaydı. Çevresini saran bu sessizlik ortamı daha da boğucu gelmeye başlamıştı. “Ne inanılmaz bir sihirbazlıktı yaptığı!” diye düşünecekti içinden. Her ne kadar onu öldürmek istediği anlar da yaşasa, hayatının her anını bildiği tarzda biçimlendirmekte, dehasını sergilemekte ve yeniden yaratmakta Craig’in üstüne yoktu.

Nerede bulunursa bulunsun, Craig çevresindeki insanlara kendi görüş açısını kabul ettirmekte gecikmezdi. Tüm çevresindekiler, insanlar, yollar, manzaralar, sonunda onun elinden çıkma desenlere benzeyiverirdi.

Ted’i yeniden gördüğünden beri, Isadora sanki gerçek ailesine sırt çevirmiş gibi sıkıntılı bir duyguya kapılmıştı. Sözünü ettiği aile, kendini asla bir parçası olarak görmediği gösteri dünyası değildi. Ki zaten onda derin bir antipati uyandırmaktaydı

bu ortam. Onun kastettiği, bağrında Craig'in araştırması ve denemelerinin de bulunduğu ve derin etkilenmelerin yol açtığı avangard ve entelektüel aileydi. Singer'le ilişkisi onu bir anda bambaşka bir dünyaya itmişti: zenginlerin dünyasına. Öyle ki, yaşam standartları içinde sanatın hor görüldüğü ve genel kültür-süzlüğün son derece hâkim olduğu bir dünyaydı bu. Ama kendisinin bile az çok itiraf etmeye cesaret edebildiği bir şey varsa, o an için kendini büyük bir yalnızlık ve yoksunluk içinde hissettiği idi. Keşke Lohengrin orada olsaydı! O söylenmesi gereken şeyi bilir, onu kollarına alır, sıkıca sarar, öpücüklere boğar, onu saran bu tür duygulara karşı korurdu!

Rusya'daki son suaresi onuruna, Isadora, Craig'in de katıldığı bir veda yemeği vermiş, bu yemeğe Stanislavski ve yardımcısını da davet etmişti. Bu kadın altın parıltıları saçan açık renkli gözleriyle çok hoş, esmer bir kadındı. Yemeğin ortalarında Craig, hiç olmadığı kadar büyük bir heyecan içinde, Isadora'ya kendisiyle kalmasını ve Singer'i terk etmesini söyleyecekti.

“Hayır Ted. Yapamam. Mümkün değil bu.”

Isadora'nın sesindeki duraksamayı sezinleyen Craig, daha da üstüne giderek ısrar etmiş, kararsızlığını gidermek için elinden geleni yapmıştı. Giderek öfkelenmeye başlamıştı:

“Hem zaten, senin de tek istediğin bu, itiraf et! Şu anda bana yalan söylüyorsun. Tabii kendine de.”

“Hayır Ted, sana yemin ederim.”

“Haydi, haydi! Bana o sanayiciyle mutlu olduğunu söylemeyeceksin herhalde, değil mi? Sana uygun biri değil, bunu gayet iyi biliyorsun. Kafasındaki tek düşünce para, yat, golf turnuvaları. Bunun dışında ne var sanki? Yatma faslının dışında, böyle bir tipte ne bulduğunu anlayamıyorum.”

“O da pek o kadar fena sayılmaz hani!” dedi Isadora bir parça kışkırtıcı bir tavırla.

Craig kendini tutamayıp bağırdı:

“Ah işte tamam! İstisnasız hepsi aynı bu kadınların! Akıllarında bundan başka bir şey yok zaten! Sevişmek, sevişmek! Ama insan tüm yaşamını yatakta geçirmez küçüğüm. Belki de ona Häckel’in *Anthropologie*’sini okuyorsundur boş vakitlerinde.”

“Yeter Ted! Ne dediğini bilmiyorsun sen.”

Çok ileri gittiğini fark eden Ted, bu kez daha sakın bir sesle konuşmaya başladı:

“Ayrıca bu senin bileceğin bir iş. Ben sadece gözünü biraz açmak istiyordum. Ve de korumak. Biraz önce söylediklerimi unut. Ama kendine samimi olarak itiraf etmelisin, gerçek duygularından kaçınmaksızın. Yanıt ver bana Topsy, evet ya da hayır de. Benimle kalmayı arzu etmiyor musun?”

“Hayır Ted. Bunun olanaksız olduğunu söylemiştim. Anlamak istemiyorsun.”

O zaman Craig ayağa kalktı. Öfkeden tirtir titriyordu. Çılgın bakışlarla yardımcı kızın üstüne atılarak onu kucağına aldı ve yandaki odaya götürerek kapıyı üstlerinden anahtarla kilitledi. Stanislavski arkalarından gitmişti:

“Craig! Açın şunu! Yaptığınız utanç verici bir şey! O zavallı kızıdan yararlanmaya kalkmayın. Yalvarırım açın kapıyı.”

İçerden çırpınan kızın çığlıkları geldi önce. Sonra her şey bir sessizliğe gömüldü. Stanislavski Isadora’ya bakıyordu üzgün bir şekilde.

“Canavarın teki!” dedi sonunda.

“Gitmemiz lazım Konstantin. Trenimin kalkmasına bir saat-ten az zaman var.”

Kendilerini gara götüren takside, her ikisi de tek kelime etmemişlerdi. Ayrıcalıkları sırada eski dostunun kolundan tutarak şöyle dedi Isadora:

“Ona kızmamanız gerekir. Bu olay için! Biliyorsunuz o büyük bir sanatçı. Hem sonra, o kadar mutsuz ki!”

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Isadora, dadısının duygulanmış bakışları altında küçük kızını öpücüklere boğuyordu.

“Hayatım, ne kadar da güzelsin! Uslu durdun mu bari? Dans alıştırmalarını yaptın mı?”

“Evet anneciğim!”

Dadısı da doğruluğunu onaylamıştı.

“O zaman ben de sana bir armağan vereceğim. Ayrıca baban Ted’in özel olarak senin için yaptığı bir desen getirdim. Hem sana bir sürprizim de var. Ama kimseye söylemeyeceğine söz vereceksin bana. Bir sır bu!”

“Söz anne... Söz!”

O zaman kızını dizleri üstüne oturttu ve kulağına bir şeyler fısıldadı.

“Bekle bir tanem, henüz kesin değil.”

Birkaç gün sonra Dr. Bosson ona haberi doğrulayacaktı. Be-
deninin yeniden doğurganlığa kavuşması onu mutluluğa boğ-
muştu. Lohengrin ise baba olacağı düşüncesiyle göğsü kabarmış,
bir an için sıkıntılarını unutmuştu. Isadora kendini pek en-
der olarak yanıltan önsezilerine dayanarak bu kez erkek çocuk
dünyaya getireceğinden kuşku duymuyordu. Zaten Deirdre’ye
de söz vermişti.

Bu arada Singer’in tüm yalvarıp yakarmalarına karşın, Isado-
ra Amerika angajmanlarını iptal etmeye yanaşmamıştı.

“Yalvarırım Dora!” diye yineledi Singer belki on kez. “Kar-
şılaşacağınız tehlikeleri düşünün bir! Ve bebeğinizi gemilerde,
yolculuklarda, konserlerde koşturacağınızı düşünün. Dr. Bos-
son da söyledi, sizin durumunuzda dans etmek çılgınlık olacak-
tır.”

“Hangi durumumda? Kendimi hiç bu kadar sağlıklı hisset-
memiştim. Bir bebek için annesiyle birlikte dans etmesi ve gü-
zel bir müzik dinlemesi, bir koltuğun içine gömülüp annesinin
bebek giysileri örmesini seyretmekten çok daha yararlıdır. Sizce
de öyle değil mi?”

“Eh, mademki fikrinizi değiştirmem mümkün değil, öyleyse
en iyi koşullarda yolculuk etmenizi istiyorum. Ayrıca, ben de si-
zinle geleceğim.”

Amerikan kökenine rağmen Singer ilk olarak gidiyordu bu
ülkeye. Deniz yolculuğu her açıdan bu soylu çiftte layık bir bi-
çimde geçecekti. İki metrdotel, şezlongunu taşımak üzere eşlik
etmekteydi müstakbel anneye. Dinlenmesi için kendine bir sa-
lon ayrılmıştı. Ayrıca yine onun için her gün yeni bir mönü ha-
zırlanmaktaydı. Isadora ise, o ana tam zıt koşullarda, bir hayvan
kargosunda yaptığı ilk yolculuğu anımsayıp gülümsemekten
kendini alamıyordu.

New York’ta, Washington’da, San Francisco’da turne göz
kamaştırıcı bir başarı ve resepsiyonlar arasında geçecekti. Gittik-

leri her yerde büyük bir izleyici kitlesiyle karşılaşılıyorlar, kentin en seçkin kişileri Isadora'yı "garden party"lerinde görmek için birbirleriyle yarış ediyordu. Dünyanın en zengin adamlarından biriyle sürdürdüğü ilişki, bu hayranlık atmosferine muhakkak ki ters düşmüyordu. Kadınlar onun saç modelini, Poiret stili giysilerini taklit ediyorlardı. Yine de hâlâ Püritanizmin karanlıklarında yaşayan bir Amerika için, Isadora'nın yaşamı şoke edici unsurlar taşımaktaydı.

Bir akşam, Philadelphia'da, gelenek görenekleri canlandırmak için çalışan bir dernek başkanı bayan -Atlantik ötesinde yüzlercesi mevcuttu- gösteriden sonra Isadora'ya yüklenecekti:

"Sevgili Bayan Duncan," diye söze başladı. "Kabiliyetinize hayranım."

Kabiliyet mi? Bu sıfat Isadora'nın sinsi bir yaklaşım olarak görüp nefret ettiği bir sözcüktü.

"Yine de..." diye sürdürdü bayan patroniçe.

"Evet, yine de?"

"Yine de izin verirseniz şunu söylemeliyim ki, böyle dans etmeyi sürdüremezsiniz. Yani demek istiyorum ki, sizin durumunuzda biri..."

"Ah, öyle mi?" dedi Isadora şaşırmış gibi görünerek. "Peki ama neden?"

"Çünkü orkestra bölümünün son sırasından bile fark edilebiliyor."

"Zaten sevgili bayan, benim dansımın dile getirmek istediği şey de bu işte: Aşk, Kadın, Formasyon, Doğurgan Toprak, Doğurgan Üç Tanrıça*, Doğurgan Meryem ve Doğurgan İlkbahar... Yani, bir yaşam vaat eden her şey! İşte gördüğünüz gibi ben bunun için karnımda bebeğimle dans ediyorum!"

Ama daha da ciddi bir sorun çıkacaktı. Isadora'nın sol düşüncelere sahip biri olmasından kuşkulanıyordu. Hatta bazıları

*) *Kharit'ler*: Yunan mitolojisinin Üç Güzeli: Aglaie, Euphrosyne, Thalia.

komünist olduğunu bile söylemişti. Singer'in dolarları bile bu söylentileri önleyemediğinden Isadora bizzat kendisi bir açıklama yapmaya karar verdi. Metropolitan Opera'daki gösteriden sonra, Isadora izleyicilere yaklaşıp aklına gelen her şeyi söylemeye koyuldu. Ertesi gün gazeteler bu skandalı şu manşetlerle verdiler: "ISADORA DUNCAN ZENGİNLERE HAKARET EDİYOR!"

Buna rağmen Isadora, doğduğu anayurduna, çok sevdiğini söylediği Amerika'ya saygı göstermekte tereddüt etmedi. Anlaşılması zor da olsa bazı gerçekleri gizlemek için tabii. Hatta Isadora tüm sanatının çocukluk günlerinin ortamından kaynaklandığını belirtmekten kaçınmadı: Yunan stili denilen dansını yine o Amerika topraklarında yaratmıştı. Bu, geleceğin Amerika'sının dansıydı. Tüm bu dans figürleri ondan kaynaklanmamış mıydı? Amerika'nın o uçsuz bucaksız doğasından... Sierra Nevada'dan, Kaliforniya kıyılarını okşayan Pasifik Okyanusu'ndan, Rocky Mountains'in geniş alanlarından, Niagara Çağlayanı'ndan! Ama izleyiciyi asıl şaşırtan, şey, bir halk tiyatrosu ve halk kültürü adına yapılan çağrıydı. "Halkın istediği sanatı götürün onlara," diye haykırıyordu konuşmasının sonunda. "Ustaların müziği, sınırlı sayıdaki kültürlü kesimin imtiyazına daha uzun süre bırakılamaz. Bunlar karşılıksız olarak halka götürülmelidir. Onlar için ekmek ve su kadar elzem olan bu unsurlar, insanlığın hayat damarıdır!" Bu nutuk, Amerikalıların kulaklarında adeta bir başkaldırı çağrısı gibi yankılar uyandıracaktı. Ayrıca onun "iharetinden", "kışkırtıcılığından" ve "düşmanla işbirliği yapmasından" söz edip duracaklardı.

Dönme zamanı gelmişti. Çünkü hamileliği her resitali daha da tehlikeli kılıyordu. Isadora sonunda Singer'in ricalarına boyun eğdi. Onları geri götüren gemide, şöyle diyecekti Singer:

"Dora, doğumu bekleyene kadar Nil'e gitmeye ne dersin? Puslu gökyüzünden uzaklaşıp güneş altına koşmaya? Thebai'yi, Denderah'ı ve görmek istediğiniz her yeri ziyaret ederdik. Yat

bizi İskenderiye'ye kadar götürür. Oradan da benim *Dahabieh*'e binip aşağı Mısır'a giderdik. Kamaraları çok rahattır. Ayrıca otuz kişilik bir gemi ekibi var. Birinci sınıf bir şef de alırsınız. Ne dersiniz?"

"Ama ya okulum? İşim?"

"Okulunuzla Elisabeth gayet güzel ilgileniyor. İşinize gelince; bu konuyu daha sonra düşünmek için yeterince zamanınız olacak. Gençsiniz çünkü."

"Bana çok sık tekrarlamayın bunu. İnsanı yaşlandırır! Tamam Lohengrin. Gidip bay firavunu bir ziyaret edelim bakalım!"

Böylece kışı o ünlü *Dahabieh*'de, Nil'de ağır ağır ilerleyen deniz taşıtında geçirdiler. Hathor Tanrıçası'nın imparatorluğu Dendera Tapınağı'ndan Tombut Vadisi'ne kadar... Isadora krallık yapamayacak kadar genç yaşta ölen küçük prensin mezarı başında uzun zaman kalmıştı. "Sonsuzluğa mahkûm bir çocuk!" diye düşünmüştü. "Ne akıl almaz bir düşünce!" Birkaç hafta sonra Halfa Vadisi'ne varırlar, Nübye'ye girerler, Hartum'u ziyaret ederler. Singer başında kolonilere özgü kaskı, omzuna çaprazlama geçirdiği *West Pocket Kodak* makinesiyle yüzlerce fotoğraf çekerken, Isadora da izlenimlerini not ediyor ve bir taraftan da kaleminden kalıplaşmış sözlerin dışında bir şey çıkmamasına sinirleniyordu: "Tan vaktinin eflatun tonları", "gurup vaktinin gözalıcı kırmızıları...", "çöllerin altın sarısı kumları...", "güçlü Nil sularının o yanık ezgili, monoton sesleri..." gibi tanımlamaların, ne yaparsa yapsın "yüzyılların ritmi" veya "durağan bir fresk içinde tarlalarında çalışan Fellahların bronzlaşmış çevik bedenleri" türünden yorumların sıradanlığını ne yaparsa yapsın aşamıyordu.

"Harika yazmışsınız!" diye duygularını ifade etmişti Singer. Isadora'nın omzunun üstünden yazdıklarını okumuştular.

"Çok teşekkür... Cook & Sons broşürlerinde de bundan fazlası yazılamazdı herhalde!"

Fransa'ya dönüşten bir ay sonra doğan küçük oğlana Patrick adı verilmişti. Singer'in milyarderlik armasına baba olmasıyla birlikte bir paye daha eklenmişti. Singer, oğlunun salt annesinin tekelinde bulunmasından rahatsızlık duyuyordu ve pek de hak-sız sayılmazdı. Böylelikle evlilik meselesini bir kez daha günde-me getirdi. Ama bu sefer Singer'in bakışlarındaki kararlılıkta ye-ni bir gerekçenin izleri okunmaktaydı:

“Bu çocuğun bir babası olması lazım.”

“Nasıl yani? Bildiğim kadarıyla bir tane var.”

“Benim demek istediğim, meşru bir baba. Kanunlar önünde yani.”

“Böyle bir gerekliliğe inanmıyorum,” diye kestirip attı Isa-dora. “Patrick sizin oğlunuz, bunu biliyoruz. Ve bu da yeterli. Ben size güveniyorum ve biliyorum ki bu durumu asla yadsıma-yacaksınız. Yani, kontrata gerek yok.”

“Gayet tabii Isadora,” diye ısrar etti Singer. “Onun, benim ve sizin için durumu resmileştirmek daha iyi olmaz mı?”

“Bu kadar konformist olmayın, sevgilim. Her şeyden önce bir sanatçı için evlilik çılgınlık demektir. Ben yaşamımı dünya-nın dört bir yanında turnelerle geçireceksem, siz de herhalde günlerinizi, benim soyunma odamda bir sandalye üstünde, kol-larınızda bebekle geçirecek değilsiniz!”

“Yine de bir deneme yapalım, ne dersiniz? Üç ay benim De-vonshire'deki şatomda kalın. Bu sürenin sonunda fikrinizi de-ğiştirmemişseniz, evlilik konusunu bir daha ağzıma almayacağı-ma söz veriyorum. Ama bu konumun hoşunuza gitmemesi ina-nın çok şaşırtacak beni.”

Isadora kabul etti. Bu evlilik denemesi fikri her ne kadar ona saçma gelse ve sonuçtan hiçbir kuşkusu olmasa da...

Singer kendini yaratıcı bir mimar gibi hissederci. Aslında olanakları buna uygundu ama sebatkârlıktan yoksundu. Tüm

zamanını arazi alarak ve mimarlara tasarımlar hazırlatarak geçirirdi. Onların Avrupa'nın en gözde saraylarından esinlenmelerini istiyordu. Ama çalışmalar başlar başlamaz Singer hemen yeni bir fanteziye atlayıveriyor ve geleceğin Versailles'ı bir şantiye olarak kalmaya mahkûm oluyordu. Ne de olsa Bavyeralı II. Ludwig'in yaratıcı dehası olamazdı herkeste. Devonshire şatonunun inşası nasıl olmuş da bitirilebilmişti Tanrı bilirdi artık. Sanayi burjuvazisi dönemi örneklerinde görüldüğü gibi, tuğla ve taş karışımı olan bu masif yapı, sivri çatılı kuleleri ve çapraz kayıtlı pencereleriyle Rönesans şatolarını andırır bir görünüme sahipti.

Şatonun her birinde tam donanımlı banyosu olan kırk üç odası Singer'in kendi kullanımı doğrultusunda düzenlenmişti. Garajda dizili duran on dört tane otomobil ve limanda olanca görkemiyle bekleyen bir yat bulunmaktaydı. Tüm bunlara rağmen Isadora ortamı çok iç karartıcı bulmuştu. Daha ilk günden her şey dehşet uyandırmıştı onda. Biteviye yağan uzun yaz yağmurları, yeşilimsi cılız bir ışığın altında donuklaşan koyu ahşap mobilyalarla dolu devasa salonlar, günün belli saatlerinde yemeğin hazır olduğunu haber vermek için gelip yerlere kadar eğilen o hizmetkârların buz gibi halleri ve suskunlukları... Kahvaltı (kırmış jambon, böbrek ve yulaf çorbası), öğle yemeği, çay saati veya akşam yemeği türünden yemek çağrıları, bir manastır âdetlerinin katı düzeni içinde günü doldurmaktaydı. On beş günün sonunda, Isadora Singer'e İngiliz tarzı yaşam biçiminin onu çıldırttığını ve sıkıntının içini yiyip bitirdiğini itiraf etmek zorunda kaldı.

“Neden dans etmiyorsunuz? Bu oyalar sizi.”

“Bu dekorda dans etmek mi? Goblen halıların ortasında? Yürürken insanın bacağına kırmaktan korkmadan bir adım atmadığı bu cilalı parke üstünde mi? Aklınızdan çıkarın bunu.”

“Öyleyse siz de perdelerinizi ve döşemelerinizi getirtin.”

“Ama bir piyanist de gerekecek.”

“O zaman piyanist de çağırın!”

Bir hafta sonra Colonne ona en iyi müzisyenlerden birini gönderecekti. André Caplet adındaki bu usta yorumcu, orkestra şefliği ve bestecilik alanında çok yetenekli biriydi. Isadora, onu Gaité Lyrique’de birinci keman çaldığı zamanlardan tanır-
dı. İnsan rahatsız edici çirkinliğinden tedirgin olmamış olsa Isadora belki hiç fark etmeyecekti onu. Daha ilk görüşte, biçimsiz vücudunun üstündeki o kocaman kafası ve patlak gözlerinin uyandırdığı rahatsızlık, çok geçmeden yerini kesin bir antipatiye bırakacaktı. Öyle ki, Colonne’a, adamı kendisiyle tanıştırtmamasını rica edecekti.

“Ama bu delikanlı size hayran. Hem de çıldırasıya hayran,” diye karşı çıkmıştı Colonne.

“Beni ilgilendirmez. Onu görmek istemiyorum.”

Bir akşam, Colonne rahatsızlandığı için yerine Caplet’yi göndermiş, Isadora da, eğer orkestrayı o idare ederse dans etmeyeceğini açıklamıştı. “Gösteri boyunca onun gözlerimin önünde olmasına tahammül edemeyeceğim,” demişti Lugné-Poe’ya. Zavallı viyolonist gözü yaşlarla dolu olarak soyunma odasına gelip Isadora’ya yalvarmıştı:

“Madam, yalvarırım size, izin verin orkestrayı bu kez ben idare edeyim, sizin için.”

“Hayır, Mösyö, üzgünüm. Bu elimde olan bir şey değil!” diye yanıtlamıştı Isadora soğuk bir tavırla.

Sonuç olarak Colonne’un yerini almak üzere Gabriel Pierne özel olarak çağırılmış, o da bunu kabul etmişti.

İşte, Colonne’un Isadora’ya gönderdiği Caplet böyle biriydi. Kızıp köpüren Isadora, onun elinde valiziyle geldiğini görünce taşkınlık göstermekten kendini alamadı:

“Nasıl, yine mi siz? Paris’te başka piyanist kalmadı herhalde?”

“Bağışlayın Madam... diye kekeleydi adam. “Sayın hocam bana... Şey yani... Sizin birini aradığınızı...”

“Ben ondan piyanist istemiştim, viyolonist değil!”

“şey... Ben piyano da çalarım.. Ayrıca oda müziği de besteliyorum,” diye ilave etti adam gözlerini yere indirerek.

Birkaç gün sonra Singer bir akciğer kanaması geçirmiş, bu durumda eve bir doktorla hemşire çağrılması gerekmişti. Isadora ise ayrı bir odaya, şatonun diğer tarafına yerleştirilmiş ve her ne olursa olsun hastayı rahatsız etmemesi salık verilmişti. Ölüm korkusu aklını hastalığından çok daha fazla kurcalayan Singer ise, odadan dışarı çıkmaya bile cesaret edemiyordu. Günler boyunca yatağa çakılı kalmış ve salt haşlanmış makarnayla beslenmişti. Ayrıca hemşire her saat başı gelip tansiyonunu ölçüyordu.

Bu süre zarfında Isadora giderek iyice yalnız kalmaya mahkûm olacaktı. Bir yanda, kendini çoktan mezara konmuş gibi hisseden Lohengrin, diğer yanda her geçen gün biraz daha tiksinti duyduğu piyanist Caplet. Adamın görüntüsüne artık katlanamayan Isadora, sonunda şu çözümü buldu: Kendisi dans ederken, o piyanoyu bir paravan ardında çalacaktı. Bununla birlikte hiçbir mantığın kabul edemeyeceği anlaşılmaz bir olay gelişmekteydi. Isadora ona tahammül edemediğini belli ettikçe piyanistin de tutkusu büyümekteydi. Yeniden paylanma korkusuyla içindeki aşkı açığa vurmaya cesaret edemediğinden, piyanist ona uzun bakışlar göndermekle yetiniyordu. Bu da Isadora’nın öfkesini doruğa çıkarıyordu. Adamın çekingenliği, sakarlığı, yanı sıra o biktırıcı incelikteki söz ve tavırları, fiziği kadar tiksinti uyandırıyoru da.

Bu arada, Lohengrin’in eski bir arkadaşı olan Kontes Edas, bir-iki gün geçirmek üzere şatoya geldi. O da André Caplet’den söz edildiğini duymuş, onun hem bestecilik yeteneği üzerine çok şey duymuş hem de Debussy’nin arkadaşı ve öğrencisi olduğunu öğrenmişti. Ayrıca büyük bestecinin onu parlak bir geleceğin beklediği düşüncesinde olduğunu da. Tüm bunların yanı sıra, Kontes özel dinletilerden bazılarında Caplet’nin birkaç dörtlüsünü dinleyerek müziği hakkında fikir edinmiş ve halen

Le Miroir de Jesus adlı büyük bir oratoryo üzerinde çalıştığını öğrenmişti. Garip bir alçakgönüllülük gösteren Caplet ise, bu başarılarından hiç söz etmemişti Isadora'ya. Ama Kontes Edas, Fransız müziğinin en umut vaat eden yeteneklerinden birine karşı Isadora'nın takındığı bu tavra çok şaşırıp ona şöyle sitemde bulundu:

“Zavallı adama karşı nasıl bu kadar acımasız olabiliyorsunuz? Hele kendisini savunmaktan bu kadar acizken! Hele hele size bu kadar hayranlık beslerken.”

“Bu elimde olmayan bir şey. Ona bakmak gelmiyor içimden. Elini sıkamak düşüncesi bile yüreğimi kaldırıyor.”

Kontes Isadora'ya Caplet'nin kim olduğunu, yani onun yirminci yüzyılın en büyük bestecilerinden biri olduğunu anlatmaya çalıştıysa da, bu hiçbir şeyi değiştirmedii. Isadora, bir kez bile yakınmaya kalkışmayan Caplet'ye eziyet üstüne eziyet yapmayı sürdürüyordu.

Bir gün, öğle yemeğinin ardından Madam Edas, çevresindeki kırılık yörede arabayla bir gezinti yapmayı önerdi.

“Caplet'yi de alırız. Çok memnun olacaktır.”

“Bakın bu olmaz! Asla! Arabada o yaratıkla birlikte mi olacağım? Beni çıldırtmak mı istiyorsunuz?”

“Haydi, Isadora, güzel bir jest olurdu. Hiç değilse benim için yapın.”

Isadora sonunda kabul etti. Beş dakika sonra da, kendini Kontes ile baygın âşık arasında oturur bulacaktı. Her zamanki gibi bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Arabada kimse ağzını açıp tek kelime etmiyordu. Isadora asık bir suratla, bakışlarını şoförün sırtına dikmiş, oturuyordu. Kontes ise yüzünde bir tebessüm, dalgın bir şekilde, uzayıp giden manzarayı seyrediyordu. Müzisyene gelince; hayran olduğu kişiden yana kaçmak bakışlar atarak parmaklarıyla dizlerinin üstünde tempo tutmaktaydı. Yarım saat sonra, sinir krizi geçirmenin eşiğine gelen Isadora, ön tarafı ayıran cama vurarak şoföre geri dönmeleri

uyarısında bulundu. Ama bir kavşak noktasına gelmeyi beklemek yerine, yolun boş olmasından yararlanmak isteyen şoförün yaptığı ani bir dönüşle Isadora yanındaki Caplet'nin kolları arasına savrulmuş, o da elleriyle üstüne kapaklanıvermişti. Isadora ona öfkeli bir bakış atarak kendini hemen geriye atmış ama hemen ardından da, daha birkaç dakika öncesine kadar aynı bir vebalıymış gibi davrandığı Caplet'ye eğilerek, nasıl bir dürtüyle yaptığını bilmeksizin, dudaklarını onunkiler üstüne yapıştırmıştı. Ne oluyordu öyle? Bu kaba ve zarafetten uzak çehre, neden ona bir Apollon yüzü gibi görünüyormuştu acaba? O ifadesiz patlak gözleri nasıl olmuştu da, birden deha ışıltılarıyla parıldamaya başlamıştı? Bu başarısız müzisyen onun gözünde neden Beethoven ve Wagner'inkine eşit bir ihtişama dönüşüvermişti? Neden? Neden? Neden? Isadora için bu yanım irdelemeyi düşünmüyordu bile. Bildiği tek şey, Caplet'yi sevdiğiydi, tıpkı, duyguları her şeyiyle ortaya çıkaran bir fırtınayı, düşüncesini arındıran bir kurtarıcıyı, ruhunu açığa çıkaran bir bedeni sever gibi. Çünkü önde giden oydu ve kendisi onu izliyordu.

Kin mi? Aşk mı? Salt sözcükler, hiçbir işe yaramayan sözcükler, diye düşünüyordu Isadora. Öyle ya, mademki hep aynı şey çıkıyordu ortaya; Caplet'ye duyduğu kin! Tüm gücüyle direndiği halde Isadora'yı Caplet'ye iten, sürükleyen ve tüm benliğini saran fırtına selini yine ona yöneltmek gibi bir şeydi bu. Varlığının derinliklerinde köklenip beslenen bir arzu güdüsüyle kendini aşan bir karşı koyuş, yavaş yavaş ve yıldan yıla, tüm o buruk girişimlerinde, reddedilen bedeninde, bir yana itilen dişiliğinde dal budak sarıp yerleşmişti. Ve işte, ancak şimdi anlıyordu ki, onun için aşk ve arzu asla tek bir anlam ifade etmeyecek, aynı şey olmayacaktı. Caplet'nin cüzamlı öpüşleri, sanki onun yazgısının ilk çatlağını oluşturmuş gibiydi. Caplet'nin metresi olarak Isadora o güne dek görmezden geldiği, İngiltere kırılarında yol alan arabanın aniden dönüş yaptığı o ana kadar görmezden geldiği benliğinin diğer yarısını da artık tümüyle sahiplenmiş oluyordu.

Yaz sonunda Isadora Singer'le birlikte Paris'e dönmüştü. Tümüyle iyileşmiş olduğu halde Singer'in kafası, iyice yakından hissettiği ölüm fikriyle bu kez hiç olmadığı kadar meşguldü. Karı koca olarak yaşama deneyi yaklaşık iki ay sürmüş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştı. İlişkileri yine sürmekteydi ama anlaşmalarına sadık kalan Singer bundan böyle evlilik fikrinden tümüyle vazgeçecekti.

Isadora işe yeniden koyulmak ve dans okulunu taşımak için bir lokal bulmak durumundaydı. Singer'in istediği ise, onu Beaulieu'de birkaç ay daha konuk etmektir. Ama Isadora mesafenin uzaklığını ileri sürerek çözümü pek pratik bulmamaktaydı. Bu arada Isadora, resimleriyle ve yüksek sosyeteye yaptığı portrelerle ünlü olan ressam Gervex'nin malikânesinin satılık olduğunu öğrenecekti. Burası yakın zamanda inşa edilmiş, büyükçe ama sevimsiz bir yapıydı. Çok güzel bir bahçe içinde olan bu bina, Neuilly-sur Seine'de, Chauveau Sokağı 68 numarada bulunuyordu. Singer burayı hemen satın alarak Isadora'nın kullanımına vermiş, o da, öğrencileriyle birlikte hemen yerleşmişti. Beraberlerinde Elisabeth ile repetitör olarak işe başlayan genç müzisyen Heiner Skene de bulunmaktaydı.

Ressamın büyük bir şapelden oluşan eski atölyesine Isadora, on beş metre uzunluğunda muhteşem mavi perdeler astırmıştı. Skene'nin çaldığı piyano eşliğinde burada günler geceler boyunca prova yapmaktaydı. Öğrenciler ve dadıları ise, uyku saatlerinde müzikten rahatsız olmamaları için bahçedeki pavyona yerleştirilmişti.

Paul Poiret de buraya sık sık gelir gider olmuştu. Isadora'nın sahne tunikleri için eskizler çiziyor ve bunlardan yola çıkarak tüm ayrıntılarına dek tasarlanmış ropolar dikiyordu. 1912 yılında, Singer'in Paris'in tüm ileri gelen kişilerini konuk edeceği büyük bir İran gecesi için Isadora'nın atölyeyi dekore etmesini istediği kişi yine Poiret olacaktı. Terzi, evin hanımına krokileri ve çizdi-

ği planları gösterdikten sonra marangozlarını, halıcılarını ve yardımcılarını göndermiş ve adeta sihirli bir parmak değmişçesine sekiz gün içinde Binbir Gece Masallarına özgü bir saray ortaya çıkmıştı. Poiret döşemenin üstüne çeşitli büyüklükte Şark halıları sermiş, şapelin arka tarafında, yaldızlı mavi tenteler altına yerleştirdiği iki kişilik masalarla Parisli çiftlerin baş başa kalabilecekleri köşeler oluşturmuştu. Ama yine de burayı üstünde egzotik bitki ve çiçeklerin basılı olduğu perdeler ardında gizlemeye özen göstermişti. Aynı İran estamplarında olduğu gibi, tam ortaya koydurduğu fiskiyenin yanar döner kristal fiskiyesinden yükselen su, incecik zerreler halinde tekrar yere dökülmekteydi. Ama Poiret, tüm hünerini Şark zevkini olanca zenginliğiyle sergilemeye karar verdiği gizli bir köşe üstüne yoğunlaştırmıştı. Burada kalın siyah perdeler yere kadar iniyor ve bu görüntü duvarları kaplayan altın yaldız motifli büyük aynalı panolara akse diyordu. Hemen her yerde, parlak ipek kumaştan yastıkların serpiştirildiği yumuşak sedirler göze çarpıyordu. Pencerele rin önü kapanmış, kapılar ise geometrik desenlerle süslü gümüşü yapraklarla örtülmüş ve iki siyah haçla bezenerek adeta Etrüsk mezarlarının görünümüne bürünmüştü. Poiret, son ana kadar her şeyin büyük bir gizlilik içinde kalmasını istiyordu. Tüm bu değişim boyunca, atölyeye Isadora'nın bile girmesine izin verilmemişti. Sonunda, bu sihirbaz ustanın eseri önünde gözlerini açtığı zaman Isadora, ne diyeceğini bilememiş, adeta büyülenmişti. Etkilenmiş ve kendini tuhaf hissetmişti.

Poiret'nin bile, yarattığı bu mekânın uyandırdığı erotizmden şaşırmış gibi bir hali vardı. Isadora'nın sıkıntılı halini sezi nleyen Poiret, sonunda sanki kendi kendine konuşur gibi şöyle demişti:

“İşte, üstünde her tür yorum yapılabilecek bir mekân ve sıradan yerlere kıyasla hakkında birçok şey söylenebilecek bir yaklaşım tarzı.”

Böylece, insana hem kıskırtıcı hem de donuk gelebilecek gerçekdışı dekor ortasında ve oryantal müziğin eşliğinde, tümü

de İran tarzı türbanlar ve kostümlere bürünmüş olan konuklar, birer birer içeri girmeye başlamıştı. Aralarında, sahneden ya da diğer sanat dallarından ünlülerle birlikte Isadora'nın birkaç şahsi arkadaşı da bulunmaktaydı: Cécile Sorel ve Marie Leconte (Comédie Française'den), heykeltıraş Bourdelle, ressam Van Dongen ve Maurice Denis, Jean Cocteau, D'Annunzio, Amerikalı fotoğrafçı Steichen, viyolonist Isaye, Henry Bataille, sadık yorumcusu Berthe Bady... Şampanya su gibi akarken konuklar gruplar oluşturmaya başlamış, Isadora da her birinin yanına yaklaşarak yüzünde hoş bir tebessümle konukseverliğini göstermeye koyulmuştu. Henry Bataille onu biraz daha fazla tutarak elini öperken şöyle demişti:

“Ne görkemli bir gece Sevgili Kirke. Persepolis'in tüm ihtişamını canlandırmışsınız. İnsan sizin evinizde en baş döndürücü, en baştan çıkarıcı atmosferleri soluyabiliyor. Sanki uzayda canlandırılmış düşsel bir Baudelaire mekânı bu!”

“Ben hiçbir şey yapmadım, sevgili Henry. Tüm bu gördüklerinizin gerçek Amphion'u*, Poirer'nin ta kendisidir. Benimle gelin, size özel köşeyi göstereyim. Henüz bir şey görmüş sayılmazsınız. Sevgili şair dostum, inanın düşüp bayılabilirsiniz.”

Ve gülerek onu elinden tuttu, tribüne giden merdivenlere doğru peşinden sürükledi ve köpekbalığı derisinden yapılmış o geniş divanlardan birine yanına oturttu. Mor ışıkları aynalar boyu yansıyıp giden Gal lambalarının etrafındaki loş ortam, orada burada yarı uzanmış bir şekilde afyonla gevşemiş konukları maskelemekteydi. Bazılarının ise parlak paravanların arasında sıkı fıkı oldukları fark ediliyordu: Kadınlar heyecanlı bir şekilde birbirlerine sokulmuştu. Gençlere gelince; onlar da birbirleriyle usul usul fısıldaşmaktaydılar.

Gecenin iyice ilerleyen saatlerinde, Isadora ve Bataille yana uzanmış durumdaydılar. Çevrelerinde her şey gevşemiş,

*) *Amphion*: Zeus ve Antiope'nin oğlu. Thebai kentinin duvarlarını inşa eden şair ve müzisyen tanrı. Efsaneye göre, duvar taşları, çaldığı lirin sesiyle kendiliğinden üst üste yerleşmiş.

kendinden geçmiş gibiydi. Sesler kendilerine aynı bir tapınak-taymışlar gibi hafif uğultular halinde geliyordu: fısıldaşmalar, ipek hışırtıları, bardak tıkırtıları, bilezik şıkırtıları ve salonun dip taraflarında Chopin'in bir *Prelude*'ünü çalan Skene'nin piyano-sunun uzaktan uzağa gelen sesi... Isadora ve Bataille ortamın tahrik edici atmosferine kapılarak farkında olmadan kendilerini birbirlerinin kollarına bırakmış, dudakları birleşmişti. Nerdeyse çıplak olan Isadora, çok geçmeden bedenini arkadaşının okşayışlarına bırakmış bir halde kendinden geçecekti. Tam o sırada, on beş dakikadan beri her yerde boşu boşuna Isadora'yı arayan Singer ortaya çıkacaktı. Tek kelime etmeksizin çiftin önünde durarak onlara bakmış ve o daracık merdivenlerden hışımla geri inmişti. Isadora ardından atılmıştı. Aşağıya indiklerinde Singer konuklara hiddet içinde bağırmaya başlamıştı:

“Çıkın hepiniz! Gördüklerim yetti artık! Bir randevuevi değil burası! Tümünüz de yatıp kalkmaktan başka bir şey düşünmüyorsunuz. Bir de kendinize sanatçı diyorsunuz! Yaratıcı sanatçılar! Zenginlerin sırtından geçinmek istiyorsanız eğer, başka kapıyı çalmalısınız. Gidin, o modern sanatınızı başka yerde pazarlayın. Becerebilerseniz tabii! Modern sanat! Modern sanatmış... Siz, hiçbir işe yaramayan fırsatçılarsınız! Modern sanat! Laf ola... Evet! Boş laf hepsi de! Modern dans ha, Madam Duncan? Siz, bir sanatçı mısınız? Yani bir dansçı! Ne demezsiniz! Siz de tıpkı diğerleri gibisiniz. Sanatmış, kültürmüş, Karl Marx'mış, Whitman'mış! Hepsi de başarısız ve yetersiz insanlar. Bunların hiçbirisi, tıpkı bir sokak kadını gibi önüne ilk çıkanın kollarına atmaktan sizi alıkoymuyor değil mi? Komünistsiniz ama, yine de o binlerce franklık roplarınızı ödemek ve dans okulunuzu karşılamak için beni elinizde tutmaktan pek hoşnutsunuz. Ama içiniz rahat etsin. Bundan böyle canınızın istediğini yapmakta serbestsiniz. Ben gidiyorum. Ve bir daha da asla adımlımı atmayacağım bu eve. Asla! Duydunuz mu?”

Çıkarken hızla çaptığı meşe kapı, tonozları altında adeta titremişti. Tüm bu sahne boyunca Isadora, sapsarı kesilmiş bir hal-

de, ayakta taş gibi kalakalmıştı. Etrafındakiler de aynı şekilde kırmıldamadan durmaktaydı. Singer'in gidişinin ardından birkaç saniye yaşanan ama sanki sonsuza dek sürmüş gibi gelen o sessizliğin içinde, kimse ne bir şey söyleyebilmiş ne de bir jest yapabilmişti. Bunun üstüne Isadora, Skene'ye dönerek şöyle demişti:

“Hemen bir şey çalın, yoksa gece berbat olacak.”

“Ne çalmamı istersiniz?”

“Ne olursa... Sözgelimi *La mort d'Iseut*.”

Skene piyanoya otururken, Isadora da sahne tuniğini bir çırpıda üstüne geçirmiş ve ardından da şafağa kadar dans etmişti.

İki gün sonra da Singer'in, hastalığında kendisine bakan hemşire eşliğinde Mısır'a hareket ettiğini öğrenecekti.

Lohengrin'in gidişiyle Isadora adeta rahat bir soluk almıştı. Artık yaşamına, düşüncelerine bir yön verebilirdi. Bundan böyle bazı şeyler asla geçmişindeki gibi olmayacaktı. Artık kendini bedeninin isteklerine bırakacak ve bu durumu karşı koymadan kabullenecekti. Kendinden ve sanatına uygun düşmeyecek diye çok kez mahrum kaldığı aşkın zevklerinden artık intikamını alacaktı. Ve böyle bir şeyden ne utanacak ne de ürkecekti. Kendi seçtiği erkeğe verecekti aşkını. Payen bedeni artık bir sungu anlamına gelecekti. Ama seçimini kendisi yapacaktı. Otuz beş yaşından itibaren, aşktan yoksun geçen her gece onun için telafisiz bir zaman olacaktı. Yerleşik davranış biçimlerine karşı kendine epey pahalıya mal olarak kazandığı özgürlük bundan böyle elinin altından kayıp giden günlerdeki deneyimlerinden daha acımasız olanlarını göğüslemek zorunda kalacaktı. Bu yepyeni özgürlüğün tadını çıkarmaya başlar başlamaz da, yeni yaşamının ilkeleri şekillenmeye başlayacaktı. Böylece tüm engelleri aşarak, bir arzu seli coşacaktı varlığının derinliklerinden.

Isadora 17 yaşında.

Üstte sağda:

Paris'e ilk yolculuk (1900).

Altta:

Öğrencilerinden bir grupla. Isadora
ilk dans okulunu
Grünwald/Berlin'de açmıştı
(1903).

Üstte solda:
Isadora 1900 yılında.

Üstte:
1905 yılında. Isadora 28 yaşında.

Altta:
Gordon Craig 1905 yılında.

Isadora Hamburg-Berlin treninde *Faust* okurken.
Gordon Craig'ın iki deseni.

1907'de

Isadora Ernst Häckel'in *Anthropologie*'sini okuyor.

Solda: Isadora 1909'da sahnede dans ederken.

Sağda: Aynı oyundan birkaç pozu.

Raymond Duncan (1912)

Isadora, çocukları Deirdre ve Patrick ile
korkunç olaydan birkaç ay önce.

Meudon'daki Bellevue Malikânesi. Paris Singer Isadora Dunçan'ın burayı
“dansın mabedi” yapmasını istemişti.

Isadora arkadaşlarıyla birlikte: Fotoğrafçı Edward Steiner, heykeltıraş
Antoine Bourdelle, ressamlar Maurice Denis ve Van Dongen.

Bellevue'de

Üstte: Sergey Essenin ile birlikte Berlin'de (1922).

Yanda: Korkunç çift Paris'te (1923).

Yanda: Antoine Bourdelle'in bir deseni (1909).

Altta: Auguste Rodin'in bir deseni.

Isadora'nın son fotoğraflarından biri.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

“Önemli bir şey değil, inanın. Sadece sürmenaj geçiriyorsunuz. Dinlenmeye özellikle ihtiyacınız var. Çocuklarınızla birlikte kent dışına gidip bir-iki gün geçirin. Bu çok iyi gelecektir size. Ve sakın fazla şampanya içmeyin,” diye eklemişti Dr. René Badat gülerek.

“Bu olası değil doktor. Châtelet ve Trocadéro’da bir dizi resitalim var.”

“Eh, öyleyse çok uzaklara gitmenize gerek yok. Örneğin Versailles’a gidin. Orada rahat edersiniz ki zaten buna ihtiyacınız var. Üstelik, her gün Paris’e de gelebilirsiniz.”

Onu doktora görünmesi için ikna eden Mary Desti olmuştu. Arkadaşının asabi durumu bir süredir çok kaygılandırıyordu

onu. Isadora uykusuzluk çekiyor ve kâbuslar görüyordu. Hatta birkaç kez de sanrılar içinde kalmıştı. Bir-iki gün önce çocuklarının odasında üç siyah kedi gördüğünü iddia etmişti. Oscar Wilde'ın eski arkadaşı Lord Alfred Douglas da onunlaydı.

“Hayır, Isadora, kedi filan yok!” demişti Lord Alfred odayı kontrol ettikten sonra. “Pencereler kapalı, çıkmış olamazlar yani.”

“Onları gördüm Alfred, emin olun. Orada, peş peşe koşuyorlardı. Orada! Perdelerin arkasında.”

Skandallarla dolu bir gençlik döneminin ardından, Alfred Douglas yakın bir tarihte Katolik mezhebine girmiş, batıl inançları olan koyu bir Katolik olmuştu. Onun için, Isadora'ya daha fazla karşı çıkmaya cesaret edemedi. O siyah kedileri bir tek Isadora görmüş olmalıydı. Bu olayda belki de şeytani bir şeyler vardı. O zaman, daha ciddi bir sesle konuştu:

“Sorumu uygunsuz da bulsanız, bana açıkça söyleyin: Çocuklarınız Hristiyan kilisesine bağlılar mı?”

“Nasıl?”

“Demek istiyorum ki, Deirdre ve Patrick vaftiz edildiler mi?”

“Tabii ki hayır. Ben Tanrı'ya inanmam. Çocuklarımı neden vaftiz ettireceğimi anlayamıyorum.”

“Bu durumda...” diye yeniden söze girdi Alfred Douglas şükkanlılığını yitirmeden, “izninizle bu işi bizzat üstleneceğim.”

“Nasıl?”

“Onları ben vaftiz edeceğim. Banâ biraz su getirtin...”

“Ama bu tam bir aldatmaca! Lord Alfred benim çocuklarımı vaftiz ediyor! Bir bu eksikti. Ama mademki bu sizi böyleşine mutlu edecek, peki.” Sonra konuşmaya tanık olan Mary'ye gülererek şöyle dedi: “Mary, meleğim, Papaz Douglas'a birkaç damla su getirebilir misiniz?”

“Memnuniyetle. Şeytanları dağıtamasa bile, en azından belki sizin sıkıntınızı dağıtır.”

İşte böylece, o gece Lord Alfred Douglas, sekizinci Queensberry Markisi, Oscar Wilde'ın kötülük meleği, tüm mutsuzlukların kaynağı, "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh" adına Isadora'nın çocuklarını bizzat elleriyle vaftiz edecekti.

O günden birkaç gün sonra, Isadora gece yarısı dehşetli bir çığlık atarak uyandı. Alt katta yatan Mary, hemen yukarı çıkmıştı.

"Ah, Mary, biraz önce feci bir kâbus gördüm. Yalvarırım, gün doğana kadar yanımda kalın. Yoksa hiç uyuyamam."

"Anlatın bana Dora? Nasıl bir rüyaydı gördüğünüz?"

"Skene'yle birlikte Kiev'de turnedeydik. Her ikimiz de bir kızak üstündeydik. Birden etrafımızda, üstümüze doğru gelen binlerce tabut gördüm. Karlar üstünde kayarak ilerliyorlardı; ama kızakları çeken kimse yoktu üstünde. Öylece ilerliyorlardı. Giderek daha da yaklaşıyorlardı. Yakına, daha yakına!"

Bu sanrılar giderek daha da sıklaşmaya ve her seferinde daha anormalleşmeye başlamıştı. Bunun üzerine Isadora, sinir hastalıkları uzmanı Dr. Badat'ya görünmeyi kabul edecekti. Doktorun tanısı onu pek ikna edemese de, öğütlerine uymayı kabul etmişti. Versailles'da, Trianon Otel'de bir daire kiralayarak Deirdre, Patrick ve dadılarıyla birlikte oraya yerleşti. Her akşam Paris'e gidip gösterisini tamamlıyor, sonra Versailles'a dönerek tüm gününü çocuklarıyla geçiriyor, onlara dans etmeyi öğretiyordu. İlkbaharın ilk kokulan kendini hissettirmeye çoktan başlamıştı; kestane ağaçlarının tomurcukları patlıyorlardı. Güneş ışıkları büyük kanalın sularında oynasmaya, ışık huzmeleri şatonun taş duvarlarında parıldamaya koyulmuştu.

Deirdre ve Patrick, Marie Antoinette'in binaları arasında ya da bekçinin ciddi bakışları altında Aynalı Galeri'nin koridorlarında birbirlerinin peşine düşüp koşuşturuyorlardı. Isadora içinin yenisinden yaşam sevinciyle dolduğunu hissediyordu. Hatta zaman zaman mutlu olduğunu itiraf ettiği bile oluyordu. Varlıklı değil miydi, başarılı sayılmaz mıydı? Ve hepsinden önemlisi, dünya güzeli iki çocuk annesi değil miydi? Ne var ki, aşk eksikti yaşamında. Henry Skene sadık bir arkadaşı ve her koşulda kendisi için bir

özveri kaynağıydı. Dahası onun en ateşli hayranlarından biriydi ve tabii çekici bir sevgiliydi. Yine de Isadora, onun kişiliğinde, bir Craig'de, Stanislavski'de ya da bir Heinrich Thode'de hayranlık duyduğu o karşı konmaz kıvılcımı arayıp duruyordu boşuna. Ske- ne, Caplet'ninkine benzer bir bağlılık içindeydi ama onun dehasından yoksundu. Isadora ancak özel kişilere bağlanabiliyordu. Singer bile kendine özgü konumuyla, her şeye rağmen, böyle biriydi. Zenginliğiyle, şatafat zevki ve çılgınlıklarıyla, kuruntu ve ilişkileriyle, önünü alamadığı korkuları ve şımarık bir çocuğunkini andıran kaprisleriyle ve tabii hiddetiyle. Öyle ki, yapısının özünü oluşturan bu yönü, coşkulu âşık tavırlarında olduğu kadar, kıskançlıkta da gösteriyordu kendini. Nasıl Craig'i o doymak bilmez yaratıcı sabırsızlığıyla, tüm o düş evrenini oluşturan yaratıcılığıyla seviyorsa, Singer'i de, zevke tutkun yapısından kaynaklanan o ilkel kaba gücünden dolayı seviyordu. Onun kendinden emin erkeksi gücünü, o uzlaşmaz tavrını ve yorulmak bilmez bir duyguyla yönlendirdiği imgeleme yetisini... Isadora için onunla sevişmek, her seferinde değişik titreşimler keşfetmek, kendi bedenini yenisinden bulmak, tadılmamış duygulara gömülmek, daha önce hissettiği türden irkilmeleri tanımak anlamına gelmişti. Onun gücü altında zevkin bilinen sınırlarının çok ötesine ulaştığını duyumsuyordu, sonu gelmez zenginlikte duygularla tanışmıştı. Bu da onu, yeni bir coşku seli içinde ortaya çıkan arınmış duygulara, başka erkeklerin yanındayken yeni zenginlikler keşfetmesine ve daha tatmadığı türden aşırılıklara götürmüştü. Ve Isadora, bu zevk yumağının yalan ve ikiyüzlülükten uzak katıksızlığına bırakmıştı kendini. Aynı dans ederken olduğu gibi, benzeri bir heyecanla, kendiliğinden oluşuveren bir içtenlikle sevişmişti. Dişiliğiyle, güzellik ve unutulmuşluğun duru parıltılarıyla donanmış günlerine ve çocukluğunun geride kalan altın çağına yeniden can vermişti.

18 Nisan 1913 Çarşamba günü, "Sanatçılar Kooperatifi" yararına verilen gala gecesi Isadora Duncan ve Moulinet Sully'yi

Châtelet'deki aynı sahnede bir araya getirecekti. Colonne konserlerinin orkestrası ve korusu Gabriel Pierné yönetimindeydi. Programda Gluck'un *Iphigeneia'sı* vardı. Açılış konuşmasını Jo-séphin Péladen yaptı. Ünlü "Sâr", "acının en yüce kutsaması" anlamına gelen Yunan trajedisi üstüne yaptığı tüm diğer saptamalarının yanı sıra, "Apollon" olarak Bay Moulinet. Sully'nin ortaya koyduğu oyunla, "zamanımızın en güzel gösterisini sergileyen" tek kişi olduğunu, insana "antik kabartmaları anımsatan" Bayan Isadora Duncan'ın ise "arkeolojinin bile keşfedemediği gizleri kendi benliğinde topladığını" ilan etti. Gösterinin birinci bölümü Moulinet Sully'nin uzun bir monologuyla tamamlanıyordu. Comédie Française'in eski üyesi, sahnenin ön tarafında durmuş ve bir aslan yelesini andıran saç lülelerini sallayarak adeta kükrercesine övgü dolu dizeleri okumaya başladı:

"Ey Zeus'un ışığı, evrenin meşalesi. Ben başka bir yaşama, başka bir yazgıya doğru gidiyorum! Selam sana sevgili ışık!"

Tüm salon alkıştan inliyordu. Ara verilmişti. Soyunma odasına giden Isadora'ya alnındaki ve omzundaki teri kurulaması için gardiropçusu havlusunu uzatmıştı. Terden ıslanan şeffaf tuniği ise kalçalarına yapışmıştı.

"Allegro bölümü sanki biraz akılcılıktan uzak gibi geldi bana," dedi soluk soluğa Pierné'ye. O da o sırada, plato üstündeki grubun yanına gelmişti. "Benim hemen rejime başlamam gerekiyor. Bir yılda tam beş kilo aldım. Bu çok fazla."

"Bence az sigara içmeniz daha iyi olacak," diye yanıtladı orkestra şefi.

Isadora, soyunma odasının kapısını açınca bir çığlık attı. Koltukta arkası dönük oturan bir adam fark etmişti. Adam kalkıp yanına geldi.

"Lohengrin! Ne güzel sürpriz! Ne zaman döndünüz?"

Singer doğal bir hareketle Isadora'yı kollarına almıştı. "Sevgilim, harikaydınız. Tüm gösteri boyunca salondaydım. Yerim-

den ancak sizi yeniden sahneye çağırmak için alkışladıkları zaman sürpriz yapmak için ayrılabilirdim. Bu arada Mösyö Péladen konuşup duruyordu. Daha önceki resitallerinizden birinde de dinlemiştim bunları.”

“Aman, hep aynı nutku atıyor hayatım,” dedi Isadora gülmekten katılarak ve ardından ona doğru atıldı. “Sizi yeniden gördüğüme ne çok sevindim. Mısır yolculuğunuz nasıl geçti?”

“Buñu başka zaman konuşuruz Dora. Bu akşam ikimizin dışında bir şeyden söz etmeyelim olur mu? Bir kere, gösteriden sonra birlikte yemek yiyelim, tamam mı?”

“Olanaksız, *darling!* Erkek kardeşim Augustin Paris’te. Ona Champs Elysées’deki otelde birlikte yemek yiyeceğimize söz verdim.”

“Öyleyse, yarın öğle yemeğine ne dersiniz? Çocukları da çok görmek istiyordum. Onları da getirir misiniz? Poccardi’de saat tam birde buluşalım.”

Gecenin geç saatinde, kendisini Versailles’a götüren arabada Isadora, Lohengrin’in dönüşünü düşünüyordu. Zaten bir gün döneceğini biliyordu. Üstelik tüm olup bitene rağmen. Zaten bunların öyle pek önemi yoktu. Onların birliktelikleri tüm kıskançlıkların üstünde olmalıydı. İşte Isadora’nın da ona anlatmak istediğı şey buydu. Artık tek bir erkeğı sevmek için kendini zorlayamazdı. Hem kendisi de onun tek metresi değildi. Öyleyse, bu iğrenç ihanet komedisini neden oynasınlardı aralarında? Neden her ikisi de birbirlerinin özgürlüğüne kayıtsız şartsız sayğı duyarak açık yüreklilikle birbirlerini sevmeyi sürdürmesinlerdi? O zaman her şey kolaylaşacak ve sağlıklı temeller üstünde yeniden buluşabileceklerdi... “Zaten döndüğüne göre,” diye düşündü. “Beni hâlâ istiyor demektir. Artık salt kendine ait olamayacağımı bilecek kadar beni iyi tanıyor olmalı. Ayrıca gayet iyi biliyorum ki, o da bana asla sadık kalmayacak. Tüm bunlara karşın, her ikimiz de biliyoruz ki, birbirimizden kesinlikle vazgeçemeyiz. Bu koşullarda ideal ve modern bir çift oluşturabili-

riz. Hem sonra Patrick var. Ve kendi öz kızı gibi sevdiği Deirdre. Bizi onlar bir araya getirecektir. Çocuklar, sürdüreceğimiz bu özel ilişkinin garantileri ve tanıkları olacaklar... Lohengrin. Lohengrin..." diye mırıldandı Isadora. Araba Saint Cloud Parkı'nda ilerlemekteydi. Arka koltuğa gömülen Isadora, "Lohengrin... Seni düşünüyorum... Seni seviyorum... Seni seviyorum! Seviyorum!" diye mırıldanmayı sürdürüyordu.

Ertesi gün, sabahın ilerleyen saatlerinde ancak uyanabildi. Çocuklar çoktan ayaklanmışlar, parkta dadılarıyla birlikte oynuyorlardı. Biran orada durup öylece seyretti onları pencereden. Saç lüleleri güneş ışıltısı altında, adeta altın gibi parıltıyordu. Patrick salıncağın üstünde ayakta dengesini korumaya çalışırken, küçücük elleriyle ipe iyice tutunmuş, ablası da aynı annesininkilere benzeyen tombul elleriyle onu var gücüyle kalçasından itiyordu. Attıkları tiz kahkahalar yeşilliklerin ortasında yankılanıyordu. Dadıları sorgun ağacından bir koltuğa oturmuş, örgü örüyor, arada sırada çocuklara bir göz atıyordu.

"O kadar hızlı değil, Matmazel Doodie. Patrick'i düşürecek-siniz. Altı yaşına geldiğinizi unutmayın, artık büyük bir kızsınız. Kardeşinizi kollayacak olan da siz olmalısınız."

Çocuklar annelerini fark edince pencerenin altına koşup kendileriyle oynaması için bağıştılar. Isadora da onlara başıyla tamam anlamında işaret yaparak gülümsedi. Kendini hiç bu kadar mutlu, gelecekte hiç bu kadar emin ve içini hiç bu kadar umutla dolu hissetmemişti. Birazdan Lohengrin'le bir araya gelecek, onun o iri gözlerinin sakın bakışlarına dalacak, başının arkasından da güzel erkek elini hissedecekti.

Bahçeye indi. Patrick ve Deirdre kollarına atıldılar. Isadora da onları göğsüne bastırdı, alınlarından öptü. Sonra, Deirdre'nin beyaz işlemeli yakalığını düzelterek şöyle dedi:

"Benim tatlı yavrularım, size bir haberim var. Bu öğlen yemeğini, üçümüz birlikte Lohengrin'le yiyeceğiz." ·

· Çocuklar sevinç çığlıkları atarak dadılarına doğru koşuştular.

“Anny, biliyor musunuz, bugün kiminle yemek yiyeceğiz?”

“Hayır, bilmiyorum,” diye yanıtladı dadıları örgüsünü toparlarken.

“Annemle ve Lohengrin’le birlikte! Tabii siz de bizimle geleceksiniz Anny.”

“Evet, evet! Bizimle geleceksiniz değil mi?” diye üsteledi Patrick genç İngiliz’i elinden çekştirerek. “Öyle değil mi anne, Anny de bizimle geliyor.”

“Gayet tabii hayatım. Eğer isterse tabii.”

“Bağışlayın Madam ama,” diye yanıtladı dadı Isadora’ya doğru ilerlerken, “ben derim ki, onları Paris’e götürmek acaba yerinde olur mu? Sanırım hava bozacak, belli ki yağmur yağacak. Üstelik Patrick’in dünden beri nezlesi var. Belki bugün çıkmasalar daha iyi olacak.”

“Yo, hayır!” diye karşı çıktı çocuklar bir ağızdan. “Söyle anne, bizi götüreceksin değil mi? Haydi söyle!” diye yalvardı Derdre. “Lütfen anne, Lohengrin’i çok görmek istiyoruz.”

“Çok isterim tabii yavrularım ama sonra hemen dönmek koşuluyla. Anny siz de bizimle gelin. Neuilly’de saat dörtte bir resitalim var. Öğle yemeğinden sonra beni arabayla Chauveau Sokakı’na bırakırsınız. Şoför sizi ordan çocuklarla birlikte Versailles’a geri getirir.”

Saat birde şoför siyah Bentley’i Montmartre Bulvarı’nda, Pocardie önünde park etmişti. Singer onları alt katta, büyük bir masada beklemekteydi. Geldiklerinde ayağa kalkmıştı. Çocuklar hemen kollarına atılmışlardı. Singer de annelerini boyundan sevgiyle öpmüştü.

“Harika görünüyorsunuz Dora. Hiç bu kadar güzel görme miştim sizi. Bilseniz ne kadar mutluyum sizi ve çocukları gördüğüme! İkisi de benim çocuklarım sayılırlar, biliyorsunuz.”

“Biliyorum, hayatım.”

Yemek neşe içinde geçmişti. Spagetti bolognaise ısmarlamışlar ve chianti şarabı içmişlerdi. Çocuklar dadılarıyla gevezelik

ederlerken Singer de Isadora'ya Mısır'daki tekne yolculuğunu anlatmaya koyulmuştu.

“Bilseniz Dora, sizi bir an bile aklımdan çıkarmadım. Sizin çok sevdiğiniz o yerleri yeniden görmek, dört yıl önce yaşadığımız mutlu günleri anımsattı bana. Yani Patrick'in doğumundan önceki günleri.”

“Ama bana öyle geliyor ki, bu arada hoş uğraşlarınız da oldu!” dedi Isadora ironik bir tebessümle.

“Bunlardan söz etmeyelim. Benim rövanşım diyelim, oldu mu! Hem zaten tümüyle bitti. O kız vantûzlarını kullanmaktan başka bir şey yapmadı.”

Sohbetlerini usulça sürdürdüler, kâh geçmişî anımsayarak, kâh geleceğe ilişkin tasarılar yaparak. Bu arada, her birini özgür kılacak yeni ortak yaşamlarının nasıl olacağını görmeye çalışıyorlardı. Isadora ona sakın ve yatıştırıcı bir tonla kendine doğru gelen yaşam anlayışını anlattı. Bunun çok doğal ve çok kolay olabileceğini göstermeye çalışıyordu. Singer aniden elini onun elinin üstüne koyarak şöyle diyecekti:

“Canım sevgilim... Nasıl isterseniz öyle olsun. Zaten, kimbilir, belki de haklı olan sizsiniz. Gerçi zaman zaman gözümü çok korkuttuğunuz olmadı değil. Ne var ki, siz bir sanatçısınız ve fikirleriniz başkalarınıninkine benzemeyebilir. Ama bilin ki sizi çok seviyorum. Ben asla ayrılamam sizden. Yanımda olduğunuzu bilmeye ihtiyacım var. Ne olursa olsun.”

“Ne olursa olsun mu?”

“Evet size yemin ederim, Dora. Ne olursa olsun.”

Saat üçte kararlaştırdıkları gibi şoför gelip onları aldı. Singer ise oradan ayrıldı. Isadora, çocuklar ve Anny Sim, limuzinin içine doluştular. Neuilly'ye geldiklerinde Isadora kendisini Chauveau Sokağı 68 numaraya, yani eve bırakmalarını istedi. Sonra da şoföre Deirdre, Patrick ve dadılarını Versailles'a götürmesini söyledi.

“Hoşçakalın canlarım benim. Akşam yemeğine geleceğim, bu gece gösterim yok,” dedi çocuklarını kucaklayarak.

O sırada hafiften yağmur yağmaya başladığından, Miss Sim cereyanı önlemek için pencereleri kapatmıştı. Deirdre yüzünü arka pencereye yapıştırmış bakıyordu. Isadora uzanıp kızının dudakları hizasına, soğuk cam üstüne bir öpücük kondurdu. Araba hareket ettiği sırada, çocuklar arabanın arka penceresinin ardından hâlâ el sallamaktaydı. O da onlara, hoşçakalın dercesine kolunu sallayarak gülümsemiş ve yukarı, stüdyosuna çıkmıştı. Provanın başlamasına ancak kırk beş dakika vardı. Bu arada biraz dinlenme ihtiyacı hissediyordu. Odasına geçerek divanın üstüne uzandı. Sehpanın üstüne uzandığı zaman, elinin altında bir kutu şeker ve bir çiçek buketi fark etti. Bir hayranı göndermişti kuşkusuz. Kutudan bir tane şeker alıp ağır ağır gerinerek Singer’le aralarında geçen konuşmayı düşünmeye koyuldu. “Artık her şey yoluna girecek,” dedi kendi kendine. “Yeni bir yaşam başlıyor benim için. Daha fazla ne isteyebilirim ki! Evet, mutluluk dedikleri bu olmalı.” Ve sonra yavaşça uykuya bıraktı kendini.

Acaba ne kadar zaman uyumuştı böyle? Bir buçuk saat mi? İki saat mi? Skene prova için geldiğinde, oda hizmetçisi onu uyandırmaya cesaret edememişti. “Madam uyuyor, çok yorgun,” demişti ona. “Siz Matmazel Elisabeth ve öğrencilerle başlayın çalışmaya. Kendisi daha sonra katılır size.”

Isadora gözlerini açar açmaz saate bakmıştı. Salondan hafif hafif gelen piyano seslerini duydu. Notalar, adeta bir sis perdesinin ardından gelirmişçesine boğuk sesler halinde ulaşıyordu ona. Birden, penceresinin altından ani bir fren sesi geldi kulağına. Bahçede demir kapı gıcırtyla açıldı, ayak sesleri merdivene yöneldi, yaklaştı ve odanın kapısı rüzgâr gibi açıldı. Bir haykırış doldurdu odayı. Canhıraş, olağandışı bir çıgıktı bu.

“Isadora!”

Isadora doğruldu ve ayaklarının dibine düşen Singer’i gördü.

“Ne oluyor? Bir şey söyleyin! Ne oluyor?”

“Isadora! Çocuklar!”

“Nasıl yani çocuklar? Söyleyin. Tanrı aşkına!”

“Isadora, çocuklar öldü.”

Bu sözlerin hiçbir anlamı yoktu. Hiçbir anlam ifade etmiyordu. Öldü mü? Biraz önce ayrılmıştı onlardan. Orada kaldırımın üstünde... Ve Anny’yle birlikte Versailles’daydılar. Orada uslu uslu kendisini bekliyorlardı. Sonra havada yankılanarak giden sözcük acımasızca yineleni: “Öldüler! Öldüler! Öldüler!” Şaşılmaydı bu! Çocuklar asla ölmezdi. Onlar ölmesini bilmezlerdi ki! Singer çıldırmış olmalıydı. Ne dediğini bilmiyordu herhalde. Isadora sersemlemiş bir halde ona baktı. Singer’in gözleri yaşlarla doluydu. Onu hiç ağlarken görmemişti Isadora. Ne kadar tuhaf bir şeydi bir erkeğin ağlaması. Yüzü acıyla buruşmuştu. Yaşlı bir çocuğu andırıyordu adeta. Isadora’nın içinden kahkahalarla gülmek geldi o an. Ama sözcüğün yankısı, aynı rüzgâr esintisinden dalga dalga yayılır gibi soğuk bir etkiyle yineleniyordu. “Öldüler!” Sonra belleğinde tüm cümle canlandı, sözcükler gözünün önünde beliriverdi! “Çocuklar öldü!”

O anda sözcüklerin anlamı yüreğine acıyla saplandı. Hemen ardından da damarlarındaki kanı donduran başka sözcükler belirdi zihninde: “Yoklar! Artık asla yoklar! Onları asla yeniden göremeyeceğim!”

Bu sessizlik Singer’e bir asır kadar uzun gelmişti. Isadora ona şaşkın sabit bakışlarla, hiçbir şey anlayamadan bakmayı sürdürüyordu. Sanki anlamak istemiyormuşçasına. Sanki inanmayı reddedercesine... Suskunluğunun olanca ağırlığı, bakışının olanca kuşkusuyla Singer’e bakıyordu soran gözlerle. İnsanın yüreğini sıızlatan, bir yanıt bulmaya çalışan bakışlardı bunlar. Ama o anda Isadora’yı saran bilinmezliğin yanıtını, hiç kimse veremeyecek gibiydi. Bunun üstüne, onun sorgulayıcı bakışlarından kurtulmak ve üstüne dikilen bakışların arayıp bulmak istediği yanıtları vermek, her şeyin de ötesinde, bu katlanmasız güç sessizliği kırmak için Singer kazayı anlatmaya başladı.

Limuzin, köprüye ulaşmak için Chauveau Sokağı'nın köşesini dönüyormuş. Bourdan Bulvarı'nın girişinde, hızlı gitmekte olan bir taksiyle karşılaşmış. Şoför, çarpışmayı engellemek için ani bir fren yapmış, bu da motorun stop etmesine yol açmış. O zaman şoför manivelayı çalıştırmak için aşağıya inmiş. Bu arada vitesi boşa bırakmış. Yeniden binmeye fırsat bulamadan bakmış, araba Seine kıyıları yönünde ilerliyor. Ne var ki, bu bölgede Seine Nehri'nin kıyılarında hiçbir korkuluk bulunmamaktaymış. Şoför arabayı boşuna yakalamaya çalışmış. Oysa tekerlekler çoktan çamurlara gömülmüş. Oraya ulaştığı zaman ise, on iki metre kadar aşağıda, gri sular limuzinin parlayan siyah tepesini çoktan örtmüş. Adam, yardım çağırmak yerine kendini yola atarak başını yerlere vurmuş. Yoldan geçenler yardım getirmişler. Akıntının hızı arabayı düştüğü yerin uzaklarına sürüklediğinden, ancak bir buçuk saat sonra sudan çıkarıp kazazedeleri dışarı almışlar. Çocuklar ve dadıları Amerikan Hastanesi'ne kaldırılmışlar. Orada servis doktoru onları umutsuzca kurtarmaya çalışmış. Ve akşama doğru da cesetler Chauveau Sokağı'na getirilmiş.

Ertesi gün, kaza haberi basında çıktığında, kamuoyunda büyük bir acı uyandırmıştı. Sabahın ilk saatlerinden itibaren Isadora'nın evine içtenlikle yazılmış mesajlar yağmaya başlayacaktı. La Duse, Louis Barthou, Maurice Maeterlinck, Cécile Sorel, Paul Boncour, Jules Claretie, Gabriel Pierné, Frédérick Masson ve daha birçokları ona üzüntülerini bildirmekteydi. Bu arada *Figaro*'nun direktörü Gaston Calmette ve Antoine Bourdelle, ki her ikisi de ona sık sık giderlerdi, bizzat gelip iletmişlerdi Isadora'ya üzüntülerini. Isadora ise, onları olağanüstü bir soğukkanlılıkla karşılamış ve bir an bile acıya yenik düşmemişti.

Cenaze töreni ertesi gün yapılmıştı. Törenden önceki gece Güzel Sanatlar öğrencileri, Isadora'nın bahçesini, ağaçların üs-

tüne kadar tüm çimenliği bulabildiklerince beyaz çiçeklerle süslemişlerdi. Uyandığında, “Şanki büyü bir ülke gibi,” demişti Isadora. Arkadaşlarının tüm ısrarlarına rağmen çocukların gömülmesine karşı çıkmıştı. Kendisine kilisenin yardımını kabul etmesi için iknaya gelen Neuilly papazına şöyle yanıt vermişti:

“Üzgünüm başrahip. Ben bir paganım. Ve çocuklarımı evlilik dışı dünyaya getirdim. Onların vaftiz edilmelerini reddettim. Bu durumda Hristiyan törenini de reddediyorum. Sevgili yavrularına kavuşacağım yer, Tanrı’nın bağı olmayacaktır. Ben onları doğanın en güzel çehrelerinde, insanoğlunun tüm soylu davranışlarında ve en yüce yapıtlarında bulabilirim. Çocuklarımla ruhları sonsuza dek bir ışık bulutu içinde yaşayacaktır. Bilir misiniz bayım, bir annenin, haykırışı tam iki kez yankılanır: Birincini çocuklarının doğumunda, ikincisi ise onların ölümlerinde. Birincisi bir sevinç çılgılığıdır, diğeri ise acı bir haykırıştır. Aslında bunların ikisi de aynı çılgıktır. Evrende salt bir tek haykırış vardır. Bu, Acı, Sevinç, Coşku ve Yokoluş’u içerir aynı zamanda. Yaradılışın temel çılgılığıdır bu...”

Böylece, Deirdre’nin, Patrick’in ve dadının, yakılmasına karar verildi. Isadora ne yas tülü, ne cenaze çelengi ne de yas kıyafeti istemişti. Sade beyaz bir tunik giymişti, başını ve omuzlarını, üstünden hiç eksik etmediği o büyük şallarından biriyle örtmüştü. Krematoryumdaki işlem sırasında elini sıkı sıkı tuttuğu Mary Desti’ye şöyle diyecekti durmaksızın: “Gözyaşı yok Mary, asla gözyaşı yok. Ölüm diye bir şey yoktur.”

Bu olayı izleyen günler boyu, Isadora kendini tümüyle evine kapayacak, tüm ziyaretçileri reddedecek, kimsenin kendini yatıştırmasına izin vermeyerek derin bir sessizliğe gömülecekti. Kendi öz çocuklarının yaşayan bir imajı gibi gördüğü küçük öğrencilerini bile istemeyecekti. Neuilly’deki stüdyosundan sadece Seine kıyısında yaptığı uzun yürüyüşler için ayrılacaktı. Böyle bir dönemde yaşamına son vermesinden korkan Raymond, bir göl-

ge gibi onu her yerde izlemekteydi. Eve döndüğünde Isadora tüm zamanını koltuk üstünde tek kelime etmeksizin, gözleri bir noktaya dikili, hareketsiz oturarak geçiriyordu. Özellikle de bir anı vardı ki, adeta, belleğini delip geçercesine zihninde canlanıyor, vicdan azabı gibi içini yakıp kavuruyordu. Bu, Anný Sim'in Versailles'da söylediği son sözlerdi. Yani acı olayın sabahı... "Sanırım hava bozacak. Belki de bugün çıkmasalar daha iyi olur."

Lohengrin cenaze töreninin hemen ertesi günü rahatsızlanarak hastaneye kaldırılmıştı. Gordon Craig'e gelince; kızının ölümünü aynı gün bir telgrafla öğrenmiş ve Goldoni Tiyatrosu için çalışmakta olduğu Floransa'dan şu telgrafi göndermekle yetinmişti: "Cesaretini yitirme, onlar artık sonsuza dek mutlu olacaklar. Bundan emin olmalısın."

Raymond Duncan ve karısı Pénélope, bu acılı günler boyunca Isadora'nın en büyük dayanakları oldular. Elisabeth ve Augustin de onun yanındaydı. Aralarından birinin başına gelen bu yıkıcı olay "klanlarını" hemen bir araya getirmeye yetmişti. Helenizme karşı tutkulu hayranlığını koruyan Raymond, Isadora'nın dramından bir süre önce kafasında bir tasarı oluşturmuştu. Yunanlı mültecilerin yardımına, Arnavutluk'a gitmek... Balkan savaşının ardından geride yıkım içinde bir ülke kalmıştı. Tüm köyler talan edilmişti, çocuklar açlıktan ölmekteydi. Böyle bir felakete tanık olmanın kız kardeşine üzüntüsünü unutturacağını inandığından, Isadora'ya kendisine eşlik etmesini önerdi. Ama, Isadora önce hemen karşı koydu: "Ben artık kimseye yardımcı olamam. Ölümünden başka bir beklentim yok."

"Böyle söylemeye hakkın yok!" diye karşı çıktı Raymond. "Düşünsene bir! Oradaki acı çeken insanları, kolları arasında aç çocuklar taşıyan kadınları! Kocaları, erkek kardeşleri öldürülmüş, evleri yakılmış, sürüleri çalınmış, ürünleri yerle bir edilmiş. Bunlara kayıtsız kalamaz ve salt kendi acıyla kıvranıp duramazsın. Kurtarılacak yığınla insan yaşamı var orada. Sana ihtiyacımız var Isadora. Bizimle gelmelisin."

Isadora sonunda ikna olur, kardeşi ve karısıyla birlikte Korfu'ya hareket eder.

Raymond hiçbir şey uydurmamıştı. Hatta gerçeğin uzağında kaldığı bile söylenebilirdi. Santa Quaranta'daki mültecilerde karşılaşmış olduğu sefalet tablosu, Isadora'nın tahmin ettiğilerinden de teydi. Hayatında ilk kez açlıktan ölen kadınlar, çocuklar ve yaşlı insanlar görüyordu. Böylece başkalarının acıları ile kendini düşünmeyi unutan Isadora, tüm varlığıyla onlara yardıma koşmuş, yiyecek ve ilaç dağıtmış, çadırlar kurmuş ve derme çatma barınaklar yapmıştı. Ayrıca Raymond'la birlikte bir dokuma merkezi kurarak bu zavallıların, adadaki bir marangozun yaptığı tezgâhlarda yn eğirerek en azından gün başına bir drahm kazanmalarını sağlamışlardı. Modelleri ise, Yunan vazolarından esinlenen Raymond bizzat hazırlayacaktı. Çok geçmeden kadınlar sıra sıra dizilmiş şekilde denize karşı şarkı söyleyerek çalışmaya koyuldular. Duncanlar, kadınların dokudukları battanileri yüzde elli kârla Londra'ya satıyor, bu da onlara köy halkının karınlarını doyurmalarını sağlıyordu.

Isadora yavaş yavaş hayatın, uzun zamandır uzak kaldığı küçük ve yalın olaylarını benimsemeyi, bunlara alışmayı öğrenecekti: sabah gün ışığıyla kalkmak, sulara dalmak, saçları rüzgâra karşı, bedeninde su zerreciklerini hissederek çıplak ayakla kumsalda koşmak...

Bir gün, eline bir makas geçirerek o uzun saç lülelerini kesecek ve dalgaların arasına atacaktı.

ON ALTINCI BÖLÜM

“Bu işkenceye artık katlanamayacağım. Bende aziz sabrı yok. Her gün yaya teptiğimiz bunca kilometrelik yol canıma tak etti. Ne dersin, birlikte İstanbul’a küçük bir kaçamak yapalım mı?”

“Ne güzel olurdu,” diye onayladı Pénélope. “Ama Raymond ne der acaba?”

“Hiç merak etme. O işi bana bırak.”

Korfu’ya geldiğinden bu yana bir ay geçmişti bile. Başında bu iş onu çok sarmış, hatta kendi sorununu bile unutturmuştu. O güne dek tüm yaşadıklarını, o güne dek tüm yaptıklarını... Dans bile adeta bir sis perdesi altında kalmış gibi görünüyordu. Aynı, insanın geçmiş yaşamında çok sevmiş olduğu ve artık salt

anılarında sakladığı bir şeymiş gibi. Artık bir daha hiç dans etmeyeceğini düşünüyor, hatta kolunu bile ancak birini teselli etmek için uzatacağını sanıyordu.

19 Nisan'daki trajediyi yeniden düşündüğünde, tekrar tekrar sorup durmuştu kendine, bu konuda kendi sorumluluğu nedir diye. Çocuklarını bir dadiya emanet ederek bir tedbirsizlik mi etmişti acaba? Ama tüm yaşamını yolculuklarda geçirirken başka nasıl bir çözüm bulabilirdi ki? Ya da o gün onları yanında mı tutması gerekirdi acaba? O gerçek bir anne miydi, yoksa bir yaşam estetiği olarak mı benimsemişti annelik olayını? Ayrıca Craig de ona çoğu kez, sanatçı yaşamı sürdürmek adına, sorumluluklarından kaçtığı siteminde bulunurdu. Çocuklarının artık hayatta ve yanında olmadığı o ana kadar, buna asla inanmamıştı. Ama işte artık bir suçluluk duygusu acısıyla kendisi arasına giriyordu.

Santa Quaranta ve Korfu arasında süren görevi boyunca Isadora tüm varlığını saran bu bunalımdan kurtulmak için yoğun bir istek duymaktaydı. Kaçmak... Alabildiğine uzağa... Ölüm ve açlığın o her gün yaşanan dehşetinden kaçmak. Biraz da olsa eski yaşamına kavuşmak. Sanata, dansa ve kimbilir belki de aşka! Kendini kurtarmak, özgür olmak. Onu bu mültecilere bağlayan bağları koparmak. Kendi felaketine katlanmasına yardım etmiş olan merhamet duygusu, şimdi ona cehennem azabı yaşıyordu. Ne pahasına olursa olsun, bu durumdan kurtulmalıydı. Yoksa kesinkes yitip gidecekti.

İstanbul'da kısa bir konaklamanın ardından Arnavutluk'a geri dönen Pénélope'tan ayrılan Isadora, kendini şoförüyle birlikte bekleyen arabasına ulaşmak üzere Trieste'ye hareket etti. Oradan da Cenevre üstünden Paris'e dönecekti. Oradan ayrıldığından beri onu en çok ürküten olay, yokluğu boyunca bomboş kalan Neuilly'deki stüdyosuna dönmek olmuştı. Dönüş yolunda uğradığı kent ve kasabalarda kalışını biraz uzatarak, bilinçaltından gelen bir dürtüyle dönüşünü biraz geciktirmeyi yeğlemişti

bu yüzden. Ama sonunda şoför onu Chauveau Sokağı'ndaki evin demir parmaklıklı kapısı önünde bırakacaktı. Isadora, panjurları kapalı duran büyük eve bağlanan ağaçlı yoldan yürümeye koyuldu. Kapıcı lojmanında kalan yaşlı bahçıvandandır başka kimse yoktu kendisini karşılayacak. Ardından, sessizlik ve alacakaranlığa gömülmüş olan geniş atölyeye girdi. Çevreye bir göz attı ve bakışlarını ince bir toz tabakasının kapladığı piyano, mavi perdeler, öğrencilerinin giydiği tunikler, tefler, yerlere saçılmış solmuş çiçekli taçlar üstünde gezdirdi. Sonra birinci kata çıktı. Ayak sesleri boş koridorlarda yankılanmaktaydı. Yatak odasına girdiğinde mantosunu bile çıkarmadan, sehpanın yanındaki divana bıraktı kendini. Üstünde bonbon kutusu hâlâ duruyordu, yanında da bir paket sigara vardı. İçinden bir tane alarak dalgın bir şekilde yaktı, sırtüstü uzandı, birkaç nefes çekti. İşte o zaman gözyaşları süzüldü gözlerinden. Dudaklarından bir tek haykırış çıkmaksızın, gözyaşları yavaş yavaş yanaklarından aşağı süzülmeğe başladı. Bu, çocukların ölümünden bu yana ilk kez ağlayıştıydı. Salona yeniden inip tıpkı bir garda şaşkın kalakalmış bir yolcu gibi kendini bagajlarının ortasında bulduğu zaman artık anlamıştı ki, tüm duvarlara yerleşmiş, adeta sinmiş olan anılar, onu kendi evinden kesinkes dışlamaktaydı. Valizlerini açmayı bir yana bırakarak imdat istercesine sadık dostu Heiner Skene'yi aradı. Çünkü artık apaçık ortadaydı ki, yok olan seslerin ezici sessizliğiyle ağırlaşan bu atmosfere, en sevgili varlıkların anılarıyla dolu bu eve, bir saat bile katlanamayacaktı. Böylece Isadora, aynı akşam, yine piyanistinin eşliğinde İtalya yolunu tutacaktı.

Önce Venedik, sonra Rimini... Ardından da Craig'in bir süredir yerleşmiş olduğu Floransa. Ama Isadora onu aramayı aklına bile getirmemişti. Bir gün İtalya kıyılarındayken Eleonora Duse'den bir telgraf aldı: "Isadora, İtalya'da olduğunuzu biliyorum. Bana geliniz. Sizi teselli etmek için elimden geleni yaparım." Mesaj Viareggio'dan postalanmıştı. Burası ünlü oyuncunun bir süre önce çekildiği şık bir sayfiye yeri idi. Söylendiğine

göre bunun sebebi ne D'Annunzio ile olan fırtınalı ilişkisiydi ne de sağlık sorunları. Gerçek sebep, yeteneklerine uygun düşmeyen gösterilerde yer almaktansa, sahneyi bırakmayı yeğlemesiydi. Burada, bağlık bir arazinin ardında gizlenmiş pembe bir vilada oturmaktaydı.

La Duse'nin önerisi üstüne, Isadora çam ormanları içinde kaybolmuş, tuğla yapılı büyük bir ev kiralamıştı. Bina yüksek taş duvarlarla çevriliydi ve onun için çok fazla büyüktü. Bir yanı denize, diğer yanı dağlara bakan ve altmış kadar odası bulunan evin, muhteşem bir açık avlusu vardı. Ev oldukça kasvetli bir görünüme sahipti. Franz Joseph'in aklını yitiren evlilik dışı oğlunun burada, çatı katında, demir parmaklıklarla kaplı dar bir hücrede yaşamını geçirdiği söyleniyordu. Odanın duvarları, zavallı çılgının kapalı kaldığı o uzun yıllar boyunca çizdiği ve hastalığının izlerini açıkça taşıyan desenlerle doluydu. Yine çevrede oturanların anlattıklarına göre, iyice tehlikeli olduğu dönemlerde, kapıdaki bir bölmeden içeri yemek iletirlermiş.

Isadora bu itici ve kullanışlı olmayan eve kısa zamanda alışmış, giderek bu mekânı da kendine özgü bir havaya sokmuştu. Önce Skene için iyi bir piyano gerekmekteydi. Çünkü Arnavutluk'tan döndüğünden beri, yeniden dans etmek için çılgınca bir istek kaplamıştı içini. Günler geçtikçe tüm eşyalar onun anlayışına göre yeni bir düzen almaya başlamıştı ve elinin değdiği her yere hâkim olan Isadora tarzı keyfi bir dağınıklıkla ev adeta savaş alanı denebilecek tipik bir mekâna dönüşmüştü. İster bir otel odası, bir yazlık villa, bir gemi kamarası ya da bir tren kompartımanı olsun, hiçbir yer uzun süre bu durumun dışında kalamazdı. Herhangi bir mekânın daha önceki kullanımı süresince aldığı şekil, bir zaman sonra tüm orijinal çizgilerini yitirerek yeni ev sahibesinin anlayışına göre yeniden biçimlenirdi. Isadora tarzı bir mekân, alışlagelen oda görünümünden çıkarak adeta batıktan kurtulmuş bir manzara görünümü arz ederdi: Bilimsel kitaplar, kurdeleli tefler, yanı sıra boş şampanya şişeleri, işli ipek şal-

lar, fotoğraflar, mektuplar, gazeteler, dergiler her tarafa saçılırdı. Döşeme üstündeki bu eşyaların tümü mekân içinde uyumla yer değiştirebilen bir yığın halindeydi. Bu olaya yabancı bir göz, manzara karşısında tüm eşyaların salt rastlantı sonucu bir araya gelmiş olduğunu sanabilirdi. Oysa bu eşyalar ve tüm bu öteberi akıl sır erdirilemeyecek sıkı bir bağ içinde işlev görmekteydi.

İtalyanlar “La Madone” dedikleri gibi “La Duse” de derlerdi. Aynı içtenlik ve hayranlık karışımıyla. Adının başına konan tanım ise, kendine özgü bir kadın olan ünlü oyuncunun, Tanrısal denebilecek eşsiz karakterini vurgulamaktaydı. Onu eğer böylesi bir tiyatro tutkusu sarmamış olsaydı, belki de tarihin en mistik karakterleri arasında yer alabilirdi. Çünkü sıradan insan ve azizlik kategorisinden onu pek az ve sınırlı şey ayırmaktaydı. Onu kıyaslamaktan vazgeçemedikleri Sarah Bernhardt’ın sinir bozucu yapmacık tavırlarına bu kadar zıt bir görünüm olamazdı. La Duse, birkaç budalanın hayranlığını edinme peşinde olan, narsizm paranoyası içindeki o kadından son derece farklıydı. Tek kelimeyle hiçbir şeyi, ne düşünce biçimi ne de tavırları, diğerini tiyatro dünyasının kokuşmuşluğuna bağlayan unsurları yansıtmazdı.

Elli yaşını biraz geçmiş olmasına karşın, heybetli kalçalarının doğal görünümünü muhafaza etmek için, korse giymeyi itici bulur, boyaların yapaylığını reddeder, saçlarını kıvırtmayı düşünmez, sadece yüzüne ölçülü bir makyaj yapmakla yetinirdi. O yüz ki ancak bir Aiskhylos okurunun düşleyebileceği kadar trajik bir çehrenin acı dolu çizgileriyle bezenmişti. Göstermelik süs eşyalarını bir yana iterek sanki bir Sicilya çarşısından alınıvermiş izlenimi veren siyah giysiler giyerdi. Bu giyim tarzı, bedenini iki kat daha heybetli kılıyordu. O sert hatlı ve soylu havasıyla insan onu Abruzzelu köylü kadınlarından sanabilirdi. Tabii o bakışlar olmasa! Simsiyah, nemli ve dokunaklı bakışlardı bunlar. Bir ya-

karış misali etkileyici, dünyanın en teselli bulmaz acılarına dalıp gitmişçesine yumuşak, dünyevi bir bağışlayıcılıkla dolu dolu bakan gözler...

La Duse, ulaştığı seviyeyi sergilemek için sahne üstünde olmaya gereksinim duymayan sanatçılardandı. Kitleler böyle kişileri, yeteneklerine duydukları kesin hayranlığı büyük çapta aşan bir ayrıcalıkla değerlendirir, böyle sanatçıları, onların fiziksel varlıklarının da ötesinde, dile getirilemeyecek türden yaygın ve etkin bir kişilik olarak kabullenirler. Hayranları La Duse'yi sadece devrinin büyük trajedi sanatçısı olarak değil de tinsel bir simge, insani değerlerin bir kesiti gibi görürlerdi. Bir sanatçının yaşamında ayrılmaz bir parça olan bu niteliği, izleyici ona asla rastlantısal olarak atfetmemiştir. Yine aynı izleyici, Isadora Duncan'a olduğu gibi Eleonora Duse'ye de, kendi adına konuşma, hissetme ve acı çekme hakkını vermekle asla hata etmemiştir.

Büyük İtalyan oyuncusu, Aquinolu Thomas'tan, Dante'den, Platon'dan aldıklarıyla beslenerek felsefi bir bakış getirmişti konusuna. Bu düşünce gerçek ve derin bir yücelikle beslenmişti, Hıristiyan erdemleriyle değil. Başkalarına karşı önsezileriyle, cömert ve etkileyici bir sevecenlikle yaklaşırdı, diğer yandan da bilirdi ki, geçen zaman iç acılarını yumuşatsa bile asla tümüyle iyileştiremezdi. Isadora'nın acısını yeniden deprestirmekten asla korkmazsınız, ondan çocuklarından söz etmesini istemişti. Uzun uzun, hiçbir ayrıntıyı atlamadan. Böyle yaparak onun en karamsar düşüncelerinden bizzat yanında kurtulmasını amaçlıyordu.

Isadora'yı her şeyden öte etkileyen şey, La Duse'nin hayal gücünün zenginliği idi. Zaman zaman kâhince bir yaratma gücünün etkisinde kalarak duygularını biraz karamsar bir lirizmle dile getirdiği oluyordu. Bir gün, şiddetli bir fırtınanın ortalığı kasıp kavurduğu ve denizde şimşeklerin çıktığı bir sırada, La Duse ufuk çizgisini parmağıyla işaret ederek haykırmıştı:

“Bakınız, Shelley'in gözleri ışıltıyor. İşte orada, dalgaların üstünde yürüyor. Görmüyor musunuz onu?”

Bir başka sefer de, birlikte kıyıda gezerlerken aniden Isadora'ya dönmüş ve yüzünde tuhaf bir tebessümle gözlerini ona dikerek parmağını iki gözünün arasına koymuş ve boğuk bir sesle şöyle demişti:

“Isadora! Mutlu olmaya çabalamayın artık. Siz alnınızda mutsuzluğun damgasını taşıyorsunuz. Başınıza gelenler sadece bir başlangıç. Yazgınızı fazla zorlamayın artık.”

Yine de Isadora o büyük, kasvetli evde dans çalışmalarını sürdürüyordu. Her gün Skene'nin piyanosu eşliğinde Beethoven'in sonatlarını çalışıyordu. Zaman zaman Eleonora da gelip onu yüreklendirmekteydi: “Sanatınıza sarılmalısınız dört elle. Bu sizin tek kurtuluşunuz,” diyordu ona. Ama bu Isadora'ya pek olası görünmüyordu. “Asla izleyici önünde dans edemeyeceğim. Buna ne gücüm ne de cesaretim var. İnsanın kendisi yaşama bu kadar isteksizlik duyarken nasıl olur da başkalarına mutluluk taşıyabilir?”

“Kendinize haksızlık ediyorsunuz Isadora,” diye karşı çıktı ona La Duse. “Bu isteğe kavuşacağınız tek yer, inanın, izleyicinizin karşısı olacaktır. Kontratların akması için küçük parmağınızı oynatmanız yeter de artar. Duraksamamalısınız! Kabul edin! Harekete geçin! Bu üzüntü ve bunalımdan sıyrılın.”

Villaların panjurları birbiri ardında kapanmaya başlamıştı. Ta ertesi sezona kadar. Plajda, kumsal üstündeki o yeşil-beyaz çizgili güneş şemsiyeleri yavaş yavaş azalarak yok olmuştu. Bella Vista Oteli, denize doğru uzanan yuvarlak çıkıntısıyla, insan da karaya oturmuş bir gemi izlenimi uyandırmaktaydı. Başlarında hasır şapkalarıyla gezintiye çıkanlar artık pek görünmüyordu kıyıda. İşte böyle bir atmosferde Isadora her gün yaptığı gibi villasından çıkarak yalnız başına gezintiye çıkmıştı. Çıplak ayakları nemli kumun üstünde, bakışları ise uzakta bulutlarla sarmaş dolaş olmuş ufuk çizgisine doğru dalmış gitmişti. Bir taraftan

yürüyor, bir taraftan da zihnine doluşan başka bir plaja ait yığınla anıyı düşünüyordu. Başka bir gökyüzü altında, şimdi artık çok gerilerde kalmış gibi görünen başka bir zamana ait anılar: Nordwyck ve Flaman tablolarındaki o basık bulutlar, kumsalda ki Maria adlı villa, denize karşı duran Tapınak ve rahminin derinliklerinden Deirdre'nin gelişini müjdeleyen tekmeler...

Deirdre... Patrick... Her gece düşlerine iyice yerleşmiş olan bu siluetler, işte şimdi orada gözlerinin önünde birden belirivermişti. Orada.. Birkaç metre ilerisindeydiler. Plajda oynuyorlardı. Isadora görebiliyordu onları. Gerçekten de onlardı işte. Sapsarı saçlarında batan güneşin ışıltıları seçiliyordu. Onlara seslendi. Sesi rüzgârla karışıp yok olmuştu sanki: “Deirdre! Patrick!” Onlar da o pembe yüzlerini ona çevirdiler. Isadora kollarını uzatıp çocuklarına doğru koştu. Sonra da kumun üstüne yüzüstü bıraktı kendini. Göğsünden kopup gelerek soluğunu tıkayan haykırırları engellemenin olanağı yoktu artık. Birden, başının üstüne bir elin dokunduğunu ve saçlarını sevecenlikle okşadığını fark etti. Bu düş değildi öyleyse! Yaşıyorlardı! Onlardı! Onları yeniden görebilecekti! Başını yukarı kaldırdı...

Önünde çok genç ve esmer bir erkek duruyordu. Rüzgâr, bol beyaz gömleğini şişirmişti. Bir dizini yere koyarak Isadora'ya çenesinden tutup kaldırdı. Ve o simsiyah bakışları, gözyaşlarına boğulmuş olan dokunaklı mavi gözler üstüne çevrilmişti... Çok tatlı bir sesle İtalyanca olarak şöyle dedi erkek:

“Neden durmaksızın ağlıyorsunuz? Sizin için bir şey yapabilir miyim? Size yardım edebilir miyim?”

“Oh, evet... Kurtarın beni. Hayatımı kurtarın. Düşüncelerimden kurtarın. Bana bir evlat verin.”

O gece villasının üstünde ayın yükseldiğini ve olağanüstü bir ışıltıyla dağların tepesini aydınlığa boğduğunu gördüğünde, bedeninin hemen yanı başında o yabancı genç adamın bedenini, dudaklarında kendi dudaklarını hissettiğinde ve sonunda, çok şey vaat eden o yaşam hücrelerini içinde hissettiğinde, dipsiz ka-

ranlıklar içinde geçen uzun sürenin ardından aydınlığa çıktığını ve yeniden doğduğunu hissedecekti.

Artık kasım yaklaştığından La Duse Floransa'ya gitmiş, Isadora da Roma'ya hareket etmişti. Skene ise kendisinden birkaç gün önce varmıştı oraya. Isadora'nın Roma'yı yeğlemesinin nedeni, tarihi kalıntılarının melankolik görünümü, günbatımında Pincio'nun ötelerinde uzanıp giden maviliğin duruluğu ve umut vaat eden buğulu atmosferiydi. Isadora gayet iyi biliyordu ki, burada geçmiş ile o an, ölüm ile yeniden hayat buluş, belirsizlik ile güven arasında gereksinim duyduğu huzur dolu uyuma yeniden kavuşacaktı. Bunlar, yitip giden bir dünyanın tanıkları olduğu gibi yeniden doğuşun da hazırlık süreciydi.

Kendini tümüyle bulduğu bu düş dolu günlerin sonunda, Appia yolu üstündeki otelinde, Singer'den bir telgraf geçmişti eline. Paris'e dönmesi için adeta yalvarıyordu ona. "Sizin için harika bir fikrim var," diye not düşmüştü. Önce çok şaşırmıştı Isadora, çünkü Arnavutluk'ta kaldığı sürece ondan hiç haber alamamıştı. (Onu yeniden görmek fikriyle biraz rahatsız olmuş ve heyecanlanmıştı.) Zira, çocuklarının ölümünden beri geçen sekiz ay, onda bazı değişiklikler yapmış, kilo almış, kendini koyvermişti. Her ne kadar Singer'e belli etmemeye çalışsa da onun duyacağı hayal kırıklığından ürüyor, bu yüzden de gitmekte duraksıyordu. Özellikle de bir şey vardı ki, onu çok kaygılandırıyordu: Viareggio serüveni. Bunu nasıl söyleyecekti Lohengrin'e? Mantıkla açıklanmayacak davranışını nasıl anlatacaktı? Oysa La Duse, bu durumu gayet normal karşılamıştı. Yani, onu teselli etmek için denizden çıkıp gelen yakışıklı yabancıнын kaçınılmaz varlığını. Olağandışılığı kolaylıkla yaşamına geçirebilen La Duse, hiçbir şeyden şaşkınlığa düşmezdi. Ne genç Adonis'in mucizevi bir şekilde ortaya çıkışını ne de Isadora'nın bunu inanılmaz bir şekilde kabullenişini. Ibsen'in ya da D'Annunzio'nun tasarlayabileceği türden bir şeydi ancak. Olayların gerçekte böyle gelişmesine hiçbir şey engel olamayacaktı. Mademki gerçek

ancak bir sanatçı yaratisıyla var olabiliyordu! Ama Lohengrin gibi hayal yönü epeyce eksik olan, hatta bazen Isadora'nın "aşırılıkları" diye adlandırdığı olaylardan rahatsızlık duyan bir insan, nasıl karşılayacaktı bu olayı? Bir kez daha, ona çılgın gözüyle bakacak, salt yatmak için kendini bir yabancıнын kollarına atmakla suçlayacaktı. O, bu serüvenin olağanüstü yanını asla kavrayamayacaktı. Ne de, Isadora'nın yaşamı yeniden yakalamasındaki içgüdüsel girişiminin hayranlık duyulacak yanını görebilecekti. Ne var ki, ona açmak zorunda olduğu daha da nazik bir konu vardı. Aslında bunu kendisi de yeni öğrenmiş sayılırdı. Yazgısına karşı meydan okuyuşu, umutla beklediği meyvesini vermişti: Onca istediği bebek, içinde o uzun gelişmesine başlamıştı artık.

Sonunda onu ikna etmeyi başaran Heiner Skene olacaktı:

"Meslek yaşamınıza sırt çevirmek için çok gençsiniz. Eleonora'nın sözlerini anımsayın. Sanatınızı düşünün. Sanat dünyasına yaptığınız tüm katkıları düşünün. Sevgi ve barış mesajınızı unutmayın. İnsanlar böyle bir gereksinim hiç duymamışlardı. Paris'te burada olduğunuzdan çok daha yararlı olacaksınız. Yeniden dans etmeye ve öğretmeye başlayacaksınız."

Singer onun için Crillon Otelinde bir daire ayırtmış ve içini Lachaume'dan ismarlanmış uzun saplı güzel çiçeklerle bezetmişti. "Doğrusu ya, böyle bir şey olacağını tahmin etmeliydim," diye düşünecekti Isadora değerli çiçeklerle dolu mekânı görünce. Singer bir mesaj göndererek öğle yemeği için onu almaya geleceğini bildirmişti. Singer'i beklerken Isadora balkona çıkıp çevreyi seyretti. Ayaklarının altında Concorde Meydanı, aralarında kendilerine yol açmaya çalışan atlı arabaların da bulunduğu araçların ve otomobillerin vınlamalar içindeki geçişlerini gözler önüne seriyordu. Atlı arabalardan biri, siyah lakeden muhteşem sahanlığıyla otele ağır ağır yaklaştı. Mavi kasketli özel beyaz giysisiyle şoför, ileri atılarak arabanın kapısını açtı. İnen

Lohengrin'di. "Hep aynı incelik!" diye düşündü Isadora. Ne var ki, saçlarının tepesi bir parça daha açılmıştı.

Yarım saat sonra, Larue'nün salonlarından birinde bir masada yan yana oturmuşlardı.

"Sizi bir daha göremeyeceğim diye bilseniz ne kadar korktum! Davetimi kabul ettiğiniz için çok teşekkür ederim," dedi Lohengrin ilk anların sıkıntısı geçtikten sonra. Artık her ikisi de, birbirlerinden ayrı kaldıkları sürenin öncesindeki bildik atmosfere kavuşmuşlardı. "Dora, size söylemem gerekiyor. Bu sekiz ay boyunca sizi düşünmeden geçirdiğim bir gün bile olmadı. Kimbilir ne çok acı çektiniz! Ama ben de aynı durumdaydım. Çok korkunç bir şeydi bu! Üstelik çok ciddi bir şekilde hastalandım. Yeni bir kanama geçirdim. Bu kez artık ölüyorum sandım. Ama şimdi her şey kötü bir anı olarak geride kaldı. Siz burada, yanımdasınız ya, önemli olan bu. Eminim ki artık yepyeni temeller üstüne yeniden kurabiliriz beraberliğimizi. Ama bunları sonra konuşuruz."

Bunun üstüne yine aynı heyecanla, tıpkı sırrını açmak isteyen bir çocuk gibi atıldı:

"Önce size vereceğim büyük bir haberim var. Size telgrafta söz ettiğim tasarımı anımsıyor olmalısınız. Dora, beni dinliyor musunuz?"

"Gayet tabii, dinliyorum. Evet, bunu anımsıyorum."

"Öyleyse Dora, size harika bir sürprizim var. Hayatınızın düşü yakında gerçekleşecek. Biliyor musunuz, geçen ay Meudon'daki Bellevue büyük malikânesi satılığa çıkarıldı. Burası, çevresinde parkları olan müthiş bir bina. Orayı sizin için satın aldım."

"Benim için mi?"

"Yani dans okulunuzu artık oraya taşıyabilirsiniz. İsterseniz bin çocuk bile kabul edebilirsiniz. Bu kez artık kimse çıkaramayacak sizi. Yemin ederim, inanın! Dora, bir şey söylemiyorsunuz?"

Gerçekten de Isadora söyleyecek bir tek söz bile bulamamıştı. Ancak ağzında şunları geveleyebildi:

“Evet ama Lohengrin! Neden? Neden?”

“Çünkü acınızı biraz olsun unutturmak için benim elimden gelen tek şey bu. Üstelik, şu da var ki... aramızda geçen her şeye rağmen... sizi seviyorum Dora. Sizi seviyorum. Sizi sevmekten bir an bile vazgeçmedim ben.”

O zaman Isadora gözleri yaşlarla dolu dolu ona bakarak şöyle diyebildi.

“Lohengrin, benim sevgili Lohengrin'im... Siz benim masallardaki şövalyemsiniz. Ama bunu kabul edemem.”

“Nasıl?”

“İtiraz etmeyin. Sizden bir şey kabul edemem. Ne Meudon'u... ne Crillon'daki daireyi... ne çiçeklerinizi... Hiçbir şeyi! Hiçbir şeyi!”

“Ama neden Dora? Açıklayın bana.”

O zaman Isadora her şeyi itiraf etti. Viareggio'yu, o sanrılı anları, dalgalardan çıkıp gelen genç İtalyan'ı, ondan beklemekte olduğu bebeği.

Singer bir şey söyleyemeden dinledi onu. Gözleri tabağına dikiliydi. Elindeki bardağı farkında olmadan çevirip duruyordu. Isadora bitirdiğinde bakışlarını ağır ağır ona kaldırdı.

“Dora... Benim zavallı Dora'm!”

Tereddüt eder gibi bir hali vardı Singer'in.

“Neden? Neden ben olmadım?”

“Siz o kadar uzaktaydınız ki! O kadar korkmuştum ki... Aklımı yitiriyorum sandım. Üstelik aramızda hep Patrick olacaktı.”

“O sırada mönüyü uzatan metrdotelin gelişile lafını yanda kesti.

“Bir şişe şampanya daha,” dedi Singer. İçkilerin servisi bitince, Isadora'nın elini tuttu ve kadehini kaldırdı. “Benimle birlikte geleceğe kadeh kaldırın Isadora. Doğacak bebeğe ve dans

okulunuza. Zaten oraya geleceğın Dans Tapınağı adını vereceğiz. Nasıl, kabul ediyor musunuz?”

Ertesi sabah Singer, Isadora’ya Bellevue “şato”sunu gezdirdi. Bu devasa yapının cephesi, ortada bir ana bölüm ve yanlarda öne çıkmış iki kübik bölümden oluşmuştu. Bina, büyük Trianon’dan esinlenilerek 1880’de Meudon’un üst taraflarında, zengin bir tüccar tarafından inşa ettirilmiş ama yirmi yıl sonra, işlerin kötü gitmesi nedeniyle burası bir otelciye satılmıştı. Geniş sütunlu avlusu, ortasında taş bir merdiven olan devasa boyutlu bir salona açılıyordu. Ön tarafta Fransız stilinde bir parkla devam eden geniş teras tüm Paris’e hâkimdi. Çevresini saran bahçeler Seine Nehri’ne kadar setler halinde iniyordu. Isadora zemin kattaki geniş ama viran görünümlü salonları tek tek do-laştı. Üst katlara çıktı, birkaç odayı dikkatle inceledi, sayısız koridorlar geçti ve iki saat sonra da tam başladığı noktaya döndü. Gerçekten de buraya iki yüz-üç yüz çocuğı kolayca yerleştirmek olasıydı. Ve yanı sıra birkaç atölye ve stüdyo kurmak da. Ama her şey yeniden elden geçmeliydi. Boyalar duvarlardan pul pul kalkmış, kaplamalar berbat hale gelmişti. Bir başka asırdan kalmış gibi görünüyordı.

Ertesi haftadan itibaren marangozlar, tesisatçılar, boyacılar, halıcılar yeni ev sahibesinin gözetiminde işe koyulmuşlardı. Konağın eski yemek salonu dans salonu haline dönüştürülmüştü. Ortaya yüksekçe bir plato yerleştirilmiş, çevresine de izleyiciler için sıralardan oluşan oturma yerleri konulmuştu. Onarım işleri iki ay içinde öyle bir hızla ilerledi ki, artık okulun açılışı günde-me gelebilirdi. Elli kadar öğrenci toplamak için bir yarışma düzenlenecekti. Giysileri yine aynıydı: dizlere inen beyaz tunikler ve rengârenk şallar. Hamileliğinin yorgunluğunu unutan Isadora, her şeyi göze alarak öğrencileri çalıştırmaya koyuldu. Haftada bir kez, on birden bire kadar, dans salonunda herkese açık

bir dans dersi verilmekteydi. Özellikle müzisyenler ve sanatçılardan oluşan bir izleyici grubu gelmekteydi. Artık tüm yılı Meudon'daki villasında geçiren Rodin de sık sık buraya geliyor ve provalar sırasında çocukların bol bol eskizlerini çiziyordu.

“Keşke daha gençken de böyle modellerim olsaydı!” diye içini çekiyordu Isadora'nın yanında. “Hareket eden ve hareketleri doğayla uyum içinde olan modeller. Evet, harika modellerin özünü kavramamışlardı.”

Bazen de birlikteyken on beş yıl önce baş başa geçirdikleri o ilginç saatleri anımsarlardı.

“Beni gülünç bulmuş olmalısınız,” diye hayıflanmıştı yaşlı kurt.

“Oh, hayır! Budala olan bendim. Belki de tahmin etmişsinizdir, bazen pişmanlık duymuşumdur.”

“Ben hiçbir şeyden pişmanlık duymam. Elimde hâlâ bir-iki krokiniz var. Zaman zaman onlara bakarım. Bu günlerde bunlardan bir heykel yapmayı düşünüyorum.”

13 Haziran 1914'te Isadora taşkın bir izleyici önünde öğrencilerini Trocadéro'daki galada sahneye çıkardı. Perde indiğinde tüm salon ayağa kalkarak Isadora'nın adını haykırarak, onu alkışlara boğacaktı. Gerçekten de bu aşırı ilgi, henüz deneyimsiz olan genç dansçılarından çok, onun izleyenlere yansıtmayı başardığı sevgi dolu insancıl mesajdan kaynaklanmaktaydı. Barışçı fikirleri, insanlığı birleştirecek olan kardeşlik çağrısı, sevgi mesajı veren sanatçı kişiliği, dans anlayışı ve acılarla taçlanan annelik nitelikleri gibi. Onun fikirlerini paylaşmayan kurulu düzenden yana burjuvalar ve sağcı Katolikler bile şimdi onun sanatı önünde eğiliyor, yürekli çıkışını selamlıyorlardı. Ama onu ideolojik inanışla alkışlayanlar, halklar arasındaki barış dansını yapan çocuklar sembolünün ardında gizlenen trajik ironiyi akıllarına getirmekten uzaktılar.

Böyle bir şeyi kim aklına getirebilirdi ki? O 1914 yazının başında Paris olmayacak düşler peşindeydi. Paris eğleniyordu. Paris ihtişam içindeydi. 28 Haziran Pazar günü Princes Parkı'nda Tour de France bisiklet yarışının startı verilecekti. Aynı gün, Paris'ten Longchamp'a Grand Prix yarışı yapılacaktı. Bu muhteşem günü *Gil Blas* şöyle yorumlamaktaydı: "Gözler bayram yapıyor, güneş altında sıcak ve göz kamaştırıcı bir parlaklık, bir toz bulutu ve neşe içinde geçen bir gün." İnsanlar, on iki atın üstünde gelenlerin güzel giyimlerine övgüler yağıdırıyorlar, Başkan Poincaré'nin gelişini selamlıyor, Sardanapele'in zaferini alkışlıyor, derbiyi kazanan Baron Maurice de Rothschild'i kutluyorlardı. Ve bu genel erinç havası içinde, Avusturya-Macaristan elçisinin yarış sırasında gizlice çekip gittiğini kimse fark etmiyordu. Elçiye, Franz Joseph'in yeğeni veliaht arşidükle onun dengi olmayan karısının Sarajevo'daki katli haber verilmişti gizlice.

İki gün önce, yani Drags gününde Paris'in en züppe kesimi Auteuil yarış alanında bir araya gelmişti. Şıklık konusunda Poiret her zaman için başı çekmişti. Kadın modası sabah saatlerinde bile en cüretkâr dekolteleri gerektirmekteydi. Şıklık meraklısı erkekler, bele oturan kısa ceketler, gri mavi tozluklar giyiyor, saçlarını briyantınle iyice bastırarak taşıyorlardı. Herkese göre, sezonun en gözde olayları, Gramont düşesinin evinde verilen sepet etekli tuvaletler giymiş bayanların boy gösterdiği balolar, Prenses Jacques de Broglie'nin evinde değerli taşlarını sergilediği balolar ve Bearn kontesinin evinde düzenlenen Mısır gecesi sayılabilirdi.

14 Temmuz günü Longchamp'da, yüksek sosyete mensup kişilerin gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Yaşamlarında ilk olarak topçu birliklerine ait araçların geçişini ve üstlerinden uçan yirmi kadar uçağı izliyorlardı. Sayısız ağaç dalı izleyenlerin ağırlığı altında kırılıp yere düşmüş, birkaç baygınlık vakası olmuş, on dört çocuk kaybolmuştu. Tiyatrolarda ücretsiz matine düzenlenmişti; *Opéra*'da *Romeo ve Juliette*, Comédie Française'de *La Fil-*

le de Roland, Opéra Comique’de *Werther*, Odéon’da *Zaire*, Palais Royal’da *J’ose pas*, Porte Saint Martin’de *Cyrano*, Vaudeville’de *La belle aventure*, Déjazet’de *Les degourdis de la II*. Ayrıca sirklerde, Sarah Bernhardt da Châtelet’de çocuklar için de gösteriler düzenlenmişti. Gece saat ondan itibaren de Pont Neuf de, Saint Louis’de, Auteuil viyadükünde, Montsouri Parkı’nda ve Buttes Chaumont’da havai fişekler atılıyor, Montmartre’da, Nation’da ve Bastille’de fener alayları düzenleniyor, tüm meydanlarda, kavşaklarda, sokaklarda eğlenceler yapılıyordu. Java dansı yapanlara rastlanıyor, az da olsa tango yapanlar göze çarpıyordu.

25 Temmuz’da insanlar kaygılanmaya başlamıştı. Sırbistan ve Avusturya seferberlik ilan etmişti. Almanya savaş istiyor muydu? İşte asıl sorun buydu. Ertesi gün Rusya, ordusunu alarma geçirmişti. Büyük Britanya ve İtalya arabuluculuk önermişti. Isadora’nın yakın arkadaşlarından olan *Figaro*’nun patronu Gaston Calmette’i tabancasıyla beş kez ateş ederek öldüren Madam Caillaux’nun davasının, savaş haberleri nedeniyle gazetelerin ikinci sayfalarında yayınlandığı görülüyordu. Borsada şaşkınlık yaşanmaktaydı. Milliyetçiler savaş bayrağını çoktan çekmişlerdi. “Birlik çözüldü ama bizim saflarımız sapasağlam ve herkes işinin başında. Bayrakları çekin!”, “Savaş tüm görevlerin en kutsalıdır!” diye haykırıyordu La *Lanterne*’in başyazarı. Barres tarafından kışkırtılan Vatanseverler Derneği üyeleri, “Yaşasın ordu, yaşasın Fransa!” diye bağışıyorlardı. Diğer tarafta miting üstüne miting yapılıyor, *Enternasyonal* söyleniyor, “Savaşa savaş!” sloganları atılıyordu. Jaurés, halkın “kendi kendinin efendisi olarak kalması, paniğe kapılmaması, olayların ve insanların gidişatını iyi gözlemlemesi, öfkeyi kontrol altında tutması” için yığınların sağduyusuna sesleniyordu. Bu arada Clemenceau başyazısına şöyle bir başlık atıyordu: “Uçurumun kıyısında” La *Bataille syndicaliste* bir başka çağrıda bulunuyordu: “Tüm dünya ülkelerinin proleterleri, birleşin!”

31 Temmuz akşamı saat onda, kimse inanmak istemese de sokaklarda şöyle bir söylenti yayılacaktı: “Jaurés öldürüldü!” Kendisi, *L’Humanité* binasından iki adım uzaklıktaki Croissant’da yemek yemekteymiş. Salonun sokağa bakan açık penceresine sırtı dönük oturuyormuş. Silahlı bir el perde arasından uzanmış ve çevrenin gürültüsü arasında iki patlama yankılanmış. Konuşmalar o an kesilmiş. Jaurés’in ağzından bir inilti çıkmış ve yanında oturan Renaudel’in göğsüne devrilmiş. İlk şaşkınlık geçtikten sonra hemen kalkıp bağırılmışlar: “Çabuk, bir doktor! Tutun onu! Tutun onu!” Gelen doktor, Jaurés’in öldüğünü doğrulamış. Katil üç-beş metre ilerde yakalanmış. Hemen orada bağlanıp emniyete götürülürken işlediği suç hakkında şöyle demiş: “Ben Jaurés’i Fransa’nın düşmanı olarak görüyorum. Hiçbir partiye bağlı değilim. Annem yirmi yıldır akıl hastanesinde. Adım Raoul Villain.”

Savaşa karşı son direnme noktası da böylece çökmüş oluyordu. Bundan böyle uçuruma doğru bir koşu başlayacaktı. Tüm güçler silahlanmıştı. 2 Ağustos Pazar günü genel seferberlik ilan edildi. Aynı sabahın ilk saatleriyle birlikte Isadora da doğum sancıları çekmeye başlamıştı. Ama hiçbir şey hazır değildi. Bir gün önce Meudon’dan ayrılıp Crillon’daki dairesine gelmişti. Acilen çağrılan Dr. Bosson, seferberlik emri uyarınca yerinden ayrılamayacağını bildirecekti. Neyse ki, Mary Desti Isadora’nın yanındaydı. Isadora’ya otelde kalmasını, kendisinin bir doktor bulup getireceğini söyledi. Ama o, “Asla olmaz, sizinle geliyorum,” diye yanıtladı Mary’yi. Böylece iki kadın, aynı bir kutlama halindeymiş gibi bayraklarla donanmış Paris’te arabayla dolaştılar. Kaldırımlar ellerinde valizleri olan askerlerle doluydu. Binlercesi, ailelerinin eşliğinde Doğu Garı’na doğru ilerliyordu. Bu arada da, “Berlin’e! Onları kıştıracağız!” diye haykırıyorlardı. Bulvarlarda küçük orkestralar, çevredeki halkın bir ağızdan söylediği *Le Chant du départ* ve *La Marseillaise* adlı marşları çalıyordu. Pencerelede kadınlar, sıralar halinde yürüyen ünifor-

malı piyadeleri alkışlıyordu. Üstlerinde gri-mavi kaput, altında kiremit rengi pantolon, sırtlarında asker çantaları vardı. Askerlere pencerelerden çiçek buketleri, sigara paketleri atılıyor, önlerinden geçerken küçük bayraklar sallanıyordu. Başkentin tüm kiliselerinde alarm çanları çalıyordu. İki kadının limuzini, ordu tarafından el konulmuş kamyon, otomobil ve atlı arabaların oluşturduğu karmaşa içinde güçlükle yol alıyordu. İlk gittikleri doğumhane, arabanın arka koltuğunda sancıdan kıvranan Isadora'yı kabul etmemişti. İkincisi onu almayı kabul ettiyse de müdahale edememişti. Çünkü doktorlar birliklerine katılmışlardı. Birkaç saat, hatta belki de ertesi güne kadar beklemek gerekebilirdi bir doğum servisi hazırlanıncaya kadar. Ama Isadora gücünün son sınırında Neuilly'deki üçüncü doğumevinin giriş basamaklarına tırmanmaya çalıştı Mary'nin kollarında. Onları odalarına çıkaracak asansöre biner binmez, Isadora dehşetli bir çığlık atarak arkadaşının boynuna asıldı.

“Hayır! Burada olmaz! “diye yalvardı. “Beni Bellevue'ye götürün!”

“Bu olanaksız Dora! Paris'in tüm girişleri tutuldu. Asla kimseyi bırakmazlar.”

“Olsun! Bu korkunç hastanede kalmaktansa, arabada ölürüm daha iyi. Şoför, çabuk Meudon'a!”

Saint Cloud girişinde iki kadın silahlı askerlerden oluşan ilk barikatla karşılaşacaktı. Bölük komutanı onların yabancı aksanından kuşkulanarak kimlik incelemesine tabi tuttu. Elindeki kâğıtların her yerini inceledi durdu ve belki on kez aynı soruları sorarak arabanın içini arattı. Mary ona yanındakinin büyük dansçı Isadora Duncan olduğunu ve doğum vaktinin geldiğini açıklamaya çalıştı. Hayati tehlike olduğunu ve Meudon'daki evine acilen ulaşması gerektiğini belirtti. Subay, şüpheli bir tavırla bir an durakladı, lafı ağzında geveledi, sonra onlara söylediklerini içeren bir kâğıt imzalattı ve nihayet gitmelerine izin verdi. Ama oradan beş-altı metre uzaklaşmışlardı ki, Mary ikin-

ci bir barikat fark edecekti. O zaman şoföre oradan hızla geçme emrini verdi ihtarlara kulak asmadan. Panhard, alarmı harekete geçiren nöbetçilerin burunlarının dibinden sıyrılıp geçti. Tehlikeyi atlattıktan sonra Mary arabadan atlayarak doktor bulmaya koşarken, Isadora da hızla Meudon'a doğru yola devam etti.

Mary sonunda güçlükle bir doktor bulabildi. Bebeği dünyaya getirmek için oraya tam zamanında ulaşabilen doktor, çocuk dünyaya gelir gelmez aceleyle evden ayrıldı, kadınların yanına da bir hemşire bıraktı. Isadora sevinçten uçarak kucağındaki bebeğe sarıldı: Bir oğlandı bu. Ama ne oluyordu öyle?

"Bu bebeğin hali hiç normal değil," diye kaygılandı. "Bak Mary! Kımıldamıyor... Sanki soluk almakta güçlük çekiyor gibi."

Hemen hemşireye haber verdiler:

"Ciğerlerine hava gelmediğinden olmalı. Oksijen gerekli."

Hastanelerin bulunduğu yerden bunca uzaktayken oksijen bulmak! Hem de öyle bir bir günde... Telefonla haber verdikleri Singer, hemen tüm Paris'te oksijen tüpü aramaya koyulacaktı. Bir saatten az bir zaman sonra oksijen tüpü ve bir doktorla geldiğinde, artık çok geçti.

Pencerenin kenarında gözleri kapalı bir şekilde oturan Isadora, kucağındaki ölü bebeği hafif hafif sallamaktaydı. Uzaklarda, Paris'e inen birlikler avazları çıktıkça şu dizeleri haykırırmaktaydı:

Bu bir savaştır, savaş...

Savaştır bize gereken!

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Acı içinde geçen saatler... Ne var ki, Deirdre ve Patrick'in ölümlerini izleyen günler kadar acılı ve umutsuz anlar değildi. Zaman zaman aklına La Duse'nin uyarısı geliyordu: "Mutlu olmaya çabalamayın artık. Yazgınızı fazla zorlamayın." Isadora her ne kadar şüpheyle karşılasa da, bu bebeği karnında taşıyarak yazgısını bir kez daha hiçe saydığını, karşılığında yazgısının öç aldığını düşünmekten kendini alamıyordu. Ama bunun nedeni İtalyan oyuncunun kehanet dolu laflarına inanması değildi. Durumun anlamsızlığı kötü yazgı olayını gözünde daha kabullenilir kılıyordu, o kadar. En azından, "yazgı" olgusu bir doğrulama olarak düşünülemese bile, bir açıklama yerine geçebilirdi.

Şimdi ne yapacaktı? Savaş, ilk yaralıları ve ölüleriyle kendi yazgısını daha da küçük boyuta indirgemekteydi. Gerçekten de bunca aile oğullarının, kardeşlerinin ya da kocalarının yasını tutarken, yeni doğmuş bir bebeğin kaybı ne ifade edebilirdi? Tüm bir halkın acısıyla karşılaştırıldığında, bir annenin başına gelen felaket neydi ki? Milyonlarca insanın varlıkları ve kimlikleri her gün tehdit altındayken onun sızlanmaya hakkı var mıydı? Isadora haykırmamak için dudaklarını ısırarak zorunda kaldı: “Sizin savaşınız hiçbir şey ifade etmiyor benim için! Bunu isteyen ben değilim ki! Tam tersine, ben yaşamımı sevgi ve barış için dans ederek harcadım. Onun için bırakın da kendi bebeğim için ağlayayım.” Günler geçtikçe, Isadora büyük sıkıntılar çeken insanlar arasında kendini giderek daha yabancı hissetmeye başlamıştı. İyice kendi içine kapanarak savaş dışında her şeye kayıtsız kalmıştı. Salt cephede olup biten olayların kaygısıyla dolu olan o kentte artık yapacak bir şeyinin olmadığını düşünmekteydi. Dans? Sanat? O gün için bunlar ne ifade ediyordu? Genç insanlar her gün yaşamlarını kurban ederlerken sanatın nasıl bir yeri olabilirdi? Bu da en azından bebeğinin ölümü ya da kendi acısı kadar anlamsız bir şeydi. Edebiyat, şiir ve müzik kadar boş ve önemsizdi. Tek kelimeyle bir aldatmacaydı. Öyle ya, kutsal vatan uğruna kullanılmayan her şey ona cephe almış demektir! Ama işin burasında Isadora şöyle haykırmamak için güç tutuyordu kendini: “Sanat insanın vatanından da önemlidir! Hatta yaşamdan da!”

Neyse ki, aralarında beş-altı tanesi Alman uyruklu olan öğrencileri güvencedeydi. Singer onları temmuz ayı başında yaz tatillerini geçirmeleri için Devonshire’a davet etmişti, Isadora’ya gelince; genel seferberliğin hemen ertesi günü askeri hastane olarak kullanmaları için evini Fransız hükümetine açmıştı. Bu, yararlı olmanın tek yolu idi.

Savaşın ilk üç haftası boyunca, Alman orduları Belçika’yı işgal etmişti. 23 Ağustos’ta da Charleroi’daki Fransız savunması-

nı yardılar ve ertesı gün İngilizleri Mons'tan çekilmek zorunda bıraktılar. Başkente giden yol açıldı artık. Bunu izleyen on iki gün içinde Paris'i sınırdan ayıran 270 kilometrelik yolun yaklaşık 220 kilometrelik kısmını katetmişlerdi. Doğal olarak bu felaketin boyutları hakkında halkın bilgi sahibi olmaması sağlandı. Yine de birçok insan, basında yüceltilen Alman "bozgun"larının giderek daha çok birbirini andırıldığını fark edecekti. Zaten 28 Ağustos tarihli askeri bildiri her şeyi açığa çıkaracaktı: "Savunma hatlarımız Vosges'dan Somme'a geri çekilmiştir." Bu durumda Paris'in tehlikede olduğu artık gizlenemezdi. 29 Ağustos'ta uzaklardan top atışı sesleri gelecekti. 30 Ağustos'ta, saat 12.35'te bir motor sesi herkesin başını gökyüzüne kaldırmasına neden olacaktı. Bu, kuş formunda bir uçaktı: bir "Taube" Uçak tam beş bomba bırakacaktı yere. Récollets Sokağında ve Valmy Rıhtımı'nda pek az hasar yapacak ama Vinaigriers Sokağında yaşlı bir kadının ölmesine (ki bu halktan saklanmıştı) yol açacaktı. Ayrıca kum dolu bir torbayla salıverilen bir pankart üstünde şunlar okunuyordu: "Alman orduları Paris önlerinde. Teslim olmaktan başka çareniz yok. Teğmen Von Heidsen." Çocuklar bu pankartı hemen toplayarak bir polise vermişlerdi, o da "meçhul bir uçaktan kentin göbeğine atılmış bayağıca laflar" hakkında bir rapor hazırlayacaktı. 2 Eylül'de Almanlar, Paris'e 38 km uzaklıktaki Senlis'e girmişti. Bu, bir karmaşaya ve halkın kaçmasına yol açacaktı. Geç saatlerde hükümet Bordeaux'ya hareket edecekti. Bu arada, Gallieni başkenti "sonuna kadar" savunmaya girişirken, bir milyon kadar insan da kuşatma altındaki kentten kaçarak yollara düşecekti. Isadora ise Deauville'e doğru hareket etmişti.

Bir hafta önce onu, Bellevue'deki hastane yerleşimini görmesi için Genelkurmay davet etmişti. Dehşet bir manzaraydı bu. Dans salonun her yanına, üstünde siyah saçların asılı olduğu bir dizi demir karyola yerleştirilmişti. Duvar kaplamaları, nymphaea ve Bakkhus kabartmaları yerlerinden indirilmiş, kü-

tüphanne ameliyat salonu haline getirilmişti. Sanat Tapınağı ise, ölülerin tutulduğu bölüm haline dönüştürülmüştü. Uzun beyaz önlüklü doktorlar, üstleri başları kan lekelerine bulanmış halde, yanlarında kanatlı beyaz kepleriyle rahibeler ve Kızılhaç başlıklı hemşirelerle yatak sıraları arasında sessizlik içinde dolaşıp hastalarla ilgileniyordu. Üniformalı sedyeciler ise, inilti seslerinin yükseldiği sevimsiz battaniyelerle örtülü sedyeleri taşıyorlardı.

“Bu çok dehşet verici bir şey! Beni bencil bulacaksınız belki ama bunlara tahammül edemeyeceğim artık. Ne propaganda saçmalıklarına ne de basının yalanlarına. Bu savaş midemi bulan-dırıyor. Tüm bu ölüler! Peki ya neden? İnsanlar gerçekten de çok aptallar! İnsanın haykıracağı geliyor.”

Kendilerini geri götüren arabada, Mary onu yatıştırmaya çalıştı:

“Sizinle tümüyle hemfikirim. Ama isyan etmek neye yarar ki? Elimizden bir şey gelmez. Ne olursa olsun kendinizi toparlamaya çalışmalısınız. Kendi değerlerinizi sahiplenmelisiniz. Sanatınız, dans.”

“Ya aşk Mary? Peki ya aşk! İster döneklik, ister hainlik ya da ne olursa olsun, aşkı asla ve asla unutmamak gerek. Şu anda bile. Hatta özellikle şu anda... Bu arada çocuklar böyle bir ortamda ne olacak bilmem.”

“Onlar için kaygılanmayın. İngiltere’de burada olduklarından daha emniyettedirler. Özellikle de Almanlar.”

“Haklısınız. Her zamanki gibi. Yine de onları çok görmek isterdim. Biliyorsunuz onlar benim tek varlığım sayılır bundan böyle...”

Birkaç gün sonra, 3 Eylül’de, Panhard Levassor tüm alana yayılmış sınır karakollarını kolayca geçerek Normandiya kıyılarına doğru ilerlemekteydi.

Isadora Duncan adını duyunca, subaylar onu kibarca selamlayıp geçmesine izin veriyorlardı. Deauville’e akşam saatlerinde varmışlardı. Normandiya Oteli’ne indiğinde Isadora kendini bir

an için sosyetik bir resepsiyondaymış gibi hissedecekti. Saint Germain'in tüm seçkinleri bu lüks salonlarda randevu vermiş gibiydi. Burada Proust'un bayan arkadaşlarıyla karşılaşacaktı (yazar, Céleste'le birlikte Grand Hotel'e çekilmişti): Madam de Clermont Tonnerre, Bénerville'deki villasından gelmişti. Madam Straus, buralarda vakit geçiren birkaç düşesin yardımıyla Belçikalı mülteciler için popüler yemeklerden oluşan geceler düzenlemekteydi. Barda Britanya ordusunun subayları, ellerinde viskileri, ağır ağır pipolarını içerek şakalaşüyor ve son askeri operasyonları tartışıyorlardı. Varlıklı kesimden gelme ve hizmet görevlisi askerler ise, bir köy evinin rustik havasını oldukça yapay bir şekilde veren bu otel binasını, kendileri için güvenli bir sığınak olarak görmekteydiler. Akşamları yemek salonunda, denize karşı, Kont Robert de Montesquiou sarkık bıyığı ve kambur bedeniyle, kendinden geçmiş bayanlara *Hortensia bleus* okuyordu. Bu arada yandaki masada oturan Sacha Guitry, o her zamanki tatlı diliyle kelime oyunları yaptığı küçük öyküler anlatıyordu. Belli saatlerde gelen bildiriler topluluk arasında soğuk bir hava estiriyorsa da bu fazla sürmüyor, beş dakika sonra söylüşileri daha güzel, daha canlı ve daha hareketli bir atmosferde sürüp gidiyordu.

Deauville gazinosu bir hastaneye dönüştürülmüştü. Isadora ve Mary gelir gelmez burada hemşire olarak çalışmaya başladılar. Marne çatışmasında yaralanan binlerce asker geniş oyun salonlarına yerleştirilmiş, yeşil çuha kaplı masalar ise, hasta yataklarıyla yer değiştirmişti. Aslında gelenlerin çoğu hafif yaralıydı. Sohbet ediyor, yemek yiyor, bahçede dolaşüyor ve iskambil oynuyorlardı. Normandiya'nın sosyetik yaşamından sıkılan Isadora "siyah ve beyaz" adında mobilyalı bir villa kiralamıştı. Bu bina adını, içinin döşeniş tarzından almıştı. Tüm eşyalar, perdeler, döşemeler, örtüler, mobilyalardan tutun, tabaklarına ve mutfak eşyalarına dek her şey siyah-beyazdı. Bundan daha bunaltıcı bir ortam olamazdı. Son hamileliğinden bu yana, form olarak ken-

dini toparlayamayan Isadora, büyük bir özveriyle gece gündüz çalıştığı hastanedeki görevlerinden o kadar bitkin düşmüştü ki, denizin temiz havasını solumak için kıyıya kadar bile yürüyecek gücü bulamaz olmuştu. Doğasına son derece aykırı olan bu çöküntü hali, sonunda kendini de kaygılandırmıştı. Bunun üzerine Mary'den hastanenin başhekimine haber vermesini rica etti. Ama hiç beklemediği bir şekilde doktor ona yerinden ayrılamayacağını bildirerek özür dilemekle yetindi.

Aradan geçen birkaç gün içinde Isadora kendini daha iyi hissettiğinden bu garip doktora muayene olmak için bizzat adamın ayağına gitti. Doktor onu uzaktan gördüğünde sanki karşılaşmaktan kaçınır gibi davrandığından Isadora ona doğru yürüdü:

“Ne oluyor doktor? Anlayamıyorum. Servisinizde çalıştığım-dan beri tanıyorsunuz beni. Ama yine de görmeyi reddediyorsunuz. Neden benden kaçır gibi bir haliniz var? Sizi temin ederim ki, birkaç haftadır çok kötü hissediyorum kendimi. Daha yaktan kalktığım anda, tüm bedenimde bir halsizlik hissediyorum.”

“Beni bağışlayın,” diye geveledi doktor. “Şu sıralarda işim o kadar başımdan aşkın ki! Nereye yetişeceğimi bilemez hale geldim ama emin olun yarın size uğrayacağım.”

Ertesi gün kararlaştırdıkları saatte doktor geldi. Sonbahar artık iyice bastırmıştı. Rüzgâr kumsalı kasıp kavuruyordu. Isadora şöminedeki ateşi zorlukla tutuşturabildi. Doktor da ona yardım etti. Sonra da, Isadora'nın tansiyonunu ölçtü, nabzını saydı, göğsünü dinledi. Tüm bu işlem boyunca gözlerini ondan ayırmamıştı. Bakışlarında okunan belirgin duraksama, sesinin tonundaki kesinlikle ve otoriter tavırla çok çelişmekteydi. Sanki benliğinin derinliklerinde bir yerde bir tür korku hüküm sürüyor gibiydi. “Sanki benden korkuyor,” diye düşünmüştü Isadora. “Yine de çekingenliğinin nedeni bu olamaz. Ya da bana kızgın! Ama neden? Onu çok az tanıyorum. Buraya gelmeden önce onunla hiç karşılaşmadım.” Doktor muayenesini bitirince,

ona bir kuvvet ilacı yazdı, sonra yaklaşarak elini tuttu ve bakışlarında okunan çekingenlikle kuşku karışımı ifadeyi değiştirmeden ona bakmayı sürdürdü:

“Kaygılanmayın. Önemli bir şeyiniz yok. Sadece aşırı yorgunluk ve sinir zayıflığı. Yarın aynı saatte yine gelirim.”

Doktor ertesi gün de ve onu izleyen diğer günler de gelmeyi sürdürdü. Hastasının fizik durumunun tam olarak iyiye gittiğinden emin olmak istiyor, özellikle de onu konuşturmaya çalışıyordu. Isadora ona başına gelen acı olayları, duygularını, izlenimlerini anlatıyordu. Kendini daha güvencede ve daha rahat hissettikçe de ayrıntılara giriyor, daha özel konularını açıyordu. Bu uzun konuşmalar boyunca Isadora onun bakışlarında başlangıçta fark ettiği rahatsızlığın giderek kayboluşunu izliyordu. Ama öyle bir an geliyordu ki, özellikle de çocuklarının ölümünden söz ettiği zaman, doktor birden durgunlaşıyor ve yüz ifadesi yine ilk günlerdeki kadar anlaşılmaz ve kaçamak oluveriyordu. Bir öğleden sonra yine ateşin başında oturuyorlardı. Dışarda yağmur pencerelere çarpıp duruyor, bahçe duvarının siyahlı beyazlı taşlarının üstündeki serpentinin sesleri geliyordu. Doktor birden yanına gelerek Isadora'yı kollarına aldı. O da kendini onun göğsüne bırakarak kollarının arasına sokuldu ve usulca ağlamaya başladı. Aynı yolunu kaybetmiş küçük bir kız gibi. Öylesine uzun bir zamandır sürüklenip duruyordu ki yalnız başına! Aniden barbar bir sürüye dönüşüveren bir evrenin ortasında kalmıştı. Artık kimsenin onu dinlemeyeceğinden ve eğilip kendisine şöyle sormayacağından öyle korkuyordu ki:

“Neden ağlıyorsun Isadora?”

Evet, öyle güzeldi, öyle güven vericiydi ki onu kollarıyla saran bir erkeğin yanında olmak. Elinin tersiyle gözyaşlarını sildi. Yüzü aydınlanmıştı.

“Ağlıyorum, çünkü mutluyum.”

Her akşam, hastane çıkışında doktor onu görmeye geliyordu. Acil bir yaralı nedeniyle kendisini çağırmadıkları zamanlar,

geceyi de villada geçirir olmuştı. Bir gün altüst olmuş bir halde gelmişti eve.

“André, ne oldu?”

“Olağanüstü bir şey yok! Ama öyle zamanlar oluyor ki, başkalarının acısına katlanamayacak hale geliyorum. Çok korkunç bir şey!”

“Ama hastanede hiç ağır yaralı görmedim ben!”

“Çünkü en kötü vakaları gönüllü çalışanlardan gizlemeye çalışıyoruz. Onların cesaretlerini kırmamamız gerekiyor. Üstelik son bir ay içinde olaylar çok değişti. Şu sırada yüzlerce yaralı geliyor; çoğu da çok kötü durumdadır. Bazıları adeta bir insan kalıntısı halinde. Şekilleri kalmamış et yığınlarından, parçalanmış yüzler ve bedenlerden ibaret. Kolları bacakları kopmuş, organları parça parça olmuş halde geliyorlar. Bu katlanılır şey değil. İnsanın yüreği parça parça oluyor. Önüne geçilmez bir haykırma isteğine kapılıyor insan: Hayır! Kesin bu katliamı artık! Yeter! Bacakların yürümekten aciz kalıyor, skalpeli tutan elin kasılıyor. Sen midесinden kurşun çıkarmaya uğraşırken adam parmaklarının altında can verdiği zaman, son can çekişme karşısında orada öylece ayakta kalakalıyorsun. Ve tek bir şey düşünüyorsun artık. Kaçmak... Koşmak... Uzağa... Dünyanın ta bir ucuna... Başını ellerinin arasında gizleyerek... Hiçbir şey görmemesine... Hiçbir şey, beni anlıyor musun? Hiçbir şey.”

“Sakin ol André. Savaş böyle sürmeyecek.”

“Ah! Buna inanıyor musun? Bu bildirilerde yazan laflar. Ama yalan söylüyorlar! Ordunun moralini bozmamak için tabii. Herkes yalan söylüyor. Ben de! Ben de yalan söylüyorum.”

“Sen mi?”

Doktor bir an şaşaladı ve geçmeye yüz tutan ateşi karıştırmak için maşayı aradı. Isadora ona doğru yürüdü ve omuzlarından tuttu.

“André, bana bak. Tam yüzüme. Bu çok garip. İşte, gözlerinde yine o ilk karşılaştığımız zamanki bakışın. Artık ameliyat

salonunda değilsin; oysa biraz önce söz ettiğin kaçma arzusunu sezinler gibiyim. Neden zaman zaman bu kadar ulaşılmaz oluveriyorsun? Neden kendini bırakmıyorsun? Bana güvenmiyor musun?”

“Tabii ki güveniyorum, ama...”

“Öyleyse? Bana söylemek istemediğin bir sırrın var senin. Buna eminim. Nedir peki? Konuş. Ne de olsa bilmeye hakkım var, değil mi? Salt sevişmek için yanında değilim ben.”

“Sana bir şey söyleyemem.”

“Söylemelisin ama.”

“Hayır! Beni sevmekten vazgeçebilirsin.”

“Başka bir kadın mı var?”

“Mademki ısrar ediyorsun, sana her şeyi anlatacağım. Ne yapayım, bunu sen istedin. Ama uyarmalıyım, çok zor olabilir bu senin için.”

“Yine de söyle.”

“Öyleyse dinle. 19 Nisan 1913...”

“Dur biraz, o gün...”

“Evet, biliyorum. O sıralarda Amerikan Hastanesi acil servisinde görevliydim. Çocuklarıyla ilgilenen doktor bendim. Patrick için çok geçti artık. Ama Deirdre’i bir an için kurtarabileceğimi umut etmiştim. Her şeyi denedim, ağızdan suni teneffüs yaptım. Ve sonra kollarımda öldü. Sana hastanede ilk rastladığım zaman serap görüyorum sandım. Sana öyle çok benziyordu ki! Şimdi anlıyor musun, senden neden kaçtığımı?”

Isadora donup kalmıştı. O ise, ellerini şömineye dayamış, sırtı dönük bir şekilde ayakta duruyordu. Isadora ona yaklaşmış, eğilmiş ve dudaklarını onunkiler üstüne dokundurmuştu tek kelime etmeksizin. Bu arada ateş de yavaş yavaş sönmeye yüz tutmaktaydı.

Singer savaş nedeniyle İngiltere’ye getirttiği Isadora’nın öğrencilerini Amerika’ya göç ettirmenin daha tedbirli bir davranış

olacağını düşünmüştü. Hepsi de farklı milliyetlerden olmalarına rağmen. New York'ta Augustin ve Elisabeth onlarla ilgilenebilirlerdi. Her ikisi de telgraf üstüne telgraf çekmişler ve kız kardeşlerinin de kendilerine katılmasında ısrar etmişlerdi. Lohengrin'in gönderdiği mektuplar da hep bu yöneydi. Sonunda o da gitmeye karar verdi. En azından orada savaş yoktu. Haliyle kan da yoktu. Katliam veya yıkıntı da. Buna karşılık gepgenç bir toplum vardı. Genç ve işbaşında bir toplum. Tasasız ve güzel. Dahası insana ve gelişmeye inanan bir toplum. Yani kendine özgü ve yeni. Artık uçsuz bucaksız bir savaş meydanından başka bir şey olmayan, çöküntü içinde bir Avrupa'dan çok uzakta. O zalim ve kör dövüş çılgınlığından uzakta. Aynı köstebekler gibi canlı canlı siperlerine gömülen insanlardan uzakta. Kinden uzakta. Bir anda tüm müzik seslerine, tüm seçkin duygulara kulak tıkayan bu dünyadan uzakta. Salt bir tek duyguyla harekete geçen dünyadan uzakta, yani: yenmek ve öldürmek... Paris.. Berlin... Viyana... Yasa ve geçmişe gömülen başkentler. Parlak geçmişleri ölümün belleğinde yitip gitmekte olan hayalet kentler.

Gitmek... Her geçen gün bu ihtiyacı daha da yoğun bir şekilde duymaya başlamıştı. André'yi de terk edecekti. Zaten ilişkileri ona artık boğucu gelmeye başlamıştı. O "açıklamadan" bu yana beraberliklerine bir şey gölge düşürmüştü, aralarına görülmez bir set çekilmişti. Bu ilişkide aşk bile acı bir tat bırakmakta, giderek yayılan bir huzursuzluk hâkim olmaktaydı. Tam olarak ne olduğunu bilemediği bir yanılğı gibi. Ne var ki, bu erkeğin ona sadece iyiliği dokunmuştu. Ama bir görüntü vardı ki, ne kadar çabalasa gözünden gitmiyordu. Boğulan küçük kızının dudakları, ona hayat vermeye çalışan âşığının dudakları... Bazı geceler, keyifli bir sevişme anının ortasında bu görüntü gözlerinin önüne geliyor, acımasızca yakasını bırakmıyordu.

André kısa bir izinden yararlanarak Liverpool'a kadar ona eşlik etti ve onu New York'a gidecek olan *Cunard Line* gemisine

yerleştirdi. Oraya vardığında dans okulunu, yakın bir tarihte inşa edilmiş olan bir binaya taşınmış olarak bulacaktı. Burası, geniş camlı pencerelerle bahçeye açılan, açık renk duvarları olan bir yapıydı. Öğrencileri onu sevinç çağlıklarıyla karşılayacaktı. Isadora oraya uzak olmayan Dördüncü Cadde’de büyük bir stüdyo kiralamıştı. Her zamanki muhteşem mavi perdelerini duvarlara astırmış, bir dans platosu yerleştirmiş ve çalışmaya koyulmuştu. Çok geçmeden de, kontratlar yağmaya başlamıştı.

Amerika zenginlik içinde yüzüyordu. Zenginlik gemi aزیya almış bir şekilde büyük bir hızla büyüyor, yayılıyor, restoran mönülerinde, mağaza vitrinlerinde ve şatafatlı otellerin salonlarında kendini gösteriyordu. Alışılmışın dışında bir görüntüydü bu. Özellikle de, çöküntü içine girmiş bir Avrupa’dan gelen biri için. Baş döndürücü, şaşkınlık verici bir etkiydi insanda bıraktığı. Aynı bir tünelin alacakaranlığından, birdenbire göz kamaştırıcı gün ışığına çıkmış gibi. Temiz havayı solumak için kuytu bir köşeden çıkmaya benziyordu bir anlamda. Tüm bunların en etkileyicisi de, insanın yüzüne bir kırbaç gibi saklayan şu olguydu: savaşın anlamsızlığı. İnsanlığın bir bölümünün korkuyla yaşaması, diğer bölümünün de aynı saatlerde yemek yemesi, sigara içmesi, hiç çekinmeden sakın sakın sokaklarda gezmesi. Karşılaştığı her çehre daha güzel, her ev daha mutlu görünüyordu ona. Çünkü tüm bunları olası kılan barıştı ve varlıkları da buna bağlıydı. Burada insanların yaşama hakları ve mutluluklarının tadını çıkartan vicdan rahatlıkları, Isadora’yı kızgınlığa sevk ediyordu. Oysa Avrupa’da bir tür utanç, hatta suçluluk duygusu uyandırırđı şu sözcükleri yinelemek: “Ben yaşayan insanlar arasındayım.”

Mart 1915’te gemiden New York Limanı’na ayak bastığında Isadora bıraktığından çok farklı, yepyeni bir Amerika bulacaktı. Burada her şey dev adımlarla ilerlemiş gibiydi. Sanki zaman bu-

rada başka yerlerde olduğundan iki kat daha hızlı geçmişti. Isadora geleceği yaşamakla hem biraz altüst olmuş hem de başı dönmüştü. Baltimore salonlarında ilk kez olarak bir caz konserine katılmıştı. Avrupa’da buna biraz da küçümseyerek “zenci müziği” diyorlardı. O duyarlı ve titrek sesiyle söyleyen solist Paul Whiteman’a bir bateri, bir piyano ve bir banjo eşlik etmekteydi. Senkoplu ritmi olan bu görkemli doğaçlama müzik türü Isadora’yı çok etkilemişti. Melodik cümleyi net bir şekilde kesen klarnet, geniş gilandolar yardımıyla basları çalan trombonun çevresinde binbir arabesk sesi işlemek için hareketli ritimden yararlanıyordu. Bu müzikteki seslerin dengesi, hoş ritmik düzeni, duraksamaları, dinamik dönüşleri ve inişleri, titreşen ve derinlik veren tınları insanın tüm duygularını harekete geçiriyordu. Bu armoni onu adeta uyarıyor, tüylerini ürpertiyordu. New Orleans’ın “blues”larına tümüyle hâkim olan bu melankolik hava ve hemen ardından gelen bu keskin alaycılık kadar insanın içine işleyen bir şey olabilir miydi? Yine de Isadora cazı başkaldırı müziği olarak değerlendirecekti. “Ve bir de müziğin içinde Amerikan ruhu olduğunu söylerler!” diye belirtecekti sonra. “Bu korkunç bir şey! Zaten hiçbir müzisyen, Rocky Mountains’in o güçlü ritmini yakalamayı başaramamıştı. Bu, zirveye, geleceğe doğru, yaşamın güzel ve yüce bir görüntüsüne doğru giden çocuğun sıçraya sıçraya yol alışına benziyor.”

Gözlerini kaldırıp ışıklı panolara ve afişlere baktığında, “Panteon”ları Hollywood’da ve Beverly Hills’in tepelerinde kurulmuş olan Amerika’nın yeni tanrılarını da tanımış oluyordu. Sinema salonlarından oluşan ve 20. yüzyılın tapınakları anlamına gelen bu yapıların alınlıklarında Mary Pickford’un, John Barrymore’un, Alice Joyse’un ve Wallace Beery’nin ışıklı yazılarla yazılan adları parıldamaktaydı. Sezonun en gözde olayı da, hiç kuşkusuz, D.W. Griffith’in, başrolde vazgeçilmez yıldızı Lillian Gish’le çevirdiği *Bir Milletın Doğuşu* adlı süper prodüksiyonu. Geleceğin bir başka yıldızı olan Douglas Fairbanks da, Yedinci

Sanat'a girişini, büyük yığınları çeken bir filmle yapmıştı. Dizi film meraklıları Pearl White'ın oynadığı *The Perils of Pauline*'in on bölümünü heyecanla seyrederken, bir başka kesim de Charlot ve Fatty'nin burlesk serüvenleriyle kahkahalara boğuluyordu.

Amerika'da, tıpkı bir fırtına gibi esen bu ortam içinde, Isadora kaygıyla düşünmeye koyulmuştu; acaba benim sanatımın da bir yeri olabilir mi diye. Sinema dünyasının büyük kahramanlarına, yapmacıklı yıldızlara, westernlerin at koşturmalarına, romaneşk dramlara ve müzikal komedilere aşırı ilgi gösteren Amerikan izleyicisi, Isadora'nın Century Theatre'da sahneleyeceği, başrolünü Augustin'in oynayacağı *Oidipus*'u anlamayı becerebilecek miydi acaba? Bu gösteri için Isadora çevreye antik bir atmosfer vermek amacıyla orkestra bölümünün tüm koltuklarını taşıtıp salonun ana yerleşimini değiştirtmişti. Böyle bir işe kalkışarak girdiği riskin büyüklüğünü dert etmeyen Isadora, olayı alabildiğince geniş boyutlarda tasarlamıştı. Hatta devasa denebilecek ölçekte. En azından otuz beş oyuncu. Seksen müzisyen. Yüz kadar şarkıcı. Isadora ve öğrencileri de koroyu oluşturacaktı. Gerçek bir çılgınlıktı. Isadora olayı finanse etmek için banka hesabını sonuna kadar çekecekti. Ama bu da yetmediğinden tefecilerden yardım isteyecekti.

Ama ne yazık! Amerikalılar bayıldıkları duygu yüklü dramalar kadar duyarlılık göstermediler trajedilere karşı. Haklarında hemen hemen hiçbir şey bilmedikleri kralların ve prenseslerin yazgılarına el koyabilen karmaşık bir mitolojinin tanrılarına özgü bu kasvetli öyküler, onlara son derece yabancı gelmişti.

Oysa aynı izleyici, western kahramanlarının yazgılarındaki modern versiyonları kolayca benimseyebiliyor ama Yunan trajedilerinin evreninde aynı olayı kesinkes dışlayıveriyordu. Isadora'nın dans stiline ve Bizans müziğine gelince; -Raymond Duncan'ın eski saplantısı- bunu, Irving Berlin'in ritimleriyle dans ettikleri fokstrot, ragtime, charleston gibi müziklerle karşılaştır-

mayı pek beceremiyorlardı. İlk temsilin sonunda Isadora, Rude'un heykellerinden esinlenerek oluşturduğu, yanı sıra bayrak renklerini kullandığı, doğaçlama bir *Marseillaise* sergileyerek gösteriyi kurtaracaktı. Bu da ona beklenmedik, olağanüstü alkışlar getirecekti. Ertesi gün basın onu "ateşli tavırlarından" ya da "çoşkulu yorumundan", Fransa'nın kahramanlığını simgeleyen yaklaşımından ötürü göklere çıkarmıştı. Ama ne var ki, zavallı *Oidipus* hakkında kimse tek kelime etmemişti. Bunu izleyen günlerde, Fransa adına yapılan bu yurtseverlik gösterileri Isadora'ya yasaklandı. Sonuç bir felaket oldu. Duncan gösterisinin müzikal yanını ve görsel yaklaşımındaki araştırmacılığını salt birkaç aydın ilgiyle karşılamıştı. Maddi kaynaklar hızla eriyordu. *Oidipus* sekiz gün sonra afişlerden indirildi. Isadora için bu, hem parasal hem de artistik olarak iflas anlamına geliyordu. Çünkü son dolarına kadar parasını bu olaya yatırmıştı. Bunun üzerine, New York'taki bankerlere, sanayicilere ve milyonerlere başvurmaya karar verdi. Hepsi de aynı yanıt verecekti:

"Sizin bir adınız, bir kariyeriniz var. Yardım etmek isteriz ama şu Yunan tuniklerinden vazgeçmeniz koşuluyla. Neden kızlarınızla birlikte bir müzikal sahnelemiyorsunuz? Sözgelimi Noble Sisale'in *liriklerini* ya da Maceo Pinkard'inkileri. Müthiş bir başarı kazanırdınız!"

"Ben bir sanatçıyım, bayım, bir panayır yıldızı değil!" Bir ay sonra, bir bayan hayranının verdiği iki bin dolarla, yanında Mary Desti ve yirmi sekiz öğrencisi olmak üzere Napoli'ye gidecek olan *Dante Alighieri* gemisine binecekti. Amerika kıyıları giderek uzakta kalırken, acıyla düşünmekteydi. Açık olan şuydu ki, en çarpıcı gerçeğiyle tanık olduğu Yeni Dünya, onu asla anlayamayacaktı. Yaşlı Avrupa'da ise kendini her zaman gerçek evindeymiş gibi hissetmişti. Hem de o güne kadar hiç olmadığı kadar. Isadora bir cehennemden kurtulduğunu düşünmüştü. Oysa oraya da bir başka cehennemin içine düşmek için gelmişti! Kayıtsızlığın ve bencilliğin at koşturduğu bir cehennem. Aslın-

da Amerika’da zor bağışlayacağı bir şey varsa, o da bu ülkenin gelişmesini ve yaşamasını onun dışında ve onsuz sürdürüyor olmasıydı. İlerlemekte asla duraksamayan bir zaman dilimiyle kendi sanatı arasında oluşan bu kopuşu -her ne kadar anlaşıl-mazlığını korusa da, gerçek olan- bu kıta fark ettirmişti ona. “Hem de ne ilerleme... Gözler ve zihinler kör bir şekilde!” diye düşünmüştü Isadora kendi kendine. “Nasıl süregeldiğine bak-maksızın. Rasgele. Zaten, bu yankilerin hepsi de ineğin teki!” Ne var ki, bu gelişimiyle onu geride bırakmışlardı. Aslında dün-yayı verseler ya da başka bir deyişle alkış altında inleyen bir sa-lonu ayakları altına serseler, bu “geride bırakmak” deyimini kul-lanmazdı. Ama ortada olan açıktı. Ufukta, giderek bir nokta oluncaya dek uzaklaşmakta olan Özgürlük Anıtı önünde, onu bağrına alıp sallayan ve Vezüv üstündeki muhteşem günbatımı-nı müjdeleyen okyanus önünde sorup duruyordu kendine: Aca-ba Amerika’da hiçbir şeyi anlamayan kendisi miydi? Kendi *bede-ninin* kolayca benimseyemediği, “barbarca ciyıklama” diye ni-teleyerek bir kenara koymayı yeğlediği insanı tedirgin edici caz müziğini anlamayan yine o muydu acaba? Sessizlik içinde gü-lünç el kol hareketleri yapan oyuncular görebilmek için yığınla insanın karanlık salonlara akın etmesini anlayamaması da buna dahil miydi? Tüm bunlar ona yirmi yıl önce, yine orada, New York’ta mesleğe başladığı yıllarda tanık olduğu o sıkıcı mimod-ramları anımsatmıştı. Dile kolay, yirmi yıl geçmişti!

Napoli’ye geldiğinde İtalya müttefikler yanında savaşa gir-mişti. Ne yapmalıydı şimdi? “Neden Yunanistan’a gitmeyeyim?” diye sordu kendine. Akropol’ü yeniden görmek ve burayı öğ-rencilerine de göstermek ne kadar isterdi. Belki Kopamos’a bir gezi bile düzenleyebilirlerdi. O an için hem çok uzak hem de daha dünmüş gibi gelen geçmişin heyecanını yeniden hisset-mek... Ama bu düşünce, özellikle de Alman pasaportu taşıyan öğrencileri arasında büyük bir korku yaratmıştı. Bunun üstüne İsviçre’ye gitmeye karar verdiler.

Çatışmaların başlangıcından beri, İsviçre Avrupa'nın adeta başkenti olup çıkmıştı. Entelektüel hareketin ve tüm savaş karşıtlarının buluşma merkezi haline gelmişti. Avusturya, Fransa ve Almanya'dan gelen antimilitarist ve barışsever insanlar, bu huzur ve barış dolu topraklarda randevu vermiş gibiydiler. Burada karşılıklı saygı ve kardeşlik ortamında düşünce alışverişinde bulunuyorlardı. Her biri burada kendini gerçek ülkelerinde olduğundan çok daha rahat hissediyordu. Akşamları Zürih'teki söyleşiler Bellevue Kafesi'nde, garsonlar son müşterilerin de kalkmasını sağlamak için ışıkları söndürene dek uzayıp gidiyordu. Onlar da bu hararetili tartışmaları sürdürerek birlikte başka yerlere gidiyorlardı. Bazı günler Café Odéon'da salonun bir köşesine çekilmiş yalnız oturan bir adam göze çarpardı. Kahverengi keçi sakalı ve incecik dudaklarıyla kalın gözlüklerinin ardından keskin bakışlar atan bu adam, kimseyle konuşmazdı. Garsonlar da bilmezlerdi onun milliyetini. Sadece adını öğrenmişlerdi: James Joyce. Cenevre'de içerisi kitap, dergi, mektup ve raporlarla dolu, keşşilere özgü odasında Romain Rolland, milyonlarca insanın kinine karşı kavgasını tek başına sürdürüyordu. Hem sözle hem de yazıyla aralıksız olarak uluslararası uzlaşmayı savunuyordu. Barıştan yana olan aydınlar onu Avrupa'da moral değerlerin simgesi olarak görüyordu.

Zürih'te Isadora ve yanındakiler Baie-du-lac Otel'i'ne inmişlerdi. John D. Rockefeller'in kızı da o sırada orada bulunuyordu. Bu genç milyarder kadının dans okulu öğrencileriyle ilgilenmesi için bundan daha iyi bir fırsat olabilir miydi? Bir öğleden sonra Isadora, otelin bahçesinde, haliyle Miss Rockefeller'in de çağrılı olduğu bir seans düzenlemişti Milyarder kadın, küçük dansçıların zarafeti ve yetenekleri karşısında adeta büyülenmişti. Ama Isadora kendisinden maddi yardım talebinde bulunduğu anda, bir Jung sempatizanı olarak günlerini gece gördüğü rüyaları kılı kırk yarararak değerlendirmekle geçiren bu psikanaliz tutkunu kadın soğuk bir şekilde şöyle yanıt vermişti:

“Üzgünüm. Öğrencileriniz çok sevimliler. Ama ben artık kendi benliğimi keşfetmenin dışında bir şeyle ilgilenmiyorum.”

Isadora birkaç hafta sonra öğrencilerini Zürich’te bırakarak dinlenmek üzere Ouchy’ye hareket etti. Burası Lemman Gölü kıyısında küçük bir Lozan limanıydı. Beau Rivage Oteli’nin balkonundan, karşıdaki bir villanın terasında bir grup yakışıklı delikanlının ona dostça işaretler yapıp gülümsediklerini fark etti Isadora bir gün. Aralarında diğerlerinden yaşça daha büyük görünüp yarı aralık duran gözkapakları ardından pırl pırl gözlerle bakan Levanten görünümlü, esmer tenli bir tip, abartılı ipek ropdöşambri içinde çalım satıyordu. Konuşurken, parmakları iri pırlanta yüzüklerle dolu o tombul ellerini hareket ettirip duruyordu. Bir akşam, bu güler yüzlü delikanlılardan Sforza ailesinin son ferdi olan biri, Isadora’yı kendileriyle birlikte akşam yemeği yemesi için davet edecekti. Isadora’nın eşcinsellerle bir alıp veremediği yoktu. Hatta tam tersine, burjuva toplumunun onları dünyaya kepaze eden ikiyüzlülüğünü iğrenç bulurdu. Isadora’nın bizzat kendisi de onu içlerinde barındırmayan bu Püritanizmin olumsuzluklarından acı çekmiş ve o zamanlardan beri de bu kısım sürekli olarak onun hakaret ve alaylarına hedef olmuştu. Evliliği yadsıyarak, âşıklarıyla hiç çekinmeden tüm dünyayı karşısına alarak, kadın haklarının ve özgür beraberliklerin başını çekerek kendisi de skandallara neden olmuştu. O da toplumun dışına çekmişti kendini. Üstelik bu delikanlılar yakışıklıydı, canayakındı, neşeliydi, tasasızdı, açık fikirliydi, tavırları kibardı, yumuşak karakterliydi, yalnızlığı içinde bundan daha iyi bir oyalanma olabilir miydi kendisi için? Tekrar görüştüklerinde bu kez Isadora davet edecekti onları ve çok geçmeden aralarında dostluk bağları kurulacaktı. Özellikle de John adında bir Amerikalıyla. Bu, yirmi iki yaşında, kız endamlı bir gençti. Açık renk gözlerinde masumiyet ve dürüstlük okunuyordu. Diğerlerinden daha çekingen ve ölçülüydü. Az konuşuyor ama dinlemesini biliyordu. Özellikle de Isadora konuştuğunda. Arkadaşlarının şa-

kaları o somurtkan yüzünü pek nadir güldürebiliyordu. Ama Isadora ne zaman bir sözcük sarf etse ya da komik bir şey anlatsa, o çocuksu masumiyetiyle bir kahkaha patlatıveriyordu.

Isadora ve yeni arkadaşları arasındaki ilişkiler tartışmasız bir özgürlük içinde geliyordu. Sohbetleri de öyle. Onlarla birlikteyken herhangi bir utanca kapılmaksızın, kendi yaşam anlayışından, erkeklerden söz edebiliyordu. Birlikte yemek yiyip içki içerek geçirdikleri geceler ve gölde tekneyle yaptıkları gezintiler boyunca daha önce asla cesaret edemediği ölçüde kendini bırakıyordu. Her birinin diğerlerinin önünde içini rahatlıkla dökebilmesine zemin hazırlayan, gecenin ilerleyen saatleri ve alkoldü bir ihtimalle. Ama anlaşmalarına bu denli zemin hazırlayan şey, yaşça diğerlerinden daha büyük bir kadınla, bu genç insanlar arasında hiçbir soru işareti olmayan türden bir bağ kurulmuş olmasıydı: Isadora onların dostu, sırdaşı, yakınıydı. Kırk yaşına yaklaşmış bir kadının aşk duyarlılığındaki değişimi, tensel dürtüleri, yeni bir beden oluşumunu -olgunluk çağına gelmiş bir bedenin- daha olgunlaşmamış göğüslerin değişimini, duyarlılığını, ondan başka kim böyle içten bir tavırla dile getirmeye cesaret edebilirdi? Üstelik bu duyarlılık yüzünden, en ufak bir okşayış bile coşkulu bir arzuya dönüşebiliyordu. Serpilip gelişen bir dişilik ve avının üstüne duraksama göstermeyen bir tutkuyla kapanan taçyaprakları... İnsan arzunun dürtükleyen kamçısı altında tadılan zevke kendini kaptırır, kendini bir ateş ve ürperti bulutu içinde yüzüyormuş gibi hisseder. “Sonbaharın renkleri çok daha çarpıcı,” diyordu Isadora. “Ve çok daha zengin. Bundan alınan tat ise bin defa daha güçlü, tanımsız ve çok daha güzel. Sonbahar, aşkın en gerçekçi mevsimi. Yani cömert, görkemli ve armağanlarla dolu.”

John onu dikkatli bir çocuk edasıyla dinlerdi. Isadora, konuşurken onun göğsünün şiştiğini, damarlarının kabardığını görüyor, bakışlarında bilmediği bir ışıltı fark ediyordu. Ne var ki, göl kıyısında baş başa gezinirlerken sohbetleri biraz durgunlaşıyor-

du. Sanki konuşmalarının doğal tonunu bulabilmeleri için şampanyaya ve diğerlerinin varlığına gereksinimleri varmış gibi. Isadora, onu kendinden ayıran yılları tüm çarpıcılığıyla ortaya koyan bu suskunluğa lanet ediyordu. Böyle bir sıkıntıyı ilk olarak hissediyordu. “Yine de bunun böyle bir oğlanla gerçekleşmesi daha iyi,” diye düşündü olanca rahatsızlığıyla. Ona baktı. “Gerçek şu ki, çok yakışıklı. Hem de meydan okurcasına. Dedikleri gibi, insanın soluğunu kesecek kadar!” John birkaç adım önünde yürüyor, arada sırada da arkasına bakıyordu; rüzgârın dağıttığı saçlarının altından dupduru, heykel gibi alnı görünüyordu. “İnanılır şey değil, onu izliyorum! Onun peşinden giden benim yani! Neyim var benim?” Şurası gerçek ki, Isadora bir zamanlar Galler Prensi’nin kıyasladığı gibi Gainsborough’nun modellerine benzemiyordu artık. Ne de bir nymphaea kabartmasına. Kalçaları genişlemiş, boynunda hafif bir gerdan oluşmaya başlamıştı. Yüzü o zarif yuvarlaklığını kaybetmiş, çene hizasında toparlaklaşmıştı. Çenesinin ucu eski günlerin hatlarını yitirmiş, gerdanının içinde gömülmüş gibiydi. Göğüsleri daha dolgundu, karnı ise artık bir çıkıntı oluşturuyordu. Daha ötesini düşünmek ise içinin sıkıntıyla dolmasına yol açmıştı. Isadora gelişmiş göğüsleriyle her ne kadar gururlanıyor da olsa, kumaş kıvrımları arasında gizlediği karın hatları, kendine karşı zaman zaman öfke duymasına yol açıyordu. Belli bir kararlılık gösteremeyişini, yemek keyfini ve şampanya âlemleri konularındaki aczini kınıyordu. Kendi sanatında onu rahatsız eden bu fazla kilolar değildi. Isadora’nın dans stili klasik balenin güttüğü zorbaca tavrı benimsemiyordu zaten. Akademik dansçıların raşitik halleri onu hep dehşete düşürmüştü. Zavallı Pavlova’nın o sert hatlı yüzünü, tek bir öğün yerine bir bardak su içtiğini ve İmparatorluk Tiyatrosu’nun bir provasına yetişmek için yemek masasından gözlerinde bir kurbanın bakışlarını andıran ifadeyle kalkışını anımsıyordu. Ama şimdi ardından baktığı bu delikanlının dar kalçalarını, geniş sırtını izlediğinde ve moda dünyasında esen

son rüzgârlara göre o sıralarda çok revaçta olan tahta gibi kadınları düşündüğünde, kendi estetik görünümünün yaşadığı dönemle hiç de uyuşmadığı kanısına varıyordu. Doğrusu ya, kendini çok bırakmıştı.

Isadora, John'a yaklaştı. John'un profili gökyüzünde yumuşak bir hat oluşturmaktaydı. Isadora'ya doğru dönüp gülümse-di. Yarı aralık duran dolgun dudakları arasından, tehditkâr bir şekilde ortaya çıkan muntazam dişleri görülü-yordu. Süt dişleri. Köpek dişleri. Isadora şimdi onun yanında yürüyordu. Fark ettirmeden ara sıra kaçamak bakışlar atıyordu ona. Bu beden bir-den rahatsız etmeye başlamıştı Isadora'yı. Farkında olmadan eli-ni kendi karnının üstüne koydu ve adalelerini tüm gücüyle ka-sarak içine çekti, sonra gevşetti. "Gevşediğim zaman dokular ra-hatlıyor. Dinlenmiş bir bedenin mutluluğu. Aynı bir zamanlar, Deirdre'e hamile olduğumda rahat etmek için karnımı gevşetti-ğim günlerdeki gibi! On sekiz artı yirmi iki, kırk eder. Kırk yıl! Benim oğlum da olabilirdi. İnsanın eşcinsel bir oğlu olması na-sıl bir duygu acaba? Annelerin bundan hoşlandıkları söylenir. Böylece salt kendilerinin olur çocukları. Başka bir kadın gelip onu ellerinden alamaz. Evet, o oğlum olabilirdi benim." Her nasılsa bu düşünciyi bir türlü kafasından atamadı. Ona kaçamak bakışlar atmayı sürdürerek aynı cümleyi yinelemekten kendini alamadı: "Benim büyük oğlum." Isadora ona yaklaştı, yürürken çıplak kolları birbirine dokunuyordu. John uzaklaşmıyordu on-dan. Hatta bu teması ister gibi bir hali de vardı. Dahası, belli be-lirsiz de olsa kolunu bedeninin biraz uzağında tutar gibiydi. Bir bankın yanına geldiklerinde Isadora elinden tuttu onu. John da ona döndü. Şaşalamış, kızarmıştı.

"Oturalım mı?" dedi Isadora. "Biraz yorgunum."

"Bekleyin, gidip bir araba getireyim size."

"Hayır, burada yanımda kalın."

Sonra da başını ellerinin arasına alarak konuştu:

"Ne kadar harika olduğunuzu biliyor musunuz, sevgili John?"

Bunun üzerine delikanlı, Isadora'ya doğru atıldı, kucakladı ve tüm gücüyle sıkarak mırıldandı. Yüzünü göğsüne bastırarak boğuk bir sesle konuşuyordu:

“Bilseniz, ne kadar mutsuzum!”

“Biliyorum, biliyorum,” diye yanıtladı Isadora parmaklarını John'un saçları arasında gezdirerek. “Dinleyin, sizin şu Levanten'i hemen terk etmelisiniz. Tabii diğerlerini de. Onlardan kaçıp kurtulun, olabildiğince uzağa... Ancak o zaman özgür olabilirsiniz.”

“Siz de benimle gelmelisiniz Isadora. Bu şart. Yoksa bunu yapacak gücü bulamam.”

Kısa bir süre içinde valize bir-iki parça eşya atıp otele bir not bırakmışlar ve John'un üstü açık büyük spor arabasıyla İsviçre yollarında hızla ilerlemeye koyulmuşlardı. Montreux'den erken saatlerde geçmişlerdi. Gece olmuştu. “Şimdi ne yapacağız?” diye haykırdı John. Elleri vernikli ahşap direksiyon üstünde kasılıp kalmış, motorun homurtularından sersemlemiş haldeydi. “Uzağa! Daha da uzağa.” John ise bir şey anlamadığını belirten bir hareket yaptı. Isadora, kolunu onun omzunun arkasından dolayarak kulağına haykırdı: “Daha uzağa! Daha uzağa John! Daha uzağa aşkım!” Isadora rüzgârı adeta bir kamçı gibi suratında hissediyor, havayı tüm gücüyle soluyor, tekerleklerin her seferinde canhıraş sesler çıkardığı virajlarda kahkahalar atıyor, John'a doğru savruluyor, gözlerinden yaşlar boşanıncasına gülüyordu. Bir taraftan da, Ouchy'dekilerin, kaçışlarını fark ettiklerinde ne hale geleceğini düşünüp eğleniyordu. “Düşünebiliyor musun, John Isadora ile gitmiş! Bir kadınla mı yani? Ama bu mümkün değil! Aklını iyice yitirmiş olmalı. Yine de bize haber vermesi gerekirdi. Ne alçakmış! Bunu ondan hiç beklemezdim. Böyle melek yüzlülere bel bağlamamak gerekir zaten. Aklınıza bir şey gelmeksizin her şeyi verirsiniz onlara ve bakarsınız bir gün... Püfff. Yok oluvermişler! Geçkin hanımlarla basıp balayına gitmişler!” Isadora onların öfke içindeki bağırışlarını kafasın-

da canlandırıp için için gülüyordu. Hele hele o Levanten! İyice cılgına dönmüş olmalıydı. Koleksiyonunun en nadide parçası burnunun dibinden sızıp gitmişti!

“Daha hızlı John! Daha uzağa!” Rhone kıyısı boyunca saatte doksan kilometre yapmışlardı. Sion’u, Crans’ı geçmişler, gece yarısında Simplon Geçidi’ni aşmışlardı. Biteviye kavisler çizen yollarda hızla giden araba patırtılı sesler çıkartıyordu. Ardı ardına gelen mutat değiştirmeler: Birinci vites. Debriyaj. İkinci vites. Aralıklı patlamalar ardından birbirine karışan çatırtılar. Dişlilerin burgu gibi dönerek çıkardığı vınlamalar. Sert bir viraj. Hız azalıyor. Fren gıcırtaıları. Yeniden kalkış, ikinci vites. Debriyaj. Üçüncü vitese geçiş. Hız yeniden azalıyor. Isadora, rüzgârdan ve hızdan sarhoş, yüreği ağzında, ay ışığı altında yol alırken aklından feci şeyler geçirmekteydi. Ayaklarının altında dipsiz bir kuyu misali uçurum onu karşı koyamadığı bir duyguyla içini çekiyordu sanki. Koparıyor, alıyor, devirip yutuyordu. Boşluğa atlayış. Yokluğa, hiçliğe doğru... Düşsel bir sarhoşluk. Koltuğun eğimine sırtı iyice gömülmüş bir şekilde, ayaklarını arabanın döşemesine sıkıca basmış, başını arkaya atmış, gözlerini gökyüzüne dikmiş, orada yukarda kırpışarak işaret veren yıldızlara yönelmiş, kendinden geçmiş gibiydi. Ardında o uzun eşarbtı tıpkı bir umut ya da üzüntü bulutu halinde rüzgâra karşı havalanıp dalgalanıyordu.

Sabahın erken saatlerinde Majeur Gölü’ne vardılar ve Stresa’da bir mola verdiler. Burada John ilk kez olarak Isadora’nın dişî vücudunu keşfetti. Ne var ki, bu her biri için hayal kırıklığı yaratan bir deney oldu. Isadora, bu olimpiik hatlı Apollon’dan daha fazlasını beklerdi. John’a gelince; dişî tabusunu kırmaya cesaret edememişti. Ayrıca bir dişîye sahip olabilme yetisinden yoksun olduğundan beklentisi sadece o sıcak ve yumuşak kollar arasında mutlu olmak gibi küçük zevklerden ibaretti. Başını koyup gömeceğı dolgun bir göğüs ve bir saat için sevgiden yoksun küçük bir oğlan haline dönmek. Roma’ya geldiklerinde iki

“âşık” ayrılmaya karar vereceklerdi. Veda anında birbirlerine yazacaklarına ve bu serüveni hiç unutmayacaklarına söz vereceklerdi. Tabii her biri kendi adına bu serüvenin kısalığı açısından memnundu. John, Levantenine kavuşmak için Ouchy’ye dönerken, Isadora da Napoli’ye inecek, oradan da kendisini Atina’ya götürecek olan gemiye binecekti. Prophyleion’a ve bunca sefer ihanet ettiği Tanrıça Athena’nın tapınağına bir gezi, diye düşünmüştü Isadora. Uyum ve sağduyu ideali... Ve sonra Zürih’e dönecekti. Dans okulunu orada maddi açıdan son derece dramatik bir durumda bulacaktı. Yeni bir borçlanmayla faiz eklentisi, borcunu yaklaşık on beş bin dolara yükseltmişti. Neyse ki, emprezaryosu tam zamanında Güney Amerika’da bir turne önerisiyle geldi.

Bitkin durumda olmasına rağmen, yeniden yollara düşmesi gerekiyordu. John’la arasında geçenler, acıyla anımsayacağı bir başarısızlık duygusu bırakmıştı üstünde. Her şeyden önce bedenini işe yaramaz gibi hissetmeye başlamış ama giderek bunu kabullenir olmuştu. Bundan böyle de, eğiliminin artık kendinden daha genç erkekler olduğunu gizlemekten vazgeçecekti. Bu bir orta yaş belirtisi miydi? Bir süredir, delikanlı denebilecek yaşta genç erkeklere ilgi duymakta ve bunu şaşkınlıkla karşılamaktaydı. Bir erkek bedeninde giderek çocukluktan yeni çıkmış bedenlerin narinliğini, hatlarda yeni yeni oluşmakta olan çizgileri yeğler olmuştu. Gençlik ona heyecan veriyordu. Çünkü son hatlarını almış bir yapıya kıyasla, henüz belirlenmekte olana üstünlük veren şey, tıpkı bir eskiz gibi önceden kestirilmesi güç bir karakter sergilemesiydi. İşte John’u seçmesi, özellikle de bu delikanlıyı ya da en azından onun gibi bir delikanlıyı seçmesi salt bir rastlantı olamazdı haliyle. Aşkta asla rastlantı olamazdı.

ON SEKİZİNCİ BÖLÜM

New York'a vardığında, kardeşi Augustin gemiye -*Bahia Blanca*- bindi; yolculuğun geri kalanını onunla yapacaktı. Gittikleri Buenos Aires'te öğrenciler kendisine Arjantin tangosu öğretti. Sonra Montevideo, Rio de Janeiro ve ardından yeniden New York'a dönüş. Isadora adı gittiği her yerde büyük bir izleyici çekiyordu. Gerek hayranlıklarından, gerekse meraklarından ünlü dansçıyı görmeye koşuyorlardı. Çeşitli yönleriyle bir sembol haline gelmiş olan bu kadını kendi gözleriyle görmek istiyorlardı. Acılı anne. Pasionaria. Devrimci. Feminist. Skandallar kadını. Taşkınlıklar Kraliçesi... Hemen her kentte, başın onun sanat, aşk, politika ya da savaş üstüne yaptığı açıklamaları yayınlıyordu. Gazeteciler de bunları yayınlarken oldukça ölçsüz dav-

ranıyordu. Isadora ise her zamanki gibi sorulara dobra dobra yanıt veriyor, özel yaşamını saklamaktansa amacına uygun düşen bu fırsatı sonuna kadar kullanıyor, sorulara fırsat vermeyecek şekilde konuşuyordu. Benzeri bir utanma duygusu ona ikiyüzlülük olarak görünüyordu. Kendisini kırk yaşında, yirmi yaşında olduğundan daha özgür ve daha rahat hissediyordu. Saklayacak ya da yakınacak hiçbir şeyi yoktu artık. “Ben sevdiğim erkeklere her zaman sadık kalmışımdır,” diye açıklayacaktı Rio de Janeiro’daki bir gazeteciye. “Ve eğer onlar da bana sadık kalmış olsaydı hiçbirini terk etmezdim. Sevdiğim erkekleri hâlâ sevmek-teyim. Ve her zaman da seveceğim. Çok sık değiştiriyor gibi görünüyorsam, bu erkeklerin düşüncesizliğinden ve yazgımın acı-masızlığındandır ve yargılanacak olan da bunlardır.”

Bir anlamda savunmayı andırmaktaydı bu sözler. Ama neden keşine mazeretler yaratsındı ki? Neden olabildiğince samimi davranıp itiraf etmesindi ki erkekleri sevdiğini, her zaman sevmiş olduğunu ve giderek daha da çok sevdiğini? Özellikle de genç ve gösterişli olanlarını. Gazetelerin skandal sayfaları onun son çılgınlıklarını tek tek yayınlamaktaydı: birlikte yolculuk ettiği boks ekibini, onların güvertede antrenmanlarını dikkatle sey-redişini, geminin havuzundaki çılgın eğlenceleri. Kendisine eş-lik eden genç Maurice Dumesnil’in onu bir an bile yalnız bırak-mayışını!.. Hatta dendiğine göre yatak odasında bile! Ayrıca Bu-enos Aires’teki gece kulübünde, siyah gözlü genç bir Arjantin-linin kollarına sımsıkı sarılmış şekilde dans ettiği geceyi.

“Baksanıza Senora, dediklerine göre kendinizi tümüyle Arjan-tin tangosuna vermişsiniz. Programınıza da alacak mısınız bunu?”

“Daha önce hiç tango yapmamıştım. Büyüleyici bir dans. Daha ilk adımlarımı attığım anda kalbimin hem baygın hem de ateşli ritme yanıt verircesine daha hızlı çaptığını hisseder gibi oluyorum. Bu öyle bir duygu ki, tropik atmosfer içindeki bir aşk kadar sarhoş edici, güzel ülkenizin ormanları kadar tehlikeli ve acımasız ve sonu gelmez bir okşayış kadar şehvet uyandırıcı.”

“Dendiğine göre bir öğrenci öğretmiş bunu size!”

“Doğrudur. Çok çekici bir delikanlıydı ve beni Buenos Aires’in her yerine götürüp gezdirdi. Çok harikaydı.”

“Peki ya, çevrenizde hiç eksik olmayan gençlerle sürdürdüğünüz söylenen dejenere yaşantı hakkında yayılan söylentilere ne diyorsunuz? Biliyorsunuz ki, davranışlarınız çoğu kez sert eleştirilere hedef oluyor. Özellikle de tutucu basında. Avrupa’da olduğu gibi, burada da öyle.”

“O sivri akıllıların benim hakkımda söylediklerine aldırımıyorum bile. İkiyüzlülük beni hep dehşete düşürmüştür. Nietzsche şöyle yazmış: ‘Kadın bir aynadır.’ İşte ben de, çevreye yansıyan, insanları harekete geçiren, dış güçleri sezisel olarak etkileyen bir aynayım. Aynı Ovidius’un *Değişimler*’indeki kadın kahramanlar gibiyim; duygularımı ve ölümsüz tanrıların buyruklarına uyan karakterimi değiştirmiyorum.”

İmzaladığı sayısız sözleşmeden ve parmakları arasından kayıp giden servetinden söz edilmekteydi. Maddi olarak tükendiği, borç içinde olduğu söylentileri yayılmaktaydı. Gerçek şuydu ki, hesabını asla bilmiyor, parasını, milyonlarını konaklarda, gemilerde, lüks lokantalarda, pahalı otomobillerde harcıyor, en pahalı şampanyalardan içiyordu. Geliri haliyle ona bu hayati sürdürmesini sağlıyordu. Ama geçimi sırtında olan dans okulu vardı. Öğrencilerin kaldığı yer, giyimleri, yiyecekleri ve onlarla ilgilenen dadıların maaşları. Sonuç olarak otuz kişi kadardılar. Kazancının en azından üçte ikisini yiyip bitiren dipsiz bir kuyuydu bu. Ve o, tek başına karşılamak zorundaydı bu muhteşem meblağı.

Gerçekten de Zürih’ten gelen telgraf, savaş nedeniyle son havalenin ulaşmadığı haberini verecekti. Öğrencilerin kaldığı pansiyon müdiresi, onları kapı dışarı etmişti bile. Isadora da Augustin’den, gerekli parayla birlikte Cenevre’ye gidip hemen durumla ilgilenmesini rica edecekti. Bunun ardından ancak otel parasını ödeyecek kadar para bulabilmiş ve bagajlarını rehin bi-

rakmak zorunda kalmıştı. Neyse ki, menajeri Montevideo’da imdadına yetişti. Artık bir dahaki sefere!..

Bu arada, turne önemli bir olay çıkmadan gerçekleşmekteydi. Sadece, kentin en iyi ailelerinin para katkılarını geri çekmekle ve temsilleri boykot etmekle tehdit ettikleri Buenos Aires haricinde. Çünkü Isadora burada Arjantin’in ulusal özgürlük marşıyla dans etmeye “cüret etmişti” Buna karşılık, elindeki bayrakla *La Marseillaise* eşliğinde savaşan Fransa ve müttefikleri canlandıran dansıyla alkış toplamasını bilmışti. Her zamanki gibi onun en ateşli taraftarları öğrenciler, entelektüeller ve estetlerdi. Bazı akşamlar Güney Amerika’ya özgü coşkulu atmosfer, tiyatroyu bir arenaya çeviriyor, Isadora stili dansın hasımları ve “*aficionado*”ları arasında iş meydan okumaya ve yumruklaşmaya varıyordu. Ama bu tür görüntüler, değişmez bir tabloydu. Isadora ağının en çok tartışılan sanatçısı durumundaydı. O, kendisini Art Nouveau’nun kadın öncüsü olarak görenlerce baştacı edilen bir kişilik olmasına karşılık, belirli çevrelerce danstaki katkılarına sert bir şekilde tavrı konmaktaydı. Isadora’nın dansını “safça bir Amerikalı kızın rastlantısal hoplayıp zıplamaları”, “antik kabartmalardan kopya edilmiş renkli bir taş baskı”, “Yunan vazolarından fırlayarak Münih’te imal edilmiş duvar kâğıtlarının bordür süslemesi”, “bir sanatoryumun duř salonunda yapılan hijyenik alıştırmalar” ya da “ne danstan ne de müzikten anlayan bir insanın anlaşılması zor, beceriksiz figürleri” olarak niteleyeceklerdir. İşte, *Temps*’in seçkiñ müzik yazarı tarafından ona layık görülen değerlendirmeler bunlardı; yazar sözlerini şöyle bağlamaktaydı: “Bir halkın sanatının gücünü ve yüzakını oluşturun tüm geleneksel değerlerin en saf ve en olgun niteliklerinden uzaklaşmış bir anlayışın ve tavrın çöküşünü bundan daha açık ortaya koyan bir gösterge olamaz.”

Isadora New York’a ayak basar basmaz arkadaşı fotoğrafçı Arnold Genter’e telefon etmişti. Bir sürpriz! Telefonun ucun-

daki Singer'in sesiydi, ilginç bir rastlantı eseri Singer Genter'i görmek için o sabah oraya uğramıştı.

"Sesinizi duymak ne kadar güzel! Nasılsınız Dora?"

"Bagajlarını gümrükten çekecek meteliği olmayan biri nasıl olabilirse öyle! Arnold'u da işimi halledecek bir miktar para ulaştırması için aramıştım."

"Neredesiniz?"

"Rıhtımdayım. Rio'dan geliyorum."

"Orada kalın. Geliyorum."

Birkaç dakika sonra Singer oradaydı. Hiç zaman kaybetmeden bagajlarını çıkarttırarak Waldorf Astoria'ya göndertmişti. Isadora uzaktan onun gümrük memurlarıyla konuşup tartışmasını izlemekteydi. Singer'in kişiliği ve otoritesinden hiçbir şey kaybetmediği açıkça ortadaydı. "Ne güç!" dedi Isadora kendi kendine. "Böyle bir adama kim karşı koyabilir?"

İşte bir kez daha kahramanı Lohengrin zavallı Elsa'nın imdadına koşmuştu. Demiryollarının, kamyonların, vagonların, dok işçilerinin, devasa vinçlerin karmaşası içinde yitip gitmiş, her biri kendi kaygısına düşmüş büyük bir yolcu kalabalığının içinde kalakalmış Elsa'nın... Formaliteleri tamamlandığında Singer hızla yanına gelmişti.

"İşte bir kere daha bir araya geldik. Artık kaybetmeyelim birbirimizi."

Sonra Isadora'nın koluna girerek onu oradan götürdü. Isadora da içi rahat ve güven dolu olarak onun omzuna sokuldu usulca. Genter onları atölyede bekliyordu. Daha sonra üçü birlikte çıkarak buluşmalarını kutlamak üzere Riverside Drive'a gideceklerdi. Bol bol şampanya içtikleri öğle yemeğinin ardından Singer, Isadora onuruna Metropolitan salonunu kiralayarak ücretsiz bir gösteri düzenlemek istediğini açıklayacaktı.

"Bu bir çılgnılık Lohengrin. Bu tür şeyler bir anda ayarlanamaz."

"Siz orasını bana bırakın."

Ardından Singer, tüm öğleden sonrasını ve akşamını New York'taki müzik ve sanat dünyasının en ünlülerine davetiye hazırlamakta geçirdi: aktörler, tiyatro yazarları, besteciler, şarkıcılar, sinema adamları. Bir hafta sonra da, Met'in girişinde gece kıyafetleri içinde gelen, sevdikleri sanatçıları yakından görmek isteyen meraklılardan oluşmuş kalabalığın bakışları altında ünlülerin geçişlerine tanık olunacaktı. Isadora böyle bir başarı kazanmamıştı o güne dek. Programının sonunda, savaş başladığından beri her gösterisinin ardından sergilediği gibi, *Marseillaise* ile dans ettiğinde, tezahürat son haddine varacaktı. İzleyiciler "bravo" diye haykırmakta, her zamanki ölçülü tavırlarının aksine, coşkun gösterilerde bulunmakta, salondan ayrılmayarak ayakta dinledikleri *Marseillaise*'i yeniden istemekte, tezahürat yapmaktaydı. İnsanlar gözyaşları içinde bir bütün oluşturmışlardı.

2 Nisan 1917'de, Başkan Wilson kongre önünde Amerika Birleşik Devletleri'nin, müttefikler yanında savaşa girdiğini açıkladı.

Singer, Isadora'ya kavuşmanın sevinci içinde onu memnun etmek için ne yapacağını bilemiyordu. Okulun onun için ne ifade ettiğini iyi bildiğinden, küçük grubu Amerika'ya getirmek üzere Zürih'e üç bin dolarlık telgraf havalesi göndermişti. Ama çok geçti artık. Pansiyon müdiresi birkaç aylık kira borcu biriktiği için çocukları çoktan ailelerine geri göndermişti. İşlerinden sadece sekizi Augustin tarafından Amerika'ya gönderilebildi. Böylece on beş yıllık çalışma birkaç gün içinde yok olup gitmişti.

Kızlar geldiğinde Singer onları Madison Square'de kiraladığı büyük bir atölyeye yerleştirmiş, Isadora da büyük bir sabırla onları yeniden çalıştırmaya koyulmuştu. Singer her sabah gelip onu arabayla alıyor, birlikte Hudson kıyısında uzun yürüyüşler yapıyorlardı.

Turne yorgunluğu kendini göstermeye başladığından, Singer ona Küba'ya yolculuk etme önerisinde bulunmuştu. İşleri-

nin çokluğundan kendisi gidemeyeceğinden, Isadora'ya eşlik etmekle sekreteri genç İskoç şairi Alan Ross MacDougall'ı görevlendirmiş ve bir ay sonra Florida'da bir araya gelmek üzere randevu vermişti. Singer onlara Palm Beach'deki Breakers Otel'de katıldığında, Isadora'yı tanımakta güçlük çekti. Isadora'nın keyfi oldukça yerindeydi, teni güneşten bronzlaşmıştı. Uzun bir zamandır tanık olmadığı kadar yaşama sevinciyle dolu görünüyordu ki, Singer onun bunu başarabileceğinden artık umudu kesmek üzereydi. Günlerini kıyıda uzun gezintiler yaparak geçir-mektedirler. Singer'in bu bölgeyle ilgili ileriye dönük spekülâtif tasarıları bulunmaktaydı. Akşamları geç saatlere dek verandada oturan çifte, zaman zaman yazar Percy Machaye de katılmaktaydı. Sohbetleri haliyle Isadora'nın son başarıları ve Atlantik Denizi'nin bu kıyısında bolca türeyen yeteneksiz taklitçilerine duyulan hiddet üzerinde yoğunlaşıyordu. Ardından da sıra son kulis dedikodularına geliyor, buradan da edebiyat ve şiir konularına geçiyorlardı. MacDougall, bir süre önce okuduğu *La Jeune Parque* adlı eserin yazarı Paul Valéry adında genç bir Fransız ozana duyduğu hayranlıktan söz etmekteydi. Şöyle diyordu: "Bu, Fransa'da basılanlar arasında savaş konusu işlemeyen tek büyük eser." Daha sonra da ciddi konulara geçerek cepheden gelen son haberler üstünde konuşmaya koyuluyorlardı. Çarın, geçen 16 Mart'ta tahttan çekilmesinden sonra Rusya'yı bekleyen günlerle ilgili yorumlar yapıyorlardı. Kerenski, Lenin'in Sovyetlerinin kendisinden almaya çalıştığı iktidarı elinde tutabilecek miydi?

"Ben Lenin üstüne bahse girerim!" diye ortaya atılırdı Isadora büyük bir coşkuyla.

"Lütfen Dora," diye usulca karşı çıkardı Singer. "Sizin Marksist düşüncelerinizi biliyorum ama ne de olsa... Gerek yaşam şeklinizi, gerek aşırı savurganlığınızı bilen bir kişi olarak, sizin proleter bir rejimde yaşayabileceğinizi düşünemiyorum bile. O insanlar ki, tüm mitinglerde burjuvalara ve zengin kesime

olan kinlerini kusuyorlar. Sizin şu Lenin'inize gelince; kendisi tehlikeli bir anarşisttir ve bir Alman casusudur. Yo, hayır inanın bana en kötüsünden kaçınmanın tek çıkar yolu, iktidarı ılımlıların eline bırakmaktır.”

“Ben savurgan bir insansam,” diye karşı çıkardı Isadora sinirli bir şekilde, “bunun nedeni parayı aşğılamamdandır. Zaten tüm kazancımı okulun ihtiyaçlarına harcıyorum. Size yoksul ailelerin kızlarını anımsatmak isterim.”

“İzin verirsiniz belirtiyim ki, bu konuda benim de katkılarım oldu. Hatta bazen kendime soruyorum,” derdi Singer gülererek, “yoksa bu okul Bolşevik elemanlar yetiştiren bir kurum mu diye! Öyle ya, kim bilebilir onların akıllarını kapitalizm karşıtı düşüncelerle doldurmadığınızı! Bu durumda kabul edin ki eli açıklığım kendi intiharım olurdu.”

“Kaygılanmayın siz. Bilin ki ben onlara zarafet ve estetik aşlamaktan başka bir şey yapmıyorum.”

“Belki, ama sevgili Dora, sizin zaman zaman politikayla sanatı birbirine karıştırmak gibi kötü bir eğiliminiz var. Sözelimi Çar II. Nikola'nın tahttan çekildiğı gece bile *Marseillaise* ile dans etmekten başka bir şey gelmedi aklınıza. Üstelik bu kez kırmızı bir tüniğ e büründünüz. Amerikan toplumunun önünde böyle bir şeye kalkışmanın ancak bir kışkırtma olacağını kabul edin. Zaten sonuç olarak sizin de yeğlediğiniz bu değıl mi? Siz bir kışkırtıcısınız, Dora. Harikasınız, bunu kabul ediyorum; ama yine de bir kışkırtmadır yaptığınız. Erkeklerle karşı olduğunuz gibi, izleyicinize karşı da.”

“Rica ederim Lohengrin. İnançlarım konusunda kuşkular taşımanıza göz yumamam. Doğru, Rus Devrimi bende olağanüstü umutlar uyandırdı; tıpkı tüm özgürlük aşığı insanlarda da uyandırdığı gibi. O akşam *Marseillaise*’le dans ederken acı çeken herkesi düşünmüştüm ben: St. Petersburg’da gözlerimle tanık olduğum kamçı altındaki köleleri, insanlık uğruna ölen tüm o insanları ve şu anda bu uğurda mücadele verenleri. Evet, müt-

hiş bir sevinç içinde dans ettiğim doğru, çünkü ezilenlerin başkaldırısı sanat yaşamında bana her zaman esin kaynağı olmuştur. Ben sanatımı, zulme karşı sürdürülen mücadeleden asla ayırmamışımdır. Hiçbir zaman da ayırmayacağım. Yaşam sürüp giden bir kavgadır, hatta bazen insanın kendine karşı sürdürdüğü bir kavga. Kendi acılarına karşı. İnanın bana! İnsan sevmeye ve mutluluk vermeye dört elle sarılmalıdır. Ne pahasına olursa olsun. Sizin kavramakta güçlük çektiğiniz husus da bu işte, Lo-hengrin. Yine de siz benim tanıdığım en verici insansınız.”

“Bir noktaya kadar size katılıyorum. Ama sizin durmaksızın yaptığınız gibi, işi Lenin’i ya da bir Troçki’yi göklere çıkarmaya vardırınca...”

“Evet öyle, neden saklayayım? Sovyetlerin zaferini tüm kalbimle diliyorum. Halk Devrimi burjuvazinin denetimi altında uzun zaman bastırılamayacaktır. Mutlakiyet son buldu. Bu sadece ilk adım. Yarından itibaren tüm sanayi kollarındaki emekçi haklarının, tarım kesimindeki açlığın, tüm özlemlerin su üstüne çıktığını göreceksiniz. Toprak köylülerin, fabrikalar işçilerin... Bilin ki, yarın siz de göreceksiniz, sınıf kavgası tam anlamıyla gerçekleşecek. Proletarya diktatörlüğü kapitalin harabeleri üstüne kurulacak. Sonunda Karl Marx’ın düşlediği toplumun, eşitlik ve kolektivizm temelleri üstünde yeniden doğacağını göreceksiniz.”

“Toz pembe bir gelecek!” diye homurdandı Singer.

“Ne kâhince bir yaklaşım!” diye atıldı Machaye heyecanla. “Ne lirizm! Sovyetler, devrimlerinin koruyucu tanrıçası olarak seçmeli sizi.”

“Bundan gurur duyardım.”

Amerika’daki her turnesinde Isadora, San Francisco’ya ayak basmaktan özenle kaçınıyordu. Genç kızlık yıllarından beri oraya hiç dönmemişti. Geçmişte kalanların canlanmasından duyduğu

korku. Kasabanın tezgâhından pirzola aşırın yoksul mahalleden gelme o küçük kızdan kaynaklanan korku. Yanağına konan o öpücükle bir dondurma arasında gelip geçen ve adeta kavuştuğu anda yitirdiği babasının hayaliyle karşılaşmanın korkusu. Geçmişle yüz yüze gelmekten duyduğu korku. Çocukluğunun sıcacık imajını donuklaştırmamanın korkusu. Özellikle de Craig'le olan ilişkisinin daha başındayken oraya çekilip yaşayan anesini yeniden görme korkusu. İşte, o güne dek onu oraya gitmekten alıkoyan şeyler bunlardı.

Ne var ki bu kez duygularından kaçamayacak ve San Francisco'ya gidecekti. Orada yepyeni bir kent bulacaktı. Çünkü tanıdığı San Francisco 18 Nisan 1906 depreminde neredeyse tümüyle yok olmuştu. Üç dakika süren o felaket sonunda Çin Mahallesi yerle bir olmuş, lüks malikânelerin ve bankaların bulunduğu semtler; City Hall, Calil Binası, Mission Sokağı ve Market Sokağı'nın *gökdelenleri* bir enkaz yığını haline gelmişti. Anne-siyle birlikte yaşadıkları ahşap evlerin bulunduğu bölge, adeta kâğıttan şatolar gibi yerle bir olmuştu. Yeniden kurulan kent ise, daha geniş yolları, yüksek binaları ve yepyeni semtleriyle tanınmaz hale gelmişti. Burada kendini her sokak başında yolunu soran bir yabancı gibi hissetmişti.

“Bana ait hiçbir şey kalmamış burada,” diye geçirmişti içinden ve bu da içini biraz olsun rahatlatmıştı.

Annesini ziyaret etme fikrini zihninden bir an için uzaklaştırmışsa da annesini görmek için bunun belki de son fırsat olacağını düşünerek ona gitmeye karar verdi. Isadora, karşısında yetmiş iki yaşında son derece bezgin ve gözü açılmış bir kadın buldu. İlerleyen yaşla birlikte annesinin karakterindeki baskın çizgiler, yani fantezileri, olaylar karşısındaki kolaycı tavrı, değişken yapısı, eski halinin bir karikatürüne dönüşmüştü. Bir zamanlar hafif kaçıklık olarak nitelendirilebilecek unsurlara, bugün artık yaşlılık hali demek gerekiyordu. Artık ne dediğini bilmiyordu. Ama acaba eskiden bilmiş miydi? Tüm yaşamını günü gününe

değerlendiren, duyarlı insanlar gibi hızlı ve olumsuz bir şekilde gelmişti yaşıllığı. Zaman denilen şey, kendine aldırmayanlardan öcünü her zaman almasını bilir. Isadora onu Cliff House'ta öğle yemeğine götürdü. Aralarında geçen konuşma durgun ve tatsız bir hale dönüştü. Birbirlerine söyleyecek pek bir şeyleri kalmamış gibiydi. On yıllık ayrılık onları iki yabancı haline getirmişti. Isadora'nın meslek yaşamı, kendisi olayın dışında kaldığından bu yana onu hiç ilgilendirmemeye başlamış, kızının mutsuzluk ve felaketleri onu pek fazla etkilememişti. Diğer insanların acıları karşısında duyarsızlaşan, ölümün bile etkileyemediği yaşlıların o acımasız kayıtsızlığına bürünmüş görünüyordu. Belki de onların sevme yeteneğini bizzat bu olaylar tüketmişti. Annesinden ayrılırken Isadora'yı saran o dayanılmaz hüznün duygusu onu bir daha görememek korkusundan çok, onu çoktan yitirmiş olmasından kaynaklanan bir duyguydu.

Bunu bir başka hayal kırıklığı izledi. Büyük Yunan Tiyatrosu'nda vermeyi düşündüğü resitali Columbia'da yapılacaktı Emprezaryosunun mazereti, oradaki izleyicinin "seçkin" olmadığı yolundaydı. Oysa Isadora'nın doğduğu kente döndüğünde dans etmek istediği kesim bizzat o insanlardı, yani kendisi gibi olan insanlar. "Ben kentin bu yoksul semtinde doğdum. Hitap etmek istediğim izleyici de halktan gelen insanlardır," diye her ne kadar karşı çıktıysa da boşunaydı. Yapacak bir şey yoktu. İstese de istemese de San Francisco'nun şık kodamanlarına hitap etmek durumundaydı. Gece tuvaletli ve kostümlü izleyicilere yani... Ama herhalde yukarıdakiler şöyle düşünmüş olmalıydı: Daha kalabalık, daha alçakgönüllü, daha coşkulu bir izleyici önünde, gösteri politik bir mitinge dönüşebilirdi. Onun Sovyetler yandaşı ateşli tavrı basında geniş olarak yer almış, sonuç olarak da Amerika ondan ciddi olarak sakınmaya başlamıştı.

Yine de San Francisco ona bu durumu telafi edecek güzel bir fırsat yaratacaktı: piyanist Harold Bauer ile karşılaşması. Konuşmalarının daha ilk sözcüklerinden itibaren beklenmedik bir at-

mosfer doğmuştu aralarında. Isadora bir anlamda özdeşini bulmuş gibiydi.

“Siz bir dansçıdan çok müzisyen sayılırsınız,” diyecekti piyanist ona. “Geçen sene Columbia’da izledim gösterinizi. Daha önce hiç fark etmediğim birçok şeyi sayenizde anlamış oldum.”

Harold, Rubinstein gibi evrensel üne kavuşmuş bir müzisyen değildi. Ayrıca bu mesleğin zorluklarını da henüz tatmamıştı. İstemiş olsaydı aynı mesleki çizgiyi sürdürebilirdi ama o kararlı bir şekilde zor olan yolu seçmiş ve stüdyosunun yalnız ortamında sıkı bir araştırmayı yeğlemişti. Konserin ihtişamlı ortamı yerine, kararlı bir şekilde Bach, Beethoven ve Chopin gibi bestecilerin yapıtlarındaki gizemi çözmeye çalışıyordu. Isadora’yla sohbeti gittikçe koyulaşıyordu. Bir saat sonunda, birbirlerini sanki yıllardan beri tanıyorlarmış gibi bir izlenime kapılacaklardı. Felsefe ve şiire karşı aynı tutkuyla doluydular. Aynı artistik idealle ve aynı insani görüşlerle. Bunun ardından da birbirlerine duydukları ilgi gelecekti. Düşünceleriyle aynı zamanda bedenleri de birbirine kavuşmuş gibiydi. Mükemmel bir uyumdu bu. Hemen her konuda üstelik. Böylece ardı kəsilmeyen bir coşku içinde birlikte çalışmaya koyuldular. Arzudan, mutluluktan, müzikten ve sevinçten sarhoş olmuşlardı adeta. Columbia’da verdikleri gösteriyi eleştirmenler Isadora’nın meslek yaşamında bir doruk noktası olarak değerlendireceklerdi. Böylelikle de San Francisco’da, o güne dek keşfedilmemiş bir virtüöz gün ışığına çıkmış olacaktı: Harold Bauer.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda Isadora, San Francisco’nun en etkili gazetelerinden *Call*’ın müzik eleştirmeniyle tanıştı: Redfern Mason. Her nedense Mason Bauer’den nefret etmekte ve çoğu kez de ona herkesin kolay kolay altından kalkamayacağı sert eleştiriler yöneltmekteydi. Buna karşılık Isadora’ya duyduğu aşırı hayranlık nedeniyle her resitalin ardından onu göklere çıkaran övgüler yağdırmaktaydı. Bir akşam bir grup arkadaşla çıktıkları akşam yemeğinde ona şöyle diyecekti:

“Madam Duncan, yarınki yazımda sizin hoşunuza gidecek ne yazabilirim?”

“Gerçekten de, şimdi siz bana açık kart mı sunuyorsunuz?”

“Kesinlikle.”

“Yani makalenizi bizzat benim yazmamı ve bir satır bile değiştirmeden yayınlamayı mı öneriyorsunuz?”

“Evet, size tanıkların önünde söz veriyorum.”

Bunun üzerine kâğıdı kalemi eline alan Isadora, masanın bir köşesinde, Bauer’e övgü dolu duygulu satırlarla başlayan şu yazıyı yazmaya koyuldu: “Parmakları fildişi tuşlara şöyle hafiften bir dokunduğunda...”

Makale ertesi gün yayınlandığında, Mason’ın meslektaşları onun zavallı Bauer’e duyduğu ani ilgi hakkında sürekli şakalar yapmaktan kendilerini alamadılar.

Bauer evliydi ve çok geçmeden karısı da onu Isadora’ya bağlayan dostluk bağının aslında gerçek bir aşk ilişkisini gizlediğini fark etmekte gecikmedi. İki âşkın birlikte turneye çıktığını öğrenen kadın olay yaratmış ve eğer bu tasarısından vazgeçmezse onu kesin olarak terk edeceği tehdidini savurmuştu. Isadora’nın da bulunduğu dramatik bir sahnenin ardından Bauer karısının yanında kalmaya karar verecekti, bunun ardından da Isadora yeniden New York’a dönecekti.

Döndüğünde Singer, Shery’de büyük bir eğlence düzenlemişti. Onun gelişi şerefine New York sosyetesinin her kesiminden birçok kişiyi davet etmişti. Sonuç olarak galaya üç yüz kadar insan katılmıştı. Ziyafet akşam yemeğiyle başlamış, dansla devam etmiş ve muhteşem bir supeyle sona ermişti. Gerçekten de cömertliğinin son sınırında olan Singer, bu vesileyle bir jest yaparak Isadora’ya paha biçilmez değerde tek sıra elmas bir kolye hediye etmişti. Oysa Isadora hiç mücevher takmaz ve bu tür değerli taşları pek sevmezdi. Yine de bu armağanın göz kamaştırıcılığı karşısında davet süresince kolyeyi takacağına söz vermişti.

Yemeğin sonuna kadar her şey yolunda gitti. Sabahın ilk saatlerinde konuklar yeniden dans etmeye başladı. Şampanya su gibi akıyor, etkisi ise ciddi boyutlarda kendini gösteriyordu. İçkiye düşkünlüğü özellikle son aylarda kendini gösteren Isadora kendini bu atmosfere iyice kaptırmıştı. Alkolün etkisiyle tüm duygularından sıyrılmış, hafifleşmişti. Birden, bu bayağı kalabalık ortasında, bu yontulmamış ama gerçek olan topluluk önünde taşkınlık yapmak gibi karşı konmaz bir isteğe kapıldı. Bu altın yaldızlı hamiler arasında çılgınlık ve bayağılık dolu, öç alma duygusuyla karışık bir duyguyla kendinden geçmiş gibiydi. İşte tam bu durumda, hemen oradaki gösterişli bir delikanlıyı kolundan çekerek piste sürüklemiş ve birlikte dans etmeye koyulmuştu. Tıpkı Arjantin tangoları gibi cüretli bir danstı bu. Kaval yesine sıkıca sarılarak, bacağına kendi bacağına arasına iyice yaslamış, baş döndürücü hareketler yaparak, spiral hatlar çizerek, ileri geri eğilip bükülerek, tangonun bilinen yan adımlarıyla dans ederken, bir taraftan da ateşli ve şehvetli bakışlar atıyordu. Orada bulunanlar çevrelerinde halka halinde toplanmışlar, onları şaşkınlık ve kınama dolu bakışlarla seyre koyulmuşlardı. Aniden çelik gibi bir el Isadora'yı saçlarından kavrayacak ve başını partnerine doğru savuracak, ardından da salonun karşı tarafına doğru hızla fırlatacaktı. Isadora duvara çarpıp yere düşmüştü. Bu arada orkestra da durmuştu. Singer öfkeden sapsarı olmuş bir şekilde Isadora'nın üstüne yürüyerek onu hakaret yağmuru na tutmuş ve ona adeta bir sürtük muamelesi yapmıştı. Bu kadarı çok fazlaydı. Isadora sendeleyerek ayağa kalkmış, kolyeyi boynundan çekip kopararak Singer'in suratına fırlatmıştı. Ama kolye ona kadar ulaşmadığı için, şıkırtılar çıkararak mermer döşemeye düşüp dağılmıştı. Singer çoktan ortadan kaybolmuş, donup kalan konuklar ise bir ölüm sessizliği içinde çekilmişlerdi. Pistin ortasında yalnız kalan Isadora, çevresine şaşkın bakışlar atarak birkaç dans figürü yapmaya çalışmış, kollarını her zaman ki gibi başının üstünde birleştirmişti. Ama bacakları buna uyum

sağlayamadığı için olduğu yere cansız bir şekilde yığılıvermişti. Orkestra üyelerinden biri unuttuğu notaları almak için geri döndüğünde, onu işte tam bu durumda dizleri üstünde çökmüş bulacaktı. Başını elleri arasına almış, hıçkırıklar içinde sarsıla sarsıla ağlıyor, bir inilti halinde dudakları arasından “Lohengrin... Lohengrin...” diye yineliyordu. Adam ona yaklaşmış, kaldırmış ve kolundan tutarak şöyle demişti usulca:

“Haydi Madam, burada kalmayın. Evinize dönmenizin zamanı geldi.”

Ertesi gün Singer New York’u terk etti. Ve kabarık bir otel hesabını ve okulun tüm masraflarını Isadora’nın sırtına yükleyerek. Isadora değerli kolyeyi götürüp satmış, bu ona otel hesabını kapatmasına ve okulu yoluna koymasına yardımcı olmuştu. Hemen ardından da Singer’in Monte Carlo gazinosunda parası tükenen bir mihraceden satın aldığı nefis zümrütü, yanı sıra kürk mantosunu satacaktı. Hepsinden eline toplam on bin dolardan fazla bir para geçecekti. Ama her zamanki düşüncesizliğiyle, bu parayla daha işin başında Long Beach’de muhteşem bir villa kiralamakta gecikmeyecekti. Buraya, aralarında büyük viyolonist Isaye’nin de bulunduğu birçok arkadaşını davet edecekti. Evi bir an için bile boş kalmayacaktı. Birlikte müzik yapıyor, plaj kıyısında dans ediyorlardı. Gece eğlenceleri, denizde tekne gezintileri, garden partiler birbirini izliyordu. Şişeler dolup boşalmakta, sohbetler koyulaşmakta ve sabaha kadar birlikte kalan beş-altı kişi, kafalarında gerçekleşmesi zor düşlerle, muhteşem projelerle okyanusa karşı oturmaktaydı.

Ve Isadora, bir sabah kalktığında kendini beş parasız bulacaktı. Ona en azından iki yıl yetecek olan parayı üç ay içinde eritip bitirmişti. Böylece New York’a, aynı kıyıya vuran bir enkaz misali beş parasız olarak dönecekti. Lohengrin uzaklardaydı. Borçlar ise birikmişti. Alacaklılar her geçen gün sabırsızlanmakta, iş anlaşmaları ise giderek seyrekleşmekteydi. Ne olacaktı peki?

Aklına bir fikir gelmişti: Meudon'daki ev. Onu satması yeterliydi. Bu arada da biraz rahatlardı. Ne var ki, Fransa'ya bilet parası çok tutuyordu ve onun tek bir doları bile yoktu. Şans eseri, Mary Desti Avrupa'dan yeni dönmüş ve ona telefon açmıştı. Isadora ona içine düştüğü durumdan söz etti.

“Sanırım bu konuda bir şey yapabiliriz,” diye heyecanla atıldı Mary. “Arkadaşım Gordon Selfridge, Londra'daki büyük mağazanın sahibi yani, yarın New York'tan İngiltere'ye hareket ediyor. Sizin için bir bilet istersem, eminim ki, reddetmeyecektir.”

“Öyleyse durmayın! Şu durumda gururu filan bir yana bırakmalıyım. Belimi doğrultur doğrultmaz geri öderim.”

Hayran olduğu bir sanatçıya küçük bir yardımda bulunmaktan çok mutlu olan Selfridge, onun meslek yaşamını uzun bir zamandır izlemekteydi. Haliyle bu yolculuğu büyük bir zevkle üstlendi. Yolculuk boyunca Isadora, tanıdığı erkeklerin hiçbirine benzemeyen bu adamın çekiciliğine iyice kapılacaktı. Fiziki ve moral yapısıyla, incelik dolu davranışlarındaki dengeli haliyle, bir yaşama sevinci vardı onda. Oysa Singer de dahil olmak üzere tüm âşıklar, onun yanında sinir hastası gibi kalırlardı; Selfridge'in her zaman koruduğu neşeli hali ve değişmez iyimserliğine hayran olmuştu. Oysa bir damla şarap bile sürmüyordu ağzına. “Böylesine yalın bir yaşamda insan nasıl olur da bulabilir mutluluğu?” diye soruyordu kendine Isadora. O başka bir erkek cinsinden geliyor olmalıydı.

Londra'ya geldiğine Paris'e gidecek parası olmadığından, Duke Sokağı'nda küçük bir yer kiralayacak, yardım istemek üzere paralı arkadaşlarına bir dizi telgraf çekecek ama yanıt alamayacaktı. Telgraf hatlarına ordu tarafından geçici olarak el konulmuştu çünkü. Yanıt alamadığı telgraflardan biri de Singer'e gönderdiyordu. Günler geçtikçe Isadora kendini iyice kapana sıkışmış gibi hissedecekti. İşte, yirmi yıl önce içinde bulunduğu durumda kalmıştı bu kentte gene. Kimse tanımıyordu onu. Tanınmış bir sa-

natçı için müthiş küçültücü bir şeydi paraca düşkün bir durumda kalmak. Böyle sanatçıları o da biliyordu. Özellikle de bir zamanlar izleyenlerce övgülere boğulmuş, şimdiyse düşkünleşmiş bu türden sanatçılar, o günlerin bir gün değişivereceğini ve ilerleyen yaşın tutsağı olacaklarını hiç görememişlerdi. Utançtan ölmeyi yeğlerdi o yapmacıklı, için için memnurluk duyan bakışlarla karşılaşmaktansa. Bu, parlak dönemlerinde onca el üstünde tutulan yıldızlardan bir anlamda oç alma anlamına bile gelebilirdi.

Hemen her gece, karartmanın zorunlu kıldığı loş ortamda, açık pencerenin karşısına oturup kıpkırmızı kesilmiş gökyüzündeki hava baskınlarını izlerdi. Orada, düşman hava kuvvetlerine ait bir Rumples'in gelip bombasıyla kendisini yıkıntılar altında bırakarak yok etmesini umut ediyordu. Kentin üstünden uçan bombardıman uçağının o tehdit edici ve kulakları sağır edici homurtularına kulak kabartarak gökyüzünün karanlığını yaran ışıklılı hatlarını izliyordu. Isadora, yukarıda uçaktaki bölmesinde hapsolmuş bir şekilde motorun uğultuları içinde sersemleşmiş pilotu düşünüyordu. Aynı keskin bir kılıca benzeyen ve çelik pırıltılar saçarak boşluğa dikilmiş o iri iri gözleriyle bakan pilot, bitmek tükenmek bilmez karanlık boşluğu dikkatle izliyor, ufuk çizgisinin belli belirsiz hattına yaklaşıyordu. Isadora bir anda olanca gücüyle onu düşünmeye koyuldu; yıldızlar ortasında ölüm saçarak o ucu sonu olmayan boşlukta yolunu yitiren melek yüzlü çocuğu düşünmeye.

Elinde olmadan yakışıklı celladı için dua etmeye koyulmuştu. Ölüm makinesini varsın kendi üstüne yağdırsındı! Kurtulsundu onu gökyüzünde tarayan projektörlerin ışıklarından! Varsın kazandığı zaferden sevinç duyarak gülererek dönsündü üstüne! Ölüm, Parsifal'in ellerinden kutsanmış bir ateşle gelsindi ne olur! Genç bir tanrının ellerinden fırlayarak gökyüzünden tıpkı bir yıldırım gibi düşen bir bombayla gelsindi ölüm!

Bu arada durum giderek daha umutsuzlaşıyordu. Son parası da tükenmişti, görünürde ise hiçbir sözleşme olasılığı yoktu.

Hele Şu bir türlü bitmek bilmeyen savaş. Ve savaŐtan başka her Şeye kayıtsız olan Şu insanlar. Tüm bunların üstesinden gelebil-
mek için alkolle iyice i li dıŐlı olmayı sürdürüyordu bu arada.
Her Şeyin salt kötü bir d Ő olduğunu, gökyüzünün ertesini gün
yeniden ıŐıyacaĐını, tekrar g c kazanıp çalıŐacaĐını, baŐarıdan
başarıya koŐacaĐını bir saat için bile olsa düşünmek! Keşke her
Şey eskiden olduğu gibi yeniden baŐlayabilseydi. Ama günler
birbirini izleyip duruyordu. Boş ve karamsar günler. En ufak bir
umut ışığı olmaksızın. Daha ne kadar sürecekti bu? Bu kâbus
hiç son bulmayacak mıydı? Bu bunaltıcı anlar yüreğini daralttı-
Đında, sarhoşluk onu iyice tutsak ettiğinde, işte o zaman inti-
kam peşinde koşan bir yığın acımasız görüntüler uzaklardan
canlanıyor ve adeta “bunu siz istediniz” dercesine beliriyordu.
O zaman alkol ona bir ka Ő kapısı aralıyor, sevgi ve yaşam dolu
bir ürperti veriyordu. Varsın ertesini gün uyandığında gerçek tüm
pençelerini çıkarmış bir Şekilde yüzüne  arpındı. Hem de bir
gün öncesinden daha da çarpıcı bir Şekilde. Yalan söylemek.
Kendini aldatmak. Ve bu aldatmaca içinde devam etme gücünü
bulmak. Devam etme ve umut etme gücünü. Bir adım ileriye
adım atabilmek. Buna artık sarhoşluk denemezdi. Alkolün ser-
semletici etkisiyle bir ilgisi yoktu. Buna yaşam acısı denmeliydi.
Hiç kimsenin iŐitmediĐi bir kazazedenin çağrısıydı. Öyle ki, ar-
tık geriye kalan tek Şey tüm beklentisinin, korkularının, utancın-
nın ve bıkkınlığının son bulduğu o i i sarı sıvıyla dolu ŐiŐeden
ibaret olacaktı. Yani candan dostu haline gelen alkol. Kötü gün-
lerinin sadık arkadaşı.

Nasıl tanışmıştı onunla? Bunu hiç anımsamıyordu. Adını bi-
le unutmuştu. Fransız elçiliğinde ataŐeydi. Kendisini k rtaran
işte oydu. Sokakta mı? Restoranda mı? Hiç bilemiyordu. Tek
bildiği İngiltere’ye geldiğinden beri ilk kez biriyle konuŐtuĐuy-
du. Ve bu adamın da onu dinlediğiydi. Ona ne demişti Isado-

ra? Ya o, ne yanıt vermişti? Asla çıkaramıyordu. Önemsiz bir-iki laf etmişlerdi birbirlerine. Sıradan şeyler, sözcükler. Daha sonra da, sokakta öylesine, uzun uzun dolaşmışlardı. Sanki bir daha birbirlerini hiç görmeyeceklermiş gibi konuşmuşlardı. Sanki ta başında birbirlerini tanıyorlarmış gibi. Ayrıldıklarında ise her ikisi de tüm bir yaşama değecek anları yaşamış olmanın duygusuyla dönmüşlerdi kendi yalnızlıklarına.

Ertəsi gün Isadora mektup kutusunda, içinde Fransa'ya bir bilet bulunan bir zarf bulacaktı.

Paris'e döndüğünde Meudon'daki evi göstererek bir miktar borç para bulmuş ve Orsay'de bir otel odasına yerleşmişti. Başkenti her gün yürek karartıcı gümbürtülerle sarsan Gros Bert-ha'ya rağmen savaşı son bulacağı hissediliyordu.

Yeni bir umut ışığı doğuyordu. Isadora Paris'te rahat soluk aldığını hissediyor gibiydi. Arkadaşları ve eski ilişkileri ona yenden yaşamak, çalışmak ve sevmek duygularını tattırıyordu. Passy'de arkadaşlarından birinin evinde bir akşam hava kuvvetlerinden Roland Garros ile karşılaştı. Otuz yaşındaydı adam, tatlı, çekici bir tebessümü vardı. Piyanoya geçip hafiften bir Chopin çalarak ondan dans etmesini istemişti. Sonra da Orsay Rıhtımı'ndaki otele kadar ona yürüyerek eşlik etmişti.

Concorde Meydanı'ndan geçerken bir hava saldırısına yakalanmışlardı. Isadora füzelerin çevreye yaydığı ışığın altında dans etmeye koyulmuştu. Bu arada o da bir çeşmenin kenarına oturmuş, içinde altın parıltılı bir yıldızın yansıdığı o güzelim koyu renkli gözleriyle hayran hayran bakarak Isadora'yı seyretmiş ve gülerken alkışlamıştı. Ayrılma anı geldiğinde yeniden görüşmeye karar vermişlerdi. "Yarın cepheye hareket ediyorum," demişti Garros ona. "Döner dönmez size bildiririm." Ama üç gün sonra Isadora onun kaybolduğu haberini alacaktı. Bir hafta sonra ise düşmana karşı yapılan bir saldırıda uçağının düştüğü öğrenilecekti.

Yine de cepheden gelen haberlerde Alman ordularının her gün yeni bir gerileme içinde olduğunu öğreniyorlardı. 17 Ekim

1818'de, Lille, Douai ve Ostende kurtarılmıştı. 18 Ekim'de sıra Roubaix, Tourcoing ve Bruges'deydi. 2 Kasım'da Kanadalılar, ateşler altındaki Valenciennes'a girdi, Sırlar Belgrad'ı aldı, İtalyanlar ilerledi. 4 Kasım Pazartesi günü Avusturya ateşkes imzaladı ve savaş saat 17.00'de sona erdi. Meuse'den Escault'a kadar Almanlar geri püskürtüldüler. İlerleyen günlerde olaylar daha da hızlanacaktı.

11 Kasım 1918. Savaşın 1561. ve sonuncu günü. Sabahın saat beşinde Mareşal Foch'un askeri treninde, Rethondes'da ateşkes imzalanacaktı. Saat 11.00'de top atışları gürlenecekti. DCA'nın bataryaları, Mont Valérien'in büyük topu, Champs-de-Mars'daki toplar, Tuilleries Rıhtımı'na demir atmış *Mongolfier* denizaltısındakiler de dahil olmak üzere, Invalides'deki on beş adet topun sesi ortalığı gümbürdetmişti. Çanlar tıpkı Paskalya sabahında olduğu gibi çalıyorlardı. Tüm pencereler açılmıştı. "İşte oldu. İmzalandı. Bitti artık. Çalan karavana borusu!" Tüm evler bir anda kırmızı-mavi ve beyaz renklerle bezenmiş, *Union Jack*, yıldızlar ve şeritlerle donanmıştı. Arabaların üstleri bayraklarla süslenmiş, giysilere kokartlar takılmış, kadınlar saçlarını üç renkli kurdelelerle bağlamışlardı. Herkes sokaklara dökülmüştü. El sıkışılıyor, tanıyan tanımayan herkes birbirine sarılıp öpüşüyor, insanlar hep birlikte gülüyor ya da ağlıyordu. Okullar, bürolar, atölyeler boşalıyordu. Banliyölerden el konmuş trenlerle işçiler akın akın gelirlerken, Quartier Latin'den de öğrenciler sükün ediyordu. République Meydanı'nda Britanya ordusunun merkezi önünde "tommie"ler *It's a long way to Tipperary* şarkısını söylüyorlardı. *Marseillaise* söyleyerek ellerindeki bayrakları sallayan binlerce kadın, erkek, çocuk kortejler oluşturmuş, kalabalık gruplar halinde yolları doldurarak ilerliyordu. Isadora da Rivoli Caddesi'nden Concorde Meydanı'na kadar yürümüştü. Kadınlar kendilerini askerlerin boyunlarına atıyorlardı. Yetkililer Lille ve Strasbourg'daki heykelleri çiçeklerle süslemişlerdi. Meydanın ortasında toplanmış, Almanlardan kalma eşyalar yağmala-

nyordu. Yollarda, üstlerine çocukların ata biner gibi oturduğu top arabaları çekiliyordu. Kalabalığın üstünde askeri uçaklar gösteri yapıyordu.

Barış geri gelmiş, sanat ortamı yeniden hayat bulmuş, Isadora da etkinliklerde yerini almıştı. Isadora'yı dört yıl boyunca biraz unutan Paris izleyicisi, onu coşkuyla kucaklayacaktı. Yaşın ve haliyle fazla kiloların etkisiyle bir parça ağırlaşmıştı ama yine de sanatının doruğundaydı: Yaşamının acı deneyleri, klasik baleye karşı o başkaldırısı ve öznel tutumu, dansını daha bir yumuşatmış, insancılaştırmış gibiydi. Basın onu Trocadéro sahnesine girişte alkışlayacaktı. Büyük bir coşkuyla değildi belki ama, yine de sıcak bir karşılamaydı. Özellikle de onun Amerikalı olduğunu vurgulamaktan geri kalmayacaklardı. O günlerin revaçta olan eğilimi, yerli yersiz, konu ne olursa olsun, savaşta sonuca götüren Amerika'nın kararlı girişimini anımsatmaktı. "Isadora Isadora... Amerikalı kadın!" diye sevincini dile getiriyordu *Conférences*'ın eleştirmeni. "Dün bizlerin can dostuydu, bugün ise candan müttefikimiz. Güzelliği kendilerine tek ideal kılan tüm yazarların ve sanatçıların soylu arkadaşı."

Parasal durumu düzeldikçe Isadora içinde anlam veremediği bir sıkıntının büyümekte olduğunu hissediyordu. Bir tür boşluk hissini andıran, günbegün adeta kötü bir anının kara ağlarıyla örülüyormuş gibi büyüyen müthiş bir bıkkınlıktı bu. Çocuklarının görüntüsü sık sık gözünün önüne gelip aklını kurcalıyor, yedi yıl öncesinin acıları ve gözyaşları geçen zaman olayları yumuşatmış da olsa yeniden canlanıyordu. Şiddeti hafıflemiş olarak, sanki o anki yaşamını yeniden düzenleyen bir kontrpuan gibi. Singer'le kopuşu onun sadece sınırlarını bozmuştu; yani öyle derinden etkilediği pek söylenemezdi. Zaten bu ayrılık Shery'deki olaydan önce varlığını hissettirmişti. Bu durum, belirsizliği kesin bir sonuca yöneltmişti.

Dönüşünün yarattığı heyecan dalgası geçince, zaferinin etkisi hafıfleyince, parlak gecelerin ışığı sönünce ve onu birkaç saat

için bile olsa izleyicilerine bağlayan sevinç ve heyecan son bulunca, Isadora yeniden kendisiyle baş başa kalacaktı. Paris'te tüm ruhu ve bedeniyle tattığı özgürlük kadar yoğun ama bundan daha da korkunç bir yalnızlığın içine düşecekti. Yalnızdı. Boşluğun o yürek sızlatıcı duygusuyla, yalnız. Daha da beteri, giriştiği her işten sonra yerleşen o boşluk duygusu, her şeye hâkim olan o hiçlik hali. "Ne işe yarayacak ki!" İşte, günlük yaşamının yinelenen bir laytmotifi haline gelen duygusu buydu. Sevmeden, sevildiğini bilmeden yaşamaya, yanında bir erkeğin varlığını hissetmeden yaşamaya yaşamak denebilir miydi hiç? Umutsuzluk içinde bu yokluğa bir anlam vermeye çalışarak bir çehre, sözcükler, tavırlar oluşturma çabası içine girmişti ve ancak alkolde buluyordu tüm varlığını, kanını, canını sarmalayacak sıcaklığı. Onu hem kurtaran hem de yok eden sarhoşluk yüreğinin ancak göstermelik olarak çarpmasını sağlayacaktı, o kadar. Tek başına, bembeyaz çarşafların bakırlığı içinde geçirdiği o uzun geceler boyunca, bir bulantı hissi içinde, yüreğinden yükselen dürtülerle oyalanmaya çalışacaktı. Uyandığında, Pallas'ın büstü üstünde tüneyip kalmış olan Edgar Poe'nun durmaksızın *nevermore* sözcüğünü yineleyen kargasını görecekti miydi? Her sabah bir sersemlik ve baş dönmesi içinde arzuları bir hayalet misali yok olup gidiyordu. Ama o kuş acıyan bir ifadeyle, salt gülmekle yetinerek o iri donuk gözleriyle bakmayı sürdürecekti.

Bu onun hayal gücünden kaynaklanan bir görüntü müydü? Kim bilebilirdi ki? Başka bir dünyadan geliyordu o. Ama birçok yanılla da bizim dünyamıza aitti. Gerçek bir bedene, geniş bir alna, küllü sarı saçlara, uzun bir yüze sahipti. Tanrıları ağlatacak kadar melankolik bir havası vardı. Adı Walter Rummel idi. Bir serap mıydı? Salt bir görüntü mü? Evet, daha çok böyle olmalıydı. Birdenbire ortaya çıkıvermişti. Tıpkı bir melek gibi. Kanatlarıyla yere şöyle hafiften dokunmuştu. Ve bir piyanonun önüne oturmuştu. Parmaklar klavyenin üstünde gezinirken kulağa tanıdık gibi gelen sesler çıkarmış, Isadora ilk olarak işittiği

şu sözcüklere kulak kabartmıştı: *“Suların üstünde yürüyen St. Paul... Issızlık içinde Tanrı’nın düşünceleri... Kuşlarla konuşan Aziz Fran...”* Hiçbir virtüöz, mistik bir çekiciliği böylesine doruklara çıkaramazdı. Onun çevresine toplanan dinleyiciler, dinledikleri ve gördükleri şeyler konusunda Isadora’dan daha inanmış görünmüyorlardı doğrusu! Son notanın titreşimi sona erdiğinde, arada oluşan bu gizemli bağı koparmak korkusuyla hiç kimse alkışlamaya bile yeltenememişti. Alkış atağında ilk bulunan kişi Isadora olacaktı. Sanki yakışksız bir harekette bulunmuş gibi, bütün bakışlar üstüne çevrilecekti. Yakışksız olmasının da ötesinde, kutsallığa bir saygısızlıktı bu sanki. O zaman piyanist yerinden kalkarak bakışlarını Isadora’ya yöneltip önünde eğilmişti. Denizi ve gökyüzünü anımsatacak kadar mavilik saçan gözleriyle bir tanrı kadar yakışıklıydı. Solgun çehresini saran sarı saçları aynı ipek bir perdeyi anımsatıyordu insana. Franz Liszt’le genç adamın bu benzerliği bir mucize gibi görünmüştü Isadora’ya. “Liszt’in yeniden canlanması sanki,” demişti kendi kendine. Ve bu ona dünyanın en doğal şeyiymiş gibi görünmüştü. Hemen önünde canlanan bu görüntü ona olağanüstü gelmişti. Isadora ona doğru yürümüş ve elini tutup mırıldanmıştı: “Siz benim meleğimsiniz. Sizin için dans etmek isterdim.” Isadora kendi sesini tanıyamaz gibiydi; sözcükler bile gerçekdışı görünüyordu. Aynı düşlerinde olduğu gibi davranıyor, konuşuyor, sanki görünmez bir güç ona yol gösteriyordu. Rummel onu izledi ve onun için çaldı. Bu arada Isadora da içinden geldiği gibi figürler yaratarak dans ediyordu. Tümü de dualardan esinlenmişçesine yumuşak ve ılık kadar berrak hareketlerle. Meleği ise düşler içinde çalışıyordu. Yazılı notaların ötesinde bunların coşku dolu anlamlarının derinliğini yaşıyordu.

İşte Walter, bu olağanüstü trans hali içinde yaratıyordu aşk olgusunu. Asi bir ruhla yoğrulmuş bir yapısı olan Walter, yirmi yaşın katıksız uzlaşmazlığıyla duyguların tadını dışlamakta, bedeninin karşı konmaz arzusuyla ermişliğin baskın duygusu ara-

sında bölünmekteydi. Melek ve şeytanın kesintisiz süren müca-
delesinde, Isadora küçümseyici, saldırgan ve baştan çıkarıcı çeh-
reden başka bir şeye sahip olamayacaktı. Walter, Isadora'nın üs-
tünde kurduğu hâkimiyetten nefret ediyor, içe dönüşünün ve
dışlamasının doruklara yükselmesini engellemek için Isado-
ra'nın onun adımları arasına attığı engeli lanetliyordu. Yine de
seviyordu onu Isadora. Hem de bedeninin olanca ateşiyle. Aynı
kor haline gelmiş bir ateşin içinde severcesine. Ama ne zaman
Walter kendini ona bıraksa, çok geçmeden bu aşkın onu yok
edeceğini kavrar gibi oluyordu. Bazen de isyan ediyordu saldır-
ganına karşı:

“Beni seviyor ama beni karşına alıyorsun. Tek istediğin aslın-
da beni yok etmek. Sen duygularının rüzgârına kapılarak müzi-
ği küçültüyorsun aslında. Ama ben senden daha güçlüyüm Isa-
dora. Kendimi savunmasını bilirim ben. Kendimi asla kaybet-
meyeceğim. Asla! Bunu bil!”

“Sen delisin meleğim. Seni kaybetmem söz konusu bile ola-
maz, tersine seni kurtarıp sevgimle aydınlatacağım. Aksi takdir-
de ne denli yüce olursa olsun, sanatın insancıl özelliğini yitire-
cektir. Kendin gibi melekler için piyano çalmıyorsun ki sen!”

“Benim sanatım insanlar için değildir.”

1919 yazı yaklaşmakta olduğundan, birlikte birkaç günlüğü-
ne Cap Ferrat'a gidip içi hâlâ benzin ve yağ kokmakta olan terk
edilmiş bir garajı stüdyo olarak kiraladılar. Zaman kavramını yi-
tirerek geçen geceleri ve gündüzleri fark etmeksizin Isadora
dans etmekte, Walter ise piyano çalmaktaydı. Hem de bıkip
usanmadan. İşte bir kez daha hayat buluyordu Isadora. Bir kez
daha sonsuza dek var olmayı bekliyordu aşk aracılığıyla. “Ne
kutsal bir dönem bu!” diye yazmıştı günlüğüne. “Yanımda
mutluluk saçan meleğim, çevremi saran bu denizle, yaşamım
salt müzikle dolu. Aynı Katolik rüyasında gökyüzüne yükselen
seçilmişler kadar mutluluk doluyum. Yaşamın nasıl bir dengesi
bu! Acılar derinleştiği ölçüde insanı kendinden geçiriyor. Ve in-

san üzüntüye boğulduğu ölçüde neşeyle daha dolu dolu oluyor!”

14 Temmuz 1919’da Paris onların Zafer Takı’ndaki geçide el ele katıldıklarına tanık olacaktı. Harika bir hava vardı. Hafif bir esinti bayrakları dalgalandırmaktaydı. Toplar atılıyordu. Borazanlar ortalığı çınlatıyor, davullar çalınıyordu. Sonra her şey sessizliğe gömüldü. Champs Elées’nin her yönünde toplanan kalabalığın müthiş uğultusu duyulmaktaydı sadece. İnsanlar çatılara tırmanmış, balkonlara üşüşmüş, sokak lambalarının üstüne üzüm salkımları gibi dolanmışlardı. Taş zemin üstünde atların nallarından çıkan şıkırtılar geliyordu kulaklara. Foch ve Joffré, ellerinde yıldızlı bastonlarıyla at üstünde yan yana olmak üzere ünlü bulvardan aşağı doğru inmekteydiler. Cumhuriyet Muhafız Birliği’nin mızika takımı da onlara eşlik etmekteydi. Onların ardından da, sancaklar, flamalar ve bayraklardan oluşan bir görüntü içinde müttefik orduların kurmayları gelmekteydi. Onlar önlerinden geçerken kalabalık *Marseillaise*’ı söylemeye başlamıştı. Yalınlık halinde onlar önlerinden geçerken, tezahüratlar iyice artacaktı: Castelnau, Gouraud, Pétain, Mangin, Fayolle... Tüm ulusların ordularından bu insanlar, “Yaşa! Bravo!” naralarıyla karşılanıyordu. Fransız erleri, Kanada kuvvetleri, Montuori ve Chamagne’ın İtalyan mücahitleri, İskoç alayının erleri, püsküllü küçük bereleri başlarında Yunan piyade erleri, kare şapkalarıyla Polonyalılar, Rumenler, kasklı Portekiz askerleri, Sırplar, Japonlar, Siyamlılar... “Dünya kurtuldu!” diye bağırان bir yumurcak bir su borusuna asılmış haykırıp duruyordu.

Isadora ve meleği birbirlerine baktılar.

“Dünya kurtuldu! Bu bir şairin dizesi,” diye belirtti Isadora.

“Çocukça bir laf alt tarafı,” diye yapıştırdı Walter. “Doğrusu ya bu halk çok saf. Evlerine kapanıp ölülerine ağlayacaklarına, neşeyle haykırıyorlar. Tüm bu savaş, milyonlarca ölü, bu maluller, sakatlar... Ne için peki? Tüm bu maskaralık? Ne acımasızlık!”

“Haklısın Walter. Ama bu kadar katı olmayın. Bunlar omuzlarından yük kalkmış, rahatlamış insanlar. Tam dört yıllık terörün ve acının ardından ancak rahat nefes alıyorlar. Zaferlerinin şarkısını söylemek ihtiyacındalar. Onlara hak vermek lazım.”

“Isadora, ortada ne yenen var ne de yenilen. Yani bu roller değişebilir, hem de yarın. Bugün ezilenlerden yanayım. Ama bir gün gelip bu değişebilir.”

“Alman olduğunuzu unutmaya çalışın Walter. Sizin gibi, benim gibi insanlar için sanatın dışında sığınılacak bir vatan yoktur. Unutmayın ki ben, savaşın ortasında Wagner ile dans ettim. Oysa sizin halkınızdan tüm besteciler yasaklanmıştı. Ölüler sanatçılar gibidir. Onların da birbirlerinden farkları yoktur.”

Meleğinin yanı başında yaşadığı bu tarihi günlerin ardından, Isadora çok geçmeden gündelik gerçeklerle yüz yüze gelecekti. Maddi durumu acil tedbirler almasını gerektiriyordu. Aksi takdirde bir kez daha toptan bir yoksulluk içine düşebilirdi. Onun için her ne olursa olsun Bellevue’yü satmaya karar verecekti. Böylece Olympos’un destansı tepelerinden inen Isadora, Rummel’in kolunda gidip “şato”nun durumunu görmek istedi.

“Tüm bunları satmayacaksınız herhalde, değil mi?” diye haykırdı Rummel. “Çılgınlık bu!”

“Ama her şey enkaz haline gelmiş, hayatım. Askerlerin hastanesi evimi bir cüzamlılar evine çevirmiş.”

“Neden elden geçirmeyi düşünmüyorsunuz? Böylece dans atölyenize ve öğrencilerinize kavuşurdunuz. Ben de stüdyoma ve piyanoma tabii. Ne harika olurdu.”

“Bunun için para gerekir benim güzel meleğim. Hem de çok para.”

“Sizin bulacağınızdan eminim. Bir adınız, ilişkileriniz var. Gerekli miktarı kolaylıkla sağlayabilirsiniz.” Isadora kendisine destek bulmak düşüncesiyle geçmişte tanışmış olduğu politika çevresinden insanlarla ilişki kurmaya çalıştı. Hemen hepsi de kendisine, “daha acil işlerle ilgilendikleri” şeklinde yanıt vere-

ceklerdi. Yardım eli uzatılacak dullar, yer bulanması gereken eski mücahitler... Fransa'nın yarısı yerinden oynamışken, bir dans okulu ne anlam taşıyabilirdi!

Durumdan umutsuzluğa kapılan Isadora, sonunda Fransız hükümetinin binayı almak için önerdiği makul ücreti kabul edecekti. İmza sırasında, Bellevue'nün yeni bir savaş olasılığına karşı zehirli gaz sığınağı olarak kullanılacağını öğrenecekti. Savaş Bakanı'nın temsilcisine şöyle demekten kendini alamayacaktı karar bağlandıktan sonra:

“Ve böylece benim insan yaşamını kurtarmak için hizmetinize verdiğim bu ev, bundan böyle bir ölüm makinesi olarak kullanılacak.”

Sonra da geleceğin Dans Tapınağı olabilecek bu eve son bir bakış atarak, “Ne kadar yazık! Manzarası o kadar da güzeldi ki!” diyecekti.

Satıştan elde ettiği gelikle 16. bölgede, La Pompe Sokağı 103 numarada bir ev satın aldı. Burası Beethoven'ın salonunun da bulunduğu bir mekândı. Isadora yerleşir yerleşmez de orayı dans atölyesi haline getirdi. Ya da daha doğru bir deyişle tapınağı benzeyen bir mekâna dönüştürdü. Zira meleğiyle birlikte yaptıkları araştırmalar, dansın yanı sıra mistik müzik konusunu da kapsamaktaydı. Rummel kendisine Liszt'in müziğindeki tinsel yönü göstermiş ve Isadora'yla birlikte onun eserlerinden oluşan bir resital hazırlamıştı. Isadora'da bir taraftan *Parsifal*'den alınma bir bölüm eşliğinde hareket ve ışıktan oluşan büyük bir fresk hazırlamıştı. Bir gün Mary Desti'ye şöyle açıklayacaktı: “Ben dans ederken ve o da piyanodayken, bedenlerimizin bizlerden özgür bir şekilde uçuşup adeta tek bir varlık halinde kaynaştığını hisseder gibi oluyorum. Sesler ve figürler, sonsuza doğru uçuşurken yukarılardan bir yankı onlara yanıt veriyor sanki. Hatta bazen salt aşkımızın verdiği enerjiyle kendimizi görün-

mezliğin sınırlarına ulaşmış gibi hissediyoruz. Sanki dünyanın gizlerini birden avucumuzun içine alacakmışız gibi. Kutsanmış anlar bunlar. Büyülü dakikalar...

Bu mutluluk, kendi deyimiyle sevgili “Isadoret”leri de yanında olsaydı eksiksiz olacaktı elbet. Dans öğretisi onun için gerçekten de, dansın bizzat kendisi kadar elzem bir hale gelmişti. Çocukluğundan bu yana bu iki etkinliği başa baş götürmekten dile getirilmez bir zevk almıştı. Yani o güne dek öğrenmiş olduklarını paylaşmak ve kendi sanatının çalışmalarıyla birlikte, her gün öğrenmeye devam ettiği şeyleri de aktarmak, öğretmeyi sürdürmek. Oysa o gün kendini bu zevkten o kadar yoksun hissediyordu ki... Bu konuya ilişkin tüm aksi düşüncelere rağmen -özellikle de Rummel’in- Isadora öğrencilerini Amerika’dan geri getirtmeye karar verdi. Oysa Rummel, sanatı mistik bir olaymış gibi başkalarına iletilemez bir olgu olarak görmekteydi.

Bir ay sonra Atlantik’in karşı kıyısında “Isadora Duncan’ın Dansçıları” gösterilerinde kazandıkları başarıyla dolu dolu, uçar gibi yürüyerek, taptaze, zarif, körpe ve mutlu bir görünümde geri döneceklerdi hepsi. Isadora onlara Yunanistan’a gitmeyi önerdi. Yunan hükümetinin başkanı Venizelos kendisine Zapyon’da bir dans okulu açmasını teklif etmişti. Sevinçten uçarak bu teklifi kabul ettiler. Ressam ve fotoğrafçı Edward Steichen de onlara eşlik edecekti.

Hareketlerinden birkaç gün önce, Isadora öğrencileri arasında en güzel kız olan on sekiz yaşındaki Laura ile meleği arasında bir-iki kaçamak bakış fark eder gibi olmuş ama bunu dert etmemeye karar vermişti. “Hem belki de...” demişti kendi kendine, “yanılmış da olabilirim. Bu kız kendini göstermeye meraklı bir yaşta ve hoş a gitmek istiyor. Bu da son derece normal. Ama Walter’i cezbetmek için fiziki güzellikten öte şeyler gerekli: Onu tanım, tam bir Ortaçağ keşişidir. İnsanın onun ardından yosma bakışları atması olacak şey değil.”

Zapyon'a yerleştiklerinde, Isadora öğrencilerini stadyumda gerçekleştirilecek olan Dionysos şenlikleri kapsamındaki büyük gösteriye hazırlamaya koyuldu. Her gün onları Akropolis'e götürüyordu. Propyleion'u, Athena Tapınağı'nı, Parthenon'u hayran hayran seyrediyordu. Steichen de Isadora'nın nefis fotoğraflarını çekiyordu, mermer stnlar arasından süzülen gün ışığı altında. Bu aynı, antik çağdan bir tanrıçanın yeniden can buluşunu anımsatıyordu insana.

Hymette'teki bir gezinti sırasında keçi sürüleri ve obanlar tarafından istila edilmiş olan Kopamos'un yıkık dökük kalıntılarını bulacaklardı. Yapının temeli zamana karşı koyabilmişti. Isadora evi yeniden inşa ettirmeye ve yıkıntıları kaldırmaya karar verdi. Ama tabii ki, bir Agamemnon sarayı yaptırmak söz konusu değıldi artık. Amaç, sade ölçüler içinde, barınılabilecek bir mekân oluşturmaktı. Genç bir mimar görevlendirilerek kendisinden yapıya bir çatı, kapı ve pencereler yerleştirmesi istendi. Ortadaki yüksek tavanlı büyük mekâna dans için halı döşendi ve bir piyano yerleştirildi. Her akşam, günbatımı sıralarında Rummel, Bach, Beethoven ve Liszt almaktaydı. Bu arada güneş, eflatunlu turunculu parıltılar saçarak Akropolis üstünden batmakta olurdu. Gece olduğunda küçük grup, alınlarına bant halinde çiçeklerden talar takarak, akşam yemeğı yemek üzere deniz kıyısına, Phalene Burnu'na inerdi.

Isadora, yirmi yaşındaki meleğini alınlarına çiçekten talar takmış bu genç kızlar arasında izlediğinde, Kundry bahçesindeki Parsifal'i düşünmekten kendini alamayacaktı. Ayrıca fark ettiğı bir başka şey de Rummel'in tavırlarındaki, ifadesindeki değışiklikti. Sanki daha dnyeviydi. Ayakları yerden kesilmiş, uçuşan havası giderek yok olmaktaydı. Isadora o güne kadar aşklarının alt edilmez olduğunu sanırdı. Hatta aralarındaki yaş farkı bile rahatsız etmemişti onu. Kendilerini birleştiren tutku öylesine etkin bir hâkimiyet kurmuştu ki, ondan yirmi yaş daha büyük olması çok olağın görünmüştü kendisine. Öyle ya, onlar tüm top-

lum kurallarının ve önyargıların üstünde mistik bir çift oluşturmuyorlar mıydı?

Oysa şimdi, elini eteği o güne kadar dünya nimetlerinden çekmiş olan meleği, artık gözlerini dünyaya çevirmiş, bakışlarını Amerika'dan gelen genç ve güzel varlığa yöneltmişti. Melek kanatları artık, bir orman perisini sarıp kucaklayabilecek güçlü iki kola dönüşmekteydi. Yine bir akşam Rummel *Crépuscule des dieux* adlı büyük marşı sona erdirdiğinde, son akorların tınısı henüz kulaklardaydı ki, Isadora ikisinin arasında adeta bir şimşegin, yoğun bir arzuyu ve aşkı körükleyen bir şimşegin çaktığını görür gibi oldu. Yüreğinin atışlarını dindirmeye çalışarak sandalyesinde çakılı kalakaldı. Yüzündeki değişimi hissettirmemek için olağanüstü bir çaba harcayarak boğazına düğümlenen hıçkırıkları bastırmaya çalıştı. Sonunda ayağa kalktı ve son derece neşeli görünmeye çalışarak ortaya seslendi:

“Yarın Thebai’de bir gezi öneriyorum size. Kimler geliyor?”

Steichen ve on iki kadar öğrenci bu fikre alkış tuttular. Tahmin edilebileceği gibi, Rummel ve Laura Atina’ya gideceklerini bahane ederek kalmaya karar verdi. Grup aynı akşam Kopamos’ta yeniden bir araya gelecekti.

Thebai’ye geldiklerinde küçük grup Kadmos’un sarayını ziyaret etti, sonra da Chalcis tarafındaki antik kente yöneldi. Artemis Aulideia Tapınağı’nda Isadora, Iphigenia’nın trajik düğünü onuruna dans eden Eubée* bakirelerini altın kumlar üstünde yeniden görür gibi olmuştu. Çünkü Agamemnon, kızını Artemis’e işte tam orada kurban etmişti. Acaba kendisi de piyanisiyle dansçısı arasındaki sevgiye kendini kurban edebilecek miydi? Bir an için, Kopamos’ta yalnız kalan bu iki genç insanın görüntüsü takıldı kafasına. Olanca gücüne rağmen bu düşünceden kurtulamıyordu. Onların gençlik ve güzellik saçan mutlu yüzleri ne yapsa ne etse gözünün önünden gitmiyordu. Çevresini sa-

*) *Eubée*: Eğriboz Adası.

ran eski Aulis'in kalıntılarını seyretmeye ne kadar kendini verse de, bin kadar Yunan gemisinden oluşan filonun, kendilerini Troya'ya yöneltecek olan elverişli rüzgârı bekleyen görüntülerini gözünün önüne getirmeye çalışsa da, onu yiyip bitiren kötü düşünceyi kovamıyordu kafasından. Tüm akli sevdiği ve nefret ettiği iki insanın üstüne kilitlenmişti bir kere. Hem de önüne geçilmez bir şekilde. O anda ne yapıyorlardı acaba? Kızı öpmüş müydü? Yoksa çoktan... "Konu seks olunca hiç de girişken değildir," diye geçirdi içinden. Ama bu, onu yatıştırmaya yetmiyordu. "Onun için önemli olan, öncelikle düşünce bağıyla bir sevgi iletişimi kurmaktır. Ve ben bu noktada avantajlı durumdayım. Çok geç. Çok geç. Çok geç." Sözcükler çekiç gibi kafasına iniyor, yüreği yerinden çıkacakmış gibi oluyor, boğazına bir şey düğümleniyordu. Bir an geliyor, olanca gücüyle çalan bir çanın vuruşları misali kalp atışlarının göğsünü kamçılıdığını hissederek gibi oluyordu. Gözünün önünde canlandırmaya çalışıyordu onları: Yüz yüze duruyorlar. Başları bir ışık huzmesi altında birleşmiş. Rummel onu belinden kavıyor, öpücüklere boğuyor; Laura da onun o uzun saçlarında ellerini gezdiriyor. Ve bir an geldi bu işkence öyle şiddetli bir hale dönüştü ki, Isadora diğerlerinin önünde acısını haykırmamak için kendini bir kenara atmak zorunda kaldı. Denize doğru yaklaştı, bir an öyle hareket-siz kaldı ve bu katlanması olanaksız acıdan kurtarması için tüm gücüyle ölümü çağırırdı imdadına.

Birden omzunun üstüne bir elin dokunduğunu hissetti ve geri döndü. Steichen'di yanındaki.

"Isadora," diye mırıldandı Steichen. "Siz bunların üstesinden gelebilirsiniz. Ateşle oynadınız ama bu ateşte yok olmaya bırakmayın kendinizi. Hiç kimse kıyaslanamaz sizinle."

"Ama bakın Edward..."

"Bir şey söylemeyin. Gelin benimle."

Sonra Isadora'yı omzundan şefkatle kavradı ve birlikte öğrencilerin yanına gittiler.

Kopamos'a döndüklerinde vakit çok geç olmuştu. Laura'nın yanaklarına yerleşen pembelik ve Rummel'de hissettiği huzursuzluk her şeyi açıklıyordu. Gecenin daha da ilerleyen saatlerinde onları el ele görecekti. Böylece, kendini kapıp koyvermemeye çalıştığı o cılız umut da yok olup gitmişti işte. Odasına gidip yalnız kaldığında umutsuzluk duygusuna kendini iyice bırakacaktı Isadora. Orada, yok olup giden sevgilisi, uçup giden meleği için ağlayacaktı Isadora. Ve yitip giden gençliği ve özgürlüğü için... Yaşamak için önünde kalan yılları hesapladı sonra. Kaçınılmaz sona yaklaşırken elinde kalan birkaç zavallı yıldız olsa olsa. Ardında ise koskoca bir yaşam bırakmıştı. Aynı yirmi yıl öncesi gibi, yine aynı yerde, Akropolis'in karşısında, yitip giden bir düşün için gözyaşı dökmekteydi.

Odanın içinden süzülüp geçen gün ışığı huzmeleri üstüne vurduğunda, o hâlâ uyanıktı. Ağır ağır kalktı, panjurları açtı ve gün ışığıyla birlikte pembeliğe boğulan Pentelik'in mermerleri çarptı gözüne.

ON DOKUZUNCU BÖLÜM

*“Zolotaia golova!”**

Isadora, meridyen koltuğa hafiften uzanmış bir şekilde, ayakları dibinde iki büklüm oturmuş, kollarını bacaklarının çevresine dolamış olan Sergey’in saçları arasında gezdiriyordu parmaklarını. O ise, bir kedininkini andıran iri yeşil gözlerini açmış, Isadora’ya bakıyordu.

“Zolotaia golova!” diye yineledi Isadora. Diğer eliyle de, yarı boşalmış votka bardağını tutuyordu. “Aleksy!” diye haykırdı. “İçecek bir şeyim kalmamış!” Boğuk bir ses, “Yeterince içmedin mi?” diye homurdandı atölyenin bir ucundan. Isadora, Sergey’e doğru eğildi ve dudaklarına bir öpücük kondurdu, sonra da

*) Altın baş.

burnuna ve gözlerine. Ardından da mırıldandı: “*Anguel... Anguel...*” Elini onun yanaklarına dokundurdu, boynuna doladı ve yarı açık duran gömleğinden içeri kaydırarak incecik tenini, bembeyaz ve pürüzsüz tenini okşadı. Onun genç delikanlılara özgü içeri çökük göğüslerine hafifçe dokundu, karnına doğru indi ve parmaklarını o nemli ve diri teninde gezdirdi. Dudaklarını onun aynı bir narçiçeğini andıran küçük ağzının üstüne dokundurdu hafiften, ardından kapalı duran dudaklarını aralamaya çalışarak hırsıyla öpmeye koyuldu. Sergey bunun üzerine yerinden kımıldamadan Isadora’nın yüzüne oturaklı bir tokat indirdi. Isadora kızıp sırtını döndü, başını işli bir yastığa gömerek kesik kesik hıçkırıqlarla ağlamaya başladı. Sergey onu belinden tutmaya çalışmış ama o bir sıçrayışta doğrulmuştu. Zar zor ayağa kalkmaya çalışan Sergey ellerini uzatarak onu tutmayı, sarılmayı denemiş ve sonunda olduğu yere çökmüştü. Isadora birden bir kakhaha patlatıp haykırdı: “*Çort! Çort!*”* Sonra da pencereye koşarak ardına kadar açtı. Dondurucu bir rüzgâr dolmuştu içeri, Dışarıya sarkarak haykırmaya koyuldu: “Sergey bir serseridir! Sergey Essenin bir vahşidir! Sergey Essenin bir melektir! Benim meleğim! Kötülük meleği! *Anguel! Anguel!*”

“Delisin sen! Tüm mahalleyi ayağa kaldıracaksın!”

Sergey şimdi ayağa kalkmış, elleriyle sınıksız kenara tutunan Isadora’yı pencereden ayırmaya çalışmaktaydı.

“Vız gelir bana! Tüm Rusya bilmeli senin bir sarhoş olduğunu! Zavallı bir tip! Yoldaşlar! Bunu bilesiniz! Dinleyin beni! Büyük şair Sergey Essenin bir serseridir! Bolşevizmin sözcüsü, şiir sanatının tanrısı, modern sanatın bu genç dâhisi bir domuzdur! Bir hayvandır! Bir sarhoştur! Bir sarhoş!”

“Peki ya sen?” diye sırıttı Sergey.

Bunun üstüne Isadora yanakları al al ona doğru döndü.

“Evet, herkes bilmeli büyük Sergey Essenin’in, devrimin bu yakışıklı meleğinin bir çöp parçası olduğunu! Öyle değil mi?”

*) İblis.

Meleğim benim. Bir çöp, benim yakışıklı meleğim! Herkesin bilmesi lazım bunu! Ve ayrıca senin bir deha olduğunu! Hem de ne deha! Değil mi? Öldüresiye... Dehadan çürüyor adeta! Hem de her yanıyla çürüyor.”

Bunun üzerine kendini onun kollarına atarak öpücüklerle boğmuştu. Kâh ağlıyor kâh soluğu tıkanırcasına gülüyordu.

“Sen de aynı benim gibisin, zavallı Sergey'im! Tıpatıp benziyoruz biz. Yeteneklisin, içiyorsun, ne noktada olduğunu hiç bilmiyorsun. Biz aynı hamurdanız Sergey. Aynı hamur! Aynı ruh!”

Ellerini bellerine dolamış bir şekilde hafifçe sendeleyerek kapıya doğru ilerlediler. Çıkmadan önce Vladimir'e, Aleksey'e, Sarra'ya, Aleksandra'ya veda anlamında bir şeyler mırıldandılar. Onlar ise yanan sobanın çevresinde bağdaş kurup oturmuşlar, eski Grek ilahileri söylüyorlardı. Ivanov akordeon çalıp duruyordu. Alkol ve müziğin etkisiyle kendilerinden geçmiş haldeydiler. Başlarını kaldırıp bakmamışlardı bile çıkanlara.

Birbirlerine adeta asılmış bir halde Sergey ve Isadora alacakaranlıkta koridor boyunca sendeleyerek ilerlediler. Merdiveni inerken her basamakta birbirlerine çarpıp durdular ve sonunda kendilerini bulvarda buldular. Dışarıda puslu bir havayla karşılaşacaklardı. Şafak vaktiydi. Temiz hava yüzlerine çarptı. Birlikte gökyüzüne baktılar. Sonra da birbirlerine. Ardından sisler içindeki, sokaklardan birine dalıp gözden kayboldular.

Altı ay önce Paris'e, Pompe Sokağı'ndaki boş dairesine, kalbi bomboş bir şekilde dönmüştü. Kapı altından atılmış mektupları, öyle pek dikkat etmeden topladı. Ödenmemiş faturalar arasında davetiyeler, galalara çağrılar ve bir telgraf vardı. Isadora ağır ağır telgrafi açtı: “Herhalde acelesi olan bir alacaklı,” diye geçirmişti içinden de. Telgraf 13 Nisan 1921 Moskova tarihliydi:

“Sizi tek anlayabilecek Sovyet hükümetidir,” diye yazıyordu kötü bir mavi kâğıda yapıştırılmış küçük beyaz bantlarda. “Bi-

zim ülkemize gelin. Okulunuzu kuralım - stop - Sevgilerle. İmza Anatol Lunaçarski. Güzel Sanatlardan sorumlu Milli Eğitim Halk Komiseri.”

“Gözlerime inanamıyorum!” diye haykırdı Isadora. “Her şeyi tahmin etmişler! Meleğim Laura’yla uçup gitmiş, öğrenciler dağılmış! Burada yapacak hiçbir şeyim kalmadı ki artık!” Hem oturup yanıt verecekti bunun üstüne:

“Yoldaş,

Yapacağım işin karşılığında herhangi bir paradan söz etmeyeceğim size. Benim sadece çalışacağım bir stüdyoya, öğrencilerimle kalacağım bir mekâna, onlar için gerekli yardımcılara, yetecek kadar yiyeceğe, birkaç tuniğe, özellikle de yapabileceğimizin en iyisini ortaya koyabileceğimiz olanaklara gereksinimim var. Kapitalist burjuva düzenin kuralları tiksindiriyor beni. Sanatımdan halk kesiminin yararlanmasını burada asla sağlayamadım. Oysa ben sadece ve sadece onlar için yaratıyorum dansımı. Yeteneğimi birkaç dolar için satmaya mecbur bırakıldım. Şimdiyse artık geniş yığınlar için, çalışanlar için, yoldaşlar için dans etmek istiyorum. Koşullarımı kabul ediyorsanız oraya geleceğim ve Sovyet hükümetinin yol aldığı aydınlık geleceğe ve insanlara katkıda bulunacağım.”

Lunaçarski bu mektubu alırmı? Isadora’ya bir telgraf daha çekti. “Sizi Moskova’ya bekliyoruz. Bir okulunuz ve binlerce öğrenciniz olacak. Tasarladıklarınızı en geniş düzeyde gerçekleştirebileceksiniz.”

Haber Paris basınında manşet oldu. “Isadora Duncan, Sovyet Rusya’da bir dans okulu kurmak üzere yola çıkıyor.” Dansçıyla yapılan bir röportaj hem şaşkınlığa yol açacaktı hem de skandal yaratacaktı:

“Sovyet hükümeti,” diyordu Isadora, “sanatla ilgilenen tek hükümettir. Çalışmalarımı artık Paris’te sürdüremeyeceğim. Hükümet ilgilileri dans sanatıyla kesinlikle ilgilenmiyorlar, Ayrı-

ca Trocadéro müdürlüğünden, okulumu kurmak için bana bir santim bile verilemeyeceği bildirildi. Fransa'ya duyduğum sevgiye rağmen, sanatımı beni her zaman yakın ilgiyle kabul eden Ruslara adamak istiyorum. Onlar ki, dünyanın en iyi müzisyenlerine ve çıkar gütmeyen bir coşkuya sahipler.”

“Karneyle yiyecek alma olayından çekinmiyor musunuz?”

“Manevi planda son derece aç bir ruha sahibim. Ama bedensel açlıktan asla çekinmem. Ben yoksulluk içinde doğdum. Bazı şeylerden yoksun olmak, ideallerimi sonuna kadar götürmekten asla alıkoyamaz beni. Hedeflediğim şey hayatımın en büyük tutkusudur. Hem bildiğiniz gibi gerçek bir komünist ne soğuktan, ne açlıktan, ne de maddesel anlamda bir konforsuzluktan yükünür.”

“Siz Sovyet hükümetinin politikasıyla hemfikir misiniz?”

“Bu beni ilgilendirmez. Ben bir tek şey bilirim. Düşlediğim okulu sonunda kurabileceğim yer Sovyetler Birliği'dir. Dahası, kendi gösteri salonum, kendi orkestram olacak. Ayrıca koltuk parasını ödemek zorunda kalmayacak bir izleyicim ve tamamen parasız olarak kabul edilebilecek yüzlerce öğrencim olacak. Sovyet Rusya bizlere kalan son umuttur. Dansın, müziğin, sanatın ve eğitimin oradaki kadar değer verildiği bir başka ülke gösterin bana!”

“Ya Amerika?”

“Amerika mı? Orası hayal gücünden yoksun bir ülke. Sanatçıya hiçbir saygısı yok onların. Gerçek yeteneklerden nefret ediyorlar. Sanatmış... Estetikmiş... Alay ediyorlar böyle şeylerle. Amerikalılar için para her şeyden önce gelir. Para, para ve yine para...”

“Tümüyle Bolşevik olmuşa benziyorsunuz!”

“Bolşevik olup olmadığımı bilemem. Bildiğim tek şey şu ki, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, insanlığın iki bin yıldır tanık olduğu en büyük mucizedir ve bu ülkenin maruz kaldığı acılar gelecekte, bir zamanlar İsa'nın çarmıha gerilişinin içimiz-

de uyandırdığı etkileri uyandıracaktır. Ve insanlık ruhu, İsa'nın bile düşleyemediği kadar yüce ve cömert olacaktır. Platon'un, Nietzsche'nin, Walt Whitman'ın kehanetleri artık gerçekleşmek üzere. Bunlar, alabildiğine yükselen özgürlük dalgaları gibi yayılacaktır.”

“Ne kadar bir süre için anlaşma imzaladınız?”

“Sözleşme imzalamadım. Kontratlardan bıktım usandım. Orada on yıl kadar kalmayı düşünüyorum.”

Isadora Fransa'dan ayrılmadan önce, Pompe Sokağı'ndaki stüdyosunda dostları için bir veda gecesi düzenlendi. O gece orada, her zamankinden daha koyu bir sosyalist olan Séverine, *Mercure de France*'ın müdürü Valette'in karısı Rachilde -ki en azından kendi iddiasına göre şöyle böyle solcu sayılırdı- yanında güzel çevirmeni Valentine Tessier olduğu halde Jacques Co-peau vardı. Onların yanı sıra da, Isadora'ya bu projeden vazgeçmesi için adeta yalvaran birkaç tane 1917 Rus göçmeni:

“Kızıl Rusya! Korkunç! Büyük sefalet! Soğuk! Yiyecek yok! Korkunçtur Isadora, korkunçtur!”

“O kadar çok dans edeceğiz ki, sonunda ısınacağız ve yemek yemeyi bile unutacağız.”

“Bolşevik cezaevlerini gözden ırak tutmayın!”

“Kaygılanmayın siz. Ben Sovyet hükümeti adına Yoldaş Lu-naçarski tarafından resmi olarak davet edildim.”

O zaman büyük bestecinin kızı, Bayan Çaykovski onun dizlerine atıldı:

“Isadora, size yalvarıyorum. Tanrı aşkına gitmeyin! Orada dehşet verici olaylar oluyor. Korkunç bir kıtlık var. Dediklerine göre çocukları yemek için öldürüp kasap çengellerine asıyorlar-mış! Bunu yazan babamın bir arkadaşı.”

“Bir kelimesine bile inanmıyorum. Ama doğru olsa bile bu o zavallı bebeleri kurtarmaya gitmek için başlı başına bir neden oluşturabilir,” diye yapıştırdı Isadora gülerek cevabını.

“Ne müthiş bir çene!” diye yazacaktı Séverine ertesi günkü yazısında. Isadora kadar iyimser olmayan yardımcılarından ikisi onunla gitmekten vazgeçecekti. Biri evlenmek üzere Amerika’ya gitmiş, diğeri ise Paris’te kalmayı yeğlemişti. Bunun üzerine Irma’yı, manevî evlat edindiği ve artık Irma Duncan adını taşıyan üçüncü yardımcısını götürmeye karar verdi. Yanı sıra, on beş yıldır her yerde kendisini izleyen yaşlı Jeanne da birlikte gidecekti. Bu kadın, duruma göre kâh bir kâhya kâh gardiropçu ya da hanımının kaprislerine göre her şeye koşan bir yardımcıydı.

Bagajına bir tek giysi bile koymayacaktı Isadora. Ne yapacaktı ki onları? Orada diğer “yoldaşlar” gibi giyinecekti: kırmızı flanelden basit bir bluz.

1 Temmuz 1921’de, feribotla yola çıkacağı Londra’ya geldi. Mary Desti de kendisine eşlik etmekteydi. Her ihtimale karşı arkadaşları için iki koli hazırlamıştı: Biri konserve kutularıyla, diğeri battaniye ve yün kazaklarla doluydu. Trende Isadora durmaksızın tasarılarından söz etmekteydi. Mary onu hiç bu kadar heyecanlı görmemişti.

“Ah Mary! Rusya! Rusya! Yepyeni bir dünya! Yoldaşların dünyası! Lenin’in ve Marx’ın dünyası! Elveda yaşlı Avrupa, beyni bulanmış kapitalizm. Elveda haksızlık, çıkarıcılık, eşitsizlik di-yarı. Ben umut, düzen ve kardeşlik ülkesine gidiyorum. Düşünebiliyor musun Mary? Binlerce öğrenciyle dolu bir okul! Gözünün önüne getirsene *Dokuzuncu Senfoni* ile dans ettiklerini. Tüm varlıkları müziğin kanatları üstünde uçuşurken!”

“Sanki bir cennete gidiyor gibisiniz,” diye şakalaştı Mary usulca.

“Ama gerçekten de cennet! Aptalca kurallar, budalaca önyargılar, eskimiş şartlanmalar yok orada. Yepyeni bir evren. Herkesin yapabileceğinin en iyisini yaparak kendini insanlığın hizmetine adanmış bir evren. Biliyorsunuz Mary, ne Avrupa ne Amerika benim yapmak istediğimi anladı. Sahne için genç dansçılar peydahlamak istediğim sanıldı. Oysa asla böyle bir şey iste-

medim ben. Tek kaygım onlara yürümesini, koşmasını, hareket etmesini öğretmekti. Böylelikle de mükemmel bedenler ve uyumlu ruhlar yaratmaya ve yaşamın her etkinliğinde güzellikleri dile getirmelerini sağlamaya çalıştım. Ve zamanı gelince de onların bunu kendi çocuklarına aktarmalarını ve böylelikle de olayın devam etmesini düşledim. Ben dans diyorum buna. Aslında ben onlara salt kendileri olmayı öğretmek istedim. Tümümüyle kendileri. Beni anlıyorsunuz değil mi? Ben binlerce, on binlerce çocuk istiyorum. Dünyanın tüm çocuklarına açım. İsterdim ki, dünyanın tüm çocukları devasa bir halka oluştursun ve adımlarından kardeşlik ve neşe tohumları saçsın.”

Isadora rıhtımda Mary’yle vedalaştı. Ondan ayrılmakta güçlük çektiği açıkça görülebiliyordu. Geminin iskele köprüsü çekilmeden hemen önce, son bir kez daha atıldı arkadaşının kollarına:

“Ah Mary! Neden siz de benimle gelmiyorsunuz? Neden bu mutsuzluk ve acılar ülkesinde kalıyorsunuz?”

“Size söz veriyorum Isadora. İlk çağırduğınızda yanınıza koşacağım. Ne zaman ve nerede olursa olsun. Bana güvenebilirsiniz. Elveda Isadora. Ve bol şans!”

Akşam saat onda SS *Baltanic* siren sesleri içinde yavaş yavaş rıhtımdan ayrılacaktı. Mary bakışlarıyla uzun uzun izledi onları arkalarından. Lumbozları ufukta küçük noktalar haline dönüşünceye dek.

19 Temmuz’da Isadora, Irma ve Jeanne, Reval’a ayak basıp oradan kendilerini bekleyen Moskova trenine bindiler. Tüm Rus trenleri gibi bu da demiryolları çağının ilk yıllarından kalmaydı. Yolculuk, onlara bir saatlik bir gecikmeye mal olacak bir makine arızasıyla başladı. Üç kadın ancak ikinci mevki kompartımanında, tahta sıralar üstünde yer bulabilmişti. Estonya sınırından geçiş bir gün kaybına daha yol açtı. Kızılordu askerleri yol-

cuları bir bir kontrol etmişti. Isadora bundan yararlanarak gramofonunu indirmiş ve şaşkın bakışlı köylülerin önünde dans etmeye koyulmuştu. Böylece, üç gün üç gece süren ve her istasyonda hayvanlar misali istif olan yolcular arasında itilip kakılarak, ezilip büzülerek sallantılar arasında geçen yolculuk sonunda Moskova Garı'na girdiler. Rus köylüleri kir pas içindeki kuşaklarla sarıp sarmaladıkları bacaklarını açarak oturdukları için yayılan o yoğun kokudan çok rahatsız olmuşlardı. Göğüslerine kadar inen sakalları, saçları ve koyun derisinden paltolarının postları birbirine karışmış mujikler ve boyunlarında rengârenk atkıları ve altından keçe botları çıkmış üst üste sayısız iç eteği giymiş babuşkalar. Isadora, Irma ve Jeanne rayların üstündeki tekerleklerin kulak tırmalayıcı gıcirtılarından sersemlemiş, yüzlerinde birikmiş ter damlacıklarıyla yorgunluktan ve açlıktan bitkin durumdaydılar. Tek yedikleri dağılan kara ekmek somunu ve bir kap havyardı.

Garın peronunda bakışlarıyla etrafı taradılar. Görmeyi umdukları ellerinde kırmızı bayraklar sallayan çocuklar, şarkılar ve çiçeklerdi. Ama kimse yoktu. Soğukkanlılıklarını biraz yitirmiş bir şekilde bekleme salonuna girdiler. Her yerde nöbetçiler vardı. Üniformalarının yakalarına kırmızı yıldızlar takılı bu nöbetçiler, elde tüfek yeni gelenleri hoyrat bir şekilde gümrük barikatına gönderiyorlardı. Etrafta ahşap sandıklar, köşeleri aşınmış mukavva valizler, hasır sepetler, koşum denkleri üst üste karma-karışık bir şekilde duruyordu. İnsanlar bagajlarını gözden yitirmemek için itişip duruyordu birbiriyle. Üstünde çarın arması bulunan madeni paraların yerini çekiç ve orak motifleri kazınmış paralar almıştı. Kitaplar, gazeteler ve elyazmaları gözden geçiriliyor ve gereğinde sansüre gönderiliyordu. Isadora da, aynı bir bina gibi duran kocaman sandığının çekmecelerini bir bir açıp göstermek zorunda kaldı. Gümrük memurlarıyla yolcular arasında karşılıklı bir güvensizlik ve korku yaşıyordu. Döviz bozdurma bürosunda Isadora dolarlarını çıkardığında, kendisine

hemen çervonzi* ve ruble** ödenecekti. Görünüşe bakılırsa yeşil banknotların burada pek değeri vardı.

Hamal olmadığından bagajlarını gardan dışarı bizzat kendisi taşımak zorunda kalan Isadora, sonunda kendilerine doğru gelen çelimsiz tipli, yaşını göstermeyen ufak tefek bir kadının varlığını hisetti. Kadın mükemmel bir İngilizce'yle ona, "Siz Bayan Duncan mısınız?" diye sordu.

"Aslında 'yoldaş' Duncan sayılırım."

"Sizi otelinize götürmem için gönderdiler beni."

Dördü birden bir *droçki*'ye istif oldular. Araba onları 18. yüzyıldan kalma binalardan birinin önünde bıraktı. Burası Isadora'nın bir zamanlar Moskova'nın lüks saraylarından biri olarak tanıdığı, her tarafı çiçekli taş oymalar, yaprak süslemeleri ve karyatidlerle süslü bir binaydı. Salondaki o muhteşem merdiven aynen muhafaza edilmişti. Devasa aynaları, kıvrımlı dallarla oyulmuş mermerleri, çiçekli yapraklı süslemeleri, bronzdan kenger yaprağı işlemleri de. Arkada, kıpkırmızı kumaşların çevrelediği bir yükselti üstünde Lenin'in koca bir büstü duruyordu. Ufak tefek kadın, daha sonra kendilerine haber bırakacağını söyleyip yanlarından ayrıldı. Yukardaki katlarda duvarları bomboş, upuzun koridorlarla karşılaştılar. Yeri kaplayan halının kenarlarından görülen döşemenin özenle parlatıldığı fark ediliyordu. Isadora, odasının kapısını açtığı anda bu işte bir yanlışlık olduğunu düşündü: Çünkü burası açılır kapanır üç basit karyolanın yerleştirildiği, üstlerine sıradan döşekler atılmış bir yatakhane görünümündeydi adeta. Neyse ki, yanlarında battaniye ve çarşaf getirmişlerdi. Bir masanın üstüne kendileri için havyar ve siyah ekmek bırakılmıştı. Eski gümüş bir semaver içinde kaynayan çayın buharları yükseliyordu. Ne var ki, yorgunlukları açlıklarını bile bastırıldığından üç kadın kendilerini hemen yataklara attı. Bir yandan da feci bir yanlışlığa kurban gittiklerini düşünüyor-

*) *Çervonzi*: Rus para birimi.

**) *Ruble*: Çervonzi'nin onda biri.

lardı. Ertesi gün layığıncı bir karşılama yapılacaktı herhalde. Ama daha mumları söndürür söndürmez bir şey dikkatlerini çekti. Pıtır pıtır yürüme sesleri, eşelenme gibi tıkırtılar ve garip gıcirtılar. Korkarak hemen mumu yaktıklarında dehşetle yirmi çift kadar minik gözün odanın köşelerinden kendilerine baktıklarını fark ettiler. Hemen kat görevlisini çağırdılar. Ama yanıt yoktu. Kadınlar dışarı çıktı. Koridorlar kapkaranlık ve ıssızdı. Resepsiyona indiler ama ortalıkta kimse yoktu. Böylece gecenin geri kalanını o istenmeyen misafirlerle, o minik kemirgenlerle birlikte geçirmek zorunda kaldılar.

Sabah olduğunda tüm gün boyunca boşu boşuna o kadının gelmesini beklediler. Gece ziyaretçileri tüm yiyeceklerden geriye sadece çavdar ekmeği kırıntıları bıraktığı için, ihtiyatlı Mary'nin kendilerine hazırladığı konserve sığır etinin önüne çöktüler açlıkla. Yanında da içecek olarak şekersiz ve soğumuş çay... Akşama doğru hâlâ kimseden haber çıkmamıştı. Sonunda otelin lokantasına indiler. Burası terk edilmiş eski bir sarayın balo salonunu andırıyordu. Altın yaldızlı lambriler, kristal avizeler, camlı tavan döşemesi, iyonik sütunlar, geçmiş bir dönemin ihtişamını anımsatıyordu. Orada burada, tahta sandıklar üstüne yerleştirilmiş büyük palmiyeler görülüyordu. Etrafta bir katedral sessizliği hüküm sürüyordu. Zaman zaman bulaşık sesleri geliyordu kulağa. Öksüzler yurduna dönmüş eski bir sarayın nostaljisi hâkimdi çevreye. O devasa salonun ortasına ortak bir masa kurulmuştu. Masanın çevresinde oturan şapkaları kafalarında, tıraşsız insanlar bazılarının üstünde yıpranmış bir palto, bazılarının ise siyah bol bir gömlek vardı- yeşilimsi renkte çorba gibi bir şeyi kaşıklamaktaydı. Isadora kendinden emin bir tavırla onlara doğru birkaç adım attı ve tam ortalarına oturarak yüksek sesle şöyle dedi:

“İyi akşamlar, tovarişler!”

İnsanlar bu lafa belli belirsiz homurtular çıkartarak başlarıyla yanıt vermişler, ardından başlarını yine çorba kâselerine eğmişlerdi. Yaşlı Jeanne ayağa kalkarak itiraza kalkıştı:

“Bu olamaz! Ben hanımım ile aynı masada yemek yiyemem.”

Irma ona usulca artık hanım kavramı olmadığını ve hepsinin yoldaş sayıldığını anlatmaya çalıştı.

“Hayır,” diye diretti kadın. “Beni rahat bırakın. Ben hanımımın yoldaşı olmak istemiyorum.”

Ertesi sabah, bir önceki kadar hareketli geçen bir gecenin ardından, Isadora harekete geçmeye karar verdi.

“Beni burada bekleyin,” diye tembih etti Irma’ya. “Gidip Halk Komiseri yoldaşı göreceğim.”

Dışarı çıktığından uzun süre sonra zar zor bir *droçki* bulabildi. Sürücü parayı dolar olarak ödemesini isteyecekti. Neyse ki hâlâ birkaç doları vardı cebinde. Böylece Moskova sokaklarında ilerlediler. Çevreye Asya kıtasına özgü bir atmosfer hâkimdi. Sarımsı ve grimsi bir görünüm içindeydi Moskova kenti. Devasa bir etki bırakan biteviye meydanlar. Birer bozkır görünümünde bulvarlar. İzbelere benzeyen bir sürü basık ahşap ev. Kısa zaman önce St. Petersburg tarafından hor görülen “büyük köy” manzarasıydı bu. Tatar görkemi içinde Kızıl Meydan. Bir yanda St. Basil Katedrali. Üstü spiral hatlarla ince ince işlenmiş söğan kubbeler. Doğuda Kremlin’in mazgallı yüksek duvarları, kaba süslemeleriyle gövdeye gömülmüş gibi duran masif, yüksek kuleler. *Droçki* Kremlin’in kuzey yönünde ilerlemektedir. Isadora, kentin merkezinde sokakların daralmakta olduğu izlenimi edinmiş, gri renkli iri taş blokların üst üste yığılmasıyla oluşturulmuş gibi duran kat kat evleri fark etmişti.

Gösterişsiz bir sokak. Beş-altı katlı bir ev. Devlet dairelerinin olanca kasvetine bürünmüş bir görünüm. İşte, burası Milli Eğitim Halk Komiserliği binasıydı. Isadora arabacıya parasını uzatarak binadan içeri girdi. Koridorlar, bekleme salonları, kollarının altında dosyalar, işleri başlarından aşkın olduğu görülen bir sürü genç insan. İçlerinden birine varlığını hissettirdi. Yoldaş Lunaçarski ile görüşmek istemekteydi. Kimliğini göstermiş ve kendisine yollanan telgrafi çıkartmıştı. Bunun üzerine bir odada beklemesi söylendi. İçerde mobilya olarak sadece, çevresinde

beyaz ahşaptan sade iskemlelerin bulunduğu yeşil örtülü bir masa bulunmaktaydı. Duvarlarda özenle çerçevelenmiş büyük fotoğraflar asılıydı: çıkık alnı ve düşünceli ifadesiyle Lenin, Troçki, Rikov, Çiçerin... Onur köşesi ise kurucu ustalara ayrılmıştı: Marx ve Engels. Yirmi dakika sonra kapı açılmış ve Lunaçarski görünmüştü. İçeri giren, sağlam yapılı, tıknaz bedenli, keçi sakalı üstünde kıpırdayıp duran dudağıyla, sivri burnunun ardından dertli bakışlarıyla bakan bir adamdı. Bir akademi rektörünün önündeki felsefe profesörünün aşırı saygılı ifadesini takınmış biri görünümündeydi.

“Sevgili Bayan Dounkann, sizi burada görmek ne güzel bir sürpriz!”

“Ama benim gelişimden haberiniz olduğunu sanıyordum. Öyle ya, bizzat siz davet etmemiş miydiniz telgraf çekerek!”

“Ah, tabii ya! Tabii, bu tamamen mümkün. Ayrıca bu pek önemli değil. Gerçekten çok sevindim. Kesinlikle çok memnun oldum, inanın bana. Sizin için ne yapabilirim?”

Bunun üzerine Isadora ona geçici olarak yerleştikleri yerden söz etti ve kendisinin ona beş yüz bin arasında öğrenci kabul edebileceği devlet dans okulu kurmayı vaat ettiğini anımsattı. Lunaçarski de başını sallayarak dikkatle dinliyordu onu.

“Okul mu? Ah, evet... Ne harika fikir. Tabii sizin bu davranışınız da son derece hayranlık verici! Halk Cumhuriyetimiz size müteşekkik kalacaktır. Yalnız bakınız... Nasıl söylesem! Siz haliyle olayı geniş boyutlarda düşünüyorsunuz. Tabii haklısınız da. Ama ben diyorum ki, yani başlangıç olarak öğrenci sayısını, diyelim ki elli öğrenciye indiremez misiniz acaba? Gerisine sonra bakarız artık. Siz de onların fiziki ve estetik gelişimleriyle ilgilenirsiniz. Ne dersiniz buna?”

“Anlaştık yoldaş, en azından başlangıç olarak diyelim. Ama bir lokal vermeniz gerekecek bana.”

“Gayet tabii, gayet tabii. Aklım başımda değil ki. İzninizle lütfen.”

Sonra telefonu alarak iş arkadaşlarından birine Yoldaş Donnokann'ın dans okulu için Moskova'da büyükçe ve boş bir mekân bulunup bulunmadığını soracaktı.

“Nasıl? Balaçova Sarayı mı? Harika bir fikir! Teşekkürler.”

Telefonu kapadı ve Isadora'ya dönerek, “Size eski yıldız Balaçova'nın konağını öneriyorum. Gelecek haftadan itibaren yerleşebilirsiniz oraya,” dedi.

Aslında Lunaçarski'nin ona söyleyemediği şey şuydu: Isadora'ya geçen nisan ayında yaptığı davetten bu yana, Sovyet Cumhuriyeti'nin durumu giderek felaket boyutlara ulaşmıştı. Partinin onuncu kongresinde Lenin, kapitalist metotlara kısmi geri dönüşü içeren yeni ekonomik politikayı gündeme getirmişti. Halkın büyük bir nüfusu, Volga topraklarını ve gelecek ekim için tohum sıkıntısı çekilen Rusya'nın güney bölgelerini terk etmişti. Ve bu insanlar sığınmak için Moskova'ya akın ediyorlardı. Milyonlarca çocuk açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Ve yetkililere göre, onlara dans eğitimi vermek yerine öncelikle ve acilen karınlarını doyurmak gerekiyordu. Dahası, Lunaçarski Politbüro'ya danışmadan Isadora'nın geniş boyutlu programını kabul etme tedbirsizliğini göstermişti. İşte işin sıkıntılı yanı buradan kaynaklanıyordu.

Ağustos ayının başlarında Isadora, Irma ve Jeanne, Balaçova'nın eski konağını resmi olarak sahiplenmiş oldular. Balaçova Bolşevik devriminin ilk günlerinde Paris'e sığınmış olan İmparatorluk Balesi'nin ünlü bir yıldızıydı. Burası, Preçistenka Sokak 20 numarada, Rokoko stilinde gösterişli bir yapıydı. İçi sonu gelmez galerilerden ve devasa boyutlarda salonlardan oluşuyordu. Tavanda Opera'nın süslemeleri, yalancı mermer kaplı anlamsız büyüklükte giriş holleri, yaldız işlemeli ahşap tribünler, cumbalı mekânlar ve arkada, gün ışığına boğulmuş limonluğun bulunduğu, yuvarlak cepheli bir yapı vardı. Ama sonuç olarak tek bir mobilya bile yoktu.

Tüm yazı ve sonbaharın bir bölümünü bu hayalet mekânı bir halk konservatuarı haline getirmek üzere donatmakla geçireceklerdi. Bu iş çok zor olacaktı!

7 Kasım 1921'de Bolşevik devriminin dördüncü yıldönümü için hükümet Isadora'ya Bolşoy'da sahneye çıkma önerisinde bulundu. Sovyet Rusya'daki bu ilk prömiyeri için Isadora, Çaykovski'nin *Altıncı Senfonisi*'ni ve *Slav Marşı*'ni seçecekti. *İzvestia*'nın ertesi günü *sayısı* Isadora'nın, despotizm altında köle olarak yaşamını sürdürmüş, şimdi ise zincirlerini kopararak devrimi zaferle sonuçlandıran Rus halkını canlandırma girişimi üzerine coşkuyla yorumlar getirecekti. Programın sonunda Isadora'nın kırmızı kumaşlara bürünmüş bir şekilde *Enternasyonal*'le dans ederek eski dönemin çatırdamasını ve yeni toplumun doğuşunu figürlerle canlandırması üzerine, tüm salon ayağa kalkarak devrim marşını birlikte söylemişti. İlk kıtanın sonunda Irma, bir çocuğu elinden tutarak sahneye girmişti, ardından bir ikinci ve üçüncü olmak üzere... Ve sonunda kırmızı tunikler giymiş yüz kadar çocuk, el ele tutuşmuş bir şekilde kollarını ışığa doğru uzatarak Isadora'nın çevresinde halka oluşturup güzel bir görüntü yaratmışlar ve gelecek günlerin kardeşliğini sembolize etmişlerdi.

Isadora Duncan'ın Ulusal Dans Okulu'nun açılışı 3 Aralık'ta, başta Lunaçarski olmak üzere resmi bir heyetin de hazır bulunmasıyla gerçekleşti. Isadora'nın hayal kırıklığına karşın, kendisine kırk öğrencinin ötesinde bir kadro oluşturmaya izin verilmemişti. Ama daha da kötüsü vardı: Birkaç gün sonra halk komiserinden aldığı bir mektupta günün koşulları göz önüne alınarak bundan böyle kendisine, Balaçova Konağı'ndan başka bir yardımda bulunulamayacağı bildirilecekti. En azından herhangi bir devlet yardımına bel bağlamamalıydı. Okulun yakıtını, günlük gereksinimlerini ve genel masraflarını kendileri karşılamak durumundaydılar. Daha sonra ortalık yatıştığında hükümet onlara belki bir yardımda bulunabilirdi. Tabii olanaklar elverdiğince. Isadora soluğu hemen Lunaçarski'nin yanında aldı.

“Maalesef yapabileceğim bir şey yok,” diye özür diledi adam. “Bunlar Politbüro’nun talimatları. Ülkenin durumu oldukça iç karartıcı. Size şunu açıklamalıyım ki, Bayan Dounnkann, kesin-kes üç milyon Rus açlık tehlikesiyle karşı karşıya. Lenin Yoldaş sanayileşmiş ülkelerin çalışanlarına acil bir çağrıda bulunarak yardıma koşmalarını istedi. Dr. Nansen uluslararası bir yardım komitesi oluşturmak amacıyla bizzat Norveç’ten geldi. Hatta Amerika bile harp malulleri ve bir milyon kadar çocuk için yardım önerisinde bulundu. İşte içinde bulunduğumuz durum bu. Bakın görüyorsunuz, bir şey gizlemiyorum sizden. Bu 1917’den bu yana yaşadığımız en ciddi kriz. Devrimin geleceği bile tehlikede sayılır.”

“Ama ben ne olacağım? Okulumu nasıl ayakta tutacağım? Ya yakıt sorunu? Bana kesinlikle kömür gerekiyor yoldaş. O devasa salonları düşünsenize bir! Dondurucu rüzgâr bir taraftan girip öbür taraftan çıkıyor. Battaniyelerimiz altında büzülüp oturuyoruz. Bazı günler ısı kırk derecenin altına düşüyor!”

“Yanlış bilgi vermedilerse, sizin muhtelif bankalarda hâlâ binlerce dolarınız varmış. Şayet bunları ülkemize transfer etmeyi dilerseniz, size kolaylık sağlayabilirim. Döviz son derece gereksinimimiz var. Bunun dışında ücretli gösteriler düzenlemek gibi bir kaynak kalıyor geriye. Sözelimi Zimin Tiyatrosu. Orayı memnuniyetle kullanımınıza verebilirim. Veya Rusya içinde turneler düzenleyebilirsiniz. Biliyorsunuz ki, Sovyet halkı sizin değerinizi fazlasıyla takdir etmekte. Ülkemizde çok popülersiniz. Bolşoy’daki gösteriniz kesin bir zaferdi. Gerçek bir zafer! Ah, o *Enternasyonal!* O kadar, ama o kadar etkileyiciydi ki! İnanın, öyle duygulandım ki, gözlerim yaşardı. Hoşçakalın Bayan Dounnkann. Ve lütfen üzüntülerimi kabul edin. Sabırlı olun. Umarım yakında her şey düzelir.”

Ona para yardımı yapamasalar da, Sovyet hükümeti kendisine düzenli olarak yardımcıları yolluyordu. Çift çift geliyorlardı nedense, aynı Nuh’un gemisindeki gibi. Yük taşımak için bile iki

kişi gelmişti. Oysa koca evde tek bir tencere bile yoktu! Her on beş günde bir sadık Jeanne, elinde bir sepetle, artık entelektüel işçi statüsü kazanan Yoldaş Duncan'ın tayınını almaya gidiyordu. Bu, bir miktar un, havyar ezmesi (hiç eksik olmayan!), çay ve şekerden ibaretti. Ama hemen hemen her gün Isadora'nın evinde toplanmaya başlayan şair ve sanatçılar, onun günlük gereksinimine hatırı sayılır katkılarda bulunuyordu.

Sanatçılar ve entelektüeller rejimin baştacıydılar ve epeyce bir ayrıcalıktan yararlanabiliyorlardı. Tabii ki, onların günlük yiyecek payı da diğerklerinininki kadardı. Peki nasıl beceriyorlardı bunu? Tanrı bilirdi artık! Doğrusu ya, Sovyet aydınları hiçbir şeyden yoksun kalmıyorlardı! Bir grup “imajinist” şair parti verdiğinde, masalarının üstü en pahalı havyarlarla yapılmış salatalar, muhtelif irilikte jambonlar, yüzlerce *piroşki* ve yumuşacık *kluk-va* larla dolu olurdu. Bir dikişte bitirilmesi gereken votkalar, kocaman bardaklarla içiliyordu. Su gibi içilen şampanya da cabası, ki orada altın fiyatına satılmaktaydı nerdeyse.

Sergey Essenin... Onunla ilk kez ne zaman karşılaşmıştı? Evde mi? şairin yakın arkadaşı Anatoli Mariengov'un evinde mi? Yoksa Kusikov, Sabaneev, Ivanov'un ya da grubun diğerk üyelerinden birinin evinde mi? Hiç bilemiyordu. Sergey de öyle... O gece herkes o kadar içmişti ki! Tek hatırladığı, tanışmalarının son derece ani ve patırtılı olduğıuydu. Kapı rüzgâr gibi açılmış ve içeri değışik bir çekiciliğe sahip genç bir adam girmişti: Moğol bakışlarından zaman zaman çocuksu, zaman zaman şeytani pırıltılar saçılıyordu. Kızıl ışıltılı saç lüleleriyle hiç taranmamış gibi duran saçları vardı. Birbirlerini daha ilk bakışta tanımış gibiydiler. Her ikisi de aynı hamurdan yapılmıştı sanki. Yani dur durak bilmeyen, içgüdüleriyle hareket eden, hemen her şeye aç olan, mutlak bir boyun eğmezlik. Isadora nasıl dans etmeyi özel olarak öğrenmediyse, Essenin de yazmayı bu yolla öğrenmemiş-

ti. Onların dehaları, “kültür”, “gelenek”, “esinlenme” denen olgularla herhangi bir etkileşime girmeksizin, her ikisinde de olduğu gibi bilinen kalıplara uymayan yapılarından ve içten kopup geliyordu. Isadora, yaşamın acı deneyleriyle ondan daha çok yüz yüze gelmiş ve sarsılmıştı. Ve artık şunun bilincindeydi: O da yazgısının bir sallantı geçirmekte olduğuydu.

Ukraynalı bir köylünün oğlu olan Sergey Aleksandroviç Essenin, çocukluğunu bir taşra olan Riazan’da, gerçek bir babuşka olan ve bitmek tükenmek bilmez öyküler anlatan bir büyükanne ile eski Rusya’ya batıllık derecesinde bir bağlılığa kendini kaptırmış kaba bir köylü olan büyükbaba arasında geçirmişti. Sergey’in ilginç serüveni 1915’te, on dokuz yaşında genç bir köylüken başkenti keşfetmesiyle başlamış ve orada şiir sanatının birçok ustasını tanıyarak edebiyat çevresinde kendini kabul ettirmesiyle devam etmişti. St. Petersburg’daki dergiler onun şiirlerini yayınlamıştı. Sergey, Rus peyzajının o sonu gelmez nostaljisini dile getirmekteydi: karlar altındaki bozkırların o korkunç sessizliği, kayın ağacı ormanları, basık sonbahar semaları, canlı şapeller ve biteviye uzanan topraklar... İlk kitabı *Radunitza* 1916’da yayınlandı. Dizelerinin Robert Burns’ü anımsattığı, Rimbaud’yü çağrıştırdığı söylenecekti. Devrimden coşkuyla söz ettiği, göklere çıkardığı dizeler yazmaktaydı. “Yeni Nazareth”ten, “transfigürasyon”dan, “çarmıha geriliş”ten söz etmesi ise keskin Marksistlerin gözünde onun bir mistik olarak değerlendirilmesine yol açmıştı. Ama Sergey’i kınayanların çoğu, sonunda onun cazibesine kapılmaktan kendilerini alamıyordu. 1919’a doğru “imajinist”ler Moskova tavernalarında müstehcen metinler dağıtarak taşkınlıklarının dozunu artırmakta ve halkı kışkırtarak eğlenmekteydiler.

Essenin artık parlak bir bohem hayatı yaşamaktaydı. Kendine duyarlı, sevecen ama biraz itici bir hava veriyordu. Üstünden köylü bluzunu çıkarmış ve artık en iyi yerlerden giyinmeye başlamıştı. İpek kravatlar takıyor, yumuşak fötrler kullanıyor, göğ-

sü kolalanmış gömlekler giyiyordu. Çevreyi şaşırttığından emin, itici bulunmaktansa memnun bir halde, o Bolşevik züppesi imajını özenle koruyarak ön plana çıkarıyor, açlık ve soğuktan ölme raddesine gelen bir kentin orta yerinde, elinde gümüş topuzlu bastonuyla gezintiler yapıyordu. Ne var ki, bu kıskırtıcı tavrı bir tepki görmüyordu. Ne bir skandala yol açıyordu ne de hoşnutsuzluk dolu bir tepkiye. Tam tersine onun anarşist ve züppelik içeren bu çıkışı, sadece ününü pekiştirmeye yaramaktaydı. Bu da hoşuna gidiyordu onun. Ama bu görkemli görünüm aslında kimseye söz etmediği bir şeyi, yaşamındaki mutsuz bir yanı gizlemektedir. Gerçekten de yakın arkadaşları bile onun gençliğinden bu yana içini kemirip kavuran alkol düşkünlüğünü, epilepsi krizlerini, yapısında olan ve doğuştan gelen serserice bir yaşama duyduğu eğilimi, kendini kalıcı ve dengeli şekilde bir olaya yoğunlaştırabilme yetisinden yoksun olduğunu asla bilemezlerdi. Ama birçok yakını için, işin en ciddi boyutunu tahmin etmek tümüyle olanaksızdı. Bu, zaman zaman bir zihin dağınıklığı olarak ortaya çıkmakta, böyle durumlarda yeri ve gökyüzünü bile ayırt edemez bir hale gelmekteydi. Kazandığı hiçbir yazınsal başarı, bu sıkıntıları telafi edememektedir. Bu karışık ruh hali bir anda benliğini kaplayıp düşüncesini tutsak ettiğinde, gerçek parmakları arasından kayıp gittiğinde ve umutsuzca kavramaya çalıştığı olaylar ve insanlar aklının en ücra köşelerini sinsice çöktirttiğinde hiçbir şey dengeleyememektedir bu çatışmayı.

İçmediği zamanlarda Essenin bir dost olarak insanların en yumuşağı, en seveceni olabiliyordu. Ama alkol çok geçmeden o ilkel halini su üstüne çıkarıyordu. İçinde belli bir saflığı da barındıran bu küstah yanı, çocuksu ve zorba tavırları, öfkeli, zor kişiliğine rağmen, Essenin, bir yandan da sanayileşme ve gelişmenin büyük bir hızla değiştirdiği Rusya'nın taşra yörelerine, ne bir demiryolu ne de bir elektrik direği olan o eski köyüne, yaşadığı tüm hayal kırıklıklarına, acılarına, bıkkınlıklarına, çelişkilerine ve umutsuzluklarına gözyaşı dökebilecek yapıdaydı.

Kapı aniden açıldı. Sergey göründü ve ona doğru bir-iki adım attı. Isadora onu orada, ayakta, üstünde yabancı duran yepyeni kostümüyle görünce kollarını açmıştı. Sergey ise koşup onu tutmuş, göğsüne bastırıp sıkıca sarmış ve dizlerinin üstüne yığılarak haykırmıştı: “*Isadora, Isadora, mia, mia...*” Diyalogları pek kolay olmamaktaydı. Çünkü Isadora sadece bir-iki Rusça sözcük bilmekteydi. Sergey’e gelince; anayurdunu hiç terk etmemişti. Onun için anadili dışında başka dil konuşmuyordu. Ama Isadora, duygularını dile getirmenin başka yollarını da bilmekteydi.

“Söyleyin ona, şimdi sadece kendisi için dans edeceğim,” dedi biraz İngilizce bilen Mariengov’a. “Siz de piyanoya geçin lütfen.”

Ve ardından Chopin’in *Prelude*’ü ile ilk figürleri yapmaya koyuldu. Giderek daha kıskırtıcı, daha kıvrak, daha sevecen hareketlerle sürdürdü dansını. Bu arada Essenin arkadaşlarıyla gü-rültü patırtı içinde sohbet ederek içki içmeyi sürdürüyordu. Isadora dansını bitirdiğinde ona doğru yürüyerek ellerini uzattı.

“Beğendin mi?” diyerek yanındakinden bu sorusunu ona çevirmesini istemişti.

Çeviren kişi aldığı yanıtı İngilizce’ye çevirmekte duraksıyordu. Grubun kahkahalarla arasında kesik kesik şöyle açıkladı adamcağız:

“Diyor ki Madam, eğer söz konusu olan ısınmaksa, o daha iyisini yapmasını bilirmiş!”

Bunun üstüne Sergey ceketiyile ayakkabılarını çıkarmış, kravatını çözmüş ve Kusikov’un balalaykası eşliğinde çılgın bir Kafkas havasına girişmişti. Sonra tekrar ayakkabılarını ayağına geçirerek yere tükürmüş ve çıkıp gitmişti. Isadora ona doğru koşmuş, çılgınca bir jestle onun elini öpmüş ve başının üstüne kaldırarak haykırmıştı yarı İngilizce, yarı Rusça:

“İşte Rusya! Rusya bu işte! *Essenin krepki! Oşegne krepki...* (Essenin güçlü, çok güçlü!)”

Essenin ise onu, “Cehennemin dibine!” diye iterken Isadora kendini onun ayakları dibine atmış ve yapmacıklı bir ses tonuyla: “*Ruska ljubov!* (Rus usulü aşk!)” demişti.

Isadora kırk dört yaşındaydı, Essenin ise yirmi altı. Ve onun hakkında ünlü bir şair olduğu dışında hiçbir şey bilmiyordu. Ne delikanlılık yıllarında Konstantinovo Köyü’nde yakışıklı yüzüyle tüm kızların başını döndürdüğünü, ne Anna’yla olan ilk aşkını ve onun en iyi arkadaşının kız kardeşi olduğunu ne de komşu çiftliğin kızı olan Maria Balzamova’ya aşkını... Yani mutlu olduğu dönemleri... Bu arada, on dokuz yaşındayken kendisine Yuri adında bir oğlan doğuran Anna İzdiyadovna ile olan ilişkisini, 1917 sonbaharında oyuncu Zinaida Raikh’le olan evliliğini ve ondan Tatiana ve Constantin adında iki çocuğu olduğunu, ardından 1921 Ekimi’nde boşandıklarını da bilmiyordu. Acaba o kadını sevmiş miydi? Yani, karısı Zinaida’yı? Ya metresi Lidia Kaşina’yı? Peki ya, kadın şair Malvina Maryonava’yı? En azından bunu kendisi biliyor muydu acaba?

“Var olan salt tutkudur. Aşk yoktur!” diye içini dökmüştü bir gün arkadaşı İvan Grizinov’a Essenin. “Ben bir kadını iliklerine kadar içime çekmeyi seviyorum, en son damlasına kadar içmeyi. Sonra da çekip gitmeyi. Biliyorsun İvan, hayatımdan yaklaşıp üç bin kadın geçti.”

“Yalan söylüyorsun Sergey!”

“Tamam, diyelim ki üç yüz!”

“Hah, ha! Dalga geçiyorsun benimle.”

“Peki öyleyse, otuz olsun!”

“Eeh! Bu bana daha gerçekçi göründü.”

Isadora onun erkek arkadaşları konusunda da bir şey bilmiyordu. Ne genç Essenin’e yirmi yaşındayken coşkulu şiirler ithaf eden Rurik İvnev’i ne kendisine ateşli aşk mektupları döşenen şair Sergey Gorodetski’yi. (Benim canım, sevgili Sergey’im... Senin o sarı saç lülelerinden bir tekini bile düşünmek bilsen nasıl aklımı başımdan alıyor!) Hele eşcinsel ünü yaygın köy şairi

Nikolay Aleksiyeviç Kliuyev'in, "genç kardeşi" Sergey için beslediği aşkı hiç bilemezdi. O da onun girişimlerine yanıt vermiş miydi acaba? Sergey'in kadını güzelliği, çekiciliği, sevimliliği, çevresindeki erkeklerin ona sıkça ilgi duymasına yol açmıştı. Kendisinin üç şiiri delikanlılar için sevecenlik taşıyan duyguları dile getirmişti. Ama bu iki görünümlü eğiliminden asla hiç bahsetmezdi.

"Yes, yes, Isadora mia, ruska lubov!" Sergey ona yaklaştı ve son derece yumuşak bir şekilde, adeta bir kedi esnekliğiyle kafasını Isadora'nın dizlerine koydu. Elini yanaklarında gezdirdi, nemli bakışlarını onun gözlerine dikti, aynı kendini affettirmek isteyen bir çocuğun bakışlarıyla. Isadora'ya oradan onunla çıkmak, onun evine gitmek ve onunla hep birlikte olmak istediğini anlatmaya çabalar gibiydi. "Sen ve ben, hep birlikte yaşamak..." diye mırıldandı Fransızca.

Isadora için bu bir sonbahar mucizesiydi: Bir melekti, bir şeytandı, bir çocuk-erkekti beklediği... Ve yine tüm bilinciyle farkındaydı ki, bu kısık gözlü ufak tefek Rus köylüsüyle olan ilişkisi onu uçuruma doğru sürükleyecekti. Ama o bu türden baş döndürücü duygulara oldum olası hep eğilimliydi. Isadora, ayaklarının dibindeki o dipsiz uçurumun kıyısında duyduğu bu korkuyu seviyordu. Acaba bu kez içinde yok olup gidecek miydi? O ki, o denli güçlü, kendinden o kadar emindi! Ama yaşamaktı önemli olan. Her zaman yaptığı gibi yaşamak. Fazla hesap yapmaksızın. Kendini içten kopup gelen dürtülere bırakmıyordu. Ya sonrası? Sonrası ise ne olacaksa olacaktı artık. Böylece bu vahşi yarattığı yola getirmeyi deneyecekti. Onu kendi evine, Balaçova Konağı'na getirecekti. Orada, bu sarışın çocuğu, bu hem melek hem şeytan olan erkeği yalnız kendine saklayacaktı. Güzeldi, yetenekliydi. Hem sonra zaman zaman o kadar sevecen ve tatlı olabiliyordu ki!

Sergey, Isadora'yı seviyor muydu acaba? Sergey kendi yaşıtı olan kızları sevip sevmediğini bile bilemezken, annesi yanında

olabilecek bu kadına birden âşık olmuş olabilir miydi? Ne dilini ne de düşünce tarzını bildiği birine! Isadora'yı tüm dünyada tanınıp takdir edilen, övgülere boğulan bir yıldız olarak mı görüyordu? Isadora'nın kültürü, ilginç ilişkileri, Avrupa ve Amerika'ya yaptığı yolculukları mıydı onu büyüleyen? Riazanlı küçük köylü, onun aracılığıyla bu uzak ve şiirsel evreni mi düşlüyordu? Markalı otomobilleri, büyük konakları, transatlantik kamaraları, Şark Ekspresi'nin büyüsunü, Paris'in ünlü modaevlerini, İngiliz tuvallerini, incelmış zevklere sahip sosyete kesimine özgü bir yaşamı mı?

Bu yaşamın gereği insanlar İngiliz çimleri üstünde golf oynamakta, öğleden sonralarını kulüplerinde geçirmekte, görülmesi gereken sergilerde birbirleriyle karşılaşmakta, Epsom'daki bir tek at yarışını bile kaçırmamakta, Maxim'de sahne ve sinema dünyasının yıldızlarıyla yemek yemekte, yazı Deauville, kışı ise Cote d'Azur'de geçirmektelerdi. İşte, bir parfüm dalgası gibi Isadora'nın çevresini sarmalayan işte bu büyüleyici atmosferdi. Moskova sokaklarında el ele yürüdüklerinde, bir konserde veya bir prömiyerde göründüklerinde, insanların birbirlerini dirsekleriyle dürtüp fısıldaştıklarını duymak Essenin'in pek hoşuna gidiyordu: "Duncan-Essenin... Essenin-Duncan..."

Üç aydır sürmekteydi ilişkileri; ama Isadora, Essenin'in kendisi için gerçek anlamda ne hissettiğini hâlâ bilememekteydi. Bazen despot, bazen yumuşaktı Essenin. Isadora'ya kızıp çatar, ardından da onu hakaretlere boğardı. Sanki bir anda ona kendinden çok şey verdiğini düşünerek ve anında değişiverip tatlılığını bir o kadar sertlikle unutturmaya çalışırdı. Ne garipti ki, tekme tokada dek varan bu öfke damarı Isadora'da hiçbir tepkiye yol açmıyordu. Tam tersine, daha da yoğun bir sevecenlik hissediyordu. Sergey kendisinden yirmi yaş daha gençti ve bir tek bu düşünce bile mutluluğunu zehir etmeye yetiyordu. Onu kaybetmenin düşüncesi bile direncini sonuna dek tüketiyor ve her geçen gün onun isteklerine daha fazla katlanmak ve ödün

vermek zorunda kalıyordu. Ama zaten onda içgüdüsel olarak ortaya çıkan bu şiddet hali ve vahşi ilkeliliği Isadora'ya heyecan veriyordu. "Üstelik," diyordu kendi kendine, "Sergey genç bir vahşi. Tırnaklarını çıkarmadan oynamasını bilmiyor henüz."

Irma bu aşırı hoşgörüsünden dolayı Isadora'yı kınıyordu:

"İnanın, sizin benliğinize işlemiş o adeta! Bir deli olduğunu görmüyor musunuz? Tek istediği sizi hor görmek, sizi ezmek. Size karşı olan davranışlarında zalimce bir mantık hâkim. Bunu yapmasına seyirci kalmanızı anlamıyorum. Size yakışmıyor bu Isadora."

"Sen anlayamazsın benim Irma'm. Sergey benim son aşkımdı. Ve ben onun bastığı yeri eğilip öpebilirim."

Diğer yandan, sadık arkadaşı Mary de kaygılanmaktaydı onun için. İlişkileri hakkında fısıltılar onun kulağına kadar gelmişti. Şöyle yazmıştı ona Isadora: "Benim için fazla dert etmeyin. Bizi birleştiren aşk sanıldığından çok daha köklü. Ama kimse anlayamaz bunu. Saçının bir tek teli için dünyanın tüm acılarına, tüm fedakârlıklarına ve anlayışsızlıklarına katlanmaya razıyım. Bir bilseniz Mary, o kadar sarı ki saçları! Aynı benim küçük Patrick'inkiler gibi. Aradaki bu bağı anlayamıyor musun? Oysa ben anlayabiliyorum. Bir gün gelecek, Patrick muhakkak ki ona benzeyecekti. Ve ben, onun saçının teline dokunulmasına dayanamazdım."

YİRMİNCİ BÖLÜM

“Moskova, 3 Mayıs 1922

Ünlü Amerikan dansçısı Isadora Duncan, Sovyet şair Sergey Essenin’le resmen evlendi.”

Haber, basın ajanlarının teleskriptörlerinden geçtiğinde gazetecilerin gözleri yuvalarından fırlayacaktı. Isadora Duncan evlenmiş miydi? Onun evlilik hakkındaki düşüncelerini anımsamayan var mıydı? Yani evliliği kadının canavarca köleliği olarak görüp bu kurumu yıkmakta asla duraksamamamız gerektiğini ileri sürmesi, serbest birliktelikten yana heyecanlı açıklamaları kimin belleğinden silinmişti ki? Gerçekten de bu haber tüm dünya basınının ilk sayfalarını dolduracaktı. Birkaç gün sonra da çiftin Rusya’da basılan ilk fotoğrafları geçecekti ellerine. Isadora’yı tanıyanlar onu

ayırt etmekte zorluk çekmişlerdi. Gerçek şu ki, oldukça kalınlaşmıştı Isadora. Giysisinin bol hatları, belini kaplayan yağ kıvrımlarını gizleyemiyordu artık. Göğüsleri irileşmiş ve sarkmıştı. Yüzünün hatları ise hâlâ çok etkileyici, kalkık küçük burnu, alaycı kıvrımlarını hâlâ koruyan dudaklarıyla çok hoştu. Boynunu çevreleyen o uzun eşarbyyla, orta yaşın açığa çıkardığı gerdanını gözlerden gizlemeye çalışmıştı. Ama bu, tombulluğuyla ilgili bizzat şaka yapmaktan alıkoymuyordu Isadora'yı: "Böyle giderse, gerçek bir babuşka olup çıkacağım!" Asıl ilginç olan, stilinin, dış görünüşünün bile değişmiş olduğuydu. Acaba gözlerindeki aşırı makyaj, saçlarının cüretli kızıllığı rengi yoksa onu Arap kadınlarına döndüren kalınlaşmış hali mi böyle bir etki uyandırıyordu? Bir zamanların sportif görünümlü Amerikalısı, yaşı ilerledikçe rengârenk eşarplara bürünüp ve her zamanki uzun hatlı kumaşların da etkisiyle Şark tarzını benimsemiş görünüyordu.

Batı basınının iddia ettiğinin aksine, Essenin'le olan evliliği prensiplerinden hiçbir şey götürmemişti. O, evlilik ilkelerine karşı olan kesin tavrını hâlâ sürdürüyordu. Bu kararı alması, şairi Sovyetler Birliği'nden dışarı çıkarabilmek içindi. Moskova'da ve Petrograd'da verilen birkaç temsil, okulunu toparlamaya yetmediği için, menajeri Hurok'un turne tekliflerini kabul etmek durumunda kalmıştı: Berlin, Londra, New York, Boston, Chicago'da bir seri resital... Gece başına bin iki yüz dolar, yanı sıra otel ve yolculuk masrafları: kendisi, Irma, yirmi kadar öğrencisi ve tabii kocası için. Isadora, gerçekten de, büyük Rus şairi Essenin "*eşliğinde*" geleceğini bildirmişti. Bu da aralarında korkunç bir kavganın patlak vermesine yol açmıştı:

"Ben Isadora Duncan'a eşlik etmek için hiçbir yere gitmem! Ben kraliçenin eşi rolünü oynayacak insan değilim! Yani Mösyö Duncan değilim!"

"Ama hayatım, ben asla böyle bir şey istemedim ki!"

"Gelsem bile, bu fethetmek için olacaktır, anlıyor musun? Fethetmek!"

“Neyi fethetmek, Seryoşa?”

“Avrupa’yı! Avrupa’yı fethetmek için... Ve de Amerika’yı! Büyük Rus şairinin nasıl olduğunu göstermek istiyorum onlara.”

Isadora zaten bir süredir onu Sovyetler Birliği’nden çıkartmayı düşünüp durmaktaydı. “Tek yol bu,” diyordu kendi kendine. Preçistenka Sokağı’ndaki evi mesken edinen “imajinist” gruptan onu koparmanın tek yolu buydu. Tüm Moskovalı bohemler buraya doluşur olmuştü gün bitiminde. Yüksek tavanlı mermer galeriler ortama akıl almaz bir karnaval havası veriyordu: Silik şairler, başarısız sanatçılar, ilham perilerinin gelip gelmeyeceği pek kestirilemeyen uyumsuz entelektüeller, cehennem bir karmaşa içinde tüm gece boyunca bağıra çağıra konuşur, içer, şarkılar söyler, kuytu köşelerde öpüşürlerdi.

Isadora bir süredir Sergey’in sinir sisteminde hissedilir bir zayıflama gözlemekteydi. İçine düştüğü depresyon ve ardı sıra gelen aşırı coşkulu hali onu kaygılandırmaktaydı. Doktorlar Esenin’e hava değişikliği öneriyorlardı.

“Onu yolculuğa çıkarın, bu çok iyi gelecektir,” diyorlardı. Gerçek olan şuydu ki, çevresindeki bunca hengâmeye karşın Esenin giderek daha da içine kapanıyordu. Kendini dışladığı böyle anlarda en yakın arkadaşı Anatoli Mariengov’a içini döküyordu:

“Her şeyden o kadar bıktım ki! Gitmek istiyorum. Buralardan uzağa. Bilmiyorum işte, neresi olurşa. Başka yerlere, uzaklara... Moskova’dan nefret ediyorum. Zaten kentleri hiç sevmedim ben. Bazen doğduğum yere, evime, eski dünyama, gizemli evrenime dönmek istiyorum. Evet, oralara gitmeliyim. Rıazan’ın bataklıklarını, köyüm Konstantinovo’yu yeniden görmek istiyorum. Kayın ormanlarını... Gölün üstünde aynı parıltılı bir kurbağa gibi batan ayı ve vahşi bulutları seyretmek. Mavi dağların ardında kayıp giden güneşin ardında bıraktığı hattı izlemek. Bir eteği havalandırıcasına kayın ağaçlarının dallarını kaldıran rüzgârın sesini dinlemek istiyorum. Antolia! Bir bilebil sen içimi saran melankoliyi! Tıpkı eski günlerde olduğu gibi şa-

fak vaktinin kızılığında dua etmek, akan derelerde içimi temizlemek isterdim.”

“Aslında sen Tanrı’yı bekliyorsun Seryoşa, itiraf etmelisin bunu. Sende Rus köylüsünün o edebi umudunu sezinliyorum. Tüm avanesiyle birlikte gelecek olan yeni ziyaretçiyi bekliyor gibisin. Daha şimdiden, bulutlar üstünde koşan kısağı görüyorsun sanki.”

“Bunu söylemeye nasıl cesaret edersin? Ben İsa’nın adını lanetle anıyorum. Elimi aya doğru kaldırıp onu tıpkı bir ceviz gibi çatırdatacağım. Ana toprağımı koparıp atacağım aynı altın sarısı bir ekmek gibi...”

“Doğru ya, sen kendinden ve başıboş köpeklerden başka hiçbir şeye karşı acıma duymazsın. Söylesene bana, neden Ri-azan’a, Konstantinovo’ya dönmüyorsun? Tüm o yerlere, çocukluk günlerine?”

“Ne bulmak için? Yakılıp yok edilen ormanları mı? Çelik ve asfalt altında ezilmiş toprakları mı? Sanayileştirilmiş kırları mı? Yok, istemem! Kabareleri ve Moskova genelevlerini yeğlerim. En azından burada içebiliyor, şarkı söyleyebiliyor ve Rusya için düşler kurabiliyorum. Hem Rusya için hem de tarumar edilmiş, kararmış, nehre karışmış topraklarım için. Sonuna kadar sevebilir ve acı duyabilirim böyle bir melankoli için.”

“Peki ya Isadora? Onunla gidecek misin?”

“Belki, bilemiyorum. Bana oralarla ilgili dizeler yazdırmaya çalışıyor. Tıpkı bir sirk köpeği gibi. Ama onunla evlenmedikçe buralardan ayırlamam. Böyle olunca da...”

“İstemiyor musun? O müthiş bir kadın, biliyorsun. Zeki, zarif, yürekli, tüm burjuva önyargılarından sıyrılmış. Dahası, Bolşevizme içtenlikle gönül vermiş. Bence o senin karşılaşılabileceğin en olağanüstü kadın.”

“Öyleyse, sen evlen onunla! Eğer Isadora’yla evlenirsem, billesin ki salt parası ve ünü için olacaktır bu. Yoksa... Onu yemek yerken bir görsen! Hele hele içerken! Korkunç bir şey. Onunla

aynı masada olduğumda utanç duyuyorum. Onun o gevşek haliyle, erimiş yağları damla damla sızan krepleri yiyişini, çiğneyişini bir görsen, havyarı art arda atıştırmasını bir izlesen! Böyle zamanlarda tabağını kafasına geçirmek geliyor içimden. Ya her yemekte içtiği votka şişesini? Daha sabahtan eline aldığı porto şarabı, gün boyu elinden düşürmediği viskisi ve geç saatlerde yudumladığı şampanya kadehleri... Beni kudurtuyor, inan! Dipsiz bir kuyu bu kadın! Hele masadan kalktığında yüzünün o pancar kesilmiş hali! Böh!”

“Alkol deyince, sen de ondan aşağı kalmazsın, sevgili Seryoşa!”

“Beni içiren kendisidir. Bak sana bir şey söyleyeceğim. Sadece sana ama... Biliyorsun belki, sadece yemek masasında kalmıyor oburluğu. Yatakta daha da beter oluyor. Onu tatmin etmek için adeta bir bölük gerekli! Anla artık! Onun için, yanına gitmeden önce gidip votka içmem gerekiyor iyice. Zil zurna sarhoş olmadıkça onunla yatamıyorum.”

Essenin sadece yalnızlıktan yakınmıyordu. Gerçek şu ki, giderek kendini kendi vatanına bile yabancı hisseder olmuştu. Devrimin gözde çocuğu, yandaşı ve *popuçik* olarak el üstünde tutulmasının ardından, rejim şimdi artık onu hırçın çocuk olarak görmeye başlamıştı. Ardı gelmez Rus toprakları için beslediği nostalji, kırlık yörelerin modernleştirilmesine karşı yazdığı dizeler, Slav hayranı dindar şair Klivuyev’e duyduğu hayranlık, burjuva sapkınlığı türünden kuşkların yoğunlaşmasına neden oluyordu. Sanayileşmeyi yadsımak, Parti politikasına karşı çıkmak demekti. Böyle bir şeyi nasıl reddedebilirdi ki? Isadora’yla evlendiği ve Batı’ya gitmeye hazırlandığı sırada, Essenin kendini hiç bu kadar uzak hissetmemişti sistemden.

Evlendikten bir hafta sonra, 10 Mayıs’ta, yeni evliler, Moskova’yı Königsberg’e bağlayan ilk düzenli uçak seferiyle Alman-

ya'ya hareket ettiler. Ertesi gün Berlin'e inmişler ve kentin en lüks otellerinden Adlon Oteli'ne yerleşmişlerdi. Berlin o tarihlerde, tıpkı Paris gibi, 1917'de ülkelerinden kaçan Rus göçmenleriyle doluydu: eski soylular, iflas etmiş tüccarlar, Beyaz Ordu'nun subayları, serüven meraklıları, yazarlar, entelektüeller, artistler, müzisyenler, aktörler... Komünizmin başında birleşmiş olanların dışında, yani Briyusev veya Mayakovski gibi, 1917 öncesi Rus edebiyatının tüm ünlü isimleri 1920'li yıllarda Seine veya Spree kıyılarında yeniden bir araya gelmişti. Buralarda Rus tiyatroları, okullar, kiliseler, kabareler, Rus kitapları, edebiyat dernekleri, Rus yayınevleri, sanat galerileri, Rus antikacıları, bakkalları, tatlıcıları ve Rus lokantaları açmışlardı.

Isadora ve Essenin'in gelişlerinin, göç olayıyla Bolşevik aleyhtarı duyguları daha da perçinlenen bu kolonide hayli yankı uyandıracığı ortadaydı. Gerçekten de oraya varışlarında hemen bir skandal patlak verdi. Gelişlerinin daha ertesi gününde, Sanatevi'nde büyük çapta göçmenlerden oluşan bir kalabalık önünde, Essenin'in aklına gelen tek şey, bir masanın üstüne çıkıp *Enternasyonal*'i söylemek oldu! Ardından ısıklıklar, tehditler ve yumruklar birbirini izlemişti. Ertesi gün bu olay tüm basında yer alacaktı tabii. Sovyet Rusya'nın hırçın çocuğu, Almanya'nın komünist kışkırtıcısı olan Sergey aklına eseni yapmaktaydı. Kışkırtma olayına bayılıyordu. Sudaki bir balık gibi heyecan duyuyordu bu işten. Gereğinde işi çığrından çıkarmaktan da kaçınmıyordu. Proleter ve köylü devriminin savunucusu olan Essenin, operaya giderken de Isadora'nın koluna girip üstünde smokini ve ipek silindir şapkasıyla açık açık kasılıp şişinerek yürüyordu. Geri dönüp tepeden tırnağa çevreyi süzmüş ve elindeki bastonunu çevirmişti cakayla. Gazetecilere şık bir erkeğin bile yaşamı boyunca eskitemeyeceği kadar çok kostüm ısmarladığını anlatmıştı böbürlenerek. Her sabah, Adlon Oteli'nin kuaförü, Mösyö'nün tuvaleti için odalarına çıkmaktaydı; tıraş, şampuan, masaj, saç bakımı, Patou pudrası ve Guerlain'in "Vetiver"i... Isadora'yla

birlikte paylaştıkları ve yine onun her hafta hesabını ödediği su- it odanın günlüğü, bir banka memurunun aylık kazancı kadar- dı. Barmenin hesabı da ondan aşağı kalmazdı. Tabii kapı görev- lilerine ve fitil gibi sarhoş olan “Mösyö”yü odasına taşıyıp soyup yatırmak zorunda kalan -hatta bazen Madam’ı da!- kat görevli- lerine ödenen bahşişler de cabası.

Gazete muhabirleri bu çiftle görüşme yapmak için peşlerin- den bir an bile ayrılmamaktaydı. Isadora’nın işine reklam açısın- dan oldukça yarayan bir dizi sorunun ardından, konu hemen ki zaten onların asıl merak ettikleri de buydu- Sovyet Rusya’da- ki yaşamlarına, bazıları için mucizevi, bazıları içinse cehennemi olan yaşamlarına gelip dayanıyordu. Isadora, proletarya, sanat veya açlık konularında yöneltilen değişmez soruları yanıtladı-ktan sonra konuyu hemen açmakta kararlı olduğu lafa getiriveri- yordu.

“Rusya’yı o kadar çok seviyorum ki! Efsanevi bir ülke orası. Hem sonra diyeceğim şu ki, Sergey’i çok seviyorum. O, bildiği- niz gibi kuşağının en büyük şairidir.”

Ve bu minvalde devam ediyordu.

Yanıt verme sırası Essenin’e gelince o da ülkeyi umutsuzluk- tan kurtaran devrimden ve Sovyet iktidarına olan bağlılığından söz ederdi. Tabii ki bu, Batı dünyası Avrupa’sının yumuşacık halısı üstünde yan gelip uzanmak uğruna en zor koşullarda ya- şamalarını sürdüren yoldaşlarını yüzüstü bırakmış olmakla suçla- yanlara karşı kendini savunmasının bir yoluuydu.

Gelişlerinden bir süre sonra, Essenin ve Isadora Maksim Gorki’nin Berlin’e uğradığını öğrendiler. Bu kısa bir süre için- di, çünkü kendisi İtalya’ya yerleşmek niyetindeydi. Rusya’nın yeni yönetimiyle ilişkilerini asla gerçek anlamıyla koparmamış olduğu halde, o da sürgün edilmişti. Onun durumundaki bir başka “göçmen” de, inanmış bir Bolşevik olan Kont Aleksey Tolstoy idi. Kendi dairesinde konuk ettiği Lenin’in politikasıyla uyuşmazlık içindeydi.

“Onu ziyaret etsek nasıl olur acaba?” diye fikir yürüttü Isadora. “Daha önce karşılaşma fırsatı hiç bulamamıştım.”

“Nasıl istersen,” diye homurdandı Sergey. “Ama seni uyarıyorum, aşâğılık bir karakteri vardır.”

“Onu yola getiririz bir şekilde. Ben dans edebilirim biraz, sen de son şiirlerinden okursun. Memnun olacaktır.”

“Öyle mi sanıyorsun?”

“Buna eminim.”

Konukları gittikten sonra Tolstoy şöyle not düşecektir defterine: “Isadora’nın, bir yandan ağzında bir saman çöpü çiğneyen, diğer yandan mehtabı tebessümle seyreden bir havası vardı.” Sahneye tanık olan Kontes Tolstoy ise daha hoşgörülüydü ve şöyle demekle yetinecekti: “Muhteşem Isadora! Geçen zaman, neden bu dâhi kadına böylesi açımasız davrandı?” Şaire gelince; o daha iyi bir izlenim bırakacaktı. *Pugaçev* adlı şiirinin final monologunu okurken, Gorki, heyecanını daha fazla bastıramamış, bir öksürük spazmına tutulmuştu. Ayrırlırlarken de Isadora’ya, “Bu genç adamı kollayın. O bir deha çünkü,” demişti. Ve kapıyı kapatır kapatmaz bir-iki satır not almıştı: “Sergey Essenin sıradan bir insanoğlu değil, uçsuz bucaksız bozkırların hüznünü dile getirebilen, insanı ırkının merhametini ve yaşayan her şeye duyulan sevgiyi ifade edebilen ve doğanın salt şiir için yarattığı canlı bir anlatım biçimidir. Ne var ki, Essenin hiçbir şeyi sevmiyor. Ama belki de onun gücünün gizi işin bu noktasıdır.”

Isadora ile Essenin’in Berlin’deki özel yaşamları, Moskova’dakinden hiç farklı değildi. Şiddet. Sevecenlik. Aşk. Kin. Gözyaşı. Kucaklaşma. Vurup kırma. Bunun farkındalar mıydı acaba? Alkol onları kendi benliklerinin ötesinde bir insan haline getirmişti. Kural ve alışkanlıklar dışında. Birlikte aynı akıntıya kapılmış iki sal misali, kâh birbirlerinden uzaklaşıp sonra buluyor, kâh çarpışıyorlardı. Her ne kadar bu zalim oyundan ga-

lip çıkan Sergey oluyorsa da, bu aslında sınırsız bir şekilde sevildiğinin gayet iyi bilincinde olması ve kurbanının intikamından asla korkmamasındandı. Sezgisel olarak, gösterdiği bu hoyratlığın bir aşk göstergesinin bedeli olduğunun ve Isadora'ya indirdiği yumrukların şefkat ve hediyelerle karşılık bulacağını farkındaydı. Bilinmezin peşinde olan bir şair olarak değerleri hiçe saymada üstüne olmaması nedeniyle, aşağılanmanın tadını hesapsızca çıkarıyordu. Ve bunda da yanılmıyordu.

Diğer yandan, o çılgın yılların Berlin'inde yoğun bir gece hayatı yaşanıyordu. Paris gibi bu Alman başkenti de savaşın sonuçlarından nasibini alıyordu. Paranın gücünü yitirmesine ve bundan kaynaklanan korkunç boyutlardaki yoksulluğa rağmen, dört yıl süren sıkıntı ve insan kıyımı sonunda bu çöküşün yerini canlılık içeren yepyeni bir güç almıştı. Düşünce ve benliklerde kesin bir patlayış. Her şeyden yararlanmak ve her şeyin tadını çıkarmak. Arzuların taşkınlıkla sergilenmesi. Dans etmek, içki içmek, oynamak, yemek yemek, har vurup harman savurmak. Kabareler ve gece kulüpleri dolup dolup boşalıyordu. Hemen her akşam Isadora ve Essenin, tam kadro halinde, Gorki, Kusikov, Nabokov ve Kontes Tolstoy ile birlikte dışarı çıkıyordu. Önce lunaparkta bir tur atıyor, sonra yemek yiyor, ardından geceyi bir kulüpte noktıyorlardı. Çoğunlukla da Essenin eşcinsellerin kabarelerini yeğliyordu.

Bir gün Nabokov'a şöyle diyecekti:

“Mayerhold böyle bir yer biliyormuş. Sahnede seks gösterisi yapıyorlarmış. Benim ‘kısrağı’ oraya götürmek isterdim.”

Hiçbir şey onu yüzleri gözleri boyalara bulanmış bir halde, üstlerinde kısa bir etek, belden takılmış küçük beyaz önlükler, kafalarında pembe kurdelelerle masalara servis yapan travestiler kadar memnun edemezdi. Ara sıra, yalnız olduğu zamanlarda kendine makyaj yaptığı olurdu. Bir gün Isadora onu aynanın karşısında yakalamıştı: Yüzünde kalın bir krem tabakası, gözler boyalı, dudakları kıpkırmızı bir halde! Haykırarak üstüne atıl-

mıştı: “Korkunç bir şey bu Sergey! Aynı trajik bir Pierrot’a benzemişsin!” Şampanya şişeleri boşaldıkça konuşmaları gecesine göre daha saldırgan, daha anlaşılmaz bir hal alıyordu. Ama çiftin asıl kavgası otele döndükten sonra patlak veriyordu. Isadora’nın ertesi gün yüzünde alılıkla ustaca gizlediği yumruk izlerini taşımadığı günler pek nadirdi.

Haziran 1922’de Berlin’den hareket ederek Mercedesleri içinde Almanya’yı boydan boya hızla geçtiler. Isadora hıza bayırlırdı. Birlikte Lübeck’i, Frankfurt’u, Weimar’ı gezdiler. Ama Moskova’yı terk ettiklerinden beri, Sergey ruhunu kaplayan çöküntüden kurtulamamıştı. Berlin ve kabareleri bir zaman için onun başını döndürmüştü ama ülkesinin acısı ve özlemi olanca ağırlığıyla üstüne çökmeye başlamıştı yeniden. Tüm günlerini yatağında yan gelip yatarak geçiriyor, çevreye dalgın bakışlarla bakıyor, tek kelime etmiyor ve tek bir satır yazmıyordu. “İçiyorum, çünkü melankoli bitiriyor beni!” diye yazmıştı Mariengov’a. “Bu hal çok daha önce, daha uçaktayken başladı. Berlin’in atmosferi sinirlerimi iyice gerdi. Almanya tam bir çöküş içinde. Bizler, yani Asyalılar, çok iyi kokmasak da, herkesin içinde sırtımızı kaşısak da onlarınki kadar berbat bir koku yaymayız, bizler onlar kadar aşağılık bir koku salmayız etrafa. Bu tür ülkelerde devrim gerçekleşemez. Onlar tam bir çıkmaz içindeler. Ve onları kurtarabilecek tek şey, bizim gibi barbarların istilas olabilir.”

Isadora onu böyle kendini bırakmış, duyarsız bir halde görmenin kaygısıyla Wiesbaden’de bir uzmana götürüp kontrolden geçirtti.

“Durumu ciddi,” dedi doktor. “Kocanız bir depresyon geçiriyor. Dahası, kendisi alkolizm çöküntüsü içinde. En azından bir-iki ay içkiyi bırakması gerekiyor. Aksi takdirde kaçınılmaz bir şekilde kollarınız arasında çılgınlık derecesinde hasta bir insan bulabilirsiniz.”

Beklenenin tersine, Essen’in öneriyi uysallıkla dinledi. O günden itibaren bir tek bardak bile almadı eline ve bu ani kesin-

ti birkaç yıldır süren alkol zehirlenmesinin ardından sinir sisteminin iyice sarstı. Huzursuz, gergin ve hiç olmadığı kadar öfke dolu bir hale gelmişti. Ama bir süre sonra yeniden çalışmaya başlayacaktı. Wiesbaden’de kalmaya devam ederlerken Isadora, Lola Kinel adında, hem Rusça hem İngilizce bilen, yirmi üç yaşında genç bir Polonyalıyla tanıştı. Isadora onu oldukça zeki, ince, kültürlü bulmuş ve sempati duyarak hemen sekreter-tercüman olarak işe almıştı. Bu Sergey ile olan konuşmalarını da kolaylaştıracaktı. Zira aralarında yarı Slavca yarı İngilizce, karman çorman bir dille anlaşabiliyorlardı ancak. Bir tek kendilerinin anlayabileceği bir dildi bu: Esseno-Duncanca.

Temmuzda sayısız formalitelerin ardından Brüksel için vize alabildiler. Isadora burada Monnaie Tiyatrosu’nda üç resital verecekti. Sergey için ardı ardına gelen bu Avrupa turu, bir cehennem azabıydı. Essenin “Buradan gitmeyi, kâbus dolu bu Avrupa’dan çıkıp Rusya’ya dönmeyi ne kadar isterdim. Gençliğimin kırıp dökücülüğüne ve coşkusuna yeniden kavuşmayı!” diye yazmıştı yine Mariengov’a. “Buraya öyle bir melankoli hâkim ki, her şeyi cehennemin dibine yollamak istiyorum. İçkiyi bıraktım. Devamlı düşünüyorum. Ama artık ne düşüneceğimi de bilemiyorum. Tek kelimeyle söylemek gerekirse ölesiye bunalıyorum.”

Yaşına ve kalınlaşan vücut hatlarına rağmen, Isadora eşi benzeri olmayan güzellikteki figürleriyle ve danslarının büyümlü atmosferleriyle, Belçika izleyicisini kendine bağlamayı bilmişti. Dansının her figürü, kısa bir şiiri andırıyordu; duygu ve heyecanın en uç noktalarına ulaşmış ve kendi içinde gizemli. Boşa yapılmış tek bir hareket yoktu sanki. Figürlerin hepsi birbirine vazgeçilmez bir uyumla bağlıydı ve bir ağaç dalındaki yaprağın serpilip gelişmesi kadar doğallık taşıyordu. Hiçbir yadırgatıcı unsur yoktu. Hiçbir yapmacık da... Yeteneğinin katıksız özlülüğü içinde, en üst düzeyde etki yaratmaktaydı. Hiçbir süs ya da göze bayağı gelen unsur yoktu. Bedeninin her kıvrımı bir yalın-

lık şaheseriydi. Isadora dansında öyle tümünden bir anlığa ulaşmış görünüyordu ki, artık simgelerin yoğun anlatım gücüyle besleniyordu. Dansı artık müziğe eşlik eden bir şey değil, müziğin içinde barındırdığı anlamların biçimlenmesiydi. Ona göre sesler kendilerini ifade edebilecek kadar güçlüydüler. Katıksız bir çizgiye ulaşan jestlerini düşüncesinden ödün vermeksizin en zengin, en derin içeriklerle yoğunlaştırabiliyor ve bunu volümlerin yalın değişimi içinde gerçekleştiriyordu. Onun dansı başlı başına bir yapıttı, tümünden bir anlatım biçimiydi. Dansı, güzelliğin kusursuzluğunu yakalayan bu büyük ve derin iç sessizliğinden beslenip hayat buluyordu.

İtalya'ya gitmek için Paris'ten geçmesi gerektiğinde, Isadora birçok güçlükle boğuşmak zorunda kaldı. Sovyet vatandaşıyla evliliği işleri sadece zorlaştırıyordu. Bu güçlük yetkililerin gerekli vizeleri vermedikleri için değil de, onları uzun ve bıktırıcı formalitelere tabi tutmalarından kaynaklanıyordu. Her tür ilgiye alışıkan Isadora, bu kontrolleri anlamsız bir aşağılanma olarak görüyordu. Yetkililer, Isadora turnelerinin gerçek amacını, yani Moskova'daki okulunun giderlerini karşılaması gerektiğini açıkça söylediğinde, daha da kuşkulu davranıyorlardı. Her şeye rağmen, Cécile Sorel ve Milli Eğitim Bakanı'nın yardımlarıyla Fransa'ya girmeyi başardılar. Ama bir şartla: Sovyet propagandasına ilişkin hiçbir girişimde bulunmayacaktı. Polis, Isadora orada kaldığı sürece onu gözetim altında tutma emri almıştı. "Ben politikaya karışmıyorum," diye ileri sürüyordu Isadora. "Sadece Trocadéro'da bir dans resitali vermeye geldim. Geliri de okuluma aittir. Hepsi bu." Böylece Isadora, Fransız toprağına ayak basan ilk Sovyet vatandaşı oldu.

Paris'te Essenin çifti aralarında Nelia Pavlova'nın da bulunduğu birçok önemli kişiyi kabul etti. Pavlova, Essenin'in dalgın ve umutsuz olduğunu fark etti. Onun gözlerinde daha adil bir dünyaya ve arınmışlığa tutkun birinin bakışlarını sezinler gibi olmuştu. Ve Essenin'e mutluluğu bulup bulmadığını sorduğun-

da, o bakışlarını Isadora'dan kaçırmak istercesine başını hafifçe eğerek Rusça şöyle yanıt vermişti:

“Mutluluk, düşlerimizin karanlık dehlizlerinde gizlenen hoş bir kelimedir. Dünyayı ve barbarlığı şöyle bir gözümün önüne getirdiğimde, o marazi çehresiyle karşılaşmamak için, bakışlarımı şarap içinde yüzdürmeyi yeğlerim.”

Paris'te geçirilen bir haftanın ardından, Venedik'e geçtiler ve Excelsior Otel'de, Lido'ya yerleştiler. Sergey bir parça huzura kavuşmuş gibiydi. Üstüne pastel renkli pijamalarını giymiş, Isadora da o geniş tuniklerine bürünmüş şekilde, denize karşı kiradıkları plaj kabininde geçirmekteydiler günlerini. Isadora aynı bir çocuğu kollar gibi gözlerini Essenin'in üstünden ayırmamakta ve onu taşkın sevgisiyle sarmaktaydı. Uzaktan bile olsa, onu gözlemekten vazgeçmeyip yalnız bırakmamaya özellikle gayret gösteriyordu. Bir gün Sergey, Lido Plajı'nda gezintiye çıkmak istediğini söyledi. Isadora hemen ona eşlik etmeye yeltendi.

“Hayır, hiç gerek yok. Beni burada bekle sen.”

“Öyleyse Jeanne gelsin seninle. Ya da Lola, eğer istersen.”

“Ben yalnız dolaşmak istiyorum,” diye kestirip attı Sergey. “Anlıyor musun? Yalnız! Tek başıma birkaç adım atmaya ihtiyacım var.”

Şaşırp kalan Isadora, Lola'ya dönüp, “Onu asla yalnız bırakmayacağım,” dedi İngilizce olarak. “Siz bunu anlayamazsınız. Onu tanımıyorsunuz. Biliyorsunuz, geri dönmeyebilir de. Daha önce bir kez Moskova'da yaptı bunu bana. Ayrıca kadınlar da var! Duyuyor musunuz Lola! Kadınlar! Ona kesinlikle mani olmam gerekiyor.”

“Ben ne hastayım ne de bir çocuk,” diye yanıtladı Sergey Lola'ya hitaben. “Ona deyin ki, kendimi tümüyle özgür hissetmek istiyorum. Hatta canım isterse eğer, başka kadınlar da olabilir. Yine de bir tutsak gibi bu otelde kapalı kalmayacağım! İstediklerimi yapamazsam çeker giderim. Hemen yarın Odesa'ya

hareket eden ilk gemiye binebilirim. Zaten Rusya'ya dönmek istiyorum! Ama hayır! Mademki Amerika'ya gitmek için Paris'ten geçeceğiz, şu Fransız hatunlarının nasıl olduklarını görmek isterim. Onlardan o kadar çok söz edildiğini işittim ki.”

Konuşmanın bu noktasında, Lola kendini daha fazla tutamadı ve ona Rusça olarak şöyle dedi:

“*A viedz vi poriadočanaya svoloç!* (Biliyor musunuz, siz gerçekten de hödüğün tekisiniz!)”

Isadora'ya gelince; orada öyle hareket etmeden durmaktaydı. Sergey sonunda omuz silkip oturmuş ve Lola'ya hitaben şöyle demişti:

“Söyleyin ona, gitmeyeceğim.”

Isadora bunun üstüne hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başlamış, Sergey ise kendini yatağa atmıştı. O zaman Isadora onun dizlerine kendini atarak pijamasından görünen çıplak ayaklarını topuklarından öpmüştü.

Ertesi gün ise Sergey yeniden içmeye başlayacaktı.

Genelde birbirleriyle, Isadora tarafından geliştirilen, çok az Rusça olan ve bilmeyenlere anlaşılmaz gelen bozuk bir dil aracılığıyla anlaşıyorlardı. Ama bu bozuk Fransızca, sanat, dans ve şiir üstünde ileri seviyede tartışmalara girdiklerinde açıkça yetersiz kalıyordu. O zaman da Lola'yı yardıma çağırıyorlardı.

“Bir dansçı,” dedi bir gün Essenin, “asla gerçek bir sanatçı olamaz, çünkü ününü sürdüremez. Öldüğü zaman sanatı da kaybolur gider.”

“Bu doğru değil, Seryoşa!” diye atıldı Isadora. “Büyük bir dansçı tüm yaşamları boyunca akıllarda kalabilecek bir şeyler verebilir insanlara. Hem de hiçbir zaman unutmayacakları türden. Hatta farkına bile varmadan kendilerini derinden etkileyecek şeyler.”

“Ama bir zaman gelip ona hayranlık duyanlar da öldüklerinde ne olacak? Bak şimdi, dansçılar tıpkı aktörler gibidir. Bir ku-

şak onları anımsayacaktır. Bir sonraki salt onlardan söz edildiğini duyacak, oysa üçüncü kuşak adlarını bile anımsamayacaktır.”

Essenin sonra kalkarak duvara yaslandı ve Isadora’nın tam karşısında duran yüzüne baktı:

“Isadora, sen ünlü bir dansçısın. Sana hayranlık duyuyorlar, hatta resitallerinde ağlıyorlar bile. Ama öldüğün zaman kimse seni anımsamayacak. Birkaç yıl içinde ünün yitip gidecek.”

Bu son sözcükleri Sergey İngilizce söylemişti. Bir taraftan da külleri rüzgârda savurur gibi bir jest yapmıştı.

“Oysa ben,” diye devam etmişti gülerek, “ben, ardımda şiirlerimi bırakacağım. Şairler yaşamlarını sürdürürler. Ve benimkiler de sonsuza kadar kalacaklar.”

Lola bu sözleri İngilizce’ye çevirirken, Isadora’nın yüzü hafiften değişti. Ne diyeceğini bilemez bir şekilde sekreterine yürüyüp kolundan tutarak heyecanla şöyle dedi:

“Ona haksız olduğunu söyleyin. Hatta tümüyle yanıldığını söyleyin. Ben insanlara güzelliği getirdim. Onlara tüm ruhumu, benliğimi verdim. İşte bu güzellik asla ölmeyecek. Her yerde varlığını sürdürecektir. Buna eminim. Eminim.”

Gözlerine doluşan yaşlarla şöyle ekleyecekti o acınası Rusçasıyla: “*Krasota nie umiray!* (Güzellik asla ölmez!)”

Isadora’nın onurunu zedelemeyi amaçlayan marazi isteğinde -tabii bilinçli olarak- tatmin olan Sergey, gülerek onu kendine çekti, takılma anlamında sırtına şöyle bir vurarak başını sallayıp mırıldandı:

“*Ekh, Duncan... Ekh...* (Ah, Duncan! Seni şeytan!)”

Isadora gülümsemiş ve her şey unutulmuştu.

Bundan birkaç gün sonra, Essenin yüksek sesle Puşkin’den şiirler okumaktaydı. Büyük şairin bazı şiirlerini okurken adeta kendinden geçiyordu. Birden okumayı kesip haykırdı:

“Doğrusu ya, Bolşevikler edebiyatta Tanrı’nın yerini tümüyle unutmuşlar.”

Lola, Isadora'ya bunu tercüme etti. Önce bir şey söylemeyen Isadora sonra yarım yamalak Rusçasıyla cevap verdi:

“Bolşevikler haklı. Tanrı yok ki! Çağdışı bu. Ve gülünç.”

O zaman, yüzünde kocaman bir gülümseyişle çarpım tablosunda yanılan bir çocuğa bir kez daha öğretircesine yanıtladı Sergey:

“*Ekh, Isadora! Viedz vsio ot Boga. Poezya i dazhe tvoyee tantsy.* (Haydi Isadora! Her şey Tanrı'dan gelir. Tüm şiir sanatı, hatta senin dansın bile.)”

“Hayır, hayır!” diye karşı çıktı Isadora İngilizce olarak. Sonra da Lola'ya hitaben, “Ona deyin ki, benim gözümde Aşk ve Güzelliktir gerçek tanrı. Başka tanrı da yoktur. Sen nasıl bilebilirsin tanrının var olduğunu? İnsanlar tanrıları kendilerini korkutmak için yaratmışlardır. Eski Yunanlılar daha binlerce yıl önce biliyorlardı bunu. Yarattıklarımızın, bildiklerimizin ve hayal gücümüzün dışında hiçbir şey yoktur. Cehennem dediğimiz şey bu dünyadadır. Cennet de öyle.”

Isadora doğrulmuş, ayağa kalkmıştı. Dimdik ve heyecanlı bir şekilde duruyordu. Muhteşemdi. Sonra, kolunu hafifçe uzatarak yumuşak bir jestle yatağı göstermiş ve Rusça sözcüklerle haykırıyordu:

“*Vot Bog!* (İşte Tanrı!)”

Yıldızların parıldadığı güzel gecede Lola Kinel'le birlikte bir gondol gezisi yapmışlardı. Lagünün suları, onlar geçerken aynı mavimsi yansımalar yapan bir muare gibi parıltılar çıkararak yarılıyordu. Isadora, o güzel beyaz kolunu kayığın kenarına usulca koymuş, kadife tavanlıklı bölmede öylece dalgın bir şekilde oturuyordu. Önde Essenin, Lola'ya hayatını anlatıyordu yalın ve kayıtsız bir tavırla. Sanki bir başkasından söz ediyormuşçasına. Gondolcuların uzaktan gelen bağırışları ve küreğin düzenli hareketinden çıkan şırıltı sesi, gizem dolu bir derinlik katıyordu

sessizliğin ortasında. Essenin, oldukça alçak bir sesle, adeta mırıltıyı andırır bir tonda, köyündeki çocukluğunu anlatıyordu. O çıplak ayaklı küçük köylünün yaşamını, korkularını ve aşklarını. Ve bir gün insanın yaşamında asla karşılaşamayacağı kadar güzel bir kadın yüzü görmüş olduğunu anımsayacaktı. Dış görünüş olarak, yaşayan dünyadan uzak bir ruhun saflığını yansıtmaktaydı. Daha sonra onun komşu manastırın genç çömezi olduğunu öğrenmişti. Sergey, bunun ardından sözcüklerden, tarihlerden, yaşamakta olanlardan, ölmüş olanlardan, köylü dilinden, yolculuklardan, hırsızlıktan söz etmeye başlamıştı. Kendisine büyükannesinin anlattığı fantastik öyküleri anlatıyor, konuşuyor, konuşuyordu. Sanki tek başınaymış gibi. Alacakaranlıkta gözleri, ta içinde gelişen bir düşün görünmez noktasında sabitlenmiş gibiydi. İçinde sanki çocukluğun o nazik, egemen, gizemli, görkemli bilgeliği yaşıyordu.

Dönüş yolunda Sergey ve Lola eski Rus folklorundan şarkılar söylemeye koyulmuşlardı. Bu durum genelde romantik havanın hâkim olmasına özen gösteren gondolcunun şaşkınlığına yol açmıştı. Daha sonra Essenin Rusya'dan söz etmeyi biraz daha sürdürecekti. Ama artık bir başka Essenin'di bu. Yeniden Isadora'nın kocası kimliğini almıştı! Bakışlarında bir gizem, bir gerginlik ve paniğin yarattığı bir kuşku okunuyordu şimdi.

YİRMİ BİRİNCİ BÖLÜM

İtalya'dan ayrılmadan önce, hırçın çift, Lola Kinel'le vedalaştı. Lola, "Sizden ayrılacağıma çok üzülüyorum," demişti Isadora'ya birkaç gün önce. "Ne yazık ki, elimden başka bir şey gelmiyor. Sergey sizden hoşnutsuz. Artık kişisel bir düşmanı olarak görüyor sizi. Ve hiçbir şey de onu bu düşüncesinden vazgeçiremeyecek. Biliyorsunuz ne kadar dikbaşı olduğunu," demişti Isadora da.

Ayrılırken dostça el sıkışmasına rağmen, Essenin, sonuç olarak işin bu şekilde bitmesinden memnundu. Çünkü artık hareketlerinde, tüm yaptıklarında daha özgür olacaktı. Bu arada Lola da, "normal" dünyanın tekdüzeliğinde iki dilden çeviri yapan bir sekreter olarak devam edecekti yaşamına biraz buruk bir şe-

kilde. (“Sizin gibi insanlarla beraber olduktan sonra, nasıl uyum sağlayacağım normal yaşama?” demişti Isadora’ya ayrılırlarken.) Essenin ve Isadora Amerika’ya gitmek için Havre’da gemiye binmezden önce, bir-iki gün Paris’te kalmaya karar vermişlerdi.

Paris, Isadora’nın kalbinde her zaman için ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştu: 1900 yıllarında meslek yaşamına ilk başladığı yer Paris’ti. Singer’le karşılaştığı yer, yine Paris’ti. En güvенеbileceği dostları, en çıkar gözetmeden kurduğu arkadaşlıkları, yine Paris’te bulmuştu. Ve tabii (özellikle), çocuklarının anısını yaşatan yer Paris’ti. İlan etmekten asla vazgeçmeyeceği bir şey varsa, o da Fransa’nın gerçek anlamda onun “en özgür ülkesi” olduğu idi. Paris’i tanımayan Essenin, daha ilk günden nefret ettiği Berlin’de olduğundan çok daha fazla beklenti içindeydi. Ya da Venedik’te olduğundan... İtalyan düklerinin ve prenslerinin oluşturduğu “ayaktakımı” karmaşasından, o lanet ettiği denizinden, bayağı Amerikalılardan ve onların ezici dolarlarından, zamanlarını tenis oynayarak geçiren seçkin gençlerden nefret etmişti. Lido Plajı’nda bu insanların önlerinden geçerken, “Dünyanın süpürüntüleri bunlar!” diye haykırıyordu Rusça. Buna karşın, Paris ona kültürel yaşamın merkezi, sanatçı ve şairlerin görkemli kenti olarak görünmüştü. Dilediğince eğleme, düşünme, konuşma hakkına sahip olmak, baskı görmemek, tasasız bir yaşam sürmek, bunlar onun tadını çıkarmak istediği şeylerdi. Bu konuda da hayal kırıklığına uğramayacaktı. Seine Nehri kıyısında geçirdiği günler, buraya yeniden dönme isteği uyandıracaktı içinde.

1 Ekim 1922’de, Havre’ı terk ettiklerinden bir hafta sonra, S. S. *Paris*, New York Limanı’na girdi. Isadora ve kocasının Sovyet ajanı olmasından kuşku duyan göçmen bürosu yetkilileri onların karaya çıkmalarını yasaklayarak geceyi gemide geçirmeleri talimatını vermişti. Ertesi gün Isadora’yı soruşturma için Ellis Adası’na götürdüler. İki saat sonra ise, Amerika’da özgürce dolaşma

izni verilerek serbest bırakıldı. Isadora göçmen bürosundan çıkarken, menajeri Hurok'un üstüne atılarak, "Suçlu bulunmadım. Özgürüm!" diyecekti. Essenin'den ise, sadece her tür politik aktiviteden uzak kalması ve *Enternasyonal* marşını söylememesi rica edilmişti. Sonuç olarak, Amerika'da halen hüküm süren Bolşevizm aleyhtarı ortamda bu gelişme tüm şimşekleri yeni gelen çift üstüne çekecekti. Tatsız olayın etkisini üstünden atamayan Isadora, yine de bundan daha iyi bir reklam olamayacağını düşünmekteydi. Amerikan basını olaydan anında haberdar olmuş ve fotoğrafçıları ve raportörlerini bu ilginç çiftle görüşmeye göndermişti. *New York Herald* gazetesi, Isadora'nın tipik Rus giysisini incelikle -biraz da ironiyle- anlatmaktaydı: beyaz angora işlemelerle süslü mavi yünden bol eteği, yeşim taşından kakmalar yapılmış kırmızı maroken botları, kınalı saç buklelerinin görüldüğü geniş kenarlı beyaz fötr şapkası... Amerikalıların bir Kafkas giysisi sandıkları o günkü giysi aslında Poirer'nin Rus stilinden esinlenerek hazırladığı bir kreasyondur.

Essenin'in sapsarı bukleli saçlarının kesim stili, berrak bakışları ve atletik yapısı ilgi uyandırmıştı. "Yirmi yedi yaşında ama on yediden fazla göstermiyor." Son derece şıktı Essenin ve tıpkı işadamları gibi takım elbise giymişti: gri flanelden, kruvaze bir kostüm. Koyu renk bir kravat. Kolasız bir gömlek yakalığı. Beyaz bir tozluk. Ve bu arada Lucky Strike içmekteydi.

"Bir seksen boyu, geniş omuzlarıyla bir futbol ekibinde pekâlâ oynayabilir," diye hayranlığını belirtiyordu bir köşe yazarı. Sansasyon peşinde koşan Amerikalı gazeteciler, onu Hollywood'a yeni gelmiş genç bir aktöre benzetmişlerdi. Douglas Fairbanks'ın yeni rakibi!

Isadora gazetecileri, Paris gemisinin gezinti güvertesindeki lüks salonda kabul etmişti. Hakkında yürütülen soruşturma kendisini hayal kırıklığına uğratmıştı. Amerikalı yetkililerin tavırları anlaşılır gibi değildi. Oysa ellerindeki Sovyet pasaportlarına (evliliğinin ardından Isadora Amerikan vatandaşlığından çı-

karılmıştı) vizeyi bizzat Paris'teki Amerikan konsolosu vermiş ve gene bizzat konsolos New York'a varışlarında hiçbir sorun çıkamayacağını garanti etmişti. Hemen ardından sorular çiftin özel yaşamına ve politik fikirlerine yönelecekti. Zaten halkın da merak ettiği şey buydu. Yoksa Isadora'nın dans hakkındaki düşünceleri değildi. Onun özgür aşk hakkındaki fikirleri ve Sovyet Rusya'daki yaşam seviyesiyle ilgili bilgilerdi.

“Kocanızla nasıl tanıştınız?”

“Biliyorsunuz. Ben mistik bir insanım,” diye yanıtladı Isadora işi fanteziye dökerek. “Bir gece uyurken ruhum bedenimi terk etti ve ruhlar evrenine yükseldi. Orada Sergey'in ruhuyla karşılaştı. Birbirimize hemen vurulduk. Buna muktedirler çünkü. Sonra bedenlerimiz karşılaştığında birbirimize yeniden âşık olduk ve evlendik. Bu sadece bir aşk evliliği değil. Aynı zamanda Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de beraberliğidir.”

“Sergey Essenin Sovyetler Birliği'nde büyük bir şair midir?”

“O, Puşkin'den bu yana gelmiş en büyük şairdir.”

“Siz komünist misiniz?”

“Politikayla ilgilenmem.”

“Sovyet yöneticileriyle hiç karşılaştınız mı?”

“Ben, Moskova'daki dans okulumu yönettiğim süre boyunca ne Lenin'i gördüm ne de Troçki'yi.”

“Peki ya kocanız?”

“Sergey bir dâhidir, politikacı değil.”

Amerika'ya geldiğinde Sergey mutlu görünüyordu. Her ne kadar Ellis Adası'ndaki olayın ardından Özgürlük Heykeli'ni ironik bir şapka hareketiyle selamlamış da olsa, genelde olumlu davranışlar göstermiş, fotoğrafçıların isteklerine en sevimli gülüşüyle yanıt vermişti. Isadora'nın yanında memnunlukla poz vermiş, hatta objektif önünde onu öpmeyi bile kabul etmişti. Hiçbir Amerikan yayın organı onda en ufak bir alkolizm belirtisi sezinlememişti. Karısıyla aralarındaki yaş farkı her ne kadar bazı

Amerikalı Püritenleri şoke etmişse de, diğerleri tebessümle karşılamasını bilmişti. New York kenti, şaire önceleri, şiir yazma konusunda esin kaynağı olduysa da, sonra şiir yazmaktan vazgeçti. Doğrusu ya, onun için bir konu olamazdı New York.

Ama çok geçmeden rüzgâr ters yönden esmeye başlayacaktı. Essenin, var olan ilgiden payını yeterince almadığı görüşündeydi. Tek kelime İngilizce anlamadığı için de her an kendisiyle alay edildiğini sanıyordu. Isadora onuruna verilen gecelerde aklına estiğinde onu terk edip gidiyordu. Dışarı çıktıklarında ise Isadora'yı boynundan kavrayıp şöyle haykırırdı:

“Gerçek! Gerçeği istiyorum! Neler dediler? Hepsini anlat! Ben umurlarında değilim bu salak Amerikalıların, değil mi?”

Isadora onu sabırla yatıştırmaya çalışırdı. Her fırsatta Amerikalılara Essenin'in kendi ülkesinde, Rusya'da ne ifade ettiğini anlatabilmek için çırpınıp duracaktı. Ama boşa çabalayacaktı. Toplum, Essenin'i annesi olabilecek yaştaki ünlü dansçının yanında gezen bir jigolo olarak görmekteydi. Diğer yandan basın da şairin alınganlığına hedef olmaktan başka bir şey yapmamaktaydı. Üstelik ondan sürekli olarak sadece “Isadora'nın genç kocası” diye söz etmekten adeta zevk almaktaydı. Kendisine yöneltilen her bakış, her söz hep bu “genç koca” imajını işler gibiydi. Ama bu onur kırıcı durumdan daha da kötüsü vardı. Essenin artık anlamıştı ki, Sovyet Rusya'nın dışında hiçbir yerde kendini tanıtması mümkün olamayacaktı. Ve yine anlamıştı ki, ne Avrupa ne Amerika elde etmeyi düşlediği evrensel başarıyı ve ünü bahşetmeyecekti ona. Bu durumu hem kendi kişiliğine hem de tüm Rus halkına yönelik kesin bir hakaret olarak değerlendirmekten başkası elinden gelmezdi.

Isadora'nın kocasını öne çıkarmak için harcadığı onca çaba, çiftin bu durumunu pek düzeltmiyordu. Tam tersine, Isadora sevgili Sergey'in dehasını yücelttiği oranda -ki basın açıklamalarında bunu belirtmeyi asla ihmal etmezdi- Sergey kendisini iyice “kraliçenin kocası” konumunda hissediyordu. O zaman da içme-

ye koyulmuştu. Kendini kaybedercesine. Tiksinti hissiyle, bıkkınlıkla... Ve tabii tahrik unsuru da vardı. Gerçekten de, Amerika henüz içki yasağı dönemini yaşarken onun sarhoşluğunu herkesin ortasında sergilemesi başka ne olabilirdi ki! Sergey, haliyle alkol tedarik etmek için içki kaçakçılarına başvurmuştu. Bunlar, hileli karışımlardan yapılmış, Isadora'nın "bir fili bile öldürebilir!" diye dalga geçtiği müthiş etkili içkilerdi. Hem öldürebilecek hem de insanı çıldırtabilecek... Essenin, Amerika'da her skandalın bir bedeli olduğunu anladığından, alkol krizleri iyice artmış, böylece de tehlikeli bir alkolik olarak tanınmıştı. Ama sonuç olarak, bu bile sonsuza dek "genç koca"yı oynamaktan daha iyiydi.

İşte Isadora, turnesine böyle bir atmosfer içinde başlayacaktı.

Isadora, 7 Ekim pazar günü öğleden sonra, Carnegie Hall'da planlanan dört resitalin ilkinin verdi. Ellis Adası olayı yığınların merakını o kadar çekmişti ki, tam üç bin kişi hücum etti açılışa. Programda şunlar vardı: Çaykovski'nin *Altıncı Senfonisi* (Patetik) ve *Slav Marşı*. Bazı eleştirmenlerin onun artık eskisi gibi dans edemediği düşüncesinde olmalarına karşın, Isadora büyük bir başarı kazandı. *The New York Tribune*, Rus halkının acılarını ve hayal kırıklıklarını, korku ve umutlarını dile getirdiğini, duyguları yüzünde yansıttasındaki becerisini göklere çıkarmıştı. Aynı şekilde *Slav Marşı*'ni yorumlayışındaki becerisi de son derece "dokunaklıydı" "Sahneye bilekleri zincirli olarak, zulmün olanca ağırlığı altında ezilmiş bir ifadeyle giren dansçı, sonuna doğru zincirlerini insanüstü bir güçle kopararak çılgınca bir sevinç dalgası içinde özgürlüğün zaferiyle dans etmiştir."

Gösterinin sonunda halka hitaben şöyle demişti Isadora: "Ben elimi Rusya'ya uzattım. Ve sizden de aynı şeyi yapmanızı istiyorum. Ayrıca diyorum ki: Rusya'yı sevin, çünkü Rusya, Amerika'nın yoksun olduğu her şeye sahiptir. Tıpkı Rusya'nın yoksun olduğu şeylere de Amerika'nın sahip olması gibi. Bu iki büyük ulusun anlaştığı gün, yeni bir çağın doğuşuna tanık olunacaktır."

Bu oldukça cüretli bir çıkış olmuştu. Özellikle de, Amerika’da, Avrupa kaynaklı fikirlere, bilhassa da komünizme karşı bir tecrit politikasının uygulandığı bir dönemde. Görünen oydu ki, Isadora’nın gönülleri fethettiği Amerikalılar, Sovyet Rusya kaynaklı her şeye karşı genelde besledikleri düşmanca duyguları bastırmak durumunda kalmışlardı.

Dört gün sonra Carnegie Hall’daki ikinci resital, tümüyle Wagner’çe hasredilmiş bir programla gerçekleşti. Yetmiş kişilik orkestra, şef Nahan Franco tarafından yönetiliyordu. Bu resital de hem halktan hem de eleştirmenlerden bir öncekine eş bir takdir toplayacaktı. 13 ve 14 Ekim’deki son iki resital programın sonunu oluştuyordu. Isadora her akşam, salonu tıklım tıklım dolduran coşkulu bir izleyici önünde dans etti. Her gösteri sonunda Isadora, iki halk arasındaki dostluğu çağrıştırmak amacıyla Rusya yanlısı idealist söylevlerini yineledi. Emprezar-yosu Sol Hurok, “taşkın tanrıça”sının tahriklerine sinirlenerek onu yola getirmeye çalıştı:

“Sizi temin ederim Isadora. Bu yaptığınıza propaganda denir. Ve size pahalıya mal olabilir.”

“Bu propaganda değil. Ben Moskova’daki, Rusya’daki, Amerika’daki öğrencilerimden söz ederken olayın sadece sanatsal yönüne değiniyorum.”

“Belki. Ama işin hassas yönünü gözden irak tutuyorsun.”

“Nasıl yani?”

“Görülüyor ki, siz bir süredir Amerika’ya gelmemişsiniz. 1918’den bu yana, hâkim anlayışta değişen çok şey oldu. Wilson’a, savaşa ve demokratlara karşı sağ kesimin tepkisi giderek gerçek bir sosyal çalkantıya dönüştü. Kızıl renk şeytanın simgesi oldu. Artık birine Bolşevik muamelesi yapmak, onun ruhunu ebediyete kadar lanetlemek, bedenini ise hapishaneye mahkûm etmek anlamına geliyor. Bunun nedeni sadece Amerikalıların Ruslara karşı besledikleri kuşku değil. Bir tür terör, kin, aklın alamayacağı bir kin, isterik bir olay... Benim öğüdümü dinleyin

Isadora. Yarın Boston'a hareket ediyorsunuz. Unutmayın ki, orası Amerika Birleşik Devletleri'nin en gerici, en Püriten kentidir. Tedbirli olun. Ve sakın nutuk atmayın, beni anladınız mı? Bir tek nutuk bile yok!"

Isadora'ya tedbirli olmayı salık vermek boşuna nefes tüketmek veya boşa kürek çekmektir. Kısaca, bu boşa bir çabaydı. Boston'daki iki suare turnenin çöküşü olacaktı. Hem Püritanizme hem de komünizm aleyhtarlığına meydan okuyan Isadora, büyük bir cesaretle, üstünde şeffaf bir tunikle dans etmeye kalkışacak ve her resitalinin ardından söylediği sözleri vahamet sınırını aşacaktı. İzleyicinin düşmanlığından iyice tahrik olan Isadora, Amerikalıların "beş para etmez"liğinden lafı açıp "Sovyet cenneti" tanımlamalarına girecekti. Birkaç izleyici de onun yarı çıplak halinden şok geçirip salonu gösteri bitmeden terk edecekti. Bu kişiler büyük bir olasılıkla Isadora'nın Symphony Hall'un sahne önlerine ilerleyip kırmızı ipek eşarpını başının çevresinde uçuşturduğu ve çıplak göğüslerini göstererek şöyle haykırdığını kaçırmış olmalıydı:

"Bakınız! İşte güzellik budur! Bu eşarp kızıl. Ben de öleyim. Çünkü bu yaşamın ve gücün rengidir! Amerikalılar ilkeldir ama beni alt etmelerine asla izin vermeyeceğim. Gerçek yaşam burada yaşanan değil!"

Birkaç dakika sonra Copley Plaza Otelinde çevresine toplanan gazetecilere şöyle açıklayacaktır:

"Sanatımın simgelediği bir şey varsa, o da kadın özgürlüğüdür. Ve bu özgürlüğün meşru hale gelmesidir. Kadınlar kendilerini yeni kıtadaki Püritanizmin entrikalarından ve dar kalıplarından kurtarmalıydılar. Bugün birçok Amerikalı kadının yaptığı gibi o tahrik edici giysiler içinde kasılmaktansa, tümüyle çıplak dans etmeyi yeğlerim. Çıplaklık gerçek olandır. Gerçek güzelliştir. Sanattır. Ve bunun için de asla ve asla bayağı olamaz. Benim bedenim sanatımın tapınağıdır. Çıplak bedenimi güzellik tapınağının hazinesi olarak sergiliyorum. Bostonlu Püriten-

lerin içini kemiren kötülüğün ne olduğunu söylememi ister misiniz? İkiyüzlülük! Gerçek önündeki korkuları. Çıplak bir beden onları tiksindiriyor. Ama, üstünde hatları ortaya çıkaran bir giysi olan beden, onları kendinden geçiriyor. Oysa göstermek yerine bedeni belirginleştirmek çok daha uygunsuzdur!”

“Bayan Duncan, bu Püritanizmin salt Boston’a mı özgü olduğunu düşünüyorsunuz?”

“Evet, tamamen. Püritanizm tüm bağınazlığıyla bu kente yoğunlaşmış. Back Bay’in tutucuları tabu ve geleneklerin en beş para etmez köleleridir. Bu insanlar tüm ülkeyi köreltiyorlar.”

“Bu kez çizmeyi aştınız,” diye patladı Hurok ertesi günün gazetelerini görünce. “Tüm Boston’u karşınıza almak istiyorduysanız, şunu söyleyeyim ki, başardınız. Belediye başkanı sizi istenmeyen kişi ilan etti. Ayrıca hatırlatmalıyım ki, bir yığın konser için iptal kararı aldım.”

“Bana bir canı, bir Bolşevik propagandisti muamelesi yapıyorlar. Ama beni yıldırımlarına izin vermeyeceğim. Herkesin önünde söylemiştim, size de yineleyeceğim Hurok. Amerikalıların gücü beni alt etmeye yetmeyecek.”

“Sadece politika değil söz konusu olan! Bir de teşhirciliğiniz var. Göğüslerinizi örtmek için kullandığınız o küçük kumaş parçası da ne oluyor öyle? Ancak bir testiye sarmaya yeter!”

Bir sonraki etap: Chicago. Her zamanki gibi, Isadora perde indikten sonra sahne önüne gelmişti. Bu kez konuşması kısa ve etkiliydi:

“Menajerim bana, eğer birkez daha böyle konuşursam turne mahvolur dedi. Eh, öyleyse turne mahvolsun bakalım. Ben Moskova’ya dönüyorum. Votkanın, müziğin, şiirin, dansın olduğu yere... Ve de özgürlüğün!”

Amerika’ya Elveda!

14 ve 15 Kasım’da Carnegie Hall’da Isadora’nın son iki resitalinin anonsu işte bu iki kelimeyle yapıldı. Bir skandal bekle-

niyordu. Oysa bunlar tüm turnenin en sakın geçen gösterileri olmuştu. Isadora program sonunda sadece sanat, güzellik, aşk üstüne bir-iki sözcük söylemekle yetinmişti. Konuşmasını nispeten daha ölçülü sözcüklerle bağlamıştı: “Artık yepyeni bir yaşam biçimi hüküm sürmekte. Bu bir ev yaşamı değil, bir aile yaşamı da değil. Yurtseverlik de değil. Bu Enternasyonal’dır.” Neyse ki Isadora dansını sürdürmeyi düşünmemişti.

Bu süre zarfında Essenin alkolizm batağına giderek daha çok saplanıyor ve daha çok yurt özlemi duyuyordu. “Sevgili Tolia,” diye yazıyordu Mariengov’a: “New York ürkütücü bir kent. İnsan kendini assa yeridir. Buradan kurtulup Moskova’ya döneceğim günden başka bir şey düşünemiyorum. İnan bana, bu aşağılık dünyada görmüş olduğum en güzel şey, hâlâ ve hâlâ Moskova. Artık ne kim olduğumu biliyorum ne de nasıl yaşadığımı. Bir zamanlar onca düşlediğimiz yabancı ülkeleri gördüğüme göre, artık Tanrı’nın ruhumun ölmesine izin vermesi için yalvarıyorum. Burada kimsenin gereksinim duyduğu yok buna. Görüyorsun ya Tolia, bizlerin ruhları dolu. Amerika’da ise işe yaramaz türden bir sürüsü var. Bilsen ne kadar üzgünüm. Ne kendimi unuttuğumu sanmanı isterim ne de sana olan sevgimden kuşku duymanı. Her gün, her saat kendime şöyle diyorum. ‘Şimdi Mariengov imajinist’lerin kitaplığındadır. Şimdi evine döndü. Sonra Grişka geldi. Krotki ve Şaşa da oradalar.’ Ah, Moskova! Kafamda Moskova’da başka bir şey yok. Sadece Moskova, o kadar!”

Boston’daki tatsız olaylardan sonra bir dizi kontrat iptal olduğu için turnenin süresi de kısalmıştı. Carnegie Hall’daki veda konserinin ertesi günü “kızıl dansçı”, her zamanki gibi “genç koca”nın eşliğinde Batı’nın yolunu tuttu. Önce Indianapolis... Burada belediye başkanı kulise ve salona ayrı ayrı olmak üzere dörder polis yerleştirmek tedbirliliğini göstermişti. Tabii, Isadora’nın soyunmasına engel olabilmek için... Ardından da Kansas City, Saint Louis, Memphis... Dönüş yolunda da Detroit, Cle-

veland, Baltimore, Philadelphia turneleri, Noel gecesi için Müzik Akademisi'nde planlanan bir gösteriyle Brooklyn'de noktalanacaktı. Burada Isadora, Sarah Bernhardt onuruna bir cenaze marşı eşliğinde dans etmek istedi; ne var ki büyük trajedi sanatçısının henüz hayatta olması yüzünden bu fikre karşı çıkanlar da oldu. Isadora ise onları şöyle yanıtladı:

“Ne fark eder? Hem sonra öğrendiğime göre sağlığı da pek o kadar iyi değilmiş.”

Bir felaket... Sahneye çıkmadan önce, soyunma odasında her zaman için viski ve şampanya şişesini el altında bulunduran Isadora, bu kez şampanya kaçakçısının marifeti olarak kuvvetli miktarda eter karışımı içecekti. Bu sarhoşluğun etkisiyle, o akşam yaptığı danslar Duncan stili dansın bir parodisi haline dönüverecekti. Sanki Marx Brothers tarafından sahneye konmuş bir Folies Parthenon gösterisiydi bu. Sahnenin bir ucundan diğerine çılgınca koşuşturmalar, akıl almaz atlamalar, tek ayak üstünde topaç gibi dönüşler, el kol hareketleri, eğilip bükülmeler, devekuşu misali sekerek yürüyüşler... Bu çılgınca hareketler sonunda, giysisinin sol omzunun kopçasının açılmasıyla çıplak göğsü ortaya çıkmış ve sağı solu belli olmaz sıçrayışların ritmiyle sallanmaya başlamıştı. Buna aldırış etmeyen Isadora bu çılgın saraban dansını sürdürmüş ve o meşhur cenaze marşına geçerek alkollerde sıkça görülen titreme krizleri içinde bir Efes kadını görünümünü sergilemişti. Gösterinin tam orta yerinde ölçüyü yakalamak için son gücünü kullanan piyanist Rabinoviç, aniden taburesinden kalkmış ve kulise dönmüştü. İş bu kadarla kalsa yine iyi! Isadora dansına müziksiz devam etmişti. Ama birkaç vals dönüşünden sonra, müdüriyet perdeyi indirmeyi uygun görecekti.

Ertesi gün, yani 25 Aralık'ta Saint Mark Kilisesi'nde Noel Yortusu için söylev vermeyi planlayan Isadora'ya New York piskoposu nazik ama kesin bir dille, bu “teşhirci” tavrının kendisine hiç de uygun görünmediğini ifade edecekti. Piskoposun bu uyarısında şaşılacak bir yan yoktu elbette.

Dört ay süren turne mali açıdan feci bir dökümle sonuçlanacaktı. Isadora mesleğini çökertmek için her şeyi deneyen basını sansasyon düşkünü olmakla suçlayacak ve hem zavallı Sergey'in hem de kendisinin sağlığını ciddi olarak tehdit eden bozuk içkiler konusunu gündeme getirecekti. Sonunda 3 Şubat 1923 Cumartesi günü öğle saatlerinde hırçın çift S. S. *George Washington* gemisiyle Cherbourg'a doğru yol alacaklardı.

Amerika'da kaldıkları sürenin son günlerinde Isadora, Salzburg'daki Elisabeth Duncan okulunun müdürü Max Merz'le bir görüşme yapmıştı. Merz, Essenin'le yaptıkları oldukça hidetli bir kavganın ardından sığındığı ortak bir dostlarının evinde kendisini görmeye gelmişti. Isadora bu adama bir anda sempati duymuş ve ona karşı da mutluluk komedisi oynamaktan vazgeçerek durumunu olduğu gibi gözler önüne sermişti: Köşeye sıkışmıştı. Kocasının krizlerinden dolayı Waldorf Astoria Oteli'nden kovulmuşlar ve daha orta halli otelleri tercih etmek zorunda kalmışlardı. Ama oralarda da, bir-iki gün içinde yine kapı önüne konulmuşlardı. Çünkü Sergey içkiye başlar başlamaz etrafı kırıp döküyordu. Hatta ilk kez olarak, kendisine karşı şiddet kullandığına bile tanık olacaktı Isadora.

"Bu tür muamelelere daha fazla katlanmak zorunda değilsiniz," demişti Merz.

O zaman en güzel tebessümüyle şöyle yanıtlamıştı Isadora:

"Nasıl desem! Essenin küçük bir köylüdür aslında. Ve Rus köylüsünün her cumartesi günü sarhoş olma alışkanlığı vardır. Sarhoş olunca da karısını döver. Ne var ki Sergey, aynı zamanda bir dâhidir. Büyük bir yetenektir."

Hareket edecekleri gün gazeteciler rıhtıma sabahın daha erken saatlerinde doluşmaya başlamışlardı bile. Isadora sorulara yanıt vermeyi reddedecekti. "Röportaj yok!" diye kestirip atacaktı. Ama onlar geminin güvertesine kadar çiftin peşinden ayrılmayacaktı:

"Bayan Duncan, tek bir sözcük lütfen. Neden reddediyorsunuz konuşmayı?"

“Neden olduğunuz bunca haksızlıktan sonra, daha ne söylememi istiyorsunuz? Kaldığım süre boyunca, imajımı kötülemek için elinizden geleni yaptınız, hem de hiç ardı kesilmeden. Beni tehlikeli bir komünist yapıp çıkardınız. Ve de bir alkolik! Sovyet Rusya’ya dönmek için sabırsızlanıyorum. Kendimi bir tutsak gibi hissederek Amerikan yaşamının nimetlerinden yararlanmaktansa, özgürlüğü her zaman hissettiğim yerde, siyah ekmek ve votkayla yaşamayı yeğlerim. Bizler Rusya’da özgürlüğe sahibiz. Sizin halkınız ise bunun ne anlama geldiğini bile bilmiyor. Sizlerin büyük kapitallerle beslenen basınızdır, parlak bir zaferle bitebilecek bir turneyi yerle bir etti. O berbat içki yasağınız, hileli içkileriyle bizleri ölümün eşiğine getirdi. Dahası, sizin Amerikalılarınız ne sanattan anlıyorlar ne de şiirden. Kocam ve ben, bizler devrimciyiz! Anlıyor musunuz? Ne nihilistiz ne de Bolşevik! Devrimciyiz! Tüm gerçek sanatçılar gibi.”

“Amerika Birleşik Devletleri’ne yeniden gelecek misiniz?”
“Asla!”

“Eğer hayatımı ve aklımı kurtarmak istiyorsanız, lütfen Paris’e, yanıma gelin. Cherbourg’a 11 Şubat’ta varıyoruz. Sevgiler. Isadora.” Bu telgrafi aldığı anda Mary Desti bir saniye bile duraksamadı. İlk gemiye binerek Londra’dan ayrıldı ve ayın 12’sinde Isadora’yı karşılamak üzere St. Lazare Garı’nda saat 8.30’da hazır oldu. Dansçı yalnızdı. “Hiç anlamaya çalışmayın,” dedi ona çabucak. “Daha sonra anlatacağım. Şimdilik, yalvarım benim ünlü bir sanatçı olduğumu unutun. Ben yokum. Ben önemli değilim. Ben sadece, Sergey Essenin’in yüce yeteneğini görebilecek nitelikte bir insanım. Aramızda büyük sanatçı olan odur aslında.”

Mary’nin kahkahadan kırıldığını görünce de,

“Hayır, hayır, yalvarım size. Tanrı aşkına ciddi olun ve sizden isteğim şeyi yapın. Yoksa her şey berbat olur. Daha sonra bazı şeyleri anlayacaksınız, sizi temin ederim,” diye ekledi.

“Olur hayatım, kaygılanmayın. Ama nerede bizim şu üstün dâhimiz?”

“Sabırlı olun, bir Rus’u asla sıkboğaz etmemek gerekir. Onu şimdi trenden indireceğiz.”

“Hasta mı?”

“Pek öyle denemez. Ama trenden inmekten dehşetli korkuyor. Sizin hatırlamanız ve unutmamanız gereken şey, onun büyük ama çok büyük bir şair olduğudur. Kontrolörler onu ikna etmeye çalışıyorlar şu anda. Ah, işte!”

O anda iki adam, başında kocaman şapkasıyla, kürklere gömülmüş olan Essenin’i vagondan indirmeye çalışıyorlardı. Bu haliyle Essenin bir ayıyı andırıyordu. Mary kahkaha atmamak için dudaklarını ısıırıyordu.

“Sergey, sana en iyi arkadaşım Mary’yi tanıştırayım.”

Bunun üstüne Essenin Mary’yi belinden kavrayarak havaya kaldırdı, oldukları yerde şöyle bir döndürerek öptü: “Mary, kız kardeş! Kız kardeş!” diye bağırdı bir taraftan Rusça nidalar atarak. Sonra da küçük grup, üç odanın ayrılmış olduğu Crillon Oteli’ne gitti: biri Jeanne, biri Mary, üçüncüsü de kendileri için.

Daha gelir gelmez, Amerikan basını yeniden Isadora’yla ilgilenmeye başlamış, bir muhabirini onunla röportaj yapması için göndermişti. Gazeteci, Isadora’nın gözündeki morluğu hemen fark edecekti. Bu ilk kez olmuyordu. Daha önce de birçok kez, yüzündeki morluklara dikkat çekmişlerdi Amerikan gazetecileri.

“Bu bir morluk değil!” diye itiraz edecekti Isadora.”Sadece akan rimelim.”

Birleşik Devletler’deki karnesiyle ilgili bir kez daha sorular sorulacaktı. O da izlenimlerini açıkça iletenecekti. “Orada dört ay geçirdim. Büyük bir işkenceydi. Amerikalılar aynı bir kurt sürüsü gibi davrandılar. Bu ülke haydutlar, serüvenciler ve Püritenler tarafından kurulmuştu. Oysa hüküm sürenler haydutlar ve çeteler. İçki yasağı ise ABD’nin üstüne çökmüş bir kâbus. Bizim içeri girmemizi engelleyenler Ku Klux Klan’dır. Ama Amerikan

lejonu daha da beter. Amerikalılar para için akla gelebilecek her şeyi yapabilirler. Analarını, babalarını, hatta ruhlarını bile satabilirler. Amerika artık benim ülkem değil. Ben İrlandalıyım. Ama Paris de İrlanda'dan geri kalmaz benim için.”

“Mary, eminim ona hayran kalacaksın,” diye lafa başladı Isadora heyecanla, Crillon Oteli'nde yalnız kaldıklarında. “Göreceksiniz müthiş bir çocuk. Kaprisleri var tabii ve gizemli şeyler yapmaya da bayılıyor. Bu arada, geldiğimizden beri elinde tuttuğu şu küçük kutuyu fark ettiniz mi? Hiç yanından ayırmıyor onu. Uyuduğu zamanlar hariç. Her zaman kilitli tutuyor. Dışarı çıktığı zamanlarda da giysi dolabına kapatıyor.”

“İçinde ne var?”

“Bilmediğimi itiraf etmeliyim. Kendine ait oyuncaklar herhalde. Öyle ya da böyle, kıtsal bir eşyaymış gibi üstüne titriyor.”

“Ya içinde para varsa?”

Isadora bir kahkaha patlattı:

“Para mı? Bizim tek meteliğimiz yok ki, sevgili Mary! Yol paramızı Lohengrin karşıladı. O olmasaydı hâlâ New York rıhtımındaydık.”

“Ama turne boyunca hatırı sayılır bir para kazandığınızı sanıyordum. Öyle değil mi?”

“Bir servet denebilir, Mary. Bir servet! Ama Tanrı bilir nasıl eriyip bittiğini! Sana şunu söyleyebilirim ki, son haftalarda otel ve lokanta masraflarını bile zorlukla karşılayabildim. Aslında hiç dert etmiyorum. Ama Sergey için aynı şey söz konusu değil. Bu durum onu çok etkiliyor. Para harcamaya o kadar bayılıyor ki. Şimdi bir sürü şeyden yoksun kalmak zorunda. Zavallı sevgilim.”

Dönüşlerini kutlamak için akşam yemeğini Isadora Crillon'daki odalarına ısmarladı. Şampanya yoktu ama 1912 yılı şarabı eşliğinde mükellef bir yemekti bu.

“Şampanya!” diye haykırdı Essenin, Mary'yi kucaklarken. “Bu akşam şampanya gerek kız kardeşi kutlamak için!”

“Hayır Sergey, bu akşam yok. Hem zaten Mary nefret eder bundan. Ama çok güzel bir şarap var. Senin için en iyisi hayatım.”

Yemek boyunca Essenin’in keyfi pek yerindeydi: Birkaç şiir de okumuştı. Mary bir şey anlamıyordu ama Rus dilinin müzikal yapısını pek hoş bulmuştu. Hem sonra Sergey o kadar yakışıklıydı ki! Dizeleri peş peşe okurken odanın ortasında o sapsarı saçlarıyla genç bir kır tanrısı gibi sıçrayıp duruyordu. Sonra aniden kendini Isadora’nın dizlerin dibine atıvermişti. Aynı yorgun düşmüş bir çocuk gibi başını onun göğüsleri üstüne yaslamış, Isadora da onun saçlarını okşamıştı.

“Ah, Mary, bilseniz ne kadar mutluyum. Ne kadar da yakışıklı değil mi?”

Essenin her on dakikada bir ya sigara ya da kibrit almak için otelin salonuna iniyordu. “Bacaklarımı açmak için buna ihtiyaç duyuyorum,” diyordu. Onun bu sonu gelmez gidiş gelişlerinden kaygı duymaya başlayan Isadora, her dönüşünde onun biraz daha solgun göründüğünü fark edecekti. Merdivendeki seslere kulak kabartıyordu. Sergey bir kez daha çıkmıştı. Dakikalar birbirini izliyordu. Isadora hem sıkıntısını bastırmak hem de vakit geçirmek amacıyla konuşup duruyordu. Amerika’daki turneyi anlatmaya koyulmuştu detaylarıyla. Essenin gideli on dakika olmuştu. Isadora kalkmış, sinirle bir sigara yakmıştı. Ardından kendini bir koltuğa atarak Boston’u, Indianapolis’i anlatmaya başlamıştı. Bir taraftan da akli geçen saniyelerdeydi. Biraz daha, biraz daha hızlı geçmesini ister gibiydi. Sergey’in gitmesinden bu yana yarım saat geçmişti neredeyse. Daha fazla dayanamayan Isadora, oda hizmetçisini çağırdı:

“Mösyöyü görmediniz mi?”

“Birkaç kez odama geldi ve benden şampanya istedi.”

“Peki şimdi nerede?”

“Bilmiyorum Madam, sanıyorum dışarı çıktı.”

Isadora’nın bakışlarında bir gölge belirecekti. Mary bakışlarını yere indirerek halının desenlerini süzdü. Isadora yerinden

kalktı, yeni bir sigara yaktı ve pencereye doğru yürüyerek perdeyi kaldırdı. Concorde Meydanı'na baktı yağın yağmur altında. Işıklı yolda tek tük arabalar seçiliyordu. Tekerlek sesleri yırtılan ipek bir kumaşın sesini andırıyordu. Gabriel Bulvarı'nın köşesindeki meydan saatinin ibreleri 23.30'u gösteriyordu. On yıl önce bir sabah, yine aynı yerde... Lachaume'dan alınmış çiçekler... Singer... Sessizlik. Sonra ani bir hareketle sigarasını kül tablasında ezdi:

“Mary!”

“Evet Dora!”

“Mary... Size söylemem gerekiyor. Sergey bir parça... nasıl desem... biraz tuhaftır. Ve dışarıda kaldığı sürece daha da tuhallaşılıyor. Onun döndüğünü duyduğumuzda, en iyisi bir yere gizlenelim ki, bizi bulamasın.”

“Ondan korkuyor musunuz?!”

“Bakın Mary! Bu onun eksantrik davranışlarından biri işte. Gayet iyi biliyorum ki, bu onun farkında olmadan yaptığı bir şey. Ama ne zaman içse çılgına dönüyor. Kendisini kaybeden bir çılgın... İşte o zaman benim onun baş düşmanı olduğumu sanıyor. Her neyse, zaten ona içtiği için kızmıyorum. Bazen insanın dayanması için gerekli olabiliyor. Ama Ruslar bir işi asla yarım yapmazlar. Onlar içtikleri zaman tam içerler. İşte, Sergey'in tehlikeli olduğu zamanlar da böyle anlar. Canı isterse tüm kenti ateşe verebilir. Ama beni incitmesini istemiyorum, anlıyor musunuz? Beni öldürmesini de...”

“Tüm bunlara nasıl katlanabiliyorsunuz?”

“Bunu size açıklaması çok zaman alır. Hem sonra... Sergey ile aramda çok gizemli bir şey var. Beni korkunç ölçüde ona bağlayan bir şey. Bundan size daha önce söz ettiğimi anımsıyorum, yani bir benzerlikten. Bilemiyorum... Bilemiyorum... Neyse önemi yok. Belki de salt benim hayal gücüm. Size daha sonra söz ederim bundan. Gece yarısına kadar gelmezse gitmemiz gerekir.”

“Ama bu korkunç bir şey! Hemen giyinin de otelimizi değiş-tirelim.”

“Ah, Mary! Onun saçının bir tek teline bile dokunulmasını istemem. Hayır, bana yardım etmelisiniz, onu kurtarmak ve Rusya’ya götürmek için. Ancak ülkesinde kendini iyi hissedecektir. Burada pek bir şey değil belki, ama orada... Orada Mary o büyük bir değer. Ne büyük bir şair olduğunu bir bilseniz!”

“Tamam, bundan yarın söz ederiz. şimdi acele edin. Dora, yalvarırım benimle gelin, çabuk...”

“Onun döndüğünü duymadan ayrılmak istemiyorum. Sesi-nin tonundan nasıl olduğunu anlamalıyım.”

Isadora sözünü bitirmeye fırsat bulamadan, koridordan deh-şetli bir patırtı sesi geldi. Kapıcının bağırış çağırışlarına Rusça küfürler karışıyor ve gürültüler merdivenlere yayılıyordu. Isado-ra bir sıçrayışta yerinden kalktı. Mary de bu arada onu elinden tutup kendi odasına sürüklemiş ve anahtarla kapıyı kilitlemişti. Sergey çılgın gibi odaya girdiğinde onlar ancak dışarı çıkmıştı. Kudurmuş bir halde oradaki kapıya yumruklar indirirken Mary, Isadora’yı dışarı çekmiş ve üç katı bir çırpıda aşağı inmişlerdi. Tam dışarı çıkacakları sırada, Isadora bir adım gerileyerek kapı-cıya seslendi:

“Mösyö, kocama nazik davranın, kendisi hastadır. Ben dok-tor çağırmaya gidiyorum, siz de bu arada çıkıp onunla ilgilenir misiniz? Yalvarırım ona sabırlı davranın, kendisi gerçekten ra-hatsız. Bir daha tekrarlanmayacak, anlıyorsunuz değil mi?”

Görevli istediklerim yapacağına söz verirken, Mary de arka-daşını kolundan sürüklüyordu. Dışarı çıkınca bir taksiye atlaya-rak Grand Otel’e sürmesini söylediler.

“Kesinlikle bir doktor bulmalıyız. Hatta olabilirse bir Rus doktor.”

Her yeri aradılar, muhtelif hastanelere telefon ettiler. Ama tüm Paris’te tek bir Rus doktor yoktu. Sonunda Asnières’de bir tane olduğı söylendi. “Orası çok uzak. Asla zamanında gele-

mez!” diyen Isadora hemen Crillon’a telefon etti. Böylece öğrendi ki, altı polis gelmiş ve üstlerine ateş etmekle tehdit eden “Mösyö”nün odasının kapısını kırıp içeri girmişti. Sergey odayı tam anlamıyla tarumar etmişti. Silah olarak eline şamdanları geçirmiş, komodin ve dolapları delik deşik etmiş, tüm aynaları kırmış, tüm lambaları parça parça etmişti. Ardından yatağı ve tuvaleti pencereden aşağı fırlatmış, çarşafı lime lime etmiş, tablo ve perdeleri yırtmıştı. Onu sakinleştirmeye çalışan kapı görevlisi, yediği iki yumrukla halının üstüne boylu boyunca yuvarlanmıştı. Şans eseri Sergey’in tabancası Mary’nin odasında, kilitli sandık içindeydi.

Baştan aşağı titreyen Isadora bayılma raddesine gelmişti. Sonra Mary’e dönerek konuştu:

“Ne yapacağım Mary? Bir tek meteliğim bile yok! Elimizde kalan birkaç dolar da Sergey’in yanında. Her şeyden önce bir doktor bulmalıyım Mary.”

Bu arada kendisine Majestic Otelinin servis doktorundan söz edilince iki kadın hemen oraya koştular. Kendisini alıp polis komiserliğine gittiler. Yolda olup biten her şeyi anlattılar. Doktor, Sergey’i muayene ettikten sonra Isadora’yı bir köşeye çekip ona kocasının oldukça tehlikeli bir dengesizlik içinde bulunduğunu açıklamaya çalıştı. Kısaca, onu serbest bırakmak söz konusu olamazdı. Isadora için bu son bir darbe olmuştu.

Sabahın dördünde Crillon’a geldiklerinde iki kadın inanılmaz bir görüntüyle karşılaşacaklardı. Şaşkınlık içindeki müşteriler silahlı bir saldırı olduğunu sanmışlar, pijamaları ve gece kıyafetleri içinde koridorlarda kaçışmışlardı. Bazıları da büyük salona sığınmıştı. Kapı görevlisinin gözünde şişlik görülüyordu. İki metrdotel kavga dışı kalırken, bu arada müdür de insanları sakinleştirmeye çalışmıştı. Sanki bir bombardımana maruz kalmıştı ortalık. Ufak tefek Rus köylüsü kocasının, Paris’in bu en büyük otelinde böyle bir teröre yol açmış olması düşüncesiyle, Isadora müthiş bir kahkaha krizine tutulacaktı. Artık hiçbir şey

durduramıyordu onu. Bu arada müdür gelip de ona başka bir otel bulmaları gerektiğini ve zararları ödemek durumunda olduğunu söylediğinde, Isadora adamın burnunun dibinde katıla katıla gülmekten alamayacaktı kendini. Müdürü bir yana çeken Mary, ona bu gülme krizinin sadece bir şoktan ibaret olduğunu ve müşterisine katı davranmama kibarlığı göstermesini rica edecekti: İşin para kısmına gelince; içi rahat etmeliydi. Ertesi sabah her şey karşılanacaktı kuşkusuz. Sonunda müdür bu alttan alma karşısında boyun eğerek odaları kendilerine bırakmaya razı olacaktı. “Ama bir şartla...” diyecekti. “Mösyö artık adımını bile atmamalı buraya.” Mary de yanıt olarak, “Bunun için hiçbir tehlike kalmadı. Ben kefil oluyorum size,” dedi.

Mary ile dairelerine dönünce, Isadora kendine bir konyak doldurdu ve yapılacak en uygun şeyin ne olduğunu düşünmeye koyuldu. Sergey’i bir huzurevine kapatmak söz konusu olamazdı. “Bunu yapmaktansa, gırtlığıma basma tehlikesini göze almaya razı olurum.”

“En acil şey Dora, para bulmak. Zararları yarın ödeyeceğimize söz verdim müdüre.”

“Tamam ama nereden bulayım istiyorsunuz. Elimde hiçbir şey kalmadığını söylemiştim.”

“Polis size Sergey’in sandıklarının anahtarını teslim etti. Kimbilir orada belki de bir şey...”

“Onun eşyalarını karıştırmak mı? Asla, anladınız mı, Mary! Asla! Hem sonra sadece şiiirlerini sakladığını söylemişti.”

Mary’nin ısrarları sonucunda Isadora ikna oldu. Küçük sandığı açtığında bir çılgılık atmaktan kendini alamadı: “Aman Tanrım! Olacak şey değil!” En altta Amerikan bankalarına ait birkaç tomar kâğıt para, yanı sıra bozuk paralar, hepsi de karman çorman bir şekilde çoraplar, çifti bozulmuş ayakkabılar, iç çamaşırları, yolculuk boyunca kaybettiğini sandığı makyaj şişeleri, hatta boş parfüm şişeleriyle birlikte duruyordu. “Bu olamaz... Bu olamaz!..” diye yineléyip duruyordu Isadora, bu tuhaf koleksiyon

içindeki eşyaları tek tek ortaya çıkarırken. Gözlerine yaşlar do-
luştuğunu gören Mary, onu kolundan tuttu:

“Haydi, bırakın bunları şimdi. Dinlenin biraz. Ben parayı sa-
yarım.”

Isadora kendine ikinci konyağını doldururken, Mary kâğıt
paraları ve bozuklukları saydı. İki bin dolardan fazla para vardı.

“Benim zavallı Sergey’im,” diye mırıldandı Isadora. “Emi-
nim ki bunların ne kadar tuttuğunu bile bilmiyordu. Hayatı bo-
yunca hiç parası olmadı. Onun için benim savurganlık ettiğimi
görünce, köylülük içgüdüğü baskın geldi ve bir kısmını kurtar-
maya karar verdi. Belki de kendi ülkesinde hiçbir şekilde sahip
olamayacakları için... Düşün ki, bu parayı benden, terzisi onun
ısmarladığı iki kostümün parasını ödemem için tehdit ettiği za-
man almıştı!”

Sabahleyin Isadora Crillon’un zararlarını ödedi ve Mary’yle
birlikte Varsailles’daki Réservoirs Otel’ine dinlenmeye gitti.
Oraya varır varmaz, yüksek ateşle yatağa düşecekti. Bir önceki
gecenin heyecanı onu çok sarsmıştı. Sergey’le ilgilenen doktor
öğleden sonra onu görmeye geldi. Kendisine kocasının duru-
munun hastane bakımı gerektirdiğini bildirdi.

“Öyle ya da böyle,” diye ekledi doktor. “Durumu sınırdışı
edilmeyi gerektiriyor. En kısa zamanda terk etmesi gerekiyor
Fransa’yı.”

“Yoksa?”

“Yoksa, polis onu serbest bırakmayı reddedecektir.”

“Bu şartlarda en iyisi onu Berlin’e göndermek. En azından
orada birkaç arkadaşı var. Ayrıca Sovyet hükümetinin temsilci
var. Onu ilk fırsatta göndereceğim oraya. Şu an için gücüm yok
buna. Bitkinim.”

Ertesi gün, şafakta iki polis Sergey’i trenle Berlin’e gönderi-
yordu. Isadora’nın kendisine verdiği parayla birlikte, Jeanne da
ona eşlik ediyordu.

YİRMİ İKİNCİ BÖLÜM

Uzun mor bir giysiye bürünmüş olan Isadora, ayaklarında yaldızlı küçük terliklerle odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüyor, bir taraftan da Réservoirs Oteli'ne görüşme için gelen *L 'International News Service*'ın muhabirinin sorularını yanıtlıyordu. Crillon olayı Amerikan basınında büyük gürültü koparmıştı. Birinin başlığı şöyleydi: "SERGEY DAĞITTI!" Bu arada *New York Times* da şöyle veriyordu okurlarına haberi: "ISADORA'NIN ŞAİRİ BİR PARİS OTELİNDE KARIŞIKLIĞA YOL AÇTI."

"Evliliğe asla inanmadım ben," diye belirtti Isadora sigarasını içerken. Bir elinde de viskisi vardı. "Özellikle de sanatçılar arasındakine. Hele şimdi, her zamankinden de az inanıyorum. Sergey'le evlendim, çünkü Rusya'dan çıkması gerekiyordu."

“Sergey benim bastığım yere bile tapar,” diye yeniden başladı meydan okuyan bir tavırla. “Ama aklını yitirince işi beni öldürmeye dek vardırabilir. Ve sonra da eskisinden de çok sever. O dünyanın en tatlı yaratığıdır ama ne var ki yazgısının kurbanı. Evet, dağıttı... Tüm büyük dehalar gibi. Ama ne var ki, onun çılgınlıklarını yatıştırma umudumu tümüyle yitirdim.”

“Olaydan önce kavga etmiş miydiniz?”

“Kesinlikle hayır. Ama bilmelisiniz ki, Sergey ciddi bir sinir bozukluğu geçiriyordu. Tüm şairler böyledir. Ve bu onun iyi bir karaktere sahip olmasına engel değildir. Krizin daha ilk belirtilerinde, hemen bir doktor aramaya koyuldum. Döndüğüm zaman iş işten geçmişti. Odanın altını üstüne getirmişti. Biliyorsunuz bazı Ruslar ağaçlar gibidir: Götürüp başka bir yere dikmek için kendi toprağından koparırsanız ölürlər. Bakın şu zavallı Ni-jinsky’nin başına gelenlere... Tümüyle çıldırdı. Sergey de biraz böyle işte. İşte bunun için de, onun Rusya’ya dönmesini istiyorum.”

Aynı gün, aynı saatte Sergey de Berlin Garı’nda kendini bekleyen gazetecilerin sorularını yanıtlamaktaydı. Gayet kayıtsız ve rahattı. Hatta güler yüzlüydü. Neden terk etmişti Paris’i? Çok basitti nedeni:

“Moskova’ya çocuklarımı kucaklamak için dönmek istedim. Isadora beni Rusya’dan ayırdığından bu yana görmedim onları. Ben bir babayım biliyorsunuz.”

“Ya karınız?”

“Isadora mı? Beni evime gönderen kendisidir. Ama aramızda kalsın, bilersiniz ki, Moskova’ya yanıma gelmekte gecikmeyecektir. Onu tanırım. Şu anda bana kızgın, ama geçecektir.”

“Anlatıldığına göre, Crillon Oteli’nde adeta bir tufana yol açmışsınız.”

“Ah, evet! Şu tatsız olaydan söz ediyorsunuz değil mi? Eee, söyle... Karım şu kahrolası Amerika’dan dönüşümüzü kutlamak için otelde küçük bir eğlence düzenlemişti. Birden, nasıl söylesem... duygularımı ifade etme gereksinimi hissettim.”

“Ama çok fazla zarar vermişsiniz.”

“Sadece anlaşılmamızı çiğnedim, o kadar!”

“Ve birkaç da mobilya...”

“Doğru! Anlaşmaları çiğnemek gerekir. Bu kaçınılmaz bir şey. Mobilyaya gelince... bah! Isadora hepsini ödedi.”

Birbirleriyle paralel olan bu açıklamalar basının merakını gidermek için yeterli olmadı. Crillon skandalı “kızıl dansçı” ve onun “köylü şairi”nin çılgınlıkları üstüne çeşitli yorumlar yapılmasına yol açmıştı. Isadora 17 Şubat 1923’te *New York Herald*’a bir açıklama yaparak kötü niyetli kişilerin dedikodularla iyice abarttıkları yorumlarına bir tekzip göndermek istedi.

“Essenin’in kapıldığı çılgınlık krizlerinin alkole bağlı olduğunu yazdınız. Bu kesinlikle yanlıştır. Bu krizler öncelikle savaş ve devrim yıllarında yoksunluklar içinde geçen zorlu bir dönemden kaynaklanmaktadır. Özellikle de, sizin şu lanet içki yasağınızın yol açtığı bozuk içkilerden Amerika’da içtiği dönemde zehirlenmiştir. Hatta size, New York’ta zehirlenme uzmanı olan bir doktorun olayı doğrulayan belgesini gösterebilirim. Sizin de tahmin edebileceğiniz gibi, olup bitenler beni son derece altüst etti. Essenin’i yeteneğini kurtarmak için, yaşam koşullarının çok zor olduğu Rusya’dan çıkardım. Ve şimdi de aklını kurtarmak için Rusya’ya dönüyor. Bizler, bizzat Gorki’nin ifadesiyle ‘Gogol ve Puşkin’den bu yana en büyük olan Essenin için, bu büyük ozan için, dünyanın onca gereksinim duyduğu güzellikleri yeniden yaratabilmesi için dua edelim.”

Bu açıklama da basını pek yatıştıramamıştı. Isadora’nın mektubundan birkaç gün sonra *Chicago Tribune*’den bir muhabir, Lorimer Hammond, Isadora’nın Versailles’da kaldığı yere kadar gelerek onu sorularıyla sıkıştıracaktı. Isadora ise bıkkın bir ifadeyle yanıt vererek belki yirminci kez aynı şeyi yineleyecekti:

“Evet, ona Moskova’ya gitmesini öneren ben oldum. Her ne kadar biraz çılgın da olsa, orada hâlâ seviyorlar onu. İsteddiği gibi kırıp dökebilir. Üstelik kimse de kaygı duymaz. Çünkü büyük bir şairdir o.”

“Sizden para aldı mı?”

“Bunu nasıl yapsın ki? Ben her şeyimi Volga boylarında açlıktan ölen mujıklere gönderdim.”

Ve yine belki kırkuncı kez, kocasının krizlerinin köklerinin savaş yıllarına kadar uzandığını, ayrıca hileli içkilerin onun sinir sistemini hızla çökerttiğini, kısaca Essenin’in içki yasağının sayısız kurbanlarından biri olduğunu yineledi.

Ertesi gün Amerikan günlük gazeteleri üç sütun üstünden verdiler haberi: **“ISADORA’NIN KAÇAK ŞAİRLE İLGİLİ KARARI: O BİR ÇILGINDIR...”**

Tıpkı çocuğunu koruyan bir anne gibi, Isadora 23 Şubat’ta yeni bir protesto mektubu döşendi. Essenin ile kendisine karanca çalan pasajlarla dolu makaleye karşı, yanıt verme hakkını kullanmak istemekteydi:

“Muhabiriniz bilgi almak gibi bir zahmete katlanmış olsaydı, Crillon Otelinde ortaya çıkan olayın nedenini de biliyor olacaktı. Hammond’a da söylediğim gibi, Essenin bir epilepsi krizinin bedbaht bir kurbanıdır. Ve kendisiyle aramızda hiçbir tartışma geçmemiştir. Belirttiğim gibi, bu geçici çılgınlık krizleri sırasında, ne sözlerinden ne de yaptıklarından sorumlu tutulabilir. Ama tabii ki, bunlar sizin araştırmayacağınız kadar basit şeyler, özellikle de skandal peşinde koşanlar için. İçinde bulunduğum büyük bıkkınlığa ve duyduğum derin acıya rağmen, şunu bilmelisiniz ki, Sergey Essenin’in onurunu sonuna kadar savunacağım.”

Isadora kocasına mazeret bulmak için her cephede savaşır, ona, hastalık ve mutsuzluk nedenleri yaratırken (ki aslında Essenin savaşta asla etkilenmemişti, devrim ise onun lehine işlemişti; epilepsiye gelince, böyle bir belirtiye hiç rastlanmamıştı, Essenin kendine bu konuda bir pay çıkarıyorsa, meşhur epilepsi hastalarıyla kendini özleştirmek istediğindendi: Edgar Poe, Musset veya Dostoyevski gibi). Essenin Berlin’de karısını karşısına alan açıklamalarına devam edecekti. Daha gelişinde *Nerv*

York World şu özel haberi geçecekti kısa ve öz bir başlık halinde: “ISADORA DUNCAN’IN ŞAİR KOCASI BOŞANMAK ÜZERE RUSYA YOLUNDA.” Ayrıca gazetede “genç şair”in ağzından birkaç özel “açıklama” okumak da mümkündü:

“Amerika’nın tüm altını için bile olsa, artık onunla birlikte yaşamayacağım. Moskova’ya döner dönmez boşanma talebinde bulunacağım. Bu bizim ülkede basit bir formalitedir. Aptallık ettim. Duncan’la hem parası hem de yolculuk edebilmek için evlendim. Oysa hiç zevk almadım yolculuktan. Amerika sanatla hiç ilgilenmiyor. İlkel bir materyalist ülke orası. Amerikalılar zengin oldukları için kendilerini diğerlerinden üstün görüyorlar. Ama ben Rusya’daki yoksulluğu yeğlerim.”

Bir başka Alman gazetesi de şöyle yazıyordu:

“Eğer Isadora yanıma gelirse, kendimi Sibiry’a atarım. Rus toprakları geniştir biliyorsunuz! Onun için bu korkunç kadının beni bulamayacağı bir yer her zaman bulabilirim.”

“Onunla hiç mutlu olmadınız mı?”

“Ah! Çok az bir süre. Daha balayımızda başladı bizim tartışmalarımız. Ve bir daha da ardı kesilmedi. Benim bir yeteneğim var. Onun da öyle... Ama o benim kişiliğimi asla benimsemek istemedi. Her zaman bana hâkim olmaya çalıştı. Beni kölesi yapmak istedi.”

“Kavgalarınız şiddete dönüşüyor muydu?”

“Bana vuruyor, tırmıklıyordu. Haliyle ben de altında kalmıyordum. Birkaç gün ortalığa çıkamıyordu. Boşanma bir formaliteden başka bir şey değildir. Tek istediğim yalnız kalmak. Altı ay boyunca gerçek bir cehennem hayatı yaşadım. Bu böyle sürmez. Evlendiğimden beri ilk kez kendimi özgür hissediyorum.”

Birkaç gün sonra da, yeni bir ifşaatta bulunacaktı:

“Isadora’yı çılgınca sevdim ama o kadar alkolikti ki, daha fazla kalamadım onunla. Aynı Amerika’da olduğu gibi. Orada soluk bile alamıyordum. Bence Amerika, Avrupa’da yakılmış bir sigaranın külleri gibidir, beni anlıyor musunuz?”

Gerçek şuydu ki, Isadora'nın baskıya gelemes yapısı alkole olan direncini kolaylaştırdığı gibi Essenin'in kışkırtmalarını kaldirabilmesini de sağlıyordu. Aynı zamanda kontrolünü asla kaybetmeksizin taşkınlık da yapabiliyor, salt verdiği zevk için alkole bağlanabiliyordu. Ve kışkırtma, Isadora'yı belki de içkiden daha çok kendinden geçiriyordu. Amerika'da da cüretle yaptığı gibi, toplumsal, ahlaki ve burjuva değerlere, hatta bazen tüm bir ulusa en uç noktada karşı çıkarak ortaya koyuyordu kendini. Onu geriletmek bir yana, karşıdan gelecek düşmanca bir tavır mücadeleci yapısını daha da körüklüyordu. Ve bu mücadele içinde enerjisini, inancını, o olağanüstü yaşam gücünü tüketiyordu. Şöyle diyordu emprezaryosu Isadora'ya: "Sizde müthiş olan şey, hiçbir şeyden, hiç kimseden korkmamanız ve hiç kimsenin sizi yıldıramaması." Doğruydı. Ama Essenin'de olay böyle değildi. Onun zayıf olan sinir sistemi hem sert içkileri aşırı kullanmasına hem de kamuoyunun dışlaması konularındaki zorlukları göğüsleyememesine yol açıyordu. O ne Isadora'nın ritmiyle yaşayabilir ne de onun kadar derin sevebilirdi. Daha fazla hayal gücü olmasına karşın daha az solukluydu. Bir başka deyişle, bu anlam-sız ana-metres rolünü üstlenmesi konusunda Isadora'yı zorlayan Essenin olmuştu. Oysa böyle bir şey hiç uygun değildi Isadora için. İşte, Isadora'nın hatası da bunu görememiş olmasıydı. Kendini tutkulu bir sevgiye kaptırıp Sergey'e bu denli gereksinim duymakla doğru yapmamıştı. "Duncan beni adeta tüketti," diye içini dökecekti Sergey arkadaşı Kusikov'a. "O derece ki, kendimi sanki bir saldırıya uğramış gibi hissettim." Ama başka zamanlarda da Sergey, Isadora'yı ironik, hatta zalimce bir sevecenlikle düşünüyordu. Sadece kendine ait olan, başka birini sevmemiş biri gibi. Yine bir gün, sanki kendi kendine konuşur gibi Kusikov'a şöyle açmıştı içini: "Aynı bir heykel kadar güzel. Tabii, saçları az çok beyazlaşmış, aynı kar gibi. Ama bilsen Aleksander, gerçek bir Rus kadını o! Etiyle kemiğiyle, tüm varlığıyla. Bizim ruhumuz, bizim çılgınlığımız var onda. Bizleri anlıyor! Be-

ni de, evet beni de anladı o. Tek şu var ki, bana çok fazla düşkün. Hayatımda hiç kimseye veremeyeceğim kadar çok şey bekledi benden, bu doğru. Ama sonuçta beni anlayan da tek o oldu, tamam mı! O aynı bizim gibi Aleksander. Sonuna kadar gitmesini biliyor. Farkımız şu ki, onun önünde alabildiğine uzanan bir ufuk var, oysa ben... ben aynı bir çıkmazın dibinde gibiyim.”

Basına yaptığı onca farfaraya rağmen Essenin’in düşlediği tek bir şey vardı. O da Isadora’nın bir an önce Berlin’e, yanına gelmesiydi. Gözden düşmüş bir eş gibi onu dışlamıştı ama gereksinim duyduğu zaman da imdadına koşmasını istiyordu. Ve hemen gelmeme durumunda intihar etmekte tehdit ediyordu. Isadora ondan her gün beş-altı telgraf alıyordu. Hepsi de birbirine benzeyen bu telgraflarda, salt kendilerinin anlayabileceği İngilizce-Rusça karışımı sözcükler yer alıyordu:

“Isadora, browning darling Sergey lubish moia darling scurry, scurry.” Yaklaşık olarak bu anlama geliyordu: Eğer, hemen yanına gelmezse, tabancayla (browning) vuracaktı kendini. (“scurry: hurry”)

Ama bu arada, Isadora’nın nasılsa geleceğini bildiği için, Berlin’in kabarelerini aşındırıp sarhoş oluncaya dek içiyordu.

Öte yandan Isadora da ondan ayrı kalmaya dayanamıyordu. Paris’ten ayrılışının üstünden birkaç hafta geçmişti ki, Mary Desti’ye, bu zor dönem boyunca gözünü üstünden ayırmayan arkadaşına, şöyle dönecekti içini:

“Mary, dayanamıyorum artık. Eğer gerçekten dostumsanız benim, Sergey’e ulaşmanın bir yolunu gösterin bana. Yoksa, sanırım yaşayamayacağım. Onsuz yaşayamayacağım. Bana yapabilecekleri umurumda değil. Tek bildiğim şey, benim onu, onun da beni sevdiği. Başıma gelebilecek kötü bir şeyin düşüncesi bile beni çılgına çeviriyor.”

Birlikte, gerekli parayı zorlukla bir araya getirerek şoförlü bir araba kiralamayı başarmışlardı. Böylece büyük bir hızla Berlin’e doğru yola çıktılar. Isadora saatte yüz elli kilometre hız yapınca

rahat hissediyordu kendini. Saçları rüzgârda savrularak kelle koltukta gidiyorlardı. Bu arada Mary ise koltuğunda büzülmüş, panik içinde sessizliğini koruyordu. Hızın verdiği keyifle kendinden geçen Isadora, ancak yolda bir şeyler atıştırmak için durmaya razı olacaktı: soğuk et, salata ve yirmi dakikada bitirilen bir şampanya şişesi.

Akşam saat onda hızla Berlin’e girmişler ve Adlon Otelі’nin önünde durmuşlardı. Hemen Essenin’e haber gönderdiler. Aynı bir çılgın gibi salona dalan Sergey, bakışlarıyla Isadora’yı aramış, onu görmüş ve koşup kollarına atmıştı kendini. Heyecan içinde ateşli öpücöklere boğmuştu Isadora’yı. Bu arada yolcular da otelin salonunun ortasında birbirine coşkuyla sarılmış olan çifti göz ucuyla seyreliyorlardı. Çevrelerindeki her şeyi unutmuş görünen Isadora ve Essenin adeta bir batıktan kurtulup birbirine kavuşmuş iki insanı andırıyordu. Otel müdürünün gelişiyile sevgi gösterileri yarıda kesilecekti. Belli ki, otel müdürü Crillon Otelі’nde Essenin’in yaptıklarından haberdardı. Kendilerine kibar bir şekilde otelde bir tek oda bile kalmadığını bildirecekti. Ne önemi vardı ki! Onlar da gidip başka yerde kalırlardı. Palace Otel’de, kendilerine “kral dairesi” verildi ve değerli konukların onuruna kabul salonunda bir kutlama gecesi düzenlendi. Essenin’in tüm arkadaşları koşup gelmişti. Isadora da gecenin her şeyle Rus tarzı olmasına karar vermişti: havyar ve sırsız votka. Ve tabii Rus şarkıları ve balalaykalar...

Isadora odasından indi: Mutluluk içinde ılıdamaktaydı. Muhteşemdi. Ardından tebası ortasına yerleşen bir kraliçe gibi konukların yanına oturdu. Sergey ise hemen dizinin dibinde, yüzü gözyaşlarıyla ıslanmış bir şekilde Rus dilinin en sevecen sözcükleriyle aşkını dile getirirken diğerleri de tek tek gelip Isadora’nın önünde eğiliyor ve “*barina*”nın elini öpüyordu. Essenin, gecenin ilerleyen saatlerinde masanın üstüne sıçrayarak bir şiirini okumaya başladı. Sonra da Isadora’nın elini tutarak kendine çekti ve birlikte çılgın bir Rus dansına başladılar. Bu arada

diğer konuklar da el çırparak ritmi hızlandırmaktaydı. Ama birden, Tanrı bilir niye, aralarında bir kavga patlak verdi. Havada tabaklar uçuşmaya başladı. Sergey, eline gelen her şeyi nereye gittiğini hesaplamadan olanca gücüyle savurmakta, yanı sıra Isadora ve Mary'ye ağır hakaretler yağdırmaktaydı. Üç-dört arkadaş da ona hâkim olmaya çalışıyordu. Ama onlar, zincirden boşanmış adamı yatıştırmaya uğraştıkça, gemi azıya almış Sergey iyice krizin pençesine düşmekteydi.

Ertesi sabah müdüriyet onlara iletği bir notla öğleden sonra daireyi terk etmelerini rica edecekti. Arabayla bitmek tükenmek bilmez bir yol kateden Isadora, Mary ve Sergey uzun aramalardan sonra onları alacak yeni bir otel bulabildi. Olayı izleyen saatlerde Berlin'in tüm Rus şairleri ve sanatçıları otelin salonuna doluşmuşlardı bile. Ve her şey yeniden başlayacaktı. Su gibi akan şampanya. Rus mutfağı ve tabii votka... Bu ortamda Sergey arkadaşlarıyla Rus halk şarkıları söylemeye koyuldu, sonra da masa üstünde yapılan Kazak dansına Isadora'yı dahil etti. Aynı bir gece önceki gibi. Ama bir an geldi, Isadora'yı ani bir hareketle itiverdi Sergey:

“Çekil! Sadece Ruslar bilir bu dansı yapmayı.”

Sonra da, orada bulunan bir oğlanın elini yakalayarak yanına çıkarmış ve onunla akıllara durgunluk veren bir Kazak dansı gösterisine girişmişti. Eller kalçalarda, kâh diz çökerek kâh havalara zıplayarak, topaç gibi dönerek, bacakları gergin ve çevik bir şekilde öne fırlatarak, zemberekle kurulmuş gibi danslarını sürdürmüşlerdi.

Isadora ise, tüm hurra seslerini, alkışları, tabak çanağın titreşimlerine karışan balalayka seslerini bastırarak şekilde, Essenin'e o katıksız Amerikan aksanıyla Rusça küfürler yağdırıyordu. Her hakarete orada bulunanlar gülmekten katılmaktaydı. Birden her şey sessizliğe gömüldü. Essenin masadan atlamış, Isadora'yı kollarına almış, gözlerini, saçlarını, ellerini aynı bir çılgın gibi öpmeye koyulmuş, kendini Isadora'nın dizlerinin dibine atmıştı, ayak-

larını öpmek için. Ama hemen ardından da, biraz önce onun bir domuz, bir köpek gibi davrandığını anımsayarak dudakları hidetle titremeye başladı. Yüzü insanı ürkütecek kadar sararmış, gözbebekleri büyümüştü. Kansını o an yere fırlatarak yemek masasının örtüsünü bir hamlede çekip tüm servis takımlarını dağıtıverdi. Konuklar kırık tabak çanakları kaldırıp ortalığa çekidüzen vermeye çalışırken Isadora da, Sergey'in aklını başına getirmenin en iyi yol olduğunu düşünerek tabaklardan arta kalanını salonun bir ucundan diğerine kasten atmaya başlayacaktı. Başta son derece sakindi ama sonra yavaş yavaş o da kendini kaptırmıştı bu oyuna ve sonunda bir tür isterinin kurbanı olarak kendini iyice kaybetmişti. Ansızın çıkagelen otel görevlisi, Isadora'yı işte tam bu halde yakalayacaktı. Bir elinde dizilerle tabak, birbiri ardından var gücüyle fırlatmaktaydı. Bir taraftan da hurra çekerek, tiz çığlıklar atmaktaydı. Sergey ise bu arada sakinleşmiş, bir doktor çağırılmasında ısrar etmekteydi. Birkaç dakika sonra doktor gelip Isadora'ya morfin iğnesi yaptı. Mary'nin tüm yalvarıp yakarmalarına karşın, doktor Sergey'e müdahale etmeyi reddetti. Çünkü Sergey'in akli dengesi son derece yerinde görünmüştü ona. Böylece Isadora'yı odasına götürdüler. Sergey ise gecenin geri kalanını arkadaşlarıyla birlikte içki içerek ve şarkılar söyleyerek geçirecekti.

Ertesi gün Mary, Isadora'nın saat altıda otelden ayrıldığını öğrendi. Kendisine bir mesaj bırakarak Potsdam'daki bir lokantada buluşmalarını istemişti Isadora. Mary bir taksiye atlayarak saatinde orada oldu. Öğle yemeğinden sonra iki kadın sakin bir otel aramaya koyuldu ve sonunda bahçeye bakan iki oda tuttular. Kasırganın ardından sığınılan bir barınak... Bitkin görünen Isadora yemek boyunca çok dalgındı ve bir akşam önceki olaya değinmekten kaçınmıştı. Öğleden sonra otelin salonunda dinlenirken daha fazla dayanamayan Isadora sonunda konuyu açtı:

“Biliyorsun, Mary... Sergey çok ileri gitti.”

“Evet, öyle Dora. Bundan söz etmek istemiyordum ama dün ve bir önceki akşam yaptığı taşkınlıklardan sonra...”

“Bak, bunlar önemli değil. Daha da kötüsü oldu Mary, çocuklarıma dil uzatmaya cüret etti. Vè ben bunu asla bağışlayamam. Bana onlar ve kaza hakkında dehşet verici şeyler söyledi. Biliyorsun, istediği her şeyi yapabilir, dilediğini söyleyebilir. Ama onlara dil uzatmak, içimde sakladığım bu kutsal anımı incitmek... Fazla ileri gitti...”

Gözlerine yaşlar dolmuştu. Mary o zaman, Sergey’le ayrılmalarının kaçınılmaz olduğu konusunu açmanın artık vakti geldiğinde karar verdi. Aksi takdirde çok şey yitirecekti. Hem de tümüyle...

“Benimle gelin. Birlikte Paris’e dönelim. Yeniden çalışmaya başlarsınız. Zamanla da unutursunuz. Ya da Rusya’ya dönüp okulunuzla ilgilenmek istiyorsanız, hiç vakit yitirmeyin, yalvarırım size. Ama, özellikle Dora, özellikle de Sergey’i terk etmelisiniz. Anlıyor musunuz beni? Bu şart.”

“Benden bunu istemeyin Mary, asla yapamam. Bu hasta bir çocuğu terk etmek olur. Hayır, her şeyden önce onu Rusya’ya götürmeliyim.”

Bunun ardından bir banyo yaptı, biraz uyudu, saat dokuza doğru daha fazla dayanamayarak Sergey’e telefon etti. Onun pişmanlık duyguları içinde olduğunu fark edince, hemen bir taksiye atlamasını ve Potsdam’a yanlarına gelmesini söyledi. Oteldeki kapı görevlisinin ona eşlik etmesini, gelince kendisine taksi için para vereceğini de ilave etti.

Sergey hemen geldi. Isadora görevliyi bir çek vererek hemen gönderdi. Mary’nin de kendilerine katılmasıyla gerçek bir aile konseyi oluşacaktı.

“Ancak Paris’e yolculuk masraflarını karşılayacak kadar bir para kaldı elimde,” diye açıkladı Isadora. “Orada, Pompe Sokağı’ndaki evi ve eşyaları satarım, giysileri, kitapları toparlarım ve Moskova’ya hareket ederiz. Ben okulla ilgilenirim, Sergey de şiiir yazar. Bu fikrime ne diyorsunuz?”

“Mükemmel, Isadora. Ama Sergey’in Fransa’ya girme yasasını unutuyorsunuz,” diye karşı çıktı Mary.

“Sadece bir ayrıntı. Bunu halledebiliriz. Ayrıca şoförüyle birlikte bir araba bulmamız da gerekiyor.”

Gece bir Çıgan lokantasında noktalanacaktı. Essenin içmiş ve sabahın üçüne kadar şarkı söylemişti. Isadora da bu arada anılarına ve çağdaş nostaljisine kaptırmıştı kendini: Budapeşte... Oskar... Svab Hegy akasyaları ve leylakların o baskın kokusu...

Birkaç saat sonra Paris’e doğru yola koyuldular. Sınırı geçecekleri sırada, Strasbourg’da, vizeleri olmadığı yolunda uyarıldılar ve Fransız konsolosuyla görüşmek için en yakın Alman kentine dönüş yaptılar. Şans eseri, Isadora’yı tanıyan konsolos, kendisine bir vize sağlamakta ve Sergey için de bir giriş vizesi vermekte zorluk çıkarmadı, hem de Sovyet pasaportlarına rağmen. Paris’e vardıklarında Champs Elysée’deki Claridge Otel’ine gittiler doğrudan ama orada kendilerine oda vermeyi reddedeceklerdi. Görülüyordu ki, Duncan-Essenin çifti bir süredir otelcilerin korkulu rüyası olup çıkmıştı. Isadora ısrar etti, bir skandal çıkmaya çağına dair söz verdi, otel müdüriyetiyle eski ilişkilerini ortaya sürdü ve sonunda en güzel suit dairelerinden birini elde etti.

Oraya yerleşir yerleşmez Essenin o kaygı verici depresyon sinyallerini vermeye başlamıştı bile. Mariengov’a yazdığı bir mektupta, Berlin’deki son skandallarını anlatırken bir anda şöyle haykırmaya başlamıştı: “Tanrım! Öylesine yalnızım ki, sonunda bir gün kendimi asabilirim.” Onda intihar fikri artık sabit bir şekilde yerleşmişti. Durmadan bundan söz etmekteydi. Bir akşam, Isadora’nın tüm arkadaşlarını davet ettiği yemeğin hemen öncesinde Sergey esrarlı bir şekilde kaybolacaktı ortadan. Bu türden kayboluşlar alışılmış bir olay olduğundan Isadora hiç kaygılanmadı. Ama Claridge’in büyük yemek salonuna giren konuklar, tavan lambalarından birine Essenin’in asılı olduğunu görünce bir çığlık atmaktan kendilerini almadılar. Hemen indirilmişti Sergey oradan. Yaşıyordu. Ama Isadora için rahatlatmak için bir doktor çağırttı hemen. Şairin boynundaki birkaç çürük dışında önemli bir şey yoktu. Sahneye tanık olanlara ge-

lince, olayı onlar da doğrulayacaktı: “Kendinizi toplayın... Sadece sizi biraz korkutmak istedi o kadar,” demişlerdi.

Olaydan birkaç gün sonra, Isadora’nın eski dostlarından Claridge’in müdürü Jacques Poulx de Vigne, onu otelin salonlarından birinde onuruna verilen bir geceye davet edecekti. Her şey, bir Arjantin tango dansçısının Isadora’yı dansa davet ettiği ana kadar yolunda gitmişti. Essenin durumu görünce büyük bir öfkeye kapılmış ve kötü bir sahneye neden olmuştu. Şampanya şişesini sonuna kadar bitirip salonu terk etmiş, vestiyerden kürk mantosunu ve şapkasını aldıktan sonra çıkarken de otelin kapı görevlisinden borç para istemişti. Isadora tam bu sırada gelmiş ve kendisine bir santim bile verilmesini yasaklamıştı. Öfkeden kuduğan Essenin, dairelerine çıkmış ve Isadora’nın dolaplarını boşaltmış, eline geçen her şeyi kırıp dökmüş, çekmeceleri devirmiş, valizleri altüst etmiş ve bir miktar para bulabilmek için ortalığı darmadağın bir hale getirmişti. Dahası, karısının gardırobunu etrafa saçarak birkaç giysisini parçalamış, sonra da çıkıp gitmişti. Essenin’in oteli terk ettiğini öğrenen Isadora, Mary’yi beraberinde sürükleyerek onu aramaya çıkmıştı. İki kadın tüm gece çevreyi araştırıp durmuşlar, Rus kabarelerini taramışlardı. Sabahın ilk saatlerinde de elleri boş bir şekilde otele dönmüşlerdi. Kimse görmemişti Essenin’i.

Oteli bir hırsız gibi terk eden Essenin, bir taksiye atlayıp Montmartre’a gitmişti. Arabanın şoförü imparatorluk sarayından çıkma bir “prensti” Onu Montmartre’da çarın eski subaylarının işlettiği bir lokantaya götürmüştü. İyice çakırkeyif olmuş bir şekilde masaya çöken Sergey, görülmemiş bir küstahlıkla iki garsonu azarladı:

“Rütbe şeritleriniz nerede? Ya apoletleriniz? Tüm o süsleriniz yani! Şimdi artık peçeteler asılı yerlerinde, öyle değil mi? Birer uşak oldunuz demek!”

“Evet, mösyö, şimdi uşak olduk,” diye yanıtlamıştı eski muhafız subayı.

“Öyleyse, mademki bana hizmet için burdasınız, bana, yani Sergey Aleksandroviç’e, Riazanlı küçük köylüye şarap getirin bakalım. Tabii soğuk olacak! Haydi acele edin.”

Çok fazla ileri gitmişti. Garsonlar ise bir şey belli etmeksizin gidip salonun dip kısmında yemek yiyen iki adamla alçak sesle bir şeyler konuştular. Kısa bir fısıldaşmadan sonra, yemek yiyenlerden biri kalkıp Essenin’e yaklaştı. Onu koltuğundan devirecek sıkı bir yumruk attıktan sonra, iki şiddetli tokat indirdi ve ayakkabılarıyla ceketini çıkararak kapı önüne, sokağa atıverdi. Şair, orada öyle oturup yıldızları seyre dalmıştı. Herhalde o sırada *Confessions d’un Voyou* adlı şiirine ekleyebileceği dizeleri düşünüyor olmalıydı. Onu oraya getiren şoför, biraz ileriye park ettiği için Sergey’i arabaya taşımış ve otele geri götürmüştü.

Sabahın erken saatlerinde Isadora ve Mary otele döndüklerinde Essenin’i salonun bir köşesinde duran kanepenin arkasında, başının altında bir yastık, kıvrılmış yatarken bulacaklardı. Kendisi de yetenekli bir ressam olan Poulx de Vigne nazik ve anlayışlı bir insandı ama müessesenin düzeni konusunda çok tizdi. Onun için Sergey’in savaş alanı olarak kendisine Claridge’in odaları dışında bir yer seçmesini rica edecekti.

Sergey bu son kaçışın ardından Isadora’ya hiç olmadığı kadar yumuşak ve sevecen davranıyordu. Özellikle de polisin olaydan haberdar olmasından çekiniyordu. Çünkü bundan aşırı bir korku duyardı. O günü bir gece öncesinin heyecanıyla geçireceklerdi. Ertesi gün ise Isadora, Essenin ve Mary Versailles’daki Réservoirs Oteli’ne yerleşmiş ve burada birkaç gün geçirmişlerdi. Bu arada Isadora da, içinde o harika Beethoven salonunun yer aldığı Pompe Sokağı’ndaki eve dönme hazırlıkları içindeydi.

Yerleşmelerinden bir süre sonra, Isadora’nın erkek kardeşi Essenin’i Seine Sokağı’ndaki Raymond Duncan akademisinde kendi şiirlerini okuması için davet edecekti. Gayet şık bir şekilde, gri kruvaze kostümleri içindeki Essenin büyük bir coşkuyla okumuştü şiirlerini. Ne aşırı bir sinirlilik hali vardı üstünde ne

de yapmacıklı bir tavır. Şairin çocuksu hali, güzel sarı lüleleri ve Rafaello'yu andıran yüzü dinleyenlerin hemen sempatisini kazanacaktı. Tanıtma anlamında Essenin, Rusça kısa bir konuşma yapmıştı. Ama tabii, kimse tek bir sözcük bile anlayamayacaktı. Ama “Amerika” sözcüğünü her kullanışının ardından gelen sıfatı öyle bir şiddetle kullanıyordu ki, Yanki uygarlığından hiç de övgüyle söz etmediği gün gibi aşikârdı. Ardından sıra Comédie Française'den, Bayan Lara'ya gelecekti. O da Fransızca'ya çevrilmiş şiirler okuyacak ve büyük tezahüratlarla alkışlanırken aralarında olanca güzelliğiyle oturan Isadora'nın da bulunduğu ilk sıralardan, hayranlarının “bravo!”larıyla takdir toplayacaktı.

Birkaç gün sonra, yani 27 Mayıs 1923'te Trocadéro'daki bir gala dolayısıyla Isadora sahnelere dönecekti. Tümüyle Rus içrikli olan programda ayrıca Çaykovski'nin *Altıncı Senfonisi* ve *Slav Marşı* da bulunmaktaydı. Her zaman yaptığı gibi resitalini bir konuşmayla noktalayacaktı. Yinelenen alkışların hemen ardından perde yeniden açılmış ve Isadora çiçekle donatılmış olan sahne önüne ilerlemişti. Ayakları çıplak, üstü bol kumaşlara bürünmüş olarak. Ardında o uzun kızıl sakalıyla Van Dongen fark ediliyordu. Solunda, Sovyetler'in Fransa temsilcisi, komünist milletvekili Poppoport duruyordu. Sağında ise, erkek kardeşi Raymond üstünde her zamanki Yunan peplosu, alnında o uzun kır saçlarını tutan bandıyla yer almaktaydı.

Isadora o her zamanki tatlı aksanıyla şöyle başlamıştı konuşmasına:

“Dostlarım tam yirmi yıldır, bu sahnelerde dans ederim,” diye söze girdi. “Biraz daha yaklaşın. Daha yakına... Sizlere söyleyecek iki sözüm var. İlki şu ki, benim hep bir Bolşevik olduğum yazıldı. İyi bakın bana. Bolşeviğe benzer bir halim var mı?”

O yıllar Rusya, Batılıların gözünde, muhteşem siyah sakalları olan, kollarını göğsünde kavuşturmuş, dişleri arasında bir adet bıçak taşıyan bir Rus köylüsüyle simgelenmekteydi.

“Hayır! Hayır!” diye atıldı izleyiciler. Bu iş çok hoşlarına gitmişti.

“Ama yine de,” diye sürdürdü Isadora, “ben Rusya’dan geliyorum. Ve orada boş yere Bolşevik aradım durdum. Burada, Paris’te ve New York’ta rastladım onlara oysa... Ama Moskova’da bir tekiyle bile karşılaşmadım. Ne var ki, açlıktan ölen binlerce çocuk gördüm. İşte, Moskova’daki bu kadınları aç çocuklar için, politikayla uğraşmayan bu çocuklar için yardım elini uzatmanızı istiyorum sizlerden.”

Ve ardından kâğıt paralarla çekler Isadora’nın çevresine yağmaya başlayınca da yeniden söze girdi:

“Sağ olun... Sağ olun... Şimdi sıra sizlere söyleyeceğim ikinci şeye geldi. Ben dans etmesini hiç bilmem. Hem de hiç. Daha doğru deyişle, yaptığım dans mıdır, bunu bilmiyorum. Eğer siz de ellerinizi benim gibi göğsünüze koyup içinizden kopup gelen hareketlere kulak kabartsanız, işte siz de o zaman öğrencilerim ve benim gibi dans edebilirsiniz. İşte gerçek devrim budur. Ve gerçek komünizm de...”

“Bravo! Bravo!”

“Zira devrim politik olamaz. Ben küçük bir kızken burjuva toplumunun mayasını yeniden yaratabilmek için şeklini bozmayı, değiştirmeyi düşlerdim. Anlıyor musunuz? Ben ilk komünisttim. Şimdi ise...”

Tam bu anda Poppoport, Van Dongen’e doğru dönerek tekdüze bir tonla şöyle dedi: “Eğer Isadora komünizmden söz etmeyi böyle sürdürürse, ben de dans etmeye/ başlayacağım!” Isadora gülmekten kırılıyordu. İzleyiciler de öyle. Böylece nutuk orada kesildi.

Gösteriden sonra Isadora bir grup arkadaşını evinde birlikte yemek yemeğe davet etti. Gece boyunca Essenin’in çakırkeyif olan hali giderek şiddetli bir öfke haline dönüşecekti ki, bunun sebebini çıkarabilmek gerçekten olası değildi. Birden büyük bir şamdanı kavramasıyla fırlatması bir olmuş ve ayna binlerce parça halinde dağılmıştı. Konuklar zıvanadan çıkan Essenin’i tutmaya çalışırlarken, o tekmeler atmaya sürdürüyordu. Bu arada Van

Dongen en yakın karakola telefonla haber vermişti. Beş dakika sonra Essenin'i zapt etmek üzere dört polis geldi. Birden sakinleşen Essenin sürekli olarak aynı şeyleri yineleyerek onları izledi.

"Tamam *politzie*. Sizinle gelmek!"

Ertesi sabah Isadora kocasının serbest bırakılmasını sağlayarak onu Saint Mandé'deki huzurevine gönderdi. Essenin'in arkadaşları, Isadora'nın ondan kolayca ve tartışmasız bir şekilde kurtulmak için bu yolu seçtiğini iddia etmekteydiler. Bu saçma bir iftiradan ibaretti ve Isadora'nın dürüstlüğüne, özverisine, Sergey için her zaman beslemiş olduğu soylu aşka hakaret demektir. Saint Mandé kuruluştaki asla sıradan bir huzurevi değildi. Burası Paris bölgesinin en ünlü ve pahalı kliniklerinden biriydi.

Birkaç gün sonra, Isadora sevdiği adama duyduğu aşkın yeni bir kanıtını sergileyecekti. Essenin'in 1915 yıllarında Petrograd salonlarında sıkça karşılaştığı Rus göçmeni yazar Dimitri Mereykovski, 16 Haziran tarihli *L'Eclair*'de haince bir makale yayınlamıştı. Şöyle yazıyordu: "Essenin'in Bolşevikliği, karısıyla Amerika'ya yaptığı yolculuğun da ortaya koyduğu gibi, salt bir sarhoşluk ve skandallar dizisinden ibarettir. Fransa'da Crillon Otelinde Amerikalı bir milyarderin kapısını kırma girişiminde bulunması, bu kez Fransız yetkililerince sınır dışı edilme olayına yol açmıştı. Ama karısı, genç kocası tarafından sürekli olarak yumruklara maruz kalan karısı, onu beraberinde tekrar Fransa'ya getirme yolunu bulmuştur. Paris'te ise, eski çevikliği kalmamış bacaklarıyla, dansa benzeyen ama propaganda kokan gösterisiyle, Trocadéro'da izleyenleri eğlendirmeye çabalamıştır. Sahnenin üstünde durup ellerini göğsünün üstünde birleştirerek izleyiciyi kendisinden sonra şöyle yinelemeye *davet* etmiştir: Lenin bir melektir!"

Sonuç olarak, bir tek kendisi gibi göçmen olanların Sovyet Rusya'nın korkunç gerçeğini bilebileceklerini bildirmişti Mereykovski. "Bizlerin sesi, yarınların Rusya'sının sesidir!" diye haykırmıştı heyecanla.

Bunun üstüne Isadora derhal Mereykovski'nin yalanlarını çürütmek ve kocasının ününü savunmak amacıyla *L'Eclair*'e bir protesto mektubu yazdı.

“Bay Mereykovski, Trocadéro'daki gösterim sırasında benim Lenin'i bir melek diye adlandırdığımı iddia etmiştir. Gerçek ise, Essenin'i melek diye adlandırdığımdır. Çünkü o sevdiğim adamdır. Bay Mereykovski ona '*sarhoş köylü*' lakabını yakıştırıyor. Amerikan şiir sanatının gözbebeği olan Edgar Allan Poe, bir içki düşkünüydü. Ya Paul Verlaine'e, Baudlaire'e, Musorgski'ye, Dostoyevski'ye ve bir deliler evinde ölen Gogol'e ne demeli? Yine de bizlere ölümsüz eserler bırakmamışlardır mıdır? Gayet tabii ki, Bay Mereykovski böyle şahsiyetlerin yakınına bile ulaşamamıştır. Vasat yetenekler, her zaman için üstün yeteneklerin gölgesinde kalmaya mahkûm olacaktır.”

Sergey huzurevinden daha yeni çıkmıştı ki, yeniden zıvandan çıkmış gibi içmeye başladı. İçmeye ve hiddet krizlerine kapılmaya... Öfkelenip içmeye... Ve sevgili Rusya'sı için gözyaşı dökmeye. Acı çekmeye. Mutsuzluğunu haykırmaya... Ölümüne duyduğu isteğe... Ülkesine, Moskova'ya dönmeye... Çocukluğunun geçtiği yerlere... Riazan'a, Konstantinovo'ya... Çocukluğunun tanrısını bulmaya... Çocukluğunun ikonalarını bulmaya... “Ahlaka aykırılık benim yaşamımın skandalıdır,” diye yazıyordu Essenin. “Ve yaşamımın en katıksız alevini tutuşturmak içindir.” Ve sonra da, “Evlenmek istedim: siyah bir koltuğun üstünde beyaz bir gül. Biliyorsun...” diye içini dökmüştü arkadaşı Victor Serov'a. “Ülke özlemi bir meslek sayılır. Tipik bir Rus mesleği.”

Isadora'ya yönelttiği saldırganlık günbegün artmakta ve ona karşı takındığı bu kaba ve sert davranışlar kısa sürede kaygı verici boyutlara ulaşmaktaydı. Öyle ki, Isadora artık onunla yalnız kalamamakta, Raymond'dan ya da Mary'den gece evinde kalmalarını istemekteydi. Sırf bunun için büyük stüdyoya bir yatak koydurmuştu. Sergey gecelerini, aynı bir hayalet gibi bir elinde

şişe, tüm odaları dolaşarak geçirmekteydi. Bir gece Isadora kırılan bir bardağın gürültüsüyle sıçrayarak uyandı. Kalkıp banyoya doğru yürüyünce Essenin’i fark etti. Orada, başını pencerenin çerçevesine geçirmiş, öylece durmaktaydı.

“Bu böyle süremez,” diye geçirmişti içinden Isadora. “Pompe Sokağı’ndaki evi ya satacağım ya da kiralayacağım ve onu Rusya’ya götüreceğim. Tek çözüm bu.”

Yine de o sıralarda öncekilerden daha da ciddi boyutlarda bir felaket, olayların gelişimini hızlandıracaktı.

Essenin, yavruları kaçırlarak gölde boğulan bir dişi köpek üstüne bir “ağıt” yazmış ve Isadora’ya okumuştı. En başta dizelerin anlamını kavrayamadığı için Sergey ona bu cinayeti işleyen köpek sahibinin zalimliğini ve zavallı hayvanın umutsuzluğunu satır satır açıklamaya girişmişti. Bitirdiği zaman Isadora sormuştu:

“Peki söyle bana Sergey, eğer benzeri bir olay bir kadının başına gelmiş olsaydı ne derdin?”

“Bir kadına mı?” diye homurdandı Sergey. “Bir kadına mı? Ama kadın dediğin zaten Tanrı’nın cezasıdır. Anlıyor musun? Tanrı’nın cezası!”

Ve ardından odanın içinde aşırı bir sinir ve heyecan haliyle dolanmaya başlamıştı. Bir taraftan da *Sobaka... Sobaka* (dişi köpek) diye yineleyip duruyordu gözlerine dolan yaşlarla.

Isadora anlayamamıştı neden özellikle bu şiiri okumayı seçtiğini. Bunu belli bir niyetle yaptığını tahmin ediyordu. Çok heyecanlıydı Sergey ve birinin onu dinlemesine ihtiyaç duyuyordu. Ama o günden itibaren anlamıştı ki, artık birlikte yaşayamayacaklardı. Isadora onun her yüzüne baktığında “*sobaka*”sını düşünerek döktüğü gözyaşlarını anımsıyordu. Böylece onu hemen Rusya’ya geri götürmek gerektiğine ve ardından da ayrılmasının elzem olduğuna karar verdi.

Bir ay sonra, 3 Eylül 1923’te Berlin üstünden Moskova’ya gitmek üzere trene bineceklerdi.

Irma Duncan ve okulun sekreteri Illia Schneider onları gar-
da karşılamaya gelmişlerdi. Irma üvey annesinin yüzündeki çök-
müş ifadeyi görünce çok sarsılacaktı. Onu çok gergin ve sıkıntı-
lı bulmuştu. Tam tersine Essenin'in neşesi yüzünden açıkça
okunuyordu. Gayet formda görülüyordu. Yolculuğun son kilo-
metrelerimde yerinde duramaz olmuştu adeta. Sabırsızlığın son
raddesinde, hiç içki içmediği halde, kompartımanın tüm camla-
rını yere indirmişti. Kendilerini Pretçistenka Sokağı'na götüren
arabada taşkınlığını daha da artırmıştı. Bu arada Isadora da Illia
Schneider'e Almanca olarak şöyle söylemekteydi:

“İşte, çocuğu doğduğu ülkeye geri getirdim. Ama artık hiç-
bir ortak şeyimiz kalmadı onunla.”

Balaçova Konağı'na geldiklerinde Sergey karısıyla gitmeyi
reddetti. Yabancı ülkelerdeki yolculukları boyunca onun dene-
timi altında yaşamak zorunda kalmıştı. Ama artık kendi yurdu-
na kavuşmuştu. Ve yeniden özgür bir erkek olmanın tadını çı-
karacaktı.

Özgür bir erkek? Aslında o hasta, düşkün ve bitkin bir insan-
dı. Öyle ki, dostları onu tanımakta güçlük çekiyorlardı. Dıştan
bakıldığında şıklığından bir şey yitirmemişti. Günde birkaç kez
kostüm değiştiriyor, yeni çıkan sivilceyi gizlemek için pudralara
bulanıyor, dökülmeye yüz tutan saçlarına lüleler yaptıırıyordu.
Ama gözkapaklarındaki bazı şişlik ve torbalanmalar, yeni beliren
kırışıklıklar alkolinin ilk tahribatları olarak göze çarpıyordu.
Zihni de aynı bedeni gibi canlılığını yitirmiş gibiydi. Artık dü-
şüncelerini toplamakta güçlük çekiyordu. Oysa o, en kısır kav-
ramlarla ustaca oynar, felsefenin en çetin kavramlarını keskin bir
gözle irdeleyip çözerdi. Eskiden akıcı ve berrak olan konuşma-
sında şimdi, bir kararsızlık ve anlaşılabilirlik okunuyordu. Uygun
kelime bulmakta zorluk çekiyor, cümlelerin sonunu getiremi-
yordu. En sevgili dostlarına bile tez kızan bir kişiliğe yol açmış-
tı bu hali. Bu kişiler onun şiddete kayan yapısını bilirler ama sü-
rekli beraber oldukları için de Sergey'i aynı zamanda sıcak bir

dost, neşeli ve canlı bir arkadaş olarak tanınırlardı. Oysa yeniden karşılaştıklarında onları en sarsan şey, tüm konuşmalarına hâkim olan hüznün ve acı dolu melankolik hali olmuştu. Çevresine yönelttiği bakışlar karamsarlık dolu donuk bakışlardı artık. Sıkça gittikleri Moskova kabarelerine düşkünlüğü ve her zaman patırtı gürültü peşinde olması da zaten o hoyrat ve içkici yanından kaynaklanmaktaydı. İçinden asla çıkarıp atamadığı, yiğit Rusya hakkında çevresinde bıraktığı o küçümseme dolu izlenimdi. Dostları için yine şaşırtıcı olan bir başka şey de, Rus mutfağını ve şaraplarını eleştirirken takındığı tavır ve Amerikan aksanıydı.

Pretçistenka Sokağı'ndaki otelde ara sıra görüldüğü oluyordu. Gelip iki-üç gün kalıyor, sonra da tek kelime etmeden uzun bir süre için kayboluveriyordu. Bu firarlar genellikle yanındaki sefil yaratıklardan birinin evinde uzun içki âlemleriyle bitiyordu. Isadora sürekli bir sıkıntı içinde yaşıyor ama yine de yazgıya boyun eğmiş gibi görünüyordu. Çoğu kez Sergey onu Ecurie de Pègase'a götürüyordu. Burası kentin yoksul kesimlerindeki "imajinist"lerin bir kafesiydi. Salonun arka tarafında herkesin gelip şiirlerini okuyabildiği küçük bir sahne yükseltisi vardı. Bir akşam, Sergey'in arkadaşı olan Walter Duranty onları masada baş başa görecekti. Sergey sekizinci votkasını içmekte, her zamankinden de saldırgan bir şekilde karısını acı alaylarla taciz etmekteydi. Sahneye çıkmak için ayağa kalktığı an, Duranty Isadora'ya hangi nedenin onu bu "ipsizle" evlenmeye ittiğini soracaktı.

"Zavallı Sergey," diye yanıtladı Isadora. "Doğrusu ya, bu akşam hiç gününde değil. Ama bilmeniz gereken bir şey var: Bu çocuk bir dehadır. Zaten benim tüm sevgililerim birer dehaydı."

Salonda her zamanki grup vardı. Öğrenciler ve kız arkadaşları bağıra çağıra tartışıyorlardı. Çenesi düşük iki hayat kadını müşterileriyle pazarlık halindeydi. Kapının yanında bir-iki ayyaş kendilerini dışarıda beklemekten sıkılmış taksi şoförüne sövüp saymaktaydı. İşte bu hayhuy arasında Essenin *L'Homme Noir*'i okumaya koyulmuştu. Şiddet dolu olan bu şiir, titreme ve sayık-

lama nöbeti eşiğindeki bir zenci yüzünün belirip korkuttuğu bir alkoliğin duygularını betimliyordu.

Bu arada sesler birbiri ardından kesilmiş, yerini meraklı bir beklentiye bırakmıştı. Sıkıntılı ve korkulu bir sessizlik içindeki beklentiye. Herkes konunun tüyler ürperticiliğine kendini kap-tırılmışa benziyordu. Sanrılar içindeki can çekişmeyi dile getiren son kıtaya sıra geldiğinde, dinleyenler adeta soluklarını tutacak-lardı. Sanki çılgınlık ve ölüm temasını işleyen bu muhteşem fars, hemen orada gözlerinin önünde olup bitiyormuşçasına. Essenin okumayı bitirdiğinde kimse alkışlamaya cesaret edememişti. İn-sanlar birbirine bakmaktan bile çekinerek yerlerinde oturup kal-mışlardı. Şairin trajedisi kendi kişisel sorunlarını bir anda silip götürmüştü. O zaman bu sessizliğin ortasında Duranty'ye hitap eden Isadora'nın çınlayan sesi duyuldu:

“Ee, dostum... Benim küçük köylü şairimin bir deha olma-dığını hâlâ düşünmüyorsunuzdur umarım!”

Ertesi gün Sergey yeniden ortadan kayboldu. Tam üç gün boyunca Isadora ondan haber alamadı. Her sabah Irma'ya aynı şeyleri yinelemekteydi durmaksızın:

“Başına bir şey gelmiş olmalı, buna eminim. Bir kaza oldu. Yaralandı. Bir yerlerde yaralandı.”

Umut ve sıkıntı içinde geçen bir günün ardından gelen o ge-celer...

“Böyle devam edemez. Bu kez bitti artık!”

Üçüncü günün sonunda Isadora Irma'nın kapısını çaldı:

“Irma, hayatım, kararımı verdim. Valizleri hazırla, gidiyo-ruz.”

“Hemen mi?”

“Hemen.”

“Nereye gidiyoruz.”

“Kafkasya'ya. Dinlenmeye ihtiyacım var. Herhalde tüm ha-yatımı bekleyerek geçirecek değilim, bu... bu ipsizi! Bitti artık! Sergey'le olan yaşantım geçmişte kaldı artık!”

“Sonunda benim öğütlerimi tutuyorsunuz. Bu adamın size sadece kötülüğü dokundu, Dora. Ciddi olarak dinlenmeye ihtiyacınız var sizin. Sabrınızın sonuna kadar dayandınız.”

Onlar bagajlarını hazırlarlarken, Sergey odanın kapısında görünmüştü. Yüzünde üç günlük sakal, dağınık saçlar... ve besbel-li ki yine sarhoş...

“Ne yapıyorsun?”

“Görüyorsun, valizimi hazırlıyorum.”

“Turneye mi çıkıyorsun?”

“Hayır, Kafkasya’ya dinlenmeye gidiyorum.”

“Neden? Hasta mısın?”

Isadora bunun üstünde dimdik durarak bakışlarını sertleştirmeye çalışarak şöyle dedi:

“Bak Sergey, alışkanlık haline getirdiğin bu kayboluşlarından artık sıkıldım. Bana bir şey söylemeden gitmene katlanamıyorum. Ne kadar kalacağına ve nerede olduğunu söylememene de... Eğer böyle devam edersen her şey biter aramızda. Anlıyor musun? Biter! Şu son zamanlarda yaşadığım türden günler yaşamak istemiyorum artık. Meraktan ölecektim. Her neyse, bu akşam Moskova’yı terk ediyorum. Bu kesin.”

Sergey insanı ürperten bir kakhkaha atarak odadan çıktı. Buna rağmen birkaç saat sonra Güney Ekspresi’nin Kazanski Garı’ndan ayrılacağı anda, Isadora onun perona doğru koştuğunu fark etti. Tıraş olmuş ve kendine gelmişti. Yüzü gülüyordu.

“Gitmeden önce seni bir öpmek istedim.”

“Sergey, meleşim. Şeytanım! Bak dinle, tren bir dakika sonra hareket ediyor. Benimle gel. Senin de dinlenmeye ihtiyacın var. Dönüşünden bu yana çok yoğun duygular yaşadın. Bu sana da iyi gelecek, eminim.”

“Hayır, şimdi değil. Yanına geleceğim, ama sonra. Söz veriyorum.”

Çan hareket sinyali veriyordu. Son kez kucaklaştılar. Isadora vagona çıktı ve tren hareket etti. Sergey onun adeta elveda di-

yen uzun kırmızı eşarbının karanlıkta aynı bir fener gibi sallanışını izledi bakışlarıyla. Sergey hemen ertesi gün eski bekâr yaşamına geri döndü. Mariengov'un evine yerleşmiş ve altı sandıktan oluşan gardirobunu da taşıtmıştı: düzinelerle kostüm, gömlek, kravat, ayakkabılar ve tuvalet malzemeleri. Gerçek bir modaevi. Gayet tabii, Isadora'ya gar peronunda verdiği sözü hiç anımsamıyordu. Zaten bunu düşünmesine fırsat vermeyecek binlerce meşguliyeti vardı. Kremlin'de Troçki'yle karşılaşmış ve bir edebiyat dergisi hazırlama tasarılarına girişmişti. Moskova Politeknik Enstitüsü'nde bir konferans vermiş, "imajinist" arkadaşlarıyla sık sık görüşmüştü. Kısaca tam bir karmaşa. On beş günün sonunda Isadora'ya yazmaya karar verdi.

"Sevgili Isadora,

Edebiyat konularındaki çalışmalarımı son derece meşgulüm ve yanına gelemiyorum. Sık sık düşünüyorum seni tüm iyi duygularla. Pretçistenka'dan ayrıldım. Mariengov'la oturuyorum. Kısa bir süre sonra birlikte bir daire satın alacağız. Her şey harika diyebileceğim kadar yolunda gidiyor. Şiirlerimi yayınlamak için küpler dolusu altın teklif ediyorlar şimdi. Sana başarılar ve sağlık dolu günler dilerim. Umarım daha az içiyorsundur. Irma'ya sevgiler. Her zaman senin.

S. Essenin

Bu arada Isadora Irma'yla birlikte, Kafkasya'da bir dizi resital için anlaşılmıştı. Sonra Kislovodsk'tan ayrılıp Bakü'ye geçmiş, orada bir-iki temsil vermişti. Ardından Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e gelmiş ve nihayet turnenin son durağı olan Batum'a geçmişti. Sergey'e hemen her gün yolladığı mektup ve telgraflar yanıtsız kalmaktaydı. Batum'dan Yalta'ya gitmek üzere gemiye binmiş, buradan da bir telgraf çekerek ondan yanına gelmesini rica etmişti. İki gün sonra nihayet Moskova'dan bir telgraf geçecekti eline. "Essenin'e artık yazmayınız. Bundan böyle be-

nimle yaşayacak ve sizin yanınıza da gelmeyecek. İmza: Galina Benislavskaya.” Şaşkına dönen Isadora hemen geri dönmeye hazırlandı. Ama Irma, Karadeniz kıyılarındaki kalışlarını uzatmak konusunda ikna edecekti Isadora’yı.

On beş gün sonra Moskova’ya geri döndüğünde Essenin ortada yoktu. Isadora onu ne Mariengov’un evinde ne de diğer arkadaşlarında bulabilmişti. *L’Homme Noir*’ı okuyuşundan bu yana Ecurie de Pègase’da da kimse görmemişti Essenin’i. Biri-leri onun Petrograd’da Kliyunev’in evinde olduğundan söz etti. Bu arada Isadora’nın kulağına birbirinden farklı bazı söylen-tiler gelmişti: Eski hemşiresi olan Galina Benislavskaya şimdi metresi olmuştu ve birlikte oturuyorlardı. Kısa bir süre önce karşılaştığı genç aktrist, Augusta Miklaçevskaya’ya bir aşk şiiri it-haf etmişti. Kenar semtlerden bir kız olan Nadejda Volpin ise ondan hamileydi.

Ondan hiç haber almadan geçen iki koca haftanın sonunda, bir akşam Pretçistenka Sokağı’ndaki eve çıkagelmişti Sergey. Yüzü solgun, yürüyüşü bir tuhaftı. Peltek bir dille Isadora’yı görmek istediğini söylemişti.

“Bayan Duncan evde değil,” diye yanıtlamıştı Illia Schneider.

“Öyleyse bekleyeyim.”

“Sizin burada yeriniz yok artık.”

O sırada Isadora görünmüştü.

“Sergey! Bu ne hal! Ne istiyorsun?”

“Heykelimi almaya geldim.”

“Hangi heykeli?”

“Tahta heykel,” diye hıçkırdı Sergey. “Koniyenkov’un yaptığı, benim büstüm.”

“Yukarda odamda, ama onu alamazsın! Bana ait o büst!”

“Hayır, benim. Bir kere büst beni temsil ediyor, yanlış mı? Öyleyse bana ait demektir.”

“Öyle olsun, ama yine de bugün götürebilecek durumda de-ğilsin. Çok ağır. Bir başka sefer gelir alırsın.”

“Hayır!” diye haykırdı Sergey. Sonra da Isadora ve Illia’yı itti ve merdivenlere doğru sendeleyerek yürüdü. Geçerken bir mobilya üstüne konmuş olan kollu ağır bir şamdanı kavrayarak iki kadının üstüne doğru fırlattıysa da, şamdan onlara kadar ulaşmadı. Bir süre sonra, birinci kattan kulaklarına kırılan vazo ve ayna devrilen sandalye sesleri geldi. Uzun bir süre sonra Isadora ve Illia, Sergey’in yeniden aşağıya inmekte olduğunu gördüler. O devasa büstü göğsüne doğru sıkıca bastırarak, sendeleyerek iniyordu basamaklardan. Yarı yolda ayağı haliya takılınca, dengesini kaybetti, sallandı ve kafasını tırabzana çarparak merdivenin dibine yuvarlandı. Isadora hemen koştu:

“Sergey! Sevgilim!”

Sergey homurdanarak yerinden kalktı, sakar bir hareketle onu itip yeniden doğrulmuştu. Şairi yirmi yaşındaki haliyle canlandırılan heykeltıraşın, meşe kütüğünden oyduğu büst birkaç adım ötede yan yatmış duruyordu. Sergey heykeli yerden aldı, bacaklarının üstünde sallana sallana kapıya doğru yürümeye çalıştı.

“Sergey!”

Bunun üstüne geri döndü Sergey.

“Sergey, seni uyarıyorum. Eğer bu evin eşiğinden adımını atarsan, bil ki bir daha asla geri dönemezsin. Her şey biter. Hem de kesinlikle Sergey, kesinlikle!”

Essenin tek kelime etmeden çıktı. Birkaç saniye sonra, Isadora sokaktan kulakları sağır eden bir gürültü geldiğini duyacaktı. Bir bedenine yere yığılırken çıkardığı bir sesteki bu. Hemen kapıya doğru atıldı ama Illia kolundan tutmuştu onu.

“Gitmeyin oraya! Bir canavar o, sizi öldürecek!”

Isadora, Illia’dan kurtulup kapıya koştu, çılgın gibi giriş merdivenlerini indi. Sokak lambası bir huzme halinde yayılıyordu gecenin karanlığında. Sokağın başına dek yürüdü. Kimseyi göremeyince tam eve dönecekti ki, su birikintisi içinde siyah bir gölge fark etti. Biraz daha yaklaştı. Bu Sergey’in ahşap büstüydü. Yüzü gökyüzüne dikili bir vaziyette, şairin büstü yıldızlara doğru gülümsüyordu.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Berlin, 20 Ekim 1924

“Sevgili Irma,

Hayatıma son verecek raddeye geldim. Alman basını bana son derece düşmanca davranıyor. Beni burada, Sovyet hükümeti tarafından parayla tutulmuş bir propaganda ajanı gibi görüyorlar. Kendimi öyle yalnız hissediyorum ki, Pretçistenka’daki o korkunç odaya dönmeyi bile yeğleyebilirim. Gerçekten de Avrupa yaşanacak yer değil. Kontrat imzaladığım insanlar birer dolandırıcı. Menajer tüm hasılatla birlikte basıp gitti. Bilsen nasıl yanıp tutuşuyorum yurt özlemiyle! Benim ülkem, Sovyetler Birliği’nin özlemiyle! Sık sık tek başıma *Robotçi Narod*’u (Çalışanların Marşı) söylüyorum. Bu yaşlı kıta tümüyle ölü sanki.

Her yerde ‘politik tavrım’ gerekçesiyle vize vermeyi reddediyorlar. Bu insanların ‘politik tavır’ dedikleri ne acaba? Doğrusu çok bilmek isterdim!”

Irma bu mektubu alınca Isadora’nın yalnız başına çıktığı Almanya’daki bu turneyi ayarlamakla iyi etmediğini düşünmeye başladı. Oysa bunu yaparken Isadora’ya Rusya’dan bir süre için de olsa ayrılma fırsatı yarattığını sanmıştı. Isadora için artık bir yığın hayal kırıklığı ve başarısızlık simgesi olan bu ülkeden uzaklaşmasının iyi olacağını düşünmüştü. Ayrıca bu, Sergey’den kesinkes ayrılmasının tek yoluydu. Her şeyden önce Isadora kurtulmalıydı. Hem de ne pahasına olursa olsun. Kendi zararına sonuçlar getirse de... Irma onun adına kontrat imzalarken, Isadora da Sergey’den ayrılışının ardından Rusya’daki son angajmanlarını tamamlamış olacaktı. Volga, Türkistan ve Urallar’da maddi ve manevi açıdan oldukça kötü koşullarda gerçekleşen bir turneydi bu. Tüm gece boyunca beklenen ve akşam yapılacak gösteri için asla zamanında ulaşamayan trenler... Perdeler ve aksesuarlardan oluşan her zamanki dekoru, tümüyle uyduruk bir görünüme bürünmüş ve zaman zaman da Gogol’ün bir komedisi için hazırlanmış bir burjuva dekoru ortasında, Yunan tüniğiyle dans etmek durumunda kalmıştı, arabayla yolculuk yapmayı denemiş ama bir viraj dönerken partial otomobil ikiye ayrılmış, bu da Isadora’nın birkaç gün teninde çürüklerle dolaşp ak-sayarak yürümesine neden olmuştu. İşin otel yanına gelince; çoğunlukla izbelerin ilkel koşullarına alışmak, gıcırtılı tahtalar üstünde uyumak, kıl bitleri ve farelerle boğuşmak zorunda kalmıştı. Geçtikleri kasabaların çoğunda, sabun, diş macunu ve kolonya gibi şeyleri kullanmasını bile bilmiyorlardı. Lokanta olmadığından, yanmış yağ kokularının sindiği halka açık aşevleriyle yetinmek durumunda kalmıştı. Dahası, Orenburg, Semerkant veya Taşkent yörelerinin halkı, Liszt veya Wagner’in adlarını o gü-

ne dek duymadıkları gibi, Isadora'nın dansından da bir şey anlamamışlardı. İşte normalin dışındaki bu boş salonların ve ardı arkası kesilmeyen feci başarısızlığın nedenleri buydu.

Isadora morali o kadar çökmüş bir durumda dönmüştü ki, Irma'nın Almanya'da bir aylık kontrat imzaladığını öğrenince haberi bir kurtuluş gibi karşılamıştı. Sergey'le ayrılışının ardından kendini sonsuz Rus topraklarının karanlıklarına çeken bu turnenin hemen bitiminde, Batı kültürüyle yeniden somut olarak ilişki kurma ihtiyacını hissediyordu. Irma ve Illia'nın yardımlarıyla hareket edeceği günün öncesindeki dönemde, en kötü deneylerde bile dayanak bulduğu iyimserliğine ve kendine olan güvenine kavuşacaktı.

Ama işte her şey bir anda tepetaklak olmuştu. Alman izleyici Isadora'ya sırtını dönmüştü artık. Kendisi her ne kadar dert etmese de, onu bir Bolşevik olarak görüyorlardı. Ama ne var ki, aynı izleyici gösterilerini de dışlıyordu. İşte onu en çok etkileyen bu olacaktı. Özellikle de basında şu tarz değerlendirmeler okuduğunda çok sarsılacaktı: "Isadora Duncan'ın dansları, aynı sonbahar yaprakları gibi solmuş renkleri ve hafif dalgalanmaları kadar güzel ve geceyi müjdeleyen alacakaranlık kadar da muhteşemdi. Isadora bir zamanların ünlü dansçısının salt bir anısı oldu artık. Onun o nefis bedeni ve esnekliği eskisi gibi ama hamleleri ve hızı eski çevikliğinden ve büyüleyiciliğinden uzak. Canlılık taşıyan havası eski etkisinden çok şey yitirmiş." Ama Isadora tabii ki her gösterisinin ardından, Sovyetler Birliği'nin erdemlerini yüceltmek için izleyiciye nutuk atmaktan vazgeçmemişti. Bu ise başyazarın şu türden yorumlarına yol açacaktı: "Isadora sanatını, komünist ideolojinin hizmetine vererek yine Sovyet Rusya'da yok etmiştir."

Gazeteci George Seldes onunla işte bu dönemde, parasını ödemediği için ayrılamadığı ikinci sınıf bir otelde karşılaşacaktı. Onu şişmanlamış, bakışları huzursuz bir halde, elinde bir cin ka-dehiyle bulacaktı:

“Sıfırı tüketmiş durumdayım,” diye itiraf edecekti Isadora. “Evimi satmak için bile dönemiyorum Fransa’ya. Çünkü beni Bolşevik olarak görüp vize vermiyorlar. Aşk mektuplarımı satmaktan başka yapacak bir şeyim kalmadı. Biliyor musunuz, bunlardan binlerce var. Durun, göstereyim size.”

Bunun üstüne ağır ağır kalkmış, kırmızı tuniğinin üstündeki şalını düzeltmiş, yanaklarına düşen lüleleri geriye atmış, sandaletleri üstünde bir an sallanmış ve gidip komodininin çekmece-lerini açmıştı. Buradan sararmış, kenarları aşınmış, bir tomar kâğıt çıkarmıştı.

“Bakınız. Craig’den olanlar... D’Annunzio’dan... Yine D’Annunzio’dan olanlar... Ne yazık ki, Essenin’inkiler Rusya’da kaldı. Bunlar para eder mi dersiniz?”

“Muhakkak ki. Peki kocanız nerede?”

“Sergey mi? Bilmiyorum. Ah, evet! Kafkasya’ya gitmişti. Hırsız... ya da... haydut olmak istediğini yazmıştı bana. İşte buna benzer bir şey. Bu türden şeyleri duyumsayıp ardından şiirlerine yansıtmak için.”

“Boşandınız mı?”

“Tabii ki hayır! Nedenini biliyor musunuz peki?” diye sordu Isadora bir kahkaha atarak. “Çünkü Moskova’daki boşanma komiserliği öğle saatlerinde kapanıyor. Bizlerse gece yaşadığımız için asla saatinde olamıyoruz orada. Yoksa şimdiye dek boşanmış olurduk ve ardından birkaç kez daha evlenirdik.”

Sonra kendine bir bardak cin daha koyarak konuşmasını sürdürmüştü:

“Eğer bu mektupları satmayı beceremezsem, şöyle bir başlık altında toplayacağım: Aşkın erkekler için ifade ettikleri!”

Para bulmak zorunluluğu. Hayatında ilk kez böyle bir gereksinim karşısında buluyordu kendini. Daha doğrusu bu konu ilk olarak bu kadar acil bir şekilde, başka hiçbir şey düşünmemesine aklını kurcalıyordu. O güne dek, bu gereksinim tali olarak (salt lüks gereği) veya geçici olarak (bir şeyi karşılamak) anla-

mında ortaya çıkmıştı. Parasız kalmıştı, çünkü turne geliri henüz eline geçmemişti. Kontrat gereği bir avans alması gerekiyordu. Böyle bir sorun bu denli açık seçik çıkmamıştı karşısına. Hatta, küçük bir kız iken trikolarını satmak için annesine yardım ettiği zamanlarda bile. Bu salt çocukluğuna ait, geçici bir durumdu. Daha sonraları para kazanmıştı. Zengin olmuştu. O gün için ise bu para, bir gereklilik halindeydi. Aç kalmamak, üşümek, sağlıklı olmak ve acı çekmemek için. Bir diğer gerekliliği hesaba katmazsa tabii. Kendini bırakmışlığın ve düşlerin gereksinimi: alkol. Eline para geçmesi için bir tek yol vardı: Paris'teki evini satmak. Ama yolculuk için de para gerekiyordu. Bunun üzerine, dans okulunu yakınlarda Potsdam'a taşıyan Elisabeth'ten para istemeye karar verdi. Ne var ki okulun idarecisi, aynı zamanda da Elisabeth'in âşığı olan Merz'e rastlayacak, o da kapıyı yüzüne kapayacaktı. Neyse ki, yardımını istediği ağabeyi Augustin, New York'tan kendisine hatırı sayılır bir miktar para gönderecekti. Ve her ay belli bir miktarı da düzenli olarak yollayacağına söz verecekti. "Tek bir dolarım kalıncaya dek..." diye de not düşecekti. Bir başka iyi haber de, bir süre önce seçimlerde zafer kazanan "sol kartel"in ona nihayet Fransa'ya dönme iznini çıkarmasıydı.

Paris'te Lutetia Oteli'ne inmiş ve orada ağabeyinin gönderdiği parayı ve Pompe Sokağı'ndaki evin kirasını almıştı. Yanı sıra birkaç sadık arkadaşının cömertçe ulaştırdıklarını da. Ama her zamanki gibi hesapsızca harcadığı için borçlar yine birikmeye başlayacaktı. Otel müdüriyeti, adının ünlü müşteriler listesinde geçmesi şartıyla karşılıksız olarak otelde kalmasını kabul edecekti. Ama odası çatı katında daha küçük bir yere taşındı. Isadora Pompe'deki evin satışını beklerken, *Anılar*'ının satışından bir miktar para kazanmayı düşünüyordu. Zaten bu konuyu sık sık planlamış ve böyle bir durumda elinin altında "yirmi roman" bile çıkarabilecek malzeme olduğunu düşünmüştü. Yine de bunu gerçekleştirebilmesi için zamana ve rahatça kafasını toparlayabil-

mesi için yeterince sakin bir ortama gereksinimi vardı. Isadora o sıralar kendini böyle bir işe veremeyecek kadar sarsılmış hissediyordu. Şöyle yazıyordu Irma'ya:

“Tüm sinirlerim iflas halinde. Geçen yıl yaşadığım olaylar olanca ağırlığıyla üstümde... Ama yakında yeniden başlayacağım mücadeleye. Hayat düsturumu biliyorsun: sınır tanımamacasına.”

1925 sonbaharında Komünist Parti'nin de yardımıyla, halk kesimlerinden gelen çocuklar için okul kurmaya hazırlandı. Eğitimlerine yardımcı olacak kişiler olarak da, Moskova'dan en iyi öğrencilerini getirtecekti. Parti yöneticilerince ele alınan projenin sağlayacağı yararları rağmen, tartışmaların sonu gelmemiş ve sonunda Isadora bu işten vazgeçmişti.

28 Aralık 1925'te alacağı haber üstünde bir kamçı etkisi yapacaktı: Sergey Essenin Leningrad'da intihar etmişti. 24 Aralık sabahında Moskova'dan geldiğinde Angleterre Oteli'ne inmiş ve orada Saint Isaac Meydanı'na bakan 5 numaralı odayı istemişti. Burası üç yıl önce 1922 Şubatı'nda Isadora'yla birlikte kaldığı odaydı. Sergey, Noel'i eski arkadaşı Klinuyev'le geçirmişti. 27 Aralık Pazar günü bir damarını kesmiş ve kanıyla son şiirini yazmıştı. Şöyle başlıyordu dizeler: “Elveda dostum, elveda.” Ve şöyle bitiyordu: “Ölmek hiçbir şeye yaramayacak, ama yaşamak neye yarayacak ki!”

Ertesi gün sabahın ilk saatlerinde onu valizinin kayışıyla merkezi ısıtıcının borusuna asılmış olarak buldular. Pencerenin iki kanadını da açmış ve bakışları karlarla kaplı küçük meydanın üstüne çöken mavimsi alacakaranlığa dikilmişti.

Onun intiharından birkaç gün sonra Isadora, Mary'ye şöyle yazacaktı: “Zavallı küçük Sergey. O kadar çok ağladım ki, gözlerimde artık yaş kalmadı. Şu anda benim için her şey o kadar berbat ki, bazen içimden onun gibi yapmak ve kendimi denizin sularına bırakmak istiyorum.” Biri şair, diğeri ise heykeltıraş

olan arkadaşları Fernand Divoire ve José Clara onu sevgi çemberine alarak işine dönmesi için yüreklendirdiler. Ayrıca ne zaman parasal durumu kötüye gitse imdadına koştular. Hiç aklında olmayan bir başka arkadaş da, günün birinde New York'tan gemiye binecekti. Isadora onu yirmi yıldır görmemişti. Adı Ruth Mitchell olan bu kadın, hatırı sayılır bir servetin sahibiydi ve dünyanın en tasasız insanıydı. Kimseye haber vermeden Lutetia Otel'i'ne gelip Isadora'yı bulmuştu.

“Hayatım, seni görmek ne güzel! Başına gelen acı olayları basından öğrendim. Evliliğin, zavallı Sergey'in trajik ölümü. Ne felaket! Ama seni yeniden bulmak harika bir şey. Biliyor musun, hiç değişmemişsin!”

“Ah, öyle mi dersin!”

“Belki bir-iki kilo filan... Ama her zamanki kadar güzelsin!”

Daha sonra, bu akıllı havalarda nazik kadın Isadora'ya birlikte gitmelerini önerecekti. “Sadece bir araba bulacak kadar bir zaman ver bize. Ve sonra seni kaçıracağım.”

“Ama nereye?”

“Neresi olursa. Her şeyden önce hava değişikliği gerek sana. Bu kasvetli ve puslu Paris'te daha fazla kalamazsın. Güneşli yerlere gidelim! Nice'e sözgelimi, Cote d'Azur'e. Ne dersin?”

“Çok hoş olur Ruth. Ama sana söylemem gereken bir şey var. Yani... açıklaması öyle zor ki... Her neyse, durumum öyle pek...”

“Delisin sen! Neden söz ediyorsun böyle? Benim konuğum olacaksın. Hem zaten çevreyi tanımak için sana ihtiyacım olacak. Fransa'da hiçbir yer bilmediğim gibi tek kelime Fransızca da bilmiyorum. Senden vazgeçemeyeceğimi pekâlâ biliyorsun.”

Nice'e geldiklerinde Promenade des Anglais No 1343'te, Kaliforniya yakınlarında Saint Augustin semtinde denize karşı bir stüdyo kiraladılar. Burası, camla kaplı yüksek tavandan ışık alan, küçük bir sahnenin bulunduğu eski bir prova salonuydu. Birkaç gün içinde duvarları Isadora'nın meşhur mavi perdeleri-

le kaplamış, sahnenin çevresine amfiteatr biçiminde yastıklar, puflar koymuşlar, her taran palmiyeler ve çiçeklerle süslemişlerdi. Burada kalamayacakları için de tam karşıda bulunan bir otelle yerleşmişlerdi. Ama Isadora her gün oraya giderek genç bir Rus piyanistin eşliğinde çalışıyordu. Victor Serov, Essenin'in eski bir arkadaşıydı ve Isadora onunla Paris'te tanışmıştı. Yirmi iki yaşlarında yakışıklı bir gençti. Çok uzun boylu değildi. Simsiyah kıvrıkcık saçları, kara gözleri vardı. Kısaca, Doğulu hatlara sahipti. Bir anlamda, en küçük ayrıntılara dek Sergey'in tam zıddıydı. Isadora'ya özverili bir tutkuyla bağlanan Victor Serov, birkaç gün içinde de onun âşığı olacaktı.

Serov onun yeniden umutla dolmasını sağlayacaktı. Kırk dört yaşında her şeye yeniden başlayabilirdi. O kalınlaşmış, hatta nerdeyse biçimsizleşmiş bedenine rağmen, işte yeniden tadıyordu aşkı. Tazeliğinden asla bir şey yitirmeyen duygularla gençlik dönemlerinden de daha yoğun ve etkili bir biçimde de yepyeni tatlar keşfediyordu. Yitirdiği gençliği yeniden alevlendirmeye çabalıyordu. Genç âşığın teninden fışkıran bu yepyeni kanda hayat buluyordu. Bu duyguyu kendi teninin derinliklerinde hiç olmadığı kadar büyük bir doymazlıkla soluyordu. Fiziki yapısının eski gücünden yitirmiş olmasını pek önemsemiyordu. Güçsüzleşen kaslarını hiç tasa etmiyor, bundan nerdeyse hiç söz etmiyordu. Herhangi bir utanma duygusuyla değil -böyle bir takıntısı hiç olmamıştı- genel kayıtsızlığından böyle davranıyordu. Narsist olmaktan çok, estetik düşünceye sahip olan Isadora için genç bir varlığın bedeninde ifade bulmuş ölümsüz güzellik düşü yeterliydi. Tattığı bu zevk bir annenin ya da bir sanatçının erişilmez sevinç duygularını anımsatıyordu. Doyum bulmuş zevklerin de ötesinde, bir bütünlük içinde güzellik duygusunu dile getirmek istiyordu. Dünyaya bir çocuk getirir gibi, bir sanat eseri yaratır gibi sevişiyordu sanki. Bu yeni Iocaste bünyesinde anne ve metres kavramları birbirine karışmıştı. Âşıklarının annesi. Çocuklarının metresi.

Böylece, yeni aşkına, hiç beklemediği bir anda yaşamına giren Victor Serov'a Vida adını verecekti. Tıpkı, yaşam...

Ve yaşam gerçekten de yeniden filizlenmekteydi. Aynı mesleğe ilk başladığı zamanlardaki gibi, Nice'teki stüdyosunda hatırı sayılır konuklara resitaller verecek, gösteri için talep ettiği para için özür dilemek durumunda kalacaktı. Birçoğu çok geçmeden sürekli gelmeye başlamış ve giderek de yeni dostluklar kurulmuştu. Jean Cocteau da zaman zaman buraya gelip şiir okuyordu. Yanında çoğu kez Picasso ve genç oyuncu Marcel Herrand da oluyordu.

Geceyi genellikle sahildeki içkili küçük lokantalarda eğlenerek noktalarlardı. Ders vermek için sık sık Paris'e çağrılan Serov'un yokluğunda Isadora genç bir adamın koluna asılmış bir şekilde şafak vakti otele dönerdi. Bu ya bir kamyon şoförü ya da iğrenç pazarlıklardan sonra tezgâha yığılıp kalan bir dok işçisi olurdu. Para peşinde olmayanlar da çıkıyordu. O zaman Isadora ertesi gün bir zafer edasıyla arkadaşlarına çığlıklar içinde anlatırdı: "Bu tip beni gerçekten arzu etti demek ki! Benden tek kuruş istemedi! Yine de ben cebine yüz frank sıkıştırdım çıkarırken. Buna değerdı, öyle değil mi?" Erkeklerle askıntı olmak onda önünü alamadığı, karşı koyamadığı bir saplantı halini almıştı. Gözü doymaz, sonu gelmez bir avdı sanki tüm bu olay. Erkeklerle zorbalıkla, taşkınlıkla, uyuşturucunun etkisiyle askıntı oluyordu. Sürekli hayal kırıklığına uğramış umutlarıyla, yitirdiği aşkın yeniden filizlenmesinin hazzıyla, bedeninin o katlanılmaz tombulluğuyla. Bir anlık fırtınanın bedelini ödemek için benliğinin derinliklerindeki acı dolu yalnızlığıyla, sokağın köşesindeki tehlikeyle, özellikle de elinin arasından kayıp giden zamanın verdiği, peşini hiç bırakmayan o dinmez huzursuzluk duygusuyla. Bu sonunda kendisini derin bir sıkıntıyla karşı karşıya bulacağı zorlu bir arayıştı. İşte böyle anlarda alkol ve ardından gelen kendini yitiriş, gerçekte, her şeye son veren ve olanca güçsüzlüğüyle özlemini duyduğu gerçekte yüz yüze gelmekten onu alı-

koyuyordu. Hem çok kolay hem de çok zordu bu. “Bana Sergey’in cesareti gerekli,” diye hayıflanıyordu bazen. Ama bunu yineleye yineleye sonunda inanmaz olacaktı. Bu düşünceler sarhoşlukla sarmalanan huzursuz gecelerinin bir laytmotifi halini almıştı.

Bir akşam, Isadora, Cocteau, Picasso, Marie Laurencin, Marguerite Jamois, Cocteau’nun bir arkadaşı olan Walter Shaw, Rex Ingram ve sinema sanatçısı Jean Negulesco’yu davet etmişti. Onlar için Bach’ın bir sonatı eşliğinde dans edecekti. Elinde yanan bir mumla, beyaz sade bir tuniğe bürünmüş olarak ayakları çıplak, saçları omuzlarında, sanki çevrede başkaları yokmuş da müziği salt kendi için dinliyormuşçasına, tıpkı bir görüntünün bir kare halinde donup kalması gibi, öyle kımıldamadan duruyordu. Tek bir jest yapmaksızın orada, önlerindeydi hemen. Ama sanki başka bir yerdeydi. Sonra sahnenin çevresine dizdiği on iki mumu birbiri ardı sıra yaktı usulca. “Kımıldıyor mu? Kımıldadı mı?” diye birbirlerine sormuştu çevresindekiler. Ayakları sanki adım atmıyor gibi görülüyordu. Tuniğin pilileri titreşmemişti bile ama derinden gelen ritmin etkisiyle, etek kıvrımları mükemmel bir uyum içinde dalgalanıyordu. Yüzüne vuran ışık bir andan diğerine değişiyordu. Saçları çehresine farklı ışıklar düşürüyordu. O mu müziği izliyordu yoksa müzik mi onun peşi sıra geliyordu? Kimse ne bir harekette bulunabilmiş ne de tek bir söz söyleyebilmişti. Sanki büyü bir anda bozulacakmışçasına... Sanki sessizlik, biraz önce hemen önlerinde gerçekleşen mucizeye en uygun yanıtı.

Birkaç dakika sonra ise, Chopin’in bir mazurkasının tiz notaları duyulacaktı fonografin hissettirileriyle birlikte. Ve Isadora yeniden görünecekti. Bu kez, dizlerine kadar inen pembe tül den bir tunik geçirmişti üstüne. Kızıl saçlarına beyaz bir çiçek ilaştirmiş, şeffaf tuniğinin altından seçilen çıplak bedeniyle platonun ortasına sıçramıştı. Biraz önce antik bir heykelin soylu sadeliğini canlandırırken, şimdi müstehcen ve grotesk bir saraban dan-

sı yapmaktaydı. Hafızayı ve gözleri hiçe sayan dayanılmaz bir gösteriydi bu: o şişko ve ter içindeki yanaklarıyla bayağı sirk parodilerini anımsatan hareketler yapması, o kıvrımları sallanan tombul kollarını sallayışı, korsajından taşarak sallanan sarkık göğüsleriyle ve biçimi bozulmuş bacaklarıyla plato üstüne hantalca atlayışı! Sahneden kendilerine kadar ulaşan gürültülü soluğu ve eforundan kaynaklanan hırıltılı sesler orada bulunanlar için katlanması zor bir sahneydi. Sonuç olarak müzik sustuğunda herkes rahat bir soluk almıştı. Son bir sıçrayışın ardından, Isadora ayaklarının üstünde bir parça sallanarak sonunda hareketsiz kaldı. Sonra da gülümseyerek kollarını izleyicilere doğru uzattı. Bu arada plak, iğne cızırtıları içinde dönüp durmaktaydı.

Isadora üstünü değiştirmek için tekrar gözden kaybolduğunda, arkadaşları tek kelime söyleyemeden, birbirine bile bakmadan öylece donup kalmışlardı. Sanki bir cinayete ortak olmuşçasına sıkıntı, utanç ve suçluluk içinde bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Bu sessizliği ilk kıran Jean Cocteau oldu. Tiz sesiyle ortalığı şöyle çınlattı:

“Isadora bizlere mesajını verdi,” diyerek şöyle sürdürdü: “O, çirkinliği yok etti!”

Sairin bu sözü, bu kadının üstün cesaretini ve dansının görkemli meydan okuyuşunu kutlamak açısından, olayın içler acısı görüntüsünün ötesinde, yapılabilecek yegâne saptamaydı kuşkusuz. Isadora kendi kusurlarını abartarak ve açıkça sergileyerek kuşkuya yer bırakmayacak şekilde şunu ortaya koymuştu: çirkinliğe darbe indirmek ve insan bedeninin yalın gerçeğini vurgulamak. Cocteau sonra da odanın bir köşesinde donup kalarak olayı izleyen Picasso’ya şöyle diyerek sürdürdü açıklamasını: “Görüyor musun dostum, Isadora geri adım atmaz. Aynı ressam karşısındaki model misali, gözünü bile kırpmaz. Onun için önemli olan güzelliğin ve çirkinliğin de ötesinde, bunu aşarak bütünlük içinde yaşamaktır. Yaşamı kavramak, burun buruna, göz göze yaşamaktır. Evet dostum, işte bu Rodin ekolüdür. Ve

Isadora da bir Rodin'dir aslında. Giysisi üstünden sıyrılıp da biçimsiz kollarının ortaya çıkmış olması ya da etlerinin sallanıp terinin akması onu pek rahatsız etmiyor. Bu tür şeyler coşkunun geri planda kalan unsurlardır.”

Bu “gösterinin” ardından hepsi birden arabalarına doluşup gece yarısı balık çorbası içmeye, Basso'nun yerine, Marsilya'ya gitti. Cocteau ve Shaw lokantanın barında ve limanda gezinen genç denizcileri görünce kendilerini kaybetmişlerdi. Daha bir şey ısmarlamaya fırsat kalmadan, Shaw bu yakışıklı tayfalardan birini masalarına çağırmıştı bile. O sırada Cocteau ve Isadora arasında bir tartışma patlak vermişti. İçlerinden hangisinin payına düşecekti bu yakışıklı parça?

“Jean, hayatım,” diye fısıldadı Isadora, tıpkı isteği yerine getirilmeyen bir çocuğun ses tonuyla. “Geçen gecekini siz almıştınız. Bunu da bana bırakın. Yalvarıyorum size.”

Sonra da diğerlerine dönerek,

“Hiç de hakkaniyetli davranmadığını anlatın ona. Bize hakemlik edin. Bugün sıra benim,” dedi.

Koro halinde hepsi kararı bildirdi:

“Doğru Jean, O haklı. Isadora'nın sırası.”

O zaman Jean alınmış bir tavırla oğlandan vazgeçti.

“Pekâlâ oldu! Onun olsun bakalım. Ama bu son olacak.”

Paris'te kaldıkları kısa sürelerde Isadora, Vida ile birlikte Mouffetard Sokağı'nda iki odalı möbleli bir evi paylaşıyordu. Burası modern bir binanın pek lüks olmayan bakımlı bir daire-siydi. Mary Desti'nin 1 Mayıs 1927'de Amerika dönüşünde onlara sürpriz yaparak geldiği yer işte burasıydı. Daha da şişmanlamış vücudu ve yüzünü kaplayan şişliklerle deforme olmuş hatlarıyla, bu kadının bir süre önce bırakmış olduğu arkadaşı olduğunu anlamakta zorluk çekecekti Mary Desti. Odanın ortasındaki yuvarlak masanın üstünde yemek artıklarıyla yarı boşalmış

bir konyak şişesi duruyordu. Bu manzara Mary'nin onu iki yıl önce bıraktığı yaşam tarzından o kadar uzaktı ki, şaşkınlığını gizleyemedi. Isadora onun bu düşüncesini tahmin ederek sevgiyle sarıldı arkadaşına ve kanepeye götürerek yanına oturdu. Sonra elini elleri alarak şöyle dedi:

“Tam zamanında yetiştiniz. Bir gün daha geçseydi sanının çok geç olacaktı. Aylardır hep sizi düşündüm. Durmadan şöyle dedim kendi kendime: Keşke Mary de burada olsaydı! O bir çıkar yol bulurdu.”

“Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?”

“Pek bilemiyorum. Şimdilik anılarımı yazıyorum. Bunun için epey yüklü bir avans ödediler. Ne yazık ki, elimde hiçbir şey kalmadı. Negresco’da bir ay kaldım, ayrılırken hesabı ödeyecek kadar bile param kalmamıştı. Sekiz bin frank daha borcum kaldığı için tüm valizlerimi ve arabamı rehin aldılar. Neyse ki, kapı görevlisi bana Paris’e dönüş biletinin parasını ödünç verdi.”

“Hiç değişmeyeceksiniz değil mi? İnanılmaz bir insansınız! Galiba bir kez daha beş parasız kalmış bir şekilde, borca boğulmuş ve günü gününe yaşayan bir durumda bulacaksınız kendinizi.”

“Bravo Mary! Harika tahmin yürütüyorsunuz. İşin en tatsız taran para yönü zaten. Dipsiz kuyu... Bazen soruyorum kendime, acaba içinde batağa saplanacağım kesin olan bu kuyuyu, içimde var olan ve daha da dipsiz olan bir başka kuyuyu düşünmemek için, bizzat kendi ellerimle kazmadım mı diye... Ama anılarımın haklarını almak isteyen Amerikalı gazetecilerden büyük bir ödeme bekliyorum. Bu parayı alır almaz Rusya’ya döneceğim.”

“Rusya’ya mı? Siz deli misiniz? Ne yapacaksınız orada?”

“Ah, Rusya’da mı Mary? Çektiğim onca acıya rağmen, sanattımda en yüksek seviyeye eriştiğimi hissettiğim yer orası. O devasa ve büyüleyici ülke de her şey olasıdır, inan. Siz de benimle gelmiş olsaydınız anlardınız. Sovyet hükümeti okulumun mas-

raflarını üstlenirse yaşamımın geri kalan yıllarını orada geçireceğim.”

“Haydi Isadora! Siz Bolşevik değilsiniz.”

“Kim olduğumu bilmiyorum. Bazen kendime soruyorum, ben acaba aslında safkan bir aristokrat mıyım diye. Ama insan sanatçıları nasıl sınıflandırabilir ki? Onlar olayların üstünde dalgalanıp dururlar sadece.”

“Ama siz şu sıralarda orada olup bitenleri benimsiyor olamazsınız. Olanaksız bu!”

“Ben politikadan hiç anlamam. Tek bildiğim şu ki, başarabildiğim kadarıyla kanımın son damlasına dek, insanlık kavramını biraz daha ileri götürmek uğruna çabalayacağım. Bakın Mary, bir fikrim var. Şimdi gidip Vida ve arkadaşlarla yemeğe çıkacağım. İsterseniz daha sonra gelip sizi otelden alırsınız ve geceyi birlikte geçiririz.”

“Vida mı?”

“Evet, piyanistim ve hayatımı paylaştığım kişi. Geçen ay Negresco’da bir ay birlikte kaldığım kişi o işte. Siz de göreceksiniz, harika bir delikanlı. Adı Victor Serov, ama herkes ona Vida diyor.”

“Yine mi bir Rus? Gerçekten de siz iflah olmazsınız!”

“Evet ama o tıpkı bir kuzu gibi uysal. Birlikte bir skandal çıkması gibi bir tehlike yok.”

Akşam saat on bire doğru Isadora ve Vida, Mary’nin Serise Otel’deki odasına çıkageldiler. Mary sandıklarını boşaltırken, Isadora onun ipekli kumaştan renkli şal koleksiyonuna olan hayranlığını gizlemedi.

“Birini özellikle sizin için getirdim Dora. Roma Chatov adında genç bir Rus sanatçısı tarafından, bizzat sizin için hazırlanmış.”

Isadora kırmızı krepe döşen kumaşından uzun şalı yavaş yavaş açmıştı. Yaklaşık iki metre uzunlukta, bir yirmi enindeki bu şalın ortasına san renkte müthiş bir fantastik kuş resmi yapılmıştı.

Kanatları bir uçtan diğerine dikdörtgen formda açılmıştı. Şalın tüm çevresi kaligrafiyle, siyah renkli güzel yazılarla bordürlenmişti.

“Ah, Mary! Buna benzer bir şey hiç görmedim ben. Şu kuş ne kadar da canlı! Hele şu püsküllerin dökümü... Aynı beyaz köpüklerin dalgalanışını anımsatıyor bana. İnsan gerçek sanır. Mary, hayatım bu şalı yanımdan hiç ayırmayacağım. Hem de hiç. Benim bu zavallı kalbimi ısıtacak.”

Isadora ayna karşısında şalı türlü şekillerde üstünde denedi durdu. Bir taraftan da dans figürleri yapıyordu. Bir armağanın bu denli hoşuna gitmesi çok nadir bir şeydi. Hatta o anda, geçici de olsa gerçek bir mutluluk duyduğu söylenebilirdi.

Birden Mary elinden tuttu onun.

“Dora, Dora, kendinizi kaybettiniz adeta. İzin verirsiniz, eski bir arkadaşınız olarak bir şey söyleyeceğim. Kesinlikle sahneye çıkmalısınız siz.”

“Ama Nice’teki stüdyomda sürekli resital veriyorum.”

“Evet ama, salt dostlarınız için. Benim demek istediğim, yeniden gerçek bir salonda, gerçek izleyici kesimi önünde dans etmenizdi.”

“Bunun gerçekleşebileceğine hâlâ inanıyor musunuz? Üç yıldan fazla bir zamandır sahneye çıkmadım.”

“Evet, ama tüm enerjinizle istemeniz durumunda olmayacak şey değil.”

Bunun üstüne Mary, durumuna hem üzüldüğü, hem acıdığı, hem de kızdığı bu kadın için bir anlamda kurtarma harekâtı olan bir atılımda bulunacaktı. Isadora’ya aşın bir hayranlıkla bağlı olan Mary, bir zamanlar ondan çok şey almıştı kendi yaşamına. Giyiminden, dansından, hatta konuşma tarzından etkilenmişti... Giderek onun bir ikizi haline gelecek kadar. Onun için Isadora’nın içine düştüğü çöküşe tanık olup acı duymak istemiyordu. Isadora ise bu özdeşleşmeye sık sık dikkatini çekerek onun. Çünkü artık bir yabancılaşmaya dönüşmekteydi bu benzerlik. Ama ne var

ki, böylesine tutkulu bir hayranlık, onlarınki gibi bir dostluğa ender olarak dönüşürdü. Öyle bir an gelir ki, insan bir anda kulu kölesi olduğu varlığa ters düşebilirdi. Ama böylesi bir tutkunun sıradan bir sevgiye dönüştüğü nadiren görülürdü. Mary idolleştirdiği kişi tarafından adeta büyülenmişti. Yaşamını hem güzelleştiren hem de tatsızlaştıran bu büyülenmeye karşı çıkmak elinden gelmiyordu. Isadora'yı içine düştüğü sefil durumdan çekip kurtarmak onu sanatıyla buluşturmak ve Isadora'yı Mary'ye iade etmek... İşte burjuva şartlanması içinde ama olanca saflığı ve içtenliğiyle üstlendiği görev buydu. Tanrıçayı yeniden sahneye çıkarmak. Bu sanki onun varlığını kanıtlayacak tek şeydi.

Mary onu rejim yapması, içkiyi kesmesi ve çalışmaya koyulması konularında ikna etmeyi başardı. Emprezyosunu yeniden işe koşturarak bir program hazırlanmasında da etkili oldu. Gerisiyle kendisi ilgilenecekti. Ve Mary bunu umduğundan da iyi becerdi. 8 Temmuz 1927 Cuma günü Mogador Tiyatrosu'nda tek bir resital verildi. Programda Schubert ve Wagner vardı. Salon tıklım tıklım dolmuştu. Isadora defalarca sahneye çağrıldı. Salon alkışlardan inliyordu. Kadınlar gözyaşlarına boğulmuştu. İşte sonunda Isadora'ya, o büyük, o olağanüstü Isadora'ya kavuşmuşlardı. Bir zamanlar kazanılan zaferlere bir yenisi daha eklenmiş, o günler yeniden yaşanmıştı. Isadora değerinden hiçbir şey yitirmemişti. Zaman gelip geçmiş ama gençlik kalıcı olmuştu.

Mary Desti yaşamında ilk kez olarak böylesine görkemli bir başarı elde ediyordu.

Mogador'un geliri, büyük lokantalarda coşku içinde kutlanan akşam yemeklerinde, Vida ve Mary'yle Deauville'deki Royal Otel'de geçirilen hafta sonu tatillerinde çok geçmeden sıfır tüketecekti. Paris'te sezon bitmek üzereydi ve ancak gelecek sezon için bir umut olabilirdi. Isadora da bu arada yeni danslar derleyip *Anılar*'ının redaksiyonunu bitirebilirdi. Tam o sıralarda *London Sunday Chronicle* anılarını dizi olarak yayınlamak

haklı olarak ona dört yüz pound önermişti. Yüzde otuzu imzada, geri kalanı da kitabın tesliminde. İş kısa sürede sonuca bağlanmış ve Isadora Mary'ye Nice'teki stüdyosunda birlikte kalmayı önermişti:

“Çalışabileceğim tek yer orası. Deniz manzarası var. Eğer oraya dönmezsem deniz beni bağışlamayacaktır. Sinyaller gönderiyor bana, biliyor musunuz? Hem siz de göreceksiniz, o dinginlik... O huzur verici ortam! Duvarlarda her zamanki mavi perdelerim, kadife kumaş kaplı divanlar, orada burada bir sürü yastık ve tüm bu atmosferi yumuşak bir ışıkla sarmalayan lambalar... Ve salt bizim için piyano çalan Tanrısal Vida... Bu dünyada bir cennet değil de nedir? Gelin Mary, yalvarırım gelin.”

“Çok isterim tabii, ama tek bir koşulla: Yeni sezon için programlar hazırlayacaksınız.”

“Size söz veriyorum Mary. Zaten bu hayatımı kurtarmanın tek yolu, değil mi? Ve tabii para kazanmanın da. Bilirsiniz yoksulluktan hep nefret etmişimdir ben. Perişanlık ve sefillik en sevmediğim şeylerdir. Para bulacağım muhakkak.”

Nice'e gelir gelmez Isadora, Negresco'ya borcunu ödemiş, bagajlarını ve arabasını kurtarmıştı. Hemen ardından da spor Franklin marka arabasını dokuz bin franka otelin garajına sattı. Aslında eline geçen para arabanın değerinin yarısıydı ama içinde bulunduğu durum göz önüne alındığında bir servetti bu. Bu arada Mary'nin eline Amerika'dan beklediği para geçmişti. Bu durumda hiçbir kuşku götürmeyecek şekilde iki kadın o andan itibaren zengin olmuşlardı. Böylece stüdyonun karşısındaki otelle yerleşebileceklerdi.

“Ben Juan Pes Pins'deki Grand Hotel'de bir daire ayırttım,” diye haber verdi Isadora büyük bir sevinçle.

“Peki ya stüdyo? Ben orada kalacağımızı sanıyordum.”

O zaman Vida ve Isadora bir kahkaha patlattılar:

“Stüdyoda kalmak mı? Bunu aklınızdan çıkarmalısınız Mary. Orası çalışmak için ideal bir yer doğru ama yaşamak için değil.

İçinde akarsuyu olmayan, kilise gibi bir mekân düşünün. Kendinizi öyle bir yerde düşünebiliyor musunuz? Juan Les Pins’de daha rahat ederiz. Ayrıca Nice sadece yirmi beş kilometre uzaklıkta. Bizi götürüp getirecek bir araba herhalde buluruz.”

Bu arada yaşamları yine bir şölene dönüşmüştü. Gece, ve gündüz süren bir şölen. Ziyaretler, gece gezmeleri, akşam yemekleri, kulüpler, her öğünde Veuve Chiquot, gecenin ilerleyen saatlerinde 1905 Delamain konyak, her gün Nice’e gidip geldikleri taksiler ve bu arada lüks mağazalardan gerekli gereksiz alınan ve tabii cep yakan bir yığın alışveriş. Kısaca tam bir milyarder yaşamı. Tabii, arkadaşları Cocteau, Chandler, Marie Laurencin de hep onlarla birlikteydi. Golfe Juan Körfezi’nde bir villası olan Francis Picabia’nın sahilde demirli yatıyla deniz gezintileri yapıyor, akşam yemeğinden sonra hep birden o kocaman Packardlardan birine doluşup sahil boyunca tamgaz yola çıkıyorlardı. Kıyı boyunca hızla yol aldıktan sonra, geceyi Cannes gazinolarında noktalarlardı. Bir gece Beaulieu’daki Reserve’de çocuk üstüne bir kostümlü balo düzenlenecekti. Picabia dadı kılığına girerek başına bir örtü geçirmiş, mama önlüğü takmış olan karısının elinden tutup gelmişti. Isadora ise koruyucu melek kılığına bürünmüştü. Sabahın dördüne kadar süren eğlencede Isadora’nın çok neşeli olduğu göze çarpıyordu. Mary uzun zamandır onu hiç bu kadar mutlu görmemişti.

Birkaç hafta boyunca Isadora çılgıncasına para harçladı. Her şeyden önce yaşadığı anın tadını çıkarmak istemekteydi. Sanki yarın hiç gelmeyecekmişçesine. Ya da bir başka deyişle, geleceğin getireceği tehlikeleri sınırsız bir coşku hali içinde göğüslemek istercesine. Bir gün zevkten mahrum kalacağını düşünerek para harcamanın tadını sonuna dek çıkarmacasına... Gerçekte para harcamak değildi onu ilgilendiren. İnsan yıkıma uğramadan da harcayabilirdi. Yavan ve sıradan bir şekilde. Tam tersine, onun asıl başını döndüren şey, harcamış olmak için harcamaktı, keyif için harcamaktı. Bir oyun olarak görmektir bunu. Her şe-

yin de ötesinde, onun sevdiği şey burjuvanın savurganlık dediği bir estet zevkiydi. İşte bu, paranın gücünü yadsıyan bir sanatçı için yapılacak tek şeydi. Ne kadar büyük bir zevkti parayı etrafa saçıp savurmak! Altından girip üstünden çıkmak! Hiç ayırt etmeden, sonrasını düşünmeden, gerekse de gerekme de harçmak. Tutup pencereden atmak yani. Kelimenin tam anlamıyla böyleydi işte. Para konusunda en güzel jestti bu. Olayın tadını öyle bir doymazlıkla çıkarıyordu ki, zavallı Mary şaşkınlıktan kalakalıyordu yanında. Onun her gün durup usanmadan verdiği öğütleri şöyle yanıtlıyordu Isadora:

“İsrar etmeyin. Ben hayatımda hiç tasarruf etmedim! Ne sanatımda, ne aşklarımda, ne de yaşamımda. Para için böyle yapmamı bekleyebilir misiniz? İnanın bana Mary, asıl skandal dediğiniz gibi ‘saçıp savurmak’ değildir. Gerçek skandal paranın ta kendisidir.”

Ne var ki, durum böyle sürmemiş ve telif hakkıyla arabanın satışından edinilen gelir kısa sürede Isadora’nın parmakları arasından kayıp gitmişti. Parası tümüyle bitmeden önce masrafları kısması kaçınılmaz olacaktı. Mary onu stüdyonun yakınındaki daha küçük bir otele geçmeye ikna etti. Burayı işleten kadın bir haftalık avans isteyecekti. Isadora parayı kasaya yatırmış ve arkadaşına dönerek irkilmiş bir halde şöyle demişti:

“Görüyorsun ya Mary! Sana dememiş miydim, insan ikinci sınıf otellere asla yanaşmamalı diye?”

Nice’e hareket etmeden önce Vida onlarla gelmemeye karar vermiş ve Isadora’ya veda ederek trene binmişti. Gerekçesi ise, ona yardım etmeye gücü yetmediği için, salt onun geliriyle yaşamaya katlanamaması ve bu durumun kendine küçültücü gelmesiydi. Onun için bu sonuç her ikisi için de en iyisi olacaktı. Daha sonra birbirlerini yine görebilirlerdi belki. Ama o an için bu ayrılık kaçınılmazdı. Isadora onun gidişini uysallıkla, acı çekmeden kabullendi. Bir ayrılıktan çok bir çözüm gibi görünmüştü bu ona. Böyle bir şey olacağını tahmin etmiş ve kendini bu duruma hazırlamıştı.

Vida'nın yola çıktığı akşam Isadora, Mary'ye birlikte bir yürüyüş yapmayı önerdi. Daha sonra da Isadora'nın tanıdığı ve sahlin en özel yemeklerinin yapıldığı küçük bir lokantada gidip akşam yemeği yiyeceklerdi. "Göreceksiniz," demişti Mary'ye, "çok hoş bir yer. Sadece denizciler ve balıkçılar var."

Deniz kıyısında saatlerce yürüdüler. Mary kaygılanmaya başlamıştı.

"Dora, nereye gittiğimizi bildiğinizden eminsiniz değil mi?"

"Tabii ki... Artık yaklaştık sayılır."

"Gerçekten biliyorsunuz değil mi?" diye ısrar etti Mary

"Meraklanmayın, orayı bana tarif eden Picabia. Plaj üstünde küçük bir kulübe. Sahibi olan bayanın adı da Bayan Tétou. Herkese balık çorbası hazırlıyor. Şimdi içiniz rahat etti mi?"

Akşamın saat onunda nihayet varmışlardı Juan Körfezi'ne. Gerçekten de burası gediklilerin uğrak yeri olan sevimli, küçük bir içkili lokantaydı. İki kadın pencerenin yanında bir masaya oturmuş ve güler yüzlü Bayan Tétou da onlara hemen kocaman kâselerde balık çorbası servisi yapmıştı. Isadora yemeğine hiç dokunmamıştı. Düşünceli görünmekte ve gözlerini dalgın dalgın çevrede gezdirmektedir. Birden bakışları birinin üstünde durmuş, gülümseyerek bardağını kaldırmış ve başıyla hafif bir hareket yapmıştı. Mary geriye döndüğünde, arka tarafta üç arkadaşıyla oturan genç bir erkek fark etti. O sırada o da eğilerek Isadora'yı selamlamaktaydı.

"Tanıyor musunuz onu?"

"Tabii ki hayır. Çok hoş, sizce de öyle değil mi?"

"Nasıl yani Dora! Tanımadığınız birinin sağlığına bardağını mı kaldırıyorsunuz? Olsa olsa şofördür ancak."

"Tanrım Mary, ne kadar burjuva ruhlusunuz! Bir şoförmüş! Görmüyor musunuz, insan kılığına girmiş bir Yunan tanrısı o! Ve şu da, muhakkak arabası olmalı," diyerek kapı önünde bekleyen yarış arabası Bugatti'yi işaret etti parmağıyla.

Birkaç dakika sonra delikanlılar çıkmışlardı. Arabanın hareket edeceği sırada, Isadora sürücüsüne dostça küçük bir selam

verdi, o da bu hareketi bir gülümseyişle yanıtladı. Bunun üstüne Mary'ye dönen Isadora,

“Görüyorsunuz ya, hâlâ arzu uyandırıyorum!” demekten kendini alamadı.

Onlar gittikten sonra, Tétou Ana'dan bu genç delikanlının Bugatti firmasının mümessili olduğunu öğreneceklerdi. Ayrıca Nice'te garajı olduğunu ve hemen her gün oraya yemek yemeğe geldiğini de.

Hemen ertesi gün Isadora ve Mary yine geldi oraya. Fakat Yunan tanrısını orada göremeyince Isadora'nın hayal kırıklığı çok büyük oldu. Öğleden sonra Picabia ve her zamanki gruplarıyla buluşmak için Cannes'a gitmişlerdi. Carlton Oteli'nin barınca İspanya kralının kardeşi Isadora'yı görünce, ona doğru koşarak gelip içtenlikle sarılıp öptü:

“Isadora! Her zamankinden de daha güzelsiniz. Böyle karşılaşmamız ne hoş.”

Biraz ilerde bir-iki arkadaşıyla birlikte masada oturan Grandük Boris de Isadora'nın elini öpmek üzere ayağa kalkmış ve nezaket dolu laflar etmişti.

“Görüyorsun ya, altesle aram çok iyi,” diye fısıldadı Isadora Mary'nin kulağına. “En azından onlar beni aşâğılık bir Bolşevik olarak görmüyorlar.”

Picabia onu barın bir köşesinde, Cocteau, Marie Laurencin ve diğerleriyle birlikte bekliyordu. Kalkıp Isadora'yı karşıladı ve kollarına aldı. Isadora o zaman damdan düşer gibi,

“Francis, beni hâlâ seviyor musunuz?” diye sordu.

“Tabii ki Isadorable!”

“O zaman dinleyin hayatım. Dün akşam bana tarif ettiğiniz o lokantada yemek yedim. Şu... Tétou Ana'nın yerinde.”

“Tétou!”

“Pardon. Evet, Tétou. Orada genç bir Yunan tanrısıyla karşılaştım. O profil! O dudaklar! Ya o gözler! Soluk kesici. Onu görseniz hemen resmini yapmak istersiniz, inanın.”

“Biz de tam şimdi, yarın oraya gitsek diyorduk. Siz de katılır mıydınız?”

Isadora başka ne isteyebilirdi ki? Böylece neşeli grup ertesi gün Tétou Ana’nın lokantasına gidecekti. “Bugatti” yine ortalarda yoktu. Isadora bunun üstüne lokanta sahibini bir köşeye çekerek ondan genç,garajcüyı görür görmez bu adresini ona vermesini rica etmişti.

“Bakın, onu kesinlikle görmem lazım. Bir araba satın almak için.”

“Gayet tabii, gayet tabii...” dedi yaşlı kadın gülümseyerek. “Size uğramasını söyleyeceğim, güvenin bana. Şimdi Lyon’da ama dönmekte gecikeceğini sanmıyorum.”

Isadora kendini hiç bu kadar rahatlamış hissetmemişti. Tekrar hayat bulması ve her şeyin tekrar olası hale gelmesi için bir yabancıнын tebessümü yetebiliyordu. Genç, hem de çok genç adam, onu sevip isteyebiliyordu demek ki!

Bir saniye gibi kısa bir sürede bunu onun bakışlarından okumuştı. “Hem sonra,” demişti kendi kendine, “aşkın yaşı yoktur ki! Bu tür budalaca yakıştırmalara tabi olamaz böyle bir şey. Erkekler birbirlerini sevebilirler, kadınlar da öyle. Bu delikanlı benden yaklaşık otuz yaş kadar küçük olmalı. Ne olacak ki! Beni sevmeye neden hakkı olmasın? Kim engel olabilir buna? Aşk hiçbir sınır, hiçbir yasak dinlemez. Cinsiyet kadar, yaş da ölçü olamaz. Böyle şeyler belli olmaz. Hem zaten elli yaş da fazla sayılmaz. Dahası benim bir ünüm var. Bu da lehime bir durum. Ayrıca ben aynı yirmi beş ya da otuz yaşında biri gibi sevebiliyorum. Hiç değişmedim. Ben gencim. Dünya güzel. Deniz... güneş... dostlar... aşk... Yaşıyorum! Yaşıyorum! Yaşıyorum!”

Otele verilen bir haftalık avansın süresi bitmiş, ancak ikinci haftayı ödeyecek yeterli para kalmamıştı, Bu durum da otel sahibini huzursuz etmeye başlamıştı. Amerika’dan gelecek para

Mary'nin eline henüz geçmemiş, Isadora ise kitabı yeni bitirdiği için, teslim etmeden önce para alamayacaktı. Durumlarını enine boyuna düşündükleri halde, hiçbir çıkar yol bulamamışlardı.

Acaba yok muydu? Pek de öyle değildi. Isadora'nın aklına bir çözüm gelmişti aslında. Son bir çözüm. Ne var ki... biraz nazik bir konuydu. Hem de epey...

"Bana ne düşündüğünüzü söyleyin," dedi ona Mary. "Eğer bir yardımım dokunabilirse."

"Bu işte tek yardım edebilecek kişi sizsiniz zaten. Ama uyar-mak zorundayım, bu çok zor olabilir."

"Olsun, söyleyin siz. Biliyorsunuz ki, ne olsa yaparım sizin için."

"Öyleyse dinleyin. Lohengrin'i gidip bulsanız ve ona bizi bu durumdan kurtarmasını rica etseniz. Eğer beni hâlâ seviyorsa, ki sanıyorum ki öyle, bunu yapacaktır. O benim tanıdığım en cömert erkektir."

"Singer mi? Singer'den para istemek mi? Ama onu görmeye-li on yıl oluyor. Ayrıca duyduğuma göre işleri pek yolunda git-miyormuş."

"Açıkcası Mary, ben başka yol göremiyorum. Villası buraya çok yakın. Ferrat Burnu'nda."

Kuruntularını yenen Mary hemen bir taksiye atlamış ve sa-bah on birde oraya varmıştı. Singer'in muhteşem villasının çev-resi, baş harflerinin seçildiği ferforje parmaklıklarla çevriliydi. Mary geriye kalan parasıyla taksinin ücretini ödeyerek ağaçlıklı yoldan geçmiş ve kalbi atarak giriş kapısını çalmıştı. Metrdotel onu salon-kütüphane olarak kullanılan büyük bir yere götürdü. Pencerelerden, parkın ağaçları arasından deniz seçilmekteydi. Bir kapı açılmış ve Singer üstünde harika bir denizci kıyafetiyle görünmüştü. Beyaz pantolon, üstü armalı çizgili bir blazer... Her zamanki gibi yakışıklıydı. Hafifçe şişmanlamasına şakakları-nın açılmasına ve sakalında beliren bir iki beyaz tele rağmen

“Mary, bu ne güzel sürpriz! Umarım beni birlikte yemek yemek zevkinden mahrum etmezsin.”

“Hayır dostum, sağ olun,” diye geveledi Mary lafi ağzında. “Pek hoş olmayan bir görevle geldim buraya, ne yazık ki... Her ne kadar bu durumun yemekle ilgisi olmadığı söylenemese de...”

“Bırakın da, işinizi kolaylaştırayım Mary. Ben anladım zaten. Neden burada olduğunuzu biliyorum ve tabii bunun size ne kadar zor geldiğini de. Ne yazık ki, şu günün şartlarında benden istediğinizi reddetmek durumundayım. Zaten bu neye yarayacak ki? Isadora birkaç saat içinde har vurup harman savuracaktır. İçinde bulunduğu çöküşten onu hiçbir şey kurtaramayacaktır.”

Ertesi gün iki kadın satabilecekleri şeyleri bir araya getirmeye çalışırken, kapı aniden açılmış ve Singer stüdyoya girmişti. Isadora ona şaşkınlık içinde bakakalmıştı. Sanki Olympos Dağı’ndan inip gelen Jüpiter’i görüyormuşçasına. Ne bir soru ne bir açıklama...

“Her ikinizi de kaçırp yemeğe götürüyorum,” dedi Singer sadece.

“Sahi mi?” dedi Isadora bir anlık kuşkudan sonra. “Ne güzel bir fikir! Üstümüze bir giysi geçirecek kadar bir zaman verin, sonra sizinleyiz.”

On beş dakika sonra da neşeyle kol kola girerek üçü birlikte stüdyodan çıktılar. Arabaya bindikten sonra Singer, Isadora’ya dönerek sordu:

“Nereye gitmek istersiniz?”

“Neden Beaulieu’ye Reserve’e gitmiyoruz? Oraya bayılıyorum ben.”

Onları hemen Renaissance yemek salonunun denize uzanan terasındaki en güzel masasına oturttular. Mary ve Singer lokantanın en ünlü spesiyal yemeklerini ısmarladılar: deniz ürünleri kokteyli ve mercan kökleriyle sufle edilmiş piliç... Isadora ise bu arada yirmi beş franklık mütevazı bir mönü ısmarlamıştı.

Milyarderlerin konuğu olduğunda her zaman pahalı olmayan yemekler ısmarlamaya özen gösterirken sınırlı bütçesi olanlarla yemek yerken de en pahalı olanları ısmarlardı.

“Eğer bir kokteyl istersem alkolik olduğumu düşünmezsiniz değil mi?”

Isadora önceden bir-iki kokteyl içmeden tek lokma yiyemezdi yemeğinden.

“Kesinlikle düşünmem. Zaten hepimiz için ısmarlayacaktım ben.”

“Sakin Mary için söylemeyin, öyle çenesi açılıyor ki! Hele âşık olduğundan bu yana...”

“Öyle mi?” dedi Singer şaşırarak.

“Tabii,” diye atıldı Isadora telaşla. “Hiç aklınıza gelir miydi onun şu sıralarda kendine delice tutkun genç bir Fransız’la olduğu.”

Mary ona şaşkınlıkla bakakalmıştı. Tam ağzını açıp bir şey söyleyecekti ki, kaval kemiğine dehşetli bir tekme yedi.

Yemek son derece neşeli, keyifli ve normal atmosferde sürüp gitti. Birbirlerine anlatacak o kadar çok şeyleri vardı ki! Ayrıca büyük bir samimiyetle içlerini dökecek kadar da yakından tanıyorlardı birbirlerini. Anılar peş peşe dökülmekteydi birbiri ardı sıra. Her üçü de hiçbir yabancılık çekmeden açık yüreklilikle içlerini dökmüş, tasarılardan, üzüntülerinden, basan ve başarısızlıklarından söz etmişti.

Bir an için Isadora bakışlarını Singer’e yöneltip bir süre inceledikten sonra şöyle sordu:

“Biraz önce stüdyoya geldiğiniz zaman, biliyor musunuz ne düşündüm?”

“Hayır bilemiyorum.”

“Babamı... Onu da böyle beklemediğim bir anda karşımda bulmuştum. San Francisco’daki evimize bir kez gelmişti. Beni elimden tutup dondurma yemeye götürmüştü.”

Ardından Isadora gülümsedi ve sohbetlerini oradan buradan konuşarak sürdürdüler.

Lokantadan çıkacakları sırada Isadora'yla bir an yalnız kalan Mary, kulağına şöyle fısıldadı.

“Tanrı aşkına şu Fransız masalını da nereden uydurdunuz?”

“Yavaş ol... Biraz hava atmak için, Singer’in bizi, bir jigolo-su olmayan kendini bırakmış orta yaşlı kadınlar gibi görmesini istemedim.”

Singer onlara stüdyoya kadar eşlik etmiş ve ayrılacakları anda Isadora'ya tüm masraflarını karşılayacağına söz vermişti.

“Hiçbir şey için meraklanmayın,” diye ekledi. “Ben her şeyi üstleneceğim. Ayrıca size bir önerim de, gelecek gösterinizin provalarını yapmak için bir piyanist tutmanızdır. Bu benim için çok önemli, biliyorsunuz. Bundan böyle Dora, ben yanınızdayım. Bunu sakın unutmayın.”

“Sizi ne zaman görebileceğim?”

“Durun bakayım. Bugün pazartesi. Yann çok meşgul olacağım. Ama öbür gün 14 Eylül Çarşamba. Akşamüstü saat dörtte buraya gelip sizi alırım.”

“Gerçekten de olağanüstü bir adam,” diye heyecanla atıldı Isadora döndüklerinde.”Bu derece cömertliğin böylesi bir çekicilikle birleştiğine ben çok az tanık oldum. Tanıdığım en etkileyici erkek o.”

“Sonunda bunu kabul ettiniz Dora. Ah, keşke onunla birlikte kalmış olabilseydiniz, şimdi bu durumda da olmazdınız. Çünkü o sizi sevdi Dora. Ve hâlâ da seviyor. Geçen yirmi yıldan sonra bile. Üstelik bunu kanıtladı. Onun size tüm verdiklerini ve sizin de geri teptiğiniz şeyleri düşünüyorum da! Lüks, güvence, sevgi, evlilik! Ve tüm bunları serüven peşinde koşmak adına ittiniz.”

“Doğrusu ya siz iflah olmaz bir burjuvasınız Mary. Şunu söylerken haklısınız. Evet, Lohengrin harika bir insandır ve ben onu seviyorum. Hatta sanıyorum ki o benim gerçek anlamda sevdiğim tek erkek.”

“Tanıdığınız tüm erkekler için böyle dersiniz siz!”

“Bu doğru. Eğer aralarında bir seçim yapmamı isteseniz bunu yapmak gelmeyecektir elimden. Öyle sanıyorum ki, ben onların her birini sevgi ölçülerinin ötesinde sevdim. Şimdi onları gözümün önünden geçiyorum da; Ted, Lohengrin, Arkanj ve Sergey... Hepsi önümde toplanmış. Hangisini seçebilirim? Onların her birini sevdim ben ve hâlâ da seviyorum. Belki de ben bir benlikte birkaç kişiyimdir. Hiç bilemiyorum. Emin olduğum bir şey varsa benim durumumda başka kadınların da olduğudur. Ama çoğu bunu kabule yanaşmıyor ve tüm yaşamları boyunca kendilerini aldatmayı yeğliyorlar. Bense bu oyuna gelmek istemiyorum. Kendimi asla kandırmam ben, Mary! İşte benim övünçüm de bu ve tabii dramım da.”

Ertesi gün, yani salı günü saat yediye doğru Isadora odasında uyumaktaydı. Giriş kapısı usulca vurulmuş, Mary de gidip açmıştı. Karşısında ufak tefek, genç ve son derece yakışıklı bir delikanlı bulacaktı. İlk bakışta tanıdı.

“Bugatti”ydi bu. Biraz kararsız ve rahatsız görülmektedir:

“Bağışlayın Madam, üstümde iş kılığımla geldiğim için. Değişecek zaman bulamadım. Adresinizi bana Bayan Tétou verdi ve sizin bir Bugatti satın almak istediğinizi söyledi.”

“O kişi ben değilim, yani ben Bayan Duncan değilim. Şu anda dinleniyor. Eğer kartınızı bırakırsanız ona iletirim.”

On dakika sonra Isadora uyanacaktı, çünkü yedi buçukta arkadaşları onları akşam yemeğine bekliyordu.

“Isadora, ‘Bugatti’ siz uyurken uğradı ve şu kartı bıraktı.”

Bu sözler üzerine Isadora bir hamlede doğrulup ve öfkeyle atıldı:

“İnanamıyorum Mary! Çok budalaca bir şey bu yaptığınız. Beni uyandırmalıydınız. Bana haber vermeden onu asla göndermemeliydiniz.”

“Ama Dora, oldu artık bir kere.”

“Peki. Ama sizi asla bağışlamayacağım! Asla! Tanrı aşkına,

bu delikanlıyı görmemin ne kadar önemli olduğunu nasıl anlamıyorsunuz? Ve bunun bir ölüm kalım meselesi olduğunu? Nedenini sormayın bana, çünkü ben de çok iyi bilemiyorum.”

“Alın, kartını bırakmıştı.”

“Ah, Mary... Ne yaptınız siz? Buraya geldi ve siz onun gitmesine göz yumdunuz! Onu mutlaka bulmalıyız, anlıyor musunuz? Kesinlikle. Buna müthiş ihtiyacım var. Hemen yarın sabah onu arayalım.”

“Açıkça söylemek gerekirse Dora, siz aklınızı kaçıyorsunuz. Bu teknisyende ne buluyorsunuz, söylesenize?”

“Size yineliyorum, o bir teknisyen değil. Tanrıların habercisi!”

Ertesi gün, 14 Eylül Çarşamba, iki kadın Helvetia Garajı’na gittiler. Isadora bir gün önce uğrayan genç adamla görüşmek istediğini söylemişti. Kendisine dışarda randevusu olduğunu ve öğleden sonra orada olacağını söylediler.

“Şunun için ki... ben bir araba almak istiyordum. Bir Bugatti. Saat beşte beni görmeye gelmesini söyleyebilir misiniz?”

Daha sonra birlikte alışveriş yapmış, bir aperitif almış ve limandaki küçük bir içkili lokantada yemek yemişlerdi. Sonra Isadora kuaförüne gitmişti. Saat üç buçuğa doğru çıktığında Mary haykırmaktan kendini alamayacaktı:

“Sizi hiç bu kadar güzel görmemiştim Isadora.”

“Bir parça mutluluğun insana neler yapabileceğini görüyor musunuz? Ayrıca unutmamalısınız ki, bugün benim hem yaşlı tanrıyla randevum var hem de genç tanrıyla.”

Stüdyoya döndüklerinde Isadora etrafa çekidüzen verecek, pencereleri kapatacak ve perdeleri çekecekti. Saat dört olduğunda Singer hâlâ ortalıklarda görünmüyordu. Yarım saat daha geçmişti. Ardından bir kırk beş dakika daha... Singer hâlâ gelmemişti.

“Ne yapmak istiyor bu adam?” diye sinirlenmeye başladı Isadora. Bir sigara yakarak kendine konyak doldurdu.

Nihayet saat beşte kapıda hafif bir tıkırtı duyulacaktı. Mary kapıyı açmıştı.

“Senin Bugatti geldi. Ben otele dönüyorum. Daha sonra görüşürüz.”

Isadora onu içeri aldı. Genç adam mahcubiyetten ölüyordu adeta. Tétou Ana ona, Bayan Duncan’ın büyük bir sanatçı olduğunu ve tüm dünyaca tanındığını söylemişti. Ona bakmaya bile cesaret edemiyor gibiydi. “Ne içersiniz?” diye sordu Isadora. “Viski? Konyak? Cin?” “Eee, biraz martini mümkünse. Ama bunun için zahmet etmeyin lütfen.” Isadora ona bir martini doldurdu. “Sigara?” diye sordu. “İçmiyorum, teşekkür ederim.” Daha sonra Isadora onu yerde dağınık olarak duran minderlerin üstüne oturttu. Kendisi de iyice yakınına yan uzanmış bir şekilde yerleşerek sorular sormaya başladı: arabalar, mekanik, Bugattiler, diğer araba modelleri... “Spor model olarak bunlar en iyileridir!” “Benim en çok ilgimi çeken model mi? Sizin geçen gün kullandığınız?” “Onlar bir süre önce çıktı piyasaya. 35’in bir versiyonu olan 37’dir onlar. Dört silindirli ve göreceksiniz, küçük ve harika bir arabadır.” “Peki ya hız? Arabada ürkmeye bayılırım ben.” “Ah, bununla 139’a kadar çıkabilirsiniz. Hatta 150’ye... aslında bu hızda motor gürültüsü olur ve kulakta uğultu yapar. Hele rüzgâr siperi yoksa.” “Ne kadar güzel, ben rüzgârı kamçı gibi yüzümde hissetmeye bayılırım.” “O zaman sorun yok demektir.” Kısa gülüşmeler... Ardından gelen sıkıntılı bir sessizlik. “Bir kadeh daha?” “Ah, hayır, sağ olun Bayan. Zaten çok geç kalmayayım.” “Biraz daha kalacak zamanınız yok mu? Üstelik bana Bayan demekten vazgeçin. Herkes gibi Isadora deyin.” “Oldu Bayan.” Isadora yavaşça kalkmış, kendine bir konyak doldurmuş ve gelip adamın ayaklarının dibine oturmuştu. Sonra kolunu dizlerinin üstüne koyarak, “Ne diyorduk?” diye devam etmişti. “Ah, evet! Şu Bugatti 35...” “Hayır 37, Bayan Isadora.” “Şey, evet 37 Peki daha ne özellikleri vardır?” “Konfor konusunda bir limuzinle kıyasla-

maz. Ne var ki, bu zaten bir spor araba. Sözelimi, sadece küçük bir çamurluğu var ve arka tekerlek oturan kişiden sadece on beş santim mesafede. Onun için insanın kolunu dışarı çıkarmaması yerinde olur. Dahası kapı da yoktur, atlamak gerekir. Ama tam orada bir eğim vardır, kolaylıkla becerebilirsiniz. Doğal olarak da sadece iki kişiliktir. Ve her şey hız fonksiyonuna göre hesaplanmıştır. Anlıyorsunuz değil mi? Ve iç alan çok sınırlı olduğundan sürücünün koltuğundan biraz daha geridedir yanındaki koltuk. Onun için çapraz oturulması gerekir. Kolunuzu sürücünün sırtının arkasından düz olarak uzatmanız gerekir.” “Bunu gösterebilir misiniz bana?” Genç adam buna cesaret edemeyince de, “Böyle mi?” diyerek cilveli bir şekilde kolunu onun omzuna koyar, sonra ensesine kaydırır ve yüzünü kendi yüzüne yaklaştırır...

“Gerçekten de hiç değişmeyeceksiniz, değil mi?”

Biraz önce içeri giren Singer, onu o şekilde, yarı uzanmış ve dudakları Bugatti’ninkileri öpmek üzereyken yakalamıştı. Genç adam bir sıçrayışta yerinden kalkarken Isadora hiç acele etmesizin doğrulacaktı.

“Siz ne sandınız Lohengrin? Bu genç adam, Mary’ye almak istediği bir arabayı göstermek için gelmişti.”

“Geçen gün söylediğinizden sonra bu pek şaşırttı beni doğrusu! Eğer kendine araba alacak kadar parası olsaydı başka türlü harcardı herhalde.”

“Ama o böyledir işte, ne yapalım,” diye yanıtladı Isadora en güzel tebessümüyle. “Belki de sadece denemek istiyordu.”

Sonra da çaresizlik içinde soğukkanlılığını korumaya çalışan zavallı garajcıya dönerek,

“Şimdi gidin ve daha sonra saat dokuzda bizi görmeye gelin. Ama arabayla... Sakın unutmayın,” dedi.

“Bugatti” çıktıktan sonra, Singer Isadora’ya işinin onu alıkoy-

duğunu, fazlaca gecikemeyeceğini ama ertesi gün uğrayacağını söyledi: Onu yemeğe götürecek ve konuştukları gibi kendine çe-ki verecekti. O gün bununla ilgilenecek zaman bulamamıştı.

“Bu akşam Mary ve ben gazinodaki konsere gideceğiz, saat onda. Siz de katılmak ister miydiniz?”

“Söz veremem. Eğer kendimi çok yorgun hissetmezsem gelirim.”

Isadora, Mary’nin oteline geldiğinde saat hemen hemen yedi olmuştu. İsterik kahkahalar arasında, bir taraftan da hıçkırarak kendini yatağa atmış ve haykırmaya başlamıştı Isadora:

“Tamam işte! Mary! Tamam, oldu bu kez! Her şey berbat oldu! İkisini birden kaybettim! Ve dahası, çeki kaybettim! Tam bana göre! Sizce de öyle değil mi? Birazcık mutluluk, birazcık para... Ve hop, yitip gitti! Bu zaten olmazdı değil mi? Çok yakışıklıydı! Bu başıma gelenler, hepsi aynı zamana geldi! Olacak şey değil!”

“Sakin olun Isadora! Ve bana neler olduğunu anlatın.”

O zaman ağlayarak, burnunu çekerek, kahkahalar atarak geveleye geveleye anlattı Singer’in onları Bugatti’yle nasıl sarmaş dolaş yakaladığını.

“Ama bir şey yitirmiş değilsiniz ki Dora! Umutsuzluğa kapılmayın. Göreceksiniz Bugatti birazdan gelecek. Ve yarın öğleyin de size çeki getirecek olan Singer’le yemek yiyeceğiz.”

“Hayır Mary, eminim ki, ne biri gelecek ne de diğeri. Ne yapayım, olsun... Haydi gelin bir şey içelim. Biraz iyi gelebilir bana.”

Isadora o büyük şalını alarak omuzlarına doladı ve birlikte gidip stüdyonun tam karşısındaki Henri’nin yerinde bir masaya oturdular. Isadora bir viski ısmarlamıştı, Mary ise porto şarabı.

“Burada yemek yiyelim mi?” diye sordu Mary.

“Harika bir fikir. Ama önce gidip, ‘Bugatti’ye bir not bırakayım, bizden önce gelmesi olasılığına karşı.”

Kartın arkasına şöyle yazdı: “Stüdyonun karşısında Henri’nin yerindeyim.” Sonra otele uğrayarak bir raptiye istedi ve notu stüdyonun kapısına iliştiirdikten sonra hemen Mary’nin yanına döndü. Yemek sırasında Isadora canlanmış, eski neşesine kavuşmuştu. Masaya yapılan servis harikaydı, Provence şarabı ise tek kelimeyle nefisti. Birazdan “genç Yunan Tanrısı”nı görecek-ti. Bundan tümüyle emindi artık.

“Bugatti’yi fark ettiği zaman Lohengrin’in yüzünü bir görmeliydin!” diye gülmekten kırıliyordu dondurmasını yerken. “Ah, bir görseydin keşke! Hemen anlardın.”

“Neyi anlardım?”

“Beni hâlâ sevdiğini tabii ki! Ah, öyle mutluyum ki Mary! Hele Bugatti’yi görünce başım iyice göğrecek. Eğer beni bir daha yeryüzünde görmezsen hiç şaşma! Aman Tanrım! Saat dokuz olmuş. Acele edelim.”

Hesabı hemen ödeyerek stüdyoya döndüler. Isadora tüm ışıkları yaktı, pikaba bir plak koydu, birkaç dans figürü yaparak pencereyi açtı ve dışarıya eğildi.

“İşte o!” diye haykırdı. “Geldi! Hem de arabayla! Birazdan görüşürüz Mary.”

“Bekleyin Dora. Benim siyah şalım omuzlarınıza alın. Hava soğuk dışarıda.”

“Hayır, hayır. Şalım var, o yeter bana.”

Isadora hemen gidip Bugatti’yi karşıladı. Mary de onu izlemişti. Araba tüm kromajlarıyla aynı yepyeni bir oyuncak gibi parıltıyordu. Isadora mavi renkli küçük arabanın çevresinde bir tur attı. “Bugatti” Isadora’ya deri ceketini vermek istedi: “Hız yapınca üşüebilirsiniz.” Ama o bir baş hareketiyle istemediğini belirtti ve geniş bir hareketle şalının diğer ucunu geriye doğru attı. “Bugatti” manivelayı birkaç kez çevirdi ve ardından sürücü yerine geçti. Isadora, Mary’ye dönerek elini salladı ve bağırarak, “Elveda dostlar. Zirveye gidiyorum ben...” dedi.

Araba Promenade des Anglais'e yönelmişti. Deniz karşılarında siyah iri dalgalarla kabarıp duruyordu. Isadora'nın şalı rüzgârda salınıp dalgalandıktan sonra yavaşça yola doğru aşağıya inmekteydi. "Isadora, şal! Şal!" Mary'nin haykırışı rüzgârın etkisiyle dağılıp zayıflamıştı. Yüz metre ötede ise, şalın saçakları tekerleğin poyrasıyla kelebek arasında sıkışıp kalmıştı. Arabanın ileri atılmasıyla Mary de bir hamle yaptı. Isadora'nın başı arkaya devrilip arabanın saç kaplamasına dayandı. Ensesi bükülüp kırılmıştı. Kırmızı salıyla sıkılmıştı boynu.

Tek bir darbede, bir çırpıda...

Isadora Duncan

DANSIN TANRIÇASI MAURICE LEVER

"Ertesi gün onu klasik dans akademisine yazdırdılar. Dehşet bir olaydı. Akortsuz bir piyano, duvar boyunca uzanan barlar, aynalar ve yeşilimsi bir ışığa boğulmuş harap bir atölye. Onlardan parmak ucunda durmaları isteniyor, insan doğasına aykırı bir jimnastikle bedenlerini eğip bükmeleri bekleniyordu. Isadora buna baş kaldıracaktı: 'Parmak ucunda mı? Ama kimse parmak ucunda yürümez ki! Bu doğaya aykırı bir şey!' Ayrıca tüm bu bale duruşlarından daha budalaca bir şey olabilir miydi: Hepsi saçma sapan şeylerdi. Dehşet vericiydi. Ruhsuz, mekanik figürlerdi. İnsan vücudunun özgürlüğünü kısıtlayan, deforme eden hareketlerdi. Dans öğrenmek için bir tek okul tanıyordu: Doğa."

